BIBLIOTECA NAZ.
Vittorio Emanuele III
XVII
C
17
NAPOLI

DE
LEGIBUS NATURÆ
Diſquiſitio Philoſophica,

In quâ

EARUM FORMA, SUMMA Capita, Ordo, Promulgatio, & Obligatio è rerum Natura inveſtigantur;

QUIN ETIAM ELEMENTA

PHILOSOPHIÆ HOBBIANÆ,

Cùm MORALIS tum CIVILIS, conſiderantur & refutantur.

Authore

RICARDO CUMBERLAND, S. T. B. apud Cantabrigienſes.

EDITIO SECUNDA.

M DC LXXXIII.

Lubecæ & Francofurti,

Proſtat apud SAMUELEM OTTONEM, & JOANNEM WIEDEMEYERUM.

Imprimatur,

Sam. Parker, Reverendiſſimo in Chriſto Patri ac Domino, Dom. *Gilberto* Archi-Ep. *Cantuar.* à Sac. dom.

Julii 25. 1671.

HONORATISSIMO
Illuſtriſſimóque Viro.
DN. ORLANDO BRIDGEMAN,
Equiti Aurato & Baronetto: Regiæ Majeſtati à Sanctioribus Conſiliis, & Magni Sigilli Angliæ Cuſtodi.

Honoratiſſime Domine,

QUæ duæ res in librorum Dedicationibus plurimùm valere ſolent, Operis nempe materia, & Auctoris conditio, eæ ambæ Tuo nomini inſcribendum eſſe hunc librum efflagitârunt. Quandoquidem Leges, de quibus agimus, Naturales fundamenta ſunt Æquitatis, cujus Tu & ex indole Tua es amantiſſimus, & ex Optimi Regis deſignatione Supremus Judex; iniquum ſanè fuiſſet alium hujus Operis Patronum quæſiviſſe. Verùm non ſolius Æquitatis res agitur in hac controverſia, ſed totius inſuper Religionis, Juſtitiæ, & Societatis Civilis *a*

a *l. Civ. cap. 4 ſect. 1.*

Principia quæ Tibi ſunt chariſſima querimur ab Hobbio impugnari. Quanquam enim aliquando fatetur dictata Rationis huc ſpectantia à Deo unicuique pro actionum ſuarum Regula eſſe tributa; hoc tamen non obſtante, ea neminem obligare contendit ad actus externos eis conformes, nec propriè Leges eſſe, niſi ea pars fiat Legis Civilis, *a* adeoque pœnis à Magiſtratu Civili *b* muniantur; & niſi homines, quorum intereſt hæc obſervari, ſub eodem fuerint Imperio Civili. *c* Nempe hæc eſt κυρία δόξα, ſeu Rata illa Sententia doctrinæ Hobbianæ, cui ſtabiliendæ cætera ejus dogmata vel inſerviunt vel ab ea tanquam ſatìs ſtabilita deducuntur. Hinc infert quòd Summis Imperiis, ſeu Civitatibus omnibus quicquid libet licet facere in alias quaslibet Civitates; quæ omnes in ſtatu belli ſunt perpetuò, etſi pacta mutuæ fidei interceſſerint. Hinc ſingulis hominibus contendit licere aliis quibuslibet vitam, omniáque eis neceſſaria eripere, ſi in ſtatu (quem fingit) naturali conſiderentur, ſeu eidem Legislatori Civili ſe non ſubjecerint. Nos autem hæc contendimus non ſolùm Dominio Dei in Actus hominum externos (quod Religio Naturalis agnoſcit) repugnare: Verum etiam indè ſequi Deum ad externos actus jus ſuum cuique tribuendi, fidémque datam ſervandi neminem obligare, ſine quibus

a *Civ. cap. 3. ſect. 27.* b *cap. 5. ſect. 2. 5.* c *cap. 6. ſect. 3. Leviath. Ang. cap. 26. pag. 143.*

nec

nec Societas Civilis, nec Commercia inter diverſas Civitates conſiſtere poſſunt. Sublata autem obligationis vi, quam dictamina hæc Rationis à Deo accipiunt, mirum non erit ſi Hobbius nullam aliam afferre poterit cauſam obligationis, quæ ſufficiat ad coercendam quidlibet agendi licentiam. Omnis enim Auctoritas Civilis minor eſt Divina illa Legum Naturalium, & indiget Auctoritate Legum Naturæ ad actus externos obligante, ut licitè fundari, & ut ſarta tecta conſervari poſſit. Porrò illi non eſt viſum ſatis Civitatum, Legúmque fundamenta evertere, niſi Leges omnes poſtquam ſcriptæ fuerint, in cujuslibet flagitii favorem flexiles fecerit ex arbitrio ſui Leviathanis. Ideoque ut nullus relinquatur Jurisconſultis locus, Armatum introducit Legum Interpretem, qui omnes Legum nodos gladio ſolvet: Eodémque in capite apertè docuit Judices *a* Legis Communis Anglicanæ non eſſe propriè judices ſed tantùm Jurisconſultos.

Quoniam itaque notiſſimum eſt quàm propitio Tu ſemper fueris animo in Pietatem, & Juſtitiam; Tibi inprimis iſthæc Diſſertatio erat offerenda. Tu enim Bonum illud Commune totius Civitatis Dei aſſiduè, & fœliciter proſequeris; quod Pietatem & Humanitatem univerſam in ſe continet, omnésque adeò Leges Naturæ adimplet. Pietatem Tuam in Deum, inſigni Tua in ejus Eccleſiam munificentia teſtatam facis,

a *Leviath. cap.* 26. *Anglic. Edit. p.* 143. *& pag.* 147.

tam Epiſcopatum Ceſtrienſem, quàm Parochiales Eccleſias complures prædiis ornando. Benevolentia autem erga genus Humanum exerces, partim dum in Conſiliis Sereniſſimi Regis, (in quibus commercia aut fœdera cum Gentibus plurimis tranſiguntur) Tu jura Gentium, fidem, ac Pacem ſanctiſſimè colis, & ab omni Invaſione alieni abhorres: partim verò dum Regno, cui Subditus natus es, adeò conſtanter te fidelem præſtitiſti, ut Tibi velut Catoni illius Cauſa etiam victa placuerit, nec voluiſti Rebelli jam Victori Te ſubditum facere; cùm Hobbius id licitum eſſe apertè docuerit. *a* Atque has quidem Dedicationis cauſas ſuggeſſit Operis noſtri argumentum. Auctorem quod attinet, ſatìs erit dixiſſe illum Tibi ut Patrono adeò devinctum eſſe, ut hunc ingenii ſui fœtum Tui juris eſſe libenter agnoſcat, quia in Tua quaſi naſcitur domo. Eo denique conſilio libellum iſtum ad Te dedi ut genti literatæ (quæ tota tuo aſſurgit nomini) gratior ſit: Filiis autem tuis, Tuarum Virtutum hæredibus, hac ipſa de cauſa erit, ſat ſcio, longè acceptiſſimus. Reſtat ut veniam ſupplex petam, quòd ea palàm dicere auſus fuerim, quæ Tu in Eccleſiæ commodum ſecretò præſtiteris. Feci certè nullo adulandi ſtudio: ſed quia viſum eſt Tuam Munificentiam in honorem Reformatæ Religionis cedere poſſe, & ut aliis omnibus quibus facultates ſuppetunt, rariſſimum

a *Lev. Ed. Angl. Concluſ. pag.* 390.

exem-

exemplum proponerem imitandum. Ignoſcas mihi inſuper obſecro , quòd ab arduis Regni Negotiis Te diutiùs quàm par erat, diſtinuerim. Ad vota igitur quotidiana mea me recipio , ut Deus Te Eccleſiæ , Regi , Regno , nobis denique omnibus incolumem quàm diutiſſimè ſervet.

Servus tuus humillimus multis

Nominibus devinctiſſimus.

R. C.

ALLOQUIUM
AD
LECTOREM.

SCias velim, Erudite Lector, Auctorem in Philoſophica hac Diſſertatione non id agere ut verborum lenociniis, & oratione calamiſtratâ te captet. Non ille in elegantiis undique conquirendis, non in concinnandis periodis navavit operam. Verùm ſicut non in amœnis Oratorum hortis, in ſuaveolentibus roſetis; itâ nec in horridis Scholaſticorum dumetis, inter vepres & ſentes ambulabis. Nulla hîc barbara Monachorum Vocabula, nullos aut pauciſſimos *Artis* (ut vocant) *terminos* invenies; nullis denique Sophiſmatum retibus illaqueaberis. Philoſophus noſter non adeò prolixam alit barbam, ut eum ab omni elegantiâ abhorruiſſe, nedum ut æſtimationem à neglectu & ſqualore aucupári dixeris; licèt nec ita comptam nitidámve, ut inter Aulicos cenſeri debeat. Fatetur ſe non eſſe purum putum Ciceronianum, neque in eo ingenium exercuiſſe ſuum ut iis placeret quibus *theſaurus in lingua ſitus eſt*: verùm in eo duntaxat ut intelligere, aut intelligi poſſet. Nimirùm omnia curare non potuit, maximùm negligere noluit. Ac proinde ad rem attentus, ritu eorum qui ad *rem* paulò attentiores ſunt, neglectâ facie & inornato, prodit habitu.

Ad hæc ut ab illo crimen penitus amoveam mihi ipſi ſcriptum hoc accurandum commiſit. Ego verò ſive per imperitiam, ſive per deſidiam, vel (quod perinde eſt) multi-

multiplices occupationes, partes meas non egi. Mihi igitur imputes velim, quicquid ab illo hac in re peccatum eſt. Et ob læſam Grammaticorum Majeſtatem, Capitale ſcilicet Crimen, pœnas à me graviſſimas eſſe jure meritò exigendas agnoſcam oportet. Denique ſi nihil horum te moveat, ad Scioppium, aliósque rigidos ſermonis Latini exactores me conferam: hos in hac cauſa appellabo, qui nullius unquam patrocinium repudiârunt. Supremi autem hi ſunt judices, penès quos eſt *jus & norma loquendi*. Solent illi phraſin, ſi qua ſit, peregrinam, pro auctoritate quâ pollent graviſſimâ, civitate donare. Et procul dubio ſermonem rudem argumento philoſophico, & facili tractandi methodo congruum eſſe aſſeverabant. Cave igitur, bone Lector, ſi me audis, ut, locutionem noſtram increpando, claſſicum canas ad bellum Grammaticale.

Aliud inſuper eſt quod te monitum vellem, nempe ſales & facetias acres, argutásque ſententias hoc in Tractatu nequaquam eſſe expectandas. Nimirum Auctor noſter tantùm ab illo confutandi genere abhorruit, quo convitiorum plauſtra in Adverſarium congeruntur, ut juſtæ quidem indignationi fræna non ſemper laxaverit. Profectò *difficile* admodum eſt *Satyram non ſcribere* in malè moratam iſtam Philoſophiam, in qua omnis impietatis, injuſtitiæ, nequitiæ, diſcordiæ denique jacta ſunt fundamenta. Attamen placidiſſimi ingenii vir leni & temperata Oratione uti voluit, idque multis de cauſis. Primò enim apud ſe ſtatuerat Hobbium, virum haud vulgariter doctum, & jam multâ, triſtique *ſenectâ tabeſcentem* comiter tractare. Non enim minus inhumanum eſſe duxit, ſi in moribundum, & mortem continuò horrentem ſenem vehementiùs inveheretur, quàm ſi in ſepulti oſſa & cineres inſultaret, aut ſi mortui vexaret manes. Deinde in ſtudiis Mathematicis multùm, diúque

verſatus Auctor noſter, ab illis didicerat purâ, ſimplicíque, nullis ornatâ elegantiis, nullis ſalibus interſpersâ dictione uti. Nec erat cur ab inficeto hoc dicendi genere abſtineret, in alio licèt Argumento; quoniam inde fit, ut in Matheſi (niſi fortè *inſaniat quiſpiam*, teſte Hobbio) rariſſimè errantes deprehenderis. Ut igitur pacato, & tranquillo animo maximi momenti veritates, eáſque ſanè non obvias inveſtigaret; útque eas perſpicuâ & æquabili oratione aliis proponeret amplectendas, more Mathematicorum, incertos, & turbatos fluctuantis ingenii æſtus ſibi depellendos eſſe judicavit. Denique, ne moleſtus ſim, quisquis Librum hunc ſiccum, jejunum, omnium feſtivitatum, venerúmque expertem eſſe cavillabitur, ſciat is Auctorem id ſolùm egiſſe, ut veritatem graviſſimam dilucidè explicaret, & ut confirmaret nervosè: quod aut ille egregiè præſtitit, aut à quoquam alio poſſe perfici deſperabo. Verùm, ut id obiter moneam, quicquid dixero in Authoris, operíſve laudem meritiſſimam, noli tu ita accipere, quaſi præcoci aliquo encomio tuam gratiam occuparem. Integrum (per me licet) eſto cuivis judicare, ſi modò priùs patienti animo & attento librum perlegerit, penitúſque cognoverit; tum demum ſententiam ferre (ex bono tamen & æquo) fas erit. Quicquid autem de eo dixerint indocti, malevoli, invidi, deriſores; quicquid ogganniant ſtulti, oſcitantes, *jurati in verba*, Sophiſtæ; quicquid Athei, Dei, hominúmque Oſores cavillentur, eorum maledicta præconii in loco reponemus: certè optimi quique benignè agent, & cauſam quam agit (*i.e* commune Bonum) in ſe defendendam ſuſcipient ad unum omnes. Imò omnibus non malis acceptum fore hunc librum nullus dubito, cùm id unum agat, ut communem omnium fœlicitatem unicuique eſſe pro virili promovendam probet. Itaque niſi me mea fallit conjectura, lauda-

laudabit eum præſens ætas, admirabitur poſteritas; ſi quid enim judico, non uni ſcribitur ævo ſed æternitati.

Tu autem Præſtantiſſime Vir, perge, pro eâ quâ es charitate profuſiſſimâ, de humano genere optimè mereri: id eſt præclara illa cogitata αὐτοδίδακτα, quæ ex animo tuo, ceu ex perenni, & limpidiſſimo Notionum fonte, jugiter promanant, omnibus communicato; ut univerſi optatiſſimos illos prudentiæ, virtutis, tranquillitatis capiant fructus, quos nimium pauci hactenus percepimus.

Vos denique, quotquot eſtis, ubique gentium, Patres, fratrésque mei; Vos Indiarum, Scythiæ, Lybiæ, & ignotarum regionum incolæ; vos qui Religionibus, qui opinionibus & affectibus magìs quàm locis diſſiti eſtis: Audite hunc librum, audite ſacrum Codicem ſi ad vos pertigerint; audite veſtram ipſorum rationem, experientiam, ſenſum ſuſurrantes; imò totam Naturam audite clamantem, vociferantem, nihil eſſe utilius, excellentius, melius, nihil humanius, divinius nihil Charitate omnium in omnes diffuſiſſimâ. Omnia hæc clarâ voce, & uno ore atteſtantur, Benevolentiam latiſſimè diffuſam eſſe officiorum noſtrorum principium, menſuram, regulam, unicámque legem; quin etiam eandem actionum noſtrarum finem, ampliſſimum, quod expetimus, præmium, *ſummum* denique hominis *bonum* eſſe atteſtantur. Quouſque igitur odium, invidiam, ſimultates fovebimus ſtulti mortales? Quin potius depoſitâ omni malevolentiâ, iracundiâ, nimiâ φιλαυτίᾳ, ardentes & infinitos in nobis omnibus amores excitemus. Tum demum fœlicitatem humanam conſequemur maximam; ubi non nobis, non conſanguineis, non juxta nobiſcum ſentientibus, non amicis ſolùm, verùm omnibus, quotquot ſunt, vivemus, ubi in commune conſulemus. *Rara erit*

illius

illius temporis fœlicitas, quando omnes omnium beatitudinem ſummo ſtudio, & junctis viribus promovebunt. *O præclarum illum diem!* O ſæculum expetendum? Acceleremus illud, fratres, quantum in nobis eſt; & benevolos noſtros conatus adjuvare dignetur benigniſſimus Deus (Amor ille æternus, & prototypus) ſpiritum ſuum, φιλάνθρωπον illud πνεῦμα, copioſè afflando, ut ſanatâ omni animorum exulceratione, univerſi hujus mundi incolæ ardendi *Omnibus benefaciendi* ſtudio teneamur.

Sic ex intimis præcordiis vovet

Veſtrum omnium amantiſſimus,

H. B.

CONTENTA.

IN primo capite ſtatus Quæſtionis proponitur. Et Leges Naturæ omnes ad unam de Benevolentiâ erga Rationales omnes reducuntur, ejúsque ſanctio ex effectis ab Auctore Naturæ tali Benevolentiæ annexis breviter indicatur. Oſtenditur etiam methodus quâ dictamina de effectis Benevolentiæ univerſalis, actuúmque ſub eâ contentorum (qui ſunt Diviſio rerum operarúmque humanarum inter omnes, fidei datæ obſervatio, Gratitudo, ſui proliſque cura) reducantur ad idoneam ſimilitudinem cum Propoſitionibus Matheſeos Univerſalis de effectis Computationis Mathematicæ quâ omnes quantitates inter ſe conferuntur. Inde verò deducitur, & earum veritatem, & impreſſionem in mentes noſtras fieri à Primâ Neceſ-

Neceſſariorum omnium effectorum Causâ ſimili ratione innoteſcere. Hæc decem ſectionibus primi abſolvuntur. Oſtenditur *Sect. 11, 12.* Hobbium & modò dictis & ſibimet ipſi adeò repugnare, ut in Atheiſmum ruat & neget ullas Leges Divinas propriè dictas vel è naturâ rerum diſci poſſe, vel è ſacris Scripturis niſi Revelatio cuique particulariter detur, quòd Scriptores ſacri fuerint Prophetæ. Deinde usque ad finem *Sect. 15.* probatur Propoſitionis noſtræ Generalis veritatem manifeſtò cognoſci è phænomenis ubique vulgo agnitis, eámque ab ipſo Hobbio ut ſibi conſtat, agnoſcendam eſſe *Sect. 16.* Poſteà oſtenditur Philoſophicâ notitiâ Cauſarum Naturalium quæ effecta ſua generant aut conſervant diſtinctam notitiam hauriri Bonorum quæ non uni tantùm ſed pluribus proſunt, aut contra eorum quæ pluribus nocent ſeu mala ſint. Et *Sect. 20.* probatur, Hobbianam Philoſophiam evincere talem vim omnibus motibus Corporum ineſſe. Pari ratione ex cognitione finitæ conditionis creaturarum omnium deducitur neceſſitas limitandi uſus rerum quarumlibet & operarum humanarum ad certas perſonas pro dato tempore; cujus vi obiter eruitur origo Diviſionis rerum & Dominii ad finem *Sect. 23.* *§. 24.* Legum Naturalium ſumma capita proponuntur, earum ordo inter ſe innuitur. Modúsque omnes à primaria deducendi indigitatur. *Sect. 26.* Præmia pœnásque cum obſervatione neglectúque harum è voluntate Primæ cauſæ in conſtitutione & gubernatione Mundi cohærere oſtenditur. Hobbiúmque hoc aliquando aſſerere, quandoque autem negare, ut jus Omnium in omnia Doctrinæ ſuæ Civilis ponat. *Sect. 27.* Fundamentum illud doctrinæ Hobbianæ ſubruitur ad finem capitis *Sectionibus 35.* abſoluti.

CA-

CAP. II.

IN Secundo capite explicamus quid in hominis, quid in Naturæ nomine comprehenditur: & Sectione quartâ enumerantur diſtinctiùs animi humani vires quæ homines cæteris animalibus aptiores faciunt ad Societatem cum Deo hominibúſque univerſis ineundam. Recta Ratio explicatur à *5. Sectione* ad finem 10. Univerſalium notionum propoſitionúmque vis huic fini inſerviens, *Sect. 11.* Actuúmque in noſmet reflexorum indigitatur. *Sect. 12.* Deinde ad corporis humani conſiderationem tranſimus, & oſtendimus eſſe aliquid quod ſuadeat ut Commune Bonum noſtrúmque ei ſubordinatè quæramus; quoniam Corpora noſtra naturaliter partes ſunt Syſtematis Mundani à Primo Motore perpetuò pendentis, cujúſque omnes partes mutuis motibus neceſſariò implicantur, aliæque aliis ſubordinantur ad Totius conſervationem, *Sect. 16.* 20. Animalia ſunt aliis hominibus congenera, adeoque pariter limitatos habent ſe ſe conſervandi appetitus, qui facilè conſiſtunt cum permiſſione conſervationis ſimilium, §. *17.* Quin etiam ſimilitudo phantaſmatum quibus ejuſdem generis animalia repræſentantur diſponit ad effectus ſimiles iis quibus feruntur animalia in ſuam conſervationem. §. *18.* Ipſe porro Amor erga congenera animalia jucundus eſt affectus, ideoque ejus exercitium cum *φιλαυτία* animalium conjunctiſſimum eſt. §. *19.* Tandem idem è naturali earum propenſione ad prolem generandam & educandam. *Sect. 20, 21.* Objectiones Hobbii in argumentum à conſociatione aliorum animalium ſolvuntur, & eæ omnes in ipſum retorquentur. *Sect. 22.* Denique idem probatur ex iis quæ corpori humano peculiaria ſunt, qualia ſunt adjumenta aliquot phantaſiæ & memoriæ, adeoque prudentiæ. Hîc conſiderantur Cerebrum pro mole corporis multò majus quàm in aliis animalibus:

libus: Sanguinis inſuper Spirituúmque major copia, defæcatio & vigor; Ætas etiam longior. 2. Quæ faciunt ut Affectus regere homines meliùs poſſint, ut Plexus nervorum homini proprius; aut ut eorum regimen ipſi magis neceſſarium ſit, ut pericardii cum diaphragmate connexio, aliæque cauſæ propter quas in affectibus vehementioribus præ cæteris animalibus periclitatur, ad finem *Sect. 27.* 3. Propenſiones majores humani generis ad ſobolis procreationem & educationem quàm in aliis animalibus obſervantur. *Sect. 28.* Denique conſideratur apta totius hominis conformatio ad Societatem; Vultus præſertim & manus humanæ: quodque ſocietatis aptæque ſubordinationis adeoque Regiminis commoda è naturali conjunctione mentis cum corpore & illius in hoc imperio commonſtrentur.

CAP. III.

IN capite tertio *Sect. 1.* Definitur Bonum Naturale & dividitur in bonum uni proprium & pluribus commune. Actio habitúsve agentis naturalis communi omnium bono naturali inſerviens in Legibus præcipitur: & quando exiſtunt tales actus habitúsve propter convenientiam cum Regulis morum dicuntur moraliter Boni. *Sect. 2.* Hobbii ſententia bonum æſtimantis in ſtatu naturæ à ſola perſona loquentis traditur, & oppugnatur tam è principiis rationis Communis, quàm è ſcriptis illius propriis. Evincitur illum non aliis tantùm ſed ſibi inſuper hîc contradicere.

CAP. IV.

CApite Quarto *Sect. 1, 2, 3.* Innuitur definitio Dictaminum practicorum, ſunt propoſitiones actionum humanarum connexionem cum effectibus ſuis enunciantes: & oſtenditur tales propoſitiones dum cauſam exhibent idoneã

aut

aut neceſſariam effectûs deſtinati, eâdem operâ medium ſufficiens aut neceſſarium ad finem præſcribere. Eorum autem variæ formæ inter ſe conferuntur. Præfertur ea quæ actiones humanas ut cauſas & omnia inde pendentia velut effectus quosdam exhibet: quippe cæteræ in hanc ultimò reſolvantur: hæc ex obſervatione facillimè diſcitur. *Sect. 4.* Res tota per comparationem cum praxi Mathematicâ illuſtratur.

CAP. V.

QUinto Cap. *Sect. 1.* Definitur Lex Naturæ in hanc Sententiam. Eſt propoſitio naturaliter cognita actiones indicans effectrices Communis Boni, quas præſtitas præmia, neglectas pœnæ naturaliter ſequuntur. Cujus prior pars Præceptum effectum finémve Legis Principalem, pars poſterior ſanctionem effectúmque Legis ſubordinatum innuit. *Sect. 2.* Ratio redditur, cur obiter hîc definiatur Lex Nat. quam à J. Ctis. Cæſareis. *Sect. 3.* Oſtenditur definitio noſtra eas vires habere quæ in Pandectis Legibus tribuuntur. Imperare &c. *Sect. 4.* Effectum humanarum actionum, Bonum naturale publicum ulterius explicatur. *Sect. 5.* Stoici reprehenduntur unicè bonam eſſe affirmarent. Hobbius etiam oſtenditur, ſecum pugnare qui Leges Civiles unicas eſſe vult regulas diſcernendi inter Bonum & Malum: & diſcrimen inter bonum Naturale ac Morale plenius elucidatur, ad finem *Sect. 9.* §. *10.* Breviter attingitur Sanctio, quatenus in definitione datâ innuitur. §. *11.* Obligationis definitio Juſtinianea conſideratur & reſolvitur in Legislatoris voluntatem legi ſuæ pœnas ac præmia annectentem: Ideoque §. *12.* Inveſtigantur præmia cum ſtudio Boni Communis naturaliter conjuncta. Ea imprimis quæ in Mentis Humanæ fœlicitate continentur. Hîc autem oſten-

oſtenditur argumentis multis Animi noſtri ſtatum beatiſ-*ſimum* conſiſtere in Benevolentiæ hujus ampliſſimæ exercitio & ſenſu intimo ad finem *Sect.* 17. Deinde probatur *DEUM* hunc finem velle & præmia daturum eſſe hominibus ſecum cooperantibus, puniturum autem repugnantes: oppugnatúrque Epicuri ἀπρονοία ex principiis naturaliter notis & ab ipſis Epicuræis ſæpe conceſſis ad finem *Sect.* 23. Probatur etiam extra ſtatum Civilem expectandas eſſe pœnas ab iis qui contra Bonum Commune quicquam moliuntur; ad finem *§.* 31. *Sect.* 32. Illuſtrantur hæc ex oppoſitis. *Sect.* 33. 34. à paribus. *Sect.* 35. DEUM hominésque cæteros præcipuas eſſe & quodammodo generales cauſas fœlicitatis, quam neceſſariò ſinguli expetunt; ideóque nunquam impunè negligi poſſe. *Sect.* 36. *Objectiones* duæ proponuntur. 1. Quòd incertæ videantur pœnæ præmiáq; quibus præceptum de ſtudio boni Comu-*s ſanciri* diximus. Pœnarum ſat certa indicia proferuntur finem *Sect.* 39. In illis autem ſectionibus methodi noſtræ crimen ab Hobbiana evincitur; & probatur, non poſſe ri jus quicquam ſibi vindicandi, niſi concedatur priùs ges naturæ in ſtatu naturali obligare etiam ad actus exnos iis conformes. Hobbiumque adeò apertè ſibi tradicere dum jura naturæ valida eſſe contendit quoad is externos; Leges autem Naturæ eo in ſtatu ad actus rnos non obligare. *Sect.* 40. Probatur præmia, ſeu a poſitiva certò ſequi Communis boni ſtudium. Spem autem Pacem inter rationales non neceſſariò præponere bellum, uti docet Hobbius. Sed eam è naturancordia inter rationales circa media ad eundem finem entientes definiendam eſſe, bellumque ex ejus abſenefiniendum eſſe, contra Hobbium. *Sect.* 41. Marecenſentur præmia: & Epicuri principia Phyſioloquorum vi Providentiam DEI exterminare conatur, er refutantur. *Sect.* 43. Societates Civiles omnes

è cura Boni Communis fundari, adeoque omnia vitæ Civilis ornamenta inter præmia naturalia hujus ſtudii cenſenda eſſe. *Sect.* 44. Ex his oſtenditur colligi poſſe DEUM velle homines obligare ad tales actus; re totâ in ſyllogiſmum reductâ. *Sect.* 45. Tollitur objectio ſecunda & probatur methodum noſtram indagandi ſanctionem Legum Naturæ, ex annexâ fœlicitate noſtrâ actibus bonum Commune promoventibus, non efficere ut noſmet ipſos omnibus præponamus. Finis effectumque Legis adæquatum ab omni ſapienter judicante præfertur ejus ſanctioni quatenus ſingularem illa quemlibet ſpectat: explicatur hoc ad finem *Sect.* 49. *Sect.* 50. Examinatur Hobbii ratio propter quam negat Leges Naturæ in ſtatu Naturæ obligare ad actus externos, nempe propter defectû ſecuritatis. Probatur perfectam ſeu abſolutam ab omni metû ſecuritatem non requiri ut valida ſit obligatio, nec eam dari in civitatibus. Comparativam autem ſecuritatem, quæ major ſit quàm quæ oritur è Bello Hobbiano probatur dari in ſtatu Naturæ. Oſtenditur Legum Civilium præſumptionem quòd Homines Boni ſint donec contrarium probetur, Hobbianam ſententiam evertere, ad finem *Sect.* 52. *Sect.* 53. Probatur hanc Hobbii aſſertionem jus dare unicuique committendi crimen Læſæ Majeſtatis, quippe quod ipſe aſſerit non eſſe tranſgreſſionem Legis Civilis ſed Naturalis. *Sect.* 54. Probatur hinc tolli omnem obligationem; omnemque adeo uſum fœderum inter Civitates diverſas; quippe quæ reſpectu ad ſe invicem ſunt in ſtatu naturæ & Belli. *Sect.* 55. Legatorum & Commerciorum omnium ſecuritas tollitur ab Hobbio. *Sect.* 56. Oſtenditur Civitatem conſtitui non poſſe aut conſervari ab hominibus talibus quales omnes eſſe contendit Hobbius. *Sect.* 57. Ex his datis colligitur; Dari unam Legem Naturæ Fundamentalem, quærendum eſſe Commune Rationalium Bonum.

CAP. VI.

1. SECT. Derivantur è Generali illo præcepto Leges illæ quæ fælicitati 1. Gentium diverſarum quæ ullum inter ſe commercium habent; 2. Civitatum ſingularum; 3. Minorum quarumlibet ſocietatum, ut Familiarum & Amicorum. *Sect.* 5. Oſtenditur eandem Legem Generalem dirigere omnigenos actus humanos, tam Elicitos, Intellectûs & voluntatis, quàm Imperatos qui corporis motus à Mente determinatos complectuntur. Hinc deducitur hâc Lege imperari in intellectu, Prudentiam in omnigenis actibus circa DEUM hominésque. E quâ oriuntur 1. Animi Conſtantia ejúsque modi varii: 2. Moderatio vera quæ Integritatem & Induſtriam complectitur. In voluntate autem, Benevolentiam ampliſſimam. E prudentiæ autem & Benevolentiæ concurſu conſurgere Æquitatem, omniúmque Affectuum Regimen, & virtutes quæ ſpeciales Leges Naturæ reſpiciunt. *Sect.* 9. Explicatur diſcrimen inter Actus ad finem Neceſſarios, & Indifferentes, in quibus & libertati locus eſt, & arbitrio ſeu Imperio ſummarum Poteſtatum.

CAP. VII.

SECT. & 2. & 3. Fuſiùs traditur origo Dominii in res & perſonas; & deducitur à Lege Naturæ de eum diviſione faciendâ conſervandâque. *Sect.* 4. Oſtenditur, hanc Legem in ipſa definitione Juſtitiæ ſupponi. *Sect.* 5. Inde verò deducitur diſcrimen inter Res & perſonas ſacras, & res perſonáſve uſibus communibus dicatas. *Sect.* 6. Dominii divini origo è dictamine ſapientiæ huic Legi Naturali analogo deducitur. Hæc

autem dictamina Rationis humanæ conſentire cum judicio DEI oſtenditur. *Sect.* 7. Ratio redditur ob quam viſum eſt aliquid adjicere iis quæ dici ſolent de derivatione Dominii divini ab actu Creationis. *Sect.* 8. & 9. E Lege Dominii introductionem & conſervationem jubente plura deducuntur circa plenam Diviſionem dominiorum tam in Res quàm in Perſonas earúmve operas faciendam (vel per conſenſum, aut arbitros aut ſortes) vel conſervandam, de jurium translatione per pacta; & oſtenditur unde obligandi vim hauriunt pacta, eáque ad illicita neminem obligare. *Sect.* 10. Oſtenditur ex eâdem Lege derivari obligationem ad Benevolentiam, Gratitudinem, limitatam φιλαυτίαν, & ϛοργήν. *Sect.* 11. Atque ad conſtituendam Poteſtatem Civilem, quæ ſubditorum poteſtate major ſit. *Sect.* 12. Neceſſe eſſe ut Civitatum conſtitutio & conſervatio imperetur Lege Naturali ad actus externos obligante, priusquam Civitas exiſtat. Sect. 13. Alia inde deducuntur corollaria magni in rebus Sacris & Civilibus momenti.

CAP. VIII.

1. SEct. Oſtenditur, obligationem omnem ad exercitium Virtutum Moralium inde immediatè fluere, quod tales Actus Lege Naturæ imperentur. *Sect.* 2. E Lege de conſtituendis ad Bonum Commune per diviſionem dominiis deducitur, 1. Tribuenda eſſe aliis, 2. Nobiſmet reſervanda eſſe quæ in hunc finem neceſſaria ſunt, aut maximè conducunt. *Sect.* 3. Commune Bonum omnium partium Syſtematis Rationalium utrobique neceſſariò ſpectandum eſſe. Mediocritatis naturam in eo conſiſtere ut nulli parti plus vel minus tribuatur, quàm totius ratio poſtulat. *Sect.* 4. E priore deducuntur præcepta; 1. De Donationibus, in quibus

Libera-

Liberalitas, & de Converſatione, in quâ Homileticæ virtutes conſpiciuntur. *Sect.* 5. Definitur Liberalitas, & huic ſubſervientes virtutes Providentia & Frugalitas, vitiáque his oppoſita. *Sect.* 6. Definiuntur Virtutes Homileticæ in genere: Speciatim autem Gravitas, Comitas, Taciturnitas, Veracitas, & Urbanitas: Vitiáque his contraria. *Sect.* 7. E poſteriore parte legis §. ſecundâ expoſitæ deducitur obligatio ad limitatam φιλαυτίαν; ejus partes Cultum nempe animi noſtri, & corporis, cui præſertim proſpicit Temperantia, quæ *Sect* 8. definitur, ejuſque partes enumerantur, quæ ad individui conſervationem pertinent, *Sect.* 9. quæ ad ſpeciei propagationem explicantur: & ab eâdem Lege oſtenditur curam circa liberorum educationem imperari. *Sect.* 10. Tranſitur ad curam Mediorum, Divitiarum & Honorum, unde Modeſtia, Humilitas, Magnanimitas definiuntur. *Sect.* 11, 12, 13. Explicatur modus naturaliter inveſtigandi dictamina rationis, quibus omnes actus ſecundum virtutes omnes diriguntur. *Sect.* 14, 15, 16, 17. Oſtenditur Bonum Commune utpote omnium maximum, Menſuram eſſe naturaliter determinatam, & in partes diviſam, cujus ope bonorum malorúmque omnium ratio naturaliter æſtimari poſſit; indéque affectuum omnium circa ea occupatorum menſura determinetur.

CAP. IX.

Conſectaria deducit ex antea traditis, eáque ſpectant 1. Decalogum. 2. Leges Civiles. Decalogum ideo viſum eſt conſiderare, quoniam in eo Fundamenta Politiæ Judaicæ ab ipſo DEO collecta ſunt. Neceſſe eſt autem ut in Fundamentis cujusvis Politiæ omnes Leges, quæ univerſos obligant naturaliter contineantur. Quanquam non negaverim aliquid huic Genti proprium in his fundamentis Politiæ Judaicæ contineri. Id autem curavimus omittendum

dum eſſe in noſtrâ deductione quæ *Sectionibus* 4. prioribus abſolvitur. *Sect.* 5. E principiis noſtris deducimus particulariùs Neceſſe eſſe ad Boni Communis proſecutionem ut conſtituantur & conſerventur Societates cum imperio, ſeu Regimen Civile. *Sect.* 6. Imperii initia in Familiâ videantur. Viri in uxorem, Parentum in Liberos poteſtas è reſpectu ad finem derivatur, Imperiique juſti limites inde petuntur. *Sect.*7. Summa imperia à ſubditis ſuis licitè puniri non poſſe. *Sect.* 8. Ampliſſimam juxta hæc principia oſtenditur Principibus dari poteſtatem: Hobbiana autem Principia Imperiorum omnium fundamenta ſubruere; 1. Quia Principum Naturam depingunt naturâ ferarum ferociorem & crudeliorem, *Sect.*9. 2. Quia omnibus ipſiſque adeo Principibus denegavit rectam Rationem quâ ſtatuere poſſint juxta Naturam rerum ſeu effectuum, quales Actus Boni ſint aut Mali aliis præterquàm ſibimet ipſis, *Sect.*10. §. 11. Refutatur ratio Hobbii quâ contendit ideo parendum eſſe Civitatis Rationi, quia nulla datur Ratio recta, ſeu quæ judicet ſecundum normam à rerum naturis ſanctam. *Sect.*12. Oſtenditur Hobbianam doctrinam de jure omnium ad omnia non pati, ut quiſquam Societatem Civilem iniri poſſit. *Sect.* 13. Ejus ſententiam Cives armare ad rebellionem, *Sect.*14. Hobbianam doctrinā de pactis, Imperiis ſummis periculoſam eſſe. *Sect.* 16. Pernitioſa etiam eſt Principibus ejus doctrina de juramentis. *Sect.*17. Oſtenditur per jurium translationem in eandem Perſonam (quâ ſolâ Civitatem generari docuit Hobbius) neminem teneri ad obedientiam Principi præſtandam. *Sect.* 18. Hobbium omnia Principibus adimere quæ adulationis causâ videri vult illis tribuere ultra alios Philoſophos. Immo peſſimorum flagitiorum illos incuſat, dum nullis legibus aſtrictos eſſe contendit. *Sect.*19. Omnem principibus adimit ſapientiæ & juſtitiæ laudem. *Sect.* 20. Quæ Hobbius iis tribuit, ab ipſis

Prin-

Principibus in plerisque Civitatibus apertè & conſtanter rejiciuntur, & ab ipſo Hobbio iisdem denegantur, quod exemplis manifeſtis probatur. *Sect.* 21. Refutatur ejus dogma quòd Summa imperia pactis non obligantur ſuis ſubditis; *Sect.* 22. Nec aliis Civitatibus. *Sect.* 23. Oſtenditur Hobbianam doctrinam de Crimine Læſæ Majeſtatis Cives ad hujus criminis perpetrationem animare.

PROLEGOMENA,

§. I.

TUâ pariter ac mea intereſt (Amice Lector) ut paucis præmonearis de ſcopo ac methodo hujus opuſculi. Indè enim ſtatim intelliges quid à me aut præſtitum ſit, aut ſaltem allaboratum; cætera autem videbis vel è tui ingenii penu eſſe ſupplenda, vel ex aliorum ſcriptis adjicienda. Totius Moralis & Civilis diſciplinæ fundamenta ſunt Leges Naturales, uti in ſequentibus fusè oſtendimus. Illæ autem (ut omnes aliæ concluſiones naturaliter cognoſcibiles) duobus modis inveſtigari poſſunt. Nempe vel è manifeſtis quibusdam effectis indè prognatis, vel è cauſis è quibus ipſæ naſcuntur. Nos in poſteriore hoc modo illas quærendi operam hanc noſtram collocavimus. Ad priorem autem modum commonſtrandi illarum exiſtentiam & vires pertinent illa quæ protulerunt Hugo Grotius, ejusque frater in Opere poſthumo, & Scharrockius noſtras, qui illas probant ex approbatis ſententiis variorum Auctorum è Gentibus & ſeculis variis, nec non è conſenſu in Moribus & Legibus Gentium, ſi non omnium, ſaltem moratiorum. Huc etiam referendum eſt Opus illud Sel-

deni *de Jure Gentium juxta placita Hebræorum.* Atque ego quidem exiſtimo hos omnes de genere humano bene meruiſſe, præſertim verò opus illud Hugonis Grotii quod in hoc genere primum erat, Auctore ſuo, & immortalitate planè dignum eſſe reor. Lapſus enim pauci, iique in rebus, in quibus Patriæ ſuæ mores virum ſummum transverſim rapuiſſe videntur, ab humano Lectore veniam non difficulter impetrabunt.

§. II. Nec ſanè tanti ſunt momenti objectiones, quæ contra hanc methodum probandi Leges Naturales afferri ſolent, ut eam prorſus fallacem & inutilem eſſe evincant; quanquam libenter agnoſcam eas tantiſper apud viros cordatos valere poſſe, ut ſuadeant utile fore, tutiſſimumque uberiorem quærere probationem ex indagatione cauſarum, quarum vi Legum Naturalium notitia mentibus humanis ingeneretur. Hoc autem luculentius patebit ſi illas ſummatim proponamus, & reſponſionum pariter ſumma capita breviter indicemus.

Objicitur itaque primò. Invalidam eſſe hujuſmodi Inductionem, quâ è verbis moribúſve paucorum hominum aut Civitatum concluſio deducitur de ſententia ſeu judicio omnium. Quandoquidem vix quiſquam eſt hominum, qui vel unius Regni Leges Moréſque omnes perfectè calleat, multò minùs ſcire poterit omnium Civitatum Leges, nedum ſingulorum hominum ſenſa interiora, ut iis inter ſe collatis colligere poſſit, quænam ſint in quibus omnes inter ſe conſentiunt.

Reſpondetur autem, Judicia diverſarum Gentium de materia quotidiè obvia (qualis eſt Religio ſeu cultus aliquis Numinis, univerſaliter ſumptus, & humanitas aliqualis, quæ ſufficiat ad prohibenda homicidia, furta & adulteria (facilè ſine recondita illa peritia in Legibus à quovis ubivis obſervari poterint; talia autem judicia ſufficienter indicant earum conſenſum in Legibus Naturæ. Quod autem in multis Gentibus

tibus experimur agnitum eſſe velut Bonum naturaliter, præſumere licet à cæteris pariter agnoſci propter Naturæ humanæ ſimilitudinem, præſertim cùm Adverſarii noſtri exemplum nullũ, certâ experientiâ cognitum, afferre poſſunt quod ullam Gentem ſecùs ſentire evincat. Mihi ſanè dubiæ aut potiùs malæ fidei videntur eſſe illæ narrationes de paucis aliquot barbaris Americanis, atque de Souldaniæ incolis, quòd nullum numini cuivis cultum exhiberent. Nam negativa ejuſmodi aſſertio vix unquã teſtimonio probari poteſt. Ideóq; temerè videntur Acoſta aliíq; de his pronunciare, quorum linguam & mores animíque cogitata non potuerunt intimè callere tam brevi temporis ſpacio. Legimus enim Judæos & Chriſtianos quorum diſciplina cæterarum Gentium religione ſanctior erat, à multis tamen aliquando ſummæ impietatis falsò eſſe accuſatos. Utcunque, manifeſtum eſt eas veritates ſatis apertè omnibus propoſitas eſſe, quæ à pleriſque omnibus facilè fuerint agnitæ, etſi eædem à paucis quibuſdam aut neglectæ fuerint, aut etiam oppugnatæ. Hoc autem obſervâſſe tum demum utiliſſimũ erit cùm aliunde, quàm ex hujusmodi teſtimonio aut conſuetudine conſtiterit, has propoſitiones vera docere media ad finem optimum, omnéſque ad ejus finis proſecutionem per hæc media indiſpenſabiliter obligari. Id autẽ è contemplatione cauſarum dictata hujuſmodi Rationis Mentibus noſtris proponentium fieri poterit commodiſſimè.

§. III. Objicitur ſecundò; Quòd etſi à Mente noſtra, aliorúmq; plurimorum moribus approbentur dictata quædam rationis, deſideratur tamen novi Legislatoris auctoritas ut ea Legum vigorem apud omnes obtineant. Aliter enim (inquiunt) licet cuivis ea contemnere volenti, aliorum quorumlibet judicium rejicere pari jure, quo illi ejus ſententiam dictis aut factis condemnãt. Hunc fere in ſenſum objiciunt, præter antiquos Hobbius & Seldenus, ſed diſſimili admodũ propoſito. Hobbius enim in eum collimat finem ut nemo

 dictamini-

dictaminibus Rationis ſe obligari credat circa actus ſuos externos antequam Magiſtratus conſtituatur Civilis; illius autem omnia dictata pro rectæ Rationis dictaminibus prorſus obligatoriis habeantur: uti oſtendimus in ſequentibus. Huc præterea pertinet illud ejus effatum quod habetur in *Lib. de Cive. c.14. §.15. Leges Naturales quanquam in libris Philoſophorum deſcripta fuerint, non eſſe ob eam rem vocandas Leges ſcriptas, neque ſcripta Juriſprudentum eſſe Leges, ob defectum Authoritatis ſummæ.* Noluit ſcilicet, Legum nomen iis adimere, quod jam iis dare dignatus fuerat; (licet impropriè ut alibi fatetur;) innuere tamen voluit eas ab Authoritate ſufficiente non promulgari etſi è natura rerum à Philoſophis diſcantur, indéque in eorum libros transſcribantur. Manifeſtum tamen eſt eas, ſi jam ſint veræ leges quæ ab Auctore naturæ factæ fuerint, non indigere novâ auctoritate ut, poſtquam à quovis ſcriptæ fuerint, fiant Leges ſcriptæ.

Seldenus autem ideo tantùm cauſatur defectum Authoritatis in dictatis Rationis Humanæ per ſe conſideratis, ut oſtendat opus eſſe, ut indè recurramus ad Poteſtatem Legiſlativam DEI; doceátque ejuſmodi dictamina indè tantùm propriam Legum virtutem acquirere quòd hominibus à DEO eorum omnis cognitio derivetur, qui dum hæc iis nota facit, ſuas Leges re ipsâ promulgat. Atque hoc ſanè (ſi quid ego judico) non imprudenter ſuggeſſit Philoſophis Moralibus, qui Rationis ſuæ dictata velut Leges conſiderare ſolent abſque idonea probatione, quòd aut formam habeant Legum neceſſariam, aut quòd à Deo ſtabiliantur. Verùm cùm modus quò DEUS Leges has ſuas eſſe humano generi patefaciat oſtendendus eſt, duos proponit *Lib.1. cap.9.* (1) Quòd DEUS Adamo & Noæ ſanctiſſimâ ſuâ voce illas pronunciaverit, & imperaverit eis perpetuam obedientiam: unde Noachidarum præcepta per Traditionem tantùm ad Poſteros omnes manaverint.

paverint. (2) DEUM Animis rationalibus talem indidiſſe facultatem,quæ ſaltem ope Intellectûs Agentis ipſam illuſtrantis, Leges has nobis indicare poſſit, & propoſitas dignoſcere ab omni jure poſitivo.

Poſteriorem hunc modum generaliter adeò propoſitum obiter tantùm indicat, qui tamen mihi multâ videtur egere explicatione & probatione; ſed ad priorem illum ſe totum recipit & è traditionibus Doctorum quorundam Judæorum probare nititur Deum filiis Noæ ſeptem præcepta dediſſe, in quorum obſervatione omnis Juſtitia apud illos conſiſteret. Et ſanè ea quæ tradidit in Libro illo *de Jure Gentium juxta diſciplinam Ebræorum* abundè evincunt Judæos cenſuiſſe omnes qui uſpiam ſunt Gentes (etſi Moſaicas Leges non reciperent) aliquibus tamen DEI Legibus obligari, quarum ſumma capita in illis Noachidarum præceptis indicari autumabant. Hoc autem hactenus ſaltem valet, ut probetur, Gentis hujus nec exiguæ nec indoctæ teſtimonio,totum Genus humanum Legibus à nulla Civitate latis obligari. Fatendum eſt inſuper virum eruditum hunc præcipuè ſcopum ſpectâſſe,quem non infœliciter aſſecutus eſt; habétque hujus rei notitia uſus quoſdam in Chriſtiana Theologia non contemnendos. Interim tamen non ſatis fœliciter à Seldeno ſoluta eſt objectio quam ex ejus ſententia antea propoſuimus. Quanquam enim traditiones hæ Judæorum ipſi & penitus notæ fuerint,& animitùs fortaſſe creditæ; non tamen toti pariter generi humano illæ innotuerunt; & à multis riſu ac ludibrio accipiuntur, quæ apud illos traduntur velut maxima Religionis myſteria. Et ſuâ ſanè luce mihi videtur manifeſtum eſſe,traditionem non ſcriptam Doctorũ ex una Gente non eſſe ſufficientem promulgationem Legis Naturalis cui omnes Gentes obedire tenerentur.

§. IV. Quapropter ut dictatis Rationis de Re Morum ſua luculentiùs conſtaret Auctoritas eáque Divina

quâ

quâ Leges fiunt, viſum eſt Philoſophicè inquirere in earum Cauſas tam internas, quàm externas, proximas & remotiores, hâc enim ſerie deducemur tandem ad primum eorum Auctorem ſeu Cauſam efficientem, à cujus perfectionibus intrinſecis, & ſanctione intrinſecâ per pœnas & præmia eorum auctoritatem profluere oſtendimus. Contenti fuerunt pleriq; alii dicere generaliter; Hæc dictamina aut actus iis conſentaneos à Natura doceri; mihi autē neceſſarium (hiſce ſaltem temporibus) eſt viſum diſtinctiùs indagari quomodo Rerum extra nos & intra nos poſitarum vis concurrat ad ea nobis imprimenda & ſancienda. Tale quiddam deſiderari docuit Verulamius noſter *de Augment. Scientiarum Lib. 8. c. 3.* Hoc, ſi ſolidè præſtitum fuerit, ideò utiliſſimum erit, quoniam inde innoteſcet & quo modo naturaliter inſtituatur Mens noſtra in notitia Voluntatis ſeu Legum DEI, adeò ut eſſe nequeat ſine Conſcientiæ ſyntereſi; & quænam ſit norma ad quam Civitatis cujuslibet Leges exigi poſſint; an juſtæ ſint & rectæ, vel etiam à ſummo Imperio corrigi poſſint & emendari, ſicubi erraverint ab Optimo Maximóq; fine. Hinc etiam oſtenditur eſſe aliquid in Natura DEI, aliorum hominum, noſtrâ propriâ quod in rectè factis miniſtrat ſolamina & gaudia præſentia, nec non ſolida futurorum præſagia: contrà autem naturales eſſe cauſas acerrimi doloris metûſq; poſt maleficia, unde Conſcientiæ criſis velut flagellis in improbitatem armata meritò ſpectetur: ut pateat humanum Genus in Moralibus nec ab Eccleſiaſticis nec à Politicis deludi.

§. V. Faciliore ſanè methodo difficultatem hanc expediunt Platonici per innatas, quas ponunt, rerum Legúmque naturalium idæas. Verùm mihi certè non obvenit tanta fœlicitas, ut tanto compendio ad Legum Naturalium notitiam pervenirem. Nec viſum eſt conſultum totam Religionis Naturalis & Morum doctrinam illi hypotheſi ſuperſtruere, quæ à plerisque tam Ethnicis Philoſophis, quàm

Chri-

Chriſtianis fuerit rejecta; quæque Epicureis (contra quos præcipuè noſtra inſtituitur diſputatio) nunquam poteſt probari. Statui tamen hanc opinionem non impugnare, quoniam animitus exopto ut valeat quantum valere poteſt quicquid pietati & bonis moribus favet; (atque his favere cenſeo Platonicos noſtros :) & quoniam non eſt impoſſibile ut & nobiſcum naſcantur hujuſmodi notitiæ, & ab extrà denuo imprimantur.

§. VI. Eædem porro rationes quæ vetârunt innatas mentibus noſtris ſupponere leges naturales, vetârunt pariter ne ſine probatione ſupponerem illas ab æterno in mente Divina extitiſſe; ſed neceſſarium duxi ab iis incipere quæ ſenſu & experientiâ quotidiana cognoſcuntur, atque indè evincere propoſitiones quaſdam practicas immutabilis veritatis circa curam fœlicitatis ſeu Boni omnium Rationalium ſimul conſideratorum mentibus noſtris neceſſariò imprimi à Natura Rerum, quam Prima Cauſa perpetuò determinat: Atque in harum propoſitionum terminis intrinſecè includi denunciationem præmiorum obſervantiæ iis præſtitæ, pœnarúmque graviſſimarum earum violationi annexarum in ipſa Rerum conſtitutione à Prima Cauſa. Unde manifeſtum eſt, eas eſſe verè Leges quæ nihil aliud ſunt, quam ejuſmodi Propoſitiones practicæ cum annexis pœnis præmiisque ab Auctore idoneo promulgatæ. Poſtquam autem hinc conſtiterit harum Legum notitiam, & praxin iis conformem naturalem eſſe perfectionem ſeu ſtatum fœliciſſimum naturæ noſtræ Rationalis, ſequitur perfectionem huic Legum notitiæ & praxi conformi Analogam, ſed infinitè ſuperiorem, neceſſariò ineſſe Primæ Cauſæ, à qua proficiſcitur tum noſtra illa perfectio, tum etiam effectorum extra nos ſapientiſſima ordinatio ad Communem totius Syſtematis conſervationem & perfectionem, quam indies oculi noſtri contuentur. Illud enim mihi inter certiſſimè comperta cenſetur, à nobis neceſſariò

priùs

priùs cognoſci quid ſit Juſtitia, atque ideo quæ ſint Leges in quarum obſervatione ea tota conſiſtit, quàm diſtinctè ſcire poſſimus Juſtitiam DEO attribuendam eſſe, ejúſque Juſtitiam velut exemplar à nobis eſſe ſpectandam. Deum enim non cognoſcimus per intuitionem immediatam perfectionum ejus, ſed ex effectis illius ſenſu & experientiâ priùs cognitis; nec tutum eſt attributa illi affingere quæ aliunde non ſatis intelligimus.

§. VII. Oſtenſâ hactenus generaliter differentiâ inter methodum noſtram, & illas quas ſecuti ſunt alii, viſum eſt hîc paucis indicare ſumma eorum capita quæ per totum opus fuſiùs & ſparſim tradidimus. Quæ à Phyſiologis (iis præſertim qui Mathematicis nituntur principiis) demonſtrari ſolent, ſupponimus ſatis probata; quoniam Moralis tantùm Philoſophiæ præcepta hîc tradere ſuſcepimus, eáque è ſuppoſitâ aliquali Naturæ cognitione deducere. Præſertim verò ſuppoſui effecta omnia motuum corporeorum quæ naturaliter neceſſaria ſunt, & fiunt abſque interventu libertatis humanæ, à Voluntate Cauſæ Primæ fieri. Hoc enim nihil aliud ſignificat quàm motus Corporum omnium à vi impreſſâ primi motoris primùm cieri, & ab eadem permanente, ſecundùm leges Motûs, perpetuò determinari. Supervacaneum enim viſum eſt id probare, quod à Phyſicis plurimis antea probatum fuerit, quódque ab Hobbio quem ad examen revocamus apertè agnoſcitur. *Leviath. cap. 12.* ubi poſtquam Religionis in Hominibus cauſam ex anxietate circa futurum deduxiſſet (viderint alii an ſubdolè hoc factum fuerit nec ne) addit hæc verba. *Agnitio verò Unici, Æterni, Infiniti, Omnipotentis DEI ab inveſtigatione Cauſarum, virtutum operationúmque corporum naturalium; quàm à Cura futuri temporis faciliùs derivari potuit. Nam qui ab effectu quocunque quem viderit ad cauſam ejus proximam procederet, in cauſarum deinceps ordinem profundè ſe immergeret, inveni-*

ret

ret tandem (cum veterum Philoſophorum ſanioribus) unicum eſſe primum Motorem, id eſt, unicam & æternam Rerum omnium Cauſam, quam appellant omnes DEUM. Dato autem quòd effectus quilibet naturalis DEUM velut cauſam ſuam indicet, negari nequit omnes ejuſmodi effectus ab ejus Voluntate determinari, niſi quis adeò inſaniat út Deum quidem Cauſam eorum agnoſcat; ſed eum non voluntariò agere contendat.

§. VIII. Porro omnis motus organis ſenſuum noſtrorum impreſſus (hujuſmodi motus *ſpecies ſenſibiles* à Peripateticis dicuntur) quo mens ad res apprehendendas & ad judicia de iis ferenda impellitur, eſt effectum planè naturale; adeoque mediantibus cauſis inferioribus Primæ tandem cauſæ originem ſuam acceptam refert. Indéque ſequitur DEUM per hoſce motus velut per penicilla rerum omnigenarum, cauſarum præſertim & effectuum indè ortorum, notitias aut imagines in mentibus noſtris delineare: eundémque poſtquam ab eadem re varias aliquantiſper notiones eam inadæquatè repræſentantes nobis impreſſit nos excitare ad eas inter ſe conferendas & conjungendas, itáque nos determinare ad propoſitiones veras de rebus intellectis efformandas. Sic eò quòd res quævis aliquando tota ſimul oculis noſtris exponitur, aliquando autem eadem ſecundum omnes ejus partes accuratiùs ſpectatur, ſentítque animus notionem totius eandem prorſus rem referre cum omnibus ſingularum partium notionibus ſimul ſumptis, impellitur ad propoſitionem faciendam de identitate inter totum & omnes partes; aut ad affirmandum quòd Cauſæ quæ conſervant Totum, conſervant etiam omnes Partes ejus Eſſentiales.

§. IX. Deinde verò à diligente contemplatione earum omnium Propoſitionum, quæ univerſalium Legum Naturæ honorem meritò ſibi vendicent, obſervavi eas ad unicam generaliſſimam reduci poſſe, è cujus commoda

expli-

explicatione limitationes omnes aut exceptiones cùm quibus ſingulæ intelligendæ ſunt petantur, & ex ejusdem evidentia omnes lucem accipiant. Ea autem in hanc ſententiā, aut huic parilem exprimatur. Studium, quoad poſſumus, communis Boni totius ſyſtematis agentium Rationalium conducit, quantum in nobis eſt, ad Bonum ſingularum ejus partium, quo noſtra velut partis unius continetur fœlicitas: Actus autem huic ſtudio oppoſiti effectus etiam ſecum ducunt oppoſitos, noſtrámque adeò inter alia miſeriam. Quapropter operis noſtri ſumma in his verſatur, quæ vel (1) materiam ſpectant hujus propoſitionis; terminorum ſcilicet notitiam è natura rerum hauriendam; vel (2) formam ejus, horum nempe connexionem in propoſitione practica; & ſpeciatim tali quæ propter annexas pœnas præmiáque à Naturæ Opifice Lex dici mereatur; vel (3) denique deductionem aliarum Legum Naturalium earúmq; limitationem naturalem è reſpectu ad Totius aggregati Commune Bonum ſeu ſtatum fœliciſſimum.

§. X. Ad terminorum notitiam pertinent ea omnia quæ generaliter diximus *de natura rerum*, *humanâq;* præſertim, nec non *de communi Bono*. In his rogandus eſt Lector ne iniq; ferat quòd Deo Rationem tribuamus, ipſumq; inter Rationales numeremus; quódque dicamur aliquando Deum benevolentiâ proſequi, ſeu aliquid ejus naturæ conveniens i.e. bonum velle. Nempe profitemur hæc non propriè & eodem ſenſu de Deo dici, quo utimur his verbis cùm de hominibus loquimur. Sed abſolutam in illo intelligimus Omniſcientiam, & Sapientiam; nec ipſe Cicero eam meliùs deſcribere potuit, quàm nomine adultæ rationis. Nec imaginamur nos affectus noſtros erga Deum teſtari poſſe adjiciendo quicquam perfectionibus ab æterno infinitis. Verùm dubitare non poſſumus quin illius Naturæ gratius & convenientius ſit in factis noſtris obſequium &

illius

illius imitatio in cura boni publici totius generis humani quod ab ipſo indies conſervatur; in dictis item noſtris nec non in cogitationibus & affectibus honor, cultus & amor beneficæ ipſius naturæ manifeſtò magìs conveniunt, quàm illius neglectus aut odium aut θεομαχία. Quoniam ſi abſtractè comparemus duas naturas Rationales inter ſe, agnoſcemus majorem convenientiam inter ipſas quando altera alteri conſentit & cooperatur, quàm ſi diſſenſum inter eas ſupponamus, finemq; ab una intentum ab altera oppugnari. Nec video quid impediat, quò minùs idem dicatur, ſi altera harum naturarum rationalium cogitetur eſſe Deus, altera autem Homo. Ideoq; quemadmodum ſenſuum ope notum eſt, gratius eſſe cuivis homini amari & honorari quàm odio haberi & contemni; ita rationi per manifeſtam analogiam compertum eſt, gratius eſſe ſummo Rationali, nempe Deo, amari & honorari hominum obſequio, quàm odio haberi & contemni. Siquidem certum eſt, velle amari nullam imperfectionem in hominibus arguere; in Deo autem tantum abeſt ut imperfectionis ſuſpicionem ullam habeat, ut è contrario benignitatem illius arguat, quoniam ipſum amando homines perficiuntur, & illi aſſimilantur. Hoc autem cùm & ratione & experientiâ notum ſit, exinde certò probatur Deum Amori ſui præmium maximum annexuiſſe inſeparabiliter, quod quidem nunquam feciſſet niſi voluiſſet amari.

Cæterùm ſi placeat Lectori tria illa hujus Tractatûs capita quorum titulos modò recenſuimus perlegere, videbit nos dum terminos (ut loquuntur Scholę) propoſitionis prędictæ explicamus, non occupari in verborũ interpretatione, ſed notiones & rerum è quibus oriuntur naturam quatenus ad rem noſtram attinet proponere: eâdemq; operâ ipſe obſervabit me directè & immediatè explicare vim & neceſſitatem earum actionum humanarum quæ aut ad communem omnium hominũ fœlicitatem, aut ad privatam ſingulorum requiruntur: quanquam utile viſum fuerit adeò generalibus ut verbis ut ea ſano ſenſu Divinæ Majeſtati tribui poſſint;

 idque

idque eo fine feciſſe ut ope analogiæ prudenter adhibitæ non modò obligatio noſtra ad Pietatem, verùm etiam natura juſtitiæ & dominii divini exinde intelligi poſſit.

§. XI. Ad formam Propoſitionis illius quod attinet, manifeſtum eſt eam eſſe practicam, utpote quæ de effectu actionis humanæ pronunciat. Notandum autem quòd etſi verbum *conducit* in præſenti ponatur tempore, quoniam è rebus præſentibus edicitur, non tamen limitatur ad tempus præſens ſed ab eo abſtrahit; & quoniam ejus veritas cumprimis dependet ab identitate inter totum & partes, æquè manifeſtò vera eſt de futuro (quod aliundè probamus in hoc tractatu) & cum reſpectu ad futura à nobis ſemper ponitur. Præterea ideo accommodatior eſt hæc theſis noſtro propoſito, quoniam nulli ſpeciali hypotheſi innititur. Non enim ſupponit homines in ſtatu Civili natos, nec extra eum. Non ſupponit natam eſſe inter homines univerſos cognationem propter eoſdem è quibus omnes naſcimur parentes primos, utì ex hiſtoria ſacra didicimus; (demonſtranda enim eſt obligatio Legum Naturalium apud eos qui Scripturas ſacras non agnoſcunt:) nec contrà ſupponit (utì Hobbius *de Civ. cap. 8. §. 1.*) homines plurimos ſubitò è terra, fungorum more, exortos & adultos. Noſtra autem propoſitio omniaque quæ indè deduximus intelligi poſſet & agnoſci ab ipſis protoplaſtis ſeſe cum Deo & ſobole poſſibili conſiderantibus; nec minùs facilè intelligatur ab univerſis Gentibus quæ hiſtoriam de primis parentibus non audiverunt.

§. XII. Nec pigebit hoc etiam annotare circa ſenſum prædictæ propoſitionis, iiſdem verbis quibus cauſa effectûs maximi optimíque traditur, tradi etiam breviter media ad finem ſummum. Quippe effectus agentis Rationalis poſtquam animo ejus concipitur atque ei producendo operam ſuam navare decrevit, ejus Finis dicitur, actionéſque ſeu cauſæ quarum vi id efficere conatur, dicun-

tur

tur Media. Sic etiam in praxibus Geometricis cauſæ pōnuntur effectionum Geometricarum , linearum ſcilicet ductiones præſcriptæ: quòd ſi effectio ejusmodi conſideretur ut problema cujus ſolutio quæritur, ſeu tanquam finis nobis proponitur , tum demum praxeos verba ſuggerunt Geometræ media fini aſſequendo idonea. Ex hoc autem obſervato oſtenditur methodus reducendi ea omnia quæ dixerunt Morales Philoſophi circa media ad finem optimum, in theoremata de vi actionum humanarum in producendis effectibus; in hac autem forma faciliùs examinari poſſunt, &c, ſi vera ſint, evidentiùs demonſtrari. Pari ratione hinc etiam diſcimus quàm facilè omnis vera cognitio circa vim cauſarum (quas ullatenus flectere ad uſus noſtros poſſumus) medium ſuggerit ad finis noti aſſecutionem, adeoque ad praxin pro re natâ applicari poſſit. Denique hinc etiam conſtat propoſitionem illam quam tractamus hactenus ſaltem ad Legis naturam accedere, quòd finem reſpiciat Lege verè dignam, Commune Rationalium omnium Bonum; ſeu Honorem Dei cum publica totius humani generis fœlicitate conjunctum.

§. XIII. Verùm primâ fortaſſe facie non conſpiciantur in illa propoſitione duo illa neceſſariò ad Legis vigorem requiſita, Auctor nempe idoneus & Sanctio per pœnas præmiáve ſufficiens. At ſi illa paulò attentiùs inſpiciatur, videbimus illam hoc ipſo quòd à Rerum natura mentibus noſtris imprimitur , Auctorem ſuum manifeſtò indicare, nempe Primam rerum omnium, ſimúlque omnium veritatum indè ortarum, Cauſarum. Inter eas autem veritates cumprimis cenſenda eſt vera hæc propoſitio quam Legem Naturæ fundamentalem in ſe continere aſſerimus. Nec quiſquam cum ratione poſtulare poteſt ut evidentiùs probetur, Deum hujus propoſitionis eſſe Auctorem quàm probatum eſt eum eſſe Auctorem Naturæ Rerum è qua propoſitionis veritas exoritur. Quaproptèr noto jam ejus

auctore, id unum reſtat ut ſufficientem ſanctionem ab eodem Auctore factam eſſe, eámque in ea propoſitione ſatis indicari, oſtendamus.

§. XIV. Non me latet ſanctionem, ſtrictiſſimo ſenſu verbi, à Cicerone & Papiniano dici eam legis partem quæ certam pœnam irrogat iis qui præceptis legis non optemperaverint. Verùm paulò laxiore ſenſu verbum ſumere viſum eſt, ut etiam præmia complectatur quæ lex pollicetur obedientiam præſtantibus. Quippe etiam his ab injuria hominum defenduntur & muniuntur leges, indéque ſanctæ dicantur, juxta laxiorem Sancti definitionem quam habemus *d. lib. 1. tit. 8. leg. 8.* è Marciano, *Sanctum eſt quod ab injuria hominum defenſum atque munitum eſt*; ſecundùm quam leges ſanctas eſſe affirmat Ulpianus, lege proximè ſequente propter ſanctionem quâ confirmantur. Si quis tamen diſcedere nolit à ſtrictiore verbi ſignificatione, non eſt cur de verbo litigemus ſi modò de re conſtet. Addidimus itaque illorum gratiâ, propoſitionem de actibus ſtudio Boni Communis oppoſitis, neglectu ſcilicet illius aut violatione hinc mala ſingusis ſyſtematis Rationalium partibus inferri, ipſis autem maleficis maxima. Hæc autem pœnam, ſine mentione præmii apertè ſatis exprimit. Diligentiam autem noſtram totam pęne erogavimus in probatione prioris propoſitionis quæ de præmiis agit in fœlicitate incluſis, quoniã indè hæc poſterior apertiſſimè demonſtratur: & quoniam Pœnæ natura malum includit, id eſt privationem bonorum illorum quæ ex naturæ noſtræ neceſſitate efflagitamus ad fœlicitatem; privationes autem hæ intelligi nequeunt, niſi priùs intelligantur illa bona quibus opponuntur. Denique natura rerum (cujus veſtigia à nobis in hoc Tractatu accuratiſſimè erant premenda) tota fere eſt in immittendis poſitivis cauſarum & effectuum notionibus in mentes noſtras per ſenſus externos qui negationes & privationes non capiunt; movétque affectus boni priùs potiúſque præſentis amore aut futuri ſpe, quàm mali odio metúve. Nemo enim vitam

valetu-

valetudinem, gratóſque nervis ac ſpiritibus motus qui voluptates corporeæ dicuntur ideo amat,cupítve eorum cauſas, ut mortem, morbos, ægritudinéſq; his oppoſitas evitet, ſed propter intrinſecam ipſis bonitatem ſeu convenientiam (ut loquuntur Scholæ) poſitivam cum natura noſtri corporis. Paritérque nemo mentis perfectiones,cognitionem nempe ampliorem magiſque diſtinctam objectorum nobiliſſimorum placidiſſimâ quâdam harmoniâ ſibimet ubique conſonam, ſenſumque gratiſſimum benevolentiæ, ſpei ſolidæ, gaudiique in Univerſorum Rationalium proſpero ſtatu, ideo expetit, ut ſolummodò effugiat ignorantiæ, malevolentiæ, invidiæ & commiſerationis moleſtias, ſed propter ſummam quam in illis actibus habitibúſque experientiâ deguſtamus ſuavitatem, quæ reverà facit ut his privari ingratiſſimum ſit, taliúmq; privationum cauſæ moleſtæ judicentur. Hinc igitur patet ipſas etiam Leges Civiles, cùm ſanciantur pœnis, morte *v.g.* aut mulctatione bonorum, ſi rem ipſam ſpectemus, homines impellere ad obedientiam præſtandam ex amore vitæ ſuæ, aut divitiarum quas leges oſtendunt per eam ulteriùs conſervari poſſe. Scilicet fuga mortis & egeſtatis eſt amor vitæ ac divitiarum; utì qui per duo negativa dicit ſe nolle vitâ carere (id eſt eam non habere) tantundem dicit ac ſi affirmaret velle ſe vitâ frui. Quibus hoc etiam adjicere placuit, ipſas leges Civiles mihi videri multò magis ſtabiliri è fine quem reſpiciunt tum earum Latores, tum etiam Cives optimi, Bono nempe Civitatis publico quod fœlicitatem quandam innuit, cujus pars aliqua ſingulis bonis Civibus comunicatur, adeoq; obſequii præmium naturaliter ſecum affert, quàm per pœnas quas minantur, quarum metu moventur pauci tantùm, peſſimíque.

§. XV. Summulam autem tum præceptorum omnium Legis Naturalis, tum ſanctionum eis annexarum in propoſitione noſtra ejúſque conſectario de oppoſitis contineri ſic breviter oſtendimus. Subjectum illius eſt ſtudium, pro viribus noſtris, Communis Boni totius ſyſtematis

 Ratio-

Rationalium; in hoc autem exprimitur Amor erga Deum & homines univerſos, qui ſcilicet ſunt partes hujus ſyſtematis. Deus quidem eſt pars præcipua: Homines ſunt partes ei ſubordinatæ: erga utroſque Benevolentia Pietatem, & Humanitatem complectitur, hoc eſt, utramque Legis Naturæ Tabulam. Prædicatum verò illius propoſitionis eſt conducens ad bonum ſingularum ejus partium, quo noſtra, velut partis unius, fœlicitas continetur. In eo verò, ut omnia quæ poſſumus omnibus bona dicuntur eſſe hujuſce ſtudii effectus, ita inter alia non omittitur illa bonorum omnium complexio è qua noſtra conſiſtit fœlicitas; quæ obſequii præmium eſt ſummum, uti miſeria ex oppoſitis actibus conſequens pœna eſt ſumma nequitiæ. Nexus verò prædicati cum ſubjecto naturalis & fundamentum eſt veritatis propoſitionis, & indicium naturalis nexûs inter obſequium & præmia, nec non inter transgreſſionem & pœnas.

Indè verò facilè obſervabit Lector veram rationem ob quam hæc practica propoſitio, omnéſque quæ ex ea deducantur, rationales eam intelligentes obligent, dum aliæ (puta Geometricas) à Natura atque ideo Deo mentibus humanis pariter impreſſæ, ad praxin ſecundùm eas inſtituendam homines non obligent; ſed à pleriſque quibus praxis Geometrica neceſſaria non eſt, tutò negligi poſſint. Tota ſcilicet ſumenda eſt è natura effectuum à praxibus his atque illis oriundorum. Effectus praxium Geometricarum tales ſunt ut iis abſque noxa carere poſſint plerique. Effectus autem ſtudii Boni Communis adeò intimè reſpiciunt Univerſos, quorum nos pars ſumus, & à quorum voluntate uniuſcujusque aliquatenus pendet fœlicitas, ut ſine periculo illam aut illius ſpem amittendi illud ſtudium abjici nequeat, idque ex ipſa Rerum Natura Deus nobis notum fecit. Adeoque pœnarum præmiorúmve nexum cum actibus noſtris à ſe factum eſſe ſatis promulgavit, unde ipſius

auctoritate tam hæc propoſitio quàm cæteræ omnes quæ in ea continentur, in Legum dignitatem intelliguntur tranſiviſſe.

§. XVI. Verùm ex ipſis Propoſitionis noſtræ terminis liquet effectum adæquatum & immediatum praxeos de qua Lex hæc ſancitur, eſſe id quod Deo gratum eſt, Hominibusque univerſis ſalutare, quod Bonum eſt Naturale omnium partium totius ſyſtematis Rationalium, immò Bonorum omnium quæ iis præſtari poſſunt maximum; utpote majus ſimili Bono cujuslibet partis ejusdem ſyſtematis. Quin etiam ſatìs in ea innuitur Hominum ſingulorum fœlicitatem (è cujus proſpectu vel privatione tota ſumitur ſanctio) à ſtatu optimo totius ſyſtematis derivari; velut nutritio cujusvis membri corporis animalis, à nutritione totius maſſæ ſanguineæ per omnia diffuſæ derivatur.

Indè autem conſtat effectum hunc optimum, non autem exiguam illius particulam, privatam puta cujuslibet hominis fœlicitatem, finem eſſe principalem Legislatoris, omníſque qui ejus voluntati verè obſequitur. Pari ratione hinc patet eas Actiones humanas quæ ex vi aut efficacia ſua naturali aptæ ſunt Communi Bono deſervire meritò dici naturaliter bonas, & quidem magìs bonas quàm quæ bono cujusvis hominis proprio inſerviunt, eâ proportione, quâ Bonum Commune proprio majus eſt. Pariter etiam hujusmodi actiones quæ viâ tranſeunt breviſſimâ ad hunc effectum velut finem naturâ ſuâ Rectæ ſunt, propter naturalem ſimilitudinem cum linea recta quæ inter datos terminos eſt breviſſima. Eædem tamen actiones poſtea dum comparantur cum Lege ſive Naturali ſive Poſitivâ, quæ morum eſt norma, eíque conformes reperiuntur, dicuntur moraliter Bonæ, vel etiam Rectæ, id eſt, normæ congruæ: ipſa autem Norma, Recta dicitur quoniam viam docet breviſſimam ad finem. Sic etiam quoniam ſtatus Univerſo-

rum hominum omnibus animi corporíſque bonis naturalibus, aptè inter ſe proportionatis & ad optimum finem ordinatis, cumulatiſſimus, naturaliter pulcherrimus eſt, (utpote definitioni pulchritudinis è partium figura & ſymmetria deſumtæ planè congruus) manifeſtum eſt illas actiones quæ ita eliciuntur ut ad hunc ſtatum conſtituendum aut conſervandum ex intrinſeca ſua vi ſint idoneæ, meritò dici Pulchras ſeu Decoras: atque hinc explicari poteſt τὸ καλὸν & τὸ πρέπον ſeu decorum, quod in actionibus virtutis toties celebrant Philoſophi. Denique cùm in capite *de Bono* latè oſtenſum ſit, illud diſtinctè intelligi poſſe & amari abſque reſpectu ad noſmet-ipſos, dubitare nequit Lector quin agnoſcamus per ſe amabile eſſe hoc Bonum quod omnia omnium bona in ſe complectitur, ideoque minimè idoneum eſt ut unius hominis fœlicitati (quæ tanti Boni exigua eſt particula) ſubordinetur; paríque ratione patet actiones huic fini idoneas, utpote optimas & pulcherrimas, per ſe eſſe amabiles, & ab omnibus rationalibus ſummè laudabiles, adeoque propter ſummum quo ex natura ſua omnibus benefica dignæ ſunt honorem, meritò dici per ſe Honeſtas. Hæc autem diligentiùs monenda cenſuimus ne quis perperàm exiſtimaret nos non ſatìs agnoviſſe intrinſecas Pietatis aut Charitatis perfectiones, quoniam ſanctionem Legum Naturalium quibus hujusmodi actus imperantur inveſtigavimus, ex annexa obedientiæ fœlicitate ſingulorum, violationi autem miſeriâ. Etiam in Legibus Civilibus Sanctiones Legum ab earum fine & effectu adæquato, Bono ſcilicet publico, maniſeſtò diſtinguuntur; pars tamen effectûs Legis Civilis eſt inflictio pœnæ, aut collatio mercedis quâ Lex firmatur.

§. XVII. Quoniam autem pœnarum præmiorúmque connexio cum actibus publico bono inſervientibus eive oppoſitis nonnihil obſcuratur per ea quæ bonis mala, malisque bona contingunt, viſum eſt neceſſarium ad rem noſtram diligentiùs oſtendere, eam (his non obſtantibus) ſatìs

eſſe

eſſe conſtantem & manifeſtam in Natura Humana ut indè certò colligatur Sanctio Legis Naturalis hos actus imperantis, illos prohibentis. Supponimus interim pœnam illam, illúdve præmium ad ſanctionem ſufficere cujus valor, omnibus rectè perpenſis, excedit lucrum ex actu legi contrario oriturum: in comparatione effectuum qui actus hinc bonos illinc malos ſequuntur, æſtimari non debere bona illa aut mala quæ conſilio vel induſtriâ noſtrâ aut non poſſunt acquiri, aut non poſſunt evitari. Qualia ſunt tum ea quę è naturali neceſſitate, tum quæ ex mero caſu à cauſis externis cuivis contingant. Hæc enim pariter bonis ac malis accidere & poſſunt & ſolent. Illa tantùm hîc æſtimabimus quæ à ratione humana provideri poſſunt, velut aliquatenus dependentia ab actibus noſtris. Præmiſſâ itaque generali probatione, quæ deducitur ex eo quòd ſinguli qui inſerviunt bono communi, aut illud oppugnant, ſunt partes totius illius quod ipſorum operâ conſervatur aut læditur, adeoq; neceſſariò partem aliquam emolumenti vel detrimenti indè oriundi percipiunt, deſcendimus ad probationes ſpeciales deſumtas partim è cauſis ejusmodi actuum de quibus in capite *de Nat. Humanâ*, partim ex eorum effectis & conſequentibus, de quibus in capite *de Oblig.* uberiùs tractavimus. Eſt autem caput illud cæteris prolixius & minùs perſpicuum, quoniam in eo ſæpe coactus ſum Adverſarium ſequi in ſtatum illum quem ſupponit confuſiſſimum, ut ex confeſſis ipſum redarguerem; & neceſſe habui multas non illius ſolùm, verùm aliorum meliùs Philoſophantium objectiones diluere. Quapropter viſum eſt hîc paucis ob oculos ponere Lectori, & ſcopum in quem ibi collimavimus, & viam quâ illa omnia in noſtrum tendant finem, ne in tanta rerum ſylva me à recto tramite aberrâſſe ſuſpicetur.

§. XVIII. Actuum humanorum Cauſæ ſunt vires Mentis & Corporis humani. Quapropter, quoniam manifeſtum eſſe obſervavi fœlicitatem ſeu ſummum præmium

 eſſen-

eſſentialiter connecti cum exercitio pleniſſimo & conſtantiſſimo virium noſtrarum omnium circa objecta & effecta maxima optimáque eis adæquata & proportionata, hinc colligi, homines hiſce facultatibus præditos ſub pœna amittendi beatitudinem ſuam naturaliter teneri eas occupare ſeu exercere circa nobiliſſima in Rerum Natura objecta, Deum ſcilicet & humanum Genus illi ſimillimum. Nec diu dubitari poteſt utrum facultates noſtræ fœliciùs exerceantur amicitiam cum his colendo an inimicitiam, pacem cum eis ineundo an bellum. Conſtat autem nullum eſſe poſſe ſtatum neutrum quo Deus hominéſque nec amentur nec odio habeantur & irritentur, ſeu quo horum neutri nec grata fiunt nec ingrata; præſertim cùm rebus externis utimur. Quippe neceſſariò vel curabimus ut aliis quæ ad ſuum finem neceſſaria ſunt non auferantur, id autem ſine benevolentia eſſe nequit; vel libenter ea eripiemus, quod eſt animi malevoli certum indicium. At ſi concedatur manifeſtam eſſe neceſſitatem, ſi beati eſſe volumus, amicitiam cum Deo Hominibúſque colendi, ſtatim agnoſcitur Sanctio Legis illius Naturæ generaliſſimæ quam hîc unicè inveſtigare volumus. Ea enim unica & Religionem totam naturalem, & omnia ad humani generis fœlicitatem neceſſaria ſtabilit; ea verò ſunt præter Pietatem, (1) pacifica inter Gentes diverſas commercia, quò ſpectant Jura Gentium omnium; (2) Societatis Civilis conſtitutio, aut conſervatio, quò collimant Leges Civiles; (3) Domeſticæ neceſſitudinis & amicitiæ omnis firmitas, de quibus tum generales regulæ quæ Gentium pacem firmant, tum ſpeciales Oeconomicæ præcipiunt. Congeſſimus itaque valdè multa in capite de *Nat. Hum.* quibus ſinguli aliquatenus capaces fiunt tantæ Societatis, & ad eam remotè ſaltem diſponuntur. Atque hîc Lectorem rogamus ut ea non ſeparatim tantùm ſed conjunctim conſideret, ut ex omnibus conjunctis unum exſurgat argumentum Sanctionem Legis Generaliſſimæ

indè

indè evincens, quòd homines neceſſariò excident ſummâ ſuâ fœlicitate, quæ in actione ſeu uſu facultatum ſuarum proprio & adæquato conſiſtit, niſi eas exerceant in colenda cum Deo Hominibusque amicitia, ad quem effectum præ cæteris omnibus à natura adaptantur, quod quidem Legis tranſgreſſoribus excuſationem nullam relinquit.

§. XIX. Ab effectibus autem actionum ad Bonum Commune Rationalium ſic oſtendimus ſanctionem per præmia pœnáſque iis annecti. Manifeſtum eſt tali ſtudio inprimis Deum, utpote ſummè ſapientem, aliiſque Rationalibus ſummè beneficum, amari & honorari. Hominum verò è qualibet Gente vitam bonáque omnia in tuto pro viribus noſtris collocari. Regimen Civile hunc in finem, ſi opus ſit, fundari libenter; at ubi jam exiſtit libentiſſimè conſervari. Omniáque ſingulis (adeoque nobiſmet-ipſis etiam) tribui commoda quæ totius ratio poſtulat, nihil cuiquam fieri quod totius cura non patitur. Nihil in homine cogitari poteſt præter voluntatem in omnium bona propenſam prudentis intellectûs ductu gubernatam à quo tanta provenire poſſunt; nec, ſi hoc ſtudium in nobis ſupporatur, quicquam experi poteſt in hunc finem quod non libenter, pro viribus, præſtabimus. Quapropter cùm certò præſciri poſſunt hi effectus ex hoc ſtudio ſecuturi, neminem latere poteſt in iis contineri Religionis ſolamina gaudiáque præſentia, cum beatæ immortalitatis ſpe ubique terrarum conjuncta, multáque inſuper pacati cum exteris commercii commoda, omniáque Regiminis Civilis & domeſtici, nec non amicitiæ emolumenta huic ſtudio velut præmia annecti; eáque non aliâ ratione quæ in noſtra eſt poteſtate acquiri poſſe: ipſúmque adeò qui Boni Communis curam rejicit, eatenus rejicere has ſuæ fœlicitatis cauſas, & miſeriæ ſeu pœnæ imminentis cauſas amplecti.

Breviter dicam; Quoniam manifeſtum eſt è rerum natura ſummam quæ à noſtra poteſtate nobis procurari poteſt

foli-

fœlicitatem è cura ſimul Pietatis ac Pacis, Commerciique inter Gentes mutui Regiminis Civilis & domeſtici, nec non firmæ amicitiæ provenire; harum autem rerum omnium curas inter ſe conſiſtere poſſe in illius tantùm animo qui Bono Rationalium omnium Communi ſtudet; ſequitur maximum quod homo acquirere poteſt præmium huic ſtudio naturaliter annecti, ejusque adeò privationem ſeu pœnam actibus oppoſitis adhærere. Horum prius, quod aſſignat cauſas fœlicitatis quam ſinguli obtinere aut ſolent aut poſſunt, probavimus ab effectibus experientiâ cognitis; poſterius, nempe Pietatem omnémque erga homines univerſos benevolentiam in ſtudio Boni Communis contineri ex ejus definitione & partibus oſtendimus in Conſectariis. E talibus autem præmiſſis deducta concluſio eſt naturæ lumine nota.

§. XX. Agnoſco interim hos effectus non omnes à ſola poteſtate noſtra pendere, ſed eorum multos à benevolentia etiam aliorum Rationalium; verùm cùm ex ipſorum natura, quia noſtræ eſt analoga, ſcire licet, Commune Bonum finem eſſe optimum maximumque quem ſibi poſſint proponere, & ipſorum perfectionem naturalem poſtulare ut agant & propter finem, & propter hunc potius quàm quemvis minùs bonum, & experientiâ inſuper notum eſt tales univerſalis benevolentiæ effectus ab aliis per actus noſtros plerumque impetrari poſſe, æquum eſt ut illi inter eorum effectus, vel conſequentia quæ contingunt ſaltem ut plurimum, numerentur & æſtimentur. Quia id quiſque facere poſſe cenſetur quod amicorum ope poteſt præſtare. Integrum præmium quod actibus bonis per Naturalem hujus Univerſi conſtitutionem annectitur, ſimile eſt quodammodo redditibus Fiſci è quibus publicum Patrimonium conſtituitur, quod non è certis tantùm conſtat penſitationibus, ſed è compendiis aliquam multis ſubinde contingentibus, quorum valor ingens eſt licèt non planè certus, &

certo ſæpe talia locantur pretio: putà, vectigalia quæ ob portus, vias & pontes publicos ſolvuntur. Ideoque in æſtimando hoc præmio in rationes venire debent non ex tantùm ejus partes quæ immutabiliter actionibus bonis adhærent (qualia ſunt beatitudo illa (ut loquuntur) formalis, quæ in Cognitione & Amore Dei (hominumque fortè cum illo conſentientium) conſiſtit, abſolutum affectuum omnium Regimem, ſuaviſſimus conſenſus inter omnia actionum noſtrarum principia, omnéſque vitæ noſtræ partes, Numinis favor & Immortalitatis beatæ ſpes ratione nixa;) verùm etiam in cenſum venire debent quæ contingenter eis cohærent bona, quæ ſcilicet aut ex aliorum Religione nobis accedunt, aut fluunt è Societate ſive Civili, ſive inter gentes diverſas aut amicos quam his actibus, quantum poſſumus, procuramus. Pari ratione intelligimus è quibus partibus conſiſtat integra pœna quæ actibus publico ſtatui nocuis annectitur; nempe per omnia conſequentia modò dictis oppoſita Lex illas prohibens propriè ſancitur.

§. XXI. Diſcimus autem ſinguli è neceſſitate conditionis quâ naſcimur vivimusque bona contingentia, id eſt, cauſas contingenter profuturas æſtimare, & talium ſpe ad actiones impellimur. Quippe aer ipſe ad quem hauriendum naturali ferimur impetu, non ſemper ſanguini noſtro ſpiritibusque prodeſt, ſed aliquando lethali imbuitur contagio: cibus, potus & exercitia non ſemper vitam conſervant, imò ſæpe morbos generant: ipſa agricultura aliquando labores humanos non lucro ſed damno rependit. Non minùs itaque naturaliter quàm ad tales actus ducimur è ſpe boni indè probabiliter proventuri; pari ſpe movemur ad cultum Boni Communis, quæ tamen nec ſola nec præcipuè nos impellit, ſed cum præmiis (quæ diximus) intrinſecè & immutabiliter annexis conſpirat. Quàm probabiliter autem ſperemus ex aliis hominibus conjunctim conſideratis aliquid quo labores noſtri in Bonum Commune collati rependantur, indè

opti-

optimè æſtimabimus, ſi conſideremus quid & præſentis temporis experientia & præteriti hiſtoria teſtetur de Gentium omnium quæ nobis innotuêre praxi hunc finem ſpectante. In earum omnium moribus publicè obſervatur aliqua erga numen ſaltem unum reverentia, quâ à perjuriis poſt fidem datam arcentur: ubique vigent commercia inter notas invicem Gentes utiliſſima, niſi bello ſolenni abrumpantur: ubique Regimen Civile conſervatur, & in eo contenta dominiorum diſtinctio: ubique familiarum & amicorum neceſſitudines obſervantur plerumque. Quoniam autem totum ſtudium Boni Communis nihil aliud ſignificat præter Cultum numinis, curam commercii paciſque inter gentes, Regiminis Civilis ac domeſtici, nec non amicitiæ, velut partes conjunctim ſumtas, manifeſtum eſt boni illius ſtudium quadantenus ubique inter homines reperiri, unde neceſſe eſt ut multa ſingulis conferantur pacis auxiliiq; mutui commoda. Immò verò manifeſtum mihi videtur ſingulos qui ad virilem ætatem pervenerint, omnes illos quos exegerint annos multò magìs debere aliorum operæ Bono Communi impenſæ quàm ſuæ curæ, quæ in tenera adhuc ætate pene nulla eſt. Toti tum pendemus ab obedientia, quā alii præſtant præceptis Oeconomicis, Ligibus Civilibus, & Religionis, quæ omnes à Boni Communis cura profluunt. Hinc fit ut ſi poſtea vitam noſtram periculo exponamus, immò ſi moriamur pro Bono publico, minus amittamus, ejus cauſâ, quàm indè jam jam accepimus. Amittimus enim tantùm incertam futurorum, ſi vixerimus, gaudiorum ſpem; immò potiùs certum eſt vix ullam ſingulis ſpem ſupereſſe poſſe, ubi Bonum commune conculcatur; accepimus autem indè realem vitæ omniumque quibus ornati fuimus perfectionum poſſeſſionem. Nec dubito quin maxima quæ experimur in ſtatu Civili è mutuo auxilio commoda præſciri potuiſſent ex hominum natura à primis Parentibus, ſi ſupponamus ab illis deliberatum fuiſſe, utrùm ipſorū filiis plus prodeſſent ſuadendo ut Pietatem erga Deum & Parentes

exerce-

exercerent, & mutuam inter fratres benevolentiã, in quibus Religionis, Regiminíſque Civilis (quippe familia eſt prima Civitas) & Juris Gentium ſumma continetur, quàm inſtituendo eos in atheiſmi myſteriis, cóſque adhortando ut omnia ſibi ſinguli vendicarent, adeoque in rapinas & cædes mutuas ſtatim ruerent. Præcognita autem è Natura conſequentia hujuſmodi actuum humanorum bona & mala, quoniam à Deo hominibus de actionibus ſuis deliberantibus præmonſtrantur ut ad agendum impellantur, aut indè deterreantur, integram habent rationem præmiorum pœnarúmque quibus Lex ſancitur.

§. XXII. Hæc autem ideo mihi videntur manifeſtiſſima, quoniam ſimillima ſunt illi methodo quâ naturaliter docentur omnia animalia conſervandam eſſe ſingulorum membrorum corporis ſui ſanitatem & robur per alimentorum aſſumtionem & reſpirationem aeris, quibus craſis vitalis ſanguinis totum corpus permeantis immediatè conſervari ſolet, etſi vel morbi intra corpus, vel accidentia multa ab extrà ut contuſiones, vulnera, fracturæ impedire aliquando poſſunt, ne membris accedat illud robur quod ex alimentis quærebatur. Pari planè modo docemur per actus Communi Bono immediatè inſervientes ſingulorum hominum (qui Syſtematis Rationalis membra ſunt) perfectiones varias ordinariò expectandas eſſe; utpote quæ indè non minùs naturaliter derivantur, quàm manuum noſtrarum vires à juſto ſanguineæ maſſæ ſtatu proficiſcuntur. Fatemur tamen multa accidere poſſe propter quæ generalis hæc totius cura non ſemper efficiat ut expetitâ fœlicitate ſinguli intemeratè perfruantur, uti aeris & alimentorũ cura utcunq; neceſſaria toti corpori morbos omnes caſúsque non prohibet. Contingat enim tam per enormes concivium actus, velut per morboſam viſceris alicujus diatheſin, quàm per hoſtium invaſiones, ut aliquibus rectè factorum præmiis priventur boni, maláque patiantur externa. At quoniam hujuſmodi mala ſæpe quidem Concordiæ & Regiminis viribus (quæ à

ſtudio

ſtudio Boni Communis ſemper profluunt) propulſantur, ſæpe etiam poſt breviuſculam perpeſſionem excutiuntur noſtrarum virium & judiciorum Civilium ope, uti morbi ſolvuntur per criſin ſalutarem, ſæpe etiam majoribus bonis penſantur, partim per aliorum virtutes, præcipuè verò per vim RegiminisCivilis,fœderúmque cum externis Civitatibus initorum; hinc fit ut genus humanum nullâ ætate extinguatur, & ut imperia pleraque ſingulis hominibus & animalibus vel maximè longævis ſint magìs diuturna. Ex his perpenſis luculentum eſt pravos quorundam hominum appetitus, nec eos qui omnibus aliquando accidunt affectuum motus Bono Communi oppoſitos, non magìs impedire ne agnoſcamus valentiores propenſiones totius generis humani ſimul conſiderati in id ferri quod ab eo re ipsâ procurati fieríque indies videmus, totius nempe conſervationem & perfectionem ulteriorem; quàm impediunt morbi in partibus animalium quandoq; naſcentes ne fateamur totam corporis humani compagem partiúmque functiones naturales aptatas eſſe ad vitæ conſervationem, ſpeciei propagationẽ, & ad tuendum ſingulorum membrorum vigorem ad tempus ordinariò præſtitutum. Hinc enim non modò primùm conſtitutæ ſunt Civitates & Legationes, fœderáque cum exteris, verùm etiam ſi quando violetur fides cum una gente, ipſe violator fidei ſtatim ſe confert ad fidem aliarum gentium per fœdera cum iis inita, ſuoque facto ſeipſum damnat; & ſi quando una Religio in quavis gente tollatur alia ſtatim ponitur, quâ cum Deo amicitiam quærunt. Sic ubi una Civitas ſeditione aut bello diſſolvatur, alia mox indè generatur aut augetur. Hæc autem evincunt totum Syſtema rationalium pariter, immò aptiùs, comparatum eſſe ad ſui ſuorúmque membrorum ſubordinatam conſervationem, ac Syſtema Corporum Univerſorum ad ſuam, dum è corruptione unius ſequitur generatio alterius, & in generatione ſingulorum animalium, dantur iis organa quibus ſe aliquandiu tueantur, ſpeciémque ſuam propagent.

§. XXIII.

§. XXIII. Tradidimus hoc compendio ſummam methodi quâ ſanctionem Legum Naturalium inveſtigavimus, in qua fœlicitatem ex actibus bonis naturaliter conſequentem conſideravimus velut præmium à Naturæ Auctore illis annexum: ejus autem amiſſionem velut pœnam non minùs naturaliter cum actibus malis cohærentem. Quæ enim bona vel mala actibus hominum connectuntur, eadem etiam in dictaminibus practicis actuum illorum conſequentia verè enunciantibus contineri neceſſe eſſe. Ipſe Deus autem ea dictamina practica enunciare intelligitur, quæ à natura actionum noſtrarum aliorúmve rationalium neceſſariò mentibus noſtris ſuggeruntur, & quæ verè prædicunt effectus indè ſecuturos. Bona autem & mala in dictaminibus à Deo enunciatis actibus humanis annexa, quibus monemur hos proſequi, illos autem evitare, integram in ſe continent præmiorum pœnarúmque definitionem. In his autem conſentio tum cum illis qui virtutem fœlicitatem in ſe continere ajunt, ſibique adeò eſſe præmium, tum cum aliis qui alia inſuper ſpectant bona Mentis aut Corporis à Deo, à propria conſcientia, à familia aut amicis, à Civitate ſua aut Gentibus exteris expectanda; ſive illis in hac vita fruamur, ſive in futura ſperamus rationis juſſu. Multúmque videtur methodus noſtra exinde confirmari quòd omnes utcunque diverſa ſentientes de Moribus in hoc tamen conſentiunt, actus bonos idoneis præmiis neceſſariò cohoneſtandos eſſe & re ipsâ cohoneſtari; malos autem pœnis neceſſe eſſe, ut coerceantur & reverà coerceri. In his idem ſentiunt Philoſophi utcunque aliàs inter ſe litigantes; idem etiam omnium Religionum fundatores; omniúmq; Legum Civilium latores. Ipſi etiam illi qui præmia videri volunt negligere, & è ſola gratitudine omnes deducere volunt virtutes, neceſſe tamen habent agnoſcere gratitudinem è memoria acceptorum beneficiorum fluere. Tantundem autem amoris erga noſmet-ipſos arguit quòd ſtimulamur ad bene agendum per accepta jam beneficia, quàm quòd eadem

faciamus propter talia poſthac ſperata; immò videtur aliquantiſper generoſiùs agere qui movetur bono tantū ſperato, quoniam ſpei plerūq; adhæret aliquid incerti, quàm qui tantundem facit propter bona paria quibus certò jam fruitur. Præterea autem præteritorum beneficiorum memoria dulcedine quâdā animum perfundit, quæ fœlicitatis, adeoque præmii pars eſt, quàm libenter agnoſcimus idoneum eſſe ad rectè agendum argumentum. Nec videtur fieri poſſe ut tantus eſſet omnium in his conſenſus, niſi communis omnium Natura ſeu Ratio idem omnibus dictaret, Summum Finem Commune omnium Bonum non aliter à violatione tutum conſervari poſſe, quàm per pœnas & præmia; iiſque igitur illud ubique munitum eſſe.

§. XXIV. Porro utilis videtur hæc methodus quâ reduximus Omnia Naturæ præcepta ad unicum; quoniam facilior & expeditior eſt unius hujuſce propoſitionis probatio, quàm plurium illorum quæ à Philoſophis proponi ſolent; & memoriæ meliùs conſulitur, quæ unius ſententiæ quotidianâ recordatione non gravabitur, & (quòd longè maximum eſt) ex ipſa Natura Communis Boni cui ſtudere dirigimur in hac propoſitione, prudentis judicio datur regula vel menſura certa cujus ope actibus ſuis & affectibus certum ſtatuat modum in quo virtus conſiſtit. Hoc ſanè opus prudentis judicio demandavit Ariſtoteles in Virtutis definitione, verùm judicii ab eo ferendi normam non indicavit. Noſtra propoſitio normam ſumendam eſſe docet à natura finis optimi maximique, habito ſcilicet reſpectu ad omnes partes totius Syſtematis Rationalium; ſeu Civitatis illius cujus Caput eſt Deus, membra omnes Deo ſubditi. Hinc enim dirigemur ad tales actus Pietatis erga Deum; qui probè conſiſtunt cum pace & commerciis inter omnes Gentes conſervandis, cum conſtitutione Regiminis Civilis & obſequio illi præſtando, nec non cum cura privatæ fœlicitatis ſingulorum; paritérq; dirigemur ad tales diffuſiſſimæ humanitatis actus qui exactè

ſubordi-

ſubordinentur veræ Pietati: & univerſaliter, affectus actusque noſtri ſinguli eam habebunt ad ſummam virium noſtrarum eamque inter ſe proportionem, quam habet bonum illud cui procurando illorum quilibet inſervit, ad Bonum Commune maximum, quod totus vitæ noſtræ decurſus poſſit efficere. Hinc certò cavebitur ne circa res levioris momenti diligentes, nec remiſſi ſimus circa graviora, neve in publicis commodis ignavi, in privatis fervidi ſimus, ſed à rerum efficiendarum dignitate effectuum noſtrorum menſura determinabitur.

Ab hoc deniq; fonte derivandus eſt ille ordo inter Leges Naturæ ſpeciales ſecundùm quem prior poſteriorem quodammodo limitat, quem prudenter admodum & ſolidè obſervavit Doctiſſimus Sharrockius Legum Doctor in Libro *de Officiis*, capite præſertim 10. ut *prior habeatur ratio abſtinendi ab invaſione alieni, quàm ſtandi promiſſis; fidei licitè datæ potior ſit ratio, quàm vices rependendi, &c.* Horum autē ratio ab hoc noſtro principio petenda eſt, quoniam ad Bonum Commune magis conducit ut primaria Lex Naturæ ſpecialis de dominiorum diviſione facienda ſervandaque non violetur per invaſionem alieni, quàm ut promiſſo tali quiſpiam ſtaret, quod fieri nequit ſine invaſione alieni: & par eſt ratio in cæterarum legum comparatione, quas ſecundùm ordinem dignitatis ſuæ recenſui in ſequentibus. Qui plura hac de re velit, legat Auctorem jam citatum; mihi ſufficit rationem Ordinis inter Leges Naturales è noſtro principio deduxiſſe. Niſi fortè hoc addendum eſſe videatur, Nemini id mirum videri debere quòd nullum uſpiam jus, nullámque virtutem planè explicari poſſe diximus ſine reſpectu ad ſtatum omnium Rationalium ſeu totius Mundi intellectualis. Quippe videmus in Phyſiologia, accidentia corporum quotidie ſenſibus obvia, qualia ſunt Motûs communicatio, Gravitatio, lucis & caloris actio, firmitas & fluiditas, rarefactio & condenſatio planè explicari non poſſe,

ſine reſpectu ad Totum ſyſtema Mundi corporei; motumq; in eo conſervandum. Quin etiam in Geometria manifeſtum eſt nullius motus aliis implicati, eisque continuâ ſerie ſubordinati effectum ullum accuratè inveſtigari poſſe, niſi ii omnes & ſecundùm ſuum ordinem quo alii ab aliis pendent ad calculum revocentur,& inter ſeſe conferantur. Denique ex hoc ordine inter Leges Naturæ quo ſpeciales omnes Generali ſubordinantur & illarum poſteriores prioribus, commodiſſimè oſtendi poſſe videtur de illarum nullâ unquam à Deo diſpenſatum eſſe, ſed in iis caſibus in quibus poſterioris obligatio tolli videatur, materiam ita mutari, ut priori tantùm Legi obſervandæ locus ſit. Sic patet non diſpenſari de Lege Dominiorum diviſionem ſtabiliente, & alieni invaſionem prohibente, ſi Deus licitum faciat Iſraelitis Cananæorum in ipſum delinquentium terram invadere. Quippe eadem illa Lex decernit neceſſe eſſe ad Bonum Commune ut Deo inprimis tribuatur dominiũ illud eminens in omnes & omnia, cujus vi ipſe (quoties ad ſummum finem id conducere videbitur) auferre poteſt dominium cujusvis creaturæ in ſuam vitam; ac bona & illud in alteram transferre per idonea voluntatis ſuæ ſigna; quod in Caſu propoſito factum fuiſſe legimus; unde Iſraelitæ ſua ſibi vendicabant, non aliena invadendi poteſtatem accipiebant. Pariter etiam non diſpenſatur de Lege, quæ propter Bonum commune vetat innocentibus nocere, ſi quando jubeatur innocens (cùm ad hunc finem neceſſarium eſt) periculum noxæ, ipſamve mortem ſubire: Deo præſertim voluntatem ſuam hac in re ſatis apertè indicante. Hinc enim & Deo omnium Regi ſuus defertur honos; & aptiſſimè, quia ſecundùm ipſius judicium ſummo fini conſulitur. Adeoque unius incolumitas non eſt hoc in caſu vel pars vel cauſa Boni Communis, ſed è contrà ejus noxa ponitur eſſe medium ad illud neceſſarium. Hæc autem inde elucеſcent magis ſi conſideremus veritatem generalis hujus propoſitionis,

nis, *Cauſa conſervans quoad poteſt totum, conſervat quoad poteſt omnes*, non mutari in caſu quovis particulari, etſi aliquando contingat ut manus ſana in defenſione capitis periculo expoſita ab externa vi abſcindatur. Oſtendimus enim antea obligationem perpetuam harum Legum fundari in veritate propoſitionis practicæ, quæ in hac fundatur, & ideo pariter eſt nullo in caſu mutabilis.

§. XXV. De Conſectariis quæ in ſequenti Tractatu deduximus nihil hîc dicam; quoniam non occurrit animo meo quicquam quo ea vel breviùs, vel magis perſpicuè tradam. Dicam tamen me non omnia indicaſſe utilia, quæ è noſtris ſponte manant principiis, nec poſſum ſanè ea omnia enumerare. Quippe in his continentur generaliſſimæ æquitatis regulæ, quæ novis circumſtantiis indies exorientibus applicari poſſunt tum à Magiſtratibus tum à privatis. Ex iis Magiſtratus intelligant quænam Leges Civiles æquæ ſunt, adeoq; dignæ quæ retineantur, quænam opus habent correctione ab æquitate: percipiant etiam exinde quænam conditiones fœderum, quæque cauſæ bellorum cum exteris æquæ ſint, quænam iniquæ. Hinc etiam privati diſcent & perpetuam Legibus Divinis ac Civilibus, quæ indè auctoritatem derivant præſtare obedientiam, & in caſibus per has Leges eorum libertati permiſſis, qui indies occurrunt innumeri, ad optimum finem ſemper reſpiciendum dirigentur, & ab omnibus illicitis mediis ſuam fœlicitatem quærendi arcebuntur. Utrique autem percipient ſe ad majores in virtute profectus indies faciendos obligari; idque eâ ratione, quâ ipſorum peritia & vires bono publico inſerviendi ex uſu fiunt majores, & quâ publica fœlicitas capax eſt alicujus incrementi.

§ XXVI. Civitatum geneſin è duabus Legibus Naturæ, quæ hunc in finem ſimul conſiderandæ ſunt deduximus; nempè (1) ex illa quæ diſtincta conſtituere jubet dominia in res & perſonarum operas, ſicubi nondum talia conſtituta reperiantur; at ubi reperiuntur eadem inviolata

conſervare, uti medium ad Bonum commune inprimis neceſſarium. (2) Verò ex illa quæ peculiarem parentum erga ſuos liberos benevolentiam imperat, illa enim ſeſe exercere non poteſt quin parentes primi ſuis filiis jam adultis, & rem familiarem propriam concedant, è pleno quod per primam Legem haberent in omnia dominio, & paternam in poſteros ſuos poteſtatem. Hinc facilè contingere potuit ut auctis familiis aliqui patresfamiliâs, aut dum viverent aut per teſtamenta jam moribundi, dominium ſuum dividerent inter plures filios, ſingulis dando abſolutum in ſuam familiam, aut in multas imperium, unde plures naſcerentur Monarchiæ: potuerunt etiam alii patresfamiliâs alicubi Ariſtocratiam, alibi Democratiam conſtituere. Inter omnia tamen hæc ſuma imperia maneret obligatio tum ad ſtudium Boni Communis, tum etiam ad præcepta indè neceſſariò conſequentia, de diviſione faciendâ alieniſque non invadendis beneficiis, de fide ſervandâ, de rependendis beneficiis, de limitata ſeſe conſervandi cura, de ſobolis cura, & de humanitate erga omnes exercendâ, in quibus ſumma Juris Gentium conſiſtit. Verùm hæc eſt tantùm poſſibilis & legitima Civitatum diverſarum Generatio, quæque univerſales omnes Civitatum proprietates exhibet, nec alias hypotheſes quærit vera Philoſophia. Quæſtio de actuali earum geneſi tota eſt de re facta, ab agentibus liberis, ideoque non eſt è principiis rationis demonſtrabilis. E ſolis teſtimoniis hîc petenda eſt prolatio. Facta autem intra viventium memoriam, vivâ voce teſtium probentur; at antiquiora ratio hominibus naturalis non aliter poſteris tradere poteſt, quàm vel per traditionem oralem (qualis nulla fide digna hac de re reperitur;) vel per ſcripta ad memoriam rerum geſtarum conſultò inventa: Talia ſunt in Civitatum archivis aſſervata monimenta, & hiſtoriæ.

Cùm itaque conſter Civitatum, quas novimus omnium originem antiquiorem eſſe, quàm quæ è viventium memoria probari poſſit, reſtat ut de earum conſtitutione & ſtatu

judice-

judicemus è cujusque Civitatis Legibus antiquis & aliis monimentis publicè aſſervatis & approbatis; aut ſi altiùs libeat inquirere, ad hiſtorias antiquiſſimas & fide digniſſimas recurrendum eſt. Inter has autem nullam reperimus, quæ paris antiquitatis aut fidei ſit cum Moſaica, quæ infra Deum nullam agnoſcit antiquiorem Poteſtatem in Res aut Perſonas, quàm ſit illa Patrumfamiliâs in conjuges & prolem, filiorumq; poſt illos primogenitorum. Nuſquam illic legimus Adamo & Evæ jus fuiſſe in omnia, unde liceret ipſis (ſi hoc ad ſuam conſervationem facere falsò judicâſſent) bellum cum DEO & inter ſe adhuc innocentes gerere, victúmque adeò & vitam ſibi mutuò eripere. Sed è contrariò ea omnia quæ ad Commune Bonum naſcentis adhuc Civitatis DEI requiruntur, agnita fuiſſe ſubindicatur. Nam diviſionem dominiorum (qualem quidem nos neceſſariam eſſe diximus) indè neceſſe eſt ut agnoſcamus, quoniam Divinum ibi exercetur Dominium in Legibus ferendis, & humanum dominium è donatione Divina ibi derivatur. Quin etiam inviolatâ hâc donatione non potuit protoplaſtarum alter alteri victum ad vitam neceſſarium eripere, multò minùs ipſam vitam. Immò tantùm abfuerunt ab exercenda inimicitia, ut è primo aſpectu ortam legimus amicitiam; quæ ſine fide & gratitudine, ſui amorem limitantibus eſſe nequit; & mox ſequatur ſobolis quærendæ, adeoque etiam conſervandæ cura. Poſitâ autem ſingulari hâc amicâque neceſſitudine inter conjuges, & peculiari erga prolem futuram ϛοργῇ, quoniam aliæ nullæ ſecundùm hanc hiſtoriam eſſe poſſent partes humani generis præter conjuges & liberos à primis parentibus ſpectandæ, manifeſtum eſt humanitatem erga omnes in his contineri ut minus in majore. Ex his autem manifeſtum eſt Philoſophiam noſtram cum hiſtoria divina planè conſentire.

§. XXVII. Verùm in ſequente Tractatu conſultum duximus intra Philoſophiæ fines nos totos continere; ac pro-

inde omnino abſtinuimus à quæſtionibus Theologicis, de jure Dominii divini in re prædeſtinationis, aut ſatisfactionis à Chriſto præſtitæ; nec conſideravimus quantum detrimenti facultates hominum qui nunc ſunt, paſſæ ſint è peccatis protoplaſtarum, de quibus è Scripturæ teſtimoniis judicium ferendum eſt; ſed Legem Naturalem è ſola cujus nunc conſcii ſumus ratione & experientiâ conati ſumus probare. Certi interim ſumus nihil unquam veris rationis noſtræ dictatis contradictorium à Deo unquam revelari poſſe. Immò ſacras Scripturas ideo credimus à Deo ſeu Naturæ Auctore proficiſci, quoniam Leges Naturales ubique illuſtrant, muniunt, promoventque.

Huic autem conſilio abſtinendi à Theologicis controverſiis conſonum eſt, quòd noluimus cum ipſo Hobbio circa Scripturæ ſenſa litigare. Addo tamen hoc ideo præcipuè fruſtraneum eſſe viſum, quoniam credere non poſſum illum earum auctoritate animitùs moveri, quippe quam à voluntate ſingularum Civitatum totam derivari ſtatuit, adeoque earum arbitrio eſſe mutabilem; hic validam, alibi nullam eſſe docuit.

§. XXVIII. De æternitate Legum Naturæ fere nihil diximus: eidem tamen ſummâ quâ potui diligentiâ ubiq; proſpeximus, dum harum propoſitionum immutabilem veritatem è naturali nexu inter earum terminos conamur demonſtrare. Æternitas ſcilicet è neceſſaria illarum veritate unicè innoteſcit. Dubium enim non eſt quin propoſitiones neceſſariæ veritatis quandocunque cogitari potuerint, veræ fuerint; nec minùs manifeſtum talium veritatem ab æterno Divinæ menti cognitam fuiſſe. Hujuſmodi æternitatem mathematicis propoſitionibus etiam recens inventis ſeu notis inter homines nemo (quantum ſcio) denegat. Illud itaque unicum in hunc finem inculcandum eſſe cenſemus, non minùs neceſſarium eſſe nexum inter actus humanos (utcunque liberos) poſtquam exerantur, & ſuos effectus,

ctus, quàm inter actus motusve merorum corporum & effe-ctus indè demonſtratos. Tres ſcilicet rectæ libere ductæ ab homine juxta præſcriptum elementi primi Euclidis non minùs neceſſariò triangulum conſtituunt, quàm ſi eædem à cauſis planè neceſſariis ducerentur. Nec diſſimili ratione Amor erga Deum hominesque univerſos, etſi liberrime eliciatur, poſtquam tamen elicitur neceſſariò unumquemque (quantum in ipſo eſt) beatiſſimum facit, uti latius explicavimus. Nec minùs manifeſtum eſt conſenſum de dividendis rebus & operis hominum, aut de facta diviſione conſervanda per innocentiam, fidem, gratitudinem, curam limitatam noſtrum ipſorum, prolisque, latamque erga omnes humanitatem eſſe partes univerſalis illius Amoris, ſuaque adeò proportione ad fœlicitatem tum omnium, tum ſingulorum, illius inprimis cui inſunt, quàm quòd quadrantes aliive minores arcus vel ſectores ſunt partes circuli. Ideoque harum atque illarum coæva eſt æternitas.

§. XXIX. Hactenus de re tractata præfari viſum eſt; de modo illam tractandi paucula tantùm adjiciam. Multa ſunt in ſtylo noſtro quæ candore tuo (Amice Lector) egent, eundemque efflagitant. De re admodum ſolliciti fuimus, de verbis nimis incurioſi. Scripſimus hæc raptim & per intervalla, qualia quidem nobis permitterent ſæpiuſcule vacillans corporis valetudo, & ſacræ functionis curæ graviſſimæ. Illuſtravimus rem noſtram comparationibus ſubinde à Matheſi deſumptis; quippe alias ferè omnes diſciplinas rejiciunt illi contra quos diſputamus. Præterea verò viſum eſt operæ pretium oſtendere Pietatis & Moralis Philoſophiæ fundamenta à Matheſi & Phyſiologiâ, quæ illi innititur non convelli (uti nonnulli muſſitant) ſed confirmari; adeoque Phyſiologos illos, qui Mechanices armis præcepta Morum evertere conantur, ſuis armis oppugnari poſſe & debellari. Ab hypotheſi qualibet Phyſica de mundi ſyſtemate

conſultò abſtinui, cùm propter alias rationes, tum ob hanc præcipuè, quoniam, ſalvo fine noſtro, liceat Lectori quamcunque libuerit ſumere hypotheſin, modò talis ſit quæ ex ordine inter Cauſas phænomenorum naturales nos deducat ad Primam. Reſpexi tamen aliquando ad hypotheſin Mechanicam, cujus ſpecimen nobis dedit ingenioſiſſimus Carteſius, (aliæ tamen hypotheſes juxta Mechanicæ leges excogitari poſſunt & debent, ſi id poſtulent phænomena) quoniam viâ breviſſimâ ad primum nos deducit Motorem, & ab adverſariis pleriſque admittitur.

Rogatum inſuper hoc velim, ut Lector non priùs judicium ferat admodum rigidum de hoc opere, quàm illud totum perlegerit, ejusq; partes inter ſe omnes contulerit; quippe certum eſt, quòd ſi quid ſit aut roboris aut formæ in hoc ingenii noſtri fœtu, illud è firmo partium omnium inter ſe nexu, aptâq; ſingularum proportione tam ad proprium, quā ad communem finem conſurgit. Nuſquam in ejus facie conſpicies floridos Rhetorum colores, nec in eo videbis nitentes ac ludibundos oculos volatilis ingenii indices, ſed ad Naturalis Philoſophiæ ſtudium, ad Morum gravitatem, & ad cultum ſeveriorum Muſarum totus eſt compoſitus, ac ſi illico natus fuiſſet ſenex.

§. XXX. Deniq; ſcribendi ſcopus præcipuus is erat ut publicis inſervirem commodis, Virtutis & Societatis normam à Natura Rerum omnium animis humanis propoſitam apertè exhibendo. Non enim operæ pretium eſſe duxi totum librum ejuſve partem majorem in refutandis Hobbii erroribus inſumere; quanquam neceſſarium duxi illos diligenter refutare, qui tam multos adeò fœdè corruperint. Hunc itaque in finem ſatis eſt viſum doctrinæ illius fundamenta tam in libro *de Cive*, quàm in *Leviathane* tradita funditus diruere, & apertè oſtendere illa non ſolùm Religioni, ſed & omni Civili Societati è diametro repugnare. His certè ſublatis, corruunt omnia quæ iis ſuperſtruxit Hobbius

nefaria

nefaria dogmata. Quid autem reipſâ præſtitum fuerit Lectoris tandem judicio permittimus. De refutatione quam dedi parùm ſollicitus ſum, nec Lectoris candorem imploro, cenſuram exerceat quantumlibet ſeveram. In confirmatione autem ſententiæ meæ, quoniam me ſcio non omnia diſtinctè intelligere quæ Rerum Natura aliquo modo ſuggerit ad mentes hominum inſtituendas in Virtute, nec potuiſſe opportunè in memoriam revocare ea omnia, quæ ipſe diſtinctè aliquando conſideravi; voluique hoc ſcripto exprimere; exorandus eſt Lector ut non noſtra ſolùm perpendat verba; ſed Naturam Dei Hominúmq; ſcrutetur, ſuumque diligenter excutiat pectus; hinc enim innumera indies obſervabit, quæ ad eundem ſcopum per virtutum tramites pleniùs dirigent. Porro autem quoniam ſcio me de cauſis quæ Leges Naturæ animis noſtris imprimunt, diverſum ſentire à viris aliquot doctiſſimis, hoc adjiciendum eſſe cenſui, æquum eſſe tamen ut amemus nos mutuò, atq; adeò impleamus illam Legem, quam utriq; agnoſcimus Deum cordibus noſtris inſcripſiſſe. Ego certè hæc mea cogitata ſcripto nunquam commiſiſſem, multò verò minùs publici juris feciſſem, niſi amicorum aliquot Cantabrigienſium (quibuscum his de rebus ſermones libentiſſimè miſcere ſoleo) importunitas id mihi extorſiſſet. Inter hos autem primi, & præ aliis omnibus animum meum devicerunt viri optimi doctiſſimique Dr. Hezechias Burton, & Dr. Johannes Hollings, egregium amicorum par, quibuſcum etiam ego arctiſſimam amicitiam, eamque fructuoſam, & jucundam ſanè per ſpatium viginti annorum lubentiſſimè colui. Horum judiciis tantum tribuo & amicitiæ tantum debeo, ut nefas eſſe cenſuerim illorum hortatibus diutiùs repugnare. Tu verò (amice Lector) conatibus his noſtris aliorum bono utere, tuo fruere, &

Vale.

CAP.

DE LEGIBUS NATURÆ DISQUISITIO PHILOSOPHICA, &c.

ET

Elementorum Philoſophiæ *Hobbianæ* Refutatio.

Cap. I.

De Natura Rerum.

Quamquam Nonnulli, Sceptici ſcilicet, & Epicuræi, Leges Naturales exiſtere negarunt olim, & etiamnum pernegant, convenit tamen inter nos atque illos quid hoc nomine ſignificare velimus utrinq;. Enimvero utrobique intelligimus Propoſitiones quaſdam immutabilis veritatis quæ Actiones voluntarias citra Bonorum Electionem, malorúmque Fugam dirigunt, ac Obligationem ad actus externos inducunt: etiam citra Leges Civiles; & ſepoſitâ conſideratione pactorum Regimen conſtituentium. Hujuſmodi aliquot veritates à rerum, hominumque Natura mentibus humanis neceſſariò ſuggeri, ab iis percipi, & Memoriâ (dum valent) retineri, adeoque ibidem exiſtere; hoc eſt quod à nobis affirma-

tur, hoc idem à dictis adverſariis non minùs diſertè denegatur.

Quocirca ut harum Propoſitionum eſſentia, ac Formâ meliùs innoteſcat, neceſſe eſt ut primò Rerum univerſim, deinde Hominum, denique Boni naturam, quatenus ad hanc Quæſtionem ſpectant; inſpiciamus: Poſtſtea verò ut oſtendamus quales Propoſitiones Praxin Humanam dirigant ac Legum vim, ſeu obligationem naturaliter ſecum ferant, utpote indicantes praxin ad finem neceſſariò quæſitum neceſſarium. Tandem earum exiſtentia ex Cauſarum illas generantium exiſtentiâ; ac determinato influxu ſatìs evincetur.

§. II. Nec mirum cuiquam videri debet, quòd primò Rerum hujus univerſi Naturam reſpiciendam dixerim; quippe haud aliter Hominum ampliſſimæ Facultates rerum plurimarum indigæ, & ab omnibus ad operandum excitatæ intelligi poſſunt. Ecquis enim intelligere valeat quid Humanæ menti aut corpori maximè conveniat; quidve iiſdem noceat; niſi conſideret omnes (quoad poſſit) Cauſas tam remotas; quàm proximas quæ Hominem conſtituerunt ac jam conſervant, quæque eundem in poſterum tueri; aut corrumpere poſſunt? Immò nec ſatìs intelligitur quid optimum ſit quod in dato Caſu quiſpiam facere poſſit, niſi effecta tam remota quàm proxima, quæ ab ipſo in omni Circumſtantiarum varietate proveniant, proſpiciantur, & inter ſe comparentur.

Cogitatio autem tam Cauſarum à quibus Homines pendent, quàm Effectorum quæ ab eorum viribus aliquantiſper concurrentibus produci poſſint, mentem cujuſque neceſſariò perducet tum ad conſiderandos alios Homines ubicunque ſparſos, ſeipſum autem velut exiguam Humani generis partem, tum etiam ad perpendendam totam hanc rerum Compagem, primùmque ejus Conditorem Regémque Deum. His tandem pro virili expenſis,

genera-

generalia quædam Dictamina proferre poterit animus noſter, quibus pronunciet quales Actus Humani ad Commune Bonum Entium, præſertim Rationalium, (quo propria Fœlicitas cujusque continetur) maximè conducant. In hujusmodi autem Dictaminibus; ſi modò vera fuerint & neceſſaria, Legem Naturæ contineri poſtea videbimus.

§. III. Nihilominus inſtituti noſtri Ratio non poſtulat, ut rerum omnium Genera quæ ſint oſtendamus: Gratulamur potiùs fœliciori doctioris hujuſce ſæculi Genio, quòd Mundi pars Intellectualis plurimùm illuſtrata fuerit clarioribus Demonſtrationibus; de Dei Exiſtentia, & Animarum Immortalitate quas indies creſcens naturæ Inferioris Cognitio ſuggeſſit luculentiores. Gratulamur etiam tam nobis, quàm poſteris quòd nunc tandem ejusdem Univerſi pars Corporea meliore Phyſiologiâ (Matheſeos Principiis innitente) cœperit explicari. Grande profectò eſt opus mundum hunc Aſpectabilem in ſimpliciſſima principia, materiam ſcilicet variè figuratam, motúmque diverſimodè implicatum reſolvere; & poſt inveſtigatas Geometrico calculo figurarum, motuúmque implicatorum Proprietates, è Phænomenis ritè obſervatis; totius Naturæ Corporeæ Hiſtoriam cum Legibus motûs, & Figurarum accuratè conſentientem exhibere. Verum eſt, illud opus non unius tantùm Hominis; ſed & unius ſæculi viribus impar. Dignum tamen illud conjunctâ operâ, & perenni Induſtriâ illuſtriſſimorum Ingeniorum è Regali Societate: Dignum ſereniſſimo Rege Carolo illius Fundatore, Patrono & Exemplari. Tutò itaque manibus tam peritis, ac fidelibus rem tantam committamus. Sufficiet nobis in Opuſculi hujus initio Lectorem monuiſſe; totam Moralis Philoſophiæ, Legúmque Naturalium Doctrinam in obſervationes Naturales omnium Experientiâ notas, aut in Concluſiones à vera Phyſiologia agnitas; & ſtabilitas ultimò reſolvi.

Phyſiologiam autem tam lato hîc ſumo ſenſu, ut ea non tantùm omnia quæ experimur, corporum Naturalium Phænomena complectatur, ſed & præterea Animorum noſtrorum Naturam ex obſervatis eorum Actibus, perfectionibúsque propriis inveſtiget; tandémque ex ordine Cauſarum Naturalium ad Primi Motoris notitiam homines deducat, dúmque Effectuum omnium neceſſariorum Cauſam eſſe agnoſcat. Enimverò Natura tam creata, quàm Creatoris notiones illas omnes, adeoque materiam è qua Leges Naturales conflantur, ut propoſitionum practicarum veritatem ſuggerit; Creatoris autem agnitio iisdem plenam inſuper præſtat authoritatem. Atque hæc quidem hoc loco paulo uberiùs veniunt illuſtranda.

§. IV. Quamquam autem Innumera ſint quæ è cognitione Univerſi deſumi poſſint in materiam particularium Dictaminum ad mores formandos dirigentium, viſum eſt tamen pauca tantùm, eáque Generaliſſima ſeligere, quæ generalem, quam initio propoſui, Legum Naturæ Deſcriptionem aliquatenus explicent, & in unico Dictamine, omnium Legum Naturalium patente, paulo apertiùs continentur. Illud autem ita ſe habet; *Benevolentia maxima ſingulorum agentium Rationalium erga omnes ſtatum conſtituit ſingulorum, omniúmque Benevolorum, quantum fieri ab ipſis poteſt, fœliciſſimum; & ad ſtatum eorum, quem poſſunt aſſequi, fœliciſſimum neceſſariò requiritur; ac proinde, Commune bonum erit ſuprema lex.* Senſus hujus propoſitionis (1) Rectè explicandus eſt. (2) Oſtendendum eſt, quomodo ea è rerum Natura diſcatur; tandem ex iis quæ in ſequente Libello continentur eam vim habere Legis, immò & omnia Naturæ præcepta indè profluere liquidò uti ſpero conſtabit. Sciant itaque Lectores, me nuſquam Benevolentiæ nomine intelligere languidam illam & emortuam eorum volitionem, quæ nihil efficiat eorum quæ dicuntur velle, ſed

ſed illam ſolùm cujus vi quamprimùm & quantum poſſumus exequimur quæ animitùs volumus. Liceat interim hoc nomine complecti affectum etiam illum, quo ſuperioribus grata volumus, qui Pietatis in Deum, Patriam, Parentes, nomine ſpeciatim inſignitur. Atque ideò hoc verbo uti placuit potiùs quàm [Amor] quoniam vi ſuæ compoſitionis actum voluntatis noſtræ cum objecto ſuo generaliſſimo conjunctum innuit, & in malum ſenſum non uſurpatur, quod Amori contigit. Maximam autem Benevolentiam hîc ſumpſimus, ut idonea Cauſa ſummæ Fœlicitatis poneretur. Alibi indicabimus quomodo ſcrupuli qui indè oriuntur, facilè eximantur. Verbo [omnes] Totum illud innuo quod conſtituitur è ſingulis ſimul conſideratis, in ordine ad unum finem quem ſtatus fœliciſſimi nomine ibidem indigitamus. Deum autem hominéſque Rationalium nomine complecti liceat; ídque Cicerone præeunte, feci, quem in uſu verbi Latini tutò mihi videor ducem ſequi. Is enim 1. *de Legibus*, Rationem Deo, Hominibúſque communem agnoſcit, & ſapientiam (quam omnes Deo tribuunt) nihil aliud eſſe docuit præter rationem adultam. Uſus ſum verbo [conſtituit] ut innuerem Benevolentiam illam & cauſam eſſe intrinſecam præſentis, & efficientem futuræ fœlicitatis, & utriusque reſpectu neceſſariò requiſitam. Addidi autem [quantum ab ipſis fieri poteſt] ut innuerem rerum Externarum adjumenta in noſtra ſæpè non eſſe poteſtate, quamquam illa ad vitæ animalis Fœlicitatem requirantur; & à Legibus Naturæ moraliſque Philoſophiæ non alia expectanda eſſe vitæ Beatæ auxilia, quàm præcepta circa actiones, & ea actionum objecta quæ in noſtra ſunt poteſtate. Et quamquam contingat, ut diverſi Homines pro diverſis animorum, & corporum viribus, imò ut iidem in diverſis Circumſtantiis poſiti, nunc plùs nunc minùs poſſint ad commune bonum: Lex tamen Naturalis ſatìs obſervatur, & Finis ejus obtinetur, ſi quantum quiſque in datis Circum-

ſtantiis valeat, præſtetur. Verùm latior hujus ſententiæ explicatio in ſequentibus occurret.

§. V. Illud nunc agendum eſt, ut oſtendatur, & quo pacto notiones in illa contentæ in animos hominum neceſſariò penetrent, & cùm ibi exiſtunt neceſſariò inter ſe cohereant, hoc eſt veram faciant propoſitionem, quam poſtea practicam eſſe, legíſque vim habere docebimus. Quandoquidem igitur omnium experientiâ notiſſimum eſt, duobus modis notiones ſeu Cogitationes, quæ Apprehenſiones ſimplices à Logicis dicuntur, in animo Hominis excitari; (1) Scilicet per immediatam præſentiam, & operationem objecti in mentem; quo modo ſuarum Actionum nec non motuum Imaginationis, ſeu phantaſmatum ſibi obverſantium mens eſt conſcia; & ex analogia ad hæc de mentibus aliorum Rationalium Dei, Hominúmque judicamus. (2) Mediante ſenſuum externorum, nervorum, membranarúmque miniſterio, quo pacto alios Homines, reliquáſque Mundi hujus aſpectabilis partes percipimus; ſtatim patet Propoſitionis quam exhibui Terminos partim per internam, partim per externam ſenſationem innoteſcere. Enimverò Benevolentia quid ſit, & quinam ſint ejus gradus, adeoque quæ ſit cujusque Benevolentia maxime non aliter quiſpiam intelligit, quàm in ſeſe animum reflectendo; nec opus eſt aliis auxiliis, quippe ea eſt mentis conditio, ut actus, affectúſque ſuos utpote intimè ſibi conjunctos non poſſit non perſentiſcere. Agnoſcimus interim quòd ſenſuum externorum beneficio debemus Bonorum extra nos cognitionem, quæ inter omnes Benevolentia diſtribuit, de quibus poſtea. Eodem planè modo Rationis naturam ex interno ejus ſenſu cognoſcimus, adeoque quæ ſint agentia rationalia, quorum mentio fit in ſubjecto Propoſitionis; quòd autem alii ſint præter noſmetipſos qui Ratione utantur, ex indiciis per ſenſus externos obſervatis colligimus. Cauſas autem rem quamlibet, ſive intrinſecè ſive per

modum Efficientis conſtituentes, plerumque externorum ſenſuum miniſterio, ac Ratiocinatione in eorum phænomenis fundatâ aſſequimur. Mentis autem noſtræ naturam intrinſecam, ac vim Effectricem quâ motus corporum noſtrorum voluntarios ad Boni apparentis proſecutionem determinat, ipſa partim aciem ſuam in ſe convertendo, partim ſenſuum ope, obſervando effecta voluntatis noſtræ nutum conſequentia percipit. Denique ſtatum Hominum ejúsque Fœlicitatem iisdem modis intelligimus, quibus innuimus eorum Naturam, & Bona cognoſci. Quippe ſtatus rerum naturis nihil adjicit præter notionem aliqualis durationis, aut permanentiæ. Fœlíxque dicitur è bonorum plurimorum maximorúmque confluxu.

§. VI. Quod attinet ad nexum terminorum hujus Propoſitionis in quo neceſſaria ejus veritas conſiſtit, is mihi videtur admodum evidens. Idem enim ſignificat ac ſi diceretur. Ea volitio, ſeu proſecutio Bonorum omnium in noſtra poteſtate ſitorum, quæ maximè efficax eſt ad noſtrûm aliorumque Rationalium fruitionem, maximum eſt quod Homines efficere poſſunt, ut ipſi, aliíque iis fœliciſſimè perfruantur. Seu nulla vis in hominibus major eſt, quâ ſibi, aliísque omnium Bonorum complexionem comparent, quàm voluntas ſuam cujusque Fœlicitatem, ſimul cùm Fœlicitate aliorum proſequendi: In quibus verbis illud primò patet, nullam eſſe in hominibus majorem vim quicquam efficiendi quàm ſit voluntas ad ultimum virium ſuarum determinata. Deinde & illud liquidò conſtat, Fœlicitatem ſingulorum *v. g.* Socratis & Platonis & cæterorum individuorum (de qua prædicatum loquitur) ſigillatim non poſſe ſeparari à Fœlicitate omnium (cujus Cauſa in ſubjecto continetur) quippe Totum à partibus ſimul ſumptis non differt. Intelligenda autem eſt hæc Propoſitio Univerſalis de omnium Benevolentia pronuncians, hactenus cum legibus convenire,

quòd indicet, non quid unusquiſpiam aut pauci faciant ad ſuam ſejunctam ab aliorum cura fœlicitatem, ſed quid & omnes ſimul facere poſſunt ut ſint beati, & quid ſinguli absque ulla inter ſe repugnantia (quippe quæ cum ratione, cujus omnes participes ſunt, non conſiſtit) faciant, ut communem omnium fœlicitatem aſſequantur, in qua maxima ſingulis Poſſibilis continetur, & efficaciſſimè promovetur. Priùs & pleniùs notum eſt in genere, utpote è communibus & eſſentialibus Humanæ naturæ attributis fluens, quid omnes facere poſſint, aut non poſſint ad communem finem conducens, quàm quid ſingulari alicui in determinatis Circumſtantiis poſſibile eſt; hæ enim infinitæ ſunt, & ideò nemini cognoſcibiles. Ut productis pluribus in Campum exercitibus, notiùs eſt non poſſe omnes pugnando vincere, quàm quis Exercitus vincet.

Tertiò denique ſingularis cujuſpiam, aut paucorum fœlicitatis cura exuitur de præſenti, & nulla probabili ratione ſperari poteſt inpoſterum, dum quæritur per oppugnatam, aut poſthabitam aliorum omnium rationalium beatitudinem. Quippe & animo ita affecto pars quædam eſſentialis ſuæ Perfectionis deeſt; nempe pax interna ex uniformi ſapientia ſecum ſemper conſentiente. Repugnat enim ſibi quum aliter circa ſe agendum eſſe ſtatuit, aliter circa alios ejuſdem naturæ participes. Deeſt etiam magna illa Lætitia quæ in animo benevolo ex alienæ Fœlicitatis ſenſu naſcitur: nè quid nunc dicam de Invidia, Superbia cæteriſque omnibus vitiis quorum Legiones omnes malevolum obſident, & neceſſariò miſerum conſtituunt, utpote peſſimis animi morbis laborantem.

Præterea verò non eſt, cur quis meritò ſperet ſe fœlicem fore, ſiquidem Cauſas externas cæteras Rationales (Deum nempe & Homines à quorum auxilio ſpes illa neceſſariò dependet) negligit, immò in ſuam perniciem laceſſit,

Non alia ergo eſt via quæ quemliber ad ſuam ducat Fœlicitatem, quàm quæ omnes ducat ad communem. Sufficiat hæc hoc loco breviter indicâſſe, quod eo tantùm conſilio feci, ut oſtendâm ex hujuſmodi obſervatis, vulgari Experientiâ notiſſimis, veritatem prædictæ propoſitionis admodum luculenter conſtare. Hæc autem latiùs poſtea deducemus.

§. VII. Agnoſco interim hanc propoſitionem non priùs efficacem eſſe poſſe ad cujusvis mores formandos, quàm ille Effectum, de quo hîc pronunciatur, nempe Fœlicitatem ſuam cum aliorum fœlicitate conjunctam in finem ſibi propoſuerit, & varios, quos Benevolentia in ſe continet, actus pro mediis ſumpſerit. Veritas tamen illius neceſſaria priùs innoteſcere poteſt, & earum omnium Propoſitionum quæ exinde juſtâ conſequentiâ deduci poſſunt, quales ſunt illæ minùs generales, quæ pronunciant de vi fidei, gratitudinis, στοργῆς, & cæterarum virtutum particularium, ad partem aliquam humanæ fœlicitatis obtinendam. Tota enim tam generalis illius propoſitionis, quàm earum quæ inde ſequuntur veritas dependet à naturali, & neceſſaria vi talium actuum, velut cauſarum, ad tales effectus producendos. Abſtrahunt autem ab exiſtentia ejuſmodi actuum, quæ quidem à liberis pendet cauſis. Interim ſufficit ad eandem veritatem, quòd quandocunque tales cauſæ exiſtent, effectus ejuſmodi indè enaſcentur. In confeſſo res eſt in ſolutione omnigenorum problematum Mathematicorum; De qua tamen quin vera detur ſcientia, nemo dubitat. Nôrunt omnes actus ducendi Lineas, eáſque inter ſe conferendi in calculatione Geometrica à libero Hominum arbitrio produci. Liberè addimus, ſubtrahimus, &c. interim neceſſariò quiſquis ſecundum Regulas operatur, verùm reperit Summam, quæ æquatur partibus inter ſe additis. Similia de Differentia, Facto, Ortu, Radice dicantur: & generatim in omni quæſtione cujus ſolutio poſſibilis eſt è

datis, neceſſariò ex his operationibus ritè peractis quæſitum invenitur. Certus eſt nexus inter Effectum deſideratum, ejusque Cauſas ab hac ſcientia indicatas, Ad hoc Exemplar conformandæ ſunt aliæ diſciplinæ practicæ, idque in principiis morum emendandorum tradendis, conati ſumus aſſequi; reducendo ad unum generale nomen [Benevolentia] actus Voluntarios à morali Philoſophia dirigendos: ejus ſpecies quærendo, nexum denique oſtendendo hujus actus cum effectu expetito.

§. VIII. Quum autem voluntarii tantùm actus à ratione humana regi poſſint; iique tantum qui ad entia intelligentia ſpectant, in moribus conſiderentur; & objectum voluntatis ſit Bonum (nam malum ex boni privatione æſtimatur) patet nullum actuum hujuſmodi conceptum magis generalem formari poſſe, quàm qui Benevolentiæ nomine indigitatur: ſiquidem bonorum omnigenorum volitionem, adeoque malorum omnium amolitionem illa complectitur. Præterea verò vis Benevolentiæ ſe extendit ad omnes actus tum conſiderandi & conferendi inter ſe bona, ac diſquirendi de mediis in quibus Intellectus noſtri viribus liberè utimur, tum etiam facultatum corporearum quas Imperio voluntatis ad bona procuranda determinamus. Univerſaliter autem verum eſt, quòd non certiùs fluxus puncti Lineam producit, aut additio numerorum ſummam, quàm quòd Benevolentia Effectum (perſonæ cui bene volumus) præſtat bonum, potentiæ agentis in dato caſu & affectûs gradui proportionatum. Pariter etiam certum eſt fidei datæ obſervationem, gratitudinem, *στοργὴν &c.* eſſe partes efficaciſſimæ erga omnes benevolentiæ, aut ejus modos certis caſibus accommodatos; eáſque certiſſimè bonum ſuum effectum producere; eodem modo quo certum eſt Additionem, Subductionem, Multiplicationem, & Diviſionem eſſe Calculationis partes ſeu modos; ac rectam, Circulum, Parabolam, cæteráſque curvas varios Effectus exprimere,

quos

quos motu puncti Geometria producat. Eâdem igitur methodo qua generalia Matheſios Theoremata Problematum conſtructioni deſervientia liberantur ab incertitudine præſagiorum, quæ fiunt de actibus contingenter futuris, abſtrahendo nempe ab affirmationibus de Futura exiſtentia talium conſtructionum, & demonſtrando proprietates & effecta indè ſecutura (ſi quando fiant) viſum eſt primò principia quædam clara de Effectis propriis, partibus, variíſque reſpectibus amoris univerſalis tradere, nihil interim pronunciando de ejus exiſtentia; certus intereà eò quòd poſſibilis ſit, multa inde deduci poſſe quæ in praxi morali nos dirigant, quod Theoremata præſtant in poſſibili conſtructione Problematum. Fatemur interim, quòd dum prudentiſſimè nonnulla conamur quæ aliorum concurſum poſtulant, fieri poſſe ut pro voto res non ſuccedat, ſalvâ tamen regularum veritate. Invenitur enim tentando effectum illud in noſtra non fuiſſe poteſtate, vel, ut loquuntur Mathematici, Problema propoſitum è datis non poſſe ſolvi, ſeu penitus determinari; quo invento ut acquieſcunt illi, ita meritiſſimè prudentes animi tranquillitate perfruantur. Verùm præteritorum Experientia, & virium noſtrarum obſervatio brevì efficiet, ut poſſimus in pleriſque caſibus judicare, an Effectus quilibet in datis Circumſtantiis nobis ſit poſſibilis, necne; ídque plerumque ſine experiundi moleſtia. Atque hoc equidem ut fiat, ratiò poſtulat, quoniam ſtultitiæ crimen vix evitare poterit, qui magno conatu finem proſequitur, quem non novit vires ſuas unà cum auxiliis meritò expectatis aſſequi poſſe, aut ſaltem opus eſt ut certò conſtet ſpem probabilem finem ſuum obtinendi pluris valere, quàm Effectus ullus quem eodem tempore conatu ſuo certò poſſit producere. Oſtendimus enim in ſequentibus propoſitiones quaſdam immutabilis veritatis fieri poſſe de valore bonorum contingentium.

§. IX. Quin etiam rerum Natura priùs in ordine di-

ſtinctæ cognitionis docet, quis optimus eſt Effectus in noſtra poteſtate, quàm quis Finis eſt ſummus quem præ cæteris reſpicere oporteat. Reſponſum enim ad priorem Quæſtionem è terminis conſiſtit ſimplicioribus, adeoque magìs certò ſignificantibus. Reſponſum ad poſteriorem, ſicùt id omne complecti debet quod in priore continetur, ita inſuper denotat agentem rationalem ſecum ſtatuiſſe Effectum illum uſu mediorum producere. Quoniam autem ex eo quòd Effectus aliquam multi in commune Bonum ceſſuri in noſtra ſunt poteſtate, iidémque ad aſſecutionem Fœlicitatis noſtræ à voluntate Primæ Cauſæ facti ſunt neceſſarii, oritur tum obligatio ad intentionem eos producendi, tum & ipſa actualis illa intentio quandocunque in Hominibus reperitur ? neceſſe eſt, ut in obſervatis evidentiſſimis de viribus humanis, quarum uſu determinato ſe invicem beare poſſint, immò certiſſimè beabunt, Fundamenta Legum Naturalium jaciamus. Harum autem ſumma, [Benevolentia,] aut [Amor univerſalis] dicitur. Obſervavi itaque Mathematicos de fine quem doctrina ab illis tradita reſpicit, in principiis Scientiæ ſuæ tradendis nihil dicere: Quamquam eorum præcipui finem longè nobiliſſimum diligentiſſimè proſequuntur. Propoſitum enim eſt illis omnigenorum corporum & motuum rationes inveſtigare, undè & omnia quæ mirari ſolemus naturæ Phænomena, & utiliſſimi in vita hominum communi Effectus exoriuntur. Contenta interim eſt Matheſis Univerſalis (qualem illam in Geometria ſua Carteſius, ejusque Commentatores tradiderunt) id tantùm in principio ad ſuorum Theorematum veritatem ſtabiliendam breviter ſuggerere, omnigenas rationes Rectarum ope quas ducere poſſumus, exhiberi poſſe, ignotásque è quibusdam faciliùs notis calculatione Geometricâ non admodum difficulter inveſtigari. Specialiter autem monet ad Lineas quæ quæruntur præparandas ut cognitæ fiant, nihil aliud faciendum eſſe quàm ut inter ſe quædam addantur,

tur, ſubtrahantur, multiplicentur, aut dividantur, ac radicum extractionem quâ præcipuè utendum eſt pro Diviſionis ſpecie quadam reputandam eſſe. Longâ paræneſi ad accuratam rerum omnigenarum cognitionem ex earum rationibus inter ſe collatis inveſtigandam non utitur, licèt is ejus Finis ſit præcipuus; ſed eam & per ſe expetendam eſſe, & ad vitæ uſus optimos plurimùm facere poſſe ſupponit. Satis ſe officio ſuo functum fuiſſe autumat, ſi paucis indicaverit, quomodo hujuſmodi operationes ad omnigenorum Problematum ſolutionem applicentur. Nec quicquam ſuæ veritatis, aut dignitatis imminutum iri exiſtimat, ſi plerique hujuſmodi monitis per imperitiam aut ignaviam uti noluerint, aut ea conentur impugnare. Pariter ſe res habet in diſciplina morum quæ Legibus Naturæ continetur. Ea quippe tota verſatur in æſtimandis rationibus virium humanarum ad commune Bonum Entium Rationalium quicquam facientium, quæ quidem variant in omni caſuum poſſibilium varietate; meritóque dici poſſit muneri ſuo ſatisfeciſſe, ſi initio ſummatim dixerit Benevolentiâ diffuſiſſimâ eas omnes comprehendi: poſteà vero oſtendat ſigillatim Rerum omnium diviſionem, Fidem, Gratitudinem, ſui, prolíſque curam *&c.* in hac contineri; & quibus in caſibus hæc in uſum veniant, & quo pacto exinde virtus, Religio, ſocietas, cæteráque quæ vitam faciunt Beatiorem, neceſſariò ſuccreſcant. In hoc enim conſiſtit utiliſſimi illius Problematis ſolutio, quam inveſtigare docet Philoſophia Moralis. Nec ullatenus hujuſmodi monitorum veritas aut authoritas imminuitur, quòd iis obſequi noluerint plurimi, vel ea voluerint impugnare; hoc tantùm indè ſequitur, quòd ipſi ſuæ Fœlicitatis jacturam facient, & alios fortè aliquatenus in eandem ſecum miſeriam rapient. Nihilominus poſtquam perſpicuum eſt factum, effectum adeò inſigniter Bonum ab actibus in noſtra poteſtate poſitis certò produci poſſe; non eſt dubium quin facilius id Hominibus perſuaſum erit, ut hunc

effectum, in quantum poſſibilis eſt ſibi, velut Finem proponant, & actus, è quibus ut Cauſis producitur; velut media ſumant neceſſaria. Quemadmodum excitantur Homines ad conatus ſpecula parabolica aut Teleſcopia Hyperbolica faciendi, propter effecta quæ indè ſecutura demonſtrarunt Mathematici.

§. X. Hîc illud ſolùm adjiciam, veritatem hanc, ut & cæteras pariter evidentes, præcipuè verò quæ hinc derivantur neceſſario, à Deo provenire, & annexum habere ejus obſervationi præmium, transgreſſioni pœnam; taléſque eſſe ut dirigendis noſtris moribus aptæ ſint naturâ ſuâ. His præſtitis non video, quid deſit ut Legis habeat vigorem. Addam tamen in calce hujus operis in ea contineri & in Deum Pietatem, & in homines Charitatem: In quibus utriusque Tabulæ Legis Divinæ Moſaicæ, & Evangelicæ ſumma continetur. Eâdem operâ oſtendam hinc omnes Moralis Philoſophiæ virtutes deſumi poſſe; ac Jura Gentium tam quæ pacem, quàm quæ Bellum ſpectant. Quòd autem à Deo authore evidens adeò veritas imprimatur, breviſſimè oſtenditur ex illa Phyſiologia, quæ impreſſiones omnes in ſenſus noſtros fieri oſtendit, juxta Leges (uti vocantur) motûs naturales; Motum autem & primitùs à Deo ſyſtemati huic corporeo fuiſſe impreſſum, & immutatum ab eo conſervari. Hâc methodo, quæ mihi videtur certiſſima, totáque Demonſtrationibus nititur, citiſſimè fit Reſolutio effectuum omnium neceſſariorum in primum Motorem. Impreſſio autem Terminorum hujus Propoſitionis (quatenus ſaltem provenit à materia mota) eſt effectus naturalis; & perceptio Identitatis ſive cohærentiæ Terminorum iſtorum prout in Imaginatione exiſtunt, nihil aliud eſt quàm perceptio, quòd uterque Terminus eſt impreſſio quædam ab eadem cauſa in nos facta. Ipſa autem mentis perceptio quâ vel terminos in imaginatione poſitos apprehendit, & quâ eorum nexum perſpicit, & vires ſuas,

actio-

actionésque perſentiſcit, adeò naturaliter & neceſſariò ſequitur præſentiam eorum in Imaginatione, & propenſionem mentis intrinſecam, naturalem & inculpabilem ad obſervanda ea quæ coràm poſita ſunt, ut mentis Cauſæ efficienti, id eſt, Deo, non poſſint non aſcribi, ab illo qui Deum Creatorem rerum omnium primúmve Motorem agnoſcit. Aliæ autem omnes methodi naturam explicandi quantumcunque aut ab hac, aut inter ſe diſſentiant, in hoc conveniunt, quòd neceſſariorum hujuſmodi Effectuum Cauſam primam Deum eſſe concedant: Quanquam plurimi non videntur hoc ſatis obſervâſſe, & Terminorum ſimplicium apprehenſionem, & eorundem cùm evidenter coincidant, compoſitionem (unde neceſſaria gignitur propoſitio) numerandas eſſe inter effectus neceſſarios *(i.e.)* tales qui non poſſint non fieri, poſitis impreſſionibus motuum naturalibus, & poſitâ naturâ Intelligente cui clarè ac diſtinctè proponuntur: quod tamen ad rem noſtram facit plurimum, quoniam neceſſariis veritatibus practicis (quæ ſcilicet actus ad finem neceſſarium neceſſarios indicant) ab agnito authore Deo Legum aſſerit authoritatem.

§. XI. Quid autem ſentiat Malmesburienſis noſter de Reſolutione Effectuum hujuſmodi neceſſariorum in Deum tanquam cauſam eorum primam, & de Legum vigore indè profluente, nemo poterit tutò pronunciare; quippe ſcripta illius, & hæc evidenter alicubi agnoſcere, & tamen multa habent quæ pugnant, tam cum exiſtentia Dei (quæ hoc ipſo argumento inveſtigatur) quàm cum authoritate Legum naturalium, quæ hoc eôdem modo ſtabilitur. Primum quod attinet; certiſſimum eſt hunc ſyllogiſmum eſſe planè Atheiſticum. Quicquid non eſt corpus ejúsve accidens non exiſtit: Deus non eſt corpus, ejúsve accidens. Ergo *&c.* Hobbius autem utramque præmiſſarum plurimis in locis ſollicitè admodum docuit. Concluſionem autem illam nefandam negat, & imprudentiæ ſcilicet

pecca-

peccatum eſſe contendit vel eam aſſerere, vel aliam contumeliam in Deum evomere. *Lib. de Civc. Cap. 14.* §. *19.* Senſum Majoris illius propoſitionis nimis apertè tradit, ubi ſubſtantiam incorpoream contendit *verba eſſe quæ juncta ſeſe mutuò deſtruunt, ac ſi quis dixerit corpus incorporeum*; *& nullam eſſe realem univerſi partem quæ non ſit corpus. Leviath. cap. 34. p. 207.* & *pag. 17. lin. 5. 6. Libri de corpore* §. *penultimâ. Quod quiſpiam à ſubſtantia incorporea moveri, aut produci dixerit, ne quicquam erit dictum.* Minorem autem *viz.* Deum non eſſe Corpus ſatis videtur tradere, ubi omnes corporis proprietates Deo denegat; nempe Figuram, Locum, moveri aut quieſcere; *de Cive Cap. 15.* §. *14.* Verum quidem eſt, quod in *Appendice ad Leviathanem* nuper editâ apertè profitetur Deum eſſe Corpus *Cap. 3.* initio; idque conatur probare; oblitus interim ſe ejusdem *Appendicis Cap. 1.* promiſiſſe ſe non negaturum Articulum primum Eccleſiæ Anglicanæ in quo diſertè dicitur, Deum eſſe ſine corpore & ſine partibus. Quòd ſi ea authoritas pro qua videri vult unicè pugnare, apud illum minùs valeat, ſeipſum audiat, *Lib. de Cive cap. 15.* §. *14.* ubi docet, Philoſophos indignè de Deo locutos eſſe, qui ipſum mundum, aut mundi animam *i.e.* partem, dixerunt eſſe Deum: non enim quicquam ei attribuunt, ſed omninò eſſe negant. Nonne autem Hobbius, dum Deum eſſe corpus docet, eundem mundi partem eſſe dicit, aut totum? Certiſſimum enim eſt ipſum aſſeruiſſe *Leviath. Cap. 34. Univerſum eſſe aggregatum omnium corporum, nullamque habere partem quæ non ſit etiam Corpus*; neque propriè dici corpus, quod non ſit totius univerſi pars aliqua. Mundum autem & univerſum apud ipſum eſſe ſynonyma facilè videbit qui legerit, *Lib. de Corpor. Cap. 26.* de univerſo & ſyderibus hæc verba; *Objectum omne univerſi mundi vel pars eſt, vel partium aggregatum &c.* Vereor itaque, ne ſuiipſius judicio convincatur ſe Deum eſſe negare. Sed noſtri non eſt inſtituti

hæc

hæc pluribus perſequi. Non tamen dubito quia adeò nota ſint Hobbio, aliiſque ferè omnibus nunc dierum, corporum attributa cum perfectione divina minimè congruere, (qualia ſunt, menſurari poſſe, ac dividi ſaltem ſecundum partes, omnéſque generationis ac corruptionis mutationes ſubire, aliáque omnia ſuo loco excludere) ut citiùs pleriſque perſuaſerit Deum non omninò eſſe quàm eſſe corporeum. Hoc tamen gratum nobis accidit, quòd etſi præmiſſis ejus contradicat, apertè tamen Dei exiſtentiam profitetur, & argumenti etiam, quo eàm inveſtigamus, vim agnoſcit. Concedit enim neceſſariò exiſtere unam primam, æternámque rerum omnium Cauſam, *Lev.c.12.p.53.* De authoritate autem dictaminum rationis hinc fluente, quòd etſi immediatè à ratione noſtra fiant, eâ tamen mediante à Deo, neceſſitate naturali nos ad eas agnoſcendas determinante, proficiſcuntur, nec ſibi nec veritati conſtat Hobbius in *Leviath, c.26.p.138.* Leges (inquit) Naturæ quæ conſiſtunt in Æquitate, *&c.* in conditione meræ naturæ non ſunt propriè leges, ſed qualitates Homines diſponentes ad pacem, & obedientiam. Rationem reddit *De Cive Cap.3. §.33.* Quoniam Lex, accurratè, & propriè loquendo, eſt oratio ejus qui aliquid fieri vel non fieri aliis jure imperat. Hinc ibidem infert quòd quatenus à natura procedunt, non ſunt Leges. Ac ſi Deus Naturæ nomine non propriè contineretur, aut ac ſi propoſitio cujus Eſſentia conſiſtit in enunciando nobis quæ facienda, aut omittenda ſunt ſub pœna & præmio minuendæ, augendæve Fœlicitatis, quæque à mente humana fit ex Naturæ à Deo acceptæ neceſſitate. Divinæ voluntatis ſufficiens ſignum non eſſet; aut ſatis accuratè ejus oratio non diceretur, qui jure imperat. Quid enim aliud facit apertis verbis imperans, quàm ut efficiat ut nos intelligamus certiſſimè cum ita conſtituiſſe de rebus ad nos pertinentibus, ut ſi hoc vel illud fecerimus, pœna, ſin aliter, præmium conſequatur? idque pro Dominio quod in nos habet. Ibidem autem contendit non aliter Leges eſſe

Dei quàm quatenus in Scripturis latæ ſunt. Si quis autem quærat quo pacto innoteſcat Scripturas à Deo datas eſſe, vel ullum omninò extitiſſe prophetam, qui vel eas, vel aliam ullam Revelationem à Deo acceperit; in reſponſione ad hanc quæſtionem à ſeipſo propoſitam diſertè aſſerit: Evidenter impoſſibile eſſe, ut quiſpiam certus ſit de Revelatione alteri facta, ſine Revelatione ſibi particulariter data, ne per miracula quidem, *Leviath. Par. 2. cap. 26.* editionis Anglicanæ. Eodem tamen in loco affirmat de eſſentia eſſe Legis, ut obligandus de authoritate legem declarantis certus fiat: atque hoc fruſtraneum illud facit, quod tam in loco Libri modò citato, quàm in *Leviathanis cap. 15.* paragrapho ultimo, pronunciavit. Proinde ſi velimus ipſi in utroque loco credere, negabimus eas Leges eſſe, & quatenus à Natura ſunt, & quatenus in Scripturis revelantur, quoniam quòd ſint revelatæ certi eſſe non poſſumus. At potiùs nulla fides ejus dictis habenda eſt, qui ſibimet-ipſi contradicit. Idem enim, ac ſi de induſtria hoc feciſſet, ut conjectarent Lectores alteram Contradictionis partem propter Chriſtiani magiſtratûs Reverentiam, alteram ex animi ſui ſententiâ ſcriptam eſſe, in eodem Libro *de Cive* §. proximè inſequente; *cap. 4. §. 1.* profitetur eandem, quæ Naturalis & Moralis Lex appellari ſolet, non immeritò Divinam appellari; tum quia Ratio, quæ eſt ipſa Lex Naturæ immediatè à Deo, unicuique pro ſuarum actionum Regula tributa eſt; tum quia vivendi præcepta, quæ indè derivantur, eadem ſunt, quæ à Divina majeſtate pro Legibus Regni cœleſtis, per Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum, & per ſanctos Prophetas & Apoſtolos tradita ſunt. Hîc ſcilicet (ut videant forte Lectores, quantum concedere poteſt moribus eorum inter quos vivit) eas concluſiones agnoſcit non immeritò Leges appellari ſolere, quæ paulò antè propriè, & accuratè loquendo Leges eſſe negârat. Ac ſi cùm is qui de jure Rector eſt, ſubdito ſuo immediatè actionum ſuarum

Regu-

Regulam cum annexis præmiis & pœnis tribuat, non propriè ei aliquid fieri aut non fieri imperaret, ſeu Legem ferret.

§. XII. Verùm his inter ſe committendis diutiùs immorari nolo; illud ſolum monebo Lectorem, cujus ope pleniùs Authoris hujus ſententiam ubique intelligat. Poſteriora hæc, quæ in Favorem regularum moralium, ab illo dicta ſunt, hoc habent τεκμήριον; quo quis ea ob aliorum metum dicta eſſe conjiciat: nempe quòd his Rationem non addit, quâ probet id quod videtur concedere. Rationem *viz.* à Deo tributam fuiſſe pro actionum Regula: imò & earundem promulgationem ex Revelatione, alibi (uti oſtendimus) ratione ſuâ conatur deſtruere, licèt hîc videatur aſſerere: iis autem quæ è contra dixerat, rationem qualem, qualem, à ſua nempe Legis Definitione, adjunxit; ut ſcire poſſis ex animi ſui ſententiâ eum pronunciare, concluſiones rationis, quæ ad Æquitatem, modeſtiam, cæteráſque virtutes dirigunt, non eſſe, (uti habere ſolent) Leges Naturæ propriè dictas: Scilicet hîc videtur id feciſſe, quod à viris cautis in alia re ad Religionem ſpectante fieri docuit; nempe eos de Deo dicere quod aliorum ſententiis conſonum eſt, non quidem dogmaticè, ſed piè. *Leviath. c. 12. p. 53.* Sed de his ſatis. Illud tantùm mihi propoſui evincere, authoritatem, ſeu obligandi vim completam, quam ab authore ſuo Leges Naturæ ſumunt, ex contemplatione Univerſi, undè prima omnium cauſa inveſtigatur, conſtare poſſe. Agnoſcimus interim obligationis indicium quoddam legibus naturæ eſſe intrinſecum, & planè Eſſentiale. Illud autem ſumendum eſt è præmiis, ſeu auctâ Fœlicitate quæ à naturali actuum ſuorum influxu Benevolum comitatur, ſequitúrque virum eas leges ſummo ſtudio obſervantem; & è pœnis, ſeu miſeriæ gradibus quas velint nolint in ſeſe accerſunt, qui Dictatis rectæ rationis vel non parent, vel repugnant. Enimverò horum præmiorum nexus cum Benevolentia quæ Legum Naturæ ſumma eſt, in

ea quam præmiſi propoſitione apertè exprimitur, per ſtatum omnium fœliciſſimum; atque adeò ejus Carentia, miſeriáque ei oppoſita ſatis indicatur conſtitui à Malevolentia omnium in omnes.

§. XIII. Suppoſitis itaque his quæ breviter prælibavimus de Deo authore Effectuum naturalium, ideoque etiam Legum Naturalium (ex hypotheſi quam innuimus quòd illæ neceſſariò in hominum mentes, maturâ ſaltem ætate in hoc rerum ſtatu, introducantur) progrediemur jam ad Diſtinctionem & explicationem neceſſariæ Generationis tam notionum ſimpliciorum è quibus hæc propoſitio, ejusque conſectaria conſtant, quàm etiam veritatis illius Complexæ quæ ex horum Terminorum compoſitione reſultat. Subjectum autem illius eſt Benevolentia erga rationales omnes maxima, quam patet conſiſtere in conſtante volitione bonorum maximorum erga univerſos, quantum quidem naturæ noſtræ, rerúmque aliarum conditio à nobis fieri poſſe permittit. Viſum eſt hoc loco conſiderare, quomodo cum ipſa Mundi aſpectabilis (cujus par eſt corpus noſtrum) cognitione, ingeritur in ſenſus, animóſque noſtros notitia (1) Bonorum; (2) & quidem multis communium: (3) Quorum aliud alio ſæpè majus eſt (ídque quo nullum eſt (quantum percipere poſſumus) majus, dicimus maximum;) (4) Quorum aliqua noſtris viribus indies fieri, adeoque practica eſſe; alia virium noſtrarum anguſtos limites in datis circumſtantiis excedere facilè intelligimus. Quandoquidem autem duobus modis rerum harum natura cognoſcitur: (1) Scilicet confuſiùs per experientiam planè obviam, ac quotidianam obſervationem: (2) Diſtinctiùs per Contemplationem, ac ratiocinationem Philoſophicam experimentis cautiùs factis, & diligentiùs inter ſe collatis ſuperſtructam. Utroque modo imprimitur aliqualis Legum Naturalium Cognitio. Hinc fit ut vulgo quidem innoteſcant, ſed pro modulo cognitionis quam habent de Natura, confusè & imperfectè. Philoſophis

phis autem accuratiùs obſervanda veniunt,&generaliſſimarum (è quibus illæ conſtant) notionum nexus cum univerſalibus rerum cauſis ac principiis,& conſequentiarum ſeries, quâ particularia præcepta ab univerſali omnium fonte deducuntur; Cognatio item mutua inter ſingula, & ordo dignitatis, ſecundum quem unum alteri cedit,cùm in eodem caſu plurium ſimul obſervatio videatur impoſſibilis. Priorem modum Leges Naturales intelligendi non duxi prorſus prætereundum, quoniam is eſt quo eas diſcunt plerique omnes, & quia principia, in quæ Natura Philoſophicè reſolvenda eſt, variis diſputationibus agitantur; ut periculum ſit, ne, ſi ſolis principiis quæ mihi placent phyſiologicis fulta tradatur doctrina Morum,eo nomine à plurimis rejiciatur, quoniam mecum in Philoſophia naturali non conſentiunt. Quin igitur vulgaria, in quibus nemo ferè diſſentit, in memoriam revocemus phænomena,& ex iis,terminorum prædictæ propoſitionis notitiam ſimplicem, eorúmque cohærentiam, quâ in veram propoſitionem coaleſcant, hauriri poſſe paucis, hoc in capite, oſtendamus.

§. XIV. Indies conſpiciunt omnes & plurimarum rerum circa Terram naſcentium, quæ victûs, veſtitûs, tectorum nomine veniunt, uſum ac fruitionem,&, modo pariter naturali,operam hominis alteri commodatam efficere poſſe, ut Homo vivat, conſervetur aliquandiu, corroboretur, exhilaretur, ac animo degat tranquillo. Et hujuſmodi quidem effectus, communi quadam notione, iſti naturæ, cujus causâ fiunt, convenire concipimus, id eſt, bonos eſſe reputamus; atque adeò affectus hominis, unde actus externi proveniunt, à quibus hi Effectus producuntur,Benevolentiæ conceptu repræſentatur. Sentiunt inſuper omnes Benevolentiam hanc ſuam non ſe tantùm aut paucos, ſed & valdè multos juvare poſſe, partim conſilio, partim etiam viribus, & induſtriâ; cúmque alios videant ſibi prorſus ſimiles,ab illis vicem rependi poſſe, plurimíſque ope mutuâ bonis ſingulos cumulari poſſe, non poſſunt non cogitare;

quæ quidem omnibus defutura ſint, eorûmque loco ſingulis innumera impendere vitæ diſcrimina, ſummámque egeſtatem, ſi ſibi ſolis proſpicientes, ſinguli in alios eſſent ſemper malevoli. Opera autem hujuſmodi, pluribus rationalibus proficua, neceſſariò in mente gignit Boni communis notionem, quæ ex obvia ſimilitudine rationalium inter ſe, facillimè pariter reſpiciat omnes, quos quidem cognoſcendi ulla unquam occaſio offeratur. Addámne & illud, notiſſimum eſſe perpetuâ experientiâ, plura nos poſſe in auxilium Hominum, quàm aliorum animalium, nè quid dicam de inanimatis. Hominum quippe natura (adeoque ejus Bona, ac mala) è noſtri notitiâ (quam effugere nequimus) magis nota eſt; verum etiam pluriúmque bonorum eſt illa capax, in quibus aſſequendis illos juvare poſſumus; majoribus etiam calamitatibus eadem eſt obnoxia, in quibus amoliendis vires noſtræ utiliſſimè occupentur. Adde quòd prudentiâ noſtrâ & conſilio aptis ſignis communicato, innumera hominibus commoda apportemus, quorum cætera animantia ſunt prorſus incapacia.

Quin etiam propter naturæ aliorum rationalium cum noſtra ſimilitudinem, ſimilia iis velle, quæ naturali impetu nobis appetimus, ratio non poteſt non judicare magis conſentaneum eſſe internis actionum noſtrarum principiis (quæcunque illa ſint) quàm ſimilia velle rebus longè diſſimilibus. Prætereа, pariter atque ſentimus nos ſimilibus libentiùs prodeſſe, cùm ratione ſperabimus illos, quibus benefaciamus, beneficiis motos iri, ut paria nobis referant, aut majora, ut illi nos itidem obligare poſſint.

Denique omnium Experientiâ compertum eſt nullam in terris poſſeſſionem locupletiorem eſſe, nullum decus, aut præſidium majus eſſe poſſe Hominibus, quàm ſit omnium in omnes ſincera Benevolentia; quæ cum ſingularis amicitiæ neceſſitudine inter paucos, quos quiſque ſibi ſeligere

gere poteſt, bene conſiſtit: quoniam cætera omnia, cum ipſa vita, Homines, ſi fuerint malevoli, facile eripiant. Nec ullâ ratione efficaciùs harum alterutra conciliari poteſt, quàm ſi unuſquisque ita ſe affectum in alios factis oſtendat, ut illos in ſeipſum animatos eſſe exoptet, id eſt, benevolè pro data occaſione in omnes, ſed ſingulari ſtudio in ſelectos aliquot. Quòd ſi, uti par eſt, & ubique Terrarum, ab ipſo etiam vulgo, fieri ſolet, cauſæ primæ opem ſollicitare curemus ad fœlicitatem humanam ſtabiliendam, nihil in nobis reperiemus divinius, quo Numini placeamus, quàm ſincerus ille, latiſſiméque diffuſus (de quo hactenus locuti ſumus) Amor, qui Deum ipſum amplectitur ut Rationalium Caput, ac Patrem, aliósque Rationales tanquam ejus filios, ipſi, præ cæteris Creaturis, ſimillimos, adeoque dilectiſſimos. Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμὲν Arati Cilicis eſt dictum apud Athenienſes adhuc Ethnicos agnitum. Innumera in hanc ſententiam Teſtimonia proclive eſſet citare, verùm fruſtra quispiam Lucernam in Sole accenderet.

§. XV. Hæc, quæ modo propoſui de fœlicitate humana, adeò communi Experientiâ, aut facili Ratiocinio conſpicua videntur, ut nihil noverim in rebus ad humanam naturam ſpectantibus evidentius; & eam habent rationem ad praxes in Ethicis dirigendas, quam ad Problematum Conſtructionem habent Geometrarum Poſtulata, qualia ſunt ad Problemata Plana à quovis puncto ad quodvis ducere nos poſſe rectam Lineam. Aut quovis Centro ac Intervallo Circulum deſcribere. Aliáque difficiliora ad conſtructionem Problematum ſolidorum & Linearum. In his omnibus ſupponuntur Actus à liberis Facultatibus humanis dependentes, non interim ullis controverſiis, à Liberi Arbitrii explicatione oriundis, incerta fit Geometria. Paria etiam de Arithmeticis operationibus dici poſſunt. Sufficit enim ad harum Scientiarum veritatem quòd inſeparabilis ſit nexus inter tales actus (quos ſupponit elici

poſſe, quóſque (cùm ad praxes Geometricas nos accingimus) reperimus in noſtra poteſtate ſitos) & effectus quæſitos. Ad effectus autem hujusmodi quærendos vel inſita illorum contemplationi amœnitas, vel vitæ uſus multiplices homines ſatis invitant. Pari ſanè ratione & Doctrinæ Moralis veritas fundatur in immutabili Cohærentia inter fœlicitatem ſummam quam Hominum vires aſſequi valent, & actus illos Benevolentiæ Univerſalis, ſeu Dilectionis erga Deum & Homines, quæ ſeſe exerit in virtutum moralium apparatu. Supponuntur interim hæc, nempe & quæri ab hominibus Fœlicitatem quam poſſunt ſummam, & poſſe illos Amorem exercere non ſolùm in ſeipſos, ſed & in Deum, Hominéſque ejusdem ſecum naturæ rationalis participes.

Illud ſolum hîc adjiciam, eandem Experientiam, quæ teſtatur Benevolentiam ſingulorum erga omnes efficaciſſimam eſſe cauſam Fœlicitatis eorundem Benevolorum, neceſſariò teſtari à paritate Rationis, amorem cujuslibet numeri erga quemlibet numerum effectum habere proportionatum, & Malevolentiam pariter in omnes certiſſimam ſingulis (quantumlibet ſeipſos diligant) perniciem accelerare; Quippe quòd Fœlicitatis cauſas neceſſariò requiſitas tollit, & cauſas Calamitatum omnigenarum ponit, nihil infra ſummam miſeriam minitatur.

§. XVI. Hujuſce autem conſectarii ſenſum ubique agnoſcit Hobbius, dum ex eo quòd ſupponat unumquemq; ſuæ ſolùm vitæ proſpicere, ſibíque jus in omnes & omnia arrogare, Bellum ſtatim infert omnium in omnes, indéque imminere omnibus omnes miſerias, ipſámque mortem, ubique clamitat. Quin & omnes homines hoc intelligere ſupponit, antequàm in pacta Societatis cum aliis conſentiant. In mali, metûsque cauſis eſt Lynceus; at in Boni, Fœlicitatiſque ſperandæ cauſis Tireſias; quanquam ſunt hæ certè æquè obviæ, imò ordine diſtinctæ cognitionis priores, quippe cauſæ rerum naturas conſtituentes, ac conſervantes (quæ

Bona

Bona ſunt) cauſis eaſdem corrumpendi, diſſolvendíque (quæ Mala dicuntur) prius inveſtigandæ veniunt. Non poſſum itaque dubitare quin ipſi Hobbio pateat Communis Boni ſtudium, prudenti rationis conſilio gubernatum, tantundem poſſe ad omnium ſecuritatem, Fœlicitatemque quantum ejus neglectus ad omnium faciat perniciem, dum ſuis tantum ſinguli inhiant commodis: aut, quicquid ipſe ſentiat, dubium non eſt, quin ex cognitione noſtrûm ipſorum, veritas hæc facillimè à quovis homine diſcatur, modò maturæ ſit ætatis, & mentis compos. Ex eo autem ipſo quòd experiantur ſuam voluntatem efficacem bona procurandi, & ſufficere ut ſibi, aliíſque proſint, prout res tulerit, & ad hunc finem neceſſariò requiri, nequeunt non intelligere, ejuſmodi etiam voluntatem in aliis hominibus ad eundem finem nec minùs valere, nec minùs eſſe neceſſariam. Verum tædet rem adeò perſpicuam pluribus inculcare; nec tamen licuit eam ſilentio præterire, quoniam ab his veluti poſtulatis reliqua quæ ſequuntur omnia deducuntur. Quandoquidem autem Deductio Legum Naturæ ſpecialium ex hac Generali, Philoſophicæ Contemplationis ſit, adeoque ad ſecundum modum eas inveſtigandi pertineat, viſum eſt ei præmittere conſiderationes aliquot Phyſiologicas, quæ manifeſtum faciant, Contemplationem Naturæ Philoſophicam ad generalem illam Legem diſtinctiùs percipiendam animos humanos plurimùm adjuvare.

§. XVII. Inprimis autem illud innuendum cenſeo notiones illas generaliſſimas, quæ *tranſcendentales* dici ſolent, quarúmque uſus eſt frequentiſſimus in omnibus naturæ Legibus, in rebus corporeis obſervari, adeoque etiam ſenſuum miniſterio pervenire poſſe ad animum. Tales ſunt conceptus univerſales Cauſæ & Effectûs, Nexûſque inter eos intercedentis: numeri ex unitatibus coaleſcentis, adeoque ſummæ (unde notio omnis collectiva) differentiæ, *&c.* Ordinis Durationis, *&c.* Quanquam autem exiſtimem hoc obſervâſſe ad rem noſtram multùm facere, quippe è talibus

notionibus velut partibus eſſentialibus conflantur Leges naturales, tamen quoniam hoc in confeſſo eſt inter nos & adverſarios, & omnibus obvium, non libet hac de re plura ſcribere. Secundò, Phyſiologia diſtinctiſſimè docet intelligere quæ res, rerúmve vires, ac motus aliis bonæ ſint aut malæ, & quàm neceſſariò & immutabiliter hoc fiat. Cùm enim illud unicè agat hæc Scientia, ut inveſtiget cauſas Generationis, Durationis, Corruptionísque, quæ omnia corporibus plerisque, præſertim hominibus contingere indies conſpicimus, & neceſſariam effectuum hujusmodi cum cauſis ſuis cohærentiam demonſtret; cúmque certum ſit cauſas hominem *v. g.* generantes, conſervantésque Efficientes ut aliquandiu perduret, ac vigeat facultatibus corporis, mentíſque auctis, ac determinatis ad ſua munera, illi bonas dici; Cauſas autem corruptionis, ac ægritudinum, moleſtiarúmque ei malas naturaliter eſſe; certiſſimè ſequitur Phyſiologiam explicare, quænam illi ſint naturaliter bona ac mala, eáque neceſſariò eſſe talia demonſtrare.

Scientiæ naturalis partes eſſe autumo cognitionem eorum omnium quæ natura fert ad Hominis victum, amictum, habitationem, ac medicinam utilia. Liceat etiam ad ſcientiam naturalem referre omnium Operationum humanarum Cognitionem & effectuum ad uſus vitæ humanæ indè profectorum. Quanquam enim actus hominum voluntarii, qui ad extrà tranſeunt, non eodem modo incipiunt, quo motus meri naturales; nempe ab aliorum corporum pulſione, ſed à ratione, ac libera voluntate mentis noſtræ determinentur; tamen cùm veri motus à viribus corporis noſtri, quæ ejusdem ſunt naturæ cum viribus aliorum corporum naturalium, menſuram ſuam accipiunt, ideo pari neceſſitate, eodémque prorſus modo, ac alii quilibet motus naturales Effectus ſuos ſecundum Leges motus aſſequuntur, poſtquam exiſtunt. Luculentiſſimè, generaliſſiméque hoc patet in operationibus machi-

machinarum Simplicium (quales ſunt vectis, trochlea, & planum inclinatum in quas cæteræ reſolvantur) quæ eosdem effectus præſtant, cùm viribus humanis impelluntur, quos exhibent cùm iis loco potentiæ, applicantur corporum inanimatorum pondera, quod ſatis nôrunt omnes.

§. XVIII. Vulgariter etiam notum eſt humanam induſtriam corporis ſui motibus (quos in mechanicam vim Philoſophus non difficulter reſolvet) ſuæ aliorúmque conſervationi inſervire poſſe, & ſolere in cibis, medicamentis, veſtibus, domiciliis, navibúsque parandis & conſervandis. In hos effectus impenditur omnis vis hominum, quæ in Agricultura, Architectura, ναυπηγία, Mercatura, cæteriſque operationibus fabrilibus, & textoriis exeritur. Quid quod ſpeciei Propagatio, Lactatio, Nutritióque infantum in eadem principia, ipſo Hobbio fatente, (nec me habebit reclamantem) reſolvatur. Nec ab his motûs Legibus prorſus immunes ſunt illæ etiam artes liberaliores, in quibus ſignorum ſenſibilium, ſonorum articulatorum, ac literarum, numerorúmque ope, hominum animi Scientiis locupletantur, aut ad operationes diriguntur. Enimvero manuum & oris, velut inſtrumentorum vi naturali, juvamur quum ſcribimus aut loquimur, & ad contractus faciendos, ad jurium diſtributionem, translationem, & conſervationem, in quibus tota ferè juſtitia conſiſtit, quæ eſt præcipuus effectus Ethicæ & Politicæ. Non enim contemnenda eſt vis verborum, ac literarum; ne quid dicam de Actione ad erudiendos animos, & ad regendos affectus, quæ tamen cùm exercetur, tota fit organis corporeis; quanquam & primæva verborum inſtitutio ad res ſignificandas, & eorum delectus, ac compoſitio tota ſit mentis opus, imaginationem, linguámque dirigentis; & quanquam ſit locus libero arbitrio, poſtquam Oratorum conciones audiverint, Legéſque ſcriptas perlegerint. Exempli causâ conſideremus, quâ ratione

Leges

Leges ſcriptæ, aut ab imperante dictatæ operentur. Quantacunque, certè eſt, Legum iſtarum vis in ſubditorum animos tota ſe exerit, partim per promulgationem, partim per præcognitam Executionem, quâ pœnæ ac præmia ſecundum minas, ac promiſſa in legibus expreſſa, diſtribuuntur; horum autem utrumque hominibus innoteſcit ſenſuum ope, qui à motu corporeo ſummâ neceſſitate effectum ſibi proprium attingente afficiuntur: quod ideo hîc annotandum cenſui, quoniam cùm Legum promulgatio & Executio bona ſint, ſeu ad omnium Rationalium Fœlicitatem ut cauſæ efficientes adjuvantes conducant; hinc evincatur neceſſario & naturaliter talia eſſe; atque hoc ſciri potuit ante leges ullas ab hominibus conditas: nempe ſigna hæc ad mores formandos eo modo faciunt, quo Cynoſura, reliquorúmque ſyderum motûs obſervatio, acus Magnetica, & chartæ Hydrographicæ, aliáque inſtrumenta Mathematica ad navium tutelam; etſi per incuriam negligi poſſunt. Mentis autem opera & concurſus cum viribus corporeis ad hos effectus producendos comparari poteſt cum opera Gubernatoris ad clavem in navi ſedentis; & Mercatoris in ea vecti rerum pretia & uſus æſtimantis; ſed nihil poſſunt efficere ſine ope interpretis & ſignorum; ſine portuum, ventorúmque commoditatibus: niſi navis & compacta ſit juncturis, & funibus, ac velis inſtructa; niſi etiam Regionum diverſitas mercimonia ferat, quæ mutuam levent egeſtatem, quæ tamen à cauſis neceſſariis pendere nemo non fatetur.

§. XIX. Quanquam autem hujusmodi Artes ante initas Societates non putandæ ſunt, eam, quam videmus, perfectionem habuiſſe, immò nec earum incrementa, ac maturitatem diſtinctè præſciri potuiſſe; neceſſe eſt tamen ut & opem mutuam valdè utilem fore, prævidiſſe omnes, & ſufficienter voluntatem ſuam ſignis indicare potuiſſe, Hobbius quoque agnoſcat; quia in pactis eum in finem initis ſocietatem fundat.

Pari ratione actiones, motúsque omnes his contrarii, illi ſcilicet quibus aut corpora humana corrumpuntur, ſubducendo neceſſaria ad vitam & robur, victum, veſtitum, domicilia, aut horum loco, nocua inducendo. Et quibus à mentibus humanis arcêtur cognitio ac virtus, aut, eorum loco, errores, ac effrænati affectus, Boni communis ſtudio oppoſiti introducuntur, naturâ ſuâ & neceſſariò mali ſunt. Interim cùm de bono aut malo in legibus naturæ pronunciamus non unici cujuslibet hominis, aut paucorum corpus aut animum ſpectamus (horum quippe diminutio, aut pœna quandoque ad Bonum publicum faciat) ſed Aggregatum humani generis; idque Deo Rectori ſubordinatum, ſeu illius Civitatem naturâ ſuâ conſtitutam; quod poſtea clarius intelligetur: Aggregati tamen Bonum non aliud eſt, quàm ſummum quod omnibus aut majori totius parti accreſcit.

Illa autem quæ de naturali efficacia, plurimorum actuum humanorum ad alios conſervandos aut adjuvandos hîc protulimus, eo tantùm diximus fine, ut diſtinctiùs conſideremus Homines ex obſervatione Facultatum, actuúmque aliorum Hominum naturaliter acquirere poſſe notitiam Bonorum naturalium, & quidem magnorum ac neceſſariorum; atque ita quæ in illorum poteſtate ſunt aliorum tàm corporibus, quàm animis præſtare. Non erit nunc difficile oſtendere earundem Facultatum, actuúmque vires non adeò limitari, ut uni tantùm proſint, ſed diffundi ad plurimos. Ut unius viri ſcientia, ars, & induſtria, nec non Benevolentia, fides aut gratitudo innumeris gratificentur, adeoque quoniam ipſa ſunt plurimis Communia Bona, Communis Boni Idæam obſervantium animis naturaliter imprimant: Quin etiam per mentis cum humano corpore ſocietatem, latiùs ſe diffundit vis humana, & majora præſtat, quàm aliorum Animalium vis corporea longè major. Quippe illa & navigandi artem excogitavit; & pacta cum hominibus longè diſſitis inire novit, & obſervare; ac Literarum, numerorúmque benefi-

beneficio commercia celebrare docuit cum Indis, & Americanis, & eoúſque pacis conditiones, aut bellicos apparatus mittere poteſt: innumeros autem hinc motus determinari neceſſe eſt. Nihilominus non eſt inſolitum in aliis cauſis, quæ vi tantùm corporeâ pollent, efficaciam conſpicuam pluribus commoda aut incommoda afferentem obſervare. Hoc enim agnovit Philoſophia Peripatetica, ac communis Experientia quæ Solis radios innumeris ubique Terrarum vegetabilibus ſuccum vitalem, omnium Animalium Sanguini calorem ſalutarem ſubminiſtrare docet. Accuratior autem Phyſiologia paſſim demonſtrat omnem cujuslibet particulæ corporeæ motum vim ſuam latiſſimè ſpargere, atque adeò aliquatenus (licèt vel tantillum) neceſſariò tamen cum cauſis plurimis concurrere ad effecta etiam plurima. Et facilis ſanè eſt hujus aſſertionis probatio; nec à re, quæ præ manibus eſt ullatenus aliena: verùm quia principiis id nititur Phyſico-Mathematicis, quæ à doctrina morum plurimis videbuntur nimis remota, & quoniam hoc ab adverſariis noſtris libenter concedetur, viſum eſt quæ hunc in finem parata habui, omittere.

§. XX. Id ſolum hîc annotare libet, Hobbium hâc in re mihi videri plùs ſatis largiri, cùm in Libri *de Corpore* paragrapho penultimo diſertis verbis aſſerat; *In medio pleno motum exiſtere nullum poſſe, quin cedat pars medii proxima, & deinceps proxima ſine fine, adeò ut ad quemcunque Effectum conferant neceſſariò aliquid etiam ſingularum rerum motus ſinguli.* Interim non videt illud hinc ſequi poſſe, Actum aliquem humanum ad effectum hoc nempe conſervationem, perfectionémve plurium, illud non appetentium, aliquid conferre naturâ ſuâ: hoc eſt naturaliter Bonum eſſe pluribus. Aliter enim non tam crudè aſſereret, *Bonum tantùm reſpicere appetentem*, & hinc inferret; *Naturam Boni & Mali variam eſſe pro arbitrio ſingulorum hominum in ſtatu naturæ, & pro arbitrio principum in omni*

Civi-

Civitate; quæ ſunt Fundamentalia dogmata Ethicæ & Politicæ Hobbianæ, uti oſtendam in capite *de Bono.*

Mihi hoc loco id tantùm dicere propoſitum eſt quoſdam motus, quasdámve vires, & actiones rerum quarumlibet, adeoque etiam hominum, notionem Boni pluribus communis nobis naturaliter imprimere; unde ſentimus aliquid fieri in aliorum conſervationem & conditionem magìs florentem: & quoniam Liberum nobis non eſt per rerum naturam quoslibet motus, actúsve judicare in hunc effectum pariter valituros eſſe, ideo naturam ſatis docere diſcrimen aliquod eſſe inter bona & mala, ſive illa ad plures pertingant, ſive ad ſingulos. Immò verò quandoquidem Generatio, conſervatio, & matura perfectio Corporum naturalium (Homines exempli causâ ſumantur) & ècontra Degeneratio & Corruptio nihil aliud ſint, quàm motus quidam variè implicati particularum, è quibus conſtant, motúsque hi omnes à cauſis fiant ſecundum Theoremata quædam Geometricè demonſtrata; liquidò conſtat omnia generari, ac conſervari, & perfici à ſuis cauſis eâdem neceſſitate, quâ Geometricè demonſtrata ſunt vera. Cauſæ autem conſtituentes, conſervantes, & perficientes rerum, hominúmve ea ſunt quæ nos dicimus Bona; & his contraria ſunt mala; ſive earum efficacia ad unum tantùm pertigerit ſive ad plures, omnésque. Quare ſuppoſito quòd exiſtant tales motus, actúsque hominum aliorum circa alios, quales nunc videmus ad aliorum conſervationem aliquid efficere, illi eâdem neceſſitate hunc effectum aſſequuntur, quâ Theoremata Geometrica de tali motu ſunt vera, ideóque Boni ſunt naturaliter, etſi nullæ adhuc ſupponantur Leges, à quibus juberentur.

Peſſimè itaque cohæret mutabilis, quam finxit Hobbius, natura Boni & mali cum neceſſariis & immutabilibus cauſis conſtituendi, conſervandique homines, quales idem ubique aſſerit, Nec poterit evadere dicendo, (quod tamen ſæpe inculcat) nullam eſſe menſuram ante Leges civiles;

eadem

eadem enim eſt menſura Boni, malíque quæ menſura eſt veri, falsíque in Propoſitionibus pronunciantibus de efficacia motuum ad rerum aliarum conſervationem, & corruptionem facientium. Nempe Natura rerum, & quæcunque propoſitio veram cauſam conſervationis indicat, eodem ſpiritu Verum Bonum oſtendit.

§. XXI. Vidimus jam paucis, quo pacto natura rerum Boni, malíque etiam Communis notitiam imprimat, non minùs certam ſtabilémque, quàm ea eſt quâ Generationis, corruptionísque cauſæ nobis exhibentur. Pergo jam ad conſiderandum materiam, & motum illum (in quibus vires humani corporis æquè ac cæterarum Mundi aſpectabilis partium conſiſtunt) finitam habere quantitatem, certosque limites ultra quos ſe nequeant extendere. Hinc autem fluunt notiſſima illa de corporibus omnibus naturalibus effata. Quod non poſſint eſſe in pluribus ſimul locis: nec eadem in plura ſimul loca contrario præſertim ſitu poſita moveri, ut oppoſitis plurium hominum voluntatibus inſerviant, ſed ita limitari ut ab unius tantùm voluntate determinari poſſint, niſi in eundem aliquem effectum, uſúmque plures conſentiant. Neque hoc corporibus ſolummodò eſt proprium, ſed mentibus humanis, rebúsque omnibus creata, utpote quæ finitæ ſunt, commune. Exinde autem duo colligere vellem magni in rem noſtram momenti. (1) Ex naturæ, præſertim noſtræ, cognitione diſcere nos poſſe diſtinctionem illam Stoicarum celeberrimam inter τὰ ἐφ' ἡμῖν (qualia ſunt actus mentis motúsque quidam corporei, qui voluntati noſtræ obſequuntur: quorum utrumque ex effectis indies percipimus, & exinde paritate rationis non difficulter colligamus, quid in poſterum facere poterimus) & τὰ ὐχ' ἐφ' ἡμῖν, qualia ſunt motus longè maximi, plurimique quos indies conſpicimus in natura univerſi hujus contineri; quibus nos (exigua animalia) obſiſtere non poſſumus, quorum vi & omnia in perpetuo ſunt fluxu; perpetuásque eſſe hominibus etiam ipſis rerum adverſarum & proſpe-

proſperarum, ortûs, maturitatis & interitûs vices. Inſignem autem uſum in moribus formandis, regendíſque affectibus, & conatibus noſtris, præſtat diſtinctio inter hæc conſtanter obſervata. Hinc enim docemur non aliam nobis in laborum ſolamen quærere fœlicitatem, quàm quæ naſcetur è prudenti facultatum noſtrarum Regimine, & è ſuppetiis illis, quas novimus Providentiam Divinam in Univerſi hujus adminiſtratione nobis eſſe allaturam. Hâc ratione liberamur à fruſtraneis laboribus, in quos ſpes vana plerósque ſollicitat; nec noſmet unquam inquietabimus ob mala quæ, ſine noſtra culpa, nobis antehac obtigerunt, aut poſthac obvenire poterunt; adeoque magna pars moleſtiarum, quæ ex affectibus illis irrequietis, dolore, irâ, metúque oriri ſolent, præcidetur. Nec ob mala ſolùm evitanda hinc dirigemur, verùm inſuper hinc nobis monſtrabitur via maximè compendioſa, quâ ad bona, quæ à nobis obtineri poſſunt, maxima pedetentim progrediamur. Animi nempe noſtri cultum, & dominium in Affectus. Verùm non eſt animus fuſiùs hæc hoc in loco proſequi: Hoc tantùm quod in rem noſtram faciat, annotabo, Omnium Experientiâ notiſſimum eſſe cujuslibet hominis ſingulares vires reſpectu Fœlicitatis cujus ab extrà & capax eſt, & eget, adeò exiguas eſſe ut plurimarum rerum, plurimarum etiam perſonarum operâ indigeat, ut beatè ævum ſuum tranſigat, nihilominus tamen poſſe quemlibet multa in aliorum uſum præſtare, quibus noſmet nullatenus egemus, quæque adeò nulli nobis futura ſunt uſui.

Quandoquidem autem è notis virium noſtrarum limitibus certi ſumus, nos cogere non poſſe omnes, quorum ope caremus, (Deum puta & homines) ut nobiſcum ad fœlicitatem noſtram cooperentur; id ſolùm in hunc finem nobis relinquitur, ut noſtram illis operam offerendo, ac præſtando fideliter, eos nobis conciliemus. Summa autem illa Benevolentia (cujus mentionem fecimus in generali

propoſitione præmiſſa) conſiſtit in voluntate ſic faciendi animitus, conſtanter & effuſiſſimè; adeoque etiam in caſibus in quibus nulla ſæpe retributio expectatur; ac dum in genere notum eſt nobis ſpem reciproci amoris multoties caſſam fore. Eadem vera Benevolentia non prohibet, quin cum iis amicitiam colamus præcipuè, à quibus mutuæ Benevolentiæ meſſem non ingratam ratio ſuadet ut ſperemus; hoc primum eſt quod è finita rerum omnium (noſtri præſertim) natura colligimus. Sequitur indè

§. XXII. 2um. Si quid Homines, aut res aliæ, in hominum uſum præſtant naturaliter, & neceſſariò, id fieri limitatè ad certas perſonas pro dato loco & tempore. Ideoque ſi recta Ratio rerum uſus, aut hominum operas omnibus hominibus utiles fieri præcipiat, neceſſariò præcipit, ut pro quovis dato tempore, aut loco limitetur ille rerum, aut operæ humanæ uſus ad certas perſonas. Conſequentia manifeſta eſt, quoniam ea recta Ratio eſt in præcipiendo, quæ præcipit, ut fiat, quod per naturam rerum fieri poteſt. Conſequens autem eò tendit, ut probetur neceſſariam eſſe ad omnium utilitatem, rerum, & operarum humanarum inter omnes Diviſionem, ſaltem ad tempus quo uſui ſunt aliis.

Et ſanè Limitatio illa neceſſaria usûs rei unius ad unum hominem pro tempore, quo cuiquam prodeſt, eſt naturalis Diviſio, ſeu ſeparatio ab uſu ullius alterius ad idem tempus. Manifeſtum autem eſt, me res unas eas hîc vocare, quæ totæ in uno uſu ad tempus neceſſariò occupantur. Alia enim una dicuntur, quæ in plurimorum ſimul uſum cedere poſſunt; ut una inſula, ſylva una &c. de quarum diviſione nondum pronunciamus. E naturali autem illa, quam dixi, diviſione rerum, & illius neceſſitate ad omnium conſervationem, ortum ducit jus illud primævum ad res, poſtquam quiſpiam eas occupaverit, de quo loqui ſolent Philoſophi ac JCti; quódque locum habere docent ſuppoſitâ rerum omnium Communione, Jus enim eſt Facul-

Facultas aliquid agendi à lege conceſſa; at in ſtatu illo ſuppoſito Lex non alia eſt quàm Dictamen rectæ Rationis, de actibus ad commune Bonum neceſſariis, à Deo promulgatum. Ideoque hoc ipſo quòd recta Ratio, rei cujuslibet, vel operæ humanæ uſum cuilibet aſſignat ad tempus, velut neceſſarium ad Commune Bonum, in quantum is ei deſervire poteſt; hoc inquam ipſo, Jus ei datur ad uſum illius rei aut perſonæ ad illud tempus. Voluntas etiam, ſeu Benevolentia huic dictamini conformis Juſtitia eſt, quemadmodum illa quæ jura ſua poſt hæc in ſtatu Civili nata cuique tribuit. Eadémque Benevolentia in quantum talia quibusque jura permittit, affectúsque cohibet in contrarios actus pronos, Innocentia eſt laudabilis. Evidentiſſimum autem eſt neminem Bono Communi ullatenùs deſervire poſſe, niſi vitam, valetudinem, ac vires conſervet uſu rerum ac operæ humanæ; ideoque occupationem ejusmodi eſſe medium ad illud planè neceſſarium. Conſervatio enim totius ex diviſis à ſe invicem partibus aggregati (quale eſt genus humanum) conſiſtit in partium diverſarum conſervatione (ne quid dicam nunc inſuper de ordine aliquo inter ipſas conſervando:) Partium autem diviſarum, *i, e.* ſingulorum hominum conſervatio, diviſum rerum & operæ hominum uſum poſtulat. Ergo ad totius conſervationem id ipſum eſt neceſſarium. Hujuſmodi autem diviſio, quæ eſt inſtar proprietatis, poſt rerum occupationem, & earundem applicationem ad uſus cuivis verè neceſſarios, facilè conſiſtit cum aliqua communitate; quæ nempe ſimilis ſit illi, quæ in conviviis ac theatris conſpicitur; qualem non contra rationem (licèt minùs congruè cum hiſtoria ſacra) ſuppoſuerunt multi ex antiquis Philoſophis. Repugnat autem directè juri illi omnium in omnia, quod finxit Hobbius, ut ante conſtitutas Civitates Bellum inter omnes, & quidlibet in alios faciendi licentiam & juſtam eſſe & neceſſariam probaret. Ex his autem colligi obiter poteſt, quomodo unicuique naſcitur jus ad vitam ſuam, membro-

C 2 rumque

rúmque integritatem conſervandam; nempe ex eo quòd hæc certiſſima ſunt media, quorum uſu, Deo, Hominibusque inſerviamus, in quo Bonum quod dixi Commune conſiſtit. Patet etiam jus illud cujusque hiſce limitibus claudi, ut, ſi Religio, aut ſalus hominum communis poſtulet, parati ſimus ipſum ſanguinem nobis vitalem profundere; nec lædendum eſſe innocentem quemvis, ut nobis ipſis prodeſſe valeamus.

Hoc autem clariſſimè è principiis, quæ hîc breviter ſuggeſſi, deducitur, & totam Hobbii Doctrinam de Legibus Naturæ & Imperii ſubruit. Illa enim tota primò ſupponit, non probat, nec limitat jus ad vitam hanc mortalem conſervandam tanquam Legum omnium naturalium, & ſocietatis fundamentum, & in mediis quibusdam, ſæpe ſanè enormibus, ad eum finem applicandis tota verſatur: *Lib. de Cive. c. 1. §. 7.* & deinceps.

Atque ita pronunciandum eſt de origine Mei & Tui: Proprietatis & Dominii (lato ſenſu verborum) ſi abſtrahamus à Revelatis in hiſtoria Moſaica, quod neceſſariò fecerunt Philoſophi, qui eam non acceperant. Dato autem à Natura hoc diviſionis introducendæ exemplo, facile eſt & mentis genio congruum, à Paritate Rationis, ex obſervatis, quæ ſinguli experiuntur, communionis incommodis procedere ad ulteriorem rerum, & operarum humanarum Diviſionem, atque ad plenius Dominium in utraque, quod perpetuum quodammodo ſit introducendum, progredi, ut omnium utilitati conſuleretur.

§. XXIII. Non expectabit opinor Lector, ut recenſeam graviſſima mala quæ ex Paritate poſita inter omnes, aut ex communitate Uxorum, Liberorum, Bonorumque omnium; de his enim abundè ſcripſerunt alii. Vide Ariſtotelem *Politicorum 2.* ejusque Commentatores. Quæ enim ille de Civitate particulari dixit, facile accommodari poſſunt ad univerſalem Civitatem ex humano genere ſubditis, Deóque Rectore conſtitutam. Satis eſt quòd perpetua

docet

docet Experientia in rebus, ubi aliqua Communitas adhuc relinquitur, propter immenſas contentiones plerumque rem ad Diviſionem pervenire. Uti in *Pandectis* Paulus, Titulo de ſervitutibus præd. urb. Lege in re communi. Quódque Theodoſius olim Codicis *Lib. 10. tit. 34.* obſervavit, Naturale eſſe vitium negligi quod communiter poſſidetur, útque ſe nihil habere qui non totum habeat, arbitretur. Enimverò pericula quæ è contentionibus, & penuria, quæ è neglecta Terræ cultura oriantur, præſertim poſtquam auctus eſt Hominum numerus, & abundârint vitia ex ignorantia & neglectu diſciplinæ orta, res humanas eò redigerent, ut omnibus non minùs obvium eſſet judicare, æquè neceſſarium eſſe ad omnium fœlicitatem, ut & rerum poſſidendarum, & officiorum ab hominibus ſibi mutuò præſtandorum diviſio fiat in futurum permanſura, quàm fuerit ut neceſſariis ad vitam, poſtquam ad manus ſuas devenerint, ad tempus uterentur.

Indè autem ſequitur, Naturam eodem modo concedere jus ratæ cujusdam, & durabilis rerum & officiorum diviſionis, (quod directius Dominium dicitur) quo ſupra oſtendimus, ipſam conferre jus utendi præſentibus neceſſariis. Notiſſimum certè eſt futurum rerum aut operæ humanæ uſum eandem habere Relationem ad vitam cujuslibet, ac valetudinem futuro tempore conſervandam, quam habet præſens earundem fruitio ad vitam hodiernam; utrobique ſcilicet eſt Relatio cauſæ neceſſariæ. Quapropter idem ferè hîc fit, quod in proportionibus Geometricis, ubi è datis tribus terminis invenitur quartus; & meritò exiſtimemus, Naturam humanam in ſtatu Naturæ, quámque Hobbius ſuppoſuit, ita ratiocinari poſſe. Quemadmodum jus ad vitam hodiernam evincit jus ad neceſſarias ejus cauſas conſervantes; limitatum ſcil. divisúmq; rerum & operæ hominum uſum, dum nunc ad manum ſunt: ita jus etiam ad vitam in tempus futurum, jus oſtendit ad uſum rerum, & perſonarum pro futuro limitandum. Non opus eſt hîc artificioſâ

multiplicatione & diviſione quæ requiruntur ad quartum inveniendum in numeris majoribus; ſed obvia eſt cuivis homini ſano ejusmodi ratiocinatio, quæ indies ab omnibus fit, etiam dum non advertunt animum, nec terminos diſtinctè in hujùsmodi formam diſponunt. Oſtendimus autem duos priores terminos dari à Natura. Tertium autem Terminum ideo patet dari, quoniam nihil habet quod non notum ſit ab omnibus. Omnes enim Homines proſpiciunt in futurum; & tanquam probabile quid ſupponunt ſe, alióſque Homines, aut etiam ſuos aliorúmque poſteros, aliquandiu in Terris permanſuros eſſe, & jus habere vitam ſibi conſervandi. Immò futura providere è longinquo, & de iis ſolicitè meditari hominibus, præ cæteris animalibus, peculiare eſt, & de cauſis rerum, quæ menti ſuæ obverſantur, diſquirere. Pervenient itaque ad quartum proportionalem prædictum, cauſas ſcilicet certas & limitatas vitam ſuam in futurum conſervandi, quæ aliæ non ſunt, quàm divisi rerum & operarum humanarum uſus, communi conſenſu rati certíque faciendi in futurum, ſublatis contentionum periculis, & exulante penuriâ quam ſuppoſuimus experientiam docuiſſe è neglecto rerum cultu ortum traxiſſe.

Eſt autem ratiocinatio hujusmodi à caſuum exacta ſimilitudine adeò firma, ut evidentia ſua æmuletur methodum Geometricam Euclidis. 6to. doctam, quâ, datæ parallelam ducendo, quartam reperit proportionalem, & facilitate eandem ſuperet; quam tamen à ratione naturali ſuggeri nemo negabit. Hoc autem diviſionis ulterioris exemplo illud primò oſtendetur, quomodo è mutatis hominum circumſtantiis (aut conſideratis quibusdam, quæ quia eſſentialia non erant, in univerſali primâque humani generis notione non continentur) neceſſitas novarum actionum humanarum in ordine ad bonum publicum oriatur; & quâ ratione, è neceſſario earum influxu in hunc effectum, jus caſeliciendi naſcatur, in ſtatu quo regimen

men Civile nondum conſtitutum ſupponitur. Nec ullum, his ſuppoſitis, jus erit quicquam faciendi, præterquàm quod recta ratio aut ad commune bonum neceſſarium eſſe dictaverit, aut ſaltem cum eo conſiſtens; quorum primum ideo à ratione jubetur, poſterius permittitur; quod latiùs explicamus in capite *de Legibus Nat.* Illud tantùm hîc diligenter inculcandum cenſui, jus omne, etiam ad uſum eorum quæ verè neceſſaria ſunt ad cujuſque conſervationem (quatenus à mera vi hæc arripiendi diſtinguitur, quo ſenſu ejus origo nunc quæritur) fundari in juſſu, aut ſaltem in permiſſu legis naturalis, *i. e.* rectæ Rationis de neceſſariis ad bonum commune, juxta rerum naturam, pronunciantis. Ideoque ſciri non poſſe quenquam jus habere ſemetipſum conſervandi, niſi ſciatur hoc ad Commune Bonum conducere, aut ſaltem cum eo conſiſtere. *Si* autem hic ſit ortus juris noſtri ad noſtram conſervationem; ex eodem fonte, adeò limitabuntur vires noſtræ, ut in aliorum paria jura nequeamus involare, nec in bellum contra omnes, hoc eſt in commune omnium perniciem, erumpere.

Breviter aſſero, jus à mera potentia diſtinctum, etiam ad noſmet tuendos, intelligi non poſſe ſine reſpectu ad conceſſa à Lege Naturæ, quæ omnium ſaluti conſulit? omniáque vera argumenta quibus quiſquam jus ſibi ullum arrogare poſſit evincere, dari Legem illam, eámque valere pariter ad alios ſimul tutandos. Secundò autem, quoniam jus ad hujuſmodi diviſionem faciendam è Boni tantùm Communis cura deduci poteſt, apertè ſequitur tum Dei dominium in omnia intactum ſervari, tum etiam nullum jus dominii in alios cuivis homini, ex hoc principio, concedi poſſe, quo licitum illi fiat aliis innocentibus Neceſſaria ſua adimere; verùm è contrà, jus Imperii illis ideò dari, ut omnium jura muniantur à malis contentionum, & augeantur quantum rerum natura, obſtetricante hominum induſtriâ, patietur.

§. XXIV. Deductâ hactenus breviter, è Lege Communis Boni ſtudium imperante, ſingulorum Rationalium proprietate in rebus ſaltem neceſſariis, datur jus aliquod quod quisque ſuum eſſe meritò aſſerat; eâdemque lege alii omnes id illi tribuere tenebuntur, quod in definitione juſtitiæ innui ſolet. Viſum eſt porrò diſtinctiùs oſtendere quales actus naturaliter idonei ſunt ad publicam fœlicitatem promovendam; indè enim innoteſcet, quales ſingulis & permittendi ſint & imperandi. Manifeſtum autem eſt, inprimis neceſſe eſſe ut abſtineamus à noxa qualibet cuilibet innocenti inferendâ. Partis enim cujuslibet damnum cedit in detrimentum totius, niſi propter culpam in publica commoda admiſſam infligatur. Hinc omnis invaſio alieni prohibetur, omnísque noxa menti, corpori, bonis, aut famæ cujuslibet illata, toti aliquid detrahit. Hinc etiam eâdem lege naturali neceſſe eſt propter bonum publicum imperari reparationem damni injuriâ dati, quâ ſuum cuique tribuendum eſſe pronunciatur. Secundò autem manifeſtum eſt maximum hunc nobiliſſimúmque effectum produci non poſſe ſolâ abſtinentiâ à maleficiis: verùm neceſſe eſſe, ut Symbolum quisque ſuum conferat, per verum, certum, & perpetuum rerum viriúmque ſuarum uſum hunc in finem. Aliter enim fœlicitas publica non erit maxima quam poſſumus efficere, noſtræque ſimiliter deerimus beatitudini. Hoc itaque nomine præcipitur, ut ſi quando finis ſummi natura poſtulat, ut jus aliquod noſtrum in alium transferamus, ſive per donationem in præſens, ſive per promiſſum, pactúmve de futura præſtatione, translationem illam validam ratámque faciamus, non deluſoriam. Sola enim valida quam dixi rei operæve noſtræ translatio in uſum alterius quicquam conferre poteſt ad effectum nobis præſtitutum. Hinc oritur Fidei dandæ ſervandæque obligatio; Collocatur autem opera noſtra ſapientiſſimè fœliciſſiméque, in proſecutione Boni Communis omnium Rationalium, ſi ſecundum hunc ordinem actus noſtri exerantur.

Primò

Primò ut cauſis perceptivis Boni communis, noſtríque adeò, primùm grata fiant; hoc eſt, ut quisque ſe gratum præſtare curet erga Deum, Rectores; & Reipublicæ ſummam (poſito cumprimis quòd exiſtant,) Parentes aut quoslibet beneficos, præſertim verò mediatores Pacis, ſeu Legatos. 2. Ut ſuam quisque conſervationem quærat, ac perfectionem ulteriorem. Salvis ſemper aliorum juribus, per innocentiam illam quam antea imperari oſtendimus. Huc refero ut quilibet ſtudeat Mentem ſuam utili cognitione ac virtutibus ornare, & corporis ſui vitam, ſanitatem, & pudicitiam tutari. 3. Ut familiæ prolique conſulent,quâ (præterquam quòd ea parentum eſt ſubſtantia in eandem cum ipſis ſpeciem efformata, unde communia humanæ naturæ jura meritò ſibi vendicent) & præſentis ſæculi ingruens ſenectus, & futuri ſpes omnis fulcitur. Ad prolis autem curam amorem refero erga conſanguineos, (qui parentum ſunt proles) & erga poſteros quoſcunque. 4. Ut curent ſinguli alios omnes mutuis officiis demereri; commodos ſe præſtare ſine cujusvis detrimento, in ejusmodi actibus, qui humanitati tribui ſolent,quales ſunt viam monſtrare, lapſum erigere. In horum autem probationem non opus eſt quicquam adjicere, præterquam quòd ad conſervationem cujuslibet Aggregati cujus partes ſunt in motu (adeoque totius humani generis) neceſſe eſt ut illud corrumpentia, præſertim quæ in intimis illius partibus contingant, tollantur: útque certa fiat motûs communicatio inter ejus partes, nec non ut ejus conſervandi cauſæ, ejusque partes eſſentiales omnes foveantur, non ſolùm ea quæ nunç exiſtunt, ſed & illa, quæ poſthac per motum eidem aggregato intrinſecum generabuntur, utque cedant partes ejus, motúsque qui ad totum minorem habent rationem, iis quæ ad idem proportionem habent majorem. Vix enim quicquam dici poteſt apertius quàm generalis hæc propoſitio, quæ à definitionibus contrariorum ſeu corrumpentium, totius & partis, cauſæ & effectûs immediatè fluit;

quæ tamen per omnia reſpondet iis quæ ad generis humani conſervationem, in ſectione præcedente, diximus eſſe neceſſaria.

§. XXV. Ne tamen quicquam deſit, quod hujusmodi cogitationes in animos hominum introduceret, earúmque inter ſe nexum neceſſarium evinceret, exemplorum abundè ſatìs in variis rerum generibus ob oculos ponit Natura. Cujuslibet animalis natura conſideretur velut aggregatum è partibus admodum diverſis coagmentatum; ea verò ſeſe iis quos dixi modis ad tempus à Natura Univerſali præſtitutum tuetur (1) expellendo, quantum valet, noxia quæ diligenter admodum à ſucco vitali ſecernit; (2) Sanguinis, aliorúmque fortè liquorum utilium, ut lymphæ, bilis, & laticis nervoſi, motu in ſe refluo; (3) partium abſumptarum reparatione per ſimilium quaſi progeniem novam; (4) & mutuis ſingulorum officiis ſecundum generales motûs leges præſtitis, quæ tamen non obſtant quo minùs ſingulæ ſibi ſumant quod ipſis alendis & roborandis ſufficiat: Quòd ſi diverſorum animalium, ejusdem tamen ſpeciei, actus erga ſe invicem ſpectare libeat, manifeſtum eſt ea ſuam ſpeciem conſervare, innocentiâ quâdam, aliquali beneficiorum compenſatione, limitatâ φιλαυτίᾳ, & prono in prolem ſuam affectu. *Parcit cognatis maculis ſimilis fera.* Juven. Sat. 15.

Denique ſi Mundum hunc aſpectabilem velut machinam pulcherrimam cum Carteſio, aliiſque libeat contemplari, videas hunc in quo verſamur vorticem non aliâ ratione indies conſervari, quàm obnitendo contrariis vicinorum aliquot motibus; corpora figuris, aut motibus minùs congruit prædita mutando, aut ſummovendo; reciproco partium ſuarum in ſe motu; ſpecies rerum varias propagando, ejusmodi motibus quibus individua quæ nunc ſunt, produxerit; & efficiendo ut ejus partes aliæ aliis cedant, pro ratione quam earum dimenſiones & motus inter ſe & ad totum habuerint. Verùm ſtatui hujusmodi hypo-

hypotheſibus non immorari, quamquam nôrim quòd etiam ficto argumento uti liceat, ſi modo leges motûs naturales accuratè in ejusmodi figmentis fuerunt obſervatæ; id autem à Carteſio ſummâ fide & induſtriâ præſtitum fuiſſe, in plerisque hypotheſeos ſuæ partibus, liceat affirmare. Interim quæcunque tandem hypotheſis ſumatur, quâ Naturæ phænomena explicentur, neceſſariò agnoſcendæ veniunt tales leges motûs, quæ inter omnes mutationes naturales, iis quos dixi modis Syſtematis Mundani ſtatum conſervant. Hoc autem cùm ſit, exemplo exhibetur nobiliſſimo, quænam neceſſaria ſunt ad Aggregati maximi pulcherrimíque conſervationem; cujus conſideratio non poteſt non homines deducere in certam cognitionem, quòd actus humani his non abſimiles, cauſæ ſint non minùs idoneæ univerſam compagem humani generis conſervandi, beandique. Quapropter ego etiam ſpecialia de motu Theoremata (quæ ejus Leges dici conſueverunt) è quorum neceſſaria obſervatione effecta, quorum memini, generalia oriuntur, non inutiliter in hunc finem conſiderari poſſe judico: Verùm quia hoc nimis longè diſtat à ſcopo in quem præcipuè collimo, rogandus eſt Lector Philoſophus, ut hæc potiùs ab experientia velit haurire, aut apud Galilæum, Carteſium, Walliſium, Wrennium, Hugenium, Scriptores celeberrimos, eadem legere. Omnia tamen ex hoc ſuppoſito deduci poſſunt, quòd motus, poſtquam materiæ à prima cauſa imprimitur, non annihilatur; eo autem ipſo quòd in Mundo pleno exiſtit, neceſſariò uſque propagatur & in ſe recurrit. Vice versâ autem omnia motûs Theoremata in Rerum Natura ſenſuum ope obſervata ſuppoſitionem prædictam veram eſſe demonſtrant. Mihi impræſentiarum ſufficit, quod in quocunque ſtatu ſupponantur Homines exiſtere, poteſtas ea quam dixi faciendi planè neceſſariò iis permittenda eſt, ut eorum Aggregatum ſeu genus Humanum conſervari poſſit; & quòd voluntas ſic efficiendi non minùs neceſſaria ſit

ad

ad actualem hominum fœlicitatem: Quin etiam ad hæc capita quicquid neceſſarium eſt, ad hunc effectum reduci poteſt.

§. XXVI. Ea autem omnia quæ de neceſſario nexu inter Actus prædictos & commune Bonum diximus, in hunc perpetuò collimant ſcopum, ut per Relationem ad hunc effectum immutabiliter determinetur natura actuum humanorum, in quibus pietas, probitas, virtúsque omnis conſiſtit. Relatio enim inter cauſas integras (*i.e.* conſideratas in omnibus ſuis circumſtantiis ad efficiendum requiſitis) & ſuum effectum eſt prorſus immutabilis. In omni ſtatu tam communitatis, quàm rerum diviſarum, Actus humanus, quo cavetur ne hominum univerſim aut animus mendaciis ac perfidiâ lædatur, aut ne eorum vita, fama, pudicitia violetur, & quo Benefactoribus vices rependuntur, aut quo cuiquam ejúsve poſteris, ſine aliorum noxa conſulitur, ſemper erat, erítque Cauſa Boni communis, ideoque virtutis nomine inſigniendus. Id unicè curandum eſt, ut effectum ſpectetur ſatìs amplum; ut nempe toti aliquid accedat, aut ſaltem nihil detrimenti illud patiatur, dum parti ejus alicui ſtudemus gratificari: ſecùs ſi quid fiat, vitio vertendum eſt. Eo autem ipſo quòd rerum natura hominibus notum faciat, hujusmodi Actibus Commune Bonum (in quo ipſorum propria Fœlicitas continetur) obtineri poſſe, ídque in ſummo gradu, qui quidem ipſis ſigillatim poſſibilis eſt; contrarios autem actus neceſſariò pariter miſerum rebus humanis ſtatum introducere, atque hæc fieri propter nexum à primæ Cauſæ voluntate factum inter tales actus & effectus ſuos; evidenter colligitur, eâdem primæ Cauſæ voluntate homines obligari ad virtutem exercendam, vitiúmque fugiendum ſub pœna Fœlicitatis amittendæ, aut propter ſpem ejusdem acquirendæ. Innumera autem ipſi perpetranti mala cum actu quovis aliis nocivo naturaliter cohærent. Nam & ipſe, quia principiis practicis (quæ ipſi nota ſunt) melioribus contradicit, animum ſuum ſibimet

ſibimet infenſum reddit, ut ſe judice non abſolvatur; & qui vel ſemel temeritate, ac cæcis affectibus potiùs quàm rationis ſuæ conſilio ſe tradit ducendum, faciliùs ab iisdem poſtea abripietur, unde tandem facilè ſibimet perniciem accerſat: verùm etiam exemplo tali aliis præit, quòd mirum in modum in ipſius damnum trahatur: ſuſpicionem & diffidentiæ cauſas auget, quarum ipſe aliquando incommoda experietur.

Quin etiam omnis illa pœna in actu ejusmodi vitioſo, velut in cauſa procatarctica ſeu meritoria continetur, ad quam infligendam (ut coerceantur malefici) agentia quælibet Rationalia ex amore naturali Boni publici, ſuíque excitantur.

Cauſæ autem impulſivæ vis, quæ in actibus humanis latet, quamquam ſolos Rationales moveat, Deum puta, & homines, magni tamen eſt momenti, & ideo ſemper conſideranda priusquam actum aliquem exeramus, ne eo vel inviti in caput noſtrum perniciem accerſamus. Quippe è Deo, hominibusque qui meriti aut demeriti vim, à relatione ad Bonum commune ortam, in actibus noſtris expendent, tota pendet ſpes noſtra: Deum autem occultè geſtæ nequitiæ conſcium eſſe, eámque punire, importunus fortè viderer, ſi poſt tot Philoſophorum veterum, ac recentiorum, tot etiam Patrum Chriſtianorum ſcripta, probare aggrederer; præſertim cùm is, cujus dogmata in examen revoco, id nuſpiam quod memini negaverit. Nihilominus modum quo hoc naturaliter agnoſcitur poſtea, indicavi, ubi pleniùs ſententiam meam de obligatione legum Naturæ trado. Homines prætereà (quorum intereſt univerſim ut ampliſſima vigeat benevolentia, & juſtitia) quia cognoſcent, & punient iniquè facta licèt occultiſſima, ſecurus eſſe non poteſt cujusvis flagitii auctor. Mille modis quos nemo devitare poſſit, occulta ſcelera deteguntur. Ipſi ſæpe ſe prodiderunt flagitioſi in ſomniis, in deliriis, in ebrietate, aliisque affectibus inopinatò abrepti. Atque hæc ipſe

Epicu-

Epicurus, ejúsque ſequaces faſſi ſunt, qui Divinæ Providentiæ metum magnoperè conati ſunt excutere, qui tamen hominum metum excuti non poſſe paſſim docuerunt. Videantur ratæ Epicuri ſententiæ cum Gaſſendi annotatis. Illud ſolùm adjiciam, quòd præter vindictam divinam, quam ſcelerum occultiſſimorum ultricem improborum ferè omnium Conſcientiæ perhorreſcunt, inter homines, etiam extra regimen Civile conſideratos, præſtò eſt ut plurimùm vindex nequitiæ cujuslibet poſtquam fuerit detecta. Quippe cùm omnium interſit ut flagitia puniantur, quilibet, cujus vires ſufficiunt, jus habet pœnas illas ſumendi, quas publici Boni ratio poſtulat ut ab aliquo ſumantur. Sublatâ (ſcilicet) per hypotheſin omni imparitate inter homines, locum habet illud, Homo ſum, humani nihil à me alienum puto. Nec certè Hobbius qui ſingulis eo in ſtatu jus bellandi in omnes tribuit, gladium juſtitiæ ſcelerum ultorem iis meritò denegare poterit. Nec idoneam video rationem, cur ille qui legibus Civilibus obligandi vim accedere docet ex annexis pœnis, metúque indè exorto, non aliquam legibus Naturæ obligationem, etiam ad actus externos, accreſcere agnoſceret, ſive à pœnis quas prævidet conſcientia à Deo infligendas, ſive etiam à pœnis quas quilibet homo in ſtatu naturali à legum Naturalium transgreſſore ſumere jure poteſt. Formidandæ ſanè eſſent tot ultorum manus, & mirum niſi ex iis aliquis & viribus & fortitudine ſatis inſtructus ſit, ut Communis Boni contemptum poſſit ac velit ulciſci.

Quin & ipſe Hobbius pœnas hujusmodi naturales obſervari poſſe, agnoſcit alibi *Leviath. cap. 31.* propè finem; aſſerítque, *quòd peccata non conſtitutione, ſed naturâ conſequantur. Nulla ferè eſt actio humana, quæ non ſit initium catenæ cujusdam conſequentiarum adeò longæ, ut ad finem ejus proſpicere Providentia humana nulla poſſit. Concatenantur autem accidentia jucunda, & moleſta adeò inſolubiliter, ut qui jucundum ſumit, moleſtum quod adhæret,*

quam-

quamquam improviſum, neceſſariò accipiat. In editione *Leviathanis* in lingua vernacula apertiùs rem exponit, & addit, *eventus ejusmodi moleſtos, ſeu dolores naturales eſſe pœnas earum actionum quæ pluribus malis, quàm bonis initium dant.* Sic Intemperantia morbis naturaliter punitur, temeritas infortuniis, injuſtitia violentiâ inimicorum, vim inferentes punit vis aliena; & dein concludit pœnas hujusmodi naturales legum naturalium violationem conſequi, ut effecta naturalia non arbitraria.

Idem tamen Hobbius, etiamſi belli claſſicum in omnes eo in ſtatu canat, cauſam tamen hanc, in pœnam nempe commiſſorum in bonum publicum, ſeu in illius tutelam contra invaſores prorſus neglexit: ſed omnes in prælia committit, ut auferant ab iis quæ jure poſſident aut ſibi vendicant *Lib. de Cive, cap. 1. §. 11. 12.* Cúmque effectus immediatus Juris, invaſorem *v. g.* puniendi ſit obligatio ad abſtinendum ab eo crimine, Hobbius cauſam, nempe jus puniendi, in omnibus agnoſcit, agnito jure belli; at effectum, nempe obligationem inde natum (aut potiùs indicatam) nullum videt. Agnoſcit virtutes penè omnes ad pacem & mutuam defenſionem eſſe neceſſarias, Hominésque convenire hunc ſtatum pacis bonum eſſe, bellúmque (in quo jus puniendi delicta includitur) naturaliter cohærere cum neglectu moralium virtutum, & tamen non videt belli illius velut pœnæ metu obligari homines ad actus externos earundem virtutum quarum actus interni ſoli pacem ac defenſionem mutuam, quas natura dictat ſequendas eſſe, non ſervabunt. Confer *cap. 3. §. 27.* cum *§. 31.*

§. XXVII. Quoniam autem è generali hac rerum omnium conſideratione breviter oſtendimus; Neceſſarium eſſe ad commune Bonum, ut Rationales omnes conſtanter velint, ut rerum uſus, ac hominum operæ mutuæ, ad tempus ſaltem quo ſingulos juvant, dividantur, ſeu velut illis propria ſpectentur; nec non dictamen hoc rationis illud obſervantibus præmia, violantibus pœnas pronuntiare; idém-

idémque neceſſariò humanis mentibus imprimi, Deúmque ideo, naturalium effectuum omnium cauſam, auctorem habere, ac vindicem, in quibus vis tota Legis continetur; opportunum erit, pari brevitate Hobbianum dogma, de jure omnium in omnia, examinare. Quippe uti noſtrâ ſententiâ univerſæ Juſtitiæ, adeoque omnis virtutis fundamenta ſtabiliri cenſemus; ita hâc illius huc oppoſitâ eadem (quantum in ipſo eſt) prorſus ſubrui arbitramur. Hobbius itaque libro *de Cive cap. 1. §. 10.* pronunciat; *In ſtatu naturali* (*i. e.* ſemotâ Civitatis authoritate) *unicuique jus eſſe in omnia*, idque ſic explicat; *unicuique licere facere quæcunque & in quoscunque libet*, *ſeu omnia habere & facere*, ut in concluſione iſtius articuli dicitur, Immanem hanc licentiam in jure naturæ neceſſariò contineri, probare conatur ibidem ex iis quæ articulo nono tradiderat, aliisque à ſeptimo ad finem Annotationis decimo ſubnexæ. Quæ quia verbotim deſcribere non tanti eſſe reor, rogandus eſt Lector ut attentè conſideret, an non eorum vim omnem in hunc Syllogiſmum rectè contraxerim. In Statu Naturæ unicuique jus eſt, ſeu licet, omnia habere, ac facere in omnes, quæ ipſe ad ſui conſervationem neceſſaria judicabit. At omnia habere, & in omnes omnia facere, unuſquisque ad ſui conſervationem neceſſarium judicabit. Ergò unicuique hoc jus eſt, ſeu licet.

Immò, nè cui fortè ad manum non ſit Hobbii Libellus, & ne ſuſpicetur me illius argumentum non rectè expoſuiſſe, tranſcribam compendium ratiocinii hujuſce Hobbiani quod ipſe hiſce verbis conſcripſit in Annotatione ad artic. 10. *Unicuique jus eſt ſe conſervandi* per artic. 7. *Eidem ergo jus eſt omnibus uti mediis ad eum finem neceſſariis:* art. 8. *Media autem neceſſaria ſunt quæ ipſe talia judicabit* per art. 9. *Eidem ergo jus eſt omnia facere & poſſidere quæ ipſe ad ſui conſervationem neceſſaria eſſe judicabit. Ipſius ergo facientis judicio id quod fit, jure fit, aut injuriâ: itaque jure fit.*

Verum

Verum ergo eſt (quod propoſitum erat) In ſtatu naturali unicuique jus eſſe, omnia facere in omnes &c. Ex ultima illa conſequentia, unicuique jus eſt omnia facere & poſſidere, quæ ipſe judicabit neceſſaria, *&c.* Ergo unicuique jus eſt omnia facere in omnes & poſſidere. Manifeſtum eſt ſubintelligendam eſſe hanc propoſitionem minorem: At omnia poſſidere, & facere in omnes unuſquisque judicabit eſſe neceſſarium ad ſui conſervationem: aliter enim ex data majore concluſio non ſequeretur. Syllogiſmi autem illius utraque præmiſſarum falſa eſt; & primò quidem minor illa ſubintellecta, quam videtur adeò evidentem præſumere, ut eam nè proferat quidem, nedum ut probet; niſi fortè exiſtimet eam ſatis probari ex eo quod §. 7. dixit; *Ferri unumquemque ad appetitionem ejus quod ſibi bonum eſt, idque naturali neceſſitate, non minori quàm quâ lapis deorſum fertur.* Non enim video, etiam hoc conceſſo, cur unuſquisque judicet omne bonum ſibi neceſſarium eſſe: Certè ipſe Hobbius alibi *cap. 1. §. 4.* de nonnullis concedit, eos aliter cenſere, his verbis; *Alius enim ſecundum æqualitatem naturalem permittit cæteris eadem omnia quæ ſibi, quod modeſti eſt hominis, & vires ſuas rectè æſtimantis.* Certè ſi ſecundum rectam rationem ſtatuat, qui aliis ſibi paria permittit, nullum jus ſibi acquirere poteſt ex irrationali ſuo judicio, quiſquis ſibi omnia, velut ad ſui conſervationem neceſſaria, arrogaverit. Ipſe enim Hobbius *Jus* definivit *cap. 1. §. 7. libertatem facultatibus naturalibus utendi ſecundum rectam rationem:* non itaque jus erit cuiquam æqualitatem naturalium (quam rectam rationem dictare modò faſſus eſt) perturbandi.

Quin etiam ſi ſinguli ſecundum rectam rationem judicarent, cùm eodem tempore ſtatuerent plenam rerum omnium & perſonarum diſpoſitionem, uſum, & fruitionem juxta ſuas ſigillatim voluntates, ab invicem diverſiſſimas, neceſſariam eſſe ad ſingulorum conſervationem, liceret indè concludere rem ita eſſe. Semper enim res ita eſt, uti recta

ratio pronunciat. Contrà autem & corporum omnium; motûſque natura, & communis experientia teſtatur impoſſibile eſſe ut corpus quodlibet (nedum omnia) tot oppoſitis ſimul agitetur motibus, quot oppoſitæ eſſent Hominum de illius uſu voluntates; adeoque illud in rerum natura eſſe impoſſibile quod Hobbius ſupponit ſingulos ſecundum rectam rationem judicare neceſſarium.

§. XXVIII. Vident nunc opinor Lectores cauſam, cur obvium illud obſervatum, limitatas nempe eſſe vires, usúſque rerum, & perſonarum, inter notitias inprimis neceſſarias ad Legum Naturalium cognitionem poſuerim. Hinc enim & fundamentalis error Hobbii detegitur, & infertur veritas utiliſſima, nempe & uſus rerum, & hominum operas neceſſariò dividendos eſſe, ſeu ad unum uno tempore determinandos, ſi quid velimus ut omnino efficiant, ideoque ſi publico velimus inſervire: hinc etiam in pari Jure plurium ad res communiter perfruendas, primò occupantis potior ſemper fuerit ratio.

Atque hæc ſufficiant de minore prædicti Syllogiſmi dixiſſe, quòd generaliſſimis notionibus in quibus Leges fundantur, adverſetur. Major autem illius Syllogiſmi & ab Hobbio diligentius munitur, & à nobis pluribus oppugnanda eſt. Verùm non adeò opportunè hìc fieri poteſt, quoniam juris hujuſce natura non adeò diſtinctè intelligi poteſt, niſi priùs legis naturalis notitia ſupponatur. Quam ob cauſam contra leges Methodi videtur Hobbius peccaſſe, qui licèt juris nomine apertè fateatur ſe libertatem intelligere à legibus relictam *cap. 14. §. 3.* eam tamen priùs ſupponit in hominibus, iiſque immenſam ejus extenſionem tradit, quàm leges vel naturales tradiderit: & tamen certum eſt ſine reſpectu ad illas velut priores jus intelligi non poſſe; quæ quidem res magnis illius erroribus occaſionem dedit. Quòd autem hoc modo peccavit Hobbius, ex ipſius definitione intelligatur, quæ *Jus* definivit *libertatem utendi facultatibus naturalibus ſecundum rectam*

rectam rationem ; quæ ipſiſſima eſt Lex Naturæ ab illo nondum tradita. *cap. 1.* §. *7.* Nihilominus quoniam hic Syllogiſmus præ manibus eſt ; conſiderabimus breviter quomodò Majorem illam probet, ut ejus falſitas clariùs pateat. Probatio autem illius, in formam ſyllogiſticam à me redacta ſic ſe habet. Unicuique jus eſt omnia poſſidere, & in omnes facere quæ judex ad vitæ cujusque conſervationem neceſſaria eſſe judicaverit. At quæ ipſe neceſſaria judicaverit ; ea judex ad illius conſervationem neceſſaria judicat. Ipſe enim eſt judex de neceſſariis ad ſuam conſervationem per *art. 9.* Ergo. Senſus majoris propoſitionis his verbis quæ reperiuntur *art. 10.* continetur. *Judicem autem an verè conducant nec ne ipſum conſtituimus; ita ut habenda ſint pro neceſſariis, quæ ipſe talia judicat :* & per *art. 7. jure naturæ fiunt, & habentur quæ neceſſariò conducunt ad tuitionem propriæ vitæ & membrorum.* Ego verò Majorem illam falſam eſſe aſſero (1) quia ob majus bonum, *viz.* mentis ſalutem, Dei gloriam, & commune hominum bonum ipſa vita profundenda eſt. Iſthæc deſerenda non ſunt, etiamſi neceſſarium eſſet ad vitæ conſervationem: (2) Quoniam poteſt judex in ſtatu naturæ falsò pronunciare ea neceſſaria eſſe, quæ reverà neceſſaria non ſunt. Nec ulla dari poteſt ratio, cur in ſtatu naturæ valeret ſententia judicis ad jus cuiquam conferendum, ſiquidem illa à judicii norma diſſentiat. Judicii autem norma illo in ſtatu ſunt leges naturæ, & rerum naturæ è quibus illæ hauriuntur: ita ut eodem res recidat, ſi utramvis harum pro norma judicii ſumas. Cogitari non poteſt ſtatus in quo vel nulla ſit norma judicii humani, vel quicquid liberè mens ſtatuat, res tales ſtatim evadant, quales illas eſſe ea temerè judicaverit. Utilitas rerum ad vitæ humanæ conſervationem, multóque magìs neceſſitas rerum ad eum finem è rerum viribus naturalibus pendet, nec mutari poteſt ab arbitrio hominum. Si quis in ſtatu naturæ aconitum judicaverit herbam eſſe utilem, aut etiam neceſſariam ad

corporis ſui nutritionem, adeoque ejus ſucco copiosè ſe ingurgitaverit, non ideò ſalubre fiet alimentum, ſed (repugnante licèt judicis hujus ſententiâ) ipſum enecabit. Nec minùs determinata eſt efficacia eorum quæ toti hominum aggregato bona ſunt aut mala, ſive illa ſint actiones voluntariæ hominum (de quibus pronunciant leges naturales, ſeu moralis Philoſophia) ſive ſint vires naturales eduliorum, & pharmacorum (de quibus nos inſtituit medicina) nec mutantur ſententiis hominum, utut Judices illi fuerint, à quibus nulla permittitur appellatio. Secundum eaſdem inviolabiles motûs leges agunt cauſæ illæ univerſales, quæ multis ſimul proſunt, aut obſunt, ac particularis quælibet cauſa, aconitum puta, quod unius tantùm vitam eripit.

§. XXIX. Error autem hic Hobbii de vi ſententiæ illius (quæ falsò pronunciat *dominium quoddam in omnes & omnia neceſſarium eſſe ad ſui conſervationem*) ad acquirendum cuilibet jus hoc immenſum, indè natus eſt, quòd viderit in ſtatu Civili ſupremi judicis ſententiam valere apud ſubditos, utut pronunciaverit ſecùs quàm rei natura poſtulaverit. Verùm hoc (probabili tantùm fundamento nixum) ad finem litibus imponendum in civitatibus ex conſenſu partium introductum eſt. Nec tamen ſententia Principis eò usque valet, ut res ſuâ naturâ aut impoſſibiles, aut non neceſſariæ ad vitæ cujusquam conſervationem, fiant ad eum finem neceſſariæ. Transfert ſanè dominium in res, cui tenentur cives omnes non repugnare: omnes quippe cives ſupremum (ſi opus eſt) judicem velut arbitrum omnibus æquum agnoſcunt, ejúsque arbitrio in litibus ſe ſubjeciſſe intelliguntur. Præſumitur hic judex è peritiſſimis Juriſconſultis eligi, ut poſſit, & juramento ſe obſtrinxiſſe, quòd velit ſecundum leges notas, & allegata & probata in judicio ſtatuere.

Omnes interim id ſecum reputant ad communem fœlicitatem magìs conducere, ut pauci malum illud ferant, quod

quod ex iniquiore ſententia (ſi quando poſt ſummam hanc cautelam evenerit) ſequi poſſit, quàm ut lites, aut nunquam, aut bello finirentur. Adeò ut boni communis major cura, quàm ſingularis cujuslibet vitæ ſupponatur velut fundamentum prærogativæ hujuſce ſummis civitatum imperiis conceſſæ. In ſtatu autem Naturæ (quam ſupponit Hobbius, & definit conditionem hominum extra ſocietatem Civilem) manifeſtum eſt hæc locum non habere. Nam ubi quilibet eſt judex, ibi nulla excogitari poteſt peritia, aut probitas quâ judex alios antecellit, nulla poteſtas teſtes citandi, cæteráque faciendi quæ ad accuratam cauſæ cognitionem requiruntur; quod in Civilibus judiciis reperitur. Nulla in eo ſtatu omnium conventio ſupponenda eſt, quâ ſinguli & ſe, & res ſibi neceſſarias publico ſummarum Poteſtatum judicio, & fidei permiſerint. Nec ulla omnino eſt ratio, cur ingens hoc ſummarum Poteſtatum privilegium ſingulis in ſtatu naturali exiſtentibus, utcunque ignaris, & improbis, indulgeamus. Econtra autem certum eſt ſtatum Naturæ non aliam admittere dubii ullius finalem determinationem, præter eam è rebus, aut à fide natam evidentiam, quâ hominis menti omnis excutitur ſcrupulus, eique planè conſtat ſe non falli: nullúmque diſceptandi inter plures finem eſſe niſi pars altera aut rationum pondere, aut opinione ſcientiæ, veracitatíſque alienæ mota in alterius ſententiam libens concedat. Hoc enim è natura judicii (cujus intimè conſcii ſumus omnes) innoteſcit, ejus dubitationem nullâ vi coactivâ, ſed ſolis argumentis tolli poſſe, eáque omnia aut è rerum natura, aut docentium authoritate, quam fides diſcentis amplexa eſt, deduci. Agnoſcit Natura diſcrimen inter judicium verum & falſum, rectam rationem & perverſam; & habet hoc privilegium Veritas rectáque Ratio quòd homini jus ea faciendi quæ illa præcipit, naturaliter competat. Quippe definitio juris indicat illud nihil aliud eſſe præter libertatem facultatibus naturalibus utendi ſecundũ rectam rationem,

Error autem, ſeu falſum animi judicium, ſive fiat de neceſſariis ad vitam tuendam, ſive de alia praxeôs materia, nemini jus facit id agendi quod falsò exiſtimat ad vitæ ſuæ conſervationem factu neceſſarium. Errantis enim ratio non eſt recta; nec poteſt quiſquam ſecundum rectam rationem facultatibus uti (quod eſt jure agere) dum ſecundum errorem agit ei contradictorium. Craſſus itaque eſt hic error Hobbii, quo docuit habenda eſſe omnia pro neceſſariis ad conſervationem cujuslibet in ſtatu naturali, quæ ipſe neceſſaria judicat. Adeoque jus indè cuilibet competere quidlibet faciendi in omnes & omnia. Hobbio autem indecorum erat maximè hac in re, vel hoc in loco labi; cùm quia ſtatus civilis peculiare privilegium, cuilibet in ſtatu naturali tribuere turpe fuit, etiam tum cùm ſtatuum hujusmodi diſcrimina accuratiſſimè tradere præ ſe fert; tum quia quod naturâ impoſſibile eſt, nempe ut juxta oppoſitas hominum voluntates idem corpus in partes è diametro oppoſitas moveatur, ille neceſſarium eſſe jactat ſe demonſtrâſſe; ea enim concluſio præmiſſarum veritatem meritò ſuſpectam reddet; tum quia omnia quæ Hobbio propria ſunt in doctrina civili, ſubruto hoc fundamento ſponte corruunt. Evaneſcit enim ille ſtatus belli quem cum ſtatu naturæ neceſſariò cohærere hinc deduxit *art 12.* quoniam ex arbitraria cujusque ſententia quemlibet alios omnes jus habere invadendi, quemlibet etiam inde pariter jus habere reſiſtendi (è quibus bellum oritur) temerè concluſit. Collabuntur pariter cætera omnia quæ ex his principiis viſus eſt ſibi demonſtrâſſe. Verùm ea opportuniùs venient refutanda, ubi meliora pleniùs propoſuero principia è quibus & leges Naturæ naſcuntur, & libertas intra fines ab iis præſcriptos relinquitur. Obiter hîc illud tantùm dicam, anguſtum nimis finem ab Hobbio, primo hoc capite quod examinamus proponi, meram (ſcilicet) vitæ, membrorumque tutelam. Hæc enim hominibus valdè miſeris ſalva ſatis eſſe poſſunt. Anguſta pariter media *cap. 1. §. 8.* nempe neceſ-

neceſſaria tantùm ab eo ſpectari. Nam univerſum hoc cujus incolæ naſcimur, quodque primò ſe offert conſiderandum, innumera nobis ſuppeditat, quæ ad primæ ſuæ cauſæ cognitionem, ac honorem animum ſollicitant: & ſi nosmet ſpectemus, mentium perfectionibus inſerviunt, ac ipſi etiam corpori non modò vitam conſervant, ſed ad ſanitatem, robur, agilitatem & pulchritudinem & ornatum ſufficiunt. Hæc inſuper omnia, æquè ac neceſſaria ad vitam, & legibus naturalibus in eorum uſu nos dirigentibus materiam, & libertati, juxta rectam rationem exercendæ, locum præſtant. Cùm autem hæc ex obſervatione innoteſcant non admodum accuratâ, adeò ut Hobbium latere non poſſent, facilè quilibet conjiciat quam ob cauſam juri, legibúſque naturæ finem aſſignârit non ampliorem quàm caducæ hujusce vitæ conſervationem.; ac ſi hominibus ut ſuibus anima tantùm pro ſale data eſſet ad arcendam à corpore putredinem; interim ad obtinendum exiguum adeò finem omnia unicuique dedit tanquam media neceſſaria. Hîc autem tantundem in exceſſu peccavit quantum ibi in defectu: nec unquam turpiùs peccari poteſt à quopiam contra rectam Rationem, quàm finem optimum negligendo, & impoſſibilia pro mediis neceſſariis reputando.

§. XXX. Fruſtrà autem à primæva quam aliqui à Philoſophis ſupponunt, aut hiſtoriæ quædam docuerunt, rerum communitate, abſurdiſſimo ſuo juri omnium in omnia patrocinium quærit Hobbius. Nam præterquam quòd dominia privata ab Adæ temporibus juris receptiſſimi fuiſſe docuit Seldenus; probavítque è donatione divina *Gen.1.28.* uti videre licet *Mari clauſo, lib. 8. c. 4.* certum eſt inſuper tum Philoſophos, tum Hiſtoricos exiſtimâſſe juris ejuſmodi univerſalis uſum hactenus vim habuiſſe proprietatis, ut quod ſibi quisque arripuerat, id ei eripere alter niſi per injuriam non poterat. Similitudine hoc intelligi poteſt Ciceronis *de finibus 3.* Theatrum cùm commune ſit, rectè

tamen dici poteſt ejus eſſe eum locum quem quisque occupârit; vid. Grotium *de jure belli, lib. 1. cap. 2.* Nemo autem mortalium ante Hobbium aſſerere auſus eſt Jus tale cujusque in omnia, quod, ipſo teſte, in ſe continet jus in omnes regnandi, ipſi naturæ coævum *cap. 15. §. 2.* ſcilicet ab infantia; quamquam eodem teſte in potentia fundatur: quódque efficiat ut nihil ſit alienum *cap. 14. §. 9.* adeoque ut impoſſibile ſit alienum invadere, & ſimul licitum omnia ſibi vendicare; ut omnis concubitus ſit licitus, nè eo quidem excepto quem fides alteri data prohibet; cujus vi ſuſcipere licet bellum in omnes, adeoque quemlibet licet occidere, etiam innocentiſſimum: unde omnia proprio cujusque judicio definienda ſunt; ideoque honores etiam paterni pro libitu tribuendi, aut negandi. Oblitus eſt interim ſe alibi dixiſſe *cap. 1. §. 10.* in Annotat: Filium in ſtatu naturali eſſe intelligi non poſſe, adeoque nec jus hoc huic ſtatui proprium in filius locum habere. Ejusdem etiam farinæ eſt, quod in calce ejus articuli noni *cap. 14.* addidit, nullum uſum eſſe teſtimonii dicendi neque veri, neque falſi in ſtatu naturali, quia nulla erant judicia publica: ac ſi judex privatus non opus haberet teſtimoniis ad ſententiam ferendam, ſi arbiter inter litigantes eligeretur; aut ſi falſum teſtimonium in tali caſu non eſſet peccaminoſum (utpote contra commune bonum) quamvis nullæ adhuc exiſterent leges Civiles, quales ille præcepta ſecundæ Tabulæ Decalogi eſſe ibi contendit. Addi poſſit hîc illud Hobbii quod aliquando expreſsè agnoſcit quòd in ratiocinatione falſa, *ſive in ſtultitia hominum officia ſua erga cæteros homines ad conſervationem propriam neceſſaria non videntium (quidni & non obſervantium?) omnis conſiſtit legum naturalium violatio cap. 2. §. 1.* in Annotat. & *cap. 3. §. 27.* Leges naturæ in ſtatu naturæ agnoſcit obligare in foro interno ſive in conſcientia, ergò obligant ſaltem ad rectè judicandum *omnia, & dominationem in omnes non neceſſariò requiri ad uniuſcujusque conſervationem.* Quod ſi quis obliga-

obligatur ita judicare, fruſtra erit judicium illius qui contrà ſentit, nec è craſſo errore illi jus illud portentoſum in omnia enaſcetur. Breviter dicam, nullum eſſe poteſt jus faciendi contra legem Naturæ, ſeu dictamen rectæ Rationis, quia *Jus* definitur *libertas agendi ſecundum eam.* Ratio autem recta, uti oſtendimus, indicat neceſſe eſſe ut fiat diviſio rerum, & Hobbio fatente vetat retineri jus ad omnia *cap. 2. §. 3.*

§. XXVI. Pergamus itaque ad examinanda cætera quæ protulit Hobbius ut veſanum hoc dogma ſtabiliret. In initio Annotationis ſuæ ad decimum articulum *c. 1.* hoc ſuggerit, *quod quis fecerit in ſtatu merè naturali, id injurium homini quidem nemini eſſe, quia injuſtitia erga homines ſupponit leges humanas, quales eo in ſtatu nullæ ſunt.* Concedit tamen etiam tum in Deum & leges naturales peccari poſſe. Verùm fruſtra & ſine probatione ſumitur hoc quod falſiſſimum eſt, injuriam erga homines ſupponere leges humanas. Quippe à rectæ Rationis dictatis, quamquam ſint ſolius Dei leges naturales, homini jus accreſcit ad ea quæ Ratio hæc dictaverit ei à Deo conceſſa eſſe, *v. g.* innocenti jus accreſcit ad vitam ſuam, ad membrorum integritatem, ac alimenta neceſſaria ſine quibus bono communi eum deſervire non poſſe notiſſimum eſt. Ideoque ei fit injuria, ſi quis, ex ſententia Hobbii, eum mutilaverit, aut interfecerit, ut ſibi omnia vendicaret. Omnis enim juris alieni oppugnatio, ac violatio injuria eſt, quâcunque tandem lege jus illud alteri accreverit, & magìs certè ſi lege divinâ conceſſum fuerit illud jus, quàm ſi ex lege aut pacto humano. Supponit equidem Hobbius neminem poſſe alteri injuriam facere niſi poſt pactum, quo quis jus ſuum quidlibet agendi in alium tranſtulerit. Verùm hoc ſupponit probatum fuiſſe, *Jus illud quidlibet agendi* unicuique competere; quod oſtendimus impoſſibile eſſe. Ideoque fruſtra quærit auxilium vacillanti doctrinæ fundamentali ab hoc conſectatio, quod totum pendet à ſuppoſito

(quod evertimus) jure omnium in omnia. Imò verò ipſe Hobbius, quanquam hîc & apertiſſimè *cap. 3. §. 4. nullam cuiquam injuriam fieri poſſe aſſerit, quocum pactum non fecimus*, alibi tamen multo ſaniùs, & uti ipſa veritas poſtulat, apertiſſimè docuit *injuriâ fieri, quicquid fit contra rectam rationem*, nempe *cap. 2. §. 1.* Cùm concedant omnes jure fieri quod non fit contra rectam rationem, injuriâ factum cenſere debemus quod rectæ rationi repugnat: eámque ideo legem eſſe ibidem agnoſcit. Scilicet hîc Hobbius non requirit juris noſtri in alium translationem ut injuria fit. Et cùm hæc dictamina rationis leges eſſe divinas agnoſcat, rogandus eſt ut oſtendere velit, quid impedit quo minùs hæ jus tale ad vitam cuivis conferant, quod ſine injuria ipſis oblata tolli non poteſt; aut quomodo fieri poteſt ut quiſpiam jus habeat ad jus alterius oppugnandum & violandum: Jus enim cujuslibet eſt libertas à recta ratione conceſſa, quæ nunquam concedere poteſt ut hominum, qui ex ejus præſcriptis loquuntur, aut agunt, alii aliis contradicant, aut repugnent. Fruſtra certè dicet ſoli Deo injuriam fieri cùm illius tantùm leges violantur, niſi oſtendat illas Dei Leges hominibus conferre non poſſe jus ad vitam ſuam & neceſſaria, & eâdem vi non prohibere, ne alii jus conceſſum violent. Obiter autem hîc illud adjicere viſum eſt, ſi in ſolorum pactorum de jure transferendo violatione conſiſteret injuria, ne Deo quidem injuriam ullam ſecundùm principia Hobbiana fieri poſſe, quanquam leges illius naturales tum de pace quærenda inter homines, tum de cultu ipſi exhibendo, turpiſſimis peccatis, ipsâque adeò blaſphemiâ violentur. Quippe ſupponitur homo pactum cum Deo de obſervantia legibus illius præſtandâ non iniiſſe; immò apertè teſtatur *cap. 2. §. 12. 13.* pactum cum Deo iniri non poſſe, niſi quatenus viſum eſt illi per Scripturas ſacras ſubſtituere ſibi aliquos homines, qui authoritatem habeant pacta ejusmodi expendendi & acceptandi.

Sunt

Sunt itaque Deus & homines eo in ſtatu (ſecundùm Hobbium) ut ſine injuria homines Deo hoſtes eſſe poſſint, habéntque jus (Giganteo more) bello eum aggrediendi, & odio illum proſequendi. Habebit equidem Deus (è principiis Hobbianis) jus tales occidendi, quod etiam pari juſtitiâ licuiſſet facere ſi non peccâſſent: verùm illi, qui ſic omnem ſimul erga Deum reverentiam abjiciunt, ut præcepta ejus nulla agnoſcant, nec minas metuant, non ſpectantur ut ſubditi illius, ſed ut hoſtes, ſeu ut extra fines regni Dei agentes, quos pro libitu poſſit aggredi; ut ipſe innuit *c. 15.* §. *2.* Ego verò etiam Atheos & Epicureos qui providentiam negant, lege naturali ſatìs promulgatâ, quanquam ab illis neglectâ & negatâ, teneri arbitror ad obedientiam Deo præſtandam, eóſque abſque ſuo pacto ſubditos naſci, atque adeò puniri à Deo ob crimen ſuum velut ſubditos rebelles, & non ſolùm invadi poſſe velut extra ejus ditionem natos. Verùm hoc obiter.

§. XXXII. Conſideremus nunc, ſi libet, ea quæ idem author attulit in *Leviathane* ad jus hoc omnium in omnia ſtabiliendum; id enim ex aliis principiis ibi conatur deducere. Interim tamen non poſſum non obſervare Hobbium non minùs ſibimet ipſi, quam aliis omnibus hâc de re in qua morum & politiæ fundamenta jecit, contradicere. In libro enim *de Cive* è jure hoc omnium in omnia, Bellum omnium in omnes deducit, velut è cauſa quæ illud & licitum faciat & neceſſarium, *c. 1.* §. *12.* In *Leviathane* autem primò contendit ſtatum naturalem eſſe ſtatum Belli; deinde colligit quidlibet eo in ſtatu licere: utì videre licet ſi illius libri *cap. 13.* conſulere libeat, & ea quæ ibi præcedunt cum his in fine illius poſitis conferre. *Præterea* (inquit) *bello omnium contra omnes conſequens eſt, ut nihil dicendum ſit injuſtum. Nomina juſti & injuſti locum in hac conditione non habent. Vis & dolus in bello virtutes ſunt Cardinales, &c.* Illic ſcilicet dixerat alterum jure invadere, alterum jure reſiſtere, unde bellum oriri neceſſe erat, utrinque juſtum,

juſtum. Hîc autem, de jure bellandi parùm ſollicitus, bellum è natura paſſionum humanarum oriturum eſſe dicit; & poſito bello, ſequi contendit (ſed ſine probatione) nihil eſſe injuſtum, nullum eſſe Meum & Tuum *&c.* Popularior ſanè hæc eſt in *Leviathane* ratiocinatio, ſed infirmior. Notiſſimum enim eſt inter omnes ſanæ mentis Scriptores priùs probandum eſſe bellum quod geritur juſtum eſſe, quàm indè deduci poſſit quicquam in hoſtes licere. Nec in bello juſtiſſimo omnia licent: Neceſſe eſt itaque ut agnoſcatur lex naturalis, è cujus præceptis ſtatuamus de bello ſuſcipiendo utrùm juſtum ſit, ſeu à recta ratione ſaltem permiſſum, priuſquam inferre poſſimus, ea, quæ in ejusmodi bellis fieri neceſſe eſt, eſſe licita. Atque hoc equidem adeò manifeſtum eſt, ut ipſe Hobbius, quanquam in poſteriore hujus capitis parte, in naturali ſtatu hominum nullum eſſe inter juſtum & injuſtum diſcrimen contendat; in priore tamen ejus parte probare conatur hanc bellandi poteſtatem eo in ſtatu unicuique concedi debere, ut ad conſervationem propriam neceſſariam: quod tantundem eſt ac ſi dixiſſet, bellum ejùsmodi eſſe juſtum, aut licitum. Quare ipſe ſecum in eodem capite minimè conſiſtit. Quicquid enim aliquid juſtum licitúmque eſſe probat in ſtatu hominum naturali, id evincit diſcrimen aliquod eſſe inter licitum & illicitum in eodem ſtatu, & legem ſupponit exiſtere ac obligare, cujus ſaltem permiſſu bellum illud licitum fiat, quod quidem præcipuè ſtabilire vellemus; quodque Hobbius (ut vidimus) apertè negat, cùm nihil juſtum eſſe aut injuſtum aſſerat.

Verùm expendamus, quibus rationibus evincat Bellum, idque in omnes, neceſſarium eſſe, aut licitum. Deſideramus autem in *Leviathane* preſſam illam, ac ſubactam ratiocinandi methodum, quâ in libro *de Cive* uti conatur. Utcunque, è tribus cauſis præcipuis belli originem deduxit, quæ ſunt Competitio, Defenſio, Gloria. Adeoque illud ex his Paſſionibus oriri neceſſariò contendit; ſcilicet à

Spe

Spe lucri eſt bellum ex competitione: à Metu ne alii in nos dominentur, eſt bellum quo nos defendimus, aliósque vi aut dolo præoccupamus: & è cupidine Gloriæ bellabimus ad quærendam famam.

Verùm non libet ea omnia tranſcribere quæ laxè nimis ſcripſit, ut ex his affectibus neceſſitatem belli in omnes ſuaderet: ea legat cui eſt animus apud ipſum Autorem. Ego his ſic univerſaliter reſpondendum eſſe cenſeo. Hominem his affectibus non neceſſariò duci aut impelli, ſed eos, aliósque omnes ratione ac conſilio temperari poſſe ac regi; adeò ut falſum ſit hos naturali ac invincibili impetu in ejusmodi bellum homines abripere, ac inde licitum illud eſſe colligere. In Paſſionibus equidem humanis, id quod ex impulſu rerum externarum neceſſariò in homine generatur, nulla lege naturali prohiberi poteſt, quoniam illæ actiones tantùm quæ in noſtra ſunt poteſtate dirigunt. Verùm hi affectus, è quibus Hobbius bellum neceſſarium eſſe, adeoque licitum colligeret, ejusmodi ſunt qui, quoniam futura, & ſæpe quidem è longinquo proſpiciunt, ab hominum ratione, ac conſilio pendent, eísque adeò regi poſſunt: Ipſe etiam Hóbbius aliquando apertè fatetur, *de Cive cap. 3. §. 31. homines qui de præſenti* (propter appetitus diverſos) *convenire non poſſunt, convenire tamen de futuro.* Cujus cognitio rationis eſt opus, *nam præſentia ſenſibus, futura autem non niſi ratione percipiuntur*; atque hinc eos in ſumma Legum naturalium Pacem quærendam eſſe convenire agnoſcit. Incongruè itaque in *Leviathane* eos in bella committit, ex iis affectibus qui à ratione futura per totum vitæ decurſum proſpiciente pendent.

Præterea autem in fine hujus capitis 13. agnoſcit ille hominibus ineſſe Paſſiones quibus ad pacem perducantur, eæque ſunt Metus præſertim Mortis violentæ, Cupiditas rerum ad bene vivendum neceſſariarum, & Spes illas per induſtriam obtinendi. Eædem certè ſunt hæ paſſiones, ſi

peni-

penitiùs conſiderentur, cum iis quas paulò ante dixerat homines in bellum impellere. Metus hic idem eſt cum metu ne homines in nos pro libitu ſuo dominentur, ipsámque adeò vitam quandocunque velint eripiant, à quo modò dixerat eos impelli ad quærendam ſecuritatem, alios anticipando & invadendo. Similiáque dici poſſunt de Cupiditate Gloriæ, quæ inter res ad hanc vitam neceſſarias numeretur, nec non de ſpe lucri. Atque adeò eædem cauſæ, ſecundùm Hobbium, Bellum & Pacem efficiunt. Certè ſi quid in his affectibus eſt prorſus neceſſarium, diligenter illud utrinque expendendum eſſet, ut ſciremus an illi potentiùs naturam humanam ad Pacem ducerent an ad Bellum, quod Hobbius in ſcriptis ſuis nunquam fecit. Eſt tamen non minùs ineptum quicquam pronunciare de ſtatu hominis, ejúsve naturali propenſione in futuros actus, ex eorum tantùm conſideratione quæ ad bellum eum concitant, omiſſis iis omnibus quæ pacem potiùs ſuadent, quàm eſſet de futura bilancis inclinatione quicquam prædicere è notitia ponderum quæ unicam ejus lancem premunt. Mihi verò effectuum horum cauſas ac momenta utrinque poſita ſummâ, quâ potui, diligentiâ comparanti, tum quatenus naturales ſunt motus ab impulſu rerum externarum, & à conſtitutione ac fabricâ humani corporis aliquantiſper pendentes, tum verò, longè magis, quatenus à ratione futura per totam hominis durationem proſpiciente cientur & gubernantur, fortiùs videntur univerſalem Benevolentiam, & pacem, quæ ex illius exercitio ſperari poſſit, ſuadere, quàm Bellum illud in omnes, in quo Hobbio fatente, eſt violentæ mortis periculum perpetuum, vitáque ſolitaria, indiga, bruta, & brevis, adeoque in quo nulla ſalus cum ratione ſperetur.

§. XXVIII. Illud unicum quod in hac deliberatione difficultatem aliquam præ ſe ferat, hoc eſt, quòd perfecta ſecuritas de omnimoda fœlicitate nobis procurandâ obtineri non poteſt, etiamſi nos commune bonum ac pacem

genera-

generalem benevolentiam exercendo proſequamur, propter effrænatos quorundam aliorum affectus, qui eundem ſibi finem per ſtultitiam, & temeritatem ſuam non proponent. Verùm hæc etiam difficultas evaneſcet, ſi conſideremus nos nihil prorſus, quod majorem de fœlicitate noſtra ſecuritatem afferat inter homines facere poſſe, vel (quod tantundem eſt) perfectam illam ſecuritatem ab omni calamitate per effrænes hominum cupiditates inferendâ nobis eſſe planè impoſſibilem, adeoque neceſſe eſſe ut contenti ſimus id facere, quod inter omnia quæ in noſtra ſunt poteſtate ad hunc finem conſequendum maximè conducit. Illud autem eſt, ut fœlicitatem omnium conſtanter quærendo, illos ad amicitiam primò aliquam, dein ad ſocietatem Civilem, aut Religioſam quantum in nobis eſt, perducamus, & eò perductos eâdem benevolentiâ in hac conditione conſervemus: Quicquid hoc ſtudio minus eſt, aut illi contrarium, tantundem deficit à ſummo noſtro conatu ad fœlicitatem noſtram communémque omnium promovendam per media quæ naturali lumine cognoſcimus eſſe maximè idonea, aut illi inſuper repugnat. Hâc ratione ſolicitamus omnes rationales in auxilium noſtrûm ac defenſionem, quorum ſingulorum fœlicitas ſimul conſiderata eſt commune illud bonum quod quærimus, quíque ideo, niſi perturbatione aliquâ animi excæcentur, & rationalem ſuam naturam eatenus exuerint, nobiſcum in hunc finem conſpirabunt. Quòd ſi per aliquam animi inconſtantiam negligamus hunc finem, aut unumquemlibet innocentem lædamus, manifeſtum eſt omnes aliquatenus negligi, & laceſſi. Quilibet enim meritò reputabit ſibi à nobis idem malum metuendum eſſe quod innocentibus fecimus. Atque hoc ipſe timuit Hobbius, cùm in libro de *Hum. Nat.* miſericordiam ſuo more explicat. Summatim dicam, vis affectuum horum, Spei, Metûs, *&c.* qui homines tam in Pacem quàm in Bellum impellant, æſtimanda eſt è vi cauſarum quæ hos in hominibus excitant.

Cauſæ

Cauſæ autem cùm ſint bona, vel mala quæ ratio noſtra poſſibilia judicat aut futura ab aliorum agentium rationalium actionibus, earum vis non aliter ſciri poteſt quàm expendendo naturam eorundem agentium. Quapropter huc reducitur ſumma quæſtionis diſcutiendæ cùm regulas actionum noſtrarum futurarum à Natura datas inquirimus, utrùm (ſepoſitâ regiminis Civilis conſideratione) hominibus manifeſtum ſit ex iis quæ de Dei aliorúmque hominum natura facile cognoſcunt, quòd meliùs conſulent omnium, ſuæque ſpeciatim fœlicitati ac ſecuritati, univerſali benevolentiâ (quæ innocentiam, fidem, gratitudinem, cæteráſque virtutes complectitur) quàm Anticipatione Hobbianâ (hoc capite ab ipſo expoſitâ) *quâ, propter præſumptam in aliis lædendi voluntatem, unuſquiſq; docetur vi & dolo cæteros omnes tamdiu conari ſibimet ſubjicere, quamdiu alios eſſe viderit à quibus ſibi cavendum ſit?* Aſſero autem manifeſtum eſſe, quòd quiſquis optimè conſulit fœlicitati tum ſuæ, tum etiam alienæ, is Paſſiones eas omnes, quæ turbas movere poſſint ſine neceſſitate, ſcilicet Spes, Metus inanes *&c.* componit ſedátque. Nec minùs manifeſtum eſt quòd fœlicitatis hujusmodi cauſæ præcipuæ ſunt in agentibus rationalibus. Quapropter is huic fini obtinendo optimè conſulit, qui cauſas has maximè conciliat, id autem facit qui fortiſſimis quæ eorum naturæ inſunt actionum principiis (Potentiæ ſcilicet agendi ſecundum rationem, & voluntati) ſeſe accommodat, illam tantùm quærendo fœlicitatem, quæ cum omnium vita beata conjuncta eſt, & eidem libentiſſimè inſervit. Hinc enim fit ut omnes ſecurè, & ſalvo rationali ſuæ fœlicitatis appetitu nociſcum conſentire poſſint, & in eundem finem cooperari.

Rationaliter autem nemo majores fœlicitatis gradus appetit & ab extrà quærit, quàm qui ex natura aliarum cauſarum rationalium, à quibus mutuò pendet, provenire poſſunt, atque adeò qui cum earum omnium fœlicitate,

natura-

naturaliter ab ipſis appetitâ, conſiſtunt. Et patet quidem commune hoc omnium bonum, ſingularis cujusvis, aut paucorum bono eſſe majus, ut totum parte, alióſque ubique Rationales à neceſſaria rerum natura impelli ut ita ſentiant.

Hinc etiam fit ut Rationales, quíque intellectum ſuum ita excoluerunt, ut Commune hoc Bonum maximum eſſe nôrint, ejúſque cauſas omnes ſingularis cujusque fœlicitatem (quæ ex rerum natura poſſibilis) maximam effecturas eſſe certò cognoverint, certiſſimè eundem nobiſcum finem velint; atque adeò eos paratos eſſe ad opem nobis ferendam. Nec ſanè adeò difficilia ſunt cognitu hæc bene vivendi principia, quin meritò præſumantur à rationalibus plerisque omnibus cognita & approbata, vel ſaltem eos doceri poſſe hæc credere, niſi certiſſimis ſignis pateat eos ſe totos affectuum irrationalium ductui tradidiſſe. Æquipollent enim his effatis quæ mihi videntur clariſſima, nec multùm diſtare ab axiomatibus Mathematicis. *Bonum totius eſt majus bono partis. Cauſæ maximè conſervantes ac perficientes totum ſeu aggregatum, cujus partes mutuam deſiderant operam, ejusdem partes pariter conſervant ac perficiunt.* Eorum autem qui prima hujusmodi rectè agendi principia non agnoſcunt, auxilia aut quærenda non ſunt, aut eorum ope qui hæc agnoſcunt, ſi uſus poſtulet, procuranda. E contrà Anticipatio Hobbiana conatur alios omnes ad ea cogere quæ factu ſunt planè impoſſibilia, nec minùs voluntati quam potentiæ hominum repugnant. Scilicet exinde ſinguli id agunt, ut contorqueantur omnes ad ſibi ſolis tanquam ſummis dominis obediendum. Cúmque ſingulorum imperia hujusmodi aliorum omnium imperiis è diametro repugnent, non minùs impoſſibile eſt ut eorum plura ſimul valeant, quàm ut idem corpus in mille oppoſitos ſimul locos moveatur. Pariter fere repugnat ut impoſſibilia, poſtquam hæc clarè cognita ſunt, ſectarii velint homines, ac ut ea exequi poſſint. Atque hæc equidem è

 natura

natura rationalium, & principiis veri judicii practicis (quæ rationalibus in quantum tales ſunt, inſunt) deſumpta oſtendunt, quòd indè ſciamus Benevolentiam univerſalem erga eos magìs prodeſſe quàm Anticipationem Hobbianam. Plura quæ ad hoc caput reduci poſſint, ſuggeremus, ubi de Natura Humana de induſtria agimus.

§. XXXIV. Hìc duo tantùm adjiciam ex effectis multâ omnium ſæculorum experientiâ obſervatis, quæ id ipſum confirmant. 1. Regna contermina majorem experiuntur ſecuritatem, & dulciores pacis fructus vi fœderum de pace initorum, quæ ſolâ fide & aliquali benevolentiâ mutuâ conſiſtunt, quàm cùm apertum inter ea geritur bellum, & alii alios vi aut ex inſidiis occupant. 2. In ipſa ſocietate Civili innumeri ſunt caſus, in quibus authoritas & vis coerciva imperantium ſe nequeunt exerere; in quibus tamen ſæpiſſimè obſervamus homines erga ſe mutuò innocentiæ, fidei, gratitudinis, aliarúmque virtutum leges obſervare, & multò parciùs quàm in ſtatu belli nocendi licentiam ſibimet arrogare. Nemo majorem habet ſecuritatem, quòd vita ſua, aut patrimonium ipſi non eripietur concivium ſuorum perjurio, falsíſque teſtimoniis, quàm quæ naſcitur ex hominum fide, cujus violationem Civilis Magiſtratus raró detegere poſſit aut punire. Verùm non opus eſt plura reſpondere iis quæ ſuggeſſit Hobbius de neceſſitate, aut licentiâ bellandi in omnes ex natura Paſſionum humanarum. Novum eſt argumentum quod huic ſubnectit his verbis; *Paſſiones hominum peccata non ſunt, neque quæ indè oriuntur actiones, quamdiu, quæ illas prohibeat, poteſtatem nullam, qui faciunt, vident: Neque enim Lex cognoſci poteſt quæ non ſit lata; neque ferri quamdiu in legislatorem conſenſum non eſt.* Reſpondeo, Actiones à recta Ratione (quæ Dei Lex eſt naturalis) prohibitas eſſe peccata; etſi homines hunc legislatorem non videant, nec in ejus imperium conſentiant: modò ſatìs iis manifeſtum fiat, illum jus habere imperii in omnes, & leges illas tuliſſe.

Quæ

Quæ duo Hobbius alibi ſæpe agnoſcit. Quanquam hîc nullis contendit homines teneri legibus in quas ipſi non conſenſerint.

Certè cùm peccatum ſit Legis violatio, ſi probentur leges Naturæ exiſtere, quanquam quis non conſenſerit in Dei authoritatem eas ferentem, earum violatio erit peccatum verum. At quoniam illius rei probatio breviter jam antè data eſt, & uberior è poſtea dicendis dabitur, non eſt quòd hîc eidem immoremur. Nihilominus non dimittam hunc *Cap. 15.* articulum priusquàm Lectorem monuero, quàm præclaro argumento Hobbius Theſin hanc ſuam de *Jure bellandi in omnes extra Civilem Societatem* confirmavit, addiditque cæteris prope ejus finem in Editione noviſſima, his verbis; *Sed quid hominibus doctis conamur demonſtrare; id quod ne Canes quidem ignorant, qui accedentibus oblatrant, interdiu quidem ignotis, noctu autem omnibus?* Scilicet! Jura Naturæ (*i. e.* poteſtas conceſſa à recta Ratione) diſcenda ſunt ab exemplo canum irrationalium; Illi omnes in tenebris appropinquantes oblatrant. Ergò hominibus quoslibet etiam notos interdiu obvios, extra Societatem Civilem, licet trucidare. At potiùs diſcant Hobbiani, innoxio latratu alios monere, ut caveant; non autem, ut ille docuit, alios vi aut inſidiis incautos præoccupare. Diſcant vigilare & excubare ante ædes proprias, non autem aliena invadere. Sed dimittenda ſunt hæc leviora. Subtilius eſt illud quod poſtea eundem in finem adjicit; *Non ſunt Juſtitia & Injuſtitia Corporis aut Animæ facultates, nam ſi eſſent, homini ineſſe poſſent qui in Mundo ſolitarius eſſet & unicus. Qualitates quidem* (inquit) *hominis ſunt, non autem quatenus Homo eſt, ſed quatenus Civis, &c.* Verùm falſum eſt quod innuere vult, ſi de Civitate intelligatur pacto humano conſtitutâ. Fatemur equidem actus externos Juſtitiæ alterum plerumque reſpicere (quanquam poſſit quiſpiam ſibi eſſe injurius) verùm propenſio ſeu voluntas ſuum cuique tri-

buendi (in qua natura Juſtitiæ conſiſtit) ineſſe poteſt & debet homini ſolitario. Poſſit homo ſi unicus exiſteret, animo eſſe parato ad paria aliis poſtmodum creandis tribuenda. Nec ulla eſt ratio cur hujusmodi propenſio naturalis dicenda non ſit, etſi in actus exeri non poſſit, dum unicus eſt aut ſoltarius homo: Quandoquidem ne Hobbius quidem (uti reor) diffitebitur, quin propenſio hominis ad prolem generandam naturalis ſit ei, in quantum eſt Animal, etſi ſupponatur adhuc ſolitarius (ut Adamus, Evâ nondum creata.)

§. XXXV. Denique quoniam tota hypotheſis Hobbiana huic principio innititur, & (ut opinor) ipſe vidit jus bellandi in omnes, & omnia ſibi arrogandi non bene conſiſtere cum definitione vera Juris quam ipſe in loco antè citato tradiderat, ideoque in initio *Cap. 14. Leviathanis.* Jus Naturale aliter definivit, nempe, *Eſt Libertas quam habet unuſquisque potentiâ ſuâ ad naturæ ſuæ conſervationem ſuo arbitrio utendi.* Scilicet non jam ſecundùm *rectam Rationem*, aut ullam Naturæ Legem, ſed ſuo arbitrio, ſeu quidlibet agendi libertas Juris nomine intelligenda eſt. Et tamen ne nimiùm ſecum pugnare videatur Hobbius, ad ipſum ſibimet conciliandum dicam, quod res eſt, nempe ipſum *rectæ Rationis* nomine in *Lib. de Cive* olim intellexiſſe, *Sententiam uniuſcujusque propriam*, uti videre licet in Annotatione ad *Caput 2. §. 1. ne eâ quidem excepta quæ abſurdiſſima eſt & ejusdem hominis alio tempore, aliorumque omnium Judicio contradictoria.* Et hoc ſanè ſenſu recta Ratio, cum ſuo cujusque arbitrio conſiſtit. Verum nec recta Ratio, nec jus ad cujuslibet arbitrium flecti poſſunt. Sed hæc ſimilia ſunt rigidæ illi Lineæ rectæ quæ libram in ſtaticis exhibet. Illa enim in rigida cum rebus ipſis quarum Naturæ invariabiles ſunt conformitate conſiſtit, uti poſtea latiùs oſtendemus; & Jus ſe non extendit ultra ea quæ recta Ratio permittit, ſeu pronunciat conſiſtere poſſe cum fine quem omnibus Rationalibus proponit. Fruſtrà & nullo exemplo Jus dicitur cuiquam competere ad ea facienda,

quæ

quæ nullâ lege ſunt conceſſa aut permiſſa. Nemo dubitat quin homini inſit facultas Naturalis, ſeu vis arbitrii in quamcunquelibet partem ab ipſo determinabilis: verùm cum de jure agendi deliberamus, quæritur quænam inter actiones nobis poſſibiles licitæ ſunt? Huic autem quæſtioni fruſtra reſpondetur ſine reſpectu ad aliquam legem, ſaltem naturalem. Poteſt quispiam innocentem quemvis aut ſeipſum ſuſpendere aut præcipitem dare, verùm nemo dixerit quemquam Jus habere hæc faciendi, quoniam Jus, & recta Ratio quæ illud dirigit, bonum ſeu verum finem reſpiciunt; fœlicitatem eam ſcilicet, quæ conſideratis aliorum juribus poſſibilis eſt, & media ad illum finem inſervientia. Arbitrium autem hominis temerè ab his utrisque diſcedit. Alii omnes ſi quando Juris naturalis nomine libertatem indigitare placeat, libertatem intelligunt à Legibus Naturæ conceſſam & munitam. At ſi pertendat Hobbius licere ſibi libertatem hujusmodi quidlibet agendi ad propriam conſervationem Juris nomine indigitare (quamquam nemo præter ipſum hoc ſenſu verbum illud poſtulaverit) quoniam ſcilicet licet Philoſophantibus verborum ſignificationes ad conceptus definitionibus ſuis explicatos limitare; ſatìs erit hoc illi reſpondere; Conceſsâ illa limitatione ſensûs illius vocabuli, quâ ipſe ſolus utitur (non enim tenentur alii eodem ſenſu illud vocabulum accipere) probandum illi eſt talem Libertatem quidlibet ad ſuam ipſius Conſervationem agendi, illo in ſtatu exiſtere aut extitiſſe; ſeu nihil eſſe quod prohibeat, adeoque impediat homines ita agere ſemotâ conſideratione Legum Civilium. Nos enim dicimus etiam in illo Statu eſſe dictamina quædam rectæ Rationis quæ Deus per Naturam rerum ſuggerit hominum animis, quæ prædicunt pœnas graviſſimas illos manere, qui quicquam contra Bonum Commune attentant propter propriam conſervationem. Nec hoc dicimus tantùm, ſed & firmis Rationibus probamus.

Hobbius autem dari talem libertatem, quæ ab illo *Jus* dicitur, non aliter probat, quàm dicendo nos aliter velle facere non poſſe, *de Cive Cap. 1. §. 7.* quod eſt contra manifeſtam cujusque Experientiam. Ego certè me aliter velle facere poſſe profiteor, & innumeros exiſtimo propter commune bonum mortem libenter ſubiiſſe; adeò infirmum eſt hoc fundamentum, cui reliqua omnis Moralis & Civilis ejus Philoſophia innititur. Interim ea omnia quæ afferimus ad Legem Naturæ, quatenus aliorum bonum ſpectat, ſtabiliendam, probabunt etiam ante Civitatum conſtitutionem, nemini licere ſe conſervare illas violando. Et fruſtraneum ac ridiculum faciunt illimitatum illud jus Hobbianum, quo nunquam licebit uti, niſi cum arbitrium cujuſvis cum ſententia Legis congruat, adeoque limitatum fuerit.

Verum quorſum ego jus hoc quidlibet in omnes agendi fruſtraneum eſſe probare ſatago? ſiquidem ipſe Hobbius, ſibi licèt hîc contradictorius tantundem penè dixerit: agnoſcit enim, *Lib. de Civ. cap. 1. §. 11. Jus hoc inutile eſſe.* Ipſe ille qui verbis hunc articulum immediatè præcedentibus concluſerat, *Menſuram Juris eſſe Utilitatem*, hîc tamen jus illud quod tantopere ſtabilire ſudaverat, ſtatim *inutile eſſe*, pronunciat. Immò verò, ipſa illa verba *Jus* (quale illud ipſe definivit) & *inutile* (quod juri in articuli margine conjunxit) ſunt ἀσύστατα. *Jus* enim ad *Libertatis uſum* in utraque ejus definitione refertur; *inutile* autem nullum eſſe uſum libertatis in eadem materia docet. Recta interim Ratio non ſolet contradictorias hujusmodi notiones componere, nec adeò futuri eſt improvida, ut illud bellum ad conſervationem uniuſcujusque neceſſarium eſſe ſtatuat, quod ſtatim videbit omnibus eſſe pernicioſum. Hobbii itaque ratio quâ ſua hæc dogmata ſtabilire conatur, non eſt recta.

CAPUT

Caput II.

De Naturâ Humanâ, & rectâ Ratione.

HOminis nomine Animal intelligimus mente prædi-tum; & ipſe Hobbius mentem alteram è præcipuis hominis partibus in libello de Natura humana agnoſcit, *Cap. 1. §. 3.* Hujus autem diſtinctionem à corpore, in quo facultates Animales continentur, abundè ſatis demonſtrârunt Phyſiologi tam Veteres quàm Recentiores, Carteſius, Digbæus, Morus; atque idipſum adversùs Hobbium vindicavit clariſſimus Wardus *in Exercitatione Epiſtolicâ Sectione quartâ*; ut lucernam in luce meridiana accenderem, ſi quid ego adjicere conarer. Illud tamen adnotare viſum eſt illum in ipſo limine libelli *de Cive* (malo omine) titubâſſe, dum Naturę humanæ facultates ad quatuor genera reducit, vim corpoream, Experientiam, Rationem & Affectum: nam præterquam quòd horum primum [vis corporea] reliqua omnia ex illius ſententia abſorbet, quippe qui nullas vires præter Corporeas agnoſcit: illud prætereà invito verborum uſu dictum eſt, Experientiam eſſe facultatem naturæ noſtræ, cùm propriè numeranda ſit inter ea quæ accidunt Senſibus noſtris tam internis quàm externis, gignátque aliquando memoriam, non autem ſit memoria, uti ab illo definitur in libello de *Nat. Hum. pag. 36.* Præterea notiſſimum eſt ea quæ experti ſumus aliquando, memoriâ noſtrâ excidere: quòd ſi habitum experiendo acquiſitum Experientiæ nomine intelligat, perperàm eam inter facultates numerabit; niſi forſan Geometriam, Juriſprudentiam, aliáſque Diſciplinas tam Theoreticas, quàm Practicas quia habitus ſunt, inter facultates noſtras vellet cenſeri. Verùm minutiora ſunt hæc quàm ut iis diutiùs immorarer, quin potiùs evolvamus aliquantiſper definitionem *hominis* præmiſſam: Animalis nomine id omne complecti velim quod in brutis compertum eſt, & de

quo convenit inter Philoſophos, vim nempe nutritivam, locomotivam, generativam; quin & ſenſitivam eatenus illis non illibenter conceſſerim, quatenus liceat (uti nihil video quod hoc vetet) Senſationis nomine inſignire motus Organis impreſſos ab objectis, indéque tranſmiſſos per nervos ſenſibus dicatos in cerebrum, quandoque etiam indè communicatos muſculis ubi motum cient, aut cordi, aut pulmonibus aliiſve fortè viſceribus quorum ope affectus varios concitent. Interim tamen menti propriam exiſtimamus vim obſervandi, ſeu percipiendi diſtinctè hoſce motus, ita ut liberè contempletur quid in iis, *v. g.* objecti figuram determinet, quid ſitum alium in objecto ab eo qui eſt in Retina, quid magnitudinem, quid ejus motum, quid in ejus ſuperficie, aut quæ refractio in medio adeò luminis motus variet, ut Colorum omnia exhibeat phænomena: Non enim video quid in Cerebri Corporea mole hæc (confertim & iisdem radiorum ictibus in oculos irruentia) ab invicem ſeparare poſſit, inter ſe conferre, & diſtinguere, aut prohibere quo minùs ſemper cogitarentur conjuncta, quemadmodum conſpiciuntur in Camera obſcurata, aut in fundo oculi Animalis; unde naturali impetu ſimul ruunt in thalamos Nervorum opticorum qui in intima Cerebri ſubſtantia conſpiciuntur; Sed hæc Phyſicæ ſunt contemplationis. Menti tribuimus Intellectum, & Voluntatem. Ad Intellectum reducimus Apprehenſionem, Comparationem, Judicium, Ratiocinationem, Diſpoſitionem methodicam, & horum omnium, rerúmque circa quas verſantur Memoriam; Ad Voluntatem tam ſimplices volendi, nolendique actus, quàm eorum vehementiam quæ in affectibus præter motus corporeos ſe prodit.

In memoria propoſitionum Theoreticarum, & Practicarum conſiſtunt habitus tam Theoretici, qui Scientiarum, quàm Practici, qui Artium nomine celebrantur. Hîc Ethica quæ Ars eſt vitæ, ſeu dirigendi ad finem optimum ſummam omnium actuum humanorum, conſideranda venit.

§ II. Hîc

§. II. Hîc etiam monendum eſt aliquid de variis ſingularum Gentium moribus, immò & plerorumque hominum; habitus enim varii acquiruntur partim ex diverſitate indolis ſeu ingenii naturalis ad hos vel illos mores proclivioris: partim ex Temperamento Corporis, Climatis, Regionis, Educationis, Religionis, Fortunæ, Negotiorum in quibus gerendis occupati ſunt homines. Ex hujusmodi moribus altera ferè hominibus conſtituitur natura, ideoque conſiderandi ſunt in Legibus ferendis; quod eò usque verum eſt ut Leges pervetuſtæ, quanquam ſi abſtractè conſiderantur, non ſint uſquequaque optimæ, retinendæ tamen ſint vel eo nomine, quòd homines iis aſſueti meliores earum loco ſubſtitui ſine perturbatione publicâ, atque ſummo omnium Jurium periculo non patiantur.

Illud etiam hîc loci adnotandum duxi, nos cum aliis omnibus Philoſophis in ſequente Diſquiſitione de Legibus Naturæ humanæ neceſſariò connexis & congruentibus, ſemper intelligere, ſeu ſupponere Naturam humanam ætatis jam adultæ, ubi mens eſt *Sana in corpore ſano*, ſaltem quatenus Ratio ac Virtus requirunt: non enim Leges feruntur infantibus, & amentibus, nec ex his Civem inſtituimus, nec ideo ex horum impotente appetitu, & factis ſtatuendum eſt de Naturæ humanæ Jure, aut propenſione: quanquam licet opinor quicquid Naturæ ſive animali, ſive rationali poſtquam adoleverit, congruum in iis videmus, illud pro indicio ſumere, hujusmodi Actus apprimè Hominibus eſſe connaturales. Quemadmodum in iis videmus & expectationem miſericordiæ ab hominibus, & ſympathiam è cauſis mox tradendis explicabilem, quâ cum lætantibus lætantur, & plorant cum plorantibus. Fruſtrà itaque Hobbius, qui in Annotat. ad *cap. 1. art. 2.* explicans, quare dixerit contra pleroſq; hominem non eſſe ζῶον πολιτικὸν, (quod ipse *animal aptum naturâ ad ſocietatem* transfert) hanc affert ſententiæ ſuæ rationem, quòd cùm *Societates ſint fœdera; horum autem ab infantibus, & indoctis, vis; ab aliis*

(quos poſtea indicat eſſe *permultos, fortaſſe plurimos, morbo Animi, vel defectu diſciplinæ) qui damnorum à defectu Societatis inexperti ſunt, utilitas ignoratur : unde fit ut illi ſocietatem inire non poſſint, hi non curent. Habent tamen illi tam infantes, quàm adulti Naturam Humanam. Ergo homo ad Societatem aptus non naturâ ſed diſciplinâ factus eſt.* Hæc eſt ſententia Annotationis Hobbianæ, hæc verba, quanquam non omnia, brevitatis causâ : mitto impræſentiarum quod falsò ſupponit ſocietates eſſe fœdera; quodque diſciplinam quæ tota ſe accommodat naturæ, eíque ſubſervit, naturæ opponit : quicquid enim diſcimus ab aliis, illi à natura ſua & univerſi hauſerunt; verùm id hîc moneo quòd ipſa etiam experientia (cujus defectu plurimos Societati ineptos eſſe cauſatur) in naturam reſolvitur, quæ procul dubio docet, quicquid experientia verum eſſe teſtatur. Quanquam igitur multi è verbis liberè conſtitutis diſcant plurima, notiones tamen ſeu ſenſus verborum, & notionum cohærentia in qua omnis veritas affirmata continetur, à natura ſunt; unde & eædem ſunt ubique gentium, licèt verba ſint diverſa. Oblitus interim eſt Hobbius ſe experientiam feciſſe facultatem naturæ humanæ cùm eam illi opponit. Illud tantùm dictum velim Philoſophos omnes & Scriptores de Rebus, publicis non ignoràſſe, nec oblitos fuiſſe quàm ſint inidonei infantes, & adulti morbo animi laborantes ad ineunda fœdera aut munia Societatis obeunda; ſed tamen exiſtimàſſe hominem ad id natum eſſe, ad quod maturâ tandem ætate naturæ impetu perveniet, niſi quid præter naturam, quale eſt morbus animi, acciderit. Notum eſt illud Juvenalis, *Non aliud Natura, aliud Sapientia dicet :* & Ariſtoteles *Politic. 1. cap. 2.* Naturam ex fine ſeu ex perfectione exiſtimandam eſſe tradit, & certe puerilis eſt illatio & Grammaticam ſapit non Philoſophiam moralem, homines nati ſunt infantes, ergo ad ſocietatem inepti nati. Sanè ſimils, ei quâ in ſua Phyſiologia Hobbius deducit fragorem fulminis à fracta glacie, quam mediâ æſtate,

æſtate, invitâ ſtatica ſuſpendit. Quanquam enim vox illa *Natura* à naſcendo ducatur, notum tamen eſt, naturam (humanam dico) eam exprimere rationis vim cujus inchoata tantùm ſemina in recèns natis reperiuntur. Sic ad ſpeciei ſuæ propagationem naturâ ſuâ comparatus eſt homo, & tamen nec infans ad hoc ſufficit, nec ſi morbo ſterilis evadat; nec ſine ope fœminæ hunc finem aſſequitur. Sic plantarum & fructuum vires tam alimentum, quàm medicinam nobis ſubminiſtrandi naturales dicimus, quæ in iis non reperiuntur, ſtatim poſtquam è terra germinarint aut ex arboribus effloruerint, ſed tum demum poſtquam Solis ac imbrium ope ad maturitatem provenerint, & periculoſos maligni aeris afflatus effugerint. Quòd autem Ratio ſit humanæ Naturæ facultas, adeoque nobis naturalis, id ſanè agnoſcit Hobbius *primo Artic.* hujus libri *de Cive*, immò & recta Ratio, de quà loquitur *Cap.* 2. *Art.* 1. ubi hæc ſunt verba; *Eſt igitur lex quadam recta Ratio, quæ (cùm non minùs ſit pars humanæ Naturæ quàm qualibet alia facultas vel affectus Animi) naturalis quoque dicitur.* Hoc tamen ipſum idem Hobbius aliquando negat *Leviath. c.* 5. *p.* 21. ubi ait; *Non eſt Ratio nobiſcum nata (veluti ſenſus & memoria) neque Experientiâ ſolâ acquiſita, verùm Induſtriâ, &c.* Liberet ille ſemet (ſi libet) à contradictione. Nolo ego operâ meâ abuti probando id quod evidentiſſimum eſt: præſertim cùm antea apertè dixerim hominis ætate jam maturâ Naturam me conſiderare, quâ uſus Rationis per naturam accedere ſolet.

§. III. Nobis videbimur ſententiam noſtram ſatis probâſſe, ſi evicerimus Naturam humanam eo modo ſuggerere quaſdam certas vivendi Leges, quo ſuggerit peritiam numerandi. Omnes rationales poſtquam adoleverint ſponte ſuâ, niſi morbus animi intervenerit, res diverſas numeris diſtinguunt, eóſque addunt, ſubtrahunt, multiplicant etiam, dividúntque absque artis regulis, ſi numeri ſint minutiores. Idem prorſus ſentiunt, ídque neceſſariò omnes gentes de

duorum

duorum numerorum ſummâ additione repertâ, de eorum differentia ſubtractione inventâ, quanquam in nominibus, notíſque numerorum plurimùm diſcrepent, quæ cujusque gentis arbitrio conſtituuntur. Pariter etiam Naturâ duce exiſtimo omnes neceſſariò agnoſcere Bonum omnium Rationalium majus eſſe ſimili bono cujusvis partis illius aggregati; hoc eſt, verè maximum eſſe bonum, & in Bono totius hujusce aggregati quærendo, ſingularum partium bonum contineri, quærendúmque eſſe. Partium etiam ſingularum Bonum diviſum poſtulare uſum rerum & operarum rationalium quibus grata iis fiant. Deo ſcilicet Honor exhibeatur, & ſingulis hominibus vita, valetudo, & vires conſerventur. In his autem Legum omnium Naturalium ſemina viresque contineri reperiemus. In numerandi peritia multùm juvant induſtria, & artificiosè conſtitutæ notæ, earúmque loci: verùm hæc ipſa à Natura ceu fonte proficiſcuntur; nec unquam efficere poſſunt, ut quæ ſine arte noverimus eſſe vera & neceſſaria ad uſus vitæ, fiant falſa, aut refutentur ut vana. Immò poſtquam acceſſerit artis auxilium qualecunque, effectus tamen totus Naturæ potiùs quàm arti tribuendus eſt. Prorſus uti poſtquam ars coquinaria cibos in alimentum idoneum præparavit, nemo negaverit ali nos naturæ viribus, aliter enim ipſa etiam vita noſtra non eſſet naturalis.

Hoc autem præmittendum cenſeo poſtulatum, quod nemo opinor exiſtimabit iniquum, mentem humanam vel ejus facultatem quamlibet, præſertim intellectualem, pronam eſſe ad actus ſibi proprios, quoties vel ab extrà, vel etiam à corpore ſibi conjuncto occaſio, & materia ſuggeritur. Nempe perpetua id confirmat experientia, quoties per ſenſus oculos *v. g.* aut aures Lux, Color, aut ſonus defertur ad mentem, eam ſtatim proclivem eſſe ad obſervandum quod offertur: & pariter ſe res habet in obſervatione dolorum, aut voluptatum ab intimo corporis ſtatu provenientium. Neceſſariæ ſunt quodammodo apprehen-

ſiones

ſiones primæ, & magìs obviæ collationes imaginum inter ſe, ac judicia quædam ſeu propoſitiones indè conſtitutæ, quin & evidens cohærentia inter cauſas & effectus mentem ducit in compoſitionem propoſitionum eam affirmantium, eædémque vel invitis recurrunt in mentem occaſione datâ ex interno Memoriæ impetu ſeu vigore: nec arbitrii libertas hæc omnino impedire poteſt; quanquam hujusmodi actus poteſt juvare. Nempe poſſumus noſmetipſos excitare ad recolligenda ea quæ à Memoria penè exciderant, & ad obſervata à ſenſibus curioſiùs conſideranda, & ad comparationes diligentiùs faciendas, & è collatis inter ſe notionibus propoſitiones, è propoſitionibus collatis Syllogiſmos, adeoque novas Concluſiones conſtituendas. Unuſquisque autem hominum adultorum prout vegetioris eſt animi à naturâ factus, ab eadem natura ſua ſponte fertur in hujusmodi operationes ſummâ pariter cum animi lubentiâ, ſummâque neceſſitate. In hunc impetum plurima quæ naturalia dixerim rationis dictata (priora ſcilicet & per ſe manifeſta) reſolverem, atque inſuper eos actus voluntatis qui circa fœlicitatem univerſalìter conſideratam verſantur, ſeu in toto bonorum poſſibilium aggregato; non enim opus eſt ibi comparato judicio, quia omnia bona includit, ut à Cicerone definitur bonorum omnium complexio; nec non circa partes varias fœlicitatis noſtræ quæ per ſe expetendæ ſunt; qualia ſunt ſapientia, ſanitas, viſio luminis non nimii, & reliquæ ſenſibus congruæ impreſſiones, quæ ſe nobis offerunt. Nec hîc opinor reclamantem habebimus Hobbium (magnum licèt neceſſitatis omnigenæ patronum) qui *conceptionem omnem motum corporeum eſſe*, docuit in capite, *eundémque motum ad cor propagatum, ſiquidem ejus motum vitalem juvet, voluptatem, & amorem, ſin impediat, tædium atque odium eſſentialiter conſtituere*; *Human. Nat. pag.* 69. 70. *&c.* *& hunc motum naturaliter ſollicitare ſeu impellere ut potiùs accedamus ad ejus cauſam, túmque eſt appetitus; vel ut recedamus, éſtque fuga.* Ego vero mundi

mundi corporei in mentes noſtras vim hujuſmodi ex mechanicis Legibus neceſſariam non agnoſco: fateor tamen cum omnibus, quantum ſcio, Philoſophis, animas noſtras aliquali neceſſitate ferri in primas rerum cogitationes, & boni in genere appetitum, maliſque fugam. Quippe diviniori ejus naturæ ingenitus vigor eam non permittit penitùs torpere nihil agendo, nec poteſt aliud agere quàm (prout materia ſuppeditatur) intelligere, velle ac nolle, & motus quosdam corporis, ad obtinenda quæ vellet, determinare.

§. IV. Verùm quoniam Leges Naturæ ea tantùm jubent quæ ab actionum principiis naturaliter nobis inſitis provenire poſſunt; ideo par eſt ut ſtatum & vires tam mentis quàm corporis, tum ſigillatim tum conjunctim penitùs introſpiciamus, ut ad quid agendum aptus ſit homo ex intima ſui conſtitutione nobis innoteſcat.

Mentem autem longè majorem eſſe, & ad majora creatam quàm ut unius animalculi tantùm vitæ tuendæ deſerviat, clariſſima indicia veniunt exponenda.

Atque hîc inprimis non tacenda eſt natura ejus ſpiritualis, incorporea & Deo cognata, quæ officium nobilius flagitat quàm quæ animæ ſuillæ competit, ut ſalis inſtar à carne arceat putredinem. Generaliter etiam obſervari poteſt & debet, dotes animæ longè minores ſufficere ad vitam diu conſervandam quàm quæ in homine reperiuntur, quod videre licet in longævis aliquot brutis: immò & in arboribus, ut quercu, quibus vita diuturna eſt ſine ſenſu, multo magìs ſine mente: immò & mentis noſtræ acumen non in eo conſiſtere ut proſpiciamus quænam Alimenta, Medicamina, Exercitia, &c. ad longævam in hac ſtatione commorationem faciunt, nam in his mirè cæcutiunt etiam præſtantiſſimi Medicorum, ſed in iis potiùs eminere quæ ad Numinis agnitionem, ac cultum, & Moralem, Civilémque doctrinam ſpectant. Verùm hanc Provinciam ornavit egregiè, & ab Hobbii invaſionibus defendit Clar. Dr. Wardus nunc

nunc Rev. Epiſcopus Sarisburienſis præter alios tam hujus quàm antiquioris ſæculi Philoſophos.

Nihilominùs neceſſe erit ut vires quasdam actionésque Animi lectoribus ab oculos ponam, unde conſtet eum naturaliter idoneum eſſe ad ineundam ampliſſimam Societatem, præcipuúmque ſui uſum negligere, optimósque ſuæ indolis fructus amittere niſi in eam concedat; atque hoc potiore Ratione quàm dicimus Terram quæ ſponte fundit hinc ſparſas tritici ariſtas, illinc arbores frugiferas, naturaliter idoneam eſſe ad excitandam alendámque cultorum Induſtriam. Quippe ſolo natura ſubeſt. Enimverò ex apta facultatum humanarum ad Societatem ineundam conſtitutione evincitur (1) homines poſſe & ſcire, & obſervare Leges Naturæ; quod primò manifeſtum ſit oportet, quia aliter fruſtrà eſſent & monitiones aliorum, & noſtri conatus: (2) earum obſervationem per ſe eſſe ſuavem, gratámque, & præcepta quæ ad hujusmodi actus nos dirigunt eo ipſo quòd ad naturaliter ſuavia nos ducunt, præmium obedientiæ præſtandæ polliceri, & praxin ſecundùm eam inſtitutam mercedem non contemnendam ſecum apportare; eam ſcilicet voluptatem ſeu fœlicitatis noſtræ partem quæ in facultatum homini peculiarium actibus connaturalibus ad vitæ optimæ finem, mediáque aptiſſima ducentibus neceſſariò continetur. Omne enim virium naturalium, præſertim ſummarum, exercitium, in quo nec à ſcopo erratur, nec à via deflectitur, naturaliter jucundum eſt: nec intelligi poteſt voluptas in motu, ut loquuntur, conſiſtens, alia quàm quæ in hujusmodi actibus percipitur. Liberatio à malo, & quies quædam, aut aliqua facta perpeſſio non ingrata ab extrinſecis nobis obveniat; verùm à nobis ipſis non alia provenire poteſt quàm quæ ex actibus hujusmodi, quos dixi, immediatè aut ſaltem mediatè dependet. Hæc autem ſola eſt fœlicitas ad quam moralis Philoſophia nos dirigit. Nec poſſumus ſanè inſtitui ad id quod ab actibus & facultatibus noſtris nullatenus pendet. Ex his autem

ſequi-

ſequitur, quòd quò plura ſunt in hominum facultatibus ad legum Naturalium notitiam, aut obſervantiam, adeoque ad virtutes exercendas apta, tot majora ſunt præmia ejuſmodi actibus animæ, ſeu tanto major, magiſque propria homini fœlicitas ſecundùm virtutem agendo obtineatur: beantur enim ſingulæ ejus facultates actibus iis publicè utilibus, ad quos eliciendos à natura fit idoneus. Oſtendemus enim poſthæc fœlicitatem ex actibus humanis qui à natura oriuntur neceſſariò fluentem, clariſſimum eſſe indicium naturale, velle Cauſam primam, homines ad tales actus obligare, ſeu eos Lege ſuâ imperare. Selegi autem tanquam noſtro inſtituto commodiſſima (1) rectam Rationem, & rectitudinis ejus menſuram. (2) Apprehenſiones à ſingularibus abſtractas, *v. g.* Naturæ Humanæ, & inde orta judicia de attributis hujuſmodi apprehenſionibus convenientibus, aut diſconvenientibus, & appetitus univerſales, ſeu indefinitos hujuſmodi judiciis congruos & conſequentes. Huc etiam referenda eſt vis conſtituendi ſigna Arbitraria, ut ſonos, & ſcripta univerſalibus conceptibus, judiciis, & volitionibus accommoda. Sermo etiam quoniam memoriam rerum juvat, atque Rationem, virtuti potiùs quàm vitio, Societati, magìs quàm Seditionibus inſervit. Hinc etiam fluit vis condendi regulas vitæ, ſeu actuum generalés, ex notionibus actuum in generali naturâ ſuâ cum notione humanæ naturæ convenientibus: hujuſmodi autem judicia faciliùs in Memoriam recurrunt, ſi verbis in hunc finem accommodatis exprimantur, & ſi hujuſmodi verba notionibus accommodentur plurium hominum, & communi eorum conſenſu ad eas ſignificandas adhibeantur. Exinde ſunt Regulæ pluriimis communes, ſeu Leges publicæ, quæ, ut ſtatus rerum poſtulabit, rogari poſſunt, vel abrogari, aut iiſdem aliquid derogari: quemadmodum rectè præſcribat Medicus eidem corpori variis temporibus diætam nunc tenuem, nunc copioſiorem, medicamenta nunc analeptica, nunc autem evacuantia: (3) Cognitionem

nem numeri, menſuræ, ponderúmque & huic incluſam vim plura (*v. g.* minora bona) in ſummam colligendi, eadémque inter ſe comparandi, ſecundùm differentiam & Rationem. Hinc homo ſummum bonum, id eſt aggregatum, ex omnibus bonis, & comparatum, ſeu aliud Bonum alio majus eſſe aut minus inveſtigare poteſt, & alia ex aliis detrahere, rationémque & proportionem inter æqualia & inæqualia æſtimare valet: in hujusmodi autem actibus ita dirigendis ut optimo fini inſerviant, omnes verſantur Leges Naturales. (4) Vim huic affinem ordinem vel jam exiſtentem obſervandi, vel eundem conſtituendi in rebus faciendis, & cognoſcendi quantum momenti ſit in conjungendis viribus ad idem effectum, præſertim ad commune bonum, uti in Exercitu & Republica conſtituta videre eſt. Hæc ego dum penitiùs contemplari cupio, ſubiit animum cogitare, Ordinis naturam & vires diſtinctiſſimè intelligi poſſe, ſi illum conſiderarem in ſimpliciſſima materia, in qua effectum ejus ſimpliciſſimum demonſtratur. Nuſquam autem mihi occurrit Ordo in materia ſimpliciore, nec effectum ſimplicius indè demonſtrabile, quàm ſit Geometricus ille ordo linearum rectarum, motuúmque complicatorum è quibus Curvas ſuas Geometricas generari poſſe demonſtravit Carteſius *Lib. 2. Geometriæ.* Ibi autem ex Analyticæ principiis hoc deduxit, Naturam nempe & Proprietates Lineæ à complicatis motibus deſcripæ, ſub accuratum calculum ſeu demonſtrationem non cadere, niſi ab uno motu reliqui, alii aliis ſubordinati, regantur. Quod autem ille de Linea ſimpliciſſimo ſanè motuum complicatorum effecto obſervavit; pariter verum eſt de effectis omnibus à plurium cauſarum concurſu pendentibus, neceſſe eſſe ut inter cauſas illas aliæ ab aliis certo ordine regantur, omnéſque ab una ſumma poteſtate; aliter enim incertum erit, quidnam ex earum concurſu futurum ſit effectum; adeoque finis vel nullus communi earum omnium auxilio quæretur, vel per media quæ neſcimus an ſint idonea nec ne. Hujus notitiæ vi & è

Cauſarum ſubordinatarum ſerie ſenſibus obſervatâ Mens noſtra diſtinctiſſimè primam deprehendit, quæ eſt Deus Rector Mundi; & futura ex vi Cauſarum omnium rationalium in ſubordinatione nota poſitarum providere valet; quæ ambo ſuadebunt ut homines in ſubordinationem ampliſſimæ ſocietatis (quâ omnes velut in Civitate Dei contineantur) ſe tradant. (5) Ex his ſequitur eximium illud humanæ mentis privilegium magnarum virium ad hanc ſocietatem conciliandam, conſervandámque; nempe vis Animæ ad affectus excitandos, ſiſtendos, moderandósque & ad eos in majoris boni appetitum, malíque fugam dirigendos, quàm quod cadit ſub cognitionem cujusvis alterius animalis; quoniam & plura & univerſalia bona, eorúmque ſummas, & ſeries ordinatas capimus, ſentimúsque nos poſſe animum divertere à cogitationibus, & affectibus quæ noſtra privatim commoda ſpectant, eosdémque determinare ad publici boni curam, in quo libertas eminet. Controverſias de Libertate ab aliis pertractatas non attingam. Extra controverſiam id videtur poſitum eſſe, hominis Naturam hoc in ſe involvere libertatis, ut ad nihil (in actionibus externis, quales ſunt contractus, eorúmque obſervatio & violatio) determinetur, niſi interventu ſui judicii, in quo ferendo convocare poſſit auxilia non ſenſuum modò, ſed & Memoriæ, adeoque expendere, hoccine quod facturus ſum conveniet cum bono publico, quod niſi ſartum tectum ſit, bona propria ſalva eſſe nequeunt? Hoccine conſentit cum ſolidis virtutum incitamentis, &c? Obſervavi enim etiam illam quam Hobbius inſtituit Politiam hoc poſtulatum nec immeritò ſupponere, poſſe homines inter ſe convenire ſeu paciſci de transferendis ſuis juribus in aliam perſonam ad commune bonum *Cap. 5. §. 6. de Cive*; quanquam alibi eos nihil præter bonum ſibi ſpectare poſſe contendat. Cùm autem ſit in hominibus naturaliter tam ampla nobilíſque facultas quæ ſpectare poſſit & complecti ingens illud maximúmque omnium

rationa-

rationalium conjunctum bonum, facilè judicabit Lector, annon in ejus perpetuo vigore & exercitio ſumma cujuſvis beatitudo conſiſtat. Diſtinctam ab intellectûs & voluntatis viribus facultatem hanc eſſe non contendimus: Sufficit ſi ex earum concurſu hæc, quam dixi, vis conſurgat. Quàm proximè autem hæc vis animi diſponit aut idoneos facit homines ad ſe continendos à ſubitaneo quovis impetu, & ad Mores juxta Legum primò Naturalium, deinde Civilium normam dirigendos, adeoque ad firmandam ampliſſimam ſimul & arctiſſimam omnium Societatem, nemo non videt. De recta autem Ratione, & de notionibus univerſalibus viſum eſt paulò copioſiùs diſſerere; reliqua paucis indicâſſe ſufficiet.

§. V. De recta Ratione ideò magis ſollicitè agendum eſt, tum quia rectum ſui index eſt & obliqui, eíque in Moralibus idem concedendus eſt locus, qui ſanitati in Medicina, cujus notitia morborum Theoriâ prior, & naturâ notior; tum quia convenit inter reliquos Philoſophos & Hobbium, eam eſſe Actionum humanarum Regulam, etiam antequam Leges Civiles fiant. Vid. *de Cive. c. 2. §. 1. & annotat.* Imò & ſi ſibi conſtabit, non magna erit inter nos de ejus definitione diſſenſio. Nam *Cap. 2. §. 1.* in Parentheſi (quam Definitionem videtur ponere velle) innuit eam eſſe veritatem à veris Principiis rectè ratiocinando collectam. Ego quidem hac in materia rectæ Rationis nomen paulò latiùs patere exiſtimo. Tam Principia ſeu Veritates per ſe notas, quàm Concluſiones indè deductas complectitur, & ſignificet effectum Judicii tam noetici quàm dianoetici. Favet Etymologia Verbi, quæ ratam tantummodò innuit ſententiam (hoc eſt) certam, ſtabilem, rebus congruam, ſive ea per ſe fuerit evidens, ſive medio adhibito probata. Favet etiam uſus qui loquendi eſt arbiter: omnes enim evidentiſſimas quaſque propoſitiones (ut impoſſibile eſt idem eſſe & non eſſe) pro Rationis dictatis agnoſcunt, non minùs quàm eas quæ probatione carent.

Nec repugnabit fortè Hobbius latiori huic uſui verborum. Conſentimus interim cum illo non intelligendam eſſe facultatem infallibilem (ut ille multos, ſed neſcio quos intelligere affirmat;) ſed tamen intelligenda eſt facultas his judicii actibus non falſa: nec propriè intelligitur ratiocinandi actus (ut ille temerè) ſed judicii effectus; nempe veræ propoſitiones in memoria repoſitæ, ſive præmiſſæ fuerint, ſive Concluſiones, quarum aliquæ quæ Practicæ ſunt, Leges dicendæ veniunt. Nam cum his conferuntur actiones ut examinetur earum bonitas, non cum actibus ratiocinandi quorum vi fiunt; hos tamen connotari libenter conceſſerim.

Illud autem quod mox in *Annotatione* (rationem redditurus cur *propriam Ratiocinationem in deſcriptione recta* poſuerat) ſubjungit, falſiſſimum eſt. *Extra Civitatem ubi rectam Rationem à falſa dignoſcere niſi Comparatione facta cum ſua nemo poteſt, ſua cujuſque Ratio non modò pro actionum propriarum, quæ ſuo periculo fiunt, Regula, ſed etiam in ſuis rebus pro rationis alienæ Menſura cenſenda ſit.* Nam extra civitatem poteſt quivis rectam Rationem dignoſcere absque comparatione facta cum ſua. Quoniam datur Regula communis ad quam exigenda eſt & ſua cujusque Ratio (ſeu Sententia) & aliena. Nempe rerum Natura prout exponitur diligenter omnibus noſtris facultatibus, examinanda, & obſervanda: ea eſt norma quâcum conferendæ ſunt tam præmiſſæ, quàm Concluſiones, ſive à me ſive ab alio quovis homine, imò ab ipſa Civitate poſtquam conſtituta eſt, factæ. Certiſſimum enim eſt Veritatem, quæ ipſa eſt rectitudo, propoſitionum de rebus actionibúsque exiſtentibus, aut mox extituris factarum, conſiſtere in earum conformitate cum rebus, de quibus fiunt. Quippe cùm cogitationes noſtræ de rebus ſeu apprehenſiones ſimplices ſunt rerum imagines (imagines autem veritas, omníſque perfectio eſt in eo, ut exactè reſpondeant iis quibus referendis deſtinantur) & propoſitiones veræ ſint apprehenſionum

ab eadem re in animum impreſſarum conjunctio per affirmationem, ſeu notionum res diverſas referentium ſejunctio per negationem; neceſſe eſt ut earum veritas ac rectitudo à conformitate cum rebus tota pendeat; uti apprehenſionum veritatem indè petendam eſſe in confeſſo eſt.

Hoc igitur extra dubium ponendum eſt, hominem qui aliter de rebus ſtatuerit quàm res ſunt, non ſtatuere ſecundùm rectam Rationem, ſeu non rectè exercere judicium ſuum; eum verò qui uti ſe res habet, affirmat, aut negat, ſecundùm rectam Rationem pronunciare.

§. VI. Nec refert in hac materia, quis ſit qui aliter judicat quàm res eſt, Judex ſupremus, an qui habet ſuperiorem; quoniam Veritas ſeu Rectitudo propoſitionis factæ nullatenus pendet ab ordine inter homines conſtituto, ſed à ſola cum rebus, de quibus fit, convenientia. Nec his obſtat quòd dentur Propoſitiones quædam Mathematicæ, aliæque his ſimiles excogitentur; quæ veræ dicantur licèt nihil exiſtit cui ſint conformes. Hujusmodi quippe ſuppoſitiones, quia nihil pronunciant de rebus extra mentem, cum talibus non ſunt conferendæ, ſed conſenſus tantùm inter terminos è quibus fiunt, eſt quærendus, in eóque veritas conſiſtit earum: hæ tamen nullum habent in vita humana uſum, niſi aliquid extra cogitationes noſtras reperiatur factum, aut à nobis fiat, quod nihilo (quod quidem conſideratu dignum) à conceptibus Animæ formatis differat. Si earum ſubjectum, aut aliquid quàm proximè ſimile non poſſit exiſtere, nugatoriæ ſunt, & æquivocè tantùm Veræ dicuntur. Veritas enim Complexa, quæ in ſolo conſenſu terminorum conſiſtit, ſi termini ne poſſint quidem exiſtere, non eſt ejusdem naturæ cum illa quæ conſenſum terminorum poſſibilium ſaltem, ſi non futurorum & exiſtentium, indicat. Prior illa planè inutilis eſt. Utcunque tamen de hac re ſtatuetur, illud liquidò conſtat, propoſitionem cujus ſubjectum exiſtit, aut extiturum eſt, hoc eſt, cujus ſubjectum conforme eſt rebus extra mentem, quæ jam ſunt, aut futura ſunt,

poſtulare etiam prædicatum iisdem rebus conforme; adeoque totum debere rerum naturis extra nos poſitis congruere, quod præcipuè jam contendimus.

Certum etiam eſt unumquemque hominem ſingularem, & cujusque Jus in res, & perſonas, qualecunque tandem ſit, quodquod eſſe non Chimericum, animoq; tantùm fictum, ſed reale, & tanquam extra cogitationem conſiderandum eſſe, quippe ad rerum uſum & effectus hominibus gratos ſingulorum jura referuntur: ideoque etiam neceſſe eſt ut propoſitiones, ſeu dictata Rationis de his ut vera ſint, neceſſariò eſſe debere rerum conditioni conformia. Quod inprimis ſtabilitum velim ad evertenda Hobbii fundamenta: hinc enim immediatè ſequitur, propoſitiones contradictorias de duorum quorumlibet jure ad easdem res aut perſonas, non poſſe eſſe dictata rectæ Rationis quæ Hobbianæ diſciplinæ fundamentum eſt.

§. VII. Sciendum autem eſt obiter me per dictata Rationis Practicæ intelligere propoſitiones quibus indicatur aut finis, aut ad eum media in cujusque poteſtate poſita: omnis enim praxis in hæc reſolvitur. Rationem autem practicam tum demum Rectam dici, cum illa verè, ſeu ita ut res ſe habet, ſtatuit in propoſitionibus ſignificantibus quis cujusque finis ſit optimus ac ſummè neceſſarius, & quæ ſint media maximè idonea; vel (quod eodem recidit) quæ verè pronunciat quinam noſtri conſilii ac voluntatis effectus nos alióſque beatiſſimos conſtituent, & quâ ratione eos certiſſimè producemus. Prorſus uti in Geometria ea Ratio theoretica eſt recta quæ quantitatem aliâ majorem eſſe dictat, quæ re ipsâ ex Natura ſua eſt major: Ea autem propoſitio practica recta eſt quæ modum docet conſtruendi Problemata, quem ſi ſequemur, effectum re ipſa dabimus, quod erat faciendum: nec certior eſt hujusmodi ſententia aut propoſitio, ſi ab Imperatore fiat, quàm ſi fieret à privato. Quoniam enim omnis recta Ratio rebus, de quibus judicium fecimus, eſt conformis; res

autem

autem unæ ſunt, ſibíque ſimiles: Sequitur, rectam rationem in uno non poſſe id dictare, quod contradictorium eſt & repugnat rectæ Rationi iisdem de Rebus in alio quovis homine.

Ex hoc etiam principio ſequitur, quod generaliter de omnium hominum Actibus præcipi poteſt & debet; *Actus humanos per totam cujusque vitam eſſe debere uniformes & ſibi conſonos*; eúmque non poſſe ſecundùm rectam Rationem perpetuò agere, qui, ut Horat. loquitur, *æſtuat, & toto diſconvenit ordine Vitæ:* Nempe intrinſecè includitur in conceptu veræ propoſitionis, (practicam ſume exempli gratiâ) atque adeò hominis ea in re rectè judicantis perfectio eſt neceſſaria, ut cum aliis veris de materia ſimili factis conveniat, licèt ſimilis ille caſus aut alio tempore recurrat, aut alterius fuerit hominis: adeoque ſi quis actum ſuum ſumendi ſibi ad vitam neceſſaria ab aliis nondum occupata facere judicet ad perfectionem univerſi, neceſſe eſt ut judicium quod alterius in ſimili conditione poſiti actus ſimilis pariter ducat ad eundem finem, ſit unicè rectum; atque ideò intrinſecè includitur in conceptu rectè judicantis, ut judicet eadem aliis licere in ſimili caſu, quæ ipſe ſibi licere verè exiſtimat. Quod extendendum eſt etiam ad illa, quæ circa opem ſibi ferendam juxta rectam Rationem poſtulare quis ſe poſſe aut debere verè credat: æquum enim eſt ut in paribus circumſtantiis alium quemvis ejusmodi auxilia ab eo meritò debere poſtulare poſſe perſuaſum habeat.

Hîc autem adeò ceſpitavit Hobbius, quoniam non obſervavit eandem eſſe omnibus Normam (rerum Naturam, finis præſertim omnibus rationalibus neceſſarii & mediorum eò naturaliter ducentium) ad quam exigenda eſt omnium Ratio ut innoteſcat, utrùm recta ſit nec ne.

§. VIII. Obiter autem hîc notare licet, quàm honorificè de Deo (per dictata rationis naturaliter regnante) Hobbius ſentiat; Deum nempe de jure Naturali homines inſti-

tuentem per Rationis rectæ dictamina, pronunciare ſibimet ipſi contradictoria; docere modò pugnandum eſſe adverſùs omnes, adeoque in prælia committere homines utrinque *injuſtè* (quia jura tantùm ſua repetunt) occidendos; deinde autem vetare bellum eâdem rectâ Ratione, eâque Ratione jubere relinquere, quæ eadem etiamnum pronunciat, quia jura ſunt, rectè retineri, bello vindicari. Enimverò neceſſe eſt ut Deo affingat omnes illas contradictiones quas in recta (uti ille vocat) Ratione hominum contradictoriè de neceſſariis ad vitam ſuam pronuntiantium eſſe agnoſcit: quippe per hanc rationem Deum regnare docet velut per Legem, *de Cive cap. 15. §. 8.* adeoque permittere ea omnia quæ hæc ratio permittit, & docere omnia ſalvis legibus fieri poſſe, quæ recta Ratio de jure naturæ fieri poſſe docuit. Ipſe enim Hobbius jus non extendit ultra libertatem facultatibus naturalibus ſecundùm rectam Rationem utendi, ubi de induſtria illud definit *de Cive cap. 1. §. 7.*

Ex his autem perſpicuum eſt, quòd Hobbii Deus primò Jus dat aliena omnia invadendi, quòd illius recta Ratio flagitia quælibet perpetrandi licentiam complectitur, indè verò perniтioſi belli miſeriis omnes implicat. Sed poſtquam flagitiorum, bellorúmque malis homines fecit miſeros, meliore aliquantulum viâ iter inſtituit ad Juſtitiam, qualis quidem legum Civilium pœnas effugiat; & ad pacem, qualem ſcilicet illa juſtitia conſtituet, tandem infœlices mortales perducere conatur.

Ratio quam ego Rectam dixerim inprimis fœlicitatis noſtræ ſimul ac alienæ partes omnes meditatur, & cauſas in noſtra poteſtate poſitas è longinquo proſpicit; quas cùm ex Natura ſua adeò complicatas inter ſe videt, ut *prudens* noſtræ fœlicitatis Cura ab alienæ, communis nempe omnium ſocietatis, ſtudio divelli nequeat, ſummam ſtatuit erga Deum, hominesque juſtitiam colendam eſſe, pacémque indè beatiſſimam profecturam præſagit.

Eâdem

Eâdem autem operâ actus hominum omnia ſibi arrogantium, aut his ſimilia facientium, bellis & ſummis calamitatibus omnia miſcere præſentit; nec opus habet rem adeò manifeſtam ſuo periculo, & à belli temerè ſuſcepti cladibus diſcere. Ideo jus talia perpetrandi nunquam concedet; ſed contrà Amicitias inire, & regimen Civile conſtituere ubi defuerit, conſtitutum autem conſervare jubebit, ut non ſolùm hæc belli mala quæ à quorundam hominum dementia naſci poſſe præſentit, propulſentur, ſed adjumenta maxima ad ſummam virtutem ſimul & fœlicitatem comparentur. Hoc autem ideo fieri poſſe cenſuit Hobbius (imò & neceſſariò fieri) quoniam non obſervavit eandem eſſe omnibus Normam (rerum Naturam) ad quam exigenda eſt omnium Ratio, ut innoteſcat utrùm recta ſit nec ne.

Hîc autem ego Ædis Concordiæ lapidem angularem & fundamentalem à Natura jactum exiſtimo; quippe hinc derivatur hæc Lex Naturalis uniens omnia Entia Rationalia (ſeu quæ ſapiunt, nam adulta Ratio eſt Sapientia) inter ſe, & cum Deo utpote ſapientiſſimo, quæ ſic exprimitur; *Oportet unumquemque rectâ Ratione utentem, judicio & appetitu indè determinato conſentire cum aliis omnibus rectâ pariter Ratione de eadem Materia judicantibus.* Unde illud etiam hypotheticè ſequitur (quod poſtea ex propriis Principiis probabimus) ſi quiſquam rectè ratiocinando rationalis (*i. e.* ſi quiſquam ſapiens) ſuum ſingulis officium ad bonum Publicum aſſignaverit, alios omnes qui rectè ſenſerint in idem eſſe conſenſuros. Verùm hâc de re poſtea plura.

§. IX. Illud autem poſtea monebimus, ut Ratio noſtra recta ſit, cavendum eſſe non modò à Paralogiſmis ubi diſcurrimus, verùm præcipuè à temerariis judiciis, quibus aliquid tanquam luce ſuâ evidenter verum admittimus abſque ulla probatione: curandúmque eſt inprimis, ut apprehenſiones noſtræ ſimplices & *claræ* ſint, ex forti, ac frequenti

ejusdem rei per varios caſus, ut ſenſus, variáque experimenta cognitæ, & *diſtincta*, per ſeparatam ejus partium ſingularum obſervationem, & *adæquata* inſuper (quantum aſſequi poſſumus) per Memoriæ & intellectûs auxilia, ſenſuum explorationi ſuperaddita. Sciendum eſt in his impreſſionibus ab extrà propriè nullam falſitatem eſſe poſſe. Ex diſtantia quidem, refractione, aut coloratione radiorum in Ictericorum oculis occaſio datur incautis falsò judicandi, ſed ſi omnia in *Medio* inter facultatem percipientem & objectum conſiderentur (ut oportet) antequam Judicium feramus (ipſius ſanguinis, Spirituum indè emanantium, nec non Cerebri temperies huc referatur) errorem poterímus devitare. In *medio* ſunt cauſæ partiales impreſſionum factarum, adeoque neceſſariò conſiderandæ ſunt. Deinde etiam antequam quicquam ſtatuemus de Identitate & cohærentiâ, vel etiam de Terminorum diverſitate & oppoſitione diligentiſſimè inter ſe ſunt comparandi; cavendumque præcipuè cùm de primis ſeu univerſaliſſimis veritatibus meditamur, ne ulli propoſitioni aſſentiamur absque ſumma, & ineluctabili neceſſitate. Non enim Arbitrio noſtro conſtitui poteſt veritas, ſed tota in rerum, & diſtinctorum conceptuum qui à rebus imprimuntur cohærentia, conſpicienda eſt, quæ autem conſpicimus, neceſſariò conſpicimus, tum cùm facultas animadvertit: quanquam illa Animadverſio ſæpiùs ab arbitrio noſtro dependeat. Atque ab hâc quidem Regula ſumma rei, de qua diſceptatur, dependet. Cùm enim Propoſitionum affirmatarum veritas tota contineatur in cohærentia duorum terminorum; hi autem ideo naturaliter cohærent, quia res eadem utrumque terminum menti imprimit, iiſque ipſi eandem planè rem ſub diverſo reſpectu referant; patet non ab hominum arbitrio nomina pro lubitu fingentium, & conjungentium, ſed à rerum naturis ſuas ipſarum imagines animo depingentibus Veritates pendere. Quicunque autem à Rerum Natura nobis imprimuntur motus, neceſ-

ſarii

ſarii ſunt, & à motore Primo naturæ Authore proveniunt. Quæcunque notiones à rebus motu planè naturali ſenſibus, & imaginationi impreſſæ, veritatem menti exhibent practicam de actionibus ad bonum commune maximè facientibus veritates, hujusmodi Leges ſunt naturales, uti poſtea oſtendemus,& earundem impreſſio in animum eſt Legum inſcriptio & promulgatio, eaque eâdem ratione à primo motore dicantur (rerum naturâ mediante) imprimi, quâ Theoretica axiomata (ut ejusdem circuli radii omnes ſunt æquales) rectè dicantur à prima Cauſa, mediantibus ſecundis, in mentes noſtras neceſſariò introduci. Meritò igitur naturali legi convenit illud quod Marcianus in *Pandectis*, è Demoſthene, legum generali deſcriptioni inſeruit, quòd ſit εὕρημα καὶ δῶρον Θεοῦ. Qui Deum non agnoſcunt inveſtigari ex neceſſitate primi motoris (quod tamen agnoſcit Hobbius) antiquiſſimum, &, meo judicio, firmiſſimum Religionis fundamentum ſubruere videntur. Nihilominus, ſi ex ordine, reſpectibúsve rerum ad ſe invicem & pulchritudine indè emergente, aut ex eo quòd tot earum ad uſus noſtros, ceu finem naturâ deſtinari videantur, Deum exiſtere probari agnoſcant, hoc noſtro Medio Deum impreſſionum neceſſarium Authorem fateri cogentur.

§. X. Tanti momenti videtur eſſe hæc obſervatio, de veritate ſimplicium apprehenſionum, ſeu naturalium omnium impreſſionum, ut auſim indè inferre, nec naturam externam, nec noſtram unquam nos neceſſariò & inevitabiliter determinare ad falſam ſententiam ferendam, adeoque nec ad eligendum, aut faciendum malè, quod ſemper ab intellectûs incertitudine, & errore proficiſcitur. Sed quicquid unquam contra rerum omnium accuratè perpenſarum naturam, vel indicationes judicamus, expetimus, agimúsve, id totum præcipiti, temerario, intempeſtivóque Liberi Arbitrii uſui, præſentis plerumque commodi titillatione deluſi, & ſtimulantis judicium ad pronunciandum

de rebus nondum ſatis compertis, imputandum eſſe reor. Naturæ autem, & neceſſitati de evidentibus ſtatuendi, debemus veritates omnes (etiam de moribus) quæ immutabiles ſunt & nunquam fallunt: eíque hæc ſola attribuenda ſunt, ne injurii ſimus & facultatibus noſtris, quarum nulla unquam nos neceſſariò ad falſa recipienda determinat, & rebus extra nos naturaliter agentibus fallere neſciis, & ipſi Deo quem repugnat nos decipere voluiſſe. Hæc autem ſtatuimus potiore jure quàm Medici, qui eos ſolummodò humorum *v. g.* motus ſecundùm naturam eſſe dicunt, qui ad individui conſervationem, & ſanitatem faciunt, reliquos qui ad morbum tendunt & hominis corruptelam, præternaturales appellantes: nec injuriâ, quia naturam intelligunt particularem; cujus conſervationem eorum ars ſpectat: nec tamen inficientur, quin pernicioſiſſimæ humorum Metaſtaſes fiant ſecundùm leges naturæ univerſi. In homine autem Judicii error & malitia Voluntatis nec congruunt particularis naturæ conatibus versùs ſuam veram perfectionem, nec à neceſſitate influxûs rerum externarum quarumlibet in illum proficiſcuntur: Sed à mera primùm inadvertentia, & temeritate, mox à More ſeu Imitatione ſui aliorúmque.

Iniquiſſimus igitur eſt Hobbius qui quicquid in malè feriatorum Congerronum congreſſibus factum obſervavit, id velut graviſſimam de Natura humana contemplationem, & novæ Politicæ fundamentum proponit. Nec Theoretica tantùm axiomata, ſed prima morum formandorum principia in hoc neceſſitatis gradu quærenda eſſe autumo. Dictata autem quæ particulares multas actiones, circumſtantiis ſuis veſtitas, determinent, ſatis eſt ut probabilibus nitantur rationibus, quales mentis noſtræ imbecillitas, præ qua omnia præſentia expendere non potuit, multò minùs omnia exinde ſequutura prævidere, in ingruente agendi neceſſitate, aſſequi poterit: Naturæ neceſſariorum proximè accedunt ea quæ ab examine, & deliberatione cauta,

ab experientia, & expertorum vero Teſtimonio proficiſcuntur; qualia ſunt Leges Civiles & Caſus, ſeu res judicatæ in foro Civili. Naturæ itaque humanæ propenſio ex his potiùs quàm ex temerariis hominum actibus æſtimanda eſt. Nam Deliberatio, Experientia, reliquáque omnia veri cognoſcendi adjumenta propiùs ſemper nos deducunt ad eum animi ſtatum, quo propter influxum rerum in ipſum non poteſt aliter ſentire quàm ſentit, quod fit cùm judicat ex ſenſuum evidentia, vel perſpicua demoſtratione: Atque adeò quò magìs neceſſarium, & inevitabile eſt judicium quodlibet, eò magìs naturale, aut naturali propinquum cenſenduum eſt. Hobbianus autem error contrà è temerè factis de natura hominis ſtatuit, ac ſi natura arboris dijudicaretur è fungis & muſco cortici ejus quandoque adnaſcentibus.

§. XI. 2. Obſervanda venit vis peculiaris animi humani quâ notiones univerſales, omittendo rerum accidentia diſcriminantia, efformat: Hinc enim ingens exoritur adjumentum memoriæ, adeoque Prudentiæ inde fluenti, imò omni Virtuti huic connexæ, omníque actui, & habitui quorum auxilio conſtantior, ornatior, beatiórq; fit vita humana: Attributa enim ſive intrinſecam conſtitutionem, ſive cauſas & effecta ſpectent, uni aut paucis Naturis univerſim conſideratis convenientia, innumeris individuis, variiſque eorum circumſtantiis nullo penè negotio mens applicare valet. Hinc omnes Scientiæ, utpote ex univerſalibus conflatæ, Horum ope Hiſtoriæ naturalis Compendia, & ſumma capita, facilè colliguntur, è quibus (ut alia mittamus) citiſſimè diſcimus, quænam ſint aut noſtræ aut aliorum naturæ conſervandæ & perficiendæ neceſſaria. Pariter etiam Artium præcepta cùm ſint univerſalia compendiosè inſtituunt, quibus mediis quilibet homines, quorum facultates eorum ſint capaces, ad fines illis propoſitos pervenerint, vel poſſint pervenire. Sic Logica, Medicina, & Ethica (ſeu ars Morum) Nautica, Architectura, non unum definitè hominem *v. g.* Ariſto-

Ariſtotelem inſtituunt, quo pacto Rationem in ſingulari tantùm materia dirigat ad Veritatis cognitionem; aut quomodò Hippocrates ſeipſum ſanum conſervet, aut ſi quando ægrotaverit, ad ſanitatem reducat: nec Nautica Palinurum tantùm docet, ut unicum portum aſſequatur: Sed artifices omnes indefinitè cujusvis hominis finem in genere, adeoque bonum deſtinatum, conſiderant, mediáque pariter univerſalia eligunt, eorúmque uſum præſcribunt; atque ideo generalia hæc primò meditantur tam qui has artes docent, quàm qui eaſdem diſcunt. Quod obiter evincit homines non modò poſſe, ſed in omni arte ſolere priùs ſpectare bonum generalius quàm ſuum: quanquam nihil prohibet quin determinato ad particularia generalium præceptorum influxu ſuam *v. g.* ſanitatem tueatur Hippocrates juxtà ac aliorum; ſibíque Domicilium extrui curet Vitruvius, utì aliis ædes erigendas curaverit. Hoc præterea commodi habet obſervatio Univerſalium Conceptuum & propoſitionum Theoreticarum & Practicarum à Mente humana naturaliter factarum, quòd ex univerſalibus hujusmodi notionibus immutabiles, adeoque Æternæ quodammodo Regulæ humanis actibus conſtituantur. Hujusmodi propoſitiones ſeu Regulas aliquam-multas in ſequentibus Lectori exhibemus, è quibus diſtinctè videat, quænam ſint notiones univerſales è quibus conſtituuntur, & quàm propriæ ſunt menti humanæ, quantíque ſint uſus ad Pietatem, Regimen Civile, & Gentium diverſarum Pacem ac commercia. Verùm priùs annotare oportet pauca de vi & propenſione mentis humanæ ad Verba, Scripta, aliáve Signa arbitraria conſtituenda, quorum ope ipſa notiones tum univerſales, tum ſingulares in memoriam ſibi revocet, aut eas aliis ſignificet. Hoc autem inſigne diſcrimen inter homines & cætera Animalia plurimùm confert ad Societates tum ineundas, tum conſervandas: conſenſus autem inter homines de hujusmodi ſignorum uſu facilè intelligetur, ſi conſideramus (utì Chriſtianos decet) quid

quid ſacra refert pagina (*viz.*) ab una radice omnes germinâſſe, adeoque tum Evam non difficulter uſam fuiſſe Vocibus in eundem finem in quem Adamus eas primus inſtituiſſet, & eorum poſteros cum lacte materno verborum ſignificationes imbibiſſe. Quòd ſi placeat Hobbio homines in ſtatu naturali conſiderare, tanquam ſi eſſent jamjam ſubitò è terra (fungorum ritu) exorti, & adulti, ſine omni unius ad alterum obligatione; etiam tum Ratio ſuaderet ut conſentirent plures (quotquot conſortii occaſiones haberent) de iiſdem Verbis, aliíſve ſignis ad res eaſdem ſignificandas. Nec omnino conſideratu dignum eſſe, quis primò hoc ſignum huic notioni vel rei adaptâſſet; plurimi autem ſingulorum intereſſet, ut de aliqua ſaltem nota conceptûs mutui inter eos conveniretur, cujus ope res ſingulæ omnibus innoteſcant. Hinc enim ſinguli ſuis obſervatis aliorum intellectui communicatis mentes eorum uberiori notitiâ locupletare poſſunt. Adeò ut præſentis Sæculi experientia, & ſtudium Sæculis futuris ad prudentiam fœlicitatémque viam oſtendat compendioſiorem, virtutéſque omnigenas faciliùs ingeneret; de pactis & Legibus inter ſe mutuò faciendis diſceptare valeant; quæ conventa fuerint promulgare, examinare, an fuerint, obſervata teſtimonia afferre, & recipere, & ſecundùm probatam ſententiam pronunciare poterint. Hæc autem & humanæ Naturæ propria eſſe, & ad ſocietatem hominem reddere aptiorem, ne Hobbius quidem negabit.

§. XII. Addámne perfectionibus humani Intellectûs, quòd poſſit aciem ſuam in ſe convertere? Habitus, diſpoſitiones ex actibus præteritis fluentes expendere? Sua Dictamina memoriâ retinere? recolligere? & cum Actionibus comparare? & quo Animus inclinet judicare? & ſeſe dirigere ad ea proſequenda quæ factu videntur optima? Conſcia mens eſt noſtra & actuum ſuorum omnium, & obſervare poteſt, ac ſæpe ſolet, è quibus conſiliis fluxerint, naturaliter de ſe judicat, ſibíque exinde affert vel tranquilli-

quillitatem,& gaudia; vel anxietatem, & triſtitiam. In hac autem mentis vi, actionibúsque indè manantibus tota Conſcientiæ vis conſiſtit, quâ leges ſibi proponit, actus præteritos examinat, & futuros regit. Nec ulla veſtigia in reliquis Animalibus tam nobilis facultatis conſpiciuntur. Ingentes ſunt hujus Principii vires ad Virtutem tum ingenerandam, tum ad augendam, nec minores ad fundandas ſocietates eásque conſervandas, tam inter eos qui eidem Imperio Civili non parent, quàm inter Concives. Et ſanè hujus opuſculi ſcopus præcipuus hic eſt, ut oſtendam, quâ ratione hæc animi noſtri vis aut ſeſe explicat, aut ab objectis excitatur ad componendas quaſdam Propoſitiones practicas univerſales, quæ fœlicitatem hominibus poſſibilem diſtinctiùs indicent, & quibus tandem actionibus noſtris in omni circumſtantiarũ varietate illa certiſſimè obtineatur, enuntient. Hæ enim ſunt actionum regulæ, Legésque Naturales. Hîc loci nihil addam de iis quorum ſuprà mentionem feci, de cognitione Numeri, Menſuræ, Ordinis, de Libero Arbitrio, &c. quanquam hæc & homini peculiaria ſunt, & ad rem noſtram plurimùm faciunt. Conferam autem meipſum ad corporis humani conſiderationem, in quo nonnulla ad inſtitutum noſtrum obſervatu digna occurrunt, quæ ab aliis hoc Argumentum tractant negligi, vel ſaltem omitti ſolent.

§. XIII. Quoniam enim humani corporis vita, valetudo, ſtatúsque perfectiſſimus qui acquiri poteſt (curatis pro ſua dignitate cæteris omnibus) pars eſt illius finis quem recta Ratio ſibi proponit, atque inſuper ejus vires uſúsque varii ſunt media toti homini utiliſſima, tam ad mentis cujusque propriæ perfectiones acquirendas, quàm ad boni communis proſecutionem; fieri non poteſt ut ejus conſideratio non aliquid ſuggerat, quo meliùs de fine & mediorum uſu ſtatuamus: in dictaminibus autem de fine illo, mediiſque illuc ducentibus tota conſiſtit Lex Naturæ, cujus originem & partes præcipuas propoſitum eſt inquirere, Imprimis

autem

autem univerſaliter hoc pronunciandum videtur, quòd quicquid è corporis noſtri fabrica Divino artificio abſolutâ demonſtrat poſſibilem hominis fœlicitatem à plurimis cauſis pendere, quarum præcipuæ ſunt rationales, atque adeò eam ſperari non poſſe niſi conjunctim cum communi; quicquid indicat inſuper poſſe unumquemque ſui corporis viribus aliquid efficere, quo communis hic finis obtineatur, & aliorum auxilia procurentur, ipsóque conatu hæc efficiendi hominem quemvis ſeſe beare quantum in eo eſt; illud certè evincit in corporis natura ſufficiens dari indicium obligationis ad hos conatus: ídque ex obligationis naturalis legíſque natura poſt hoc elucidandâ patebit. Præterea verò quò clariùs ac conſtantius indicatur modus ac ordo juxta quem neceſſe eſt ad noſtram ut cum aliis cooperemur ad communem fœlicitatem, & quò majores cuique ſunt vires, aut fortior propenſio ad ejusmodi actus, eò facilius eſt debitam hanc publico operam perſolvere, & gravius eſt crimen quod mandati violatione admittitur, unde luculentior majórque obligatio ad ejusmodi actus certiſſimè colligatur. Quapropter nonnulla hujusmodi indicia à corpore deſumpta viſum eſt proponere; aliorum obſervatio & ſagacitas plura adjiciet, aut hæc ipſa fœliciùs perſequetur. In humano Corpore conſideranda veniunt (1) quæ illi inſunt, ut eſt corpus; (2) quæ habet, ut animatum ſenſibile, inſtar reliquorum animalium; (3) quæ illi ſunt peculiaria.

1. Cum omnibus hujus univerſi corporibus hæc habet communia: (1) quòd omnes illius motus, adeoque etiam illi in quibus vita, valetudo, ac robur ejus conſiſtit (quorum conſervatio eſt pars magna finis unicuique propoſiti) à Primo motore proveniunt, & neceſſariò innumeris aliorum corporum quæ in eodem verſantur ſyſtemate motibus implicantur, & ab iis aliquatenus dependent. Inter hæc autem præcipuè obſervanda veniunt aliorum hominum corpora, eorúmque motus qui noſtros limitare poſſunt,

ac à ratione gubernantur, de qua ſpes eſt quòd in concordiam cum ratione noſtra duci poſſit. (2) Quòd (juxta ac ab aliis corporibus) motus ab illis longè latéque propagatur, qui non perit, ſed cum aliis motibus concurrit ad perpetuandas rerum ſucceſſiones, ſeu ad totius conſervationem. Atque uti prius finem privatum à viribus communibus pendere docuit, ita poſterius hoc ſingulorum vires publicè latiſſiméque utiles eſſe poſſe commonſtrat; prius bonum ſingularium à bono omnium divulſum ſperare vetat, adeoque hortatur ad communem fœlicitatem quærendam, velut fœcundam privatæ beatitudinis parentem; poſterius oſtendit communis boni ſtudium non irritum fore, ſiquidem cum conatu totius univerſi conſentit. Porro autem in utroque hoc motu implicato, nempe & in illo quo pleraque omnia concurrunt aliquatenus ad ſingulare aliquod corpus aliquandiu conſervandum, & in illo quo ſingulare aliquod cum reliquis concurrit ad totius ſyſtematis conſervationem, certus quidam ſervatur ordo, quo alii motus ab aliis continuâ ſerie determinantur, omnéſque à motu totius ſyſtematis in ſe recurrente reguntur. Nec opus eſt ut ab una qualibet hypotheſi de mundi ſyſtemate petamus ſuppetias, ut hæc quæ de ordine neceſſario inter motus implicatos, eorúmque viribus diximus, probentur; hæc enim demonſtrantur à principiis Geometricis, quæ in omni hypotheſi ſtare debent inviolata. Nihilominus etſi hujuſmodi contemplatio ab uſu videatur remotior, ea tamen non eſt rebus humanis inutilis; facit enim ut diſtinctè & è principiis generaliſſimis cognoſcamus, quàm neceſſarius ſit ordo certus inter cauſas quæ vi agunt corporeâ, ut earum plures ad effectum aliquem animo præcognitum & deſtinatum concurrant. Præterea verò modum oſtendit quo certò æſtimemus quæ cauſa plùs, quæve minùs ad effectum expetitum contulerit, unde è propria ſeu naturali vi cauſarum, ordo dignitatis, reſpectu ad quemlibet effectum, determinatur, unde ab ipſa natura rerum docemur, tum

quæ

quæ cauſæ pluris æſtimandæ ſunt ob ea quæ jam effecerint, tum quarum auxilia ad ea quæ adhuc expetimus, diligentiùs ſint ſolicitanda. Hâc ratione ſcitur Cauſas illas quas Philoſophi Univerſales appellare ſolent (materiæ cœleſtis motum intelligo, &c.) earúmque Primam, nempe Deum, præcipuos eſſe fontes communis boni, quo vel fruimur omnes, aut quod ex natura rerum ſperamus. Atque (ut ſeponamus ea aliquantiſper quæ à viribus humanis nullo modo flecti poſſunt) inter omnia quæ vel tantillùm ab hominibus moveri poſſunt, eâdem Ratione manifeſtum eſt motus ab univerſali Rationalium omnium erga omnes benevolentiâ proficiſcentes, publicæ inter eos fœlicitatis (unde oritur privata cujusque beatitudo) cauſas eſſe potiſſimas. Hinc enim profluunt actus omnes quibus innocentia aut fides ſervatur, nec non quibus humanitas, gratitudo, virtutésque omnino omnes exercentur (quarum vi ſingulorum dominium in ſua, & omnia cum aliis commercia ſubſiſtunt) prout particulares motus ab Univerſali in ſyſtemate mundi determinantur; aut ut omnes ſpirituum, viſcerum, vaſorum, & artuum functiones in corpore animalis à ſanguinis motibus profluúnt. Hanc autem ſi ex natura rerum penitiùs inſpectâ imbibamus ſententiam, efficit procul dubio ut boni publici ſtudio omnibus naturæ legibus & ipſi obſequium præſtemus, & diligenter curemus ut idem ab aliis præſtetur; unde nihil deerit, quod quidem à nobis præſtari poteſt, quo cum aliis etiam nos beemur; nec majorem finem ratio cuiquam proponere poteſt.

§. XIV. Interim tamen, dum aggregatum hominum quatenus vi agunt corporeâ, cum naturali corporum ſyſtemate comparamus, non me fugit manifeſtum illud diſcrimen quod inter hæc intercedit, nempe effecta ſyſtematum merè corporeorum produci per contiguitatem inter corpora moventia & mota, & plerumque quidem ſine ſenſu, ſemper ſine interventu conſilii ac libertatis; dum inter

homines multa ſæpe intercedat diſtantia, multúsque uſûs rationis & arbitrii cuique proprii. Nihilominus manifeſtum eſt pariter, & ſingulorum hominum vim corpoream dum exercetur, iisdem legibus motûs ſubjici cum aliis corporibus; & quandocunque plures homines ad effectum quemlibet qui ad alios ſpectet, cooperentur, (id autem faciunt quotidiè ultra quod quisquam perfectè providere poſſit) eandem eſſe vim, ac neceſſitatem ſubordinationis inter motus ab hominibus profectos, quæ eſt inter alios quorumlibet corporum: de his autem tantùm locuti ſumus in prædicta comparatione; ea itaque legitimè inſtituta eſt: non verebor tamen, hâc occaſione oblatâ, affirmare, quòd quoniam frequentes ſunt hominibus opportunitates inter ſe mutuò conveniendi, quibus ſibi invicem proſint aut obſint, multíque inſuper ſunt modi quibus longè abſentibus, dictis aut factis, bene vel malè faciamus, præſertim ſi totus vitæ humanæ quæ viro ſupereſt, decurſus ſpectetur (quod ab unoquoque naturaliter & perpetuò fieri certum eſt, quia omne tempus futurum fœlix ſibi quisque appetit) totum genus humanum velut unum ſyſtema corporum conſiderandum eſſe; adeò ut nihil alicujus momenti à quovis homine fieri poſſit circa cujusvis vitam, fortunas, ſobolémve, quod non aliquatenus pertingat ad ea quæ aliis pariter ſunt chara, ut motus unius corporis in ſyſtemate mundano aliquem imprimet impulſum in alia multa, præſertim vicina. Vim enim contiguitatis ad communicationem motûs in aliis corporibus requiſitæ, ſupplet ingens illud latiſſimæ cognitionis, quod hominibus conceſſum eſt, privilegium. Cientur enim illi ad motus per minima quædam ſigna ſive naturalia ſive arbitraria, quibus quid ab aliis hominibus in locis diſtantiſſimis factum fuerit, aut fieri opus ſit, citiſſimè percipiunt. Præterea verò hæret in hominibus eorum, quæ erga ipſos, ipsíſve charos facta ſint, memoria, à qua excitantur, ad paria referenda quam primùm occaſio detur; atque inſuper naturaliter providi

ſunt,

ſunt, ſumúntque præſagia ex iis quæ nôrunt quemvis erga alios feciſſe, ſimilia planè expectanda eſſe tam à ſeipſis quàm ab aliis quos diligunt; unde plurima agunt ad mala præcavenda, atque ad firmandam bonorum è longinquo futurorum ſpem. Memoria autem hæc præteritorum, & futurorum prævisio efficiunt ut commoveantur homines etiam diſtantes à ſe invicem iis quæ erga alios fiunt, (magìs quam corpora inanimata vicinorum corporum motibus, qui niſi præſentes ſint, nihil agunt) quia utramque ſtatim concomitatur certa admodum ratiocinatio quâ à naturæ & conditionis ſimilitudine, quoad neceſſaria, colligunt ſimilia ab ipſis eſſe expectanda. Hinc enim fit ut illi non poſſint non tangi eis quorumlibet hominum erga alios actibus, quorum vis naturalis ejuſmodi eſt, ut ſi ab eodem ſæpiùs repetantur, aut ab aliis in exemplum trahantur, notabilis ſequatur conditionis hominum aliorum indefinitè mutatio, ſive in melius ſive in deterius.

Fatemur tamen non omnes pariter eis affici, ſed alios magìs, alios minùs, prout ſunt animo magìs minúſve ſagaci, & ad communis boni cauſas aut oppoſita intelligenda comparato. Nec tamen ideo minùs naturalis eſt inter homines communicatio in actibus qui communem omnium ſtatum reſpiciunt, quàm eſt communicatio inter ejuſdem ſyſtematis corpora in motibus naturalibus, quos conſtat à materia ſubtili & mobiliore uberiùs ſuſcipi, à craſſa verò parciùs. Sufficit quòd vis intellectûs ſimilitudinem naturæ, ſtatuſque, quoad neceſſaria, inter omnes homines percipiens, quódq; ratiocinari à factis erga alios, ad ſimilia facienda aut ſperanda, aut metuenda planè naturale ſit, & perpetuum, nec minùs efficax ad homines commovendos quàm contractus mutuus eſt inter moventia & mobilia ad communicandos motus inter partes ſyſtematis corporei. Nihil interim hinc colligere libet, præterquam quòd & aliunde manifeſtum eſt, & hinc ſponte ſuâ ſuccreſcere mihi videtur, nempe hinc diſcant homines ſinguli ſecuritatem ſuam à malis, & ſpem

omnem auxilii ad fœlicitatem acquirendam ab aliis afferendi, à voluntaria multorum opera neceſſariò pendere; hos autem non minùs multis adhuc aliis indigere, ut ipſis bene ſit; unde ſtatim perducimur ad agnoſcendum, omnium officia mutua omnibus eſſe utilia. Cui par eſt quòd corpora naturalia in eodem ſyſtemate aliorum indigent concurſu & ceſſione, ut motus ſuos poſſint peragere. E neceſſitate autem mutuorum officiorum ſequitur neceſſe eſſe, ut qui quantum poteſt ſuæ fœlicitati proſpicere velit, aliorum omnium quantum poteſt, operam ac benevolentiam pro virili conciliet. Eſt autem unicuique id cognitu facillimum, & ineſſe ſibi vires quibus opem & officia innumera aliis præſtare poſſit, ac cum toto Rationalium ſyſtemate in eundem finem, motúmque versùs commune bonum conſpirare; & è contrà exiguas unius vires nequaquam ſufficere, ut tot cauſas quæ ſingulæ ſunt ipſi circiter æquales, ad auxilia ipſi præſtanda cogat, relicto neglectóque omni conatu naturali versùs ea quæ ipſis ſunt neceſſaria. Quemadmodum impoſſibile eſt ut unius libræ pondus millenarum aliquot librarum æquâ bilance contranitentium pondera ſurſum tollat. Certamen enim omne inter homines per vim merè corpoream ſecundùm leges motûs naturales effectum ſuum perpetuò ſortitur. Eas autem omnes in lance ſuper uno centro aut binis oſcillante exhiberi poſſe docuerunt Clariſſimi viri, Wrennius, & Hugenius. Nec tanti eſt momenti unius ſuprà alios omnes ſolertia, aut dolus, ut poſſit lancem innumerorum veris neceſſitatibus, viribus, & conſiliis versùs commune bonum depreſſam in alteram partem (privata ſcilicet unius commoda) inclinare. Quapropter è virium humanarum generali natura non poteſt non manifeſtum eſſe, eas certiùs ad auxilium nobis ferendum duci poſſe per communis boni ſtudium, quàm per vim, ac dolum, ſeu ferinam rapacitatem; ad quam Hobbius etiam bonis recurrendum eſſe in ſtatu naturæ, eámque vitium non eſſe propter jus naturale

ſe

ſe conſervandi, docuit apertè in Epiſtola Dedicatoria Libri *de Cive.*

§. XV. Noſtræ porro ſententiæ lucem fœnerari videntur principia Phyſiologiæ Mechanicæ generalia, quibus Hobbius ipſe unicè videtur conſentire, quæ hoc cumprimis inculcant, velut in omni hypotheſi neceſſariò obſervandum, nempe, Univerſi corporei motum per ſingulas ejus particulas diſperſum conſervari, eâ motuum omnium inter ſe communicatione, eâ ceſſione, acceleratione aut retardatione quam ſingulorum corporum vires & impetus accurato calculo computati ſeu librati poſtulant: ita tamen ut unus ille totius ſyſtematis motus circa centrum omnibus commune (qui è ſingulorum corporum motibus ſimul additis velut aggregatum conflatur) inviolatus idémque ſemper maneat, & partium ſuarum omnium impetus determinet, temperétque. Eadem eſt in omnibus corporibus in ſuo motu perſeverandi vis, ac neceſſitas, quæ in uno quovis magnitudini, nempe figuræ, & ſoliditati ſuæ eſt proportionata; ſed & vis hæc in ſingulis ſubordinatur motui totius ſyſtematis, atque adeò ipſa, ſimul & totum conſervatur ab illo à quo determinatur. Sic ſingulorum corporum motus cum generali totius motu conveniunt, eíque deſerviunt; & generalis ille ſyſtematis motus ſingulorum corporum vires regit conſervâtque quoad fieri poteſt per rerum hujuſmodi omnium, ſingulorúmque naturam, quæ in perpetuo motu ſeu mutatione conſiſtit. Ita ſcilicet temperantur omnia, ut nec materiæ nec motus vel minima quantitas deperdatur; quod è principiis Mechanicis demonſtratur, & ſingulorum obſervatio, fidéque digniſſimæ rerum præteritarum hiſtoriæ teſtantur eadem animalium genera perennari, & augeri potiùs quàm minui, ne quicquam renitentibus ferocibus paucorum quorundam animalium paſſionibus. In hac materiæ, motúſque & omnium ſpecierum perennitate, per rerum ſingularium ſucceſſiones continuatâ, conſiſtit univerſi corporei conſervatio, ſeu

bonum naturale, in quod fertur ſecundùm immutabiles motûs leges. Nec ulla unquam ſufficiens ratio afferri poterit, cur humani generis conſervatio non ſpectanda ſit ut munita ac ſtabilita vi cauſarum æquè certâ, naturalíque, ac aliorum quorumvis animalium ſucceſſiones, quæ ab univerſis corporei natura perenni, & à neceſſariis motûs legibus unicè pendent; quandoquidem in eſſentialibus animalium prorſus conveniunt. Mentis certè conjunctio cum hoc corpore conditionem illius meliorem ſæpiſſimè facit quàm brutorum animantium, deteriorem verò nunquam; id quod conſtabit cuivis beneficia quæ à rationis regimine corpore ſuppeditantur conſideranti, quæ abundè compenſant nonnulla quæ ex errore mentis corpori contingant nocumenta. Immò certiſſimum eſt quòd errores animi circa victum, ac voluptatem, cæteráque quæ corporis tutelam ſpectant, indè proficiſcuntur, quòd mens præter ſuæ rationis monita cedit appetitui, & affectionibus corporeis ſeu animalibus.

Hæc autem omnia quæ de neceſſariis Cauſis conſervationis univerſi corporei, & (prætermiſſis rebus aliis) variorum generum animalium, humanique adeò generis diximus, hujuſmodi cogitationes ac ſententias animis humanis imprimunt, quæ ad rem noſtram plurimùm faciunt.

Humani generis conſervationem ſeu commune bonum rem eſſe non modò poſſibilem, ſed à cauſis tot tam perfectè determinatis pendere, ut certò eam perennaturam eſſe (velit nolit Timon quiſpiam *μισάνθρωπος*) ſumma cum ratione credamus.

Effectum hoc & ſuâ naturâ nobiliſſimum eſſe, & cum ſingularis uniuſcujusque conſervatione, ac fœlicitate poſſibili conjunctiſſimum. Corporum omnium ſingularium, ipſorúmque adeò hominum materiam, ac motum univerſi corporei (quod hominum corpora complectitur) conſervationi naturaliter & neceſſariò, velint nolint, aliquatenus inſervire, quatenus nempe ſingula quæque corpora in ſuis motibus à generali totius ſyſtematis motu determinatur,

quo

quo illud ſuam tuetur perennitatem. Nonne autem Natura rerum ejúsque adeò Author Deus, per illud humani generis communis boni ſtudium potenter ſuadet imperátque, per quod indicat & illud poſſibile eſſe, & maximum, & cum uniuſcujusque privata fœlicitate magis conjunctum quàm aliud quodvis effectum quod tanquam poſſibile prævidere poſſumus, facítque ut illud quadantenus promoveamus, neceſſariò etiam tum cùm brutis affectibus paremus, illúdque, ut poſſumus, oppugnamus? Nonne manifeſtum eſt eum rationi practicæ, ſeu impreſſis notitiis de cauſis boni publici privatíque convenientiſſimè facere, qui inchoatos corporeæ naturæ conatus proſequitur, altiúsque evehit adjungendo mentium humanarum opem?

Præſertim verò ideo hoc ſatis manifeſtè omnibúsque expoſitum videtur, quoniam tota mentis opera, quæ ad complendam humani generis fœlicitatem neceſſaria eſt, ex iis quæ diximus de modo quo mundus corporeus conſervatur, hauriri poteſt. Conſiſtit enim in his duobus (1) ut conatus ſingulorum versùs ſuam conſervationem ſubordinentur ejusmodi conatibus, ſeu actionibus quæ ad totius conſervationem manifeſtò ſunt neceſſariæ; (2) ut hoc modo ita librentur vires ſingulorum quibus ſe adversùs aliorum vim tueantur, ut nullus ab alio quovis, in totius periculum aut detrimentum, abſorberi poſſit. His quiddam ſimile in motibus ſyſtematis mundani conſpicitur, quod quidem è mundi plenitudine & contactu corporum oritur, adeoque ad omnia ſe extendit. Mentis autem & Rationis opus eſt obſervare uniuſcujusque propriam fœlicitatem nobiliore modo à cæterorum rationalium actibus voluntariis pendere, etiam cùm longè diſtant, ideoque curare ut omnes actus humani pariter faciant ad univerſorum rationalium commune bonum; ac faciunt omnium corporum motus ad ſyſtematis corporei conſervationem. Id autem fiet ſi in omnibus actibus voluntariis qui alios ſpectent, illa duo quæ modò dixi, obſerventur. Ideoque

hoc modo à rerum natura docemur, quâ ratione communi fœlicitati, noſtræque in ea incluſæ neceſſariò proſpiciendum ſit; quod tantundem eſt ac ſi dicerem, docemur, quænam actiones lege naturali præcipiantur. Et ſanè prudentes omnes in deliberationibus omnigenis, in quibus Lex Civilis locùm non habet, aut arbitrio cujusque rem permittit naturaliter, in hæc oculos defigunt, hæc aliis ſuadere conantur, & his tantùm inter ſe convenire poſſunt, quæ ad commune bonum partium conſultantium, & ab librandas adeò omnium potentias faciant, ut omnium interſit, ut nemo alterum opprimere poſſit. Sic inter vicinos populos qui eidem imperio non ſubjiciuntur, id in omnibus legationibus, pactis & fœderibus agitur, ut Civitatum ſingularum vires mutuis auxiliis ita librentur, ut difficile ſit alteri alteram abſorbere, ſed omnibus permittantur ſufficientes rationes ſe conſervandi, & aliquatenus locupletandi, ad quem finem civitates primò conſtituuntur.

§. XVI. Pari ratione in prima conſtitutione cujuslibet Civitatis omnium ordinum partiúmque vires diligentiſſimè inter ſe librantur, omnésque ſummæ poteſtati ſubjiciuntur, adeò ut mutuo ſint auxilio, ſed ut vix poſſint ſe invicem lædere. Conſervatio præterea Civitatis tam à ſeditionibus malísque inteſtinis, quàm ab invaſionibus quæ ab extrà metui poſſint, eſt tantummodò continuata earundem conſtitutio, & à cauſis planè ſimilibus provenit. Quin etiam quandocunque Leges novæ ſunt ferendæ, aut veteres emendandæ, aut ſecundùm æquitatem explicandæ, ad ea quæ dixi principia cordati omnes ſemper recurrunt, ac, ut univerſaliter loquar, in omnibus caſibus in quibus Leges Civiles ſilent, aut opportunè ſuccurrere non poſſunt, aut agendi libertatem concedunt perſonis publicis, privatiſve (qui quidem caſus fatente Hobbio ſunt penè infiniti, *de Cive cap. 13. §. 15.*) non aliundè ſumi poſſunt actionum humanarum regulæ naturales, quàm à conſideratione boni Communis tanquam finis, & ab utilitate conſervandi

virium

virium æquilibrium, quód aut natura fecit, aut Civitatis Conſtitutio firmavit.

Interim non diffiteor, quin vis ordinis & communis ſcopi, nec non neceſſitas finitæ libratæque adeo potentiæ in ſingulis partibus ad ſyſtematis cujuscunque conſervationem, obſervari poſſit & ſoleat, inprimis in rerum maximè obviarum compage à natura aut arte factâ absque Matheſeos, & mechanicæ Phyſiologiæ de Mundi ſyſtemate peritiâ: quemadmodum multa de rerum numeris & magnitudine cognoſcuntur absque Arithmetica & Geometria, aliâ quàm quæ ſolo rerum uſu, ſine libris addiſcitur. Nihilominus viſum eſt in hac penitiore cauſarum diſquiſitione, ubi accuratior rei totius notitia quæritur, ſubinde ad illas ſcientias digitum intentare, in quibus hæ notiones diſtinctiſſimè exhibentur, atque adeò univerſaliter, ut indè ad res humanas cum multæ lucis fœnore facilè transferri poſſint. Sic ſcilicet ſolemus ad Arithmeticæ & Geometriæ præcepta ſecundùm artem tradita recurrere, quando de iis rebus, quorum numerum aut menſuram naturali tantùm ſolertiâ æſtimaverimus, ſuboritur dubitatio moleſta, aut cùm perfectior earum cognitio expetitur. Ideo autem ſyſtematis mundani exemplo uti placuit, tum quia generalis quædam, licèt confuſa, illius notitia omnium animis obverſatur ſemper, maximéque finis, communis ſcilicet boni, & ſummæ omnium mediorum, mutui nempe auxilii, cogitationem aliqualem omnium animis ingerit; tum quia ex univerſalibus illis motibus machinæ mundanæ, quorum idæa diſtinctè doctiorum tantùm animis inſidet, tanquam è cauſis univerſaliſſimis, deducuntur minorum omnium motuum vires, ordines, limitésque; adeo ut in hac diſquiſitione cauſarum non licuerit priùs quieſcere quàm perveniſſemus ad cauſas has quæ inter Creatas primæ ſunt, & ad Deum nos ducunt immediatè. Verùm ſufficiat hæc generatim innuiſſe, è quibus facilè conſtat, vires quæ tum ſingulatim, tum etiam conjunctim cum aliis conſideratæ, ſunt

admodum inæquales, poſſe tamen in eadem rerum compage inter ſe librari ſatis commodè ad totius conſervationem. Ab hypotheſibus particularibus de hoc Syſtemate ſatiùs duxi abſtinere, tum quia ſimilitudo inter modum, causáſque, quibus hinc conſervatur mundus corporeus, illinc genus humanum ad omnes circumſtantias ſe non extendit, (nec illud neceſſe eſt, ut mens indè aliquid publicè utile addiſcat) tum quia illa quæ dixi adeò manifeſtò vera ſunt, ut in omni hypotheſi ſint agnoſcenda; deinde quia plura adjicere illis qui Geometricam amant Phyſiologiam, non eſt neceſſarium, aliis verò ingratum eſſet, & planè importunum videretur.

§. XVII. Vis autem illa ac neceſſitas motibus aliorum innumerorum deſerviendi, dum in ſuo perſeverant motu, quas omnibus corporibus ineſſe è generali corporis motûſque naturâ oſtendimus, in humanis quoque corporibus repeiiuntur, & ut humano generi operam ſuam præſtare velint, ſingulis ſuadere videntur, eoque quaſi manuducunt: At ſi illis adjiciamus quæ naturæ animalium à reliquis corporibus diſtinguunt, fortiùs movebunt, faciéntque ut cauſam videamus ſufficientem, cur de congeneribus animalibus ope noſtrâ juvandis, miſsâ ferè aliorum corporum curâ, præcipuè ſoliciti ſimus. Animalium autem natura ab ea corporum inanimatorum diſtinguitur, eâ partium ſuarum temperie, & organorum conformatione quæ ſufficiunt ad alituram, generationem, ſenſationem, imaginationem, affectus, motúsque ſpontaneos, & his quidem actionibus omnigena animalia ſuam conari conſervationem, perfectionem, ſeu fœlicitatem, ad tempus ab univerſalibus mundi cauſis præſtitutum, omnes uno ore fatentur. Nec ſanè difficile eſt hujus conatûs vim ac cauſas quadantenus explicare ex iis, quæ ex Anatomia, & Medicorum obſervatione, nota ſunt de ſanguinis, utiliúmque aliorum ſuccorum circuitu, & nervorum diſperſione per univerſum corpus animalium, unà cum iis, quæ exindè deduxerunt Phyſiologi de cauſis

famis, motûſque muſculorum. Verùm non eſſet operæ pretium iis immorari quæ in confeſſo ſunt, ſed oportet ex his velut conceſſis aliquid deducere quod ad rem noſtram faciat. Nempe quòd ex eadem intrinſeca animalium conſtitutione, quâ determinantur ad conatus ſeſe conſervandi, dantur præterea primò manifeſta indicia actus ſuos erga congenera animalia innoxios, beneficóſque ad ſui tutelam, ſtatúmque fœliciſſimum eſſe neceſſarios; ac demum ſecundò, earundem internarum cauſarum concurſu fieri, ut animalia non poſſint non hæc indicia ſentire, & memoriâ retinere. Horum autem prius ſententiam, ac ſanctionem Legum Naturalium ſummatim complectitur, poſterius earundem promulgationem ſpectat, ſeu modum quo innoteſcunt; utrumque ideò ſuo ordine eſt explicandum. Inprimis itaque obſervandum venit ſingulorum animalium corpora molémque intra fines valdè anguſtos contineri, tempúſque intra quod conſervari poſſunt, exiguum eſſe; indè enim ſatis indicatur paucis tantùm opus eſſe, ut ſingulis bene ſit; aut ſi aliqualis rerum multarum concurſus deſideretur, illum non alium eſſe quàm qui multis ſimul communicetur. Atq; hinc naturaliter ducuntur ad pauca tantùm ſibi ſeorſim expetenda, & ad appetenda talia communiter cum aliis quorum uſus multis ſit communis, qualia ſunt aeris lucíſque uſura. Eadem cuticulæ ſuperficies quæ in unoquoq; animali limitat ſanguinis ipſius diffuſionem, & circuitum, eâdem vi limites figit neceſſitatibus quibus urgeri poteſt quodvis animal ad quærendam ſui conſervationem. Clauduntur omnes corporis neceſſitates intra circumferentiam circuli à ſanguine animalis deſcripti: pauca illa quæ ſufficiunt ad ventilandum, & reparandum hunc ſanguinem vitalem, ſufficiunt ad vitæ, valetudinis, roboriſque naturalis conſervationem. Exigua eſt quantitas ſucci illius qui jejuni animalis ſtomachum faucéſque vellicat, ac famem ſitimve excitat; proindéque non multo indiget cibo potúve, ut tota ejus vis retundatur. Ipſorum denique vaſorum in quibus alimenta

mace-

macerantur fermentantúrque, vaſorum chylum deferentium, venarum arteriarúmque illum excipientium capacitas, adeò certâ parvâque menſurâ adimpletur, ut manifeſtum eſſe exiſtimem nullum unquam brutum animal in Hobbii errorem incidiſſe, ut omnia ad ſui conſervationem neceſſaria eſſe judicaret.

Ex his itaque conſtat, animalium partes intrinſecas hoc monere, neceſſarium eſſe ad ſuam-ipſorum conſervationem ut pauca tantùm ſibi ſumant ad ſedandam famem, aut ſitim, & ad arcendam aeris inclementiam; adeoque ut reliqua omnia (quorum ingentem copiam producit fœcunda mater Tellus) aliis quibus uſui ſint, permittant. Sic ſcilicet limitata naturaliter corporum animatorum quantitas, eorum appetitus limitat ad pauca tantùm neceſſaria ſibimet quærenda, cæteris aliorum uſibus relictis; unde naturaliter oritur aliqualis rerum inter animalia varia diviſio, in qua concordiæ & benevolentiæ illius quam quærimus mutuæ fundamentum ponitur. Eò ipſo enim quòd innata animalibus φιλαυτία hoc quem jam oſtendimus modo, fuerit limitata, atque ei ſatisfactum fuerit, nihil eſt quod efficeret ut aliorum conſervationi repugnarent, ſive impediendo quò minimè rebus aliis liberè fruantur, ſive etiam recuſando iis operam ſuam accommodare, quum ea ſibimet ampliùs ſit inutilis; quin potiùs è contra exinde diſponuntur ad auxilium aliis ferendum, ſive è voluptate (licet non admodum magnâ) quam ſentiunt ex aliorum ſocietate, & fœlicitate præſente ab ipſis procurata, ſive è ſpe parilis auxilii ipſis in compenſationem poſthæc fortaſſe præſtandi. Ipſa (uti opinor) ſentiunt (certè homines hoc latere nequit) proviſis ſemel neceſſariis nihil reſtare, quod ipſis magis commodum ſit quam tranquillitas, ſocietáſque cum congeneribus Animalibus, quæ ſolâ erga ipſa benevolentiâ conciliari poteſt, aut conſervari.

§. XVIII. Secundum indicium ſumamus ab effectis ſenſuum & imaginationis ac Memoriæ, cùm circa ejusdem

gene-

generis animalia occupantur: Quoniam enim impreſſiones in ipſorum ſenſus factæ indicant ejusmodi animalia naturam habere ſuæ naturæ valdè ſimilem, eædem in Cerebrum mox tranſeuntes (ubi Imaginationis nomen ferunt) ipſa diſponunt ad affectus erga ea ſimiles eis affectibus quos erga ſeſe habent ex Naturæ ſuæ conſtitutione. Hîc autem de induſtria vitabimus controverſias de cognitione brutorum animalium qualis tandem illa ſit, & de modo ſecundùm quem ex imaginatione affectus moventur; illud tantùm ſumimus velut conceſſum quod imaginatio affectus cieat, & ſimilis quidem (quatenus talis eſt) ſimiles: poſterius hoc è priore ſequitur; ac illud tantùm hinc colligere vellem, Naturarum ſimilitudinem notam aliquid facere ad benevolentiam inter ſimiles conciliandam, niſi cum aliqua diſſimilitudine quæ inimicitiam fortiùs ſuadeat, conjungatur. Hinc etiam fit, ut animalia aliorum quæ ejusdem ſunt generis, prorſus oblivisci non poſſint, dum ſui meminerint. Eâdem enim imagine exhibentur ſimilia, in quantum talia ſunt; neceſſariò etiam cognoſcunt illa pari fame ſitique urgeri, adeoque Naturæ ſuæ ſtimulo pari excitari, ad quærenda ſibimet alimenta; adeoque gratum quiddam illis fieri, cum horum uſus liberiis permittitur, aut cùm in iis acquirendis juvantur. Quoniam autem perpetuò ſeu conſtanter locum habent in animalibus hujusmodi de congeneribus phantaſmata, & affectus ſeu amoris conatus aliquales ex Naturæ ſuæ conditione neceſſariò indè orti, ſequitur eatenus oppugnari naturalem ipſorum conſtitutionem, quatenus aut per vecordiam aut voluptatem, aut per violentas aliquas cupiditates paſſionésve, fit quicquam ejusmodi intrinſecis conatibus contrarium: ut omnes exiſtimant morbum eſſe, & præternaturalem conſtitutionem Canis, qui rabie, aut inſaniâ correptus, ad mordendum canes quoslibet obvios præter ſolitum incitatur. Nec ſanè ullam rationem perſpicere poſſum, cur non, omnigeni affectus qui ſingularis cujuſpiam animalis ſtatum

adeò

adeò perturbant, ut præceps ruat in actus aliis ejusdem ſpeciei pernicioſos (quales ſunt; malevolentia, invidia, vehementiores iræ, &c.) ſpectentur velut intemperies quædam ſanguinis, Cerebríque fortaſſe, & rabidi Canis veſaniæ aliquo gradu cognatæ. Manifeſta ſunt in iis morborum ſymptomata, exundatio bilis, ſanguinis effervescentia periculoſa, livor ictericus, tremores paralytici, aliáque Medicis ſatis nota. Nec irata tantùm rabies in congenera ſæviens animalia eſt affectus morboſus; verùm etiam metus eorum nimius non minùs eſt præternaturalis, id eſt, præter animalium omnium morem, è naturali ſanâque eorum temperie oriundum; &, morborum inſtar, eorum conſervationi adverſatur, ea ad triſtitiam, ſolitudinem ac vigilias intempeſtivas, cæteráque dominantis melancholiæ ſymptomata adigendo; unde mors præmatura acceleratur; nec ullus huic metui eſſe poteſt modus aut finis, qui fundatur in falſa imaginatione & opinione, quòd naturaliter & neceſſariò omnibus ejusdem ſpeciei animalibus ineſt lædendi, belligerandíque in ipſa voluntas.

Talium animalium ſtatus (tales autem omnes homines in ſtatu naturæ fingit Hobbius) ſimilis prorſus eſt conditioni eorum miſerrimæ qui hydrophobiâ laborant. Ab aqua liquidisque omnibus abhorrent, quorum (quanquam aliquando ex accidente noceant) uſus ad vitam eſt prorſus neceſſarius. Atque ut hæc opinio non è natura aquæ ſed è læſa imaginatione, per morſum canis rabidi, oritur, ita ex imaginationis, cerebrique intemperie provenit, quòd de tota animalium ſpecie ſingulare animal malè ſibi metuat, cùm revera nihil ſit ſano cerebro prææditis ſocietate ejusmodi jucundius. Notius eſt enim quàm ut probatione egeat congenera animalia, ſi quo facto caſu à conſimilibus ſeparentur, poſtea ſimulac ſe mutuò viderint vel è longinquo ſtatim lætari, geſtire, concurrere, & libenter ſimul edere, bibere, ludere, rarò admodum inter ſe pugnare; ac ſi quando pugna contigerit, mox poſt victo-

victoriam ſine noxa plerumque partam, eadem pacatè & ſuaviter admodum conſociari. Quoniam autem liquet placidæ hujuſce conſociationis & concordiæ cauſas quæ brutis animalibus ſunt intrinſecæ, eſſe planè neceſſarias, nec alias omnino eſſe quàm quibus ipſorum ſanguis, ſpiritus, cerebrum, & nervi in ſtatu ſanitatis conſervantur, manifeſtò exinde ſequitur eorum ſingulorum ſalutem propriam à propenſione ad amicam cum ſimilibus conſociationem divelli non poſſe, ſed ſimul cum ea facillimè, ac naturaliter conſervari; quod è ſecundo hoc indicio quod animalibus omnigenis hominique adeò commune eſt, erat colligendum.

§. XIX. Huic cognatum eſt tertium quod ex affectuum circa bonum pluribus commune verſantium ſuavitate & jucunditate deſumitur: hoc autem ideo præcedenti cognatum eſt, quoniam affectuum ortus, viréſque omnes ab imaginationis nutu pendent. Phyſiologis autem notiſſimum eſt, quòd in amore, deſiderio, ſpe, lætitiâ, præſertim dum circa bonum *magnum* verſantur, ſanguinis, cordiſque motus, animali vitalis, juvatur; adeò ut arteriæ venæque ſucco ſuo jam mitior, ſimul & ocyùs fluente, repleantur, ſpiritúſque generentur agiliores, totáque circulatio atque adeò omnes animalium functiones faciliùs peragantur. Nec minùs manifeſtum eſt, Bonum quod notum eſt, ad plurimos ſe diffundere (inter quos ipſum animal de quo loquimur, comprehenditur) hoc ipſo nomine *maximum* videri. Quare neceſſariò iiſdem illis affectibus quibus congenera juvat animalia, ipſum quoque plurimùm juvabitur: & eo ipſo quòd hoc intimè in ſe naturaliter ſentit, in hos affectus velut ad ſui conſervationem valdè utiles & cum ea conjunctos fortiter propendebit, præmiumq; cum his affectibus naturaliter cohærebit. Dixi autem, animal quodvis ſuavem effectum, ſeu jucunditatem hujusmodi Paſſionum ſentire; modus interim quo paſſiones hæ juvant, plerosque homines Phyſiologiæ ignaros latet; multóque magìs latet bruta: ſufficit interim ad propenſiones quas dixi generandas quòd effectum ſentiunt.

E contrario autem in odio, invidiâ, timore, triſtitiâque obſtruitur ſanguinis motus, & cor gravatur, ut difficiliùs in ſyſtole expellat, unde & pallidior conſpicitur hominis vultus, & innumera in tota corporis œconomiâ, in cerebri verò & generis nervoſi functionibus præcipuè, ſequuntur incommoda, ut morbi qui lieni & melancholiæ ſolent tribui. Medicæ conſiderationis eſt hæc res, ideoque libens eam relinquo illius artis filiis, qui illam in humani generis ſalutem nobiliſſimis inventis indies exornare ſatagunt. Unicam tantùm tranſcribere libet hiſtoriam planè mirabilem ex Harvæi *exercitatione Anatomica de circulatione ſanguinis*, quæ nobili exemplo ea quæ diximus, illuſtrat. His autem verbis ab eo exprimitur *pag. 89.* editionis Cantabrigienſis. *Virum cordatum novi qui pro ira & indignatione ob acceptam injuriam à potentiore, & illatam contumeliam, adeò æſtuans exardeſcebat, ut invidiâ & odio indies ob inhibitam vindictam auctis, & animi paſſione vehemente quâ maximè exulceratus erat, nemini patefactâ, tandem in mirum morbi genus incidit, ſummâque oppreſſione & dolore cordis, & pectoris miſerè conflictabatur, ut nullis adhibitis ex peritiſſimorum auxiliis proficientibus, in ſcorbuticam tandem poſt aliquot annos Cachexiam incidens contabuit, & moritur. Huic tantummodo aliquid ſolaminis accidit, quoties & quamdiu tota pectoris regio comprimeretur. Huic quoque arteriæ jugulares pollicis magnitudine diſtentæ, tanquam utravis eſſet Aorta ipſa, aut arteria magna deſcendens, altè & vehementer pulſabant, & tanquam Aneuriſmata duo oblonga apparebant; in cadavere diſſecto inveni cor, & Aortam adeò diſtenta, & ſanguine referta, ut cordis moles & ventriculorum cavitates bovini cordis magnitudinem adæquabant.* Hæc ille; A quibus obſervatur ex hujuſmodi affectibus obſtrui motum ſanguinis, ídque (utì videtur) in exiguis arteriarum ramulis, qui per cerebrum ſparguntur, & ingentia indè cordi, totíque adeò animali mala provenire, triſtiáque morborum ſymptomata,

mata, à quibus ipſi vitæ (quæ homini cum cæteris animantibus communis) periculum imminet: Hinc itaque patet ex ipſa animalis, & affectuum naturâ, moneri homines, ipſis ex uſu fore, ut benevolo ſint animo in alios, quoad fieri poteſt, omnes, quandoquidem odium in unicum hominem æſtuans tanta oſori attulerit mala.

§. XX. Sequitur indicium ejusdem rei quartum indè deſumptum, quòd animalia vi earundem Cauſarum, quæ ſingulorum vitam conſervant, impellantur ad conatus ſpeciem ſuam conſervandi, adeò ut naturali planè vinculo hæc duo inter ſe connectantur: Hinc enim fit ut magno amore ſocientur inter ſe animalia congenera, ſexu diſtincta, unde plurima ſibi invicem grata præſtant, & ut procreetur proles, quam velut ſuum ſanguinem diligant & tueantur, niſi inſolitum quiddam contingat quod naturales eorum propenſiones immutet. Ea autem quæ rarò adeò accidunt in rationes venire non debent, cùm ordinatus naturæ ſtatus eſt æſtimandus: Conjunctiſſima inter ſe ſunt prolis procreatio, & στοργὴ, quæ ad ſtudium illam enutriendi ſtimulat. Conſervatio enim eſt tantùm continua quædam rei generatio; eædem ergo cauſæ naturales ad hanc atque ad illam animal impellent: Manifeſtum autem eſt prolem conſervari non poſſe, niſi pacem, ſeu benevolentiam inter ſe colant conſimilia animalia. Ideoque naturaliter volunt benevolentiam hanc non minùs diuturnam eſſe quàm cupiunt eſſe ſuæ ſobolis durationem; in tali autem benevolentia, amplâ nempe & diuturnâ, conſiſtit ſtudium boni communis totius ſpeciei, illud ſcilicet ad quod animalium ingenium aſſurgere queat; quod quidem, homines ſi excipias, hebes eſt admodum & minimè providum. Exigua tamen illa ſolertiæ umbra quâ omnigena pollent animalia, ſufficit ad efficiendum, ut ſibi, prolique ſuæ fere ſemper conſulant, exercendo aliqualem erga congenera animalia benevolentiam. Quoniam autem naturalem amorem prolis provenire innuimus ab iisdem

cauſis quæ efficiunt ut animalia ad prolem generandam propendeant; oſtendendum eſt hanc propenſionem animalibus jam ad virium ſuarum ἀκμὴν progreſſis intrinſecam eſſe, & ab iis cauſis profluere quæ ad ipſorum ſingulorum conſervationem & vigorem ſunt neceſſariæ: unde ſequitur neceſſe eſſe ut animalia ſimul cum ſua ſalute, ſpeciei ſuæ continuationem bonúmque adeò commune quærant: Hoc autem è modo quo formantur ac nutriuntur liquidò conſtat: Certiſſimum enim eſt quòd eædem cauſæ quæ ſive in utero, ſive in ovo partes ad individui nutritionem requiſitas efformant, ut ventriculum, cor, *&c.* ſimul etiam vaſa ſpermatica, & ſexuum diſcrimina, inprimis animalium rudimentis fabricant, ut obſervavit Harvæjus de *Generatione Animalium*, Exercitat. 60. Ex eadem ſucci nutritii maſsâ ſanguini permiſtâ pars faceſſit in nutrimentum, pars in ſemen tranſit ad prolem generandam. Tota circulatio ſanguinis, omniáque ejus auxilia, ut muſcularis Cordis vis, valvularum in venis artificium, eodem opere privatæ individui nutritioni deſervit, & publico officio fungitur ad generis propagationem, dum materiam è qua ſemen elaboratur, ad vaſa ſpermatica demittit. Quicquid denique quævis viſcera, aliæve partes corporis præſtant ad tuendum ſanguinis ſtatum naturalem, id ſimul & ad individui vitam ſervandam facit, & ad prolis procreationem ſaltem remotè diſponit; ea enim omni magnâ ſanguinis intemperie impeditur.

In latiſſimum hîc ſanè liceret exſpatiari dicendi campum, verùm, ne nimius ſim, viſum eſt, reliqua quæ huc ſpectant Lectoribus Phyſiologis, Medicisque relinquere ulteriùs proſequenda, & ex paritate rationis cum ipſis quæ ſuggeſſimus ad mores è naturæ indiciis formandos applicanda. Ego hoc tantùm adjiciam, manifeſtum admodum eſſe, animalia hoc modo in alterius ſexûs, & prolis amorem impelli, atque adeò anguſtam φιλαυτίαν exui, quâ ſemel ſepoſitâ facilè ducuntur ad alia atque alia adamanda, donec

amor

amor tandem omnia congenera ob naturæ ſimilitudinem complectatur; atque adeo in communi animantium naturâ fundatum eſſe illud quod multiplici experientiâ obſervatum eſt, homines poſt ſuſceptam prolem pacis eſſe amantiores, & propenſiones ad prolem ſuſcipiendam omnes ad pacis amorem diſponere.

Interim prætereundum non eſt vulgare illud effugium, quo hoc aliáque indicia à propenſionibus naturæ ſumpta, è quibus ratio humana legem diſcat, eludere ſolent multi; quanquam ex his propenſionibus ſæpe id fiat, quod multis proſit, eas tamen omnes à ſolo propriæ voluptatis amore provenire, actúſque adeò omnes hinc profluentes alium nullum finem habere, ideoque nihil præter meram φιλαυτίαν indicare. Reſpondeo (1) Liquidò conſtat ex iis quæ præcedunt, me non deſumere indicium legis naturalis de quærendo bono communi è fine quem ſibi proponunt animalia: nihil affirmo de eorum intentionibus. (2) Probari tamen non poteſt, quod animalia in actionibus voluntariis, quibus aliorum bono juxtà ac ſuo re ipsâ inſerviant, utrumque tamen non pari ratione proſpiciant ac velint. Certè longè probabilius eſt utrumque effectum ſimiliter intendi: ſiquidem ità ſe res habet in iis quæ homines conſultò agunt, omnia ſcilicet effecta proviſa actionum ſuarum intendunt producere, quamvis eorum alia aliis magìs eos moveant ad agendum, magisq; eos delectant, poſtquam ab agendo quieſcunt; ea autem quæ efficere intendunt, meritò fines actionum dicuntur. (3) Dato, non conceſſo, quòd animalia ſuam tantùm conſervationem fœlicitatémque quærent, ut finem, & erga congenera animalia benevolentiam exercerent, velut medium ad eorum finem naturaliter & perpetuò neceſſarium; etiam hâc ratione evinceretur naturam indicare, quærendum eſſe bonum toti generi commune, & æquè valida indè naſceretur obligatio ad uſum mediorum adeò neceſſariorum, ac eſſet obligatio ad ſuppoſitum finem, vitæ ſuæ nempe conſervationem. Eadem enim eſt obligatio ad

H 3 media

media neceſſaria, ac ad finem ipſum. Hæc autem æquè valida eſt ac ulla quæ è pœnis legum civilium oriri poteſt; illæ enim nihil majus quàm mortem minitari queant. Hanc obligationem longè maximam, ſeu potiùs unicam realem eſſe contendunt, qui hæc objiciunt. Hanc itaque ob cauſam præter alias non paucas, fruſtrà eſt Hobbius, qui (ut tollat obligationem naturalem ad boni communis ſtudium) omnes propenſiones naturales eò facientes conatur reſolvere in ſuæ ſolùm conſervationis, vel ſibimet ipſi placendi ſtudium. Sic partim in libello *de Humana Natura* Anglice ſcripto, *cap. 9.* §. *10. 15. 16. 17.* partim in *Cive, cap. 1.* §. *2.* non ſolùm amorem illum quo ferantur animalia in ſpeciei ſuæ propagationem, ſed & στοργὴν illam quâ proles nata excipitur, & educatur, omnémque charitatem erga quoſvis, & miſericordiam erga afflictos oriri affirmat exinde, quòd animalia his motibus aut *aliquod ſibi commodum quærant, aut ſaltem ut magna ſentiant de ſuis viribus, ſeu bene de ſeipſis opinentur,* quæ Gloriæ eſt definitio Hobbiana; verùm præterquam quòd horum effectuum vis intrinſeca, & effecta quibus longè plus aliis præſtatur, quàm ipſis agentibus, apertè reclament; idque ſatis ſentiant animalia in quibus vigent, adeoque non poſſint non plus aliis intendere quàm ſibi: ſi daretur affectus hos animalibus neceſſariò ineſſe, ut ſeſe commodis quibusdam & hâc gloriâ imaginariâ bearent, maneret tamen obligatio ad actus cæteris proficuos, ut ſibi nullatenus deeſſent, in his quæ ſupponit naturaliter & neceſſariò ideoque perpetuò appeti. Fieri enim non poteſt, quin ſpe his fruendi, metúque ne hæc amittantur ſi negligantur, actus, qui aliorum bonum reſpiciunt, teneantur; & agnoſcit Hobbius, obligationem naturalem locum habere, ubi ſpe metúve libertas hominum coercetur, *de Cive, cap. 15.* §. *7.* Valida ſanè mihi videtur hæc ratiocinatio contra Hobbianos objectores; verùm in quo conſiſtit obligationis moralis natura, alibi explicuimus, hîc tantùm dicam. In veris

Morum

Morum regulis, è quibus obligatio naturalis naſcitur, finem adeò anguſtum, unius ſcilicet hominis conſervationem non reſpici, ſed communem omnium rationalium fœlicitatem. Contrà autem Hobbius exiguum hunc finem in humanarum actionum regulam proponit, eo conſilio, ut ipſi negligere poſſint actiones quaslibet, propenſionésque naturales in aliorum bonum utiles, quandocunque ipſis non videbuntur in rem ſuam facere; etſi revera (quod tamen plerosque φιλαυτίᾳ excæcatos frequenter latere ſolent) Publici boni ſtudium actibus externis teſtatum nunquam non eſt medium neceſſarium ad ſingularis cujusvis hominis fœlicitatem ſummam. Denique ne nimii ſimus in hujus objectionis ſolutione, conſiderandum eſt, nos non ex actibus voluntariis, quorum fines in diverſis animalibus, aut in eodem animali diverſis temporibus ſunt varii, judicium noſtrum ſumpſiſſe; ſed ex actibus, & propenſionibus planè neceſſariis, quæ inſunt animalibus etiam inſciis, & quandoque repugnantibus, quæque utì paucis innuimus, ab ipſa corporis ſui fabrica, & temperie proveniunt; non enim ex eo quòd eligunt cupiúntque ſeſe conſervare, ſed è naturali cordis ſyſtole amandatur ſanguis in vaſa ſpermatica, ſeménque indè ſecernitur, atque fermentatur; unde etiam oriuntur Veneris ſtimuli, & appetitus ſobolem procreandi, tuendíque: eadem enim cauſa appetitum utrumque generat: ſicut ex eadem materia & formatur primitùs animal, & aliquandiu nutritur, creſcitque in utero vel ovo? adeò tamen inſciis parentibus hæc fiunt, ut licèt operam ſuam miniſtrent, neſciant tamen antequam in lucem exeat ſoboles, mas an fœmina procreetur; ore, an umbilico, an utroque nutrimentum hauriat: immò an omninò veſcatur, aut etiam vivat nec ne. Ex his autem liquet in efformatione aut nutritione fœtûs nondum in lucem editi, animalia non dirigi à ſua cognitione effectum ſeu finem proſpiciente: multò verò minùs à proſpectu conſervationis vitæ ſuæ hoc modo procurandæ; illa enim propagatione

ſpeciei potiùs labefactatur: ſed & actus hos ſine conſilio ab illis fieri, & propenſiones ad hos actus multò magìs eſſe neceſſarias: ſcilicet in his actibus animalia planè ſunt ſimilia vegetabilibus, quæ licèt ſenſu careant, omnique finis proſpectu, non tamen ſibi ſolis nutrimentum hauriunt, ſed & ſemen proferunt in ſpeciei ſuæ propagationem: atque adeò utì in ovis & pulli corpus continetur, & alimentum idoneum quo nutriatur, donec maturus ſatisve ſtrenuus evadat ut aliunde ſibi cibum quærat, concoquátque; ita etiam in ſeminibus præter exiguum germen (quod futuræ plantæ eſt rudimentum) continetur etiam materia apta, quæ poſtquam humectata eſt, & calore idoneo in fermentationem quandam concitata, in teneras germinis radices ſeſe inſinuat, & illud nutrit, donec tantas vires acquiſiverit, ut è terra vicina alimentum poſſit deſumere. Poſtea verò cùm in lucem prodit fœtus, animalia jam ſentientia animal ſibi ſimile ſuo è ſanguine, ipſorum operâ naturali factum eſſe, indè intus diſponuntur ut id nolunt actu, & neglectu voluntario infectum facere; & ſunt ſanè quæ modò diximus Phyſiologis ſatìs comperta; quæ ſi quis diſtinctiùs explicata videre velit, Medicos noſtros clariſſimos legat, nempe Doctores, Harvæjum, & Highmorum *de generatione*, & Needhamum in erudito opere *de formato fœtu*. Sufficiunt illa quæ annotavi pauca ad evincendum quòd ex ipſa fabrica & temperie animalium (immò & vegetabilium) ab univerſalibus cauſis determinatis validæ oriuntur propenſiones ad ſobolem non modò generandam ſed & nutriendam. Quin etiam experientiâ notiſſimum eſt propenſiones haſce in animalibus ætate & uſu invaleſcere, adeò ut vehementes naſcantur dolores, ſi quid iis contrarium acciderit: hinc illæ hominum lachrymæ, quæ in fruſtrato amore, aut in ſterilitate, aut amiſſione liberorum diſtillant: ideoque ex his, aliiſque hujus generis innumeris quæ indies occurrunt, facilè quis colligat, ordinarium plerumque animalium ſtatum ipſis ingratum admodum fore, niſi (quantum poſſint) per

beneyo-

benevolentiam erga alia ſibi congenera, ſocietate cum iis utantur amicâ, cujus beneficio prolem procreent, educéntque, quantum fieri poteſt, tutiſſimè. Denique integra animalium compages (quoniam ea neceſſaria eſt conſuetarum functionum actionúmque cauſa) apertè indicat, ab iisdem cauſis internis provenire actus propter ſuam conſervationem, & affectus eatenus benevolos, quantum ſatis eſt ad amicam cum congeneribus animalibus conſociationem: hæc enim duo ab omnigenis animalibus ut plurimum re ipsâ fiunt, quanquam contingat aliquando, ſed rariùs, per ignorantiam, aut affectus perturbatos, vel ſibi, vel aliis ejusdem ſpeciei nocere. Quoniam itaque frequentior eſt inter ipſa concordia, pauciores autem ſunt diſcordiæ, ſequitur cauſas naturales concordiæ ipſis intrinſecas eſſe fortiores; vel eorum naturam, ubi nulla ſunt Civilis Societatis adjumenta, in hunc effectum potiùs quàm diſcordiam propendere; quod præcipuè contendimus. Hoc enim ſufficit (niſi evincatur hominum naturam animalem eâdem in brutis ferociorem eſſe, pacique magìs inimicam) ac probandum, quòd in omnibus deliberationibus de futuro (in quibus tantùm quid ut plurimum contingit, ſtatuendum eſt) generatim concludere liceat pacatam cum aliis conſociationem propenſionibus noſtris gratiorem fore, eandémque in aliis potiùs expectandam eſſe, quanquam in aliquibus caſibus res aliter eveniat. Quemadmodum verè quis pronunciet aleæ naturæ magìs convenire ut non jaciatur Senarius primo jactu quàm ut jaciatur, quoniam quinque ſunt caſus poſſibiles qui huic jactui repugnant, unus autem qui favet. Quòd autem animalia ratione carentia cum aliis ſui generis plerumque agant benevolè, id quidem facilè eſt probatu, percurrendo omnia illa quæ in capite primo requiri indicavimus, ut publico cujusvis generis bono quicquam inſervire dicatur. Abſtinent enim à noxa ſibi invicem ferendâ, ut plurimum. De Serpentibus hoc memoravit Juvenalis, quòd

—— —— —— —— Parcit
Cognatis maculis ſimilis fera. Quando Leoni
Fortior eripuit vitam Leo? quo nemore unquam
Expiravit Aper majoris dentibus Apri?
Indica Tygris agit rabida cum Tygride pacem
Perpetuam: Sævis inter ſe convenit Urſis.

Quin etiam benigniùs ſe gerunt erga ea quibuſcum aliquandiu vixerunt; notáque eſt Ciconiarum erga parentes ἀντιπελαργία, in quibus gratitudinis veſtigia reperiuntur. Limitatus in iis omnibus conſpicitur tum erga ſeſe, tum erga prolem, amor, & parata ſunt ad officia quædam mutua præſtanda, non leviora modò, ut cùm colludunt, ſed & graviora, ut cùm ſibi invicem opem ferunt adversùs hoſtes communes; idque ſe expectare indicant voce quadam propriâ, quâ pleraque animalia, ubi periculum imminere ſentiunt, alia convocant in auxilium. Sunt autem hæc (ſubſtantiam actuum ſi ſpectes) eadem cum iis quæ in boni communis curâ neceſſariò includi diximus, quæ quidem modo valdè imperfecto à brutis fiunt, ſed verè proportionato tenuitati cognitionis quâ utuntur in rebus ad ſuam-ipſorum conſervationem neceſſariis.

§. XXI. Cauſas ſi quærامus animalibus intrinſecas quæ ad hæc plerumque facienda ea determinent, præter eas à quibus priora ſumpſimus indicia, hæ ſunt ipſis propriæ quatenus ab inanimatis corporibus diſtinguuntur. Inprimis eorum compages è partibus admodum diverſis coagmentata pluribus indiget ut conſervetur, quàm mineralia aut plantæ. Sanguis enim cæterique liquores iis vitales, ut Lympha, bilis, ſuccus pancreaticus, & latex fortè nervoſus, ac ſpiritus, adeò perpetuis mutationibus ſunt obnoxii, & ipsâ diaphereſi exhalantur, ut novis continuò ſuccis opus ſit, nec non exercitio, quiete, ſomno, vigiliâ, pacatis affectibus, quibus ad juſtam temperiem reſtituantur, quæ fuerint mutata, aut quod eſt abſumptum, reparetur. Quoniam

niam autem hinc in iis fit famis, ſitis, variarúmque ægritudinum ſenſus valdè moleſtus, ſtimulantur ad quærendas, tentandáſque commodiſſimas rationes alimenta, & medelas, aliáque ſubſidia ſibi quærendi, quales ſcilicet ſuarum virium æſtimatio, & rerum omnium quæ ipſis occurrunt, notitia ſuggeſſerit. Occurrit autem nihil quod ipſis penitùs notum ſit quàm congenera animalia, quorum & vires, & neceſſitates è ſimilitudine cum ſuis facillimè æſtimant, & ex eadem naturæ ſimilitudine amoris, auxiliique ſpem aliquam hauriunt. Cauſa autem iſtius ſpei eſt, partim quòd res ſimiles ſimilia de ſe phantaſmata, adeoque ſimiles affectus (niſi gravis aliqua impediat cauſa, ut paſſio, error, diſſimilitudo valdè diſplicens, &c.) generare ſoleant, adeò ut eodem quo ſeſe amore complectantur, alia animalia ſibi congenera: partim verò quia proſpiciunt facillimè è diſcordia & contentione mala quidem ingentia ac innumera, boni autem vix quicquam ſperari poſſe. Quippe propter virium æqualitatem, aut accidentia multa quæ vires majores minoribus exæquent, (qualia ſunt; ſomnus, laſſitudo, morbi, conſociationes plurium imbecillium, locorum opportunitates variæ, in quibus imbecilliores vincant fortiores) non rarò contingat ut ſibi invicem noceant, ipſámve mortem inferant. Si enim potentiæ quæ inter ſe contendunt, quovis modo fiant æquales, illæ ſunt ad invicem uti pondera in æquilibrio poſita, quorum utrumvis alterum diſtinere poteſt à loco quem petit inferiore, neutrum autem eò quò tendit, poteſt pervenire. Atque hujuſmodi mala contingunt in virium æqualitate, cùm unum animal cum altero concertat, etſi cum aliis pax utrinque colatur: At ſi cum omnibus ſuſciperetur bellum, toties cum viribus longè ſuperioribus certamen eſſet ineundum, ut vitæ nulla ſpes relinqueretur. Breviter, veriſimile eſt, ipſis brutis judicantibus, ubi omnibus in rerum natura ſuppetit quod magìs conducit ad ſingulorum propriam aliorúmque conſervationem, ſatius eſſe rerum uſum inter

ſe,

ſe, ut occaſio tulerit, per concordiam dividere, & præſentibus tantùm neceſſariis uti, quàm belli perpetui periculis ſeſe exponere, ut rerum non neceſſariarum copiâ cumulentur.

In voluntate autem concedendi iſtiuſmodi diviſionem rerum, & operarum mutuarum, eámque conſervandi poſtquam facta eſt, continetur ſumma actuum omnium quibus bonum ſuæ ſpeciei commune procuratur; quare ipſa etiam bruta aliquatenus vident connexionem inter ſuam-ipſorum conſervationem & actus ad bonum ſuæ ſpeciei commune facientes, atque hanc ob cauſam inter ſe benevolè agunt; id quod erat explicandum. Hoc ſolum adjicere viſum eſt, ea quæ in animalibus notavimus, omnia ſimul eſſe conſideranda velut concurrentia ad ſubminiſtrandas vires, & ad efficiendam propenſionem versùs commune ſui generis bonum, eámque adeò fortem & conſtantem, ut niſi animalia ei obſequantur, caritura ſint magnâ parte ſuæ fœlicitatis, quæ in eo conſiſtit, ut grata fiant naturalibus eorum inclinationibus, & dolorem ſentient oriundum è lucta paſſionum inanium quæ naturaliſſimis hiſce principiis repugnant, quatum vis à nulla imaginationis deluſione dependet; adeoque rectè diſtinguuntur ab iſtis paſſionibus quas inanes dixi, quoniam à deluſa proveniunt phantaſia. In eum autem finem viſum eſt in cauſis benevolentiæ hujus erga congenera animalia, quæ in brutis omnigenis conſpicitur, inquirere, quoniam manifeſtum effeduxi eas omnes (aliáſque inſuper majores) in hominibus reperiri, eóſque adeò ex his ſaltem cauſis à natura aptos fieri ad talem inter ſe conſociationem, plerumque certè amicam, qualem inter bruta congenera videmus, quæ rationis auxilio ad majorem perfectionem evehatur.

§. XXII. Hobbium interim non latuit hoc cum ſuis principiis minimè conſiſtere, ideoque ſæpe hæc in contrariam ſententiam inſinuat: *Homines urſis, lupis & ſerpentibus eſſe ferociores; ſtatum eorum naturalem eſſe ſtatum belli omnium*

em in omnes; nullam inter eos eſſe naturam boni vel mali publici antequam civitates conſtituantur, adeoque nullam ejuſmodi boni notitiam, nullum ejus appetitum. Loca in quibus hæc tradit, alibi citavimus; hîc autem conſiderandus locus quidam in *Leviathane Cap. 17.* cui conſonat libri *de Cive, cap. 5. §. 5.* ubi ſibimet ipſi objicit; *Animalia quædam bruta, ut Apes, & Formicæ, pacificè in eodem alveari, & eâdem formicariâ inter ſe vivunt:* rogátque quid impedit quò minùs homines idem faciant? Reſpondet autem ſex articulis, quorum ſumma eſt hæc; *1. Homines litigant de Honoribus, illa animalia non item.* Regero autem; Honores Civiles (de quibus contentiones aliquando oriuntur) locum non habere in ſtatu naturali, ſeu ante conſtitutas civitates inter homines, ideoque de his eos non poſſe contendere in ſtatu naturæ de quo nunc agitur, magis quàm bruta animalia; Deinde, vera gloria, ſeu honos qui extra civile regimen haberi poteſt, definiente Cicerone, eſt conſentiens laus bonorum, & incorrupta vox bene judicantium de excellenti virtute. *Tuſc. 3.* Virtutes autem omnes communis boni ſtudium continent, indéque ſolùm reportatur bonorum laus. Ex amore talis honoris tantum abeſt, ut bellum, ídque in omnes oriatur, ut è contrario hoc veluti calcari ſtimulantur homines præ cæteris animalibus ad virtutum omnium exercitium quæ, Hobbio teſte, ſunt pacis communis media neceſſaria. *Leviath. cap. 15.* Reſpondet 2do. *Inter animalia illa bonum publicum & privatum idem eſſe. Ergo ad bonum privatum dum feruntur naturaliter, ſimul procurant bonum commune; homini autem in bonis propriis nihil tam jucundum eſt quàm quod alienis ſunt majora.* Ego verò hæc repono; gratum nobis feciſſe Hobbium quòd hîc imprudens agnoverit eſſe aliquod bonum publicum ſeu commune, extra regimen civile; & hoc ab ipſis brutis re ipsâ procurari: Aliter docuit alibi: vide *lib. de Homine c. 10.* verba ultima, Exiſtimamus autem cognitionem boni publici homines ad pacem & virtutem ducere aptam eſſe, quippe eſt illud ſuâ

naturâ

naturâ amabile, & boni privati firmiſſimum munimentum. Ejus etiam diverſitas (aliquibus in caſibus) à bono quorundam privato non eſt ſufficiens ratio, cur homines potiùs inter ſe pugnarent quàm apes & formicæ, quarum bonum commune à privato pariter diſtinguitur. Quod autem addit de hominibus, ſi univerſaliter intelligantur, ut verba ejus ſonant, falſiſſimum eſt, & ſine probatione dictum: niſi fortè remittendi ſumus ad generalem illam, uti vocant, demonſtrationem rerum hujuſmodi quam innuit in *Leviathanis* proœmio; ſcilicet novit Hobbius ſeipſum, & nihil ſibi in rebus ſuis jucundius eſſe quàm quòd alienis ſint majores, indéque colligit omnibus eaſdem eſſe cogitationes. Verùm oportuit aliquid in rerum aut Hominum natura oſtendiſſe, unde neceſſe ſit ut omnes homines ita judicent. Nôrunt certè quotquot verè Rationales ſunt, è naturæ ſuæ neceſſitate, ac rerum uſu, de rebus ſuis ſtatuere, jucundæ ſint nec ne; & quo gradu ipſos juvent ſine comparatione cum rebus alienis. Stulti ſunt aut invidi qui de ſolo rerum ſuarum exceſſu ſupra menſuram alienarum lætentur. Quòd ſi de hujuſmodi tantùm hominibus ſententiam illam intelligi vellet limitatè, tum ſufficientem non aſſignat cauſam univerſalis belli omnium in omnes, ſed contentionis fortè alicujus à ſtultis & invidis movendæ, quam prudentiorum ratio aut vis facilè coerceat, ne univerſis noceat. Tertiò autem reſpondet, quòd *Animalia cætera, quia ratione carent, in rerum ſuarum communium adminiſtratione nihil vident, aut videre ſibi videntur quod culpent: homines aliter: indè bellum.* His ſic reſpondendum eſſe cenſeo. Rationem hanc nihil ſuggerere quò minùs homines pacatè inter ſe agerent, ſi nullum eſſet regimen Civile cui ſubjicerentur; quo caſu propenſiones naturales ad benevolentiam univerſalem, legéſque naturæ omnes locum haberent, his non obſtantibus. Nec quicquam affert quò minus tales homines inter ſe conſentirent ad conſtituendam civitatem, (hæc autem illa ſunt

quo-

quorum cauſas nos quærimus) ſed objicit aliquid quod impediet, ne conſtitutam per conſenſionem ſolam conſervent. Videat autem Hobbius an non hæc quæ de permultorum hominum ingenio ſcribit, pariter concutient fundamenta pacis in civitate per unionem ab illo fictam conſtitutâ. *Permulti,* inquit, *ſunt, qui ſe cæteris ſapientiores & regendæ civitatis capaciores eſſe putant, qui dum ſuo quisque modo reformare volunt, diſſident inter ſe, & belli cauſa ſunt.* Annon hujusmodi homines pacta quibus inter ſe uniti fuerint, violari ſolent, & in bella civilia erumpere? Deinde verò conſiderandum eſt, Rationem hominum multò efficaciùs pacem & concordiam promovere, detegendo innumeras impoſturas imaginationis, & paſſionum, quàm diſcordiam per ſuam fallibilitatem, in rebus ad pacem communem ſemper neceſſariis, quæ paucæ ſunt & admodum conſpicuæ. Præterea homines non ſtatim atque videre ſibi videntur quod culpent in rerum communium adminiſtratione, bella movent; Eadem ratio quæ culpam detegit, monet etiam, multa ferenda eſſe pacis ſervandæ causâ, ſuggerítque modos varios quibus tentari poſſit pacificè emendatio talis culpæ. Tuum judicium appello (amice Lector) an hominis conditio deterior ſit conditione brutorum quia ratione utitur? Annon potiùs iniquè de hominibus ſtatuerit Hobbius, qui eorum rationem ream peragit omnium miſeriarum è bello & diſcordia ortum trahentium; & hac de cauſa contendit homines minùs pacatè inter ſe agere, quàm bruta irrationalia? Verùm totum hoc quod reſpondet Hobbius, eſt nihil ad rem. Quæritur enim de obligatione præceptorum rationis rectæ, ante civitates conſtitutas: Reſpondetur, hominum multorum rationem adeò falſam eſſe, ut civitates conſtitutas diſſolvat. Quartò aſſerit, ideò *homines non poſſe pacificè inter ſe vivere aequè ac apes,* &c. *quoniam illa animalia verborum arte illâ carent, quâ homines alii aliis ſuadere ſolent Bonum eſſe Malum, & Malum Bonum,* &c. *& alter alte-*

alterius actiones ita reprehendit, ut indè turbæ oriantur. Scilicet, quia aliquando contingit ut fucatæ orationis uſu concitentur turbæ; ergo homines (utpote qui eâ poſſint uti) certò nolunt inter ſe pacem tueri. Laxa certè nimis eſt conſequentia. At probare oportuit homines neceſſariò, aut ſaltem certò velle uti, idque conſtanter, ejusmodi ſeditioſis orationibus quæ ad bella movenda aliquid faciunt; præſertim cùm tot ſint cauſæ tum ipſis intrinſecæ, tum extrinſecùs conſpicuæ quæ ipſis ſuadeant potiùs pacem quærere. Probandum eſſet præterea ejusmodi conciones neceſſariò, aut ſaltem ſemper eò usque valituras eſſe apud auditores omnes, aut pleroſque ut ſtatim in bellum ruerent. Fieri enim poteſt ut perſpicaciores ſint, quàm qui fucatis verbis ſe illudi patiantur. Fieri poteſt ut Prudentiorum orationibus pacificis, ſolidiore ratione fultis, fidem potiùs adhibeant. Fieri poteſt ut rerum momenta potiùs expendant quàm inanem verborum ſonum. Atque huc certè ipſorum natura eos ducit: Sciunt enim ſe non verbis paſci poſſe, aut ab injuriis defendi, ſed actionibus, à benevolentia mutua proficiſcentibus. Quid vetat, quin potentior ſit bonorum ſuada, cui & ratio tum Oratoris, tum etiam auditorum, & ipſa rerum natura ſuffragatur? Quidni plus valeat lingua quæ legatione fungitur pacis, quàm quæ claſſicum canit? Cauti omnes diligenter potiùs attendunt ad ea quæ alii faciunt, quàm quæ dicunt; immo & inſuper curant ut adeò libretur eorum potentia, quibus fidunt, ut ſine ſummo ſuo periculo eos lædere ne poſſint quidem. Quòd ſi inſuper expendat lector, quanti momenti ſint verba tam ore prolata, quàm ſcriptis mandata ad contractus omnes faciendos, & ad Legum memoriam conſervandam, (quibus duobus omnis pacata Societas continetur) non dubio quin mecum ſentiet eorum uſum multò magìs valere ad Pacem faciendam firmandámque, quam ad eandem eliminandam; adeoque in humani generis commodis numeranda eſſe, non inter ea quæ homines brutis magis inhu-

inhumanos faciant. Verùm inſtat Hobbius. Quintò, *Bruta inter injuriam & damnum non diſtinguunt:* itaque *quamdiu bene ſibi eſt, cæteris non invident: Homo autem tum maximè moleſtus eſt, quando otio opibúſque maximè abundat. Tunc enim ſapientiam ſuam in regentium actionibus reprehendendis, oſtentare amat.* Scilicet, Antitheſis hoc innuit, Homines brutis minùs pacificè agere, quia diſtinguunt inter injuriam & damnum. Ego verò longè aliter ſentio, Homines libentiùs damnum ferre etiam ab hominibus datum, modò nè fiat injuriâ. Omnémque diſtinctionem inter hæc duo fundari in juris, legúmque cognitione, quam libenter agnoſco hominibus propriam eſſe. Quòd autem hæc cognitio efficiat homines ad pacem violandam proniores, ſeu ad conculcandum leges & aliorum jura ſuis ſimilia, id ferre nequeo. Fateor equidem, jura ab hominibus violari poſſe per effrænes aliquorum cupiditates, hâc cognitione ne quicquam ſeu incaſſum repugnante; verùm cognitio diſcriminis inter ea quæ jure fiunt, & quæ injuriâ efficere nequit, ut ad injurias inferendas ſint procliviores. At invidebunt aliis (uti innuit ex antitheſi) & ſapientiam oſtentare amabunt reprehendendo Regentes: Certè non ſine injuria, paucorum vitium toti generi humano objicitur; ídque ſine probatione niſi fortè in ſeipſo hos affectus conſpexerit, & indè eos hominibus omnibus naturales eſſe concluſerit; nam hanc rationem cognoſcendi humanum genus, gentium Rectoribus, aliíſque omnibus commendat in proœmio *Leviathanis*: nec aliam ullam eſſe harum rerum demonſtrationem: ſed monet ut examinemus, an noſtris hæc congruant cogitationibus. Meis ſanè non conſentiunt. Sint ipſe fœlix, ſint alii fœliciores, non equidem invideo, mihi nihil detrahetur. Modeſtiorem etiam cenſeo naturam humanam quàm quæ in reprehendendis Regibus delectetur. Oportet ut longâ conſuetudine quidlibet audendi confirmetur illius audacia, qui ad perduellionem moliendam proceſſerit, in quo crimine innumeræ cædes, rapinæ, ſacrilegia, omniáque

ſimul flagitia continentur. Verùm incongruè admodùm ab Hobbio hoc ſcelus hominibus objicitur in ſtatu quem ſupponit naturali, qui regiminis Civilis conſtitutionem, ſecundùm ejus hypotheſin, præcedit; videamus itaque an in ultima reſponſione meliùs evincat, humanum genus ad pacificam conſenſionem brutis animalibus minùs eſſe idoneum? *Animalium* (inquit) *illorum conſenſio à Natura eſt; conſenſio autem hominum à pactis eſt, & artificialis. Mirum ergo non eſt ſi ad firmitatem, & durationem ejus aliud præter pactum requiratur*, nempe *Potentia communis à qua ſinguli ſibi metuant, & quæ omnium actiones ad bonum commune ordinet.*

Reſpondeo. Pares planè eſſe cauſas naturales hominibus intrinſecas quatenus ſunt animalia, quæ eos ad conſenſionem de exercenda mutua inter ſe benevolentia perducant; pares (inquam) iis quæ in quibusvis aliis animalibus reperiuntur, *v. g.* in bobus, leonibus, apibus; ídque veluti in brevi ſpecimine conati ſumus oſtendere in iis quæ paulò antè dicta fuêre: & inſuper majores oſtendemus poſt hæc. Nihil autem oſtendere poteſt Hobbius quod homini deeſt, & cauſa eſt pacificæ ejusmodi conſenſionis quæ in brutis reperitur. Id enim quod additur, eam eſſe pactitiam inter homines adeoque artificialem, vulgus fortè fallat, à Philoſophis facilè redarguetur. Pacta enim illa vi naturæ tum animalis, tum rationalis fiunt. Certè ſi homines nulla inter ſe feciſſent pacta, nullâque uterentur ratione, tantundem tamen valeret inter illos communis natura animalium ejusdem generis, ut conſentirent in mutuam benevolentiam eatenus colendam, quatenus inter omnia bruta ejusdem ſpeciei, & eſt hæc conſenſio, & naturalis eſſe cognoſcitur. Quid itaque vetat quin poſtquam acceſſerit hominibus ratio & verborum uſus, maneat conſenſio illa adhuc naturalis? Ratio non tollit conatus & propenſiones naturales ad concordiam, nec conſenſio naturalis minùs firma fit aut inconſtans, eò quòd verbis exprimatur; quemadmodum

appe-

appetitio & aſſumptio cibi potûſque non deſinunt eſſe actiones naturales in homine, etſi hunc appetitum verbis exprimat, & ratione ſuâ locum, tempus, genúſque cibi ſumendi conſtituat. Præterea verò quandoque Hobbius concedit à ratione eſſe humanæ naturæ partem ac facultatem naturalem, ut *de Cive cap. 1.* aſt. 1. cap. 2. §. 1. ídque alii omnes (quantùm ſcio) conſtanter agnoſcunt; unde ſequitur eam inſuper Societatem ſeu conſenſionem, quam ratio ſuaſerit per pacta ſtabiliendam eſſe, ex hominum natura ſcilicet rationali provenire; eámque adeò naturalem dici poſſe meritò, etſi arctior longè fuerit, pluribúſque conditionibus aſtricta quàm ulla uſpiam inter beſtias conſpicienda. Patebit autem conſenſionem oratione profectam ideo aptiùs naturalem dici, ſi conſideremus rationem practicam à natura optimi finis quem proſpicere poſſumus, ac optimorum mediorum quibus uti valemus, prorſus determinari. Atque inſuper rationis omni operâ nihil aliud effici, quàm ut propenſiones illæ ad concordiam cum aliis ſui generis, quæ omnibus animalibus naturales ſunt (ſed in brutis valdè confusè & cæco modo ſe exerunt) ad integrum ſuum objectum, Rationales ſcilicet univerſos, dirigantur, & ut ſingulæ actiones indè optimo loco, tempore, cæteríſque circumſtantiis eliciantur. Sic meritiſſimè illa cibi, potúsve ſumptio naturaliſſima dicetur, quæ & generaliter à conſtitutione animalis provenit, & in omnibus caſibus particularibus à ratione animalis valetudinem curante perfectiſſimè dirigitur, absque ullo in diæta errore. Poſſunt tamen præcepta illa diætæ regendæ, quorum vim & veritatem ratio ex natura rerum obſervat, Artis nomen mereri; Ars enim eſt habitus actiones dirigens, prout finis & mediorum natura indicârit: habitus autem hujusmodi agenti rationali planè naturalis dicatur, ſiquidem ejus partes, ſeu præcepta pauca fuerunt, adeoque manifeſta, ut facilè imbibantur è natura rerum, abſque inſtitutione, & dum aliud agimus; quemadmodum bruta victûs ſui regendi

modum à ſola experientia colligunt; immò & plantæ ſine ullius ſenſûs, nedum artis, adjumento congruos tantùm ſuccos à terra, in ſuum nutrimentum ſine errore hauriunt. Artium prima principia habitus ſunt ſtrictè dicti, & ſuarum quidem artium partes intrinſecæ; adeò ut hâc ratione poſſint fortè dici artificialia; verùm quia ſine arte ſemper diſcuntur, ab omnibus agnoſcuntur naturaliter cognoſci; quíque de artibus ſcribunt, ea ſupponunt, non docent. Sic peritia addendi numeros minimos, ac lineas rectas inter ſe ut fiat ſumma, Et ſubductio parilis in exiguis, notiſſimisque quantitatibus, habitus quidem dici poteſt & pars eſſentialis Arithmeticæ & Geometriæ practicæ; eam tamen diſcipulos ſuos naturæ ſuæ viribus abſque inſtitutione acquiſiviſſe ſupponunt Mathematici, adeoque planè naturalem eſſe. Proinde Euclides in communibus notionibus quæ axiomata vocat, ſupponit æqualia æqualibus addita aut etiam ablata, notúmque eſſe quòd ſummæ, vel differentiæ erunt æquales. Quod ideò tantùm obſervamus ut perſpicuum fiat, peritiam quandam agendi (addendi *v. g.* aut ſubtrahendi) ſimul artis alicujus partem eſſe eſſentialem, & tamen prorſus naturalem eſſe homini utpote rationali. Quapropter exiſtimo Hobbium non rectè feciſſe, quòd conſenſionem inter homines quæ pactis exprimitur, ita artificialem eſſe dixerit, ut opponatur naturali. Non negaverim equidem verba illa quibus pacta ſignificantur ex arbitraria conſtitutione profluxiſſe: verùm conſenſio illa animorum circa mutua benevolentiæ officia, cujus verba ſunt ſigna tantùm, eſt prorſus naturalis. In conſenſione autem illa animorum de commutandis *v. g.* officiis conſiſtit natura tota pacti, omníſque ejus vis obligandi indè profluit. Scientia autem & voluntas inſuper conſtituendi aliqua ſigna quibus hujuſmodi conſenſio utrinque indicetur, adeò facilis eſt & obvia homini etiam ſine inſtitutione, ut naturalis quoque dici mereatur, quanquam uſus horum vel illorum ſignorum ſit arbitrarius (ita enim mallem appellare quàm artificialem.)

Brevi-

Breviter, conſenſio pactis expreſſa (præſertim circa generaliſſimos actus benevolentiæ, de quibus ſolis in diſquiſitione de legibus naturæ agitur) aut dicenda non eſt artificialis, aut ſi ita dicatur, intelligenda ita eſt illa appellatio ùt conveniat cum naturali, non autem illi opponatur, uti minùs firma & durabilis, ùt fit apud Hobbium. Significatio enim naturalis conſenſionis, per verba ſecundùm artem aliqualem conſtituta, non minuit ejus firmitatem aut durationem.

Manet itaque inconcuſſum quod initio poſuimus, ineſſe hominibus, hoc ipſo quòd ſint animalia, propenſiones ſaltem tales ad benevolentiam erga alios, quales ſunt in cæteris animalibus erga alia ſibi congenera, in quibus præcipua capita legis naturalis in aliquibus caſibus pro modulo ſuæ cognitionis obſervari animadvertimus. Operæ pretium autem exiſtimavi hæc Hobbiana reſponſa ſigillatim conſiderare, partim ut videat Lector, quàm craſſum errorem defendere cogitur Hobbius, ut obliteret indicia ſanctionis legum naturæ à propenſionibus naturalibus deſumpta: partim autem quoniam obſervavi hæc ſingula, è quibus Hobbius colligere vellet, hominem erga ſuum genus magìs malevolum eſſe & inſociabilem quàm bruta animalia, commodè admodum in ipſum retorqueri poſſe, veluti clariſſima indicia quòd homo à natura aptus fuerit factus ad majorem erga ſibi congeneres benevolentiam, quàm aliud quodvis animalium genus. Amat enim Honorem, qui è beneficentia ejusmodi naturaliter provenit. Publici boni vim ad tutandum bonum ipſi privatum perfectiùs intelligit. Ratione utitur, quæ & ad obedientiam & ad imperandum, prout fors obtulerit, ipſum pariter diſponit: verbis aptiſſimis rationis ſuæ vim acuere novit & exornare. Legem novit, cujus vi injuriam à damno citra injuriam illato diſtinguit. Denique conſenſioni inter homines ſemel factæ non natura tantùm conſtantiam, ſed naturæ auxiliatrix ars multifariam cautelam adversùs caſus minùs opinatos, &

durationem ultra ætatem hominis per ſcripturam impertit. Interim non libet his ſingulatim explicandis hîc loci diutiùs immorari; ſed integrum relinquo Lectori judicium, utrùm Hobbianæ reſponſiones an hæ retorſiones fuerint veriores? ſeu, an non hæc hominibus peculiaria potiùs juvent propenſiones ad benevolentiam, quas animalis naturæ conſtat perpetuò ineſſe, quàm eas eradicent aut retundant?

§. XXIII. Poſtulat methodi noſtræ ratio ut nunc nonnulla expendamus quæ hominum corporibus propria ſunt, ut videamus, an non illa homines cæteris animalibus aptiores faciant ad benevolentiam mutuam inter ſe exercendam, atque adeò ad ſocietates magis amicas conſtituendas? Illud autem hoc in loco opportuniùs agemus, quoniam etiam hæc iis competunt, quatenus ſunt animalia; adeoque conſideranda ſunt non ut per ſe quicquam efficientia, ſed ut cooperantia cum iis quæ antea in reliquis animalibus obſervavimus, unde ex auctis viribus ejusdem generis effectum, ſed certius & majus, expectemus. Viſum eſt itaque hæc eo ordine diſponere quo facillimè referantur ad ea capita quæ modò vidimus indicare, animalium omnium naturam eâdem operâ ad benevolentiam erga congenera animalia ferri, quâ ad ſuam conſervationem propendet. Nihil autem reperimus in humano corpore eximium quod referendum ſit ad primum indicium, à limitata partium magnitudine deſumptum; ſed ad ſecundum, quod ex imaginationis & memoriæ viribus, ſeu effectis ſumitur, multa ſunt quæ referantur, in quibus humanum corpus cæteris animalium corporibus præcellit. His autem hoc generaliter præmittendum eſt, quòd quicquid Phantaſiæ & Memoriæ vires auget, eásve facit diutiùs ineſſe hominibus quàm aliis animalibus, id omne multum contribuit ut ii è naturali obviâque experientiâ plura diſcant circa cauſas boni tam ſui, quàm communis, quæ in ipſorum ſunt poteſtate, adeoque efficit ut majore polleant prudentiâ

dentiâ quâ actiones ſuas dirigere poſſint & velint in proſecutionem boni tam privati, quàm publici; quæ duo inter ſe ex natura hominum intimè conjuncta ſunt, & complicata. Quicquid autem prudentiam hujusmodi augere aptum eſt, id pariter diſponit ad praxin omnium virtutum moralium, hoc eſt, ad omnium legum naturalium obſervationem.

His præmiſſis ex Anatomicorum ſcriptis, quin etiam obſervatis noſtris aliorúmque, nonnulla offeram in corpore humano conſpicienda, quæ ad phantaſiam, & memoriam in hominibus ampliandam, vegetandámque faciunt, quæ quidem, ſi ſigillatim ſpectentur, minùs proſint, conſiderata tamen conjunctim inter ſe, & cum iis quæ animalibus omnigenis communia ſunt, nec non in ſubordinatione ad mentem diviniorem, cujus corporis noſtri partes hæ ſunt inſtrumenta propria, inſignem videntur afferre in finem noſtrum utilitatem. Humanam autem Phantaſiam & Memoriam juvant (1) Cerebrum, quod pro mole corporis longè majus quàm in alio quovis animalium genere conſpicitur: (2) Sanguinis ſpirituúmque animalium indè manantium major copia, defæcatio item major per erectum corporis ſitum; vigor, motúsque major propter aſcenſum patentiorem in cerebrum per tubulos Carotidum integros; Memoriæ verò peculiariter utilis eſt ætatis humanæ diuturnitas, tum puerilis, in qua ingens rerum & verborum copia reconditur, tum etiam maturioris, in qua majore cum judicio ea quæ pridem fuerint nota, quæque recèns obſervantur, in ſuas claſſes diſponuntur; De his autem ſingulis adjiciemus pauca, ut res tota clariùs eluceſcat.

Cerebri autem nomine intelligimus hoc in loco totam illam ſubſtantiam albam quæ in meningibus involvitur intra Cranium, quæ quandoque dividitur in Cerebrum ſtrictè dictum, & Cerebellum; de quo Bartholinus in Anatomia *Lib. 3. cap. 3.* hæc habet; *Cerebri humani magnitudo*

inſignis eſt in proportione ſui corporis, ut habet Ariſtoteles. Et ut plurimùm homo duplo plus cerebri habet quàm bos, nempe ad librarum quatuor vel quinque pondus. Indè verò ſic ratiocinandum eſſe puto. Corporis humani mediocris pondus non aſſurgit ultra quartam partem ponderis corporis bovini, & tamen duplo plus cerebri ei conceſſum eſt in regimen tantilli corporis; indè ſequitur octuplum Cerebri datum eſſe ad regendum æquale pondus membrorum. Ipſe etiam comperi corpora ovium majorum, & porcorum corpora pondere corpus humanum æquare. Eorum autem cerebrum tantùm octavam circiter partem habere ponderis Cerebri humani. Quid autem aliud monere poteſt tanta inter hæc animalia hac in re diſparitas, quàm quòd homo naturâ ſuâ aptus ſit factus ut Cerebri vires in actuum ſuorum regimine longè ſint majores, magíſque conſpicuæ? Certum autem eſt (ut alios uſus cerebri communes cum reliquis animalibus taceam, è quorum conſideratione nulla ratio ſuperpondii peti poteſt) hominem hujus partis miniſterio, primò res per ſenſus delatas accuratiùs obſervare, éaſque inter ſe conferre & perpendere (præter cætera minoris momenti naturalia effecta) quantum res quælibet, quæ viribus noſtris diſponuntur, afferre poſſint boni, aut mali hominibus ſingulis, vel pluribus conjunctim ſpectatis. Secundò verò quoniam omnes nervi à Cerebro, aut medulla ſpinali quæ illi continua eſt & homogenea, oriuntur, evidentiſſimum eſt motus omnes corporis qui ullatenus à nobis regi poſſunt, cerebri operâ dirigi & gubernari. Id autem diſtinctiùs intelligatur ex iis quæ Williſius obſervat de origine omnium nervorum qui motui voluntario inſerviunt à Cerebro ſtrictè dicto. Ex his autem ſponte ſuâ hoc ſequitur, majorem & molem, & vim Cerebri, quæ in homine conſpicitur, ei naturaliter inſervire, ut multiplicem actuum ſeu motuum varietatem indè pendentem diligentiore deliberatione, conſilio, & curâ (qui uſus ſunt cerebri peculiares) dirigat. Hoc autem aliter fieri nequit

quàm

quàm finem ſibi maximum proponendo (commune nempe univerſi bonum, entium vero rationalium præcipuè) & optima media commodiſſimâ ratione ſollicitando, id eſt, efficaci benevolentiâ rationales ſibi omnes devinciendo. Simplicior certè organorum apparatus, qualis in arboribus reperitur, ſufficit ad individui unius conſervationem; illarum enim plurimæ diutiùs florent quàm vivunt homines; immò ſufficit ad ſpeciei ſuæ propagationem, in quâ tamen aliquid communis boni continetur. Tanta autem cerebri capacitas, cum tot admirandis inſtrumentis ei annexis, qualia ſunt ſenſuum omnium, motúsque voluntarii organa, ad uſus nobiliores adaptatur. In avibus aliquot, & piſcibus, cerebri quantitas adeò exigua eſt, ut ab oculorum ſuorum mole & pondere æquetur, quandoque etiam ſuperetur (quod cum aliis multis ad rem Anatomicam pertinentibus ab integerrimo amico, Medicóque doctiſſimo ac fœliciſſimo Doctore Hollings, primò mihi commonſtratum eſt) nec his tamen hoc deeſt ingenii ut pacatè agant cum animalibus ſui generis: quanto minùs hoc deeſſe poteſt (ſalvâ ipſorum fœlicitate) hominibus univerſim, qui ampliſſimis agendæ cognitionis inſtrumentis docentur; præſertim cùm in Cerebri uſu ad proſecutionem veri, bonique maximi maxima pars fœlicitatis humanæ conſiſtat? Huc pertinet quod Williſius lib. *de Cerebro cap. 26.* tradidit, ſe in diſſectione cadaveris cujusdam à nativitate fatui, nullum in Cerebro vitium reperiſſe, niſi quòd mole eſſet perexiguum: & in Cercopitheci anatome obſervavit quòd Cerebrum ejus parùm ab eo quod in Cane & vulpe cernitur, differebat, niſi quòd proportione ad ſui corporis molem habitâ longè eſſet capacius, ejúsque anfractus ampliores exiſterent, unde ad ingenium hominis hoc animal propiùs quàm cætera accedit.

§. XXIV. Secundò autem in humano corpore obſervanda eſt ſanguinis ſpirituúmque animalium indè profluentium copia, defæcatio, & vigor, major quàm in brutis

reperitur, quæ inter Phantaſiæ, ac Memoriæ, ipſiúsque adeò Prudentiæ cauſas adjuvantes meritò numeretur. Sanguinis autem menſura multis de cauſis in omnibus animalibus, ipsóque adeò homine variatur. Obſervârunt autem Anatomici, Charltonus, Lowerus, aliíque, quòd rarò excedat viginti quinque libras, rarò minor ſit libris quindecem, ideoque mediocris ejus quantitas æſtimari poteſt viginti librarum. Si itaque ſupponamus hujusmodi hominis corpus, poſt exemptum ſanguinem, pondus habere ducentarum ejusmodi librarum (quod quidem mediocri hominum pondere majus eſt) habebit ſanguis ad reliquum corpus rationem unius ad decem, vel erit undecima pars corporis viri ſanguine ſuo præditi. Non multùm ab hac computatione diſcedit Gliſſonius noſter, qui libro *de Hepate cap. 7.* ſanguinem totius corporis humani partem duodecimam eſſe ſcripſit. In ove autem, vitulo, porco ſæpe expertus ſum ſanguinem ad corpus eorum exſangue rationem habere unius ad viginti, aut minùs ad octodecim. Hinc autem inferre licet, ſanguinem humanum ad ſuum corpus rationem habere fere duplo majorem quàm aliorum animalium terreſtrium ſanguis habeat ad ſua corpora. In piſcibus autem, & avibus longè adhuc minor eſt ratio maſſæ ſanguinis ad corporum ſuorum molem. In confeſſo inſuper eſt inter Anatomicos ſanguinem humanum aliorum animalium ſanguinem calore ſuperare. A copia autem & calore ſpirituum copiam & agilitatem cuivis pronum eſt colligere. Id ſolum hìc adjicere viſum eſt me nihil affirmare de forma ſpirituum an ſit aerea nec ne, quam video Harvæjum ejúsque ſectatores oppugnare, ſed eo nomine intelligere partes quasdam agillimas ipſius primò ſanguinis, quæ indè derivantur in cerebrum ut imaginationi, ac memoriæ, nec non in nervos, fibrásque muſculorum, ut motibus animalium inſerviant: quales ipſe Harvæjus non denegavit. Modus autem quo ſpiritus ſeu partes ſanguinis agiliores à reliquo ſanguine ſecernantur, nondum fortè

peni-

penitùs, etiam peritiſſimis naturæ miniſtris (Medicos intelligo doctiſſimos) innotuit. Noſtro ſufficit inſtituto, quòd inter eos fere convenit ſanguinem, cujus partes ſpirituoſiores, ſeu magìs activæ fermentatione fuerint ab aliis quadantenus diſſolutæ, & liberatæ, ad cerebrum tranſmitti, ut ibi ſpiritus plenè ſeparentur, ſeu exſtillentur. Ego hoc tantùm in rem noſtram obſervatum velim, majorem cerebri humani molem, majorémque ſanguinis copiam facilè intelligi poſſe efficere, ut copioſiores generentur ibi ſpiritus quàm in cæteris animalibus, quocunque tandem modo id fiat in utrisque.

Quin etiam, fortaſſe non prorſus importunum erit id inſerere quod Doctiſſimus noſter Medicinæ Profeſſor Dr. Gliſſonius in puerulis Rachitide affectis, caput majus fieri propter aliarum partium marceſcentiam, ingeniúmque ſimul cum Cerebro, ob majorem ſanguinis copiam affuſam, incrementum capere, obſervavit. Nec prætereundum cenſeo quòd erectus ut plurimùm corporis noſtri, dum vigilamus, ſitus in hunc effectum aliquid contribuat. Hinc enim non ſolùm ſymbolicè inſtituimur in contemplationem cauſarum ſublimiorum, quarum influxus æquè reſpicit omnes ubique homines, totúmque adeò mundum hunc ſublunarem, quod antiquitùs à multis eſt obſervatum; verùm etiam hinc cerebrum humanum diſponitur ad ſpiritus vegetiores, ſimul ac copioſiores generandos, unde ad ampliſſima quæque rationis munia meliùs fungenda naturaliter comparati ſumus. Summa autem omnium illarum functionum in amica conſociatione cum rationalibus aliis continetur. Ratio autem ob quam exiſtimem hunc humani Cerebri ſitum aliquid conferre ad ſpirituum mobiliorúm, & plurium generationem, è principiis petitur ſtaticis ad officia, ſitúmque arteriarum, venarúmque ad capita noſtra pertinentium accommodari; quæ quidem licèt pleriſque videantur heterogenea ac nimis à re noſtra aliena, mihi tamen videntur vim ſuam diffundere per totam

mundum corporeum, adeoque in humanis corporibus locum habere non contemnendum. Videtur itaq; mihi quòd dum maſſa ſanguinis ex impulſu à Syſtole cordis recepto in Aortam tota irruit, non tamen omnes ejus partes æqualem ab illo impulſu impetum recipiunt propter diverſitatem magnitudinis, figuræ, ſoliditatis, motuúmque quæ in iis extitit; (eſt enim ſanguis liquor ex admodum heterogeneis partibus conſtans, habéntque illæ varios motus ut ſunt fluidæ, nec non ut calidæ, & fermentatæ, ac majoris minorísve gravitatis participes;) ſed nonnullas aliis hinc celeriùs moveri, quas agiliores, levioréſque ſanguinis partes liceat appellare. Crediderim itaque harum partium numerum bene magnum à craſſiorum conſortio in divaricationibus arteriarum ſeſe expedire, & faciliùs ad loca ſuperiora evadere poſſe vi pulſuum perpetuò repetitorum, quâ inæqualiter urgetur earum motus, harum nempe magìs, illarum verò minus. Hinc opinor aſcendere ſanguinem paulò agiliorem in truncum aſcendentem, qui etiam anguſtior eſt, quàm qui tranſit in patentiorem illum deſcendentem, per quem craſſior ſanguis & gravior faciliùs propellitur. E trunco autem aſcendente purior adhuc in carotides, & vertebrales arterias, unde Cerebro ſpirituum materia ſuppeditatur. Non ego magnum eſſe cenſeo diſcrimen inter ſanguinem arterioſum qui caput alluit, eúmque qui inferiores partes præterlabitur; ſed tamen vel minima quæ è principiis claris & univerſalibus deduci poſſe viderentur, non cenſui prorſus ſilentio premenda, ubi opportunè cogitationibus meis occurrebant. Adjungam itaque quod huic cognatum eſt de venarum ad cerebrum pertinentium ſitu declivi, ex quo fit quòd ſanguis ſuâ gravitate deſcendat celeriùs: unde quia citiſſimè deplentur venarum jugularium, & vertebralium rami, ideo citiùs locus datur recentis ſanguinis affluxui ex arteriis carotidibus, ac vertebralibus, qui aliter à venoſi ſanguinis reſiſtentia impediretur. E fœlici autem concurſu harum duarum cauſa-

rum,

rum, nempe è vegetioris ſanguinis aſcenſu per arterias cerebro deſtinatas, & è præcipiti deſcenſu ſanguinis ejusdem (poſt amandatos ſpiritus) per venas in erecto corporis humani ſitu, ſequetur celerior ſanguinis in capite circulatio quàm aliis in partibus corporeis, aut quàm fiat in capitibus aliorum animalium; & è celeriore circulatione, recens ſanguis ocyùs ſuppeditabitur, è quo copioſiores ſpiritus exſtillentur.

Non eſſet difficile plurima afferre argumenta quibus ſanguinis ſpirituoſioris aſcenſus per arterias in caput penetrantes confirmari poſſit, eáque deſumpta à frequentioribus in partibus infimi ventris obſtructionibus, è ſanguine fœculentiore natis, è tumoribus, & quandoque fluxu venarum hæmorrhoidalium, qui morbus ſoli (opinor) generi humano accidens, è ſitu corporis erecto, ex parte ſaltem, pendere videtur. Verùm compendio ſtudendum eſſe cenſeo. Lector qui plura in hanc ſententiam cupit, legat illa quæ Doctiſſimus Lowerus ſcripſit in erudito Tractatu *de Corde cap. 2. à pag. 133.* ad finem capitis, quorum plurima (etſi in alium finem ab illo afferantur) ad rem noſtram à prudente Lectore facile poterunt commodari. Nec his quicquam obeſt quòd volucres aliquot reperiantur quæ erecto incedunt capite, collóque prædita ſunt longiuſculo. Concedi enim poteſt, quòd in illis etiam ſanguis eò levior & ſpirituoſior aſcendat, nec tamen hinc magnum ad illorum ingenia ſubſidium erit expectandum, quia & ſanguinis & Cerebri in proportione ad reliquam corporis ſui molem, perexigua eſt illis quantitas. Quin etiam tantillum ſanguinis, etſi non eſſet ſpirituoſus, facili ſyſtoles impulſu per arterias earum carotides aſcenderet, quoniam adeò exiguæ ſunt ut ad tubulorum capillarium è vitro factarum naturam accedant, per quos aquam communem, præſertim calefactam, ſuâ velut ſponte aſcendere vidimus ad aliquot pollicum altitudinem.

Reſtat

Reſtat ut aliquid dicerem de motu velociore ſanguinis in cerebrum humanum, qui exinde provenit, quòd arteria carotis in illis non finditur, ut in brutis plerisque, in mille ſurculos, & plexus retiformes qui ejus impetum in illis frangunt, ſed uno amplo & aperto profluit alveo, donec in Cerebrum penetret; unde neceſſe eſt ut partes ejus omnes, ipsíque adeò ſpiritus impetuoſiùs moveantur; & ut circulatio ejus tota citiùs abſolvatur; & ut recentis ſanguinis acceſſui paratior ſit locus: quæ omnia ad agilitatem & copiam ſpirituum procurandum plurimùm faciunt. Verùm hæc adeò plenè & accuratè tractârunt Williſius ὁ πάνυ, & Lowerus loco citato, ut induſtriæ noſtræ nullus relinquatur locus, ſed ipſe velut fontes potiùs ſint adeundi. Vide Williſ. Cerebri Anatom. *Cap.* 7. Mihi ſatìs eſt hæc ex illis deſumpta ad rem quæ præ manibus eſt accommodaſſe. Hoc ſolum viſum eſt adjicere, quòd quanquam tot ſint in humano capite imaginationis, & memoriæ adjumenta quæ Menti operam præſtent non inutilem, hæc tamen nullatenus ſufficiunt ad reſolvendas ejus operationes (quarum antea mentionem fecimus) in vires materiæ & motus. Immo è contrà Malpighium reor verè dixiſſe, quòd quò meliùs innoteſcet nobis Cerebri natura, & officium, eò magis deſperabimus operationes animi ex ejus motibus explicari poſſe. Vide Malpig. *de Cerebri cortice, cap.* 4.

§. XXV. Tranſeo nunc ad ultimum Memoriæ adeoque Prudentiæ auxilium, quod humano generi ordinariò conceſſum eſt ultra cætera animalia, quod ex ætatis noſtræ conſuetis conditionibus profluit. Certiſſimum eſt ſtupendam planè eſſe memoriæ noſtræ vim, quæ in ſe complectitur aliquot millia verborum, & inſuper ſententias, ſeu propoſitiones exinde factas ultra millies millenas, præter infinitam penè rerum, actionúmque varietatem, quas intra vitæ noſtræ curriculum obſervamus. Ea autem utcunque brevis ſit, ſi comparetur cum æternitate quam expetimus,

aut

aut cum longævitate primorum hominum quam ex hiſtoria ſacra diſcimus, eſt tamen multò longior quàm aliorum plurimorum animalium quæ nobis ſunt nota. Illa enim citiùs ad maturitatem perveniunt, citiùs etiam occidunt, quàm ut ad ſexageſimum aut ſeptuageſimum annum perveniant, qui vitæ noſtræ terminus figi ſolet. Opportunè autem à Natura cautum eſt, ut ætate adhuc tenerâ, tenax eſſet pueris memoria, cujus ope, antequam rebus gerendis maturi ſimus, multa tenemus de Deo, hominibúsque plurimis, qui Cauſæ ſunt communis boni, noſtræque quam ſperamus fœlicitatis; indéque diſcimus quàm ſit neceſſarium, & maximum hunc finem proſequi, & diffusâ erga eos benevolentiâ, tanquam unico in eum finem medio, uti. Hobbius tamen hic ut alibi, bruta præfert hominibus; ideoque in *Leviathanis Cap. 3.* ubi de Prudentia agit, hoc aſſerit; *Sunt* (inquit) *animalia alia, quæ earum rerum quæ ad finem ſuum conducunt, plura obſervant, & prudentiùs perſequuntur, unicum annum nata, quàm puer decennis.* Mihi certè qui ſæpe cum admiratione obſervavi ſolertiam puerorum in luſibus ſuis, & in aptis ad quæſita reſponſis, nec non memoriæ inſignem fœlicitatem in linguis ediſcendis, nihil unquam in brutis videre contigit, quod cum his comparari poſſit; ideoque Lectoris judicio relinquendum cenſeo, annon hoc ab Hobbio potiùs malignè, quàm verè & ingenuè dictum fuerit. Plurium autem annorum experientiam, ætate præſertim maturâ, naturaliter prudentiam generare ſæpe agnoſcit; nec tamen videt quòd hinc aliquid hominibus accedit ſupra bruta, quorum & ætas brevior eſt, & quibus parum admodum creſcit ex ætate ingenium, quæque quod experientiâ didicerunt aliis, præſertim loco aut tempore multùm diſſitis, adeò commodè communicare nequeunt, ut homines poſſunt, & ſolent in maximum prudentiæ, ac fœlicitatis mutuæ incrementum.

§. XXVI. Verùm miſſis tandem iis quæ ad Imaginationem, & Memoriam hominis pertinent, accedamus ad illa

huma-

humanis corporibus propria, quæ ad affectuum regimen, eorúmque determinationem ad bona potiùs quàm mala aliis quærenda, propius ſpectare videntur. In his autem illud ſupponitur velut fundamentum, quod in indicio tertio è natura animalium communi deſumpto notavimus. Affectus qui circa Boni cujuſcunq; proſecutionem occupantur, animalia omnia quibus inſunt naturaliter magis juvare, & delectare. eáq; ideo in hos velut vitæ ſuæ conſervationi magìs amicos eâdem neceſſitate propendere, quâ principia omnia iis intrinſeca ad vitæ ſuæ, & valetudinis tutelam magìs determinantur, quàm ad procurandam ſibimetipſis perniciem. Hoc ſuppoſito, duo ſunt in humano corpore quæ efficiant ut tali affectuum ſuorum regimini præ cæteris animalibus diligentiſſimè velint proſpicere; quorum primum efficit utillud melius quàm alia efficere poſſit; Secundum, ut ipſius valetudini, vitæque adeò, magis hoc ſit neceſſarium quàm cæteris animalibus. Si quid autem in alterutro minùs certum Lectori videatur, meminerit velim hæc ſuperpondii loco adjecta fuiſſe, ſummamque rei noſtræ aliunde ſatis ſtabilitam eſſe, nec inutile hæc hominibus propria hîc recenſuiſſe, ut alii ſaltem eorum uſus fœliciùs explicarent. Ipſe certè non dubito, quin aliis inſuper uſibus hæc inſerviunt: exiſtimo tamen probabile eſſe quòd ad nobiliſſimos quos indicavi effectus non ſint inutilia. Sunt autem illa (1) Plexus nervorum homini proprius; (2) Pericardii cum diaphragmate connexio, & huic affinis communicatio inter diaphragmatis nervum, ac plexum nervorum homini proprium, qui præcordiis præcipuè deſervit. De his viſum eſt tantùm Anatomicorum obſervata paucis repetere, & quæ illi de affectibus hinc pendentibus generatim dixerunt, ad rem noſtram accommodare. Patet autem affectus hominum vehementiſſimos in materia circa quam Leges, ſive Naturales ſive Civiles verſantur, exſeri; quoniam in his agitur de rerum & operarum humanarum diviſione aut faciendâ, aut ſtabiliendâ, id eſt, ed Meo & Tuo,

quæ

quæ quidem homines maximè commovent; ideoque dubium eſſe nequit, quin ea omnia in humano corpore quæ paſſionibus movendis, aut ſiſtendis naturaliter inſerviunt, muneribus ſuis in conſtituendo, & defendendo diſcrimine inter noſtrum & alienum, id eſt, in tota materia Legum naturalium, ſtrenuè fungantur.

Inprimis itaque de plexu nervorum pauca è Williſio libro de Anatome Cerebri *Cap. 26.* tranſcribam. Lector cui ad manum eſt Liber ille, doctiſſimum adeat Authorem ut dulciùs è fonte bibat, & tabulam nonam quâ hæc depinguntur, inſpiciant. Eſt itaque plexus nervoſus homini proprius, juxta mediam cervicem in trunco nervi intercoſtalis conſiſtens, qui præter fibras in vaſa ſanguifera & œſophagum dimiſſas, & ſurculos quos dimittit in truncos nervi diaphragmatis, & paris vagi, & in nervum recurrentem, duos inſuper utrinque ramos dimittit verſus cor, quos alter paulò inferiùs oriundus aſſequitur, atque hi pluribus tandem alterius lateris occurrentes plexum Cardiacum conſtituunt; inde proficiſcuntur tum nervorum inſignes rami Cordis regionem obducentes, tum anſulæ nervoſæ quæ tam arteriam quàm venam pneumonicam (præcipuos canales ſanguinis è quo ſpiritus, affectuum principia, ebulliunt) circumligant, idémque nervus intercoſtalis arterias poſtea ſtringit ſubclavias ante ortum arteriarum vertebralium ad caput ſanguinem deferentium. *Nervus (inquit Williſius) intercoſtalis per hoſce ſurculos internuncii ſpecialis loco eſt, qui Cerebri & Cordis ſenſa mutua ultrà citràque refert. Ex hoc commeatu cerebri conceptus afficiunt Cor, ejúſque vaſa unà cum diaphragmate commoveri faciunt, unde ſanguinis motus & reſpiratio variè alterantur, & ſpirituum indè procreandorum conditio nonnihil immutatur. Addit etiam, ut cogitationes circa appetitûs aut judicii actus (in quibus Prudentiæ ac virtutum vires conſpiciuntur) ritè elicientur, ſanguinis fluctus in pectore coerceri, ac ipſius cordis inordinationes à nervis tanquam habenis regi, inque*

motus aptos componi oportet. Notavit etiam in diſſectione, fatui à nativitate plexum prædictum valdè exilem fuiſſe, & minore ſatellitio ſtipatum. Ac præterea in Cercopitheco (quod quidem animal ſolertiam & paſſiones hominis maximè imitatur) reperit aliquot ſurculos in Cor, & appendicem ejus, ab intercoſtali dimiſſos, antequam inſerebatur in plexum quem vocat thoracicum, ſecùs quàm in cæteris animalibus. Plura non tranſcribam. Sufficit his indicâſſe hominem inſtrumentis hiſce (præter vires mentis, aliáque fortaſſe in Cerebro nondum detecta) ad affectuum regimen naturaliter inſtructum eſſe; quod quidem ad inſtitutum noſtrum non eſſet inutile, etiamſi his quadantenus ſimilia in ipſis brutis ut pacatè inter ſe agerent, reperirentur. Verùm quandoquidem homini peculiaria ſunt hæc, non poteſt non Mentem illius commonefacere curandum eſſe, ut gubernaculo in manus ipſius tradito diligenter aſſideat, eúmque flectat peritè.

§. XXVII. Secundò autem attingenda venit connexio inter pericardium & diaphragma (quæ in aliis animalibus nulla eſt,) cui viſum eſt adjungere communicationem inter plexum prædictum homini proprium & nervum diaphragmatis, quippe, ut Williſius ibidem notavit, bini & interdum tres nervi ab hoc plexu in Nervum diaphragmatis mittuntur: nec omittendum eſt quòd ab eodem nervo intercoſtali, in quo hic plexus conſiſtit, ſparguntur innumeri rami per omnes infimi ventris partes, ut Cor cum omnibus quadantenus conſentiat.

Nimius eſſem, ſi hæc ſingula perſequi conarer, immò & temerè facerem ſi de ſingulorum horum nervorum uſu (qui mihi nondum videtur ſatìs exploratus) pronunciarem. Sufficit ad noſtrum inſtitutum pauca tantùm de generali eorum uſu dicere, de quo inter Anatomicos conſtat, eos ſcilicet (1) motibus imprimendis, aut ſiſtendis inſervire, (2) doloris aut voluptatis ſenſum cerebro deferre à partibus queis inſeruntur, (3) & in conſenſum trahere alios nervos

nervos quibus implicantur. His ſuppoſitis aſſumo (id quod innumeris experimentis conſtat) Cor noſtrum ac diaphragma, & omnia infimi ventris viſcera, ſtomachum puta, hepar, lienem, vaſa etiam ſpermatica, &c. variè affici in omnibus vehementioribus paſſionibus circa bonum aut malum, noſtrum vel alienum, præſertim cùm res noſtra alienis ex natura rerum implicari obſervatur, quod propter notam conditionis omnium hominum ſimilitudinem ſemper facile eſt obſervatu. Conſtat autem motus hoſce nervorum in hæc viſcera implantatorum miniſterio fieri, non excluſo fortè ſanguinis per arterias delati concurſu. Ex his colligo, Cor hominis in ejuſmodi paſſionibus ideo magìs quàm cæterorum animalium affici, quia per peculiares quos dixi nexus nervorum & pericardii cum reliquis viſceribus communicat ſeu conſentit; & quia tam Cor ejus, quàm reliqua viſcera in affectibus omnigenis à fortioris Cerebri viribus, ſpirituúmque agiliorum impetu commoventur. Quoniam autem cor & ſanguis indè propulſus eſt vitæ, ac valetudinis, omníſque adeò voluptatis quâ fruimur ſcaturigo, neceſſe eſt ut affectus qui vehementiùs ejus motum juvant vel impediunt in hominibus quàm brutis, ſentiantur majoris eſſe in nobis momenti, quàm in illis ſentiri poſſunt, quorum Corda tot modis cum viſceribus ſuis non conſentiunt: ac inſuper eorum Cerebra ſunt ſegniora; ſpiritúſque, ſive in ſanguine, ſive in nervis conſiderentur, minùs agiles ſunt minúſque copioſi. Quanti autem ſit ad rem noſtram momenti, ex ipſa corporis noſtri fabrica nos conſtanter moneri de neceſſitate affectus noſtros diligentiſſimè regendi, illi facilè intelligent qui hoc expendent, ſummam virtutum omnium, totiúſque adeò obſervantiæ Legibus naturæ præſtandæ contineri in affectuum regimine, qui verſantur circa diviſionem rerum omnium inter omnes faciendam aut conſervandam. Verùm quoniam ex Anatomicis noſtris obſervavi, præter generalia de quibus egimus, duo ſpecialia phænomena è

 vincu-

vinculis his inter cor & alias partes nobis intrinſecas intercedentibus accuratiùs explicata, riſum nempe, & ſuſpirium, cogitare ſubiit animum hæc eſſe quædam præcipuorum in nobis affectuum ſymptomata, illum effuſæ lætitiæ, hunc autem doloris; reliquos autem omnes affectus his ſimiles eſſe, ut è paritate rationis ſperare liceat eorum quoque accidentia poſthæc pariter explicari poſſe: Statui igitur hæc velut ſpecimina eorum quæ ſupra generaliter diximus breviter exhibere, & ad ſcopum noſtrum dirigere. Inprimis itaque è Williſio in capite citato notamus, quòd è communicatione ſuprà tradita inter plexum homini proprium & nervum diaphtagmatis, patet cauſa genuina, cur riſibilitas ſit proprietas humanæ naturæ, nempe quòd unà cum Corde, diaphragma è jucundo imaginationis motu afficitur, & nervorum ab hoc plexu exeuntium commeatu ſurſum trahitur, ac in iteratos veluti ſubſultus inſtigatur; unde, quia pericardium illi accreſcit, Cor ipſum ac pulmones pariter commoventur; dein quia idem nervus intercoſtalis cum nervis maxillaribus ſuperiùs continuatur, cachinno in pectore edito, unà oris & faciei geſtus patheticè reſpondent. Plura habet Williſius. Et ab his nonnihil diverſa Lowerius; quæ tamen cum his conciliari poſſent. Tract. *de corde cap. 2. pag. 90.* dignus eſt locus quem Lector inſpiciat. Ego in rem noſtram adjicio riſum ſuaviſſimum eſſe vitæ humanæ, amicæ præſertim ſocietatis, condimentum, nullúmque fere ejus uſum eſſe in ſolitudine, aut in affectibus qui grave aliquod malum ſpectant, ut irâ, invidiâ, odio, metu, proindéque numerandum inter ea quæ ſæpiſſimè hominum convictum gratum faciunt, raro autem inſuavem. Quoniam autem hic motus per intervalla repetitus mirè placet, omnémque triſtitiæ moleſtiam ſtrenuè excutit, colligere licet humanam naturam, eò ipsò quòd ad moliendam ſui conſervationem aptè fabricata eſt, in hanc quoque ſocietatis illecebram homini propriam propendere, adeoque hactenus connecti inter ſe naturaliter noſtram ipſorum curam,

curam, & aliis placendi ſtudium. Suſpirium autem, etſi humano generi non eſt proprium, in hominibus frequentiùs obſervatur, nec in aliis animalibus, quantum memini, inter ſigna doloris aut melancholiæ numeratur; utcunque verò propter nexum inter pericardium humanum, & diaphragma (cujus motu efficitur) majus quàm aliis animalibus affert Cordi hominis nocumentum; ejus quippe motus vitæ humanæ neceſſarius, extraordinario diaphragmatis annexi motu turbatur: à raro quidem ſuſpirio parùm tantùm moleſtiæ affertur, verùm ſi frequens ſit ac diu perſeveret, Cor mirum in modum delaſſatur, & officio ſuo impar fit. Proximè accedit hoc malum morbo illi quem ſingultum Medici appellant, qui, ut Lowerius in Tract. *de Corde cap. 2.* rectiſſimè tradidit, licèt ventriculo noxam atque occaſionem ſæpe debeat, diaphragmatis propriè affectus eſt, qui licèt cùm brevis eſt ejus mora, nos parùm lædat, cùm tamen perſeverat, & aliis ſymptomatibus (quæ ex Hippocratis aphoriſmis Medicis ſunt nota) ſupervenit, mortis ſæpe eſt nuncius &, ex parte quidem, cauſa. Cogitanti autem mihi de ſuſpirio velut doloris conſequente, in animum venit probabilis (uti videtur) conjectura de cauſa lachrymarum quæ inter doloris effecta ſunt, & humano generi fere propriæ. Opinor, ſcilicet, in dolore ſanguinis motum, circa venarum & arteriarum extremitates in capite, obſtrui aliquatenus, ut tam liberè circuitum ſuum peragere non poſſit, (nec deſunt alia harum obſtructionum in hoc affectu indicia) quo caſu glandulæ lachrymales (quarum explicationem Stenoni debemus) partem aquoſam è ſanguine copioſiùs colare poſſunt, atque per ſuas in oculos aperturas effundere. Huic conjecturæ faciendæ primam mihi occaſionem dedit egregium illud Lowerii experimentum, quo poſtquam ligâſſet in cane vivo venas jugulares, partes omnes ſupra Caput mirè intumeſcebant, lachrymæ copiosè fluebant, & ſaliva tantâ copiâ ex ore profluxit, ac ſi Mercurium ſumpſiſſet. Legatur

experimentum multis nominibus utiliſſimum apud ejus au-ctorem in capite priùs laudato, & conjectura fortè non videbitur inanis: Ideò autem fortaſſe ſolus homo lachrymatur, aut quia majores illius ſanguini in dolore contingunt obſtructiones, pro magnitudine cerebri, & animadverſivæ facultatis acumine, aut quia ſanguis ejus copioſior, calidior, & ocyùs in capite motus, obſtructiones ejusmodi minùs ferre poteſt, quin ſeparetur liquor ſalſus è glandulis unde prorumpant lachrymæ. Quin etiam ſi nullæ ſint in dolore, quales ſupponimus, in cerebro obſtructiones, ſi tamen eo in affectu vel craſſior ſit ſanguis, quàm ut ſolitos meatus pari facilitate pertranſeat, vel ſi contrà magìs rareſiat, aut tantillo celeriùs versùs caput à corde impellatur, quoniam per ejus anfractuoſos canales tranſitus celerior in venas non conceditur, neceſſariò magìs tumeſcent arteriæ, & eadem exundationis in lachrymas præbebitur cauſa, ac ſi obſtructiones, quales ſupponimus, ejus curſui ſeſe oppoſuiſſent; quæ quidem è principiis hydragogicis facilè poſſent probari. Quocunque interim modo res hæc contingat, eruptio lachrymarum ex his obſtructionibus indicio ſit, majus periculum hominis valetudini imminere è dolore admiſſo quàm aliis animalibus; ſerò enim toto evacuando, poſtquam alibi in capite eruperit, vix ſufficient glandulæ lachrymales, licèt nonnihil ex ea evacuatione levaminis accedat. Obnubilatio autem phantaſiæ, & variorum morborum ſymptomata quæ juxta varium dolentium ſtatum & diſpoſitionem corporis ſequi ſolent, præſertim in Melancholicis, manifeſtum faciunt, totum doloris malum non egeri lachrymis, quæ in paucis maturæ ætatis viris conſpici ſolent. Obſervatum autem eſt, Cervum, cujus ſanguis, præſertim cum per venationem incaluit, & in motum celeriorem concitatus fuerit, ad ſanguinis humani ſtatum accedit, cùm irruentium canum impetum repellere nequit, mortémque videt appropinquantem, in lachrymas prorumpere.

Verùm ut ſpeculationes has abrumpam, hoc ultimò notandum eſt, manifeſtum eſſe multiplici experientiâ omnium paſſiones humanas, niſi rationis fræno coerceantur, innumeris morbis, præſertim hypochondriacis, quibus homines præ cæteris animalibus obnoxii ſunt, originem fomitémque dare, easdem autem à ratione gubernatas vegetos homines, agiles, ac vividos, & ad omnia munia idoneos, facere. Ideoque eorum regendorum ſtudium ad vitæ noſtræ ſuavitatem eſſe ſummè neceſſarium, ſive horum affectuum cauſæ nobis fuerint nunc tandem inventæ, ſive adhuc ignotæ maneant, aut ulteriùs quærendæ. Ab hoc effectu, ſatis certè noto, provenit neceſſitas quærendi regulas quasdam rationis, quibus illæ intra fines certos contineantur; illæ verò non aliæ ſunt quàm quæ præcipiunt, ut exerceantur ſolummodò in mediis ad finem maximum optimúmque, commune ſcilicet bonum, conducentibus.

Media autem ad hunc finem in hominum poteſtate poſita, ſunt illæ tantùm actiones liberæ quibus aut fit, aut conſervatur diviſio rerum & operarum multarum ejusmodi quæ ad omnium fœlicitatem plurimùm facit. Regulæ autem illæ ſunt ipſiſſimæ Leges naturales, uti poſtea oſtendemus, & actiones ejusmodi ſunt actus juſtitiæ univerſalis, ſeu omnigenæ virtutis ejusmodi Legibus conformes. Quapropter ex his concludere licet, ea omnia in humano corpore quæ efficiunt, ut aut faciliùs poſſit affectus regere, aut ut hoc facere ipſi magis ſit neceſſarium quàm brutis, plurimùm conducere, tum ut Leges naturales cognoſcat, tum ut aliquantiſper propendeat ad ea facienda quæ in illis imperantur.

§. XXVIII. Quæ reſtant pauciſſimis abſolvemus; ad indicium igitur quartum animalibus omnibus commune à propenſione ad propagandum ſuum genus deſumptum, hoc ſolum (quod obſervavi) habet corpus humanum quod ipſi peculiare eſt, nempe quòd ejus propenſiones ad Venerem, non limitatæ ſunt ad quasdam anni tempeſtates, ut

cæterorum fere animalium, ſed quodammodo perpetuæ ſunt. Hinc autem fit ut hominibus plerisque neceſſaria ſint connubia, & prolis ſuſcipiendæ appetitus vehementior hinc ſequitur; nec ab his divelli poſſunt appetitus, immò & pacta, circa alimoniam & regimen familiæ. Quoniam autem hæc omnia à ſanguinis humani partibus agilioribus, & à majore vi vaſorum ſpermaticorum proveniunt, neceſſe eſt ut pariter majora ſint inter homines quàm inter bruta, major itaque erit familiæ alendæ regendæque cura, quæ ſine cognitione legum naturalium, & propenſione aliquâ ad earum obſervationem nulla eſſe poteſt. Nihil enim in bonum familiæ præſtari poteſt niſi fiat, & conſervetur aliqua diviſio rerum, & operarum mutuarum in eum finem. Hoc autem in unius familiæ cura intellecto & approbato, evidens adeò eſt rationis paritas in iis quæ pariter neceſſaria ad fœlicitatem aliarum familiarum, ut neceſſe ſit, ut talis diviſionis neceſſitas ſimiliter intelligatur, nec ratio ſufficiens dari poteſt, cur non ſimiliter approbetur, atque ita ſe extendat ad totum genus humanum. In cognitione autem & approbatione hujusce diviſionis ad omnium bonum neceſſarium, legis naturalis cognitio & approbatio continetur. Interim modus quo particulæ ſanguinis ſeminales & activæ prolis generandæ conceptum, & appetitum faciunt ſecundùm hypotheſes quasdam phyſicas, à Phyſiologis explicandus eſt; nam cùm hæ particulæ ſenſus noſtros fugiant, ex obſervatis, ac hiſtoria naturali eorum effectus motúsque ſinguli ordine ſuo explicari nunquam poterunt. Ego autem ab initio mecum ſtatui ab ejusmodi hypotheſibus abſtinere; eam ſibi quisque ſumat quæ obſervatis & rationi ſuæ optimè conſentit. Noſtro enim inſtituto viſum eſt ſatis oſtendiſſe, στοργὴν ſeu appetitum conſervandi educandíque prolem in lucem editam, eſſe tantùm continuatum appetitum eam generandi, ſeu efficiendi ut exiſtat; qui in ſe continet oppugnationem cauſarum exiſtentiam ejus prohibentium. Sed hac de re

quan-

quantum ſufficit, antea dictum eſt. Illud tantùm hîc adjiciendum eſt, quòd quoniam proles humana diutiùs eſt imbecillis, & opis parentum indiga, certum eſt diuturnitate temporis, & longo uſu ſeu exercitio amoris parentum, eum affectum in iis invaleſcere, ut eò ægriùs ferant quodvis malum præcipuè mortem ei accidere, quò diutiùs ejus educationi operam navârunt; ipſáque adeò difficultas homines ad commune bonum inſtituendi, quoniam ſpe, in eorum natura fundatâ, vincitur, efficit ut majore ſtudio & induſtriâ parentes id ipſum moliantur, & ϛοργῆς ſpecimina indies edant longè majora, quàm quæ in aliis animalibus uſpiam conſpiciantur.

Quin etiam, eò diligentiùs obſervanda ſunt indicia omnia ex hoc capite deducta, quoniam in hoc ultimo reſolvitur, & reciprocus amor liberorum erga parentes, & mutua conſanguineorum benevolentia quæ ad amorem erga totum genus humanum tandem perducet. Poſtquam notum fuerit ex hiſtoriis optimæ fidei (quâ ſolùm ratione, pridem facta cognoſci poſſunt) omnes homines ex iiſdem olim parentibus prognatos fuiſſe.

Ad ultimum indicium ab integra ſimul compage animalium, conjunctiſque actionibus ſumptum, referenda eſt aptior adhuc generalis confirmatio hominum ad ſocietatis amicæ múnia obeúnda, & manifeſta arctioris inter homines quàm beſtias conſociationis effecta in Civili regimine conſpicua, quod per univerſum terrarum orbem ſemper, ſaltem per patresfamilias, locum obtinuit. Fatemur tamen id ſoli corporum fabricæ non tribuendum eſſe, uti in brutis, ſed gubernatrici menti longè magis, quæ in iis velut in puppi clavum tenet. Hoc autem in loco non tam ſingularum aliquot partium ediſſerenda ſunt privilegia, quàm aptiſſima omnium inter ſe diſpoſitio, quâ plus poſſunt ad auxilium aliis ferendam, quæ tamen in effectis faciliùs ſentiri quàm in ipſis explicari poteſt. Notandum tamen eſt, eas omnes fere ideo aliquanto majora præſtare poſſe, quòd determi-

nantur influxu amplioris Cerebri, ſanguinis, ſpirituúmque copioſiorum, & Cordis fœliciùs gubernati per nervos ei proprios. Viſum eſt tamen in duabus hominis partibus inſigne quiddam notare, quo ad amicam ſocietatem homo magìs fit idoneus, in vultu ſcilicet, & manu. De vultu obſervavit olim Cicero, eum in nullo alio animante reperiri, quippe in illorum facie tot cogitationum & affectuum indicia nuſquam oſtenduntur. Hæc autem communioni inter homines incipiendæ, ſervandæque admodum ſunt opportuna, in ſolitudine nulli ſunt uſui. Ea ſanè ſigna quænam ſint, percipimus omnes, exprimere autem ſigillatim vix poſſumus; facillimè autem obſervantur hæc; Rubor faciei in verecundia, Pallor in metu & irâ: hæc duo indè in homine ſunt conſpicua, quod pellucida eſt illi faciei cuticula, adeò ut ſanguinis qui ei ſuffunditur copia vel inopia, motúſque varii facilè perſpiciantur. Quin etiam ex eadem cuticulæ illius pelluciditate, homini propriâ, provenit pars magna eximiæ illius pulchritudinis quæ in humano vultu relucet, quæque ad benevolentiam conciliandam inter homines plurimùm valet, ideoque non erat ſilentio prætereunda. Hinc enim & ſanguinis color vividus cuticulæ colori decorè admiſtus conſpicitur, & ejuſdem motus varii, pro affectuum varietate, jucunda admodum ſpectacula, percipiantur. Accedunt inſuper riſus, fletúsque, paſſionum ſymptomata ad ſocietatem condiendam, & ad arcendam ſævitiam non inutilia, quorum cauſas humano generi proprias jam antea innuimus. Reliquæ omnes in cujuſque vultu diverſitates pro affectuum varietate, quæ ſingulæ enumerari vix poſſunt, oriuntur aut è tot variis ſanguinis noſtri motibus qui aliquatenus percipiantur per mutationem coloris in faciei cuticula, aut inſuper è motibus muſculorum ad oculos reliquámque faciem pertinentium, qui cientur à nervis quinti aut ſexti paris, qui originem præbent nervo intercoſtali, adeoque communicant præ cæteris cum plexu hominis proprio. Ex his fit, ut quadantenus in Natura

tura

tura hominis propria fundetur illud dictum; vultus eſt animi imago, indices oculi. Quin etiam inſignis illa facierum diverſitas, à qua fit ut inter tot myriades vix duo reperiantur ſimiles, utiliſſima eſt ad ſocietates firmandas; hinc enim facilè internoſci poſſunt omnes, ut diſcernat quisque eum quocum pactum quodvis iniverit, aut negotium ſuſceperit ab aliis quibuſcunque, & teſtimonium minimè fallax ferri poſſit de iis quæ quisque dixerit, fecerit, aut perpetrare conatus fuerit. Hæc autem fieri non poſſent; niſi eſſet aliquid in faciebus hominum, quo alii ab aliis diſtinguerentur. Manus autem humanæ cum brachio conſideratæ fabrica planè ſingularis eſt, ejúsque vires multiplices ad agriculturam, inſerendas arbores, ad ædificia munimenta, navigiáque extruenda, ac ad alia omnia artificia mechanica, nullius penè eſſent uſus, niſi homines alii aliis ſubſidia mutua pararent, & in amicas ſocietates coirent. Defuit mihi opportunitas Simiam, aut Cercopithecum diſſecandi, ut per omnia compararem eorum pedes anteriores qui manuum noſtrarum figuram imitantur cum hominis manu, brachio, humeróque diſſectis. Verùm absque anatome conſtat & nulla effecta tantæ dexteritatis ab iis animalibus produci, quantam oſtendunt hominum opera modò nominata, & muſculos tam extremæ manûs, quàm brachii, humeríque humani, pro mole corporis, robuſtiores eſſe, & articulos in omnem partem multò magìs eſſe verſatiles. Manifeſtum etiam eſt in homine os brachii propriè dictum, illud nempe quod inter cubitum & humerum intercedit, valdè longum eſſe, adeò ut oſſa cubiti in carpo terminata, longitudine excedat; & adeò commodè ſcapulæ (quæ non à latere, ut in brutis, ſed à tergo ſita eſt) inarticulari, ejúsque muſculis regi, ut manus ea de cauſa à ſe invicem longè magis diduci poſſint, aut etiam retrorſum verti, nec non retrorſum adeò incurvari, ut magnam molem aut pondus complexu ſuo tenere ac attollere poſſint. Hoc autem naturæ artificio planè ſingulari, & verè mechanico ſit,

ut

ut manus hominis non ſolùm accommodetur ad motus ac operationes longè plures, ſed ut vires acquirat multò majores tam in ſuſtinendis, & abſportandis ponderibus, quàm in imprimendo rebus aliis impetu. Enimvero cùm manu ſuſtinendum eſt & portandum pondus grave, ipſa cum pondere quod prehendit, ita ad latus dimittitur per motum articulorum brachii, ut à linea directionis quàm minimè diſtet; unde fit ut pondus minimâ vi libretur ſuper centrum gravitatis totius aggregati, quod è corpore noſtro & pondere ſuſtinendo conſtituitur. (Linea autem directionis eſt recta illa quæ duci concipiatur à centro prædicto gravitatis ad centrum terræ.) Atque hoc ſponte faciunt qui principia Centrobaryca non deguſtârunt, ſolâ experientiâ docti, quod fieri non poſſet, niſi manus ita commodè humero & erecto corpori adaptaretur. Contrà autem cùm à manu noſtra impetus in corpus leviuſculum imprimendus eſt (in lapidem *v. g.* projiciendum, aut in malleum, aliúdve inſtrumentum) è commodiſſima hæc manûs fabrica fit ut diſcamus eam elevare; unde quia longiùs à centro ſui motûs diſtat, celeriùs movetur majórque vis imprimitur. Quemadmodum in funda longiore, propter diſtantiam majorem à motûs ſui centro, major vis lapidi projiciendo (cæteris paribus) communicatur. Centrum autem motûs à quo manûs diſtantia, viriúmque adeò incrementum computatur, non ſemper eſt in articulatione brachii cum ſcapula (unde tamen hominis ictibus vis quædam accideret, cui par nulla in aliis animalibus reperitur,) ſed multis in caſibus, cùm nempe totum corpus atque ideo humerus unà cum brachio in feriendo movetur, centrum illud eſt in pede cui inſiſtimus, & diſtantia à manu elevata ad pedem computanda eſt, ut intelligatur incrementum celeritatis, & impetûs indè fluentis. Hinc autem major manibus noſtris vis accedit, quæ etiam, quia erecta figura homini ſoli competit, nobis eſt planè propria. Adjiciendum tamen eſt, plurimorum per totum fere corpus noſtrum muſculorum

vim elaſticam & ad ciendos hujusmodi motus conſpirare, & ad eosdem, poſtquam incepti fuerint, accelerandos, unà cum diſtantia prædicta à centro concurrere. Sunt equidem hæc potentiæ majoris inſtrumenta talia quæ converti poſſunt in cædes, aliáque mala aliis inferenda. Nihilominus manifeſtum eſſe reor ea omnia quæ omnes generatim homines potentiores faciunt, ſervato in aliis hominibus potentiæ æquilibrio, ſingulis argumenta ſuppeditare, ut alios potentiâ ſuâ juvare potiùs velint quàm lædere, adeoque benevolentiam mutuam ſuadere, quam conamur ſtabilire: id autem his propoſitionibus probatur gradatim.

§. XXIX. 1. Potentia aliis lædendi quæ pari aliorum potentiâ lædendi (per defenſionem aut ultionem) libratur, nemini qui ſibi cautè proſpicit argumentum præbet idoneum, ut alios potiùs lædere conetur, quàm à noxa attentanda abſtinere. Manifeſtum enim eſt quia paria utrinque ſupponuntur potentiarum momenta, hactenus nullam poni cauſam, cur lanx in unam potiùs partem inclinaret, quàm in aliam. Immò è contrà, quia ſi certamen ineatur, certum eſt utrumque decertantium interfici poſſe aut mutilari, certum etiam neutri è victoria tantum accreſcere, quantum ille amittit qui in pugna occiditur; nec quantum ille periculo exponit qui belli aleæ vitam ſuam committit, utriusque intereſt certamen non iniri. Periculum vitæ meæ plus mihi detrahit boni, quàm mihi accidere poteſt ex eo quòd in pari periculo ſit hoſtis mei vita; nec illius ideo augetur ſecuritas, quoniam incerta eſt mea, ſed utrique hinc aliquid decedit quod neutri cedit in emolumentum. Immò ſi miſſâ aliquantiſper vitæ ac valetudinis conſideratione bona tantùm ſpectemus externa, notiſſimum eſt non omnia victorum commoda victoribus in prædam tranſire, ſed ab illis plura acquiri qui paci conſervandæ ſtudent, quâ partis frui licet.

2. Po-

2. Potentia autem alios juvandi pari aliorum potentiâ juvandi librata, idoneum unicuique ſuggerit argumentum ut alios juvare velit, præſertim cum id abſque detrimento noſtro fieri poſſe certum ſit. Æſtimationem enim habet aliquam boni, adeoque ſufficientem cauſam movendi voluntatem humanam compenſatio poſſibilis; præſertim cum plerumque beneficentiâ noſtrâ (cujus compenſatio ſaltem poſſibilis eſt) nihil nobis decedat, quod in rationes venire dignum ſit. E collatione hujus propoſitionis cum priore, patet conſequentia (ut ut ſupponantur pariter contingentia) potentiæ in benevolentiam determinatæ majorem habere vim animum ea proſpicientem impellendi in benevolentiam, quàm habeant conſequentia potentiæ in maleficium determinatæ animum in eam partem alliciendi; quod ad rem noſtram ſatis eſt. E proviſis enim conſequentibus actionum ſuarum mens præcipuè movetur. In priori caſu poſſibile eſſe proſpicimus, ut malum aliis inferamus, paritérque poſſibile ut ab illis malum patiamur, utrinque malum eſt æquale, nihil autem quod voluntatem, quæ boni majoris eſt ſequax, alliciat; in poſteriori bonum proſpicimus quod & facere, & recipere poſſimus, nihil autem detrimenti quod lancem huc inclinantem retrahat: ne poſſibile quidem hîc eſt ut uterque hujusmodi actibus aliquid amittat, & plus hîc alteri accreſcit quàm mihi decedit. Innocentiâ, humanitate, præſtando pacta de tuendo communi bono, aliis prodeſſe poſſum, mihi interim, ſi ritè expendantur omnia, nihil detrahitur, immò hæc ipſa faciendo internè magìs convaleſco, & delector, & ſpes ſeritur non ingrati proventûs ab aliis redituri; qui, ſi quis ſit, omnino vix tantillus eſſe poteſt, quantillum ejusmodi actibus mihimet detraho, ut omnibus illud impendam. Quippe, ipſe (ſi ſpector qualis unuſquisque eſt ſolus & absque aliorum benevolentiâ, pace permiſsâ, & auxilio) tantillum habeo, ut ne mihi quidem ſoli ſufficiam, ſed adeò ſum extremâ neceſſitate undique cinctus, ut aliis inſerviendo conditionem

nem meam deteriorem facere vix poſſim ; quod manifeſtò intelligetur ab eo qui ſtatum hominis in bello omnium contra omnes, ex omni parte injuſto, ſupponit. Non enim opus eſt cum Hobbio eſſerere, bellum hujusmodi juſtum eſſe, & per rectam rationem ſingulorum, omnia ſibimet neceſſaria eſſe ſtatuentium, neceſſarium antequam Societas Civilis conſtituatur. Agnoſco enim libenter, non ſine fructu conſiderari poſſe, quanta mala ex injuſtitia univerſali, & falſis hominum quotlibetcunque judiciis omnia ſibimet arrogantium, profluere poſſint. Hoc autem longiſſimè diſtat ab Hobbii errore, qui rectam rationem omnium extra Civilem Societatem poſitorum omnes in hæc mala neceſſariò deducere docuit, ut nullam ad benefaciendum vim rationi relinqueret, præterquam quæ à regiminis Civilis auctoritate proveniat. Nos autem contrà affirmamus & impoſſibile eſſe ut recta ratio omnia nobiſmet ſolis arrogare doceat, immò eam jubere ut benevolè conſentiamus in diviſionem faciendam, & ſtabiliendam, quâ unicuique aliquid proprium fiat; ídque ut aliis multis de cauſis, ita etiam quia facilè præſentit Iliades malorem omnibus communium, ipsísque adeò ſingulis imminere, ſuppoſito tantùm quòd ſinguli ſui ſolùm rationem haberent, & inexplebili libidine omnia ſibi arrogarent. Duæ propoſitiones præcedentes ad rem noſtram faciunt, ſi uniuſcujusvis potentia, unici tantùm alterius potentiâ librari conſideretur. Verùm res adhuc clarior evadet, ſi conſideremus.

3. Potentiam ſingularis cujuslibet lædendi aliis longè ſuperari à potentia plurium vel omnium quâ ſe defendant, aut injuriam illatam ulciſcantur: & 4. potentiam cujuslibet quâ aliis benefaciat longiſſimè ſuperari à potentia remunerandi quæ pluribus aut omnibus ineſt. Hæc enim vehementiſſimè nobis ſuadebunt, ut vires noſtras quantascunque ad alios potiùs conciliandos quàm lædendos determinemus. Nec ſanè cogitari poteſt quòd ſemper ita diſtrahentur omnium vires, ut unicus in hoc bello cum unico

dimi-

dimicaret; quocunque enim caſu contingat, ut impar hominum numerus congrediatur, duo in unum (ex hac hypotheſi) bellum gerent in certiorem ipſius perniciem; & ſi par primò numerus inter ſe concurrerent, unius morte ad imparitatem res redigeretur. Verùm hæc videntur abundè ſufficere ad probandum quòd vires ipſæ hominum dum circiter æquales ſupponantur, argumenta potiùs ſuggerant ad mutuam benevolentiam, quàm ad mutuam perniciem attentandam. Reliqua autem quæ naturæ humanæ propria eſſe oſtendimus, id ipſum ſuadent fortiùs, ut oſtenſum eſt.

§. XXX. Hîc autem Lector obſervari velim, quòd Hobbius nihil uſpiam attulerit hoc modo naturale ac intrinſecum corporis aut animi hominis, quod neceſſarium ſuggerat unicuique argumentum, aut aliter neceſſariò homines determinaret ut omnia ſibi ſolis ſinguli vendicarent, ſed aliquando paſſionibus id imputare, quod antea refutavimus, aliquando generaliter tantùm dicere quod *æquas ſocietatis conditiones ferre nolint, etſi ipſam ſocietatem appetant*, de Cive *Cap. 1.* §. 2. in Annotatione primâ: Reſpondeo autem, etſi aliqui ſint homines qui aliquando conditiones ſocietatis neceſſarias & æquas nolint accipere, natura tamen nec rerum omnium, nec quæ illis intrinſeca eſt eos docet, aut determinat, ut eas conditiones nolint ferre. Mores in quos quidem aliquando temerè incidunt, & à quibus aliorum plurimorum immò & ipſorum vita ſæpè diſſidet, non ſunt imputandi naturæ humanæ, aut univerſi, ſed ut ipſi ſunt contingentes, contingentem habent cauſam, temerariam nempe arbitrii illorum liberi determinationem. Qui de natura quicquam pronunciare velit, expendat oportet conſtantes, & neceſſarias, ac intrinſecas rerum omnium, hominis præſertim, vires & conatus quibus ipſius vita, & ordinaria fœlicitas conſervatur, potiùs quàm perturbationes illas accidentales quibus labefactatur: certum enim eſt dum vivimus & valemus,

vitæ

vitæ ac valetudinis cauſas eſſe fortiores iis quæ nos perturbant, adeoque naturam noſtram ex iis æſtimandam eſſe. Par eſt ratio in pronunciando de toto genere humano, ſeu de hominum omnium ſæculis omnibus quæ ſibi invicem ut fluminis partes ſuccedunt. De moribus autem hominum licèt contingenter, tamen ut plurimum verum eſt, quòd velint Conditiones æquas ſocietatis accipere, quod è factis manifeſtum eſt, quoniam videmus eorum voluntate ſocietates tales ubique pridem factas, conſervari ſæpiùs & diutiùs, quàm diſſolvi; Velle autem conſervare ſocietatem Civilem, aut cum alia civitate pacem ſervare, eſt tantùm conſtans ſeu continuata voluntas eam conſtituendi. Immo aliquandò difficilius eſt conſtantiam hanc tueri, quàm ſocietatem primò inire; illa tamen difficultas à pleriſque omnibus rationis & naturæ ſuæ viribus quotidiè ſuperatur.

Denique hominis Natura non Mentem tantùm & Corpus, partes ejus eſſentiales, ſed & earum inter ſe conſociationem complectitur. Ideoque viſum eſt obſervare, hinc etiam perduci poſſe homines in cognitionem & expetitionem boni pluribus naturis communis, immò & Societatis & Regiminis, quodque hæc voluntati Cauſæ primæ congrua ſunt & grata. Sentimus enim in nobiſmet ipſis corpus noſtrum naturaliter ideoque divinitùs, non tantùm uniri Mentibus noſtris, verum etiam illarum regimini ſubjici in actibus plurimis memoriæ, affectuum, & motuum præcipuè muſcularium. Hinc autem velut affixâ Menti ideâ ſeu exemplari Politiæ perpetuò admonemur, quàm diverſæ res, propter ſubſidia quæ afferant mutua, velut unum aggregatum neceſſariò conſiderandæ ſunt, dum cauſas quærimus fœliciter vivendi; quàm neceſſarium eſt, ut è partibus noſtris aliæ ab aliis determinentur; quantum profit ordo partium inter ſe, & quàm neceſſarius eſt ordinatus plurium cauſarum concurſus ad omnes penè effectus naturæ noſtræ gratos;

quanto uſui ſint officia partium mutua, & quàm perniciosa ſit aliarum ab aliis ſeparatio, quæ mortem naturalem minitatur. His pertractatis, agendum eſt de Bono & quidem maximo, quod in noſtra aliquatenus poteſtate poſitum eſt.

Caput III.

De Bono Naturali.

Bonum eſt quod rei cujuslibet, vel plurium facultates conſervat, vel inſuper adauget & perficit. His enim effectibus ſe prodit peculiaris illa convenientia rei unius cum altera, quæ requiritur ut huic Naturæ, præter alias, quicquam Bonum eſſe dicatur.

Convenientiæ vocabulo non ſum uſus in definitione Boni, quoniam valdè Æquivocum eſt. Ea tamen quorum actus motúsve ad aliorum conſervationem, vel virium augmentum, ſalvâ individui Naturâ, faciunt, meritò convenire dicantur. Siquidem non aliter judicare ſolemus, an natura vel eſſentia cujuslibet rei, alteri conveniat nec ne, quàm per actionem indè profluentium effecta. Hæc ſcilicet facultates rerum latentes, & intrinſecam rerum omnium conſtitutionem pandunt, hæc ſenſus noſtros feriunt, & rerum undè fluunt, nobis notitiam ingenerant: In actionibus reſpectuum ſeu Relationum omnium continentur fundamenta, in quibus explicandis tota ferè verſatur Philoſophia. Sic homini Bonum eſt quod vires animi, & corporis, aut alterutrius ſine noxa alterius tuetur, aut facit ampliores. Καί τοι τό γε ἑκάστου ἀγαθὸν σώζει ἕκαστον, Ariſt. *Pol. l. 2. c. 1.* de urbibus dictum. Quod autem de unaqualibet re dicimus, intellectum etiam volumus de rerum plurium ſerie, in qua inſeparabiliter connectuntur quædam proficua cum noxiis.

Com-

Comparanda enim ſunt quæ nocent cum eis quæ proſunt, & à nocendi, aut proficiendi vi majore danda eſt denominatio. Hujuſmodi autem Bonum quod, abſtrahentes à Legum quarumlibetcunque conſideratione, concipimus, naturale Bonum libens dixerim, quoniam & Naturam quamlibet *v.g.* bruti, aut arboris reſpicit, quippe quorum vires ſervari poſſunt & augeri. Et præterea hujuſmodi entia, ipſáque Terra inſervire poſſunt ad ſuas vel etiam noſtras naturas conſervandas, aut uberiore cognitione perficiendas. Diſtinguitur autem ut quoddam latiùs patens à Bono quod dicitur Morale, quod actionibus tantùm & habitibus entium Rationalium attribuitur, & immediatè connotat convenientiam actionum *v.g.* cum Legibus, ſive Naturæ, ſive Civitatibus alicujus; ultimò autem reſolvitur in naturale Bonum publicum, ad cujus conſervationem perfectionémque omnes Naturæ, & Civitatum, quæ juſtæ ſunt, Leges unicè nos dirigunt. Verùm de Morali poſtea latiùs; nunc in Naturale aliquantiſper animum intendamus. Poſtquam manifeſtum eſt factum Boni notionem, & Nomen non ad unum determinare illum qui de eo cogitat, aut loquitur, ſed pariter referri poſſe ad ſingulos alios homines, immò & ad alia omnia quæ vitâ pariter fruuntur, (ne quid inſuper dicam de aliis naturis inanimatis, quæ conſervationis, aut perfectionis ulterioris in ordine, motúve partium conſiſtentis ſunt capaces) deſcendendum eſt ad conſiderationem aggregatorum quæ ex pluribus, immò omnibus ejusdem ſpeciei, animalibus fiant; addo etiam & ex omnibus ratione utentibus, quomodocunque differant, ut *Homo*, & *Deus*. Nam quemadmodum mens notione indefinitâ ſingulis communiter applicabili ea conſiderat, poteſt etiam ſingula quæ novit individua ſimul contemplari, & notâ (*v.g.* omnis) ad ſingula ſigillatim utut non cognita ſe extendente ſibi repræſentare, ſeu totum quod dicitur integrale ſingulos complectens componere, ac velut unum corpus (quod poſtea politicum dicemus) illud ſpe-

ctare, ut inquirat, quid illi bonum ſit, aut malum, quod proinde bonum malúmve commune, ac publicum humani generis vel etiam omnium Rationalium dicendum erit. Et è diverſis quæ proponantur judicare, quodnam poſſibile aut impoſſibile, quodnam majus, aut minus fuerit. Nec illud in multis valdè difficile eſt, ſaltem generaliter ſtatuere; Quippe cùm eadem ſit ſingulis, quotquot fuerint, Natura, quæ uni competit; è nota unius fœlicitate, ſcire licet, qualis ſigillatim omnibus quærenda ſit fœlicitas. Patet enim mentis perfectiones naturales, & corporis ſanitatem, vegetámque vim in quibus unius fœlicitas tota eſt, complecti etiam, ſi univerſaliter diffundatur, omnem omnium fœlicitatem; adeoque & graduum diverſitatem, & mediorum generaliter neceſſariorum naturam parilem eſſe poſſe, & requiri ad omnes, *v. g.* alimenta, exercitia, ſomnum *&c.* propter identitatem inter partes & totum; hinc etiam quicquid vel uni totius hujus parti aliquid addit cæteris non mutatis, adeoque illæſis, id totum, ex illa aliiſque partibus aggregatum, adauget. Uni homini qui prodeſt illæſis aliis omnibus, toti aggregato prodeſſe meritò dicatur; quod ad noſtram ipſorum curam aliis innocuam ex intuitu boni publici unumquemque meritò poſſit animare.

§. II. Bonum ideo fatemur dici quod alteri convenit, adeoque relativè dici, verùm non ſemper refertur ad appetitum, nec ſemper ad unum, nempe ipſum appetentem. In his autem duobus turpiter ſæpe erravit Hobbius (licèt quandoque ſibi contradicens vera ſcribat;) & his erroribus ceu fundamento innititur magna pars eorum quæ de jure Belli in omnes in ſtatu Naturæ, & jure quidlibet imperandi in ſtatu Civili perperam conſcripſit. De ſententia Hobbiana quòd Bonum ideo quidvis dicitur, quoniam appetitur, vide *de Homine Cap. 11. §. 4. Omnibus rebus* (inquit) *quæ appetuntur Nomen commune eſt Bonum* &c. *Cùm alia alii appetant, neceſſe eſt multa eſſe quæ aliquibus bona,*

bona, aliquibus mala ſint, &c. *Sunt ergo Bonum & malum appetentibus & fugientibus correlata*, *&c.* quibus paria ſcripſit Libello *de Humanâ Natura Cap.* 7. §. 1. comparatâ cum §. 3. ubi *motum illum in quo rerum conceptus conſiſtere vult, ſine ullo Judicii interventu de Cerebro in Cor tranſire docet, & ibi prout juvat, vel impedit vitalem ejus motum, placere* (inquit) *dicitur, vel diſplicere. Quod autem cuique ſic placet, id ipſe Bonum appellat, quod diſplicet, malum*; *& hinc ex conſtitutionis, ſeu temperamentorum diverſitate diverſæ ſunt de Bono ſententiæ*; *naturaliter ſcilicet adeoque neceſſariò & in ſtatu Naturæ ex illius ſententia* (quidni & in Civili ſtatu, ubi ſaniores Philoſophi naturæ neceſſitatem exiſtimant culpam tollere?) *inculpatè*. Et *de Cive Cap.* 14. §. 17. *Ea eſt natura hominis, ut unuſquisque id quod ipſe ſibi cupit fieri, Bonum*; *quod fugit, malum vocet. Itaque diverſitate Affectuum contingit, ut quod alter Bonum, alter malum*; *& idem homo quod nunc Bonum, mox malum*; *& eandem rem ſibi bonam, alii malam eſſe dicat. Bonum enim & malum delectatione & moleſtiâ noſtrâ omnes æſtimamus.* Scilicet hoc à natura hominis ideoque neceſſariò & ſemper, immò inculpatè ante leges Civiles fieri contendit, non ab evitabili culpa voluntatis. In *Leviathan. Cap.* 6. his habet paria, additque *Bonum, Malum & Vile intelliguntur ſemper cum relatione ad perſonam quæ illis verbis utitur, cùm nihil ſit ſimpliciter ita*; *neque ulla Boni, Mali & Vilis communis regula, ab ipſorum objectorum naturis derivata, ſed* (*ubi Civitas non eſt*) *à natura perſonæ loquentis, vel* (*ubi eſt*) *perſonæ civitatem repræſentantis*; *vel ab arbitro vel Judice conſtituto.* Nos contrà cenſemus res primò judicari bonas, deinde appeti quatenus videntur ſaltem bonæ. Quodlibet ideo verè judicari bonum, quia effectus ejus ſeu vis Naturam re verâ juvat. Privatum bonum quod uni, commune quod multis prodeſt; non quia ex opinione ſive verâ, ſive falsâ appetitur, aut ad unum vel alterum temporis momentum delectet. Hominis natura poſtulat, ut Ratio rerum

Naturas expendens & evidentiâ indè invariabiliter manante ſtatueret priùs quid ſit Bonum, idémque judicaret, (ſive ſua ſive alterius res ageretur,) quàm id appeteremus, aut eo delectaremur: & brutorum eſt ſolo affectu, nullâ ratione gubernato, rerum, actionúmve bonitatem metiri. Talia tamen in ſe experiuntur homines jam bruteſcentes, & hæc naturæ conſentanea eſſe illis placet ab Hobbio audire. Ex hac grege Hobbianorum augetur numerus. Nihilominus certiſſimum eſt & dementem malum pati, etſi ſua ipſi dementia miré placeat; & contrà medela ægro bona eſt, quamvis illam pertinaciter refugiat. Quin & ipſe Hobbius aliquando ad ſanam mentem redit, & quanquam alibi quidlibet bonum eſſe aut malum pro arbitrio imperantium, aut cujusvis hominis, ſemotâ civilis ſocietatis conſideratione, frequentiſſimè inculcat; tamen *Leviathanis cap. 30.* ubi inter officia ſummi Rectoris ponit ut bonas condat leges, apertè aſſerit *non omnes leges eſſe bonas, etiamſi ad utilitatem faciant Rectoris*, & eas definit eſſe tales *quæ ad populi bonum ſunt neceſſariæ, ac perſpicuæ.* En populi Bonum! quod certè commune eſt multis ab ipſo agnitum, velut finem actûs Legislatoris; finis autem priùs cognitus ſupponitur, adeoque ejus natura priùs determinata eſt, quàm Lex, quid bonum malúmve fuerit, populo præſcripſerit. Sic etiam *Leviath. Cap. 6.* Benevolentiam ac Charitatem definit *per actus, aliis bonum cupiendi:* nec definiviſſet, opinor, hunc effectum, niſi poſſibilem putaſſet. In Editione autem Anglicana *Leviathanis* agnoſcit hunc affectum, cùm ſe extendit ad homines univerſaliter, eſſe Indolem bonam; In Latina Editione hoc omiſit, ut non conſiſtens (opinor) cùm aliis ejus opinionibus. Enimvero Natura boni & efficacia rerum ad Naturæ unius aut plurium conſervationem, perfectionémque eſt prorſus determinata, & ex congruitate rerum cum omnibus Naturæ *v. g.* humanæ facultatibus, aut earum principiis, expenſo etiam vel totius vitæ

ſtatu,

ſtatu, vel partis ejus præſtantioris, æſtimanda eſt, non ex irrationali affectu & levi motu ſanguinis, ex prima rerum apprehenſione aliquantiſper juvato, aut etiam impedito.

§. III. Magni autem eſt momenti ratam & immobilem teneri Boni notionem, quoniam hâc concuſsâ & fluctuante neceſſe eſt ut incerta & inſtabilis ſit omnis cognitio noſtra de Fœlicitate; quippe quæ maximum eſt cujusque hominis Bonum, & de Legibus Naturæ, Virtutibúsque ſingulis, Juſtitia, &c. quæ nihil aliud ſunt quàm ejusdem Boni aſſequendi media, & cauſæ quodammodo partiales.

Quanquam igitur propter peculiare quiddam in diverſis hominum temperamentis aliquando contingit, ut alimentum, aut medicamentum uni noxium ſit, quod pleriſque innocuum, immò ſalubre eſſe experientia comprobavit; cui ſimile quiddam obſervatum eſt in genio & moribus gentium in aliquibus conſtitutionibus aliis planè diſſimilium; hoc tamen non magìs tollit conſenſum hominum de generali Natura boni, ejúsque partibus vel ſpeciebus præcipuis, quàm levis vultuum diverſitas tollit convenientiam inter homines in communi hominum definitione, aut ſimilitudinem inter eos in partium principalium conformatione & uſu. Nulla gens eſt quæ non ſentiat actus Deum diligendi, & præſentem jucunditatem, & futuræ ſpem ratam, continere: & ſic de cæteris quæ ſequuntur inſtantiis. Atque hæc ipſe Hobbius quandoque fatetur, ut *de Cive, Cap. 15.* §. *9.* & ſequentibus: licèt aliquando in ſolo metu, ac opinione potentiæ honorem Deo exhibendum conſiſtere declamitet, ut in *Leviath. p. 1. cap. 10. & 11.* Nulla gens non ſentit gratitudinem ἀντιπελαργίαν erga parentes & benefactores toti humano generi ſalutarem eſſe. Nulla temperamentorum diverſitas facit, ut quisquam non bonum eſſe ſentiat univerſis, ut ſingulorum innocentium vitæ, membra, & libertas conſervarentur; ideoque ubique prohibetur in-

nocuorum trucidatio. Quæ ullius ἰδιοσυγκρασία non bonum eſſe judicabit ſingulis familiis, omnibúsque adeò Gentibus, ut illibata ſervaretur thori conjugalis fides? Atque eadem de jure utendi, fruendíque rebus externis ad vitam, valetudinem, famam ſeu honorem, prolis educationem, & amicitiæ cultum neceſſariis dici poſſunt. In judicio de bonitate harum rerum, de quibus tota Legum Naturæ & pleraúmque Civilium cura ſollicita eſt, æquè omnes ubique conveniunt, ac omnia animalia in motu cordis & arteriarum pulſu, aut omnes homines in opinione de nivis candore, & ſplendore Solis. Ipſe etiam Hobbius Leges Civiles, id docere ait. In omni caſu Legibus ſcriptis prætermiſſo (quos ipſe fatetur penè infinitos eſſe, (*cap. 14. §. 14.*) & infinitas lites parere poſſe) ſequendam eſſe Legem æquitatis naturalis: Concedit itaque Leges naturalis æquitatis cognoſci abſque ope Civilis Legis, & caſus plures ſufficienter indè determinari poſſe, quàm qui à Legibus Civilibus, qui non ſunt penè infiniti, determinantur. Nos hoc tantùm contendimus, aliquot regulas æquitatis naturaliter adeò notas eſſe, ut in illis cordati ab invicem non diſſentiant. Concedimus interim libentiſſimè multa eſſe adiaphora, ſeu in quibus ratio humana univerſaliter pronunciare non poſſit, neceſſe eſſe ad commune bonum ut res hoc potiùs modo geratur quàm illo. In his autem locum habent variarum civitatum conſtitutiones variæ, quæ licèt antequam ſanciantur, ſine crimine poterant impugnari, poſtquam tamen authoritate publicâ muniuntur, & propter conſcientiam erga Deum, cujus vices gerunt Magiſtratus, & propter communem civium fœlicitatem, pacémque cujus ſecuritas ab inviolata imperantium authoritate præcipuè pendet, ſummâ religione ſunt obſervandæ. Quippe evidenter magìs conducit ad commune bonum, ut in adiaphoris & dubiis ſententia Magiſtratûs valeat, ídque pro bono habeatur à ſubditis, quod imperanti tale videtur, quàm ut æternæ inter eos lites ea de re maneant, unde bella

bella cædéſque, quæ extra dubium mala ſunt, meritò forent expectandæ.

§. IV. Eſt & alius Hobbi error circa Bonum, nempe quòd objectum voluntatis humanæ ſit id quod unicuique videtur bonum ſibi, *de Cive c.1.artic.2.* Idem ferè ſic exprimitur *de Cive c.3.§.21.* *Unuſquisque præſumitur bonum ſibi naturaliter, juſtum propter pacem tantùm & per accidens quærere.* Nempe juſtum alienum reſpicit bonum, quod non exiſtimat quemquam quærere, niſi ex metu malorum è ſtatu belli profluentium. His conſentiunt quæ ſuprà citavimus loca, & innumera paſſim per ejus ſcripta diſperſa idem innuunt. Hinc manat illud *Cap.2. §.8. Quicquid voluntariè fit, propter aliquod bonum fit volentis.*

Hæc autem omnia eò tendunt, ut evincat homines ita comparatos eſſe ut eorum Naturæ repugnet, adeoque planè impoſſibile ſit ipſis quicquam appetere præter ſua commoda, ſuámque gloriam, *Cap.1. §. 2.* Hæc autem cùm perſpicuum ſit unumquemque ex dominio in alios uberiùs aſſequi poſſe quàm è ſocietate cum aliis, omnes hoc naturaliter appetere, adeoque in bellum adversùs omnes dominationis quærendæ causâ ferri; ſolo autem metu à bello detineri, & ad ſocietatis conditiones accipiendas impelli. At ſi quæramus, quid eum in ſententiam adeò omnibus Philoſophis repugnantem duxerit, illud unicum videre poſſum, quod in eadem Sectione ipſe obiter innuit, ubi *Naturam* interpretatur per *affectus omni animali inſitos donec nocumentis vel præceptis fiat ut appetitus præſentium, memoriâ præteritorum retundatur.* Æſtimat ille naturam humanam, & objectum adæquatum voluntatis, ex affectibus illis qui uſum Rationis, experientiam & diſciplinam antevertunt, quales reperiuntur in infantibus; & amentibus; videatur ejus præfatio ad Librum *de Cive.* Ego verò cum Philoſophis (quantum ſcio) omnibus naturam hominis è Ratione potiùs metiendam exiſtimo, adeoque voluntatem ſe extendere poſſe ad ea quæ Ratio convenientia cuilibet naturæ

eſſe dictaverit; ſiquidem affectus ejuſmodi irrationales perturbationes potiùs animi (adeoque præternaturales) dicendi ſunt; quod & ipſe Hobbius etiam, poſt editum *de Cive* librum, faſſus eſt in libro *de Homine cap. 12. §. 1. Fatemur etiam nos fieri poſſe fortè per malum liberi Arbitrii uſum, ut homo quiſpiam anguſti* (ſuo vitio) *pectoris, nihil præter ſe conſideret, adeoque nihil fere velit, niſi quæ ſibi judicat commoda*; Verùm in nullo unquam homine præter unum Hobbium talis voluntatis ſigna obſervare potui. Alii certè generoſioris ſunt animi, qui non tantùm id bonum exiſtimant quod ſibi bonum eſt, verùm quicquid facit ad conſervationem aut perfectionem, ordinem & decorem humani generis, vel etiam totius quod cogitare poſſumus univerſi, id demum bonum exiſtimant, id volunt ac cupiunt, id futurum ſperant, eóque præſenti gaudent. Nec quicquam video quod impedire poſſit, quo minùs quod cuivis Naturæ convenire poſſe judico, id illi fieri velle poſſim; immò & quantum in me eſt anniti ut fiat. Id autem omne intra fines Objecti adæquati facultatis cujuslibet (adeoque & voluntatis) circa quod illa facultas poſſit exerceri. Huc pertinet quod præcipit Ariſtoteles *de Legislatore Pol. lib. 7. 6. 2.* ad finem. τοῦ δὲ νομοθέτου τοῦ σπουδαίου ἐστὶ τὸ θεάσασθαι πόλιν, καὶ γένος ἀνθρώπων, καὶ πᾶσαν ἄλλην κοινωνίαν, ζωῆς ἀγαθῆς πῶς μεθέξουσιν καὶ τῆς ἐνδεχομένης αὐτοῖς εὐδαιμονίας: Et alibi *Pol. lib. 3 c. 8. n. 76.* τὸ δ' ἴσως ὀρθὸν, πρὸς τὸ τῆς πόλεως ὅλης συμφέρον, καὶ πρὸς τὸ κοινὸν τὸ τῶν πολιτῶν. Quod enim poſtremo hoc loco Ariſtoteles de Civitatis legibus aſſerit in iis non partis bonum, ſed totius tradendum eſſe, eamque menſuram recti à Legislatore ſpectandam; id, ſi mundus velut Civitas conſideretur, qui rectum ſit univerſaliter, ideoque in Legibus univerſi, ſeu Naturæ ſpectandum ſatis docet. Enimvero cùm quivis legislator ſit tantùm homo, is autem & poſſit & debeat bono communi proſpicere, is quippe finis eſt in quem conſtituitur, quid vetat, quin idem facere in aliorum etiam hominum poteſtate ſitum eſſe conceda-

cedamus? Quin & hoc à priori demonſtrari poteſt apud illos qui agnoſcunt voluntatis naturam conſiſtere in conſenſu mentis cum judicio Intellectûs de rebus inter ſe convenientibus. Certum enim eſt, Intellectum judicare poſſe quid aliorum commodis inſerviat, juxtà ac noſtris; nec ulla ſuppetit ratio, cur non eadem velle poſſimus, quæ judicavimus bona. (Imò fieri vix poteſt, ut quæ judicavimus eſſe bona, ea non velímus.)

Obſervandum autem eſt quòd quicquid homo velle poteſt, poteſt etiam ſtatuere id, quantum in ipſo eſt producere; Bonum autem ſic volitum à nobis dicitur intendi, & intentionis hujuſce vi, finis notionem completam induit: poteſt itaque bonum commune univerſi, homo finis eſſe. Et quoniam eſt maximum quod poſſumus velle, intellectus rectè judicans pronunciabit hujusmodi volitionem magìs neceſſariò & intrinſecè connecti cum perfectione hominis, bonum commune ritè intelligentis, quàm volitio cujuslibet minoris boni. Verùm ſufficit impræſentiarum oſtendiſſe bonum commune poſſe eſſe hominis finem, & quidem præcipuum; ſi modò probetur eſſe quovis alio bono majus. An verò quiſpiam obligetur ad hunc finem quærendum, poſtea videbimus, ubi de Legum naturalium obligatione diſquiremus. Hîc illud tantùm adjiciam, ipſum Hobbium in *Leviathanis* editione Latina *Cap. 31. ſectione ultimâ*, contradicere iis omnibus quæ de Bono tantùm ſibi proprio quærendo antea ſcripſit, & non tantùm agnoſcere Bonum publicum ſpectari poſſe, ſed & apertè inſinuare ſeſe ſperare *Leviathanem* ſuum illi aliquando fini inſerviturum eſſe. Ejus verba hæc ſunt; *Non deſpero quin Regibus interius in ſua jura, & Doctoribus in officia ſua poſthac attentiùs inſpicientibus, hæc ipſa doctrina, conſuetudine mitior facta, tandem aliquando ad Bonum publicum communiter recipienda ſit.* Scilicet hîc ſuam doctrinam, etſi nondum à Regibus ſtabilitam, Bono publico utilem futuram eſſe præſagit, nec unius tantùm Civitatis Bono, ſed omnium ubique populorum

utili-

utilitati eandem adaptatam eſſe innuit. Hoc autem quanquam falſiſſimum mihi videatur, abundè tamen demonſtrat hunc finem illius aliquando cogitationibus obſervari, cúmque nôſſe eundem ſincerè quæri poſſe, aliter enim eum non modò non quæreret, ſed ne fingeret quidem ſe quæſiviſſe.

Quin etiam hominibus naturaliter jucundum eſſe, adeoque bonum videri aliis placere, ex Hobbio probari poteſt, quoniam in Libro *de Natura Humana, Cap. 9. §. 15.* apertè docuit ipſam libidinis voluptatem, ex parte quidem eſſe voluptatem animi, inde ſcilicet perceptam quod quis alteri ſe placere ſentiat. Abſurdiſſimum autem eſt, quòd voluptatem animi agnoſceret exinde ſumi, quòd alteri gratum quiddam fieret uni & in re leviſſimi momenti, quum interim non agnoſcat voluptatem animo humano majorem indè naſci, quòd plurimis ſimul impenſiùs gratificemur, cùm illorum & mentibus & corporibus inſervimus bonum commune procurando per fidem, gratitudinem & humanitatem, etiam cùm non eidem poteſtati Civili ſubjiciamur.

Denique in libro *de Homine, Cap. 11. §. 14.* ubi de induſtria in bonis quodnam majus aut minus ſit, inveſtigat, apertè teſtatur majus eſſe (cæteris paribus) quod pluribus Bonum quàm quod paucioribus.

CAPUT IV.

De Dictaminibus practicis.

PRæmittendum eſt huic capiti, non omnes hominum actus dictamina, aut notiones dictaminibus æquivalentes ſupponere. Apprehenſiones enim primæ, & motus quidam ſpirituum ſeu imaginationes, nonnunquam etiam motus Muſculorum, ut nictus Oculorum, vel ſubitanea ab amicis reſilitio ſine dictamine fieri videntur; plurimi etiam infantis actus, ut comparationes, judicia *&c.* de jucundis & noxiis, quibus tamen theſaurus notitiarum augetur: & fortè volitio boni ſimpliciter huc accenſeatur.

Scili-

Scilicet ita nos finxit Natura univerſalis ut ætate adhuc tenerâ, vel inviti plurima ſenſu percipiamus, & memoriâ firmiter teneamus, & comparatione ſpontaneâ an ſint majora alia aliis, item ſimilia an diſſimilia, commoda an incommoda judicemus; Præcipuè verò quoniam præſentes nobiſmet ipſis ſemper ſumus, & ex peculiari mentis (in ſe reflectentis) noſtræ conſtitutione, actus intellectûs & voluntatis noſtræ neceſſariò ſentimus, & quantum poſſumus ad ciendos, regendóſque corporis quosdam motus, qui ideo voluntarii dici ſolent, adeoque neceſſariò etiam experientiâ duce cognoſcimus, quinam harum facultatum actus nobiſmet ipſis noxam afferunt, aut commodum & perfectionem, cui notitiæ appetitio, & actio proſequendi, vel fuga & amolitio à natura conjuncta eſt. Quin etiam ex Rationis paritate, ſponte facıléque (ſine alio præter naturam duce) talia etiam aliis entibus quatenus vel mente, vel corpore, vel utroque nobis fuerunt ſimilia, pariter commoda vel incommoda & eſſe & videri. Hinc nonnulla de actibus Deo gratis, longè plura de omnium hominum commodis & incommodis ſtatuimus.

Adultâ tandem ratione de ſumma vitæ noſtræ, ſeu omni futuro potentiarum noſtrarum exercitio meditamur; & quia actionum probabiliter futurarum, nec non effectuum bonorum, quos indè ſperamus, numerus major nunc quàm antea ſimul animo obverſatur, & ſeries rerum longior, quæ ſuo ſuccedent ordine, & ab invicem pendent, inſtituetur ab animo jam magìs maturo; mens non ſigna tantùm ſimplicia in auxilium memoriæ advocat, ſed & ope propoſitionum utitur, in quibus actionum noſtrarum cujuslibet generis connexio cum effectibus indè propriè pendentibus diſtinctiùs exhibetur & affirmatur. Hæ propoſitiones practicæ dicuntur, nec neceſſe eſt ut proponantur in forma Gerundii, hoc aut illud agendum eſt, uti nonnulli è Scholaſticis volunt; quippe Debitudo illa quæ Gerundii voce innuitur, explicatione eget; quæ vel à neceſſario nexu cum fine,

vel

vel à legis obligatione petenda eſt. At à quærentibus Legum originem, earum obligatio non ſupponenda eſt jam nota. Nexus autem neceſſarius inter medium & finem ſatis exprimitur in nexu eorum veluti Cauſarum cum ſuis effectibus deſtinatis.

Quinetiam prout adoleſcimus, naturaliter comparamus inter ſe vires cauſarum ad effectus ſimiles producendos, & effectuum etiam varios perfectionis gradus inter ſe conferimus, è qua collatione oritur judicium hoc illo majus, minus, vel æquale eſſe. Hinc ideo, exempli causâ, actionum noſtrarum poſſibilium alias aliis plus vel omnium maximè conferre poſſe ad noſtram, aliorúmque fœlicitatem concludimus. Tales autem propoſitiones practicæ dicuntur Dictamina comparata.

Nobis qui legum naturalium generationem tantum quærimus, non eſt neceſſarium aſſerere hujuſmodi dictamina, etiam poſtquam ea Legum vim habere novimus, ſemper homines ad actus determinare; ſufficit ut jus dicant determinationi futuræ. De vi etenim determinatrice aliter ſentiunt alii, nec libet ea de re contendere. Omnes interim, opinor, id agnoſcent Dictamen practicum ad actus deliberatos prærequiri, & aliquo modo viam munire ac monſtrare ad actum futurorum determinationem. Nihilominus partes eſſentiales dictaminis practici, ejúsque forma attentius paulò conſideranda veniunt, indè enim ejus generatio in mente noſtra facilè intelligetur. Propoſitio practica aliquando ſic exprimitur. Actus hic humanus poſſibilis (benevolentia ſcilicet univerſalis) ad fœlicitatem meam, aliorumque communem præ reliquis eodem tempore poſſibilibus maximè faciet, vel ut pars ejus eſſentialis, vel ut cauſa, aliquando effectura præcipuam ejus partem eſſentialem. Quandoque autem in forma Imperii Actus, qui intra tuam eſt poteſtatem, ad Commune Bonum in datis circumſtantiis, omnium quos poſſis elicere, maximè deſerviens, eliciatur; ſæpe etiam in forma Gerundii Actus

talis exercendus eſt. Apud me certè prorſus idem ſignificant hæ loquendi formulæ ad Legem naturalem relatæ, ſive Intellectus hoc factu optimum eſſe judicet, ſive jubeat, ſive ex vi Gerundii dictet me hoc teneri facere. Nam intellectus (qui hoc agens dicitur Conſcientia) obligationem ſatis innuit naturalem, dum dicit hoc factu optimum erit tibi juxtà ac aliis. Quippe omittendo quod mihi optimum pronunciatum eſt, malum (quod pœna dici poteſt) in meum caput me accerſere, indè conſtat. At ſi ſub Imperii forma conſideretur, eadem res docetur repræſentando proprium cujusque Intellectum velut magiſtratum deputatum, & authoritate leges ferendi præditum: quod quia Metaphoricum quiddam ſonat, minus eſt Philoſophicum; utile tamen, quia ſimilitudo habet fundamentum juſtiſſimum in Natura. Forma autem Gerundii idem docet ſed velut Judex inferior, aut conſiliarius de lege jam lata monens, & actus futuri conformitatem cum ea poſtulans. Philoſopho convenientior primus modus qui, ſi formam ſpectes, propoſitionem theoreticam exprimit; ſi vim, practicam, utpote fundamentum obligationis naturale docens. Secundus Imperatorem magis decet. Tertius Theologum. Sed omnibus pro libitu uti licebit, ſi modò diſtinctionem, qualis qualis eſt, inter has formulas animo teneamus. Natura rerum exhibet animo quid factu optimum ſit. Animus, rerum advertens Regimen, ex Idæa Dei illud eum velle ſeu imperare factum concludit, ſibique, ejus nomine, imperat in ſecunda Forma: In tertia reflectit in utrumque priorem, actumque imperio congruum juſtum fore, adverſum injuſtum, pronunciat.

§. II. Eſt & alius modus, Leges naturæ exprimendi enim actus hic vel ille poſſibilis maximè convenit humanæ naturæ. Sed dubii ſenſus ſunt; (1) humana natura vel ſingularem agentis denotat, & tum non ſatis exprimit ea quæ ante actionem conſideranda ſunt: non enim unius tantum agentis fœlicitas, ſed maximum commune Bonum ſpectari debet:

bet: vel, (2) humana natura omnes homines ſpectat, & ſic non conſideratur Deus. Aut ſi in harum alterutra notione publicum bonum per conſequentiam involvatur, tum hæc formula loquendi cum prima coincidit: quæ tamen ideo præferenda eſt quia hâc ambiguitate caret. Et deinde illud, *convenit*, ambiguum eſt quò referatur: Actus enim naturæ alicui convenire dicatur, (1) cùm convenit principiis agendi, qualia ſunt facultates ac habitus, objectáque vel intus in Memoriâ latentia, vel ab extrà ſollicitantia ad actus; atque ad hæc capita revocari debent dictamina practica, (propoſitiones, *viz.* quæ ſunt Regulæ actionum) quorum termini ab objectis orti in memoria continentur, & in propoſitiones ab animo formantur, unde actus determinant, & habitus conſtituunt. (2) Actus convenire dicatur Naturæ Humanæ cùm ejus effectus naturam hominis unius aut plurium conſervant, aut perficiunt. Poſterior his ſenſus coincidit cum Formula quam primò propoſui, quæ ambiguitate caret: immò & prior ſenſus convenientiæ actuum magna ex parte eò reducatur. Nam propoſitiones practicæ, quæ ſunt inter interna actuum principia, omnes fiunt de appetendo fine præcipuè maximo, & de uſu mediorum. Quæque de ultimo fine appetendo pronunciant illud tantùm dicunt; Hoc ſuâ Naturâ bonum eſt ſeu pars fœlicitatis humanæ, & quidem maxima poſſibilis in datis circumſtantiis: Quæ autem de mediis ſtatuunt, illud tantùm indicant; Hoc conducere ad ejuſmodi bonum obtinendum, & in dato caſu maximè. Atque hæ loquendi Formulæ cum prima coincidunt. Præſtat autem primâ Formulâ uti, quoniam Analyſis hæc quam propoſui propoſitionis de actûs convenientia non eſt obvia plerumque intellectui; & præterea is ſcopus noſter eſt, ut Geneſin Dictaminum primorum, quibus convenire actus debent, explicemus; adeoque non ſufficit noſtro ſcopo dicere; Actum convenire dictaminibus jam factis, qualia tantùm ſunt principia proxima humanorum actuum. Fortaſſe tamen non inutile

erit

erit id annotare, verè affirmari poſſe, omnes actus bonos ſeu virtutes perfectè & eſſentialiter conſentire cum notione, ſeu Ideâ agentis rationalis, cujus Ratio in Prudentiam jam adoleverit, quò naturaliter tendit. Prudentia enim intrinſecè includit & finis optimi, maximíque, quem cujusque facultates reſpicere poſſunt, volitionem; & ejusdem per media efficaciſſima proſecutionem. Finis autem maximus eſt commune omnibus rationalibus agentibus Bonum, & conſenſus omnium in mutua auxilia ad id obtinendum, eſt medium illius obtinendi efficaciſſimum. In actibus autem hujusmodi conſenſum conſequentibus omnis Religio, & virtus continetur: præſumere autem licet etiam ante pacta inita quòd conſentient omnes hunc eſſe finem maximum, atque hoc unicum eſſe medium planè neceſſarium, quia actuum humanorum ad opem mutuò ferendam nulla præter conſenſum voluntatis eſſe poteſt cauſa. Itaque ſi hujusmodi dictamina Rationis (quæ dum in memoria reponuntur ad actus nos determinant) inter principia interna actionum humanarum numeremus, (quod quidem meritò fiat quoniam totam eſſentiam & vim habituum in ſe continent) tum rectè & ſecundùm ea quæ tradidimus, dici poteſt, id omne eſſe juſtum quod cum his principiis ac Legibus Naturæ rationalis conſentit.

§. III. Conſiderandum etiam venit præſertim ad primam, quæ potiſſima eſt Naturæ formula leges ſuas proponendi, an ſatìs doceatur & quaſi promulgetur ea Lex, ſeu propoſitio practica, cùm ejus termini (adeoq; eorum nexus, ſeu veritas propoſitionis) obvii fiunt, & quaſi coràm expoſiti hominibus qui ad actuum ſuorum effectus velint animum advertere; An verò exiſtimandum ſit Naturam non ſufficienter declarâſſe talem veritatem, ita ut obligationem introduceret, eis qui per injuriam, aliásve quibus animum ſuum diſtrahunt curas, terminos ejusmodi non comparant inter ſe, nec propoſitiones ejusmodi practicas ad actus ſuos futuros dirigendos conſtituunt? Prior ſententia mihi veriſimi-

ſimilior videtur, quia ſatìs docetur duo latera Trianguli longiora eſſe reliquo, etſi quiſpiam eam propoſitionem non formet, ſed Triangulum oculis exponit: utcunque curandum eſt, ut hoc ſcripto evincatur (1) TerminosLegum naturalium in hac rerum compage hominum animis ita ſatìs obviè exponi. (2) Hominum animos ita ſive ex ſua natura, ſive ex conjunctione cum corpore, reliquóque ſyſtemate mundi ad eos advertendos, abſtrahendos & comparandos inter ſe, & ad propoſitiones pro actuum determinatione conſtituendas, excitari; adeoque ſanos omnes ejusmodi ſententias in mente habere, licèt quandoque cum heterogeneis, falsisve confuſas, adeoque obſcuratas. Termini autem earum propoſitionum practicarum, quæ Leges naturales dicuntur, ſunt Actus humani qui conſilio, ſeu judicio rationis regi poſſunt, quique poſtquam exeruntur, ſimul aliquid conferunt ad ſtatum fœliciſſimum univerſorum Rationalium & ad noſtram privatam fœlicitatem. Illi autem non incommodè dividuntur vulgò in (1) Elicitos Intellectûs ac voluntatis, adeoque Affectuum ſaltem quatenus Affectus vehementiores ſunt in ipſa mente, (2) Imperatos qui in corpore vi mentis exeruntur.

§. IV. Verùm antequam Leges particulariùs conſideremus, operæ pretium erit diutiùs immorari tractandæ naturæ practicarum propoſitionum, primóque oſtendere quàm affines ſint, vel ejusdem plane ſensûs cum theoreticis, ſive categoricæ fuerint, ſive hypotheticæ; deinde in omnibus effectum ut finem, actus nobis poſſibiles ut media reputari.

Primò itaque obſervandum eſt practicas propriè propoſitiones eas dici, quæ Geneſin effectûs ex actibus humanis enunciant. Hanc definitionem viſum eſt exemplis illuſtrare. Talis eſt hæc in Arithmetica, Additio numerorum eorum efficiet Aggregatum, i. e. Summam generat. Aut, Subductio numeri è numero eorum relinquet differentiam. Sic ex Elem. Geom. Praxis in prima propoſitione præſcripta trian-

triangulum efficit æquilaterum, eſt propoſitio practica de effectu plurium actuum humanorum, certâ ſerie ſibi ſuccedentium, pronuncians. Quin etiam eodem modo mens certò intelligit veritatem talis Practicæ, quo cujusvis Theoreticæ propoſitionis; nempe perpendendo terminos ejus quorum alter alterum includit. Sic, Conſtitutio totius Trianguli æquilateri fit conſtituendo omnes ejus partes inter ſe unitas, eodem modo cognoſcitur eſſe vera, quo hæc theoretica, totum Triangulum æquilaterum idem eſt cum omnibus ejus partibus inter ſe unitis. Eodem autem res recidit, ſi conſtitutio totius hujuſce ſpectetur ut finis, & varii illi motus quibus tria illius latera conſtituuntur ac adaptantur, inter ſe ſpectentur ut media ad hunc finem neceſſaria. Eadem enim, quoad ſententiam, propoſitio ſic ſonabit; Neceſſe eſt ad conſtitutionem totius trianguli æquilateri, ut conſtituantur omnia ejus latera & inter ſe uniantur modo ab Euclide indicato, aut alio ſimili. Finis enim re ipsâ eſt effectum intentum, & media ſimul omnia omnes cauſæ efficientes omnium partium adaptationem includunt. Facillimè etiam ad operationes conſervationem aut perfectionem totius cujuslibet (quod hiſce operationibus eget) accommodari poſſunt ea quæ circa conſtitutionem diximus. Quandoquidem conſervatio eſt tantùm actuum quibus quicquam conſtituitur perpetuatio. Hinc hæc propoſitio practica; Neceſſe eſt ad conſervationem totius Syſtematis Rationalium pro viribus noſtris procurandam, ut quoad poſſumus omnes ejus partes, earúmque inter ſe unitatem (qualem talis Syſtematis perfectio poſtulat) tueamur. Hæc, inquam, parilem habet evidentiam illi theoreticæ quæ de identitate inter totum ac partes unitas pronunciat. In illa autem rectè intellectâ fundamenta Legum omnium Naturalium oſtendemus contineri. Quæ autem ſcripſimus de reductione practicæ hujus facillimæ primi problematis Euclidæi ſolutionem docente, propter paritatem rationis univerſaliter intelligi volumus. Nihil enim prohibet,

quin illorum omnium ſolutio perfectè in theorematis proponi poſſit, de quibus in problematis quæri ſolet. Itaque Archimedes ſecundo de ſphæra ſe è problematis quorum ſolutio è propoſitionibus conſtat, praxin dirigentibus, Theoremata feciſſe apertè profitetur. Et Ramus eum ſecutus in Geometria ſua Euclidæa problemata omnia in Theoremata convertit. Et in Analytica ſpecioſa, quæ eſt fœliciſſima ars problemata ſolvendi, in fine operis theorema ſemper exhibetur, ſolutionem problematis indicans. Nec ſanè dubium eſt, quin ut Carteſius, Vieta, Wallifius aliíque praxes in Matheſi pura (Arithmetica & Geometria) requiſitas per Theoremata Analyticè inventa atque exhibita expedire fœliciter docuerint: ita etiam praxes in mixta Matheſi, non ſolùm in Aſtronomia (quod egregiè præſtitit Cl. Wardus) ſed & in Mechanica, ſtatica, &c. & in magna Phyſiologiæ parte præſtari poſſint. Quin & Analyticam (quo nomine non ſolùm radicum extractionem, ſed & totam Arithmeticam ſpecioſam complector) velut præſtantiſſimum Scientiæ exemplar aliquatenus imitari poteſt, & debet Diſciplina moralis & civilis. (1) Praxium ſuarum Regulas, totámque diſciplinæ ſuæ ſubſtantiam per univerſalia aliquot theoremata tradendo. Ubi obſervandum cenſeo ejus certitudinem non magis labefactari, aut uſum minui, eò quòd in operationibus externis circa materiam multiplici circumſtantiarum varietate intricatam nos præciſas determinationes non poſſumus aſſequi; quàm principiorum Geometricorum, circa lineas, ſuperficies, aut ſolida menſuranda, veritas & utilitas evertitur, ex eo quòd nec ſenſuum nec inſtrumentorum ope efficere poſſumus ullam extra nos lineam exactè rectam, aut ſuperficiem perfectè planam, ſphæricámve; aut corpus omnimodò regulare, aut ad talia reducibile. Sufficit quòd ad ἀκρίβειαν adeò propè accedamus, ut nihil quod ullius ſit momenti ad uſus humanos omittatur. Id autem etiam vi principiorum doctrinæ moralis aſſequi licebit. Fatemur interim in materia pruden-

dentiæ moralis ea, quæ dantur, ſeu ut cognita ſumuntur, quæ ſunt Deus, & homines, eorúmque actus, & relationes mutuæ, non adeò accuratè nota eſſe, ac ea quæ in certa menſura ſeu quantitate dantur in Matheſi; ideoque quæ ex iis colliguntur eodem defectu ἀκριβείας laborare. Methodus tamen, regulæ operationum, & ratio deducendi alia ex aliis eadem eſt: nec opus eſt ἀκριβείᾳ ad uſus vitæ; quemadmodum ea non requiritur in praxi menſurandi planities ac ſolida.

(2) Methodo incipiente à maximè compoſitis & involutis, ubi nota cum ignotis immiſcentur in æquatione data, tandem diligenter inter ſe res comparando, ſimplex quiddam réperit ex quo compoſita conſtitui poſſent, & ignota per nota explicari. Sic etiam Moralis Philoſophia imprimis contemplatur finem valdè involutum, mediáque variè perplexa. Finis enim eſt Aggregatum ex omnibus bonis in noſtra poteſtate ſitis, quæ Regnum Dei, Mundum intellectualem, ſingulásque ejus partes exornare poſſunt. Media quibus obtinendus eſt, ſunt omnes liberi actus nobis circa omnia poſſibiles. Et, ex æqualitate datâ inter has notiones, utpote inter vires cauſæ & adæquatum earum effectum, eliciendæ ſunt omnes morum regulæ, omnéſque virtutum actus ab iis imperati. Hæc autem inter ſe æquari manifeſtum eſt, quippe finis eſt integrum effectum producendum, & actus nobis poſſibiles integram exhauriunt vim efficientis. In eo autem conſiſtit ars vitæ, ut adeò diligenter expendat tum omnia bona publica, quæ nobis ſunt poſſibilia, tum ſingulos actus noſtros, eorúmque ordinem quo alii aliis materiam præparare, aut vires adjicere poſſunt; ut repertis tandem facillimis actibus qui ad finem deſerviant, eorum ope ad difficiliores progrediamur quouſque ad ultimos facultatum noſtrarum terminos illos intricatiſſimos pervenerimus. Atque hæc praxis Analyſeos praxi eſt valdè ſimilis.

(3) Quemadmodum Analyſis ignotam, quærendámve

adhuc quantitatem prolepſi quâdam mentis qualitercunque ſupponit, & ſuo charactere notat, atque hoc poſito datas relationes ejus ad notas quantitates depingit, è quibus ipſa tandem innoteſcit: ita etiam Ethica finem, ſeu effectum quæſitum utcunque animo concipit, ope relationum quas habet ad notas quadantenus (ſaltem in genere) operationes noſtras eum nomine ſummi Boni, vel fœlicitatis diſtinguit ab aliis quæ menti obverſantur, quanquam nôrit illum nondum exiſtere, & licèt diſtinctè non noverit, qualis tandem re ipsâ ex operationibus, rerúmque extra nos poſitarum concurſu emerget, unde meritò dicatur ignotum: ſed ope actuum illorum & facultatum, ad quos ut Effectum ad Cauſas refertur, adeoque ex iis totum certiſſimè pendet, tandem paulatim notum fit. Huc etiam referendum eſt quòd cùm finis cujusque ſit totum illud, maximúmque bonum, quod univerſo, ſibíque ſuo loco facere quis poſſit, &c. ſequatur finem concipiendum eſſe, ut aggregatum ſeu ſummam effectuum bonorum tam Deo gratiſſimorum, quàm hominibus univerſis maximam, quæ ex efficaciſſima ſerie induſtriâ noſtrâ exerendarum per omne futurum tempus produci poteſt. Contingit autem ſæpe (curandúmque eſt ut quàm ſæpiſſimè id fiat) potentiæ noſtræ effectus bonos ſecundùm Geometricam progreſſionem creſcere; ut in Lucris per Anatociſmum, vel etiam ex Agricultura & Mercatura, cùm unoquoque anno prioris anni proventus ſorti additur, unde ingens ultra quod quisquam definitè præſagire poſſit, oritur incrementum fœlicitatis communis, & privatæ.

(4) Cùm manifeſtum ſit, hominem ſine Deo nihil, ſine aliorum hominum conſenſu, ac ope penè nihil poſſe ad commune Bonum (Dei gloriam, hominúmque fœlicitatem) contrà autem actu aliquo ineunte, aut conſervante ſocietatem cum Deo, hominibúsque, quemvis in publicum comparatè loquendo) plurimùm conferre poſſe; neceſſe erit, ut judicium Rationis hominem determinet ad Actum, qui

qui ſocietatem ejusmodi ſpectet conſtituendam, aut tuendam. In ſocietate autem inter homines nihil fere agitur quod à numerorum & menſuræ ſcientia non dependeat; adeoque ſi omnia accuratè tractentur, ad evidentiam ac certitudinem Mathematicam quæſita circa praxes reducerentur. Hujusmodi ſunt determinationes valorum tam rerum, quam operarum, ſeu actionum humanarum, ſive per earum collationem inter ſe, ſive per comparationem ſingulorum cum tertio, nempe Nomiſmate, cujus etiam variæ ſint ſpecies, Arithmeticâ opus eſt ſive naturali, ſive artificiali ad reducendos variarum ſpecierum valores ad nomen notiſſimum commodiſſimúmque. Huc pertinent numerationes pretiorum in omni commercio, & temporum calculatio, Inveſtigatio Proportionis Lucri, aut damni cuique in Societate aſſignandi. Infinitus penè eſſem, ſi Matheſeos uſum in re tactica, in Navigatione, in machinarum omnígenarum inventione ac uſu, in dimetiendis agris, propugnaculis, ædificiis conarer enarrare. Sufficiat paucis dicere tam in re cujusque privata, quàm omnium publicâ eam eſſe certè, juſtéque agendi (ubicunque ἀκρίβεια exigitur) præcipuum adjumentum. Quod à me non dicitur ad laudem Matheſeos (quod ſupervacaneum foret) ſed ad aſtruendam certitudinem in regulis vitæ, ac morum, eo nomine quòd perpetuo ferè certæ ſcientiæ miniſterio, aut principiis per ſe notis prudentia naturalis utatur. Huc referendum puto, quòd cùm neſcitur quid ſit futurum, ſciri tamen poſſit, quid poſſibile ſit: poſſibiliáque inter ſe comparari poſſunt; ſciríque certò poſſit, quodnam è duobus poſſibilibus non modò pluris aut minoris valebit ſi quando exiſtant, verùm etiam quodnam è pluribus cauſis, quod à paucioribus nunc exiſtentibus aut mox exstituris fieri poſſit: quod autem pluribus modis fieri poſſit, magìs probabile eſt futurum eſſe, plurísque valet ejus expectatio. Magni autem in rebus agendis uſus eſt, certè ſaltem ſcire cujus rei, vel effectûs ſpes major ſit, plurísve æſtimanda. Quippe ea eſt vitæ humanæ conditio, ut impen-

denda ſit fere opera noſtra, ac ſæpe ſumptus, immò ipſa vita neceſſariò periclis exponenda propter ſpem rerum ad conſervationem, fœlicitatémve noſtram aut alienam facientium, licèt ſpes illa non ſit certa, ſed tantùm probabilis; in ipſis pacis occupationibus, Agriculturâ, Mercaturâ, multóque magìs in Belli alea. Analytica autem, quam naturaliter exercent omnes, etiam hæc optimè docet expendere, & quo pacto talia certam habent determinationem ex Analytica ſecundùm artem expolitâ pulchrè admodùm Clariſſ. Chriſt. Hugenius docuit exemplo ratiociniorum quæ circa ludum aleæ contingunt; utì videre licet ad finem Exercitationum Mathem. miſcellanearum à Schotenio in lucem emiſſarum.

Huc pertinet quòd quemadmodum in rebus ex prudentia gerendis experiundum eſt quandoque aliâ atque aliâ viâ, priusquam certò ſciamus, an res hoc, an alio modo ſecundùm vota ſuccedet? priusquam certò ſciamus an aſſequi poſſimus, quod videbatur expetendum? ità etiam in examine analytico antitheſes aliquando variæ, variæ nonnunquam diviſiones aliíque reductionis modi tentandi veniunt priusquam ad ſolutionem propoſiti alicujus problematis perveniatur. Non eſſet alienum ab hoc loco ſimilitudinem inter has artes ulteriùs proſequi, oſtendendo quomodo utriusque proceſſus hypotheſin quandoque falſam, & impoſſibilem detegit non multò minùs utiliter, quàm invenit aliam eſſe veram aut poſſibilem: atque inſuper exhibendo quomodo ſigna negativa oppoſitos motui deſtinato motus repræſentarent, & quo pacto diverſorum hominum in eundem finem conſentientium operæ motibus implicatis unam Lineam deſcribentibus reſponderent. Verùm cùm res hujusmodi non ſint admodum claræ, & aliqua etiam diſſimilitudo haud rarò interveniat, viſum eſt ſatius eſſe hîc ſubſiſtere, quò mecum pervenire poſſunt qui principiis Matheſeos vel leviter fuerint imbuti, aut ingenio ſcientiis capiendis paulò fœliciùs diſpoſito à natura præditi; quàm ex comparatione cum re minùs nota, caliginem pro luce rebus moralibus inferre.

CAPUT

CAPUT V.

De Lege Naturæ ejusque Obligatione.

MUnitâ jam viâ ad ea quæ ſequuntur omnia, caput hoc auſpicabimur à Definitione Legis Naturalis. Lex Naturæ eſt propoſitio à natura rerum ex Voluntate primæ Cauſæ menti ſatìs apertè oblata vel impreſſa, quæ Actionem agentis rationalis poſſibilem communi bono maximè deſervientem indicat, & integram ſingulorum fœlicitatem exinde ſolùm obtineri poſſe. Contrariæ huic fini Actiones & omiſſiones iiſque annexa mala hoc modo videntur pariter & indicari & prohiberi, ſiquidem privationes ex oppoſitis ſuis optimè intelliguntur. Rectum enim eſt index ſui & obliqui. Quod autem à dato termino, ſeu rerum ſtatu ad finem hunc optimum viâ breviſſimâ proficiſcitur, id translatione à Mathematica rectæ proprietate factâ, Rectum dicitur. Actio effectum optatiſſimum citiſſimè attingens, viâ proficiſcitur breviſſimâ ad finem. Ergo eſt recta. Ipſáque illa Comparatio, quâ inventa eſt, ſupponit omnia adeò perpenſa, ut ſciantùr & quæ ad finem minùs proficiunt, multóque faciliùs quæ ei producendo obſtent.

Verùm expendemus Definitionem datam. Propoſitio] nempe vera, uti ſequentia docent: ſimplicius hoc & apertius videbatur verbum, quàm Phraſis *Dictamen rectæ Rationis*, quæ ſemotâ tandem ambiguitate illuc recidit. Nec viſum eſt generis loco orationem ponere, quod fecit Hobbius, ne quis verborum aut ſingulorum quorumlibet arbitrariè inſtitutorum uſum, & notitiam ad legis eſſentiam requiri falsò reputaret. Actionum humanarum, & effectuum bonorum malorúmque humanæ naturæ, præſertim verò præmiorum, pœnarúmque iis cohærentium notitia, ſeu conceptus animo formati, & in propoſitionum practica-

rum, quales deſcripſi, formam redacti ſufficiunt ad legis eſſentiam conſtituendam: Hujusmodi autem cogitationes in animis eorum qui ſurdi nati ſunt, ex obſervatione generari poſſint, licèt verborum ſonum, aut vim non capiant, atque adeò etiam illis innoteſcent leges naturales.

A natura] Efficientis mentio in hac definitione facienda erit, quoniam non Legis ſimpliciter Definitio requiritur, ſed Legis Naturæ, quæ vox authorem, ſeu Efficientem exprimit. Natura rerum] non ſolùm inferiorem hunc mundum, cujùs nos pars ſumus, ſed & ejus Conditorem, Rectorémque Deum ſignificat; nempe in hunc effectum ut verè judicemus de actibus ad Bonum publicum neceſſariis, concurrunt & Mundus extra nos, præcipuè homines quorum res agitur, qui objectivè nos excitant ad eorum apprehenſionem & conſiderationem; & noſmet ipſi tam ut partes humani generis, quàm ut noſtrorum actuum cauſæ liberæ; & inſuper Deus, ut communis omnium cauſa, & rector, cujus authoritas ſæpe venit conſideranda. Certum autem eſt, ſolas veras propoſitiones, ſive theoreticas, ſive practicas, à natura rerum menti noſtræ imprimi; quoniam actio naturalis id ſolum indicat, quod exiſtit, ejusque cauſa eſt in quo nihil unquam eſt falſi: id enim totum provenit à voluntaria temeritate notiones conjungente, aut ſeparante quas natura non conjunxit aut ſeparavit. Si itaque naturâ cohæreant termini, vera de iis affirmata fiat propoſitio. Termini aute cohærent, cùm ab eadem re diverſimodè conſideratâ, aut cum rebus diverſis comparatâ, diverſi ejus conceptus (plerumque inadæquati) menti ingeruntur. De negativis autem veris ex his facile eſt pronunciare. Interim juſtè admodum hæ Leges, ſeu propoſitiones naturæ aſcribuntur, cum ea & ipſarum Terminos & Terminorum cohærentiam menti exponat obſervandam. Ita inſuper agentia rationalia comparata ſunt ut dum in hoc ſtatu morantur, ex neceſſitate quadam ſuæ naturæ, earum

Ter-

Terminos percipiant, ſeu apprehendant, ſed & ex intrinſeca propenſione feruntur ad eos inter ſe conferendos, ut propoſitiones efficiant affirmatas de conſentaneis, negativas de diſſentaneis, immò & ab binas propoſitiones ita inter ſe diſponendas, ut ex iis præmiſſis tertiam ſeu concluſionem deducant. Scilicet hæc flagitat ipſa natura rationalitatis ut & propoſitiones (præcipuè de actuum noſtrorum effectibus circa noſtram, aliorúmque fœlicitatem) fiant per ſe evidentes, quales ſunt primæ Leges naturæ; & ex iis deducantur aliæ, ſeu Concluſiones, quæ ſecundariæ, ſeu minùs notæ ejus Leges dicantur. De natura rerum Creatarum dubitare non poſſumus, quin tam res externæ cogitationes noſtras excitantes, quàm mens noſtra eas componens, cauſæ ſint neceſſariarum veritatum. De natura autem Creatoris, quin ea earum cauſa dicenda ſit, non dubitabimus, ſi ſeriò perpendamus tum ea quæ antea dicta ſunt, tum hoc quod annectere viſum eſt; nempe omnis veritas eſt à prima Cauſa rerum illarum in quibus fundatur, nec ullam habet tincturam à labe hominum præternaturali, ſed eſt incontaminatum effectum, ſeu opus Dei. Ideoque ſi qua vera propoſitio indicet quid ſit faciendum, à Deo indicat hoc eſſe faciendum. Nec certius eſt res naturales illas à Deo eſſe factas ad ſuos effectus producendos naturales, veluti Solem ad illuminandum aerem, & pluviam ad humectandam terram; quàm hujusmodi propoſitiones, quæ naturaliter regunt actiones noſtras, à Deo datas eſſe nobis in Regularum officium: hoc enim unum facere poſſunt, nempe dirigere; ídque faciunt neceſſariò ex intrinſeca ſua natura.

Satìs apertè offertur, aut imprimitur ab objectis propoſitio, cujus Termini, eorúmque cohærentia in rerum natura ſenſibus, ac cogitationibus ita exponuntur, ut adulti hominis ánimus, nullo laborans morbo, ſi velit attendere, ſeu advertere, illam facilè obſervet; utpote quæ obviâ, ſeu vulgari innoteſcit experientiâ; *v. g.* Hominem occidi

poſſe

poſſe copioſâ ſanguinis effuſione, præfocatione, inediâ, *&c.* vitam aliquandiu conſervari aeris reſpiratione, victûs ac veſtitûs uſu: operam hominum mutuam ad beatiorem vitam multum facere.

§. II. Quòd ſi quis his rationibus aliam ab effectu velit adjicere, nempe Leges Naturæ ita dici, quia ejus neceſſitatibus ſubveniunt, eámque maximè perficiunt; is me non habebit repugnantem; quia appellationis cauſæ rebus impoſitæ eidem homini variæ eſſe poſſunt, & multò magis plures in idem nomen rei imponendum à diverſis cauſis moveantur.

Verùm quoniam alio ſenſu definitur Lex, ſeu Jus (nam eodem ſenſu hæc verba ibi ſumuntur) Naturæ à Ictis Cæſareis, tam in *Pandectis*, quàm in *Inſtitutionibus Lib. 1. Id quod Natura docuit omnia animalia*; & ita diſtinguunt à *jure Gentium, quo Gentes humanæ utuntur, quódque naturalis ratio inter omnes homines conſtituit*: viſum eſt tantæ authoritati & authoritatem opponere æqualem, & rationem quæ pluris apud Philoſophos valere ſolet. Priorem quod attinet, idem Juſtinianus in *Inſtitutionum lib. 2.* de rerum diviſione, ſingularum hæc habet verba. *Quarundem rerum dominium nanciſcimur jure naturali quod, ſicut diſcimus, Jus Gentium appellatur.* En, ut jam Jus naturale idem apud ipſum ſignificet, cum jure Gentium, cujus Definitio apud ipſum cum noſtra Legis naturalis conſentit. Quin & ipſe Cicero, qui Latinè loquendi gloriâ, ne Imperatori quidem cedet, *Officiorum* tertio hæc duo velut idem ſignificantia poſuit. *Naturâ, id eſt jure Gentium:* & legi naturali Religionis præcepta annumerat, quæ homini propria ſunt, non cæteris animalibus communia. His itaque priſcis Authoribus licet jura Naturæ & Gentium pro iiſdem ſumere; ut ſupervacaneum jam ſit recentiores Philoſophos ſic loqui ſolitos evincere. Ratio autem quæ me impellit ut Leges naturæ homini tantùm proprias eſſe dixerim hæc eſt, quoniam ſunt propoſitiones de Effectibus ab actionum

cauſa-

cauſalitate pendentibus, ſeu decreta Judicii terminos componentis, aut dividentis, quorum ſumma authoritas pendet ex eo quòd à Deo ſciantur proficiſci. Nihil autem reperio, quod arguat bruta animalia propoſitiones facere, ejuſmodi præcipuè; multò minùs ſcire poſſunt eas à Deo ſibi impreſſas; ac ad illas tanquam normas actiones ſuas exigere.

§. III. Indicat] Non me latet illud Modeſtini *F, tit. 3. de Legibus. Legis virtus hæc eſt imperare, vetare, permittere, punire*, quibus etiam addi poteſt, remunerare ſeu præmia conferre. Et tamen nihil horum in definitione Legis Naturæ poſui, quam tamen vires, ſeu virtutes has omnes habere agnoſco. Eæ autem omnes ex una hac indicatione notionum ad Bonum commune maximè ſpectantium, quæ intrinſeca eſt earum forma, videntur ſequi. Philoſophia & notitiæ à rebus impreſſæ, quales eæ ſunt, & quid faciant, exhibent. Illa autem verba *imperare*, &c. magis accommoda videntur eſſe formulis verborum quibus Magiſtratus ad voluntatem ſuam ſignificandam utitur, quàm ſimpliciſſimis rerum indiciis: è quibus tamen præceptorum, prohibitionum, pœnarum, præmiorúmque vis tota facilè deducitur.

Nam poſtquam Rector ſatìs declaravit velle ſe Bonum publicum, cùm indicat quid eò tendat, ſatis imperat, & eo imperio contrarias actiones, omiſſionéſque manifeſtò prohibet. Quique cujuſque privatam fœlicitatem, & conſcientiæ pacem à conatibus hæc præſtandi, & in publica contineri, ac ab ea pendere voluit, actioni commune Bonum procuranti certum præmium decrevit: vitióque oppoſito pœnam ſancivit; carentiam nempe ſuæ partis boni quæ è publico, niſi per ipſum ſtetiſſet, oriretur. Permittere dicatur Lex naturæ quæ indicat non neceſſariò requiri ad Bonum commune, & tamen cum eo conſiſtere poſſe. Talia autem ſi non neceſſariò impedirentur à Rectoribus, apertè læderetur natura, quæ in motu ad perpetuam varietatem tendente

conſi-

Actio hîc deſcripta univerſaliter eſt intelligenda, non unius tantùm hominis actio, nec quæ unius ſunt diei; ſed omnes omnium humanæ actiones per omne tempus ad commune omnium bonum diriguntur. De Hominum autem ſolorum actibus expreſsè libet agere, quoniam nobis quotidianâ experientiâ ſunt notiſſimi; & ſi quid è lege naturæ circa actus Dei, ac Angelorum philoſophandum erit, id ex analogia hîc fundata deducendum eſt.

Verba [agentis rationalis] in definitione poſita indefinita quidem ſunt, adeoque ad unumquemlibet hominem, *v. g.* protoplaſtem adhuc ſolitarium applicari poſſunt; & tum commune Bonum eſſet, quicquid Deo atque ipſi gratum eſſet. Verùm quoniam in materia verſamur quam Scholæ neceſſariam vocant, indefinita illa ſe intelliguntur diffundere ad omnes & ſingulos homines, conjunctim aut diviſim ſumptos, poſtquam plures in rerum natura extiterint. Id autem hac de cauſa annotandum hîc cenſui, quoniam notiſſimæ Leges naturæ, quæ ad charitatem ac juſtitiam inter homines exercendam dirigunt, eos in numerum jam creviſſe ſupponunt, & id præcipuè agunt ut manifeſtum iis fiat quibus actibus inter ſe mutuò elicitis ſe invicem poſſint fœliciores reddere. Multos itaque ſimul alloquuntur Leges naturales, uti & Civiles facere ſolent. Hinc legem commune præceptum dicunt JCti. & à Solone (uti memini) lege cautum accepimus, ne de unoquovis Lex fiat. Præterea plurium juncti conatus actúsque aliquid, quod notabiliter ad Bonum commune contribuat, efficere poſſint; adeoque evidentior eſt veritas hujusmodi propoſitionis, Fides, gratitudo, στοργὴ, aut innocentia omnium, aut multorum ad bonum publicum conducit, quàm quòd ejusmodi actus à ſingulari quovis eliciti idem faciant.

§. IV. Verùm præcipuus character legum naturalium ex effectu (publico nempe bono) quem actiones in ea præſcriptæ producunt, deſumitur, quod & res ipſa fieri poſtulat. Actionum quippe, quæ Legum ſunt objecta, natura

natura intrinſeca in effectis optimè perſpicitur. Leges autem hæ, utpote propoſitiones, adeoque è notionibus inter ſe combinatis conſtitutæ, ab objectis differentiam ſibi ſumunt ſpecificam. Quare legum ipſarum intrinſeca natura in effectibus ad quos dirigunt, conſpicitur. Effectum autem agentis rationalis, quatenus ejus Idæa animo præconcepta eum & movet, primò ad intentionem illud producendi, & tandem actionibus illuc deſtinatis terminum ponit, Finis dicitur. De Fine interim fatentur omnes neceſſarium eſſe conſultò agenti, (1) Ut eum ſibi proponat. (2) Ut media, quibus is obtineatur, diſquirat, eligat, atque applicet. Conſentaneum eſt igitur ut Leges Naturæ rationali penitùs accommodatæ & finem oſtendant optimum, & media quæ illum obtineant maximè idonea. Quare in data definitione, Finis loco propono Bonum publicum (latiore ſeuſu quàm Ulpianus, qui definit publicum Bonum quod ad ſtatum Reipublicæ Romanæ ſpectat, & in ſacris, Sacerdotibus, & Magiſtratibus conſiſtit.) Id enim ego ad ea quæ omnes homines & ad Dei honorem ſpectant, pertingere volo, quod verè eſt maximum quod nobis eſt poſſibile. Mediorum autem munus præſtant actiones omnium quæ in noſtra ſunt poteſtate, in datis circumſtantiis illud efficaciſſimè attingentes.

Quoniam autem & nomina Finis & Mediorum ambiguæ admodum ſunt ſignificationis, & liberam agentis rationalis intentionem, variis modis mutabilem, & incertò cognitam connotant, adeoque materiam demonſtrationibus minùs idoneam cogitationibus noſtris ingenerant; viſum eſt mihi, re, quæ præ manibus eſt, non mutatâ, ſub alia notione eam conſiderare. Scilicet quoniam magis conſpicuus eſt nexus, planéque inſolubilis inter cauſas efficientes & effectus indè oriundos; perpetuáque experientia, & obſervatio frequens quales effectus datas cauſas ſequantur, apertiùs edoceat; ideoque Bonum publicum tanquam Effectum, Actiones autem viréſque noſtras à quibus aliquid

ejus-

ejuſmodi ſperatur tanquam cauſas effectrices, in definitione protulimus. Hoc enim pacto Quæſtiones morales & politicæ de fine & mediis, in terminos vertuntur Philoſophis naturalibus uſitatos. An hæ cauſæ efficientes hunc effectum producere valeant, nec ne? Hujusmodi autem quæſtionibus reſponſum detur demonſtrabile ex olim obſervata humanorum actuum efficacia, ſpectatorum tum per ſe, tum in concurſu cum aliis Cauſis, iis, quæ nunc ponuntur, non abſimilibus. Quamvis enim, dum deliberamus, liberi meritò dicamur, & effectus poſtmodum è noſtris actibus futuri, reſpectu illius libertatis, omni jure dicantur contingentes; poſtquam tamen nos determinavimus ad agendum, nexus inter actus noſtros, & effectus omnes indè pendentes neceſſarius eſt, ac planè naturalis, adeoque demonſtrationi ſubjectus; quod videre licet in effectionibus Geometricis, quæ non minùs liberè fiunt, quàm aliæ quævis actiones humanæ. Ideoque quemadmodum longa ſeries conſequentiarum ultra ſpem imperitorum, de ratione linearum, aut angulorum inter ſe deduci poteſt demonſtrativè, ex eo quòd quis paucas lineas duxerit juxta praxes in Geometria præſcriptas; ita è principiis Phyſiologiæ demonſtrari poſſunt multa conſecutura actum humanum motum imprimentem notum corpori intra notum ſyſtema aliorum corporum; adeoque ſæpè quid hominis vitæ, membrorum ſanitati, integritati & locomotivæ Facultati (in cujus uſu libertas incarcerationi oppoſita cernitur) aut etiam bonis quæ quis poſſidet noxam afferet; quidve contrà in cujuſpiam, aut plurium cedet emolumentum. Evicit autem (ſi quid ego judico) præſtantior Phyſiologia mutationes omnes corporum omnium, etiam humanorum, quæ ab extrà veniunt (nam excipiendæ ſunt determinationes ab interna voluntatis libertate) ſive in melius, ſive deterius fieri ſecundùm ea de motu theoremata, quæ per Analyſin Geometricam inveniuntur & demonſtrantur. Pauca fateor ſunt, licèt magni momenti, quæ adhuc ea de re fuerint exhibita;

 oſten-

oſtenſa tamen eſt methodus motus, quantumvis implicatos, calculo Geometrico ſubjiciendi, & theoremata de Lineis, Figuris, motûſque determinationibus indè ortis quotcunque adinveniendi, atque adeò (cùm tota natura còrporea in ejus extenſionem, figuras, motúſque variè implicatos reſolvenda ſit) generalis monſtrata eſt via effecta ejus omnia ſub demonſtratione reducendi. Hæc autem à me ideo tantùm dicta ſunt obiter, ut oſtendam quâ methodo inſiſtendum ſit ut ea perfectè, è neceſſaria cohærentia terminorum, habeamus demonſtrata, quæ ex communi obſervatione, perpetuâque experientiâ ſatis ſunt comperta exiſtere in natura rerum, atque ab invicem pendere, ut cauſas & effecta, quæque alii aliis è principiis phyſicis conantur deducere. Qualia ſunt actus illi quibus homines alii aliorum vitas, libertates, fortunáſque eripere, aut è contrà conſervare ſolent.

§. V. In reprehenſionem hìc incurrunt Stoici, qui nihil Bonum præter virtutes, nihil malum præter vitia dixerúnt. Quippe incauti dum virtutis egregiam bonitatem, vitiorúmque inſignem malitiam ſtabilire ſatagunt; unicam illam cauſam quare virtus bona eſt, vitiúmque malum penitùs tollunt. Ideo enim virtus bonum eſt (& quidem maximum verè cenſetur) quia actus humanos determinat ad effectus, qui boni publici naturalis partes ſunt præcipuæ, adeoque nititur ut & univerſos homines animi & corporis perfectionibus naturalibus cumulatiſſimos reddat, & Dei honorem per imitationem beneficentiæ divinæ maximè promoveat. Præterea cum altera pars juſtitiæ univerſalis quæ eſt ipſiſſima virtus inter homines conſpicua conſiſtat in Innocentia, hoc eſt in coercendis ejuſmodi actibus qui homicidii, furti *&c.* nomine veniunt, manifeſtum eſt rationem nullam eſſe Legis prohibentis noxas tales, niſi agnoſcant tales actus, ſcilicet ereptionem vitæ, aut bonorum (in quibus vitæ cauſæ conſervantes conſiſtunt) innocentis, etiam antecedenter ad ullam legem, adeoque ſine reſpectu ad

ad virtutem illi legi obtemperantem, homini cuivis, aut etiam pluribus eſſe mala, ſeu noxia. Hoc neſcio an negaverit Hobbius, nam damnum eſſe in talibus actibus apertè concedit; & illud malum eſſe ei qui noxam patitur, *de Cive cap.3.§.4.* his verbis. *In civitate ſi quis alicui noceat; quicum nihil pactus eſt, damnum ei infert cui malum: injuriam ſoli illi qui Civitatis habet poteſtatem.* Alibi tamen apertè contendit; *Leges Civiles eſſe Regulas boni & mali; ideoque quod Legislator praceperit, id pro bono; quod vetuerit, id pro malo habendum eſſe; & ſeditioſum eſſe dicere Cognitionem boni & mali pertinere ad ſingulos. Cap. 12. §. 1.* Libenter hæc inter ſe conciliarem ambigui vocabuli diſtinctione; ponendo malum in priore loco ſignificare id quod Naturæ noxium: in poſteriore autem id quod Legibus incongruum. Verùm non placebit, opinor, illi hæc conciliatio; quoniam ex hoc fundamento inferri poterit quædam ſciri poſſe ante Legis definitionem mala, ſeu noxia vel ſingulari alicui homini, vel aggregato è pluribus, & exinde etiam probari aliquas conſtitutiones Civiles malas eſſe, ſeu noxias populo. Ideoque ab hoc incommodo prudenter admodum cavit *Cap. 17. §. 12. ne qua Definitio in tota Matheſi, Philoſophia Naturali, aut Civili; ne qua ratiocinatio hominum in illis diſciplinis rata ſit, niſi accedat authoritas Civilis.* Nempe quod negat de Chriſto eum veniſſe in hunc mundum ut Logicam doceret, id ad Monarcharum, omniúmque ſummarum poteſtatum prærogativam pertinere contendit. Ii ſcilicet in thronum evecti ſunt ut Logicam doceant, cæteráſque Scientias naturales. Fœlicia ſanè tempora non noſtra ſolùm, ſed & omnium gentium omnia! Reges & Reſpublicæ omnes philoſophati ſunt perpetuò; omniúmque decreta ſemper fuêre κυρίαι δόξαι, ratæ ſententiæ, utcunque vel ipſi ſibi, vel alii aliis contradixerint. Sed ipſe ſua hæc inter ſe fœliciùs conciliet; ſimúlque oro, illum eximat ſcrupulum, quomodo neceſſaria ſint agentium naturalium, ipſorúmque hominum effecta omnia, atque

N 2 adeò

adeò illa quibus noceant, vel proſint alii aliis, indè bona, maláve dicantur; & tamen à mutabili arbitrio principum pendeat determinatio utrùm eadem ſint bona, an mala? quæ duo præcipua ſunt ipſius dogmata, ſed adverſis inter ſe frontibus pugnantia. Quin etiam pugnat poſterior ſententia cum neceſſariò & eſſentialiter requiſitis ad ſocietatem, agnitis ab ipſo Hobbio pro legibus naturæ, *viz.* Rejectione juris in omnes & omnia, fide pactorum ſervandâ, Gratitudine, de quibus ipſe *cap. 3. de Cive.* Certè ſi quis princeps leges generales his contrarias ſanciret ad civitatem ſuam ſtabiliendam, pari ſucceſſu id faceret ac ſi decerneret uſum veneni, aut aeris, veſtiúmque peſte infectorum ad ſanitatem civium conſervandam. Pariter enim immutabilis eſt vis & efficacia rerum ejusmodi ad mala diſcordiæ hominibus inferenda, *i.e.* ad cædes & rapinas *&c.* ac venenorum, peſtísque vis ad ſanguinem corrumpendum. Non parebit Xerxi verberatus Helleſpontus; nec noxia in utilia mutari poſſunt principum decretis. Cogitetur Lex, quæ jubeat homines cujusvis regni omnes obvios ſibi concives ſine Sexûs, Ætatis, aut factorum diſcrimine occidere; pacta omnia violare; ingratos omnibus ſe præſtare: Et ſi cives hujusmodi edictis parerent, vide an non internecionem civium ſtatim introduceret (non obſtante obligatione in foro interno, quam ille agnoſcere videtur, ut incautis imponat) ut ſubditorum unus tantùm cæteris omnibus ſupereſſet, quem aliorum omnium cæde ſuperbum nullus metus potentiæ majoris (unicum vinculum à Hobbio agnitum) coerceret ab interficiendo principe quem illo minùs robuſtum licèt ſupponere. Oſtendat porro, quomodo tota ejus Philoſophia demonſtrativa ſit, & neceſſariò vera, cùm à nullo adhuc principe fuerit confirmata; ſed è contrà multa ejus dogmata, ut illud de neceſſitate oppoſitum libero arbitrio à principibus plerisque omnibus qui Chriſtianiſmum profitentur, condemnetur.

Quic-

Quicquid ſit quod ille ſentiat, id ad renonm multùm attinet; mitius tamen eſt judicare vel deceptum eſſe verborum *Boni* & *Mali* ambiguitate, vel decipere voluiſſe incautos Lectores; quàm credere illum eò inſaniæ perveniſſe, ut exiſtimaret bonum & malum naturale, *i. e.* actiones, præſertim humanas, eas quæ juvant, aut lædunt corpora, mentésve hominum, ſive ſingularium, ſive multitudinum non eſſe ſuâ naturâ, ſeu ex ſe determinatas ad ſua effecta naturalia; ſed pro arbitrio principum prodeſſe vel nocere.

§. VI. Liceat itaque ſupponere quæ ſequuntur ſenſuum teſtimonio nota phænomena è Phyſiologiæ principiis, ſi nondum demonſtrata, ſaltem tandem aliquàndo demonſtranda, quæ perpetuâ conſtant experientiâ (cujus cauſas Phyſiologia tradendas ſuſcipit, effectáque indè demonſtrare tenetur) Nempe homines diætæ prudenter inſtitutæ, & mutui amoris vi, permittendo ſingulis ut ſuâ aliquâ operâ vitæ & valetudini neceſſaria acquirant, agendo aliis innoxia aut utilia, pactorum obſervantiâ, gratitudine erga beneficos, peculiari ϛοργῇ erga liberos, & conſanguineos, tam in linea aſcendente quàm deſcendente (qui notabili charactere identitatis, ſeu dependentiæ principiorum naturalium à communi fonte à cæteris quadantenus diſtinguuntur) profuiſſe ſibi invicem olim, & poſthæc quò magis hæc facient magìs invicem profuturos eſſe, tam quoad corporum ſanitatem & robur, quàm quoad mentium ſcientiam, prudentiam, gaudium, ac in omni tranquillitate, ipsâque adeò morte ſpem bonam. Contrà autem contrariis actibus animorum errores, anxiósque dolores oriri; corporibus autem membrorum mutilationem, morborum inſultus, famis, ſitisque incommoda, ipsámque necem multis hominibus inferri; cùm aliter agendo, quod in noſtra poteſtate eſt, tanta mala potuiſſent præcaveri. Scilicet è diſcordiis, ebrietate, violatione fidei, &c. bella oriuntur, ut è naturalibus cauſis. Atque hinc clades, direptiones bonorum, incendia

æquè neceſſariò & naturaliter, ac è peſte hominum interitus, aut ex ingenti aliquando Terræ motu urbis ruina & abſorptio; ut utraque pariter mala naturalia, & non uni propria, ſed multis communia. Quemadmodum diæta per experientiam limitata, mutua concordia, fides, gratitudo publica ſunt bona ex intrinſeca ſua vi, velut aer omnibus ſalubris, aut benignus Solis in totum terrarum orbem influxus. Poſſunt enim harum diſpoſitionum vires (licèt ſparſæ per ſingulos homines operantur) junctim conſiderari, & earum effectum in totum aggregatum humani generis, magnámve ejus partem verè aſcribuntur iis veluti cauſis phyſicis. Eodem planè modo quo varia animalium, plantarúmque ſemina licèt locis cuique propriis natura disjunxit, iiſque tantùm ſuas edant vires; ſimul tamen conſiderari poſſunt, déque iis affirmetur verè quòd ſint vitæ, incrementi, reliquorúmque effectuum, qui innumeri in plantis animalibúsque cernuntur, principia, ac cauſæ neceſſariæ. Quippe aggregatum effectuum, cum aggregato cauſarum non minùs cohæret, quàm ſinguli effectus cum cauſis ſuis per ſe ſpectatis.

Ratum itaque ſit propoſitiones æternæ veritatis, ſeu immutabiles fieri poſſe de effectibus ab actionibus humanis, quales ſunt virtutes, & vitia, orituris, quandocunque principia hominibus interna eos ad actiones externas determinaverint; ac è contrà ex effectis humanæ actionis noxiis, vel commodis ſingulis, præſertim verò multis, ſciri poſſe an principia interna practica publico fuerint ſalubria an nocua, *i. e.* naturaliter bona vel mala. Tota autem difficultas præſciendi an ex actione aliqua data effectus ſecuturus ſit bonus an malus, indè oritur quòd quis aliarum cauſarum cum illa concurſus futurus ſit, ſæpe ignoretur. Exinde enim fit ut quod primò viſum ſit in melius tendere, vergat tandem in partem debiliorem. Hinc de abſtractè & generaliter conſideratis actibus noſtris, & per ſe quid efficiunt, uti & de effectu motuum phyſicorum abſtractè conſideratorum

(ut

(ut in geneſi linearum, ac figurarum ex iis, faciunt Mathematici) nonnulla nec difficulter demonſtrantur. Hinc etiam ſummus prudentiæ moralis ac civilis apex conſiſtit in peniſſima circumſtantiarum cum actionibus humanis ad effectus ſuos concurrentium, vel obſtantium notitiâ; cujus pars præcipua eſt hominum ſingularium quibuſcum agendum, aut contra quos, intimior cognitio tam quoad Intellectûs vires, & principia cujusque practica, quam affectuum peculiares cuique propenſiones, nec non quoad amicorum, ſervorum, reíque familiaris, ſubſidiáque quibus quisque (fundatâ jam politiâ) utitur.

§. VII. Summa rei huc redit, conſiderationem virium, actionúmque noſtrarum, ut cauſarum, finíſque expetiti, ut effectûs, commodiſſimam videri methodum generalem morum regulas in naturæ phænomena, ſeu obſervata fœliciter reſolvendi; qui præcipuus eſſe debet ſcopus ſcribentis de lege Naturæ, ut & viventis ad naturæ normam. Scientia enim naturalis judicare docebit, datis actionibus, ſeu motibus impreſſis, & objecto in quod agitur (quod eſt hic homo vel hominum multitudo) an ſequetur objecti conſervatio ac perfectio, quæ bonum; an verò ejus corruptio aliqua & diminutio, quæ malum dicitur? Hoc itaque pacto in conſilium ac deliberationem vocatur id omne quod ſcimus, ſive de natura virium noſtrarum, cauſarúmque aliarum, quæ nobiſcum concurrunt, ſive etiam de natura illorum circa quos ſumus operaturi, ut ex his qualis effectus conſequetur, prævideamus. Conſideratis autem & inter ſe collatis variis effectibus qui varias actiones in noſtra poteſtate poſitas ſequentur, illa duo ſatis curabimus (1) ut finem (ſeu effectum) ſemper aggrediamur poſſibilem, & eorum quos poſſumus aſſequi optimum; (2) ut media (ſeu cauſas) nempe actiones adhibeamus, quæ effectui præviſo adæquatè conveniunt. In illis autem duobus totius prudentiæ Moralis & Civilis ſumma conſiſtit. Dictata autem prudentiæ actiones humanas ubivis gentium ad bonum publi-

cum (commune rationalium omnium) hominibus poſſibile dirigentia ſunt ipſiſſimæ leges naturæ. Et ſi intellectûs cujusvis hominis aſſenſum impetrent, adeoque actu ejus voluntatem determinent, ut juxta eorum tenorem agat, & in memoria repoſita ad determinationem hominis pro re nata recurrant in mentem, habitum conſtituunt virtutis Moralis. Iis autem ſi quid accedat quod civitatis alicujus peculiarem reſpiciat conſtitutionem, aut cujusvis in ea officium publicum, aut res privatas, fit ea tum prudentia Civilis, Politica, vel privata prout additamentum illud poſtulaverit. Verùm hæc nimia fortè videantur quæ hâc occaſione dicerentur.

§. VIII. Pergo ad Commune (quod & publicum dico) bonum enucleatiùs explicandum. Illis autem verbis intellectum velim Aggregatum ſeu ſummam bonorum omnium quibus operâ noſtra cumulari poſſunt ſingula entia rationalia conjunctim conſiderata, & ſecundùm ordinem quem inter ea conſtitutum reperimus, aut ad eorum fœlicitatem conſtituendam neceſſariò requiruntur. Conſidero enim Deum, hominésque univerſos propter aliqualem ſimilitudinem in ratione, ſeu natura intelligente ſub una notione repræſentatos, cui notio *Omnis*, ſeu ſummæ, addita, eam facit ad ſingulos ſe diffundere. Facilis autem eſt cuivis homini generalis entis rationalis notio, & ſyncategorematis illius [Omnis] quo ſumma indicatur. Brutis autem quæ nec abſtrahunt à ſingularibus, nec numerant, ut ſummas colligant (multò autem minùs Naturam, quâ Deus & homines conveniunt, percipiunt) harum notionum, neu competit. Quâ de causâ inter alias commune bonum ſpectare nequeunt, nec virtutis, aut ſocietatis cum hominibus (quæ in illius conſideratione fundatur) capacia ſunt. Quanquam autem rationalium commune bonum ſpectari immediatè in legibus naturæ noſtræ dixerim, non tamen negaverim, quin eæ naturam inferiorem, planéque irrationalem, & corpoream curæ noſtræ demandent, *v.g.* Ani-

Animalium paſtum, plantarum ſationem, ipſiúsque agri cultum, quatenus hæc ad Dei honorem, hominúmque fœlicitatem deſervire poſſint; verùm id dum agitur, non propriè, ſaltem non ultimò, ſpectatur harum rerum perfectio, ſed ipſarum uſus, & concurſus cum actionibus noſtris ad rationalium bonum intenditur: Obſervamus enim dum naturam ſcrutamur corpora omnia à Deo, *primo rationali*, regi: noſtra autem, iisque mediantibus alia perquam multa à ratione humana determinari neceſſariò, dum ad nutum judicii & voluntatis noſtræ experiemur moveri muſculos noſtros, multáque corpora vicina, atque ideo corpora ſubordinata ex naturæ univerſalis conſtitutione reperimus. Quippe inter id quod determinat & ea quæ determinantur, mens non poſſit non ordinem quendam concipere, ut determinans ſit prius, determinatum poſterius in agendo. Intereſt autem noſtrâ ut ordinem, quem à natura conſtitutum invenimus, conſervemus inviolatum, &, quoad poſſumus, perfectionem noſtram indè promoveamus. E quibus non immeritò obiter concluſerim eum, qui agentium rationalium bonum ſummum quæſiverit, totius ſyſtematis Mundi bonum atque ordinem quærere; & ex obſervata in natura motuum determinatione qualicunque aliquam ordinis, & dependentiæ notionem in mente generari; quæ cum proficiſcitur à judicio animi rationalis *regimen* propriè dicitur. Hæc autem cùm & in natura noſtra experiamur intimè, & naturali ſenſuum judicio videmus his paria extra nos fieri; meritò affirmemus, nos à natura Ordinis ac Regiminis idæam accepiſſe. Verùm hæc ſufficiant de verbo *publicum* ſeu *commune*.

§. IX. *Bonum* in definitione poſitum illud intellectum velim, quod à Philoſophis bonum *Naturale* appellari ſolitum eſt, quodque jam antè definivimus reſpectu naturæ creaturarum, quòd eam conſervet aut perficiat, ſeu fœliciorem faciat: reſpectu autem naturæ divinæ utpote ex ſe beatiſſimæ, id quod ipſi gratum eſt aut placet, ut μακαριςμὸς,

analogicè ſcilicet, quoniam quæ nos conſervare, aut perficere ſentimus,grata dicimus nobis, *i. e.* animum tranquillum relinquunt & gaudii plenum: quoniam autem conſervari, & perfici apertè repugnant infinitæ perfectioni, tranquillitas autem, & gaudium, ſeu complacentia ſeparatim ab imperfectione concipiantur, hæc tutò divinæMajeſtati tribui poſſunt.

Verùm nè longiùs ab hominibus digrediar, naturalia illis ſunt bona duûm generum; (1) Quæ animum exornant, & exhilarant, quorum omnium fundamentum poſitum videtur in iis, quæ cognitionem perficiunt ac judicium; cui ſi conſentiat, voluntas pariter perfecta eſt. (2) Quæ corporum vires tuentur atque roborant. Enimvero publica bona eadem ſunt cum ſingulorum bonis; & ex Idæa vera fœlicitatis cujusvis hominis facili analogiâ deduci poteſt fœlicitas quærenda ſive Civitati alicui, ſive etiam univerſis hominibus ſimul conſideratis. Quippe è ſingulis conflata Politia tum demum fœlix eſt, cùm ſingula ejus membra, præcipuè autem principalia, & mentes habent naturalibus perfectionibus Intellectûs ac voluntatis præditas, & corpora ſana, vegetíſque viribus animis famulantia. Obſervandum autem eſt, me hæc *bona naturalia* dixiſſe eo ſenſu quo voces iſtæ velut latiùs patentes (adeoque generaliores & priùs naturâ notæ) diſtinguuntur à *bonis moralibus*; illa enim tantùm ſunt actiones voluntariæ legi alicui præſertim naturali conformes. Ideoque bonum hoc ſenſu non eſt ſumendum quum definitioni Legis naturalis inſeritur, quippe definitio abſurdè fit per ea quæ definitum jam antè notum ſupponunt. Multa autem ſunt bona naturalia, h. e. quæ aliquid conferunt ad fœlicitatem hominis, quæ non ſunt moraliter bona, utpote nec voluntariæ actiones, nec ulla lege imperata: qualia ſunt acumen Ingenii, Scientiarum ornamenta, Memoriæ vis ſingularis, Corporis robur, rerum externarum adjumenta, &c. Contrà verò exiſtimo nullam Actionem voluntatis ex lege naturæ imperari, aut commen-

mendari, adeoque moraliter bonam eſſe, quæ non ex ſua natura aliquid faciat ad fœlicitatem hominum. Supponitur à morali Philoſopho è Phyſica aut experientia notum quid conſervet, aut augeat animi vires, quídve vitam vegetiorem, durabiliorémque faciat, atque inter cætera quosdam actus humanos, qui virtutum nomine inſigniuntur ad hos effectus plurimùm conferre, aliósque cum aliis bene conſiſtere. Mens humana ſuæ poteſtatis ad tales actus eliciendos conſcia, hæc obſervans in ſingularibus inſtantiis, ſeu exemplis ad ſe, vel alium notum hominem pertinentibus, propter naturarum ſimilitudinem, concludit ejusmodi actus homines omnes beatiores effecturos; aut cum omnium beatitudine probè conſiſtere; & generales hujusmodi concluſiones ſunt leges naturæ. Sic ex obſervata ſimilitudine inter corpora humana, & probatâ utilitate eſculentorum, potulentorúmque, ſomni & exercitiorum, totiúsque materiæ medicæ generales efformati ſunt Aphoriſmi Diætetici, & Therapeutici, qui ubique gentium ſunt; licet multa præcepta Medicinæ pro varietate Regionum, Climatúmque ſint mutabilia, & reſpondeat varietati, quæ inter Leges diverſarum Regionum Civiles invenitur. Poſtea verò cùm harum concluſionum indicio ejusmodi actus exſcramus, eósque cum iis conferamus, illos his conformes reperimus; unde actibus his præter naturalis bonitatis antè notam appellationem, accedit etiam illa quòd moraliter boni ſunt ex conformitate talium morum cum legibus naturæ jam factis. Nihil hîc addam de verbo [poſſibilem] quod inſerui, quia ultimi fines obligationis ad actiones nunquam excedunt limites facultatis obligatæ. Quanquam magnum quiddam ſonat *bonum publicum*, nemo ad illud ultra vires ſuas promovendum obligatur: Illud [maximè] inſinuat Leges naturæ affirmatas, ſeu actum præcipientes (quales tantùm hîc deſcripſi, quia negativæ facilè exinde colliguntur, & videtur natura (quæ tota è rebus poſitivis conſtat) has tantùm immediatè imprimere) comparata eſſe dictamina,

cáſu-

cáſque actionem (earum quæ in datis circumſtantiis in noſtra ſunt poteſtate cogitare & dicere) optimam præcipere ; *ἀεὶ τὸ βέλτιςον*. Notandum tamen quod optimo æquale optimum meritò dicatur , ſeu cùm nihil intereſt (quantum aſſequi poſſumus) quidlibet agamus. Atque in hujuſmodi caſibus locus eſt libertati à lege naturali conceſſæ ſeu permiſſæ.

§. X. Poſtquam definitionis noſtræ verba (quibus innuitur ; *Legem naturæ ſemper indicare actiones ad bonum commune,ſolas valere ad integram, ſummámque ſingulorum agentium fœlicitatem procurandam*, &c.) ſanctionem harum Legum exprimunt, notam ex annexa earum obſervationi beatitudine, ac violationi miſeriâ. Integram autem ſummámque dixi fœlicitatem poſſibilem in iis ſpectari, quoniam naturaliter, ac neceſſariò ſinguli appetunt non illius tantùm aliquam particulam, ſed eam totam quæ ipſis ſecundùm voluntatem primæ cauſæ poſſibilis videtur. Eſtque hic appetitus ſummè rationalis,ac perfectior manifeſtò quàm appetitus minoris cujuſlibet boni. Ex hoc autem fonte illud fluit (quod magni eſt ad juſtitiam univerſalem momenti) non eam propoſitionem pro Lege Naturæ reputandam eſſe, quæ indicet quales actiones corporis voluptatem, aut divitias, aut honores, aut aliam quamvis fœlicitatis particulam ad tempus comparare valeant ; ſed eas tantùm , quæ certò prænunciant, quibus modis ſummam maximam bonorum omnium , præſertim verò maximorum, quæ Mentes noſtras beant perpetuò , acquiramus. Hanc ob cauſam neceſſe eſt etiam ut deliberemus, & ſtatuamus apud noſmet ipſos non tam de partibus exiguis vitæ noſtræ (*v. g.* quid hodiè agere expediat, ut fœliciter hunc diem tranſigamus) ſed de tota vita futura, quid ſemper, & in omnibus circumſtantiis ad perpetuam conducat fœlicitatem. Quoniam in integra ſerie actionum per totum vitæ futuræ decurſum eliciendarum , velut in cauſa, continetur integra illa fœlicitas, quæ in noſtra eſt aut erit poteſtate,

quam

quam naturaliter expetimus. Pleraque autem omnia improborum flagitia indè naſcuntur, quòd gaudia tantùm corporis, eáque mox fruenda ſpectant, & actiones ad hunc ſcopum dirigunt; de iis verò quæ ad animum pertinent, aut quæ poſt longam hujusmodi actionum ſeriem eventura ſunt minimè ſoliciti.

Verba autem illa [ſingulorum fœlicitatem, &c.] innuunt partem aliquam bonorum illorum quæ à voluntate primæ Cauſæ quaſi in communem fœlicitatem collocata ſunt in creatione, in ordinaria conſervatione mundi eodem actu conceſſam eſſe, datámque ſingulis; atque adeò partis uniuscujusque menſuram à ratione humana determinari poſſe per proportionem illam quâ ſinguli cum toto rationalium aggregato comparantur. Quemadmodum cor eâdem circulatione maſſæ ſanguinis totius animalis vitam conſervat, & ſingulis membris proportionatum diſtribuit alimentum. Hoc tantùm intereſt, quòd à corporis membris ſua proportio ſine ratione imbibitur: in hominibus autem judicium rationis ſingulorum proportionem conſiderans, bonorum eam partem ſibi vendicat quæ cum totius ſalute conſiſtit.

§. XI. Antequam deſcendo ad ſpecies actionum ad bonum publicum neceſſarias, vel cum eo conſiſtentes, neceſſarium viſum eſt hæc duo oſtendere; (1) Quòd in hac noſtra Definitione ea comprehenduntur omnia (ſaltem facili conſequentiâ indè deducantur) quæ requiruntur in natura generali Legis. (2) Ea etiam quæ Legi naturali peculiaria ſunt.

Primum quod attinet, opportunè occurrit illud Modeſtini è *Digeſtis* modò citatum, Legis virtus eſt imperare, vetare, permittere, punire, quibus addi poteſt in nonnullis legibus etiam præmia conferre: In his certè verbis continetur id quod Metaphoricis verbis *Obligandi*, & *debitum Conſtituendi* à nonnullis exprimitur. Obligatio à Juſtiniano *Inſtit. lib. 3. tit. 41.* definitur *Juris vinculum quo neceſſitate aſtrin-*

aſtringimur alicujus rei ſolvendæ ſecundùm noſtra civitatis jura. Ubi ut mittam quòd ſuæ ſolùm, ſcilicet Romanæ, civitatis jura reſpicit; cùm tamen alibi Papinianus longè rectiùs (*Digeſt. l. 46. tit. 3.* lege ſtichum parag. naturalis) Naturalem agnoſcat obligationem à Civili diſtinctam, quæ *ſolo vinculo æquitatis ſuſtinetur.* Illud obſcuritatem parit quòd Metaphoricis verbis, quæ dubii plerumque ſenſûs ſunt, uti placuit. Illa enim verba *vinculum* & *obſtringimur* non faciliùs intelliguntur, quàm obligatio definienda. Verùm ſi rem conſideremus, apertum eſt illud innui (*viz.*) Annexas eſſe pœnas atque inſuper immunitates, & privilegia legibus ab authoritate eas ferente, hominéſque partim ſpe boni ex obſervantia, partim metu mali ex contumacia proventuri determinari, aut ſaltem moveri quadantenus ad agendum ſecundùm Legum præſcripta. Non alia enim neceſſitas voluntatem humanam ad agendum determinat, quàm malum in quantum tale eſſe nobis conſtat fugiendi, bonúmque quatenus nobis apparet proſequendi: hanc autem neceſſitatem, quæ quidem cum liberrima poteſtate diſquirendi de rerum bonitate conſiſtit, naturæ humanæ intrinſecam eſſe agnoſcunt (quantùm ſcio) omnes. Summa itaque vis obligandi hæc eſt, Legis authorem legum ſuarum obſervationi bona, tranſgreſſioni mala, ſcilicet naturalia, adjunxiſſe, quorum proſpectu moventur homines actiones potiùs legibus conformes quàm ab iis diſſentientes elicere. Bona autem conjuncta obſervationi Legum naturalium ſunt ipſiſſima illa quæ Fœlicitatem hominis ſummam conſtituunt; adeoque planè maxima; Mala etiam quæ ſtatum perpetuum legibus iis contrarium conſequuntur ea ſunt quæ ſummam miſeriam efficiunt. Horum conjunctio cum actibus humanis naturalis eſt & neceſſaria, *i.e.* non totaliter pendet ab arbitrio Rectorum (quanquam in omni civitate pars aliqua pœnarum & præmiorum ſecundùm voluntatem gubernantium diſtribuitur) ſed ſi nullum fieret Civile Regimen, partim ex natura actuum

ſeque-

ſequerentur, partim à privatis neceſſariò adjicerentur: & cùm Civile Regimen ubique exiſtat, naturæ omnibus Civitatibus communis conſervandæ notiſſima neceſſitas, Rectores ad pœnas exigendas, & præmia conferenda (licèt cum aliqua diverſitate in diverſis locis & temporibus) ubique determinat.

§. XII. Verùm quia præcipuum hoc eſt *κρινόμενον* hujus controverſiæ, accuratiùs oſtendendus eſt nexus inter actiones in tota vita (quoad fieri poteſt) omnes cujusque ſingularis ad bonum publicum; & maximam poſſibilem uniuſcujusque fœlicitatem ac perfectionem. Eſt autem duplex; *(1)* Immediatus. (2) Mediatus propter bona ab hominibus, ipsóque Deo per hujusmodi actus conciliata.

De priore primùm agemus, quia inſeparabile eſt ab ipſa actione virtutis præmium, & faciliùs demonſtrabile, quoniam præſens nullis futuri incertis caſibus obnoxium, nec multiplici cauſarum varietate (à qua futura præmia dependent) implicatum. Nexus autem immediatus inter fœlicitatem animi cujusque hominis maximam, quæ in ejus eſt poteſtate, & actiones quas elicit ad Bonum commune Déi, hominumque maximè facientes, hic eſt, quòd eæ ipſiſſimæ ſunt actiones in quarum exercitio, ſenſúque intimo fœlicitas cujusque (in quantum in ipſius eſt poteſtate) conſiſtit. Eædem actiones conſideratæ quoad ſpecificam ſuam differéntiam ab objectis, ſeu materia circa quam verſantur, & effectu externo latiſſimo dicuntur actus tendentes ad bonum commune: Conſideratæ ut ipſius agentis exercitium virium maximarum, ſeu perfectiones maximæ, tranquillitatem gaudiúmque ipſi ex earum ſenſu maximum afferentes, *Fœlicitas* ejus (quam ipſe ſibi conferre poteſt) *ſumma*. Eodem modo quo nexum intelligimus inter ſanitatem corporis, & illæſas vires, actionéſque tam naturales circa alituram & generationem, quàm animales. Supponimus notum eſſe Phyſiologiâ, vel experientiâ obſervatum, hæc quæ in hoc paragrapho ſequuntur ad naturalem animi humani

perfe-

perfectionem pertinere (1) Generatim, ut Facultates ejus, Intellectus nempe & Voluntas, agant circa omnigena quidem objecta, præcipuè verò circa Deum, hominésque. Illi enim naturam habent animo cujusque ſimilem, aut analogam, adeoque ex actibus noſtris, quorum neceſſariò conſcii ſumus, cognoſcibilem; & præterea illorum actus plurimi intimè nos tangunt; iique (utpote agentes ſecundùm rectam rationem) actibus noſtris moveri poſſint, ut in noſtram nobiſcum conſpirent Fœlicitatem.

(2) Speciatim ad Intellectûs perfectionem requiri (1) Ut notiones univerſales à ſingularibus abſtrahat, & comparet cum aliis, earúmque Attributa neceſſaria ad alia, quæ occurrunt, individua pertinere obſervet, *v. g.* ut à ſui cognitione ſingularia abſtrahendo diſcat eſſentialiter connexa cum rationali, aut animali *&c.* Et inter alia in omnibus conatus quoſdam ad ſuam-ipſorum conſervationem, perfectionémque. (2) Ut Cauſas rerum (quadantenus à noſtra poteſtate pendentium) generantes, conſervantéſque ſcrutetur. (3) Ut ſimilia ſimilibus de caſibus judicet; ſecúmque, poſtquam rectè judicaverit, ſemper conſentiat. (4) Ut concluſiones non theoreticas tantùm, ſed practicas è notis principiis inferat. (5) Ut ordinem naturæ, prout quæſiti conditio poſtulat, ſectetur, nunc Analyticum, nunc Syntheticum. Ad hoc caput revocandum eſt notum illud, ad perfectionem agentis Rationalis requiri, ut priùs ſtatuat de Fine, quàm de Mediis, ſeu effectum intentum, quantum poteſt, bene perpendat, priusquàm cauſas applicet ad illius productionem concurſuras. Adeoque ut priùs ſibi totius vitæ futuræ finem proponat, quàm ex rationis præſcripto accingere ſe poſſit ad actus; quorum veluti mediorum, ſeu cauſarum influxus ad totius vitæ ſtatum pertingat, eámque vel fœliciorem efficiet, vel minùs fœlicem. Hujus autem obſervati uſum facilè percipiamus in iis quæ ſequuntur, ubi omnes omnino actus noſtros, & ad ſummam vitæ fœliciſſimæ facere poſſe, immò ei aliquid addere vel detrahere neceſ-

neceſſariò videamus; & rationem jubere ut ſingulos qui futuri ſunt, in hunc finem dirigamus uniformiter. Quin etiam eodem rem perducit ordo ſyntheticus tractandi actionum voluntariarum decurſum integrum. Nam ſi actio voluntaria abſtractè, ſeu ut univerſale, conſideretur, ejus Objectum, effectúmque eſt Bonum latiſſimè etiam diffuſum, ſive facienti, ſive aliis quibuslibet gratum. Deinde procedendum eſt ad nolitionem mali cujuscunque, ſive illud unius, ſive plurium; ſive noſtro ſive alieno repugnet Bono. Volitiones autem, & nolitiones pro Boni malique præſtantia, aliisque circumſtantiis variorum affectuum, hinc Amoris, Appetitûs, Spei, Gaudii; illinc odii, metûs, fugæ, triſtitiæ induunt nomina. Tandem devenitur ad conſiderationem particulatium actuum, tam qui in præſenti, quam qui tempore probabiliter futuro exſerantur; & illius inter illos ordinis, cujus ope bonorum faciendorum, fruendorúmque per totum vitæ decurſum, velut progreſſionis cujusdam Summa maxima exoritur, quæ *Fœlicitas cujusque*, ſeu *Summum bonum* dicitur.

Ad voluntatis humanæ naturalem perfectionem requiri judicamus, ut ea rectiſſimam ſequatur Rationem, tam in placidioribus electionibus, quæ ſimplices dicuntur Volitiones, Nolitionésque, quàm in vehementioribus illis, qui Affectuum nomine venire ſolent.

Ex his etiam videre licet, quòd his contrarii actus imperfectiones ſint & morbi Animi, quemadmodum Claudicatio, motus Paralytici, & Convulſivi morborum Corporis ſunt indicia. Tales ſunt aſſenſus contradictoriis propoſitionibus dati, quia certum eſt alteram Contradictioriarum non eſſe veram: Diſſimilia in rebus ſimilibus judicia *&c.*

§. XIII. Non libet curioſiùs inquirere, an fœlicitas hominis ſit Aggregatum actionum vegetiſſimarum quæ à Facultatibus noſtris provenire poſſunt? an potiùs ſenſus earum gratiſſimus cum tranquillitate, ac gaudio conjunctus,

qui Voluptas à nonnullis dicitur. Individui hi ſunt comites & uterque ad Fœlicitatem neceſſarius. Illud dicam, Potentiam noſtram nihil majus continere in ſe, quo fœlices nos faciat, quàm Actiones: Nec Actiones alius augmenti capaces eſſe, quàm quod in ipſarum intrinſeco vigore, & objecti, ſeu effecti excellentiâ naturali conſpicitur. Commune igitur hominum, Deíque bonum cùm ſit objectum, & opus quod poſſumus maximum, præſtantiſſimúmque (quippe in ſingulis illorum Fœlicitas cujusque perfectionem complectitur, commune autem bonum Fœlicitatem ſingulorum conjungit) vegetiſſimi circa illud actus, eorúmque ſenſus nos maximè omnium, quæ ipſi poſſumus, beabunt. Enimvero cordatiores plerique Philoſophi in Actione, & quidem utriusque facultatis mentis humanæ, ejus & beatitudinem ponunt & virtutem; quod paucis complexus eſt Plutarchus in Conſolatione Ἐξ ὀρθῶν ἐπιλογισμῶν εἰς εὐσταθῆ διάθεσιν τελευτώντων ἤρηται τὸ μακάριον. Non interim omnes ſatìs explicare ſolent circa quod objectum atque effectum directè, & adæquatè omnes illæ Actiones beatificæ occupentur. Nam quod dicitur circa finem, ſeu fœlicitatem, non ſatisfacit: quoniam cum ipſa Fœlicitas aggregatum quoddam ſit, cujus partibus perpetuò fruimur, & in Actione dicitur conſiſtere, idem erit dicere, Agimus propter fœlicitatem, & agimus ut agamus. Cùm autem dicitur actionum noſtrarum beatos conſtituentium objectum, effectúmque eſſe Dei honorem & gloriam, aliquid ſanè dicitur, ſed pars tantùm materiæ circa quam verſantur qui bene, beatéque vitam agunt. Dici quidem poteſt, è ſtudio gloriæ divinæ deduci poſſe Cognitionem ſui, aliorúmque, nec non Charitatem, & Juſtitiam erga homines. Verùm Cognitio, Dilectióque noſtrûm-ipſorum, aliorúmque hominum intrinſecam habent & ſibimet-ipſis propriam perfectionem naturalem (in cujus poſſeſſione pars aliqua humanæ Fœlicitatis conſiſtit) quam ſcire licet abſque conſequentia à Dei honore petita. Immò videtur priùs ſciri

homo,

homo, & diligi, quàm mens aſſurgat in Cognitionem, Dilectionémque Dei, cujus exiſtentia, & bonitas amabilis ex operibus ſuis, homine præcipuè, agnoſcuntur. Sit itaque ratum, directum & adæquatum objectum Actionum, queis beamur primariò, eſſe Deum, hominéſque, effectum circa eos quod ipſis gratum bonúmque eſt. Certè objectum actionum beatificarum majus haberi nequit, quàm quod omnia eorúmque ad invicem ordinem complectitur; nec illud ſub notione univerſaliore, perfectiore, ac ſuaviore conſiderari poteſt, quàm quâ exhibetur in verbis illis, *Commune Bonum.* Quippe præterquam quòd *Bonum* æquè latè patet, ac Ens, adeoque ad ſingula rerum, præſertim rationalium, individua pertingat; hoc habet inſuper quòd non tantùm intrinſecas & eſſentiales rerum perfectiones reſpiciat; ſed ea omnia, quæ illis poſtea accreſcere poſſunt, ornamenta, ſive ſingulæ per ſe ſpectentur, ſive prout omnimodò ad invicem referuntur: atque inſuper Entia ſpectantur tantùm prout Bonum facere poſſunt, vel recipere, cùm legibus diriguntur actus voluntarii circa illa: Hinc fit ut hujuſmodi objecti Latitudo immenſa omnem ampliſſimarum Facultatum vigorem evocet, exerceat, adæquet, & perpetuâ amœnitate (nihil enim Bono ac Fœlicitate cujuſcunque tandem ſit amœnius) eaſdem oblectet. Stupidus certè eſt quem ipſarum arborum, immò & herbarum Vere ac æſtate florentium aſpectus tunc non magìs delectet, quàm cùm hyeme defloruêre. At hominem prorſus exuit, qui humani generis *ſummam Fœlicitatem* quæ ex optimatum legum obſervantia naſceretur ànimo ſaltem proſpiciens, magnam voluptatem ex aliquali ejus ſpe non perſentiſcit. Oculorum vitio imputatur ſi ictericus ſuo tantùm colore res tinctas ſentiat; aut ſi quis ſuam tantummodo imaginem aſpiceret; multò magìs mentis imperfectio eſt, & infœlicitas, de corporis tantummodo unius ſibi conjuncti (aliis omnibus neglectis) conſervatione cogitare.

§. XIV. Interim certum eſt, Naturam homines pleroſque omnes dum mente ac corpore fruuntur ſanis, tantis inſtruxiſſe viribus, ut abſque ullo ſibimet damno illato plurima poſſint quæ aliis emolumentum afferant non exiguum, nobis ipſis autem nulli ferè ſunt uſui. Qualia ſunt aliis conſilium dare quo vita, aut valetudo conſervetur; viam monſtrare, &c. Quòd ſi vires hujuſmodi occaſione datâ non exerceantur, fruſtraneæ ſunt, aut tantùm cedunt in perpetuum Domini ſui opprobrium; uti ſolet ager incultus, & ſemen per negligentiam corruptum, quod cum fructu ſimul & laude ſeri potuiſſet. Enimvero ipſum *agere* (quod certè facimus, dum aliis ſervimus) nobis & ſalubrius eſt, & jucundius quàm prorſus otiari; exercitio enim & ſentimus, de novo quid poſſumus, quod volupe eſt valentibus; & Facultatum vigor conſervatur, ſæpe etiam augetur; habitúſque, quorum ope promptiùs agimus, corroborantur: alioquin autem & habitus evaneſcerent & vires torperent. Eſt autem manifeſtum quòd nulla actio circa alios cum neceſſariis, & rectis actionibus circa noſtrum bonum conſentire poſſit, niſi dictata practica quibus ad ea determinamur, planè conſona ſint iis, quibus ad noſtram Fœlicitatem quærendam dirigimur, i. e. niſi iis talia velle præcipiant, qualia nobiſmet-ipſis: nam rebus quæ neceſſariò ſimiles judicantur (quarum conditio nihil habet notabiliter differens reſpectu effectuum ad totius ordinem ſperandorum) ſimilia velle neceſſe eſt; niſi vel Intellectûs judicium à rebus, aut à ſe diſſentiat, vel Voluntas judicio repugnet; quorum neutrum cum interna pace ad fœlicitatem requiſitâ conſiſtit. Hinc aliis pariter innocuis, aut utilibus; pariter vel liberis, vel obligatis, &c. ejuſmodi bona, qualia nobis volumus. Atque hujuſmodi Judicia adeò intrinſecè in Intellectu continentur, ut qui ſecundùm hæc fecerit, naturæ ſuæ intellectuali congruè fecerit. Naturæ autem congrua eam voluptate perfundunt.

Nec

Nec tamen non impediunt, quò minùs ex generatione in Familiis, ex pactis in Civitatibus inæqualitas quædam oriatur, quâ alii aliis præſtantiores ſint. Quin etiam quoniam animo humano gratiſſimum eſt operam ſuam maximo cum ſucceſſu impendere, & ingratum admodum fruſtrà quicquam conari, ideo fœliciùs in benefaciendo multis operam ſuâ collocabit, quàm in lædendi conatibus. Quippe plurimi libentiſſimè illam excipient eíque obſecundabunt, qui ſi nos illis lædere velle conſpiciant, ſtrenuè ſe nobis oppugnabunt; ut ſæpiſſimè fruſtrà ſimus illud attentantes. Bona autem illa quæ ad vitæ conſervationem neceſſaria ſunt, ideo determinatiùs cognoſcuntur, & expetuntur ab omnibus, quia cauſarum etiam neceſſariarum nexus cum effectibus ſuis naturaliter determinatur, & unicè ex iis inveſtigari poſſunt; earúmque inveſtigatio, & applicatio ad ſuos effectus jucundior eſt humano ingenio certitudinem quàm minimè fluctuantem anhelanti. Addo etiam opus conſervandi, perficiendíque naturam *v. g.* humanam opus eſſe majorem poſtulans & ſcientiam circa rerum naturas, & ſolertiam, ac induſtriam in inveniendis, utendíſque mediis eum in finem, quàm opus perdendi & corrumpendi eandem naturam humanam. Id enim à mero neglectu, aut ignorantia facilè fieri poteſt, à viribus hominis admodum imbecillis, aut alterius contemptiſſimi animalis perpetratur ſæpiùs. Maxima autem ad Boni publici proſecutionem (quod omne omnium hominum bonum complectitur, adeoq; maximum eſt) requiritur ſapientia: & quævis ſtultitia illud aliquatenus minuere & turbare poteſt. Sapientiam autem cuivis rationali naturæ magìs naturalem eſſe & intrinſecam ſupponimus, quàm ſtultitiam. Adeoque actus voluntatis, & externi conatus ad conſervationem communis boni facientes naturaliter ſanè perfectiores gratioréſque ſint neceſſe eſt, magíſq; convenientes eidem naturæ rationali: niſi fortè error aliquis Judicii, aut habitus indè enatus, atque ideo malus, animo acceſſerit; unde fiat, ut quæ naturam lædunt,

grata tamen ipſi videantur, velut aquæ nimiæ potus hydropico, aut febricitanti. Certum enim eſt perfectionem intrinſecam & naturalem voluntatis, ſeu animi, hominiſve in eo conſiſtere, ut ea velit quæ Intellectus ſapientiſſimus (plurima, & maxima pleniſſimè comprehendens) rectiſſimè ſtatuerit rebus plurimis ac maximis eſſe ſummè bona. Quippe conſenſus & harmonia inter actus ejusdem hominis quorum unus, ſcilicet Actus Intellectûs rectus, & naturæ perfectivus eſſe agnoſcitur, evidentiſſimè meliorem animi ſtatum indicant, quàm diſſenſus quo idem à ſeipſo divellitur, ac ſeſe oppugnat; ideoque ubi Intellectus ponitur perfectiſſimè agere (quod fit cùm plurima, maximáque perpendit, atque inter ſe componit ut optimus univerſi ſtatus atque ordo in Idæa exſurgat, omniáque præſertim rationalia commodiſſimè ſibi invicem conveniat) ibi neceſſariò perfectio voluntatis in comprobatione talis judicii ſeſe exſeret. Adeoque cùm circa futurorum actuum ſive immanentium, ſive tranſeuntium determinationem utraque Facultas exerceatur, determinatio ad optima plurimis facienda mox ſequetur. Hujusmodi autem actiones eſſe quæ in cura *Boni communis*, velut maximi finis, requiruntur, evidentius eſt quàm ut probatione careat; adeoque has intrinſecas mentis perfectiones includi: non actionem ſolùm, ſed & circa Bonum, idque Entium nobiliſſimorum, nobis conjunctiſſimorum, & quidem omnium maximum quod omnibus ſimul adeſſe poteſt, ex conſenſu, ac naturali ordine omnium facultatum noſtrarum eliciendam.

§. XV. Rationem hanc quâ probavimus Fœlicitatem voluntatis in diffuſiſſima benevolentia poſitam eſſe, magnoperè firmat Experientia, cujus ope ingentem ſentimus ſuavitatem in Amoris, ſpei, gaudiíque exercitio circa bonum, non noſtrum ſolummodo, ſed & alienum. Nempe beatitudinis partes eſſentiales ſunt hi affectus, & intrinſecam ſibi habent jucunditatem, & experimur indies nos alienâ

mo-

moveri fœlicitate: Magnâ itaque Fœlicitatis ſuæ parte hominem ſpoliat, qui illi adimit ſuaviſſimum affectum Amoris & benevolentiæ erga alios, gaudiíque circa aliorum Fœlicitatem occupati. Anguſta admodum eſt circa noſtra tantummodo commoda Lætitiæ materia; ſed eadem erit ampliſſima, ſi aliorum omnium Fœlicitas cordi nobis ſit. Quippe hæc ad illam eandem habebit proportionem, quam habet immenſa Beatitudo Dei, totiúsque humani generis, ad curtam illam fictæ fœlicitatis ſuppellectilem, quam uni homini eíque invido, & malevolo fortunæ bona poſſint ſuppeditare. Nulla certè virtus ejus animum exornat qui benevolos erga genus humanum affectus ejecit. Immo odium & livor quæ animum hominis ſua tantùm ſpectantis replent, moleſtiam ac triſtitiam, metum ac ſolitudinem neceſſariò ſecum ducunt: quæ vitæ beatæ planè adverſantur. Facultates ſi percurramus ſingulas, videbimus eas poſtquam maturi evaſimus vigore ſuo, & Fœcunditate quaſi turgere, majorésque eſſe quam ut exerceantur circa noſmet-ipſos. Intellectus pronus admodum fertur in conſiderationem eorum quæ aliis, non minùs quàm nobis, ſint utilia. Hinc ortum duxêre Scientiæ omnes ſummo ſtudio inventæ, & in publicum commodum evulgatæ. Voluntatis autem affectus, ſuaviores (qui bonum ſpectant) Amor nempe, Deſiderium & Gaudium, quorum uſu ſecundùm Rationem beamur maximè, vix locum habent in Timone aliquo miſanthropo; certè non poſſunt ſe latè diffundere, nec admodum dulces eſſe, niſi multorum Bonum diligenter moliamur. Ratio autem communis omnium hominum, dum præcipit ut quàm poſſumus fœliciſſimi eſſe contendamus, jubet ut explicemus has animorum noſtrorum vires, & in latiſſimi communis Boni campum eas effundamus confertim; ut eum quâ poſſumus induſtriâ colentes, & publicæ Fœlicitatis florem deoſculantes, noſtræ Beatitudinis mel innocuè delibemus.

§. XVI. Quoniam autem multa quæ dicturus ſum de Moribus, hinc pendent, alia adjiciam eodem facientia. Cùm certum ſit è natura voluntatis, actionísve voluntariæ, maximi Boni effectionem eſſe Finem maximum à ratione præſcriptum, illud erit vel maximum Bonum commune (quò refero, quicquid cum eo conſiſtit) vel maximum quod poſſibile videtur cuivis ſingulari, ut ſuum quisque finem, maxima nempe quæ ſibi cupere poſſit commoda, proſequatur, omniáque huic ſubordinare conatur. Nam Familiæ alicujus, vel Civitatis Bonum, vel nondum ſupponitur ſpectari, vel ſi ſpectetur, iisdem fere conſequentiis urgetur, quibus proſecutio privati alicujus boni. Non permittit ratio ut cujusvis ſingularis bonum maximum quod cupere poſſit vel imaginari, pro ultimo fine ſtatuatur. Quippe cùm bona certiſſimè ſit actio quæ ad finem verè ultimum rectâ, ſeu maximo compendio perducet, poſitis diverſis finibus ultimis quorum cauſæ ſint oppoſitæ, oppoſitæ ſibi invicem erunt actiones verè bonæ; quod eſt impoſſibile. *v. g.* Si recta Ratio Titium doceat ejus Fœlicitatem poſſibilem, finémque quærendum conſiſtere in fruitione pleni dominii in fundos, quos occupârunt Sejus & Sempronius, eorúmque perſonas, atque aliorum omnium fundos: Non poteſt vera Ratio Sejo & Sempronio dictare eorum Fœlicitatem quærendam poſitam eſſe in Fruitione pleni dominii in fundos, & perſonam Titii, aliorúmque pariter omnium. Hæc enim apertam includunt Contradictionem, adeoque alterum tantum dictamen verum ſupponi poteſt. At cùm nulla ſit Cauſa, cur unius horum Fœlicitas ipſi ſit ultimus finis magìs quàm alteri ſua, colligere licet rationem dictare nemini, ut ſuam tantùm Fœlicitatem ſibi ut finem maximum proponat, verùm unicuique ſuam potiùs cum aliorum fœlicitate conjunctam; atque hoc eſt quod quærendum contendimus commune Bonum. Nempe illud ſolum eſt unus ille *Finis* cum ſumma poſſibili ſingulorum fœlicitate conſiſtens, cámque maximè promovens; in quem & naturæ

impe-

impetus ſuum, & Ratio commune bonum ſpectans conſpiret. Et ſanè pertinet ad intrinſecam perfectionem rationis practicæ, ſeu prudentiæ (in quocunque tandem ſit Subjecto, ut omnibus à recta Ratione dirigendis unus finis proponatur, qui omnibus communis ſit menſura Boni & Mali: ſeu ut rationalia omnia unum effectum ſpectent; cujus & partes eſſentiales, & cauſæ, nempe efficientes, conſervantes, perficientéſque, bona dicuntur: quæque illius productionem, &c. impediunt, mala. Vaga quippe aliter erunt boni, malique nomina prorſus æquivoca, aliud ſignificantia cùm ab aliis uſurpantur; & quicquid uni bonum dicitur quia propriis illius uſibus inſervit, id alii omnes quia ipſorum cupiditatibus non deſervit, malum dicent; quod ſcientiæ, & cognitionis communicationi qui finis eſt ſermonis, incongruum eſt. Sed ſi hæc verba applicentur ad ea quæ communiter humani generis intereſſunt, ſenſum habent determinatum, & longè omnibus utiliſſimum. Addo etiam quòd ſiquis ſuum tantummodo bonum reſpiciat, eóque omnia agentia Rationalia velut ad ſummum ſuum finem, cui unicè deſerviant, pertrahere laboret, is nihil efficiet, niſi fortaſſe ut ipſe ſe perdat. Quippe manifeſtò impoſſibile eſt ut res omnes, & perſonæ ſecundùm voluntates ſingulorum hominum contraria volentium diſponantur. Effectus enim voluntatis cujusque in res externas eſt determinatio quædam motûs phyſici; uti patet in aſſumptione cibi, veſtium, comitatûs, &c. Determinationes autem oppoſitæ corporum naturalium ſe invicem tollunt. Nam ſi in oppoſitos terminos ſimul moveretur quodlibet corpus, neceſſariò in pluribus ſimul eſſet locis. At ſi impoſſibile ſit ſingulis omnes & omnia ſibimet ſubjicere, ratio quæ hunc finem proponit ſingulis qui uni tantùm contingere poteſt, ſæpiùs quàm millies proponeret impoſſibile, & ſemel tantùm poſſibile: ideoque recta magìs, an erronea foret, facili calculo quivis computabit. Cæteri enim homines & ſuas habent vires naturales, & appetitus innoxios, quibus ſive velit ille,

ſive nolit,obtemperabunt ; & ſuæ præterea Rationis fruuntur luce cui ad majora quàm unius hominis voluptatem quærenda dirigenti meritiſſimè obſequentur, facilèque ſe ab unius, aut paucorum inſolentia tutabunt ; ut veſanus ſit oportet, non rationalis, qui talia non prævideat, ſed bellum moveret contra omnes, ut armis experiatur, an ſibi aſſerere poſſit portentoſum illud jus Hobbianum. Illud ipſe definit eſſe *Facultatem agendi ſecundùm rectam rationem.* Ego verò illam tantummodo rectam Rationem practicam eſſe dixerim, quæ poſſibilia tantùm aggredi permitteret, hominémque vetet ſibi ſoli in omnes, & omnia dominium fruſtraneum, aut ipſi pernicioſum arrogare. Vide ejus *Cap. 1. §. 10. 12.* Contrà verò dum publico quivis deſervit, operam nunquam ludit, ſed ejus vis licèt unum fortè attingat immediatè, ipſum ſæpe multis utiliorem reddit, nobíſque ipſis aliquando nihil præter animi gaudium ex aliena proſperitate ſperantibus noſtræ beneficentiæ meſſem non ingratam rependit. Præterea Bono Communi ſtudere cujusvis rationalis intrinſecæ illi perfectioni Voluntatis, quæ in innocua Philautia conſiſtit, addit Actiones pariles multas, & nobiles, circa objecta ſibi ſimilia : habitúmque indè enatum complet enim φιλανθρωπίαν (cujus particula tantùm φιλαυτία) Suum autem bonum ſupponimus quemlibet quærere, ídque agere ad perfectionem ejus pertinere. Ergo ſimiliter inſuper agere erga alios (inter quos Deus ipſo longè præſtantior) perfectionem ejusdem Naturæ cum illa quæ in actione circa ſuum bonum conſiſtit, adjiciat ; Lætitiam ſcilicet ex actionum ſuarum conſenſu inter ſe oriundam. Gratius enim eſt menti humanæ conſenſum in ſe, & actibus ſuis obſervare, quàm in conſonantiis Muſicis & figuris Geometricis. Nempe ut ſimiliter judicare de rebus ſimilibus, ita & ſimiliter erga eas eſſe affectum ad perfectionem pertinet mentis humanæ. Contratria judicare de rebus quæ inter ſe conveniunt, contradictionem implicat, & inſania quædam eſt, ideoque velut

mor-

morbus animi vitatur in theoreticis judiciis; nec minor eſt imperfectio, ſed mera eſt contradictio in practicis dictaminibus, quando in caſu prorſus ſimili, meo *v. g.* & alieno, diſſimiliter agendum eſſe ſtatuimus in judicio practico, & voluntate illud conſequente. Immò verò quoniam ſua cuique Natura utpote ſemper præſens, ſingulis notiſſima eſt; & exinde etiam aliorum hominum non minùs nota (quoad eſſentialia ea & generalia, in quibus omnes conveniunt, & in quibus ut noſtrum, ita aliorum jus ad media vitæ conſervandæ neceſſaria fundatur) ſequitur illum qui in ſimili alterius hominis jure ſtatuit aliter, quàm in ſuo, ſibi contradicere in materia notiſſima, & perpetuò ſibi obviâ; talis autem contradictio, præ aliis, mentis ſanitatem, pacem & in agendo contentationem maximè violat: ut in his uniformitas maximam affert tranquillitatem.

§. XVII. Ad hoc caput pertinet, quòd qui actus quoſdam ad ſuam Fœlicitatem neceſſarios judicaverit, non poſſit, ſalvâ Ratione, non conſentire ut alius quilibet ſimiliter ſtatuat ad ſuam Fœlicitatem facere ſimilia, & ut pariter eos ex hoc judicio exequatur. Itaque ſi quis accuratiùs obſervet quid in propoſitionibus practicis quemque ad ſui conſervandi ſtudium determinantibus contineatur, videbit aliquid quod aliis, juxtà ac ipſi imperet ſuam conſervationem curare; idque vetabit eum oppugnare alios quoslibet idem facientes. Enimverò in hac propoſitione, *Licet Hobbii naturæ humanæ ea ſibi ſumere quæ facultates ſuas conſervabunt, aut perficient,* includitur velut prior naturâ hæc indefinita (quæ neceſſariâ Terminorum identitate tranſit in univerſalem) *Licet Naturæ humanæ (cuivis) ea ſibi ſumere, vel agere quæ facultates ejus conſervabunt aut perficient.* Dicat mihi Hobbius, quid faciat additio Nominis proprii, quo magìs prior propoſitio ſit evidens Rationis dictamen, *i. e.* Lex Naturæ, quàm poſterior, quæ tantundem pronuntiat pro quovis alio? Sin fateatur jus eſſe cuivis indè ortum ad quidlibet faciendum, uti *Cap. 1, §. 10:*

con-

contendit, quoniam abſurda quæ exinde ſequuntur, antea oſtendimus; his viſum eſt hoc tantùm regerere quòd determinatio generalis iſtiusmodi Legis ad ſingularis cujuslibet hominis (*v.g.* Hobbii) Naturam non poteſt immediatè, vel per bonam conſequentiam contradicere pari ejus determinationi ad alium quemvis: nec poteſt cujusquam jus ſeu libertas ab ulla Lege relicta eò extendere, ut liceat oppugnare ea quæ aliis eâdem Lege imperantur facienda. Immò procul dubio cujusque in bona Lege delectatio, & propenſio ad Actiones uniformes, & erga Legslatorem reverentia efficient, ut dum absque ulla ſibi noxa fieri poteſt, ad alios in ejusdem Legis obſervantia juvandos propendeat, quod efficiet ut communi Bono unusquisque inſerviat, qui ad principia ſuam conſervationem imperantia probè animum advertat. His argumentis coronidem imponet, & ad ſequentia ab effectis mediatis viam muniet hæc Ratiocinatio. Actiones noſtræ quæ faciunt ut intimè ſentiamus, nos (quantum poſſumus) feciſſe ad noſtram ipſorum aliorúmque ſimul fœlicitatem, ſuaviſſimâ nos lætitiâ perfundunt, adeoque nos beant. Actiones ad Bonum commune collimantes hoc faciunt. Ergo, &c. Major à fœlicitatis noſtræ (quatenus quidem eſt in noſtra poteſtate) definitione ſumitur, ideoque probatione non eget. Minor autem facillimè probatur, conſiderando eam eſſe Naturam humanam, ut non poſſit non intimè perſentiſcere, quicquid ipſa conſultò agat; qualiter ſemper agentem ſupponimus ſapientem Boni communis ſtudioſum. Suam autem fœlicitatem negligere nequit qui ſapienter quærit ut omnibus quorum ipſe unus eſt, proſit. Finis cura efficiet ut ſuas vires perfectionéſque omnes conſervet, augeátque; quia media ſunt quibus finem aſſequatur. Immò verò nihil magìs efficere poteſt ut Deum, homines, omnésque cauſas efficaciſſimas ſibi conciliet, & adjungat ſibi in ſocietatem operæ quâ ſuam juxtà ac aliorum fœlicitatem quærit. Quid enim efficaciùs Deum hominésque ſollicitare

poteſt

poteſt in ejus auxilium quàm ſinceri hujuſmodi affectus, ac conatus omnibus grata faciendi? Certè cùm nihil majus ſit in hominis facultatibus, nihil majus à Deo, hominibúſve ab illo poteſt expectari: denique præmiis immediatè à Natura annexis; ſtudio Boni communis annumeranda eſt multifaria illa voluptas quæ provenit ab exercitio virium & propenſionum omnium quas humanæ naturæ ineſſe, & in hunc præcipuè finem adaptari fusè oſtendimus in capite de *Humanâ Naturâ*, quò referendus eſt Lector.

§. XVIII. Tranſeamus ad conſiderationem effectuum bonorum à Deo certò expectandorum & ab hominibus longè potiùs, ſi per vitæ decurſum benevoli ſimus illis, quàm ſi dolo malo aut vi omnia per totum pariter vitæ decurſum nobis arrogemus. Clarior erit præſagiendi ratio, ſi integer vitæ ſtatus utrobique conferatur, quàm ſi pauci tantùm actus; & ſufficit deliberantibus de futuris actibus quorum alterum neceſſe eſt, eliciamus, illud evincere, longè certiorem eſſe boni majoris ex hac parte expectationem, cùm neutrobi ſit locus certæ demonſtrationi. Atque hac equidem de cauſa non immeritò queſtus eſt olim Seneca, homines etſi de *partibus vitæ ſuæ deliberent, de tota tamen* (quo nempe modo uniformiter tranſigatur) *non deliberare*. Hoc certè ſi facerent, non poſſent non evidentiſſimè conſpicere hominem, qui Dei, hominúmque aliorum omnium jure inſuper habito omnia ſibi ſemper arrogaret, quíque ſe ſolum unicum omnium ſuarum Actionum finem faceret, Deo hominibúſque omnibus exoſum fore, & neceſſariam in caput ſuum accerſere perniciem. Contrà verò illum qui amore, & obſequio in Deum, Innocentiâ & Benevolentiâ erga homines omnes fœlicitatem ſuam cum aliena conſiſtentem, & ab horum opera pendentem quæſiverit, conſultiùs agere & meliorem ſucceſſum meritiſſimè ſperare poſſe. Quanquam enim judicium noſtrum de futuris aliorum hominum, quos demereri ſtudemus, actibus ſit tantùm probabile,

quoniam tamen maximam habet evidentiam eorum quæ circa talia contingenter futura ſunt, haberi poſſunt; & rerum gerendarum neceſſitas poſtulet, ut Mens futuros hominum actus proſpiciens non ſit indifferenter pendula, ſed hos potiùs quàm alios futuros eſſe præſagiat; hinc fit ut rationabilius ſit id agere quod major ſuadet probabilitas in noſtram fœlicitatem ceſſurum eſſe; quàm vel nihil agendo negligere omnes occaſiones hominum operam nobis conciliandi, vel vi, ac dolo homines adoriendo, incertò magis belli aleæ ſpes noſtras committere. Enimverò inter incerta futura alia aliis longè probabiliùs futura ſunt: & horum ſpes pluris longè valet quàm illorum. Ratio autem experientiæ nixa differentiam inter ſpei hujus & illius valores inveſtigare novit, & exactè calculo Mathematico determinare (quod oſtendit Hugenius in Ratiociniis *de ludo aleæ*) Eadem igitur rectiſſima Ratio jubebit viam ad fœlicitatem aliquam propter auxilium ab hominibus probabiliùs ducentem eligere, ubi major certitudo obtineri non poteſt.

Ex his etiam concludere licet, quòd, ſi de omnibus (quantum poſſumus) bene merendo bona externa, ſive ad vitam neceſſaria, ſive tantùm ad vitæ jucunditatem requiſita acquirere non poſſumus; tum demum judicanda ſunt inter τὰ ὐκ ἐφ' ἡμῖν: atque hoc eſt fundamentum Regulæ illius Juris naturalis; *Quod licitè non poſſumus, inter impoſſibilia cenſendum eſt.* Hoc autem in re præ manibus ideo tutius jubetur, quoniam prorſus certum eſt quòd agendo ob bonum univerſi ſumma rei in tuto collocatur: Quippe hoc pacto nos quod in nobis eſt, maximúmque eſt ad vitam beatam momenti præſtabimus; uti ſuprà oſtenſum eſt: & Dei favor (cujus nutu reliqua omnia reguntur) certiſſimè conciliabitur, uti mox è principiis ab Hobbio & Epicuro conceſſis oſtendemus. Nam cùm homo nihil majus perſolvere poteſt quàm amorem, ejúſque conſequentia erga omnia entia rationalia (quorum caput eſt Deus) certiſſimum

eſt

eſt naturali lumine eum nihil ultrà debere (quippe nos non tenemur ad impoſſibilia) atque adeò nihil amore majus ab eo requiri. Eos autem qui quæ ſui ſunt officii erga Deum hominéſque præſtiterint, Deum egregiè faventem experturos eſſe nemo qui eundem mundi Rectorem è rerum natura agnoverit, unquam negabit. Non opus eſt itaque ut demonſtrativè ſciamus, alios homines nobiſcum benevolè gratóque animo acturos eſſe, & bonâ fide pacta ſervaturos eſſe, priusquàm ratio nobis dictare poſſit ad fœlicitatem noſtram juxtà ac alienam hoc facere, ut à vi & fraude nos abſtineamus, nóſque aliis benevolos commodóſque præſtemus.

§. XIX. Paucis complectar ſententiæ noſtræ ſummam. Obligatio cujusque hominis ad eliciendos actus communi omnium Bono deſervientes (quæ ſumma eſt Legum Naturalium) innoteſcit iis modis, quibus cognoſcimus Deum primam rerum omnium cauſam velle tales actus ab hominibus præſtari, aut in ordinaria hujus mundi gubernatione ita rerum omnium vires diſpoſuiſſe ſeu determinâſſe, ut tales actus præmiis cohoneſtarentur, iíſque contrarii pœnis mulctarentur. Nihil autem refert, an diſtributio hæc pœnarum ac præmiorum fiat ſtatim, an ad tempus differatur; modò temporis illud intervallum præmiorum ac pœnarum magnitudine compenſetur: ídque adeò certò præſciri poſſit, ut rationum hoc ſuadentium pondus manifeſtò ſuperet omnes quicquam in contrarium ſuſpicandi cauſas.

Sepoſitâ autem Revelatione per Prophetas in Scripturis factâ, voluntas Dei his de rebus naturaliter cognoſcitur; (1) Ex iis de Deo cognitis, quæ voluntatem hæc certò executuram in ordine ſynthetico diſtinctæ cognitionis antecedunt. (2) Ex effectis à voluntate ad hæc olim determinatâ provenientibus. De poſteriore hac voluntatem divinam cognoſcendi viâ diximus nonnulla, & plura quidem reſtant dicenda. De priore autem, quoniam vix quicquam

con-

concedent Adverſarii, omniáque Dei attributa ex effectis à nobis Analyticâ methodo eruenda ſunt, parciùs loquemur.

Viſum eſt tamen hæc pauca hoc in loco ſuggerere. Neceſſe eſt ut ſyſtematis mundani Opificem ſummâ Ratione, Sapientiâ, Prudentiâ & Conſtantiâ præditum eſſe concipiamus; Sunt enim hæ perfectiones quarum partem aliquam in nobiſmet ipſis (illius effectis) ſentimus; nec fieri poteſt ut in effectis quicquam perfectionis reperiatur, quod in cauſa non continetur; At hæ perfectiones voluntatem ejusmodi quam quærimus, antecedunt, & ad eam quaſi perducunt. Ergo cognoſcatur ejusmodi Voluntas Deo ineſſe. Minor autem declaratur & probatur exinde, quòd neceſſarius ſit conſenſus inter rectam hominis Rationem practicam ac voluntatem indè conſequentem, & Rationem ſeu Judicium ac voluntatem Dei eodem de Objecto. Judicium enim utriusque, hoc ipſo quòd eſt rectum, eſt eidem rei conforme; adeóque à ſe invicem diſſentire nequeunt. Res autem de qua ſtatuitur quicquam in judicio practico, eſt vel finis, vel media ad finem; de quibus utrisque pronunciatur, quid ſit optimum. Quare eundem finem optimum eſſe, ſeu boni Naturalis plurimum in ſe complecti Deus judicabit, quem Ratio cujusvis hominis verè ſtatuit ita ſe habere, pariterque de mediis pronunciabunt. Exemplo res fiat apertior. Si quis hominum rectè ſtatuat Bonum commune omnium qui ſecundùm normam rationis agent, majus eſſe bonum quàm bonum ſeu fœlicitas unius hominis (hoc autem perinde eſt ac ſi judicaret totum eſſe majus ſuâ parte) dubium non eſt, quin idem ſentiat Deus. Et eodem res recidet, ſi pronuncietur fœlicitatem omnium majorem eſſe quàm fœlicitatem ſimilem cujusvis numeri qui minor ſit. Fœlicitas autem quâvis aliâ major, eſt maxima. Nec ab hoc diverſum eſt judicium, quo pronunciamus fœlicitatem ſummam quæ rationalibus univerſis competere poteſt, finem eſſe maximum ſeu ſummum, quem quisquam Rationalium proſequi poſ-

poſſit. Quippe finis poſſibilis nihil aliud eſt quàm bonum illud, aut ea fœlicitas quam ſibi proponat quiſpiam proſequendam. Ideoque dubitari non poteſt, quin Deum hìc quoque habeamus conſentientem. Quoniam autem ipſe eſt è Rationalium numero, nec intelligi poteſt rationaliter agere ſine fine quem ſibi proponat, nec major eſſe poteſt finis quàm dictum bonorum omnium aggregatum, neceſſariò intelligimus eum hunc finem judicare eorum omnium optimum eſſe quos ſibi proponere poteſt. Nec dubitari poteſt, quin ens perfectiſſimum illum finem proſequi velit quem rectè judicavit eſſe optimum, omnibus circumſtantiis accuratè expenſis. Quippe nulla ratio eſſe poteſt cur infra illum ſubſiſteret; nec ſine ratione, multò minùs contra illius dictamen, agere poteſt voluntas perfectiſſima. Quanquam enim hìc obligatio Legis propriè dicta quæ à Voluntate ſuperioris alicujus provenit, locum non habeat, intrinſeca tamen ipſi, conſtantiſſimáque perfectio longè rectiùs & conſtantiùs ipſam in conſenſum cum intellectu omniſcio determinabit. Contradictionem enim implicat eandem voluntatem eſſe ſimul Divinam ſeu perfectiſſimam, & ab Intellectûs Divini dictamine perfectiſſimo diſſentire. Poſito autem quòd Commune Bonum ſibi velut finem Deus proponat, facilè colligitur eum velle homines eundem finem proſequi; & manifeſtum eſt diſtributionem præmiorum & pœnarum inter homines medium eſſe ſummè neceſſarium quo ipſi certiſſimè ducantur in conſenſum cum Divina voluntate, aut huic fini promovendo libenter cooperentur, & ab actionibus illi contrariis deterreantur. Vult itaque Deus pœnas & mercedes quas ipſe novit ad tutandum hunc finem ſufficere. Vult, inquam, illas & decernere & re ipsâ opportunè diſtribuere. Unde colligatur quòd ſi quid neceſſarium ad hunc finem hac in vita defuerit, id à Deo in vita futura ſuppletum iri. Atque hâc præſertim ratione nixa ſunt Ethicorum præſagia de fœlicitate, aut miſeriâ

hominum hâc vitâ functorum, prout actiones illorum fuerint bonæ vel malæ. Verùm hæc ex ipſorum ſcriptis facilè diſcantur.

§. XX. Ego ex iis quæ de Ratione ac fine Dei oſtenſa ſunt hoc potiùs colligendum eſſe monerem, ex his demonſtrari poſſe benignitatem, juſtitiam, æquitatem, cæteráque attributa quæ analogiam quandam habent cum Virtutibus hominum, Deo, ejúſque actionibus re ipſâ ineſſe; ipſúmque adeò velle homines per præcepta præmiis ac pœnis munita regere; quod quidem Epicuri ἀπρονοησίαν funditùs evertit. Manifeſtum enim eſt, & hæc omnia attributa huc ſpectare, & totum inſuper regiminis (ſeu Providentiæ Divinæ pro qua contendimus) negotium in hoc ſolo nobis noto conſiſtere, ut commune Rationalium omnium bonum per media maximè inidonea promoveatur. Idque clariùs conſtabit ex iis quæ de Virtutibus & de Regimine Politico poſtea dicenda veniunt.

Hîc hoc ſolum adjicere viſum eſt, fruſtrà Epicuræos Deo Beatitudinem tribuere & Majeſtatem niſi in eo agnoſcant Sapientiam, ſeu Prudentiam, & Juſtitiam, omnimodámque adeò Virtutem. Omnes enim Virtutes in Prudentia quæ ad finem optimum per idonea media dirigit velut in fonte continentur, idque ipſe agnovit Epicurus. Eæque omnes ſunt tantum partes integrantes Juſtitiæ univerſalis. Nulla autem eſſe poteſt agentis Rationalis Beatitudo aut Majeſtas, imò dignitas nulla, ſi nulla ei inſit prudentia, nulláque virtus prudentiæ conſentanea. Nec prudentia eſſe poteſt ulla, niſi finis optimus ſumatur ac media maximè congrua; nec hæc ſumi poſſunt, ſi non ſint ſuâ naturâ fixa & determinata, hoc eſt, ſi nihil ſit bonum antequam eligatur, & alius finis alio non eſt melior, nec medium aliud medio alio magis idoneum, *v.g.* Si publicum bonum non ſit privato majus ſeu melius, & ſi innocentia, fides, gratitudo, &c. huic fini promovendo non ſint aptiora media quàm feritas, perfidia & ingratitudo. Certè potentia, quantacunque cogitari

gitari poteſt, ſi ſine Sapientia ac Juſtitia ſpectatur, beatitudinem ac majeſtatem majorem non habet, quàm quæ in maſſa plumbea infiniti ponderis reperiatur; Pondus enim eſt inſtar cujusvis Potentiæ, uti nôrunt Mechanici. Quin etiam idcirco pluris valet hæc argumentatio contra Epicureos, quoniam ipſi, ſi Gaſſendo credamus, aut etiam Vellejo, qui apud Ciceronem eorum dogmata tuetur, agnoſcunt beatitudinem eorum in hoc quoque conſiſtere quod ſuâ gaudeat ſapientiâ ac virtute. His autem nulla relinquitur materia in qua exerantur, niſi fateantur eum ſummum illum finem Communem, & media illuc ducentia curare. His ſublatis nomen tantùm Sapientiæ ac Virtutis aut Deitatis relinquitur, res tollitur.

§. XXI. Huic argumento ab attributis Divinis ducto cognatum eſt illud quod ſumitur à notione primæ Cauſæ, quâ primò Deus hominibus ex operibus ſuis innoteſcit; in illa enim notione continetur quòd creaturæ omnes, præſertim verò Rationales, à Voluntate Dei acceperint exiſtentiam ſuam, omnésque adeò vires ipſarum Naturæ intrinſecas. Quoniam autem certum eſt bonum Commune hominum nihil aliud ſignificare pręter naturę ipſorum conſervationem, vitiúmque ipſis intrinſecarum ſtatum vegetiſſimum; mens humana non poteſt non judicare eſſe longè credibilius, quòd eadem conſtantiſſima voluntas à qua hominibus datum eſt eſſe, pariter mallet ipſos porro eſſe & valere, hoc eſt conſervari & fœlicitate frui (quantum patitur neceſſaria reliqui Syſtematis (quod ſimul fecit) natura) quàm ab illo deturbari de ſtatu, in quo ipſos collocavit, absque ulla vera neceſſitate, quæ à ſolo reſpectu ad totius conſervationem oriri poteſt. Suppono enim è vera Phyſiologia notum eſſe naturales rerum viciſſitudines, interitus, ortúsque è legibus motûs, quibus integrum ſyſtema Mundi conſervatur, ſemper oriri. Certe ejusdem eſt bonitatis facere ut homines ſint, &, ut juxta conditionem eſſentiæ quæ iis data eſt, efficere ut conſerventur & juventur

quoad patitur univerſi ratio. Quoniam autem hominum nec vis nec intellectus aſſequi poteſt quicquam majus circa creaturas quàm quod ſpectat ad generis humani conſervationem, neceſſe eſt ut exiſtimet hoc maximum eſſe quod illos curare vellet Deus. Nec dubium eſt quin, cùm hanc curam homini committat, præmiis ejus fidem ac diligentiam cohoneſtabit, ac pœnis perfidiam aut ignaviam arcebit. Sic ſcilicet è voluntate creandi cognoſcitur voluntas conſervandi, tuendíque homines. Ex hac autem innoteſcit obligatio quâ tenemur ad inſerviendum eidem voluntati notæ. Eodem fere modo colligimus velle Deum ſe ab hominibus honorari: Quoniam enim in creatione & conſervatione hujus, quod incolimus, Syſtematis tot voluit eſſe ſuarum perfectionum indicia, hominésque eâ voluit eſſe conditione, ut ſi Intellectûs ſui vires exererent, non poſſint non ea obſervare, voluit eos ſcire qualis eſt, & agnoſcere: Quoniam autem voluit homines eſſe rationales, id eſt ſibi conſtantes, & omnem contradictionem averſari, vult ipſorum dicta ac facta animorum cogitatis de illius perfectionibus conſentire, hoc eſt, vult ipſos eum colere & honorare.

§. XXII. Secundus autem modus cognoſcendi Deum velle actus ad bonum agentium Rationalium commune conducentes ab hominibus præſtari; ſeu, velle tales actus præmiis decorare, contrarios pœnis coercere, ſumitur ex effectis hujuſce voluntatis, id eſt, ex ipſis pœnis & præmiis, quæ propter intrinſecam hominum omnium totiúſque hujus Syſtematis mundani compagem, Divinâ Voluntate conſtitutam, Actus humanos naturaliter & ordinariò ſequuntur; hominésque aut mulctant malis, aut bonis augeant. Dubitari enim non poteſt quin Deus qui ita naturalem rerum omnium ordinem conſtituit, ut talia ſint actionum humanarum conſequentia erga ipſos actores; fecítque ut ordinaria hæc conſequentia ab ipſis præſciri poſſint aut ſumma cum probabilitate expectari; voluerit hæc ab iis conſi-

conſiderari, antequam ad agendum ſe accingerent; atque eos his proviſis velut argumentis in Legum ſanctione contentis determinari. Talia autem effecta ſunt tum internæ illæ quæ nobiliſſimas quasque ad bonum publicum collimantes actiones comitantur, deliciæ mentis, ac è contrà furiæ illæ, ſeu metus, & ægritudines animi quæ flagitioſos inſectantur; tum etiam extrinſecùs adventantes pœnæ, ac mercedes ab aliis rationalibus, qui ſecundùm rectæ Rationis dictata de fine optimo & mediis eo modo genus humanum à pernicie tuentur & communem promovent fœlicitatem. Cùm enim homines, quotquot verè judicant de Bono ſeu Fine maximo, & de mediis (*v. g.* Bonum commune eſſe maximum finem qui proponi poteſt, & pœnas ac præmia eſſe media eò conducentia) ad hæc judicia practica determinentur à Natura Rerum de quibus ſtatuunt, quarum impreſſiones in intellectum humanum ſunt prorſus neceſſariæ, cauſarum autem hujusmodi neceſſariarum determinationes omnes à prima Cauſa proveniant; ſequitur, dictata illa rectæ Rationis quibus homines quilibet de neceſſitate pœnas & præmia diſtribuendi ſtatuunt in ordine ad Bonum commune, velut finem ſuum optimum, à Deo provenire, hoc eſt, homines omnes à Deo, mediante rerum naturâ, determinantur ad judicandum tum Bonum commune eſſe finem optimum, ſeu bonum maximum quod proſequi poſſit, & in quo poſſint homines omnes naturaliter conſentire, utpote quod privatam ſingulorum fœlicitatem (quantum rerum omnium natura patitur) complectitur: pariterque neceſſe eſſe velut medium ad hunc finem ut ſinguli quoad poſſint curent, ut pœnę ac præmia diſtribuantur, quibus actus huic fini conſentanei cohoneſtentur, contrarii autem reprimantur.

Quoniam autem in his propoſitionibus de fine optimo & mediis eò ducentibus, ſeu de bono maximo ejúsque cauſis, quæ in hominũ ſunt poteſtate, continentur omnes illæ Concluſiones quas Leges Naturæ dicimus; ſequitur, omnes unà

cum propoſitionibus prædictis hominum mentibus à primæ cauſæ voluntate imprimi, eámque adeò voluiſſe ut pœnæ ac præmia diſtribuerentur, quoad ab hominibus fieri poſſit, juxta tenorem horum dictaminum practicorum: unde concluditur, omnem hujusmodi pœnam, & omne præmium ſic diſtributum, ſecundùm ejus voluntatem diſtribui, eáque omnia effecta eſſe & indicia voluntatis Divinæ, quâ cognitâ obligatio hominum indè orta latere nequit. Manifeſtum inſuper eſt quòd idem Deus, ſibi ſemper conſtans, qui voluit homines bonum commune pœnis præmiíſque quoad ipſorum vires valeant tutare, curabit etiam ut ubi hominum vires illud ſatìs defendere nequeant, ſuâ id potentiâ pariter protegatur.

Viſum autem eſt huic eò diutiùs Argumento in hoc opuſculo inſiſtere, quoniam ſpes eſt adverſarios ſuæ conſervationi adeò intentos ejus vim libentiùs agnituros eſſe; & quia multa rei hujusce indicia in rerum natura videantur nobis proponi quæ diligentiorem poſtularent explicationem. Reſolvimus itaque obligationem moralem (quæ Legum eſt effectus immediatus) in cauſam principalem primamque earundem, voluntatem nempe & conſilium Dei commune bonum promoventis, ideoque propoſitiones practicas eò dirigentes annexis pœnis & præmiis ad legum formam ſancientis. In hominibus autem ſuæ fœlicitatis cura quæ facit ut pœnas ac præmia perpendant, iíſque moveantur, nulla erit obligationis cauſa, quippe quæ tota à lege, ejúsque latore fluit: Sed erit diſpoſitio quædam in ſubjecto neceſſariò requiſita ut lex per pœnas ac præmia apud hominem quemvis valeat ad officium re ipsâ præſtandum. Utì contiguitas inter corpora neceſſariò requiritur ut aliud ab alio moveatur, moventis autem vis ſeu motus tantùm eſt cauſa cur mobile impellatur. Illud præterea conſiderari debet, obligari illos quorum adeò ſtupidus eſt animus ut voluntatem Divinam, & ab ea legi annexam ſanctionem prorſus negligant. Quin etiam ea ſui conſervandi perficiendíque

cura,

cura, quæ Naturalis eſt, ac ab homine inſeparabilis, & ea quæ à rectæ Rationis auxiliis inſuper accedit, quámque fatemur inter *προηγουμένας* bonarum actionum,(licèt non obligationis) cauſas locum aliquem habere, tota eſt à Deo; ideoque hujus vis ab illius authoritate, aut honore nihil detrahit, nec ſuus illi locus erit denegandus.

§. XXIII. Interim tamen ſua cujusque fœlicitas eſt pars valdè exigua finis illius, quem vir verè Rationalis proſequitur, & ad totum finem ſcilicet Commune Bonum, cui à Natura ſeu à Deo intertexitur, eam tantùm habet rationem, quam habet unus homo ad aggregatum ex omnibus Rationalibus, quæ minor eſt quàm habet unica arenula ad molem univerſi corporei. Quoniam Deus (inter quem & hominem nulla eſt proportio) inter Rationales numeratur, ejúsque honori, in quærendo bono publico, inprimis ſemper litatur, & ſimul conſulitur omnium hominum fœlicitati, non modò qui nunc uſpiam exiſtunt, ſed etiam qui per ſæcula poſthæc unquam futura generabuntur.

Denique ne quis obligationem legum naturalium, quam à voluntate & imperio primæ cauſæ deduximus, arbitrariam & mutabilem à nobis fingi ſuſpicetur, hoc adjiciendum cenſui, Benevolentiæ, Virtutúmque adeò omnium exercitium ad fœlicitatem rationalium ſingulorum privatam, omniúmque communem, habere rationem Cauſæ Naturalis ad effectum ſuum planè naturalem, ſeu medii neceſſarii ad finem (ſepoſitâ conſideratione Imperii Divini) manente rerum naturâ tali, qualis nunc eſt. Hoc autem ita intelligo, uti agnoſcunt plerique omnes, Additionem duarum unitatum duabus priùs poſitis neceſſariò conſtituere numerum quaternarium; aut uti Praxes Geometricæ & Mechanicæ problemata propoſita ſolvunt immutabiliter; adeò ut nec ſapientia nec voluntas Divina cogitari poſſit quicquam in contrarium conſtituere poſſe. Interim tamen certum eſt omnem actionem humanam, ejúsque omnem effectum à voluntate primæ cauſæ pendere, ipsásque adeò praxes

P 4 Arith-

Arithmeticas, Geometricáſque, earúmque effecta omnia indè proficiſci ſeu exiſtentiam ſuam obtinere. Tota autem noſtra diſquiſitio eſt de exiſtentia Legum Naturæ, & obligationis earum; quæ à voluntate primæ Cauſæ omnino derivanda eſt. Aliam autem non poſtulamus quam eam quâ rationalium vires, actus, & naturæ ſuam exiſtentiam ſortiantur, utì patebit ex iis quæ ſequuntur. Quapropter tantum âbeſt ut hinc colligi poſſit mutabilitas ulla in obligatione Legum Naturæ, ut è contrario id maximè ſtuduimus evincere, fieri non ſine multiplici contradictione, ut Deus ſimul velit Rationales eſſe tales quales ſunt, & eoſdem non obligari legibus iis Naturalibus quas proponemus. Hâc autem unicâ ratione probari poteſt quicquam à Deo fieri non poſſe; poteſt enim omnia, quæ contradictionem non implicant: Si quis autem putet eum contradictoria ſimul vera eſſe, facere poſſe; à paritate rationis verum eſſe poterit, eum id ipſum ſimul non poſſe facere; adeoque fruſtra erit hoc aſſerere. Prudentes itaque, opinor, omnes exiſtimabunt me ſatìs immutabilem feciſſe legem Naturæ, ſi oſtendero illam ſine contradictione mutari non poſſe; dum Rerum Natura, & vis actualis (quæ à voluntate Divina pendent) manent non mutatæ. Id autem ſufficienter probamus dum evincimus & communem omnium fœlicitatem è naturali efficacia actionum univerſalis benevolentiæ pervenire oſtendimus, & ſingulorum fœlicitatem ab ea quâ omnes beantur, naturaliter divelli non poſſe: partim quidem quia ſingularum partium ſalus à totius ſalute realiter non diſtinguitur: partim etiam quia iiſdem actibus quibus aliis inſervimus, noſmet ipſos aliquatenus beamus, & quantum poſſumus alios ad gratam retributionem determinamus. Sic ſcilicet actus publicè utiles eorum authoribus præmia naturaliter conferunt: Contrarii autem actus non minùs naturaliter pœnas ac perniciem in eoſdem trahunt.

§. XXIV. Nos itaque, miſſo illo jure omnium in omnia bellóque indè nato, quod uti oſtendimus, fruſtra

cona-

conatur Hobbius ſtabilire, ſumemus id quod manifeſtâ rei Veritate ductus conceſſit, è violatis iis Rationis dictaminibus, quæ vetant ut quis ſibi jus in omnia vendicet, jubéntque pactis ſtare *&c.* in quorum obſervatione virtutes conſiſtunt omnes, bellum ſequi & omnium perniciem: dicimus hæc belli mala pœnæ naturam habere, quæ cum ejusmodi flagitiis à Rectoris voluntate univerſi hujus ordinem conſtituente connexa fuerit. Ex eo autem quòd monſtrante rerum naturâ (adeoque ejus authore Deo id ipſum indicante) mens humana præmonetur de pœna cum tali actu connexa, indicatur obligatio ad abſtinendum ab eo actu; vel mens ſufficiente indicio prohibetur ne ita agat; eóque magìs quò actum illud aliis juxtà ac ejus authori nocivum fore indicatur. Certè mihi Commune Bonum (quo nomine liceat Dei honorem cum ſumma humani generis fœlicitate complecti) ipsâ vitâ ſuavius, eique ſemper anteponendum videtur; atque adeò mala illa quæ vel Dei honorem minuant, vel undè ſumma mentium humanarum perfectio periclitatur, ipsâ vitæ cujusvis jacturâ majus malum habetur. Unde etiam in pœnarum naturalium cenſum refero, quòd legum naturalium violatio peccantis facultates præcipuas lædat, ſtultitiam ac errorem in intellectum ducat, ac perverſam mali ſub ſpecie boni electionem.

Verùm quoniam rerum hujusmodi cogitationes, utpote à multa in mentes noſtras reflexione pendentes, non adeò fortiter feriunt animos eorum qui corporis ſui tutelæ, aut delectationibus aliquandiu unicè ſtuduerunt; viſum eſt ob oculos ponere mala hæc externa quæ agnoſcit Hobbius è violatis virtutis præceptis, utpote neceſſariis ad pacem mediis, provenire, eáque conſiderâre velut pœnam Legibus Naturæ ab ejus authore annexam, ut exemplo ſenſibus frequenter obvio commonſtrem, Quomodo noxa in homines publicè nocuos è naturali cauſarum, præcipuè rationalium, conſtitutione ac intentione recurrens, & pœnæ definitionem integram exhibeat, & Legem contra noxas ſic punitas è

Naturæ Opifice ſancitam eſſe indicet. Eâdem autem operâ eluceſcet quòd bona omnia quæ è pace ac concordia communis Boni ſtudio ſtabilitis, effloreſcunt, Mercedis rationem induant, & affirmativis virtutum præceptis Legis vim obligativam à Deo datum eſſe evincant. Deinde verò hinc facilè innoteſcit quo pacto mentium noſtrarum bona aut mala quæ è noſtris circa Bonum commune factis aut omiſſis nobis obventura prævideantur, nec non quomodo gaudia & dolores è percepta aliorum fœlicitate aut miſeria orituri indicent ad quos tandem actus obligemur. His autem gradibus tandem non difficulter aſſurgere poterit animus humanus ad ſuaviſſimum illius gaudii guſtum, qui percipitur ex intellecto mentis noſtræ conſenſu in principiis practicis, cum mente ac voluntate Dei effuſiſſimè benevoli, & ad æſtimandam doloris illius acerbitatem qui exoritur à clarè percepta repugnantia inter cogitationes affectúsque noſtros, & affectus divinos in hominum regimine conſpicuos. In his autem gaudiis noſtræ fœlicitatis apex; è contra in iis doloribus teterrima miſeria conſiſtit. Atque ideo præcipuam vim obligandi hinc dictatis rationis accedere affirmo. Unde cùm Leges omnem virtutem & efficaciam ſortiantur è voluntate Dei eorum obſervationi præmia, violationi pœnas tantas annectente, non eſt cur nomen legum Naturalium iis denegetur. Sed à ſenſibilibus & confeſſis incipiendum eſt.

§. XXV. Manifeſtum eſt ex ipſis (ſicut loquuntur Logici) terminis bene intellectis tantam malorum colluviem à bello, aut minùs ſævis omnium in omnes inimicitiis humanum genus inundare, ut ad ſingularium conſervationem neceſſarium ſit pacem quærere; pacis autem media neceſſaria ſunt aliis permittere quæ ipſis neceſſaria ſunt, pactorum fidem ſervare, gratum ſe commodúmque præſtare, cæteráſque virtutes colere, quæ (ſi intimiùs conſiderentur) Commune bonum ſpectant omnes. Hæc autem Hobbius vera eſſe concedit, ut videre licet *de Cive Cap. 1. §. 15.*

Cap.

Cap. 2. §. 3. *Cap.* 3. §. 1. & ſequentibus, eadémque repetit in *Leviathane*, ſed à ſui tantum conſervandi curâ deducit; Bonum Commune ſaltem ante conſtitutas Civitates non agnoſcit. Interim tamem illud diligentiſſimè inculcat bellum in omnes, in quo nullam ſperare licet ſalutem, ſecuturum eſſe ex actibus quibus quisque ſibi jus in omnes & omnia vendicat, utpote qui contrarii ſunt apertè neceſſariis illis ad pacem mediis, quæ Virtutum nomine ſoleant celebrari. Veriſſimum certè eſt homines in omni ſtatu Naturæ ſuæ conſervandæ neceſſitate impelli ad eos oppugnandos, puniendósque qui vitam ipſis ut ut innocentibus, aut jura in quibus vitæ conſervandæ media continentur, ereptum eunt. Hoc autem ipſo quòd hæc mala aliis rectæ Rationis juſſu infliguntur, propter actus humano generi nocuos, pœnæ ſunt; & propoſitiones illæ practicæ, quæ docent neceſſarium eſſe ad pacem ut aliis faciamus quæ nobis velimus fieri, violationi ſuæ pœnam hanc ab authore rationalis naturæ annexam habent, atque hinc integram Legum vim obtineri dignoſcuntur: nec jam ampliùs ſpectandæ ſunt tantùm ut propoſitiones quædam practicæ quorundam Problematum Mathematicorum conſtructionem docentes, quarum uſum quiſpiam tutò negligat; ſed propriè ſibi vendicant Legum nomen, ab obſequium Legibus debitum.

Scilicet hîc (uti in Civitatum Statutis) obligatio Legis è ſanctione ejus per pœnas & præmia cognoſcitur; jus autem ſic ſanciendi Leges Naturales reſolvendum eſt in auctoritatem Naturalem Dei, ſecundùm quam omnibus imperat: Legum autem harum vera bonitas innoteſcit ex actuum Imperatorum nexu naturali, ac neceſſario cum Boni Communis conſervatione aut incremento: Eo fere modo quo jus ſanciendi leges Civiles reſolvitur in imperantium auctoritatem, & earum bonitas in actuum qui imperantur aptitudinem ad Reipublicæ utilitatem promovendam. Exempli cauſa, ſumamus Univerſalem illam propoſitionem quam

præ-

pœnis coerceantur, non ſolùm ipſum ita judicare, ídque ab hominibus factum velle, verùm etiam quòd ipſe ſimiliter judicet de actibus pariter nocivis qui homines latent, aut quibus puniendis vires illis non ſuppetunt. Certiſſimum enim eſt omne rectum judicium adeoque Divinum, de re prorſus ſimili ſimiliter ſtatuere; & occultiſſimos actus ipſum latere non poſſe: adeoque nullam eſſe cauſam, cur à ferendo de iis judicio abſtineat; quod ſæpiſſime ab hominibus neceſſe eſt fieri, ne temerè pronunciando innocentes lædant. Obvia autem eſt omnibus hæc ratiocinatio, unde nequeunt non ſecum reputare Deum ſecretis illorum flagitiis pœnas conſtituiſſe, & injurias imbecillioribus illatas ulturum; Quippe non eſt cur quiſpiam dubitet quin velit ille hunc finem, Commune nempe Bonum, proſequi quo & ipſius honos & rationalium omnium fœlicitas continetur. Finis enim major eſſe non poteſt: & minor ab illo qui verè judicat pro ſummo haberi nequit. Hinc Conſcientiæ angores, & obligatio à regimine Dei originem trahunt.

§. XXVI. Verùm revertamur ad pœnas ab hominibus inflictas propter violationem conditionum ad pacem neceſſariarum: plura enim reſtant de obligatione (quam indè monſtrari dicimus) explicanda. Notandum enim eſt quòd etſi ejusmodi crimina aliquando evadant hominibus impunita, verè tamen affirmantur illi à Natura ſua rectâque Ratione determinari ad ea punienda, quantum in ipſis eſt; adeoque per accidens fieri ut flagitioſos impunes abire quandoque permittant; Quemadmodum & alia effecta quæ facimus aut fieri ſinimus per ignorantiam aut imbecillitatem naturalem caſui potiùs quàm humanæ naturæ imputantur, & inter raro contingentia à prudentibus numerari ſolent. Talia autem ut quisquam ſperet ſibimet eventura, ac ut inter ejusmodi eventus media ſibi quærat ad ſuam fœlicitatem, recta Ratio morum formandorum præcepta tradens nunquam cuiquam ſuaſerit. Immò verò è contrà

tutiſ-

tutiſſimam eſſe per benefecta viam commonefaciet, quæ vel hoc nomine Deo noſtræque Naturæ unicè grata ſit; in qua nec metuendæ veniunt pœnæ à Ratione Divina conſtitutæ, quas nec vis hominum nec latebræ poſſunt eludere; nec illæ quas minantur homines, quæ ſaltem ut probabiliter futuræ ſpectandæ ſunt. De his enim utut contingentibus, hoc tamen certum habet recta ratio, quòd, quemadmodum bona quæ contingenter tantùm futura ſunt ratum quendam valorem, & veram aliqualis boni naturam in ſe continent, quam ex obſervatione cauſarum à quibus pendent, prudentes certo pretio nunc ſolvendo nôrunt æſtimare; idque quotidiè fit in emenda ſpe reditûs è fundo, *v.g.* aut officio etiam poſt mortem cujuſpiam proventuri, & in ſimilibus: ita etiam mala his contraria in quibus pœnæ, quas ratio infligere docet, in omnes aliis innocentibus nocivos numerari debent, quanquam contingenter futura ſint, præſentium & certorum malorum aliquantò minorum æſtimationem recipiunt. Sic periculum amittendi vitam, ſanitatem, oleum & operam, quod rebus inter homines geſtis accidit, laborum pretium ſumma cum Ratione ubique gentium auget; adeoque certo & præſenti commodo penſatur, non minùs quàm præſens certúmque malum emergens & lucrum ceſſans. Quamobrem ratio Naturalis recta luculenter docet pœnæ imminentis periculum, licet contingere aliquando poſſit ut effugiat reus, certi alicujus præſentisque mali æſtimationem ſubire. Sed quod minuetur quidem ſecundùm gradus ſpei, quam quis ex optima circumſtantiarum omnium notitia habet pœnas illas evadendi. Cogitetur itaque pœna illa cujus periculo ſe exponit rei alienæ invaſor aliquantò minor, quàm futura eſt, ſi modò re ipsâ illi poſt crimen commiſſum infligatur, id eſt, ſubducatur ab ejus magnitudine quantum ratio jubet, eo nomine quòd incertum ſit an infligetur nec ne; & tamen reſtabit plus mali quàm quod compenſari poſſit lucro ex invaſione facto; exceſſus autem ille mali pœnalis ſanctionis vinculum

dicta-

dictamini Rationis de non invadendis rebus alienis adjicit. Hunc in finem illud facit magnoperè, quòd ratio naturalis omnes etiam citra Civilem diſciplinam edoceat eum in modum actuum iniquorum pœnas augere, ut quanquam iis multum detrahatur incertæ executionis nomine, reſtet tamen longè plus mali in pœnarum prȩviſarum æſtimatione quàm quod lucrum è nequitia proventurum præponderet. Hoc autem manifeſtum eſt, tam in pœnis quæ jure belli ex utravis parte infliguntur ob injurias etiam leviores in eos illatas qui eidem regimini Civili non ſubjiciuntur, quàm in iis caſibus in quibus Leges Civiles arbitrio ſubditorum, quibus injuria fit, ſceleriuspœnam permittant, *e.g.* ultio in eos qui alienas domos noctu effringunt, aut qui in viis publicis latrocinantur. In hujuſmodi caſibus homines in ſtatum eum, qui Hobbio dicitur naturalis, quadantenus deveniunt, & in eo etiam leviora crimina capite plectuntur: Nec iniquè, quoniam propterea quòd ſæpe Magiſtratus Civilis de hujuſmodi flagitiis non poteſt cognoſcere, ſæpe evadunt impunita; ideoque quandocunque ſumi poteſt pœna, ſumitur graviſſima, ut quantò magìs audacia ex ſpe frequentis impunitatis creverit, tantò magìs eadem ſummi ſupplicii metu retundatur: Atque hæc mihi videtur vera Ratio, cur horrenda admodum vindicta in bello quandoque ſit neceſſaria; immò & cur in Civitatibus graviores infliguntur pœnæ quàm quibus opus eſſet ſi omnia quæ perpetrantur crimina in judicium venirent ut ſtatim punirentur. Hæc autem id manifeſtum facere mihi videntur, pœnæ præſertim gravioris periculum (etiamſi ejus executio non certò ſciatur eventura) ab animo humano præviſum, vim habere conſtantem & perpetuam actus voluntarios è rationis conſilio ſuſceptos determinandi in eorum fugam quibus pœnæ illæ intentantur. Pariter etiam præviſio maximi boni probabiliter ſaltem futuri ſemper in ſe habet pondus idoneum quod ad eos actus homines determinet, qui illi procurando ullatenus deſervire poſſint. Vel

ut metaphoram explicemus, hæc argumentum ſuggerunt neceſſariò concludens, praxin legi conformem in cauſis fœlicitatis completæ, quam naturaliter expetimus, contineri, quod ad obligationem inferendam plurimum facit. Obligatio enim Legum Naturalium quæ hominibus naturalis dici poteſt, non adeò tollit liberi arbitrii vires quin obligati ſuo periculo aliter facere poſſint; Sed idoneum ſuppeditat argumentum ſeu cauſam impulſivam ſufficientem, cujus conſideratione moveatur obligatus ut agat aut ab agendo abſtineat, prout Ratio vel Lex ei præceperit.

§. XXVII. Hîc autem, ne videar diſcedere à communi verborum uſu, placuit paucis oſtendere, quomodo ea quæ dixi, ſatis conſiſtant in recepta obligationis definitione. *Juſtinian. Inſtit. lib. 3. tit. 14.* hanc exhibet definitionem. *Obligatio eſt Juris vinculum, quo neceſſitate aſtringimur alicujus rei ſolvendæ ſecundùm noſtræ Civitatis jura.* Patet autem ea quæ de ſolutione dicuntur, & de ſua civitate ſpecialia eſſe, adeoque in generali obligationis notione, quam quærimus, omittenda eſſe. Quæ autem iis præmittuntur, generalia quidem eſſe, ſed obſcuritate quâdam è metaphoris oriundâ laborare. Vinculis enim propriè non aſtringitur animus humanus. Nihil eſt quod neceſſitatem quicquam faciendi aut omittendi menti humanæ de futuro deliberanti afferre poteſt, præter cogitationes ſeu propoſitiones exhibentes indicia boni aut mali, aliis aut nobis ex iis quæ faciemus proventuri. Quoniam autem naturali quâdam neceſſitate ad bona præviſa præſertim maxima quærenda, ad mala autem fugienda determinemur, hinc dictata illa Rationis quæ faciunt ut hæc ex actibus quibusdam noſtris proventura eſſe videamus, neceſſitatem quandam eos exerendi vel cohibendi nobis inferre dicuntur, & nos obligare; quippe bona illa cum fœlicitate noſtra quam naturaliter appetimus, neceſſariò ſint conjuncta, actúsque noſtri ad illorum aſſecutionem planè ſint neceſſarii. Ego itaque obligationem Moralem ſic univerſaliter

nec

nec incommodè definiri poſſe arbitror: Obligatio eſt actus Legislatoris quo actiones Legi ſuæ conformes eis quibus lex fertur neceſſarias eſſe indicat. Actio autem agenti rationali tum neceſſaria eſſe intelligitur, cùm certum eſt eam contineri in cauſis neceſſariò requiſitis ad fœlicitatem illam quam naturaliter adeoque neceſſariò expetit. Sic obligamur ad Boni Communis proſecutionem, quando indicatur mentibus noſtris è Natura rerum (Cauſarum præſertim Rationalium) noſtræ obſervationi expoſitâ hunc actum eſſe cauſam neceſſariò requiſitam ad conſtitutionem completæ noſtræ fœlicitatis, eámque adeò naturaliter pendere à ſtudio Boni Communis omnium Rationalium, ut ſanitas membri pendet à ſanitate ac vita totius corporis animati, aut ut efficax eſſe nequit conſervatio virium in manibus noſtris inſitarum, niſi prior habeatur ratio conſervandi vitam vireſque per totum corpus noſtrum diffuſas. Quippe propria cujusque fœlicitas non minùs naturaliter dependet ab influxu Primæ Cauſæ, & operâ mutuâ aliorum rationalium Communis Boni ſtudio conciliandâ, quàm manus à reliquo corpore; quanquam dependentia unius hominis ab aliis in paucioribus conſiſtat, & ſæpe ſit ea quæ eſt inter cauſas remotas ac effecta ſua, adeoque non eſt adeò perpetuò manifeſta: Præterea verò antea oſtenſum eſt proſecutionem Boni Communis ad fœlicitatem cujuſque requiri ut cauſa ejus intrinſeca; nempe in ejusmodi actibus ſtatus facultatum noſtrarum Fœliciſſimus conſiſtit; hîc autem diſcimus iis actibus ejus conſervationem & perfectionem ulteriorem à Deo hominibúsque aliis efficaciſſimè conciliari. Omnia autem reſolvimus in actus illos voluntarios Primæ Cauſæ quibus facultatum noſtrarum menſuram, indéque oriundam propriam iis fœlicitatem determinavit, & quibus nos in tali ſyſtemate dependentes ab aliis cauſis rationalibus conſtituere voluit & conſervare. His enim poſitis ponitur neceſſariò & fundamentum obligationis & ejus naturalis indicatio noſtráque indè hauſta notitia, & actualis obligatio.

Tantundem autem dicitur cùm dicimus, Obligationem eſſe actum Legislatoris, ſeu Cauſæ Primæ, ac ſi dixiſſemus eſſe actum Legis; ſcilicet naturalis hoc in loco. Obligat enim Legislator per Legem ſufficienter promulgatam. Eámque ſatis promulgat dum mentibus noſtris hoc oſtendit, proſecutionem Boni Communis eſſe Cauſam neceſſariò requiſitam ad fœlicitatem quam ſinguli neceſſariò appetunt. Hoc indicato obligantur homines univerſi, ſive illud tantiſper apud illos valeat ut eorum animos in eam quam ſuadet partem prorſus flectat, ſive pluris valeant quæ in contrariam ſententiam afferuntur. Pondus habent majus ſeu conatum verſus centrum terræ majorem etiam illa corpora quæ à pondere minore in bilancis alterâ parte poſito bilancis vitio attolluntur: Verùm notandum eſt eam eſſe vim Argumentorum obligantium quæ certò prævaleret niſi hominum ignorantia, affectus perturbati aut temeritas, velut vitium in bilance, eorum efficaciæ repugnarent; Quippe quæ præter pœnas aut mercedes manifeſtatas ſeu expreſſas, majores inſuper (ſi opus eſt) juxta ſummi Rectoris arbitrium annecti poſſe indicant: Poſitâ autem obligatione ad proſecutionem Communis Boni ut finis neceſſarii, hinc ſequetur univerſalem & communem omnibus obligationem in dictatis Rationis de mediis ad Communem omnium fœlicitatem neceſſariis notam eſſe. Illorum autem omnium ſumma in propoſitione noſtra de Benevolentia rationalium ſingulorum in omnes continetur; unde patet lædendi voluntatem, ſeu bellum in omnes ad Communem perniciem pergere, nec ullâ ratione medium eſſe poſſe ad omnium fœlicitatem, aut cum mediis eum in finem conſiſtere, adeoque nec à Ratione recta dictari poſſe nec permitti.

§. XXVIII. Quanquam autem dixerim me ſupponere ſummam cujusque fœlicitatem propriam neceſſariò à ſingulis appeti, abſit tamen ut cogitarem eum eſſe finem ſingulorum integrum, & (ut loquuntur Scholæ) adæquatum.

Id

Id ſumere volui quod concedent adverſarii, ſed ut illos ſi fieri poterit unà mecum deducerem ulteriùs: Quippe quemadmodum corporis noſtri compages ſubſiſtere nequit, aut valere, niſi magnum illud quo verſamur Syſtema corporum aliquid ad hunc effectum afferat, nec quiſquam naturam rerum rectè intelligens velle poteſt aliter id fieri, quia novit eſſe impoſſibile: ita integra hominis cujusvis ſingularis fœlicitas à benevolentia Dei, aliorúmque hominum naturaliter dependet; ea autem benevolentia Dei erga quemlibet à reſpectu ad ſuum honorem divelli nequit, nec aliorum hominum propenſus in nos animus à ſuæ fœlicitatis cura ſeparari poteſt; immo hanc in illis potiorem agnoſcimus neceſſariò quàm noſtri ſtudium: quare fieri nequit, ut qui naturam rationalium rectè expendit, illud expeteret, ut illi nobis ſuccurrerent, niſi ipſorum conſervatio curetur: adeoque ille non poterit ſuam-ipſius fœlicitatem ſeparatim ab aliorum fœlicitate in finem adæquatum ſibi proponere.

Verùm ſigillatim hæc quæ modò breviter ſuggeſſimus conſideramus, & primò quidem, ſuam cujusque fœlicitatem à Dei benevolentia tanquam causâ neceſſariò requiſitâ pendere nemo, qui providentiam Divinam à rerum natura ſatìs teſtatam agnoverit, denegare poteſt. Quis autem divinam benevolentiam è rationis rectè præſcripto ſperare poterit, niſi Deo ipſe honorem quem ipſi gratum eſſe noverit animitùs perſolvat? Hinc autem varia Religionis præcepta obligandi vim trahunt; immò verò Juſtitiæ, omnigenæque virtutis inter homines mutuò exercendæ præcepta hinc oſtenduntur neceſſaria ad cujusque fœlicitatem media continere, adeoq; ſingulos obligare; quoniam certiſſimum eſt rectorem Univerſi minimè honorari, niſi omnes ejus ſubditi innocenter ſe gerentes, ſecundùm pacis Univerſalis conſervandæ conditiones, *i. e.* ſecundùm Virtutum præcepta, rectè, commodè, benevole tractentur.

§. XXIX. Quòd autem inſuper innuimus, unumquem-

que ab aliorum hominum benevolentia aliquatenus pendere, id quidem veriſſimum eſſe reor: ſed non ita obvium quin attentiorem poſtulet conſiderationem eorum quæ mox dicemus, & aliorum fortaſſe quæ cujusvis experientia facillimè ſuggerat. Inprimis autem fœlicitatem uniuscujusque in magna plurimorum bonorum complexione conſiſtere, eámque non ſatis eſſe tutam niſi in futurum è longinquo proſpiciamus, & omnes cauſæ, quo hunc in effectum aliquid conferre poſſint, quantum in nobis eſt, nobis concilientur. Hoc enim innumerarum cauſarum concurſui locum facit, adeò ut vix ulla mundi hujus aſpectabilis pars ſit quæ cuiquam ſit prorſus inutilis, multò minùs quisquam eſt inter homines qui nec fuerit, nec ſit, nec eſſe poterit inter cauſas, aliquid ſaltem, ad noſtram conſervationem aut perfectionem aliquantulum conferentes. Nemo enim (poſtquam auctus ſupponitur hominum numerus) cogitari poteſt, quin à duobus (ut minimum ſumamus) ejus fœlicitas vitæque gaudia immediatè pendeant; illorum autem duorum uterque duobus aliis eget, ut beatè vivat; paritetque populus quilibet duorum populorum eget commercio; atque hoc modo procedendo omnes omnibus opem ferre comperiemus. Interim non eſt neceſſe, ut quid ſinguli nobis conferant minutim expendamus, ſed ſufficit ut omnes aliquid in Commune conferre agnoſcamus, quod parili à nobis operâ in Commune conferendâ compenſandum ſit. Hujusmodi autem actiones humanæ motibus rerum naturalium univerſalibus, qui ad multa ſimul effecta deſerviunt, aptè mihi videntur reſpondere.

Deinde verò conſiderandum eſt Benevolentiæ nomen latiſſimo à me ſenſu poſitum eſſe, ut ei acceptum feramus, quicquid vel infimis gradibus innocentiæ, fidei, gratitudinis, aut qualiscunque humanitatis aliorum hominum debemus. Poſſit enim quilibet, ſuo licèt cum periculo, mille modis innumeras aliis creare moleſtias latiſſimè ſe ſpargentes: hoc autem ſi non fiat, ſi homines ſe contineant citra

veſa-

veſanam illam malevolentiam, quæ bellum, hoc eſt, maxima quæque mala omnibus intentet, benevolentiæ alicui gradui tribuendum eſt. Quicquid fit ad pacem conſervandam & generalem quandam amicitiam inter homines ſuâ naturâ vel tantillum conducens, id à plurimorum capitibus graviſſima arcet mala, adeoque utilitatem habet non contemnendam.

Infinitus eſſem ſi minuta omnia quæ ad Utilitates quas omnes omnibus præſtant, conarer perſequi. Notiſſimum etiam eſt eos qui vel minimum poſſunt, aliis tamen prodeſſe aut commutationibus rerum & operarum ſuarum, aut pactorum fidem ſervando; aut fiduciæ noſtræ locum faciendo etiam citra pacta, aut exemplo (ſi non magnorum geſtorum tamen) induſtriæ, patientiæ, aut innocentiæ. Hæc autem, etiam extra Regiminis conſiderationem, in hominibus obſervanda veniunt, & vim ſuam per totum Terrarum orbem ſpargunt. Ipſæ denique imperfectiones, & infirmitates hominum hoc ipſo quòd naturaliter commiſerationem movent, & Regiminis neceſſitatem oſtendunt, ad illud conſtituendum, conſervandúmque omnes potenter ſuadent, adeoque inſignem omnibus præſtant uſum, in quantum commodorum ſocietatis ſanè ingentium cauſæ ſunt aliquatenus adjuvantes. Fatemur nihilominus parum eſſe quod à multis præſertim remotis accipiunt ſinguli; ſed ideo conſimilem tantùm operæ noſtræ partem in compenſationem repoſcimus. Nec tutò poſſunt hæc negligi, quoniam è minutis hujuſmodi humanitatis officiis, quæ plurimorum curâ cumulantur, tota ſingulorum eáque ſatìs magna ſuccreſcit beatitudo, eo ferè modo quo ex ordinatis minutiarum materiæ motibus & figuris pulcherrima mundi corporei compages conſurgit. Verùm (quoniam in capite de *Natura Humana* plura congeſſimus, quæ manifeſtum faciunt homines & poſſe alios multos juvare, & in illud, ſi modò ſalva ſit eorum fœlicitas, propendere) ſufficiant quæ hîc monui paucula, ut impræſentiarum, velut ſatìs

probatum, ſumamus, homines cauſas eſſe, inter res creatas, præcipuas à quibus unuſquisque ſuam fœlicitatem tam præſentem, quam futuram in terris pendere neceſſariò agnoſcat. Eandem ob rationem plura his non opus eſt addere ad probandum: Non ſperari poſſe cum Ratione, homines illis beandis libenter operam impendere velle, quos nôrint in ſe eſſe malevolos, perfidos, ingratos, inhumanos; ſed pro comperto ſumi poſſe, alios homines in hoc conſenſuros eſſe ut tales pœnis condignis coerceantur, aut extirpentur.

§. XXX. Obſervandum autem eſt quòd arctiſſima intercedit inter rationales omnes neceſſitudo, quæque per totum vitæ humanæ decurſum monet, ut fruſtra ſit qui ſe ſuæ fœlicitati ſatis conſuluiſſe judicet, ſi huic, aut uno tempore omnia humanitatis officia præſtiterit, alteri verò aut alio tempore eadem pro libitu violârit. Id enim liquet non ſolùm ex eo quod modò diximus, nempe; Quoniam ſingulorum hominum fœlicitas perpetuò pendet, immediatè quidem à multis, remotè verò, & quoad minutiores ejus partes à pleriſque omnibus qui Commune Bonum ſpectant; ſed & quoniam idem omnibus proſpicit Pater omnium Prima Cauſa; & denique quoniam quicquid eorum quiſquam è rectæ Rationis conſilio factum vult ſibi aut aliis, id etiam omnes verè rationales in quantum id ſciunt, neceſſariò velint, & ſemper. Conſentiunt enim omnes (Deus & homines) qui eadem de re rectè ſentiunt. Hinc autem fit ut ſi cuiquam denegentur ſua, id eſt neceſſaria ſine quibus bono Communi deſervire nequit, id contra Communia omnium commoda, & contra ſententiam, ac voluntatem omnium rectè judicantium ſemper fiet; unde ſequitur cuilibet in ſtatu æqualitatis, hîc ſuppoſito, ad pœnas ſumendas jus dari, ad id ſtimulos ſubdi, datâ occaſione quæ hominibus omnibus diu deeſſe rarò poteſt, Deo verò nunquam, quippe contra illum nec latebræ, nec vires, nec ipſa mors ſceleſtum defendere poſſunt. Eo autem præcipuè

fine

fine hoc obſervatum velim, ut indè innoteſcat obligationem ad ſtudium Boni Communis (in quo ſumma Legum Naturalium conſiſtit) quæ indicatur naturaliter per pœnas contrariis actibus annexas, & præmia congruos huic fini actus conſequentia, perpetuam planè eſſe, ac in quibuslibet circumſtantiis firmam permanere, adeoque ſufficere ad efficiendum ut juſtè quivis agat, ac benevolè, ſecretò æquè ac palàm, erga imbecilles juxtà ac fortes. Enimverò quandoquidem hinc pateat omnes prorſus Rationales tum per rectæ ubicunque ſit Rationis conſenſionem neceſſariam, tum per eaſdem Communis fœlicitatis cauſas inter ſe uniri; atque inſuper oſtenſum ſit ſpeciatim eum qui quicquam acturus ſit quod aliis obſit, aut proſit, à cæteris rationalibus adeò pendere ut fœlicitas omnis, quam neceſſariò quærit, ab illorum opera aut permiſſione ſaltem libera, accipienda ſit, propter vitæ erga illos benevolè tranſactæ præmium, aut tranſigendæ ſpem; Sequitur nemini, ut ut imbecilli, ne clanculum quidem jus ſuum denegari poſſe, quin ab invaſore alieni communis Boni cura tantiſper abjiciatur, illúdque adeò aliquo gradu minuatur, atque omnes quibus hoc eſt cordi, id eſt, omnes verè in Practicis rationales ad talia facta pœnis coercenda excitentur. Eſt enim commune Bonum unicus ille finis, in cujus proſecutione rationales omnes inter ſe conſentire poſſunt; quoniam omnium fœlicitatem quoad fieri poteſt, in ſe complectitur; & certiſſimum eſt illam tantùm rationem practicam eſſe veram, in qua finis & ad eum media omnibus indicantur, in quibus omnes verè judicantes poſſunt inter ſe conſentire, eóſque adeò ſecundùm veram rationem practicam agere, quibus hic finis cordi eſt, & neceſſaria ad illum media in uſum veniunt. Ex his autem colligere licet etiam extra ſocietatem Civilem oculatiſſimam Dei Rationem, hominúmque quotquot verè rationales ſunt, ad detegendam omnem juris alieni invaſionem ſeu injuſtitiam invigilare; ut nulla ſit ſpes divinam cognitionem effugiendi, exigua tantùm ſaga-

citatem humanam eludendi: poſtquam autem detecta eſt nequitia nec voluntatem nec vim Deo hominibúsque defuturam eſſe, quæ injuriam attentatam propulſet, aut perpetratam ulciſcatur.

§. XXXI. Paucis hîc adjiciam quòd ipſe juris alieni Invaſor, hoc ipſo quòd conſentienti circa Commune Bonum rationi repugnat, veritatem deſerit, rectæque adeò Rationis Practicæ nativâ perfectione hactenus ſe ſpoliat, & admiſſo uno errore practico innumeris in eo genere viam munit, cæcíſque affectibus ſe ducendum tradit inter innumera præcipitia. Hæc enim omnia quia & mala ſunt, & actum malum ex ordine Naturæ divinitùs conſtituto ſequuntur, pœnæ nomen meritò ſibi vendicant. Ideo autem in omni deliberatione de futuris ſuis actibus neceſſe eſt ut homines conſiderent quid de iis ſentient alii Rationales, quoniam (præterquam quòd illi nobiliſſimum conſtituunt rerum genus) illi ſunt cauſæ præcipuæ, neceſſariò, perpetuóque requiſitæ, & univerſales fœlicitatis illius quam agendo quærunt: Talium enim cauſarum conciliatio diligentiſſima imprimis & ſemper eſt cuique neceſſaria, qui ſibi velit cum ratione conſulere. Univerſales autem eas dico cauſas quæ ad plurima alia, aliorúmque generum effecta concurrunt, præter illud de quo nunc agitur: Nec opus eſt opinor ut multis oſtendam Dei, hominúmque voluntate ea omnia diſponi, quæ cujusque vitam beatiorem faciunt; eorúmque operam aut permiſſionem liberam non minùs eſſe neceſſariam ad cujusque fœlicitatem quàm exortus Solis ad fugandas noctis tenebras. Sufficiat hîc monuiſſe quòd quemadmodum in Scientiis propoſitiones quæ generaliſſimas rerum cauſas aut proprietates explicant (*e.g.* leges motûs, aut triangulorum affectiones ſumantur) in caſibus particularibus nullâ contradictione impugnantur, licèt ibi plurimùm variegentur: Ita in praxi, cura cauſarum univerſalium (rationalium puta junctim conſideratorum) nunquam ſeponi, nedum oppugna-

pugna-

pugnari poteſt ab eo qui effectum, ſuam ſcilicet fœlicitatem, re ipsâ, & vera cum ratione proſequitur: Sed è contrà cura conciliandi ſibi cauſas primò & præcipuè neceſſarias ita ad inferiorum omnium acquiſitionem viam aperit, & acquiſitorum uſum flectit regítque, quemadmodum generaliſſimarum veritatum cognitio ad aliquid in omni caſuum varietate determinandum periodos juvat, & ad plura indies invenienda manuducit. Hoc itaque comperto quòd extra noſmet-ipſos auxilium verè rationalium (hoc eſt Dei, hominûmque illorum qui ad quærendum commune Bonum conſentiunt) eſt medium ad fœlicitatem noſtram univerſaliſſimum, primò, præcipuè, ſempérque neceſſarium; id ſtatim ſequitur, nihil per totum vitæ decurſum clàm aut palàm in quenquam committendum eſſe, quo hoc auxilio deſtituamur; id eſt, nihil unquam alieni invadendum eſſe, ſed è contrà omnibus modis ſemper annitendum ut hoc nobis perpetuum concilietur. Opportunè autem illud inſuper contingit, quòd intra noſmet-ipſos nulla ſit vis quæ intimiùs & pleniùs nos beare poſſit, quàm liberrima contemplatio, amor, & gaudium circa illa ſe exerentia quæ Deo hominibúsque talibus, nobiliſſimis ſanè objectis, grata eſſe, aut à nobis fieri poſſint: atque hujusmodi actus omnigenos ſuadet, & ſponte fundit univerſalis illa, quam inculcamus, Benevolentia; quæ ſuâ ideo naturâ auxilium Rationalium omnium potentiſſimâ benefactorum ſuadâ implorabit, exorabítque; quo facto fœlicitatis noſtræ cauſæ nobis intrinſecæ extrinſecis aptiſſimè conjungentur; & indè Virtus omnis, Religio, & Societas enaſcetur. Eſt autem hæc ratio (quâ primus locus in perpetuum vendicatur curæ conciliandi primas & præcipuas cauſas finis expetiti) generaliſſima quidem, & præceptis Logicæ (quæ priora ſunt Moralibus) conſentanea; ſed non ideo minus experientiæ, & naturali humanarum operationum ordini congrua, quòd contra argutias quaſdam

Dialecticas, imperitè ad praxin translatas, meritò nonnunquam objicitur.

§. XXXII. Id ut luculentius conſtet, rem totam illuſtrabimus primò ab oppoſiti, deinde à paris casûs conſideratione. Opponitur autem perpetuò Boni Communis ſtudio (quo univerſales has fœlicitatis noſtræ cauſas demeremur pro virili) quivis illius neglectus voluntarius; ideoque tali quovis actu fœlicitatem noſtram in Dei hominúmve manu relinquimus aut prorſus auferendam, aut minuendam eum in gradum qui ipſorum rectæ Rationi videbitur neceſſarius ad nos alióſve à tali neglectu ſufficiente pœnâ deterrendos. Immò verò qui per Univerſalis hujusce benevolentiæ neglectum univerſales illas quas dixi fœlicitatis ſuæ cauſas negligit, alias ſemper minùs idoneas in earum locum ſurrogat, ſuas-ipſius fortè vires aut dolos, aut paucorum ſibi ſimilium auxilia; hinc novæ in animum admittuntur praxeos regulæ, quæ hoc ipſo quòd pariter non ſint rationales, ſeu ad finem conſequendum aptæ ob intrinſecam ſibi deformitatem, diſplicent; & quia prioribus contrariantur, mentis tranquillitatem pugnâ perturbant. Sobolem inſuper mox in nobis, aliíſque noſtri ſequacibus generant pernicioſiſſimam, paſſiones intelligo inquietiſſimas, ac vitia paci infeſtiſſima, odium, invidiam, timorem, triſtitiam, μισανθρωπίαν, ſuperbiam, &c. quæ (ut de viperina prole dici ſolet) matris exedit viſcera. Quippe ſi quis in his perſiſtit, certam ſibi tam ab intrà quàm ab extrà perniciem accerſit; ſin ad ſanam mentem redeat adeò utrinque acciſam ſibi reperiet fœlicitatem, ut ſatius ſibi fuiſſe publici boni curam nullatenus ſepoſuiſſe nunquam dubitabit. Minus certè ſolaminis (ne quid gravius dicam) è præteritorum malefactorum memoria ſumet qui ad ſe rediit; minor reſtabit in futurum fœliciter progrediendi ſpes; ſive illa internas cujusque reſpiciat facultates maleficio jam læſas (quæ conſtanter benefaciendo firmiores evaſiſſent) ſive aliorum auxilia in quos deliquimus, quæ parciùs indè expectemus.

Atque

Atque hæc quidem neceſſariò, velint nolint delinquentes, eveniunt mala à voluntario quovis neglectu Deum, hominésque nobis perpetuò demerendi: unde hoc nullo in caſu committendum eſſe ex annexa naturaliter pœna concludere licet, quod ſuſcepimus, ex oppoſito declarandum. Quin & ipſe Hobbius talia mala, ſi Deum naturæ authorem agnoſcimus, pœnas divinitus inflictas dici poſſe agnoſcit, *Leviath. Cap. 28.* in conſequentia ſexta quam deduxit à ſua pœnæ definitione.

§. XXXIII. Reſtat ut oſtendamus Univerſales has, & præcipuas humanæ fœlicitatis cauſas primò, & perpetuò curandas eſſe ut finem expetitum aſſequamur; ope exempli ſeu praxeos ſimilis in re quæ vitam ſpectat & valetudinem, quam diligenter admodum curant etiam illi qui juſtitiam, ac probitatem ſpernunt. Id autem eo tantùm fine faciemus ut rationis, modò poſitæ, vis & ſcopus clariùs conſpiciatur; probationis enim nervos in hujuſmodi εἰκασίᾳ nemo ſanus expectabit. Agnoſcunt omnes Solis & aeris ingentes eſſe vires, & planè neceſſarias ad vitæ humanæ conſervationem. Nempe hæ ſunt cauſæ illæ univerſales quæ præterquam quòd alia faciant innumera, in hoc etiam effectu præcipuas ſibi partes vendicant. Ita tamen ut multas inſuper poſtulent cauſas ſibi quadantenus ſubordinatas: qualia ſunt corporis noſtri juſta temperies, & organorum apta conformatio, ſolum ſalubre, victûs & veſtitûs copia, hominum mutua auxilia, & quæ tamen omnia ab univerſalibus illis cauſis dependent. Solis enim radii ita indies alterant, & ad omnigenas generationes diſponunt terram, communem omnium matrem, plantas & animalia exinde nata, & nutrita, atque ipſum ſanguinem hominibus vitalem è vegetabilium, animaliúmque ſuccis hauſtum, ut omnes qui paulò attentiùs rerum cauſas introſpiciunt, Solem, præ cæteris rebus creatis, generaliſſimam eſſe cauſam omnium, quas in nobis experimur, mutationum ad vitæ tutelam, non inviti fateantur. Quandoquidem igitur dependentia vitæ huma-

humanæ à benigniore Solis influxu analoga eſt, quodammodo, dependentiæ humanæ fœlicitatis à divino favore, ſequitur neceſſitatem curæ Deum nobis conciliandi per benevolentiam ſeu charitatem univerſalem (quæ cultum religioſum & Juſtitiam omnem complectitur) eâdem ratione doceri qua docemur, neceſſe eſſe ut iis commoremur locis in quibus ſolaris influxûs beneficio perfruamur. Eâdem pariter ratione præmonemur, ne illius iræ per flagitia contraria noſmet ſubjiciamus, quâ prohibemur ab iis locis incolendis ubi haberi nequeunt calidi innati auxilia, quæ hîc à Sole indies mutuò accipimus: aut quâ docemur nos ab iis locorum & tempeſtatum caloribus ſubducere, in quibus Sol ſanguinem ſpiritúsque vitales diſſipet.

§. XXXIV. Verùm miſsâ hâc ſimilitudinis parte, quoniam naturalem Theologiam non libet fusè proſequi, transeamus in alteram illam ab aere deſumptam, cujus tanta eſt neceſſitas ad hominis vitam, ut ſingulorum dependentiam à circumfuſa aliorum hominum multitudine exinde viſum eſt adumbrare; atque huic comparationi diutiùs immorabimur, quoniam hominum ad ſe invicem officia, quæ præcipuè ſuſcepimus explicanda, hinc licet illuſtrare. Aer autem quantopere ſit ad vitam humanam neceſſarius, & vulgus, experientiâ doctum, libenter agnoſcit, & Philoſophi è luciferis quæ adinvenerunt experimentis luculentiùs demonſtrârunt. Teſtantur hoc animalia ſanguine prædita, quæ in ingenioſiſſima Clariſſimi Boylæi machina pneumatica exſucto aere ſtatim interiêre. Idem teſtantur canes ab erudito Domino Hockio diſſecti, qui præcisâ Arteriâ aſperâ infra Epiglottidem, & abſciſſis etiam coſtis, diaphragmate, & pericardio, aere tantùm recente per folles in pulmones inflato, ultra horam vixerunt. Certum eſt itaque apud omnes illum inter neceſſarias vitæ cauſas numerandum eſſe, & proinde ſalubris ubique quæritur; quanquam aeris eſſentia, & modus quo in nos operatur, nondum ſatìs ſit compertus. Pari ratione (ſuppoſito quòd

plures

plures ſimul extra Civilem ſocietatem exiſterent homines, eorúmque vires naturales ſufficerent ut alii alios juvent, aut etiam impediant, quò minùs rebus neceſſariis ipsâque adeò vitâ perfruantur, quæ pars eſt ſaniſſima hypotheſis Hobbianæ) certum eſt ipſos ne vivere quidem poſſe ad vitæ terminos à Natura præſtitutos, niſi conſentiant alii in aliorum bonum ſeu ſalutem, hactenus ſaltem quòd à noxa mutuò inferendâ manus cohibebunt, & unicuique uſum neceſſariorum quæ Natura produxit, permittent: Hæc itaque conſenſio eo ferè modo quo aeris uſura ad vitam eſt neceſſaria, & aliqualem benevolentiam, majorem certè quàm ſtatus Hobbii bellicus, includit; nam & finem reſpicit benevolentiæ, & eo ipſo quòd eſt actus voluntarius circa media naturaliter idonea, eorum uſum reſpicit. Immò verò unuſquisque ſuas etiam vires intermedia ad plurium ſalutem idonea neceſſariò cenſebit, earúmque ideo uſum aliis commodabit, cùm hâc ratione ſibi nihil detrahi ſentiet, ſed augeri potiùs eas tum exercitio, tum etiam compenſationis ſpe; atque ita in hac ſola conſenſione non innocentia ſolùm ſed & beneficentia continebitur; quæ duo utramque benevolentiæ generalis, legisque Naturalis tabulam conſtituunt. Exinde verò quòd neceſſaria ſit unicuique talis conſenſio, quoad poſſumus perpetuò annitendum erit, ut ab hominibus eam obtineamus, quanquam hominum non magìs quàm aeris interiora intelligamus, nec præſcire poſſumus id omne aut bonum aut etiam malum, quod ex eorum conſortio exoriatur; uti nec novimus quis aeris hauſtus ſalubris ſit penitùs, quis morbi contagium ſecum ferat; novimus autem quòd ſublatâ reſpiratione certa ſequatur mors, eâque poſitâ ut plurimùm ingens vitæ obtineatur adjumentum. Qui etiam univerſalis ille hominum aliorum influxus, in uniuſcujusq; fœlicitatem id poſtulat, ut adeò aſſiduè his conciliandis, nemine prorſus neglecto, aut ultrò laceſſito, operam demus, ut nunquam patiamur nos indè divelli ut alios ſectemur fœlicitatem quærendi

me-

modos, cauſásque particulares, *v. g.* lucrum, aut gloriam, aut voluptatem, quanquam ſuo loco, ſalvâ ſemper cauſarum generaliorum curâ, non ſint inutiles. Quippe nemo ſanus neceſſario aeris uſu ſe privabit, & cum vitæ diſpendio in profundum mare ſe ſe immerget ut ſectetur theſauros rerum pretioſiſſimarum, quæ in illius fundo hîc & illic ſparguntur. Ineptiſſimum enim eſſe nôrunt paucis aliquot vitæ caſibus conſulere, atque interim ſummam futuræ fœlicitatis, ejúsque cauſas requiſitas neceſſariò, ipsámque adeò vitam negligere. Quapropter eadem ratio quæ docet ut Reſpirationis organa (quæ ex parte aliqua voluntatis noſtræ juſſu impediri poſſunt aut cieri) cæterósque voluntarios corporis noſtri motus dirigamus, ut aeris ſemper ſalubris uſu, quantum in nobis eſt, fruamur, monebit etiam, ut affectus interiores omnes, actúsque externos qui ad homines univerſim referuntur, eâ φιλανθρωπίᾳ regamus, ut quoad poſſumus, efficiamus ut omnes ſalutari ſuâ benevolentiâ nos excipiant reficiántque. Cavemus ne noxiis vaporibus halitibúsque tectorum aera repleamus, præſertim verò ne peſtis aliorúmque morborum contagioſorum effluviis perpetuum hoc vitæ noſtræ & alienæ pabulum inquinetur: quod innocentiæ exiguum eſt ſpecimen, ejúsque neceſſitatem in omnibus actionibus docet. Hauſtum inter pulmones aerem mox è pectore refundimus; aut ſi tantillum ad ſanguinem ac ſpiritus vitales reficiendos ad tempus retineatur, id unà cum ipſo ſanguine ſpiritúque vitali veluti cum fœnore per inſenſibilem tranſpirationem poſtmodum in auras remittitur reciproco Naturæ motu, cui aliquid voluntarii admiſcetur, hoc pacto gratitudinem præſtante, ejúsque neceſſitatem ad univerſi bonum docente. Interim verò quia proprius cujusque ſanguis, vitalísque ſpiritus hoc aere paſcitur, & exindè præterea ſuccus genitalis ad ſpeciei conſervationem naturalibus organis elaboratur, limitata quædam ſui & poſteritatis cura eâdem operâ commonſtratur. Tandem verò quoniam vires hu-

manæ

manæ reſpiratione reparatæ ad communem omnium uſum naturaliter ſunt verſatiles, & aer ipſe, quem è pulmonibus refundimus, in commune omnium commodum remittitur, leve quoddam humanitatis officium reſpirando adumbramus. Verùm naturalis hæc actio quatenus motus eſt corporeus qui à brutis & dormientibus peragitur, meram habet earum virtutum umbram; umbra tamen hæc vivæ virtutis membra ſingula, corúmque inter ſe nexus aptiſſimos, ejúsque motus, ſeu effectus reales exactè refert; quod quidem illis conſtabit qui quæ modò diximus, conferent cum iis quæ diximus de actibus neceſſariis ad Bonum Commune: atque inſuper cogitabit Virtutem nihil aliud eſſe præter conſtantem voluntatem obſequendi Legibus Naturalibus, quæ actus ad eum finem neceſſarios præcipiunt. Quatenus autem ipſa reſpiratio, alíique actus brutis communes, rationis conſilio in homine geruntur, ſi fiant cum perpetuo reſpectu ad finem nobiliſſimum, commune ſcilicet bonum Civitatis Dei, quo Dei Rectoris honos hominúmque ei ſubditorum fœlicitas continetur, tum demum actus hi in verarum Virtutum familia tranſeunt; uti Epulæ, & Jejunia Religionis fiunt exercitia, cùm ad fines religioſos obſervantur.

Denique ne nimius ſim in perſequenda hac ſimilitudine huc ſolùm adjicere libet in quo ulterius hæc duo ſibi mutuò reſpondent; nempe, quamvis & hominum erga quemlibet benevolentia & aeris fruendi copia generalis ſit ac neceſſaria cauſa hinc vitæ, illinc fœlicitatis; neutra tamen eſt effectûs independentis cauſa totalis, & (ut loquuntur) adæquata (multa enim præterea deſiderantur ad vitam ac fœlicitatem tutandam, nihil tamen quod has cauſas ullatenus excludat) neutrius inſuper determinatio ad effectum appetitum eſt prorſus nota; neutra porro eſt penitus in eorum poteſtate qui iis indigent. Hinc autem fit ut his quantum poſſumus curatis, non tamen planè certi ſimus optatum nos effectum aſſecuturos eſſe, niſi aliæ quas determinare non

poſſu-

poſſumus,concurrant cauſæ. Hoc tamen neminem à Virtutis ſeu univerſalis Benevolentiæ ſtudio deterrere debet; quoniam videmus ſimilem planè Rationem nemini ſuadere ut aeris ſalubris hauriendi curam abjiciat & ſe conjiciat in loca tam diro peſtilentiæ contagio infecta, ut ne unus è multis millibus indè ſalvus poſſit evadere. Talis certè aer bello omnium in omnes ſimilis eſſet; atque is ſtatus neceſſariò ſequitur ubicunque à communi bono, actionum regulâ, non ſumitur, ſed ſuum ſolius commodum quisque ſibi in omnium ſuarum actionum finem, & alienarum menſuram proponit. Hoc ſolummodo è malis quæ virtutis ſectatoribus accidant, colligi poteſt, omnes fœlicitatis gradus non poſſe ſemper viribus noſtris obtineri etiam cùm illæ à præceptis optimis moralibus penitus reguntur. Interim illud certum erit nos ex obedientia his præſtita id totum facturos eſſe quod in noſtra eſt poteſtate ut beatè vivamus; id quod unicè præſtandum ſuſcepit moralis diſciplina, ſeu recta Ratio practica. Atque hinc tantus naſcetur fructus ut certiſſimè innumeras, quas vitiis ſibi accerſunt plurimi, calamitates effugiemus, eásque quæ vitari nequeunt placidè ferendo ſuperabimus. Sanâ interim, & ſerenâ, forti ac tranquillâ mente perfruimur; quæ è ſuaviſſimo rectè factorum ſenſu præſenti gaudio, ac futuræ mercedis ſpe nos beabit. E contra autem, qui poſthabito communis Boni ſtudio, Dei, hominúmque ſpernunt benevolentiam, hoc ipſo quòd negligunt præcipuas è quibus, velint nolint, pendent cauſas, ſuæ fœlicitatis fundamenta ſcientes ſuffodiunt, & amicitiam, quam ipſi nôrunt ſibi eſſe neceſſariam, in odium meritiſſimum convertunt. Unde fieri non poteſt quin metuant pœnas, & poſtquam mala ſentiant irruentia, ſe ſuarum calamitatum auctores agnoſcunt, & turpiſſimæ ſemet ipſos redarguant dementiæ, quòd ſibi ſolis vivere voluerint qui ſibi ſolis neutiquam ſufficerent.

§. XXXV. Verùm de his hactenus eum tantùm in finem

egi-

egimus, ut oſtenderemus præceptum illud de methodo utiliſſimum γενικὰ γενικῶς, de univerſalibus quæ vera ſunt univerſaliter ſtatuendum eſſe, in regulis quoq; praxeos humanæ (quibus fœlicitatis quærendæ ars traditur) locum ſibi vendicare; ac proinde univerſales ejus cauſas (Deum nempe & homines, ſeu agentium rationalium auxilia) univerſaliter eſſe curandas, ſeu conciliandas, omni tempore, loco, &c. ita ut nunquam prorſus negligantur, nedum ut in pugnam contra nos concitentur. Id autem fiet, ſi quibuſvis in circumſtantiis etſi clàm, aut rarò, quicquam in commune Bonum committetur. Quod ſuave eſt in vitiis citiſſimè tranſit: Sed illatæ in Deum, hominesve injuriæ in æternum manent. Tenax enim eſt & ipſius peccantis memoria, quæ crimen & ipſi exprobret, & eo invito ſæpe prodat: Tenax etiam eorum memoria quos publici commodi violator læſerit: quæ ideò, ſi præſens tempus vindictæ occaſionem non concedat, inſervire poterit futuris opportunitatibus; aut ſeræ poſteritati rem tradat ulciſcendam. Præſertim verò flagitiorum non obliviſcitur Deus, etiam cùm judicium differt. Ex his autem, aliisque quæ cuivis occurrunt, colligitur, rationem cauſas omnes è quibus cujuslibet fœlicitas neceſſariò pendet rectè expendentē nunquam pronunciare poſſe quòd iis ſalvis, adeòq; ſalvâ ſuâ ipſius omni ex parte fœlicitate, quicquam in commune bonum cōmitti poſſit. Illud nunc agamus, ut clarè pateat, obligationem ad vitandos ejuſmodi actus communiter nocuos è prævisione hujus pœnæ innoteſcere, & pari ratione è ſpe boni ab aliis retribuendi probabili ratione nixâ ſciri poſſe homines obligari ad alios omnigenâ benevolentiâ demerendos: unde obligatio deducetur ad omnes actus virtutis (qui benevolentiæ univerſalis varii tantùm ſunt modi) exercendos; & ad omnia vitia (quarum natura, virtutibus cognitis, latere nequit) fugienda. Nempe quoniam pœnarum hujuſmodi evitatio, & præmiorum conſecutio in eſſentiali conceptu noſtræ fœlicitatis quam naturæ

neceſſitate expetimus, continentur; utpote quæ eſt complexio bonorum omnium quæ conſequi poſſumus. Motiva, ut loquuntur, ſeu argumenta hinc peti ad Leges obſervandas concedunt omnes. Ego verò obligationem Legum nihil aliud eſſe reor præter vim inſitam omnium illorum argumentorum quibus Legiſlator (Deum puta) utitur, ad univerſalem benevolentiam ſuadendam. Præmia autem à recta hominum Ratione univerſali benevolentiæ annexa, ideo præcipuè ad obligationem inducendam faciunt, quoniam amicitiam inſuper Dei Rectoris ſummi Rationalis ſpondent; Pœnæ autem ſimiliter ab eadem inflictæ ſunt Divinæ inſuper vindictæ partes quædam nunc ſubeundæ, & futuræ certiſſima præſagia. Recta enim Ratio in Deo ab eadem in hominibus nequit diſſentire: quod naturali lumine ſatis notum eſſe oſtendit illud Ciceronis in primo *de Legibus*, ubi Deum reſpiciens hoc pronunciat., *Quibus ratio eſt Communis, iiſdem & rectam rationem eſſe Communem.* Nec ſanè quicquam intelligere poſſum quod animum humanum neceſſitate ullâ poſſit aſtringere (in qua vim obligationis ponit definitio Juſtiniani) præter argumenta bonum aut malum ex actibus noſtris proventurum indicantia; quorum cùm maxima ſint Deo favor, aut ira, eorum nexus cum actibus noſtris ſatis monſtrat, quid ipſius authoritas ſuadeat, quæ eſt vera natura Obligationis.

Meminiſſe interim oportet in præmiorum ac pœnarum cenſum referenda eſſe omnia illa bona aut mala quæ ex ordinatione divina in rerum natura conſpicue cohærent cum actibus liberis ad bonum aut malum commune ſpectantibus: Sive ea connexio ſit immediata, ut cùm actus quiſpiam Deo honorificus pluribusve hominibus utilis propter intrinſecam quam experientia omnium deguſtat dulcedinem ſuum ſecum ferat præmium (exempli gratia, ſumamus utiliſſimas quaſque contemplationes, aut amoris erga Deum hominéſque exercitium; aut è contrà dolores

illos,

illos, & ægritudines animi, quæ invidos, iracundos, & omnes malevolos diſcruciant:)ſive connexio illa mediata ſit, ita ut bona aut mala actus noſtros conſequantur interventu longioris ſerici cauſarum, ſive illæ fuerint neceſſariæ, ſive liberæ, ut cum ex conſilio entium rationalium Dei hominumve, aliquid pœnæ aut mercedis nomine adjicitur actibus humanis. Dei autem conſilio pœnas ac præmia etiam poſt mortem diſtribui, naturalis hominum id nolentium ratio perſentiſcit.

Cavendum autem eſt præcipuè, nè è ſolis extrinſecis & contingentibus hac in vita pœnis præmiiſque ſanctionem Legis Naturalis metiamur. Hoc enim eſſet indicia obligationis longè maxima negligere, unde pronum eſſet eam contemnere; & ſi quid boni fecerimus ex horum ſolummodo bonorum ſpe, aut malorum metu, abjecti illud eſſet animi ſignum & mercenarii. At ſi inſuper internum illud quo mens cohoneſtatur, præmium & æternum Dei favorem quæſiveris; dum illi cooperaris in boni publici ſtudio, nunquam hinc deeſſe tibi poteſt idoneus ad virtutem ſtimulus, & omnem ſuſpicionem vilis animi evitabis. Honeſta certè ſunt hujuſmodi præmia, praxi virtutis ſemper conjuncta. (1) Amplior cognitio Dei, Hominúmque, Cauſarum nobiliſſimarum, non tuæ ſolum fœlicitatis ſed & Communis omnium rationalium. Et dum Deo Hominibúſque grata facere ſtudes, propter dependentiam hominum à Deo, & ab ope mutua, ſenties te virtutem omnem haurire è fontibus eſſentiæ, conſervationis, perfectioniſque naturæ humanæ, qui nunquam exhauriri poſſunt. (2) Conformitas naturæ noſtræ cum divina, conſiſtens in imitatione benignitatis divinæ, quæ in providentia ejus circa univerſos conſpicua eſt. (3) Dominium Rationis tuæ in affectus omnes, motúſque corporeos. Scilicet hinc patet ipſam Pietatem ac Juſtitiam (quæ in modò dictis conſiſtunt) earúmque incrementa, ac effectus immediatos, gaudium nempe & tranquillitatem, ex eorum ſenſu oriundum eſſe

præcipuam partem præmii virtutis. Ex his autem conciliari poteſt ſententia Stoicorum, aliorumque qui virtutem appeti volunt propter ſe. Ego enim hanc mercedem intimè illi conjunctam eſſe agnoſco, ut nullis infortuniis ab ea ſeparari poſſit. Verum quia ſeparatim ſaltem conſiderari poteſt hoc præmium, & virtuti proprium eſt, & præſciri velut præmium, viſum eſt neceſſarium illud conſiderare ſub notione ſanctionis annexæ dictamini practico de proſecutione Boni Communis (ſeu de omnigena virtute colenda) atque hâc peculiari notâ hoc dictamen ab aliis omnibus practicis quæ quidem vera ſunt, ſed à ſingulis non neceſſariò obſervanda, diſtinguitur. Talia ſunt dictamina circa ſolutionem problematum in Arithmetica & Geometria, quæ non ſunt Leges univerſales quia ſanctione carent hujuſmodi. Lex enim eſt dictamen practicum de proſecutione Boni publici, ſanctione à præmiis pœnisve munitum.

Denique obſervet Lector me non explicare cauſas obligationis Legum per reſpectum ad ſanctionem hujuſmodi (alium aſſignavi efficientem, alium finem longè majorem) ſed tantum partem illam definitionis ejus quæ reſpicit neceſſitatem illam quæ ſingulos proximè attingit: unde actiones à Legibus imperatæ dicuntur neceſſariæ. Intelligi nequit neceſſitas abſoluta, qualis eſt in motibus mechanicis, ſed relativa & hypothetica, nempe reſpectu alicujus effectus, ſi illum velimus producere. In Lege autem univerſaliſſima, quam præcipuè ſpectamus, de proſecutione Boni Communiſſimi, ſeu Honoris Dei cum fœlicitate Hominum, manifeſtum eſt actionem imperatam non eſſe neceſſariam ad effectum aliquem ſuperiorem majorémve, cum nullus ejusmodi ſit aut eſſe poſſit. Manifeſtum eſt præterea quòd ſi proſecutio hæc dicatur eſſe neceſſaria ad productionem ipſius illius effectus, erit propoſitio identica, nullumque ſubdet ad agendum ſtimulum; itaque intelligenda eſt proſecutio ſeu productio illius effectus (quoad poſſumus)

eſſe

eſſe neceſſaria ad effectum minorem indè pendentem, ſcilicet ad procurandam per opem cauſarum omnium fœlicitatem noſtram quam meritò ſupponimur expetere. Sic intellecta propoſitio maxime ſtimulat ad agendum. Interim tamen libentiſſime agnoſco, quòd, poſtquam hujus obligationis exiſtentia ex effectis, uti oſtendimus, fuerit nota, multum ei accedit roboris, conſiderando cauſam efficientem à qua illam deduximus, Voluntatem nempe primæ Cauſæ. Inde enim certum eſt & intellectum Divinum ſapientiſſimum has Leges earumque ſanctionem probâſſe, omnesque Naturæ Divinæ perfectiones eſſentiales in eundem effectum conſpirare. Nunquam enim ulla eſſe poteſt diſſenſio inter voluntatem Dei cæteráſque ejus perfectiones. Quapropter eæ omnes hominem animabunt in majorum præmiorum ſpem, & certa dabunt præſagia majorum pœnarum, quibus ſanctio harum Legum, & obſequii neceſſitas confirmetur.

Origo omnis tam Ignorantiæ circa Leges Naturæ, quàm incuriæ circa earum obſervationem hæc mihi eſſe videtur, quod plerique non ſatis expendant, aut quæ ſint veræ partes ſuæ fœlicitatis & alienæ, quæque ſit inter eas proportio, ut intelligant quæ plus quænam minus boni in ſe contineat; aut deinde non expendunt earundem veras Cauſas, & quæ cauſa plus, quæ minus contribuat ad hunc finem, ſeu effectum. Utroque nomine culpanda veniunt principia Hobbiana ſtatum naturalem dirigentia, tum quia finem proponunt minus anguſtum, conſervationem vitæ, ac membrorum, neglectis mentis perfectionibus, ac æternitatis ſpe: tum etiam quia Cauſarum Rationalium (Dei Hominumque) vim ad reprimendam omnium jurium invaſionem nullius momenti eſſe contendit citra Civitatis conſtitutionem. Ego vero etſi libenter agnoſcam, è ſocietate Civili plurimum roboris eis accreſcere, contendo tamen non opus eſſe, ut fœlicitatem quæramus alios præoccupando pàlam aut ex inſidiis, ſeu ruendo in ſtatum

belli, ſemoto per hypotheſin Regiminis ſtatu, ſed Dei hominumque naturam abundè ſatis cauſæ continere, cur potiùs velimus omnes benevolentiâ univerſali, omnique adeò virtute ad pacem, benevolentiam, & ad ſocietatem demum civilem & ſacram ſollicitare.

§. XXXVI. Expoſitâ jam quâ potui brevitate, ſummâ ſententiæ noſtræ de obligationis naturalis eſſentia, & origine, neceſſarium duxi ſcrupulos duos eximere qui melioris notæ mentes inquietare poſſint. (1) Quòd incertæ videntur vitiorum pœnæ, nec ſatis certò cognita virtutis præmia, ut indicia ſint ſufficientia obligationis naturalis, & voluntatis primæ cauſæ. (2) Quòd ex hac ſententia videri poſſit Commune bonum cujusque privatæ fœlicitati poſtponi & ſubordinari. Neutrum autem horum verè in noſtram ſententiam objici poſſe oſtendemus. Primum quod attinet quo ſuggeritur incertum eſſe pœnarum ac præmiorum nexum cum actibus publicè utilibus aut noxiis, hæc habemus quæ regerenda videntur. Incipiamus autem à pœnarum nexu cum nequitia, de quo plura dicemus, quia res eſt difficilior, & quæ mercedem ſpectant rectè factorum inde facilè poſſint æſtimari.

(1) Quanquam aliquod pœnarum genus, ultio ſcilicet humana, ab actibus aliquot flagitioſis ſeparari poſſe contingat, non tamen omnem prorſus pœnam ejuſmodi crimina effugiunt; adeoque nec deficit obligatio à conſideratione pœnæ certò ſecuturæ. Non poſſunt enim à ſcelere divelli gradus aliqui ægritudinis animi, è conflictu inter ſaniora rationis dictata, quæ officium ſuadent, & temerarios illos impetus qui in ſcelera homines rapiunt, enaſcentes: Accedunt etiam metus (qui præſentem afferunt dolorem) ultionis tam divinæ quam humanæ, & propenſio ad eadem crimina, aut etiam deteriora; quæ quia mentis facultates lædit, mihi inter pœnas quoque enumeranda videtur: Ipſa etiam malitia & invidia qui omni juris alieni invaſioni intrinſeca eſt, animum omnem malevolum neceſſariò ac natu-

naturaliter angit; ſuique adeò veneni partem magnam ſceleſtus ebibit.

(2) Pœnarum illarum quæ non certò, ſed contingenter & probabiliter actus malos ſecuturæ ſunt, conſideratio & æſtimatio neceſſariò cohæret cum prudente conſideratione actuum, quos in aliorum noxam quiſpiam perpetraturus eſt, aut olim perpetraverit. Cùm autem mali contingenter eventuri expectatio oſtenſa ſit ſuperiùs præſentis alicujus certique mali valorem habere, ſequitur malum illud (quod in quantum, Rectore ſaltem approbante, inferri poſſit, pœnæ rationem ſubit) argumentum eſſe à ſummo Rectore datum ſubditis ſuis, quo ſuadeat ne propter ſpem commodi ex alieno malo proventuri, ſe in periculum tantum conjiciant; adeoque certam habere obligandi vim apud omnes eos qui omnia ſuæ fœlicitati repugnantia cum ratione expendunt.

Conſequentia hæc ex iis quæ paulo antè tradidimus de natura obligationis ſatis patet; illud nunc breviter oſtendendum eſt, conſiderationem actuum humanorum aliis rationalibus noxiorum neceſſariò mentem hominis deducere in cogitationem ingentis periculi, à pœna quam graviſſimæ monent cauſæ metuendam eſſe, etſi exinde quid eventurum ſit, certò prædicere non poſſumus: id autem ex his quæ ſequuntur luculenter patet.

Inprimis autem manifeſtum eſt actibus humanis noxiis, hoc ipſo quòd tales ſunt, vim ineſſe cauſæ meritoriæ, quæ rationales quoslibet, eos præcipuè qui quicquam inde mali patiuntur, impellere poſſit ad eos quoad poterunt pœnis coercendos, qui aliis innocentibus nocuerint. Vis hæc impulſiva non eſt vis commentitia & imaginaria ſed prorſus realis, quemadmodum quilibet motus ab objectis ſenſus noſtros feriens. Fatemur interim vim hanc per ſe ſolam non ſufficere ad pœnas noxiis infligendas; ſed ideo obſervandam illam eſſe duximus, quoniam neceſſarium eſt ut, qui ſecundùm rationem velint agere, ſuorum actuum

vires & effecta omnia expenderent; inter cætera autem præcipuè cogitare oportet, an illi alios rationales commovere poſſint, ut boni communis defendendi causâ ipſos punire velint nec ne. Inter cauſas ſocias & adjuvantes meriti vis numeratur, & cum viribus objectorum allicientium, occaſionis, & auctoris rectè conjungitur; eaque de cauſa non eſt negligenda, quoniam hinc mens deducitur ad cõſiderandum actuum noſtrorum vim cum plurimarum aliarum cauſarum viribus conſociari poſſe, adeoque cum iis concurrere ad ingentia effecta quæ ab ipſis ſolitariè ſpectatis non eſſent expectanda. Atque hac de cauſa veriſſimum eſt illud quod modò poſui paradoxum, nempe cum pendente cõſideratione actuum noſtrorum neceſſariò cohærere conſiderationem pœnarum, quæ propter cauſarum extrinſecarum concurſum non planè neceſſariò verùm contingenter tantùm, licet probabiliter ſint futuræ. Certum interim eſt, quòd ſi à maleficiis abſtineamus, perniciem in noſtrum caput non accerſemus: è contrà verò ſi eadem perpetrare velimus, certum eſt nos unam & quidem primam cauſam ſeu procatarcticam ponere, quæ facilè cum aliis concurrat ad exitium nobilmet ipſis inferendum: Quàm probabile autem ſit quòd aliæ etiam ad hunc effectũ concurrent cauſæ, ex iis quæ ſequuntur, colligamus. Sed nonnulla priùs de aliis actuum malorum effectis quæ ad pœnarum executionem certiorem faciendam conducunt, ſunt adjicienda.

§. XXXVII. (2) Certum eſt omnem actum à malevolentia erga alios proficiſcentem, naturâ ſuâ vergere ad plures in infinitum ejuſmodi actus malevolos generandos, Communi fœlicitati adverſantes, adeoque ipſius malevoli fœlicitatem (quæ à communi multis modis dependet) minuentes: Partim quia ad habitum pravosque mores viam munit; partim quia ipſi pæne neceſſarium facit, ut ſcelere ſcelus defendatur: quod dolo & tectè cœptum eſt, vi & aperto Marte conſummandum venit: partim etiam quia

exem-

exempli contagium alios atque alios latiſſimè corripit. Manifeſtum autem eſt, quòd quò magis vires ſuas ſpargat malevolentia, eò apertiùs omnia ruunt in ſtatum belli, qui ſeveris nimiùm abundat pœnis, & non minùs ſceleris duci certam, quàm omnibus metuendam perniciem interminetur. Quanquam igitur inanis ſit prorſus metus belli omnium in omnes undequaque juſti, quippe quod nunquam exiſtere poteſt, uti antea oſtendimus; ſumma tamen cum ratione quilibet, extra ſocietatem civilem ſuppoſitus, metuere poteſt, ne ſuo ſcelere bellum in ſe juſtum concitet, ſocietatis plurium viribus ad ſua conſervanda, aut pœnas ſumendas. Metuat etiam ne, ſi fortè plures in ipſius defenſionem pertraxerit, belli injuſti calamitatibus ſocios unà ſecum obruat. Immò ſi fortè, præter cauſæ ſuæ meritum, victor evaſerit, metuat tamen ne proſperum illius ſcelus aliis animum accendat, ad illius jura pariter invadenda, ejuſdem ſucceſſus ſpe fretis. His equidem modis oriri poſſe bella luculentiſſimè ſcire licet, & ex humanæ naturæ contemplatione, & ex obſervatione eorum quæ geruntur inter populos confines. Patet etiam hæc bella non minùs ſingulorum conſervationi inimica eſſe, quàm ſi è fictitio Hobbii jure omnium in omnia traxiſſent originem. Quapropter cùm ille contendat bellici ſui ſtatus calamitates ſufficientem, immò neceſſariam præbere cauſam, quæ homines ubique gentium impellat, ut ſepoſitis quæ ſumpſerunt armis Imperio abſoluto, Legibusque quibuslibet imperantium ſe ſubjiciant, ipſe ſibi repugnabit, ſi non è paritate rationis concedat proſpectum belli non minùs periculoſi, quod ex alieni Juris invaſione, aut quovis ſcelere oriatur, ſufficienter eoſdem homines impellere poſſe ut ab injuſtè factis, ſeu Communi bono repugnantibus, abſtineant, & omnia pacis officia erga ſe invicem ab initio colant, adeoque ne unquam bellum illud, quod ſomniat in omnes, aggrediantur. Ratio enim recta illud apertiſſimè dictat, eadem belli mala certò prævisa ſufficere ad homines

determinandos ne in bellum ruant, quæ movere valent ut à bello cœpto deſiſtant. Quòd ſi calamitoſa hæc actuum injuſtorum effecta quæ in ipſum criminis rerum recurrunt, crimini cohærere intelliguntur virtute ordinis inter omnia conſtituti à prima Cauſa, ſummóque Rectore, pœnæ divinitùs conſtitutæ naturam ſibi vendicabunt. Et propoſitio illa quæ rerum naturâ (adeoque naturæ Rectore) nos determinante fit, pronuncians actum illum non eſſe bonum ſeu eliciendum qui ſimul aliis nocet, & in noſtrum caput malum acceſſit, Lex erit naturæ, his indiciis ſe ſatìs manifeſtans, quòd & pronunciet de actibus publicè noxiis aut utilibus (quæ propria eſt Legum materia) & pœnam habet à Rectore annexam, quæ ſanctionis efficaciam ſuperaddit.

Conſentimus cum Hobbio proſpectum malorum belli multum facere poſſe, ut homines pacis officia, virtutes omnigenas exercendo, ergà ſe invicem præſtent; ſed proſpicimus tantùm bellum hinc juſtum illinc injuſtum poſſibile, non jus damus omnibus re ipsâ belligerandi, ut omnia ſibimet vendicent quod ille fecit, *de Civ. c. 1.* §. *10.* Noſtrum de alieno priùs diſtinguimus è neceſſitate rerum ad fines neceſſarios: neceſſaria autem à natura rerum determinari immutabiliter agnoſcimus; nec ea ſolùm quæ ſingulis ſigillatim ſpectatis neceſſaria ſunt, ſed & ea quæ pluribus aut etiam omnibus conjunctim conſideratis neceſſaria ſunt, naturaliter ſunt determinata; uti oſtendimus propoſitiones inſuper veras, *i. e.* determinationi naturæ congruas, quæ quales actus humani ad Commune hominum bonum neceſſarii ſunt, quales eidem fini repugnent, indicant, Leges naturæ eſſe obiter definivimus: earum ſummam unâ propoſitione generali exhibuimus & ad pauca Capita reduximus, quæ ſpeciatim ab iis præcipiantur priusquam de jure quicquam agendi, præſertim verò bellum gerendi, pronunciare auſi fuerimus, & in his quidem ab Hobbio ſatìs diſſenſimus. Nunc autem, cùm de Obligatione agitur,

quæ

quæ velut Effectus eſt Legum proprius, & ſe in ſenſus noſtros ingerit per præmia ac pœnas Legum obſervationem, violationémque conſequentes, & ideò aptum eſt earum indicium, licet id ſumere quod ipſe cum Ratione conceſſit, dummodo caveamus, ne errores quos admiſcuit multos, ſimul imbibamus. Id autem ſatìs certè curavimus, tum propter ea quæ modò dixi, tum quia juſtum hoc bellum de quo nunc agimus, aſſerimus Effectum eſſe Legum Naturalium, naturæque rationalium earum notitiâ præditæ, quæ ut ſe ſuáque defendat, & invaſores coerceat, ad arma procurret; quæ ideo juſta ſunt, quia neceſſaria hoc in caſu media ad Commune bonum. Hobbius è contrà bellum ponit omni ex parte, tum invadentis, tum reſiſtentis, juſtum, antequam Leges naturæ primæ juſtitiæ regulæ naſcantur, eáſque contendit media proponere neceſſaria, quorum ope bellum hoc, quod ſimul undequaque juſtum eſſe docet & omnibus pernicioſum, evitetur. *Lib. de Civ. cap. 1. §. 12. 13. 15.* & ad finem capitis tertii. Verùm de his alibi.

§. XXXVIII. Præſenti noſtro inſtituto ſufficit id quod vix quiſquam eſt ſobrius qui non conceſſerit; nempe juris alieni invaſionem quamlibet ad contentiones movendas & bella concitanda ſuâ naturâ plurimùm facere, ſanámque Rationem cuilibet hoc ſuadere, è mota hac Malorum omnium Camerina plus damni metuendum eſſe quàm quod lucelli ex injuria quærendi ſpe compenſetur, in eo præſertim ſtatu ubi nullum eſſe ſupponitur Regimen, quod iram & vindictam intra modum aliquem & finem coerceat; & ubi contentio una alias in infinitum generet; omníſque altercatio vitam in diſcrimen perducat. Certiſſimum enim eſſe reor, quòd in pugna inter duos ubi paria ſunt omnia, ut alterutri æquè facilè mors aut vita obtingere poſſit, ſpem vitæ alterutrius ſtatim poſtquam belli aleæ committitur, dimidio ſui valoris eſſe diminutam. Quemadmodum ſi quis alterâ manu viginti ſolidos comprimat, alterâ nihil, & homini

mini ejus quod factum eſt, inſcio optionem det, id quod alterutrâ, quam maluerit, manu clauditur ſumendi, certum eſt tam hujus donum quàm illius ſpem antequam elegerit, valere decem ſolidos, hoc eſt, dimidium totius ſummæ quæ periculo exponitur, hoc velut æquilibrio vacillanti. Atque hanc ob cauſam pariter certum eſt, rationem res expendentem rectè non permittere, ut quiſquam in tale diſcrimẽ vitam ſuam conjiciat (etiamſi vitæ noſtræ non minùs quàm nunc pecuniæ eſſemus domini) niſi ob lucrum, cujus anceps ſpes tanti apud nos valet, quanti eſt ſemiſſis pretii vitæ noſtræ, vel quod eodem recidit, ob lucrum cujus certa acquiſitio certâ amiſſione vitæ noſtræ redimenda eſſet. In compenſationem autem hujus periculi, damnique tantò æſtimandi nihil ferè certò acquirit rei alienæ invaſor; evaneſcit enim in auras victi vita, victori prorſus inutilis; Bona autem quæ, quia ipſi reverà fuerunt neceſſaria, ſua dixerat, victori pariter neceſſaria non erant, nec ideo in hoc ſtatu illi erunt propria. Meritò enim in ſtatu Communitatis ſupponimus ac ſtatuimus, & quantum neceſſe eſt ſingulis naturam liberaliter porrexiſſe, ubi non defecerit humana induſtria, & ea quæ uni reverà fuerint neceſſaria, alteri non fuiſſe pariter neceſſaria. Poſterius hoc priori probatur. Quæ autem non erant, nec ex morte victi jam ſunt neceſſaria, eorum jam certa acquiſitio non tanti eſt, ut certa vitæ jactura redimenda eſſet. Verùm poſt victoriam in ſtatû Communitatis quam Hobbius ſupponit, manebunt adhuc omnium Communia, ut præter periculum vindictæ ab aliis ſumendæ nihil victori accedat.

Securitas autem quam Hobbius in hoc ſtatu quæri docuit alios vel palàm vel ex inſidiis præoccupando, *de Civ. cap. 5. §. 1.* nullius eſt aut ſaltem non tanti pretii. Nam cùm jam deliberemus, an incipienda ſit invaſio, & an danda ſit aliis belli cauſa nec ne, neceſſariò ſupponuntur innoxii, quique non, niſi ereptione neceſſariorum tentatâ cogantur, arma caperent, aut ſaltem nondum arma ſumſerint: ubi

ubi autem nulla metuendi adhuc ratio ponitur, ſecuritas vitam in pericula conjiciendo non emeretur. Multò autem minus quiſquam ſanus ſecuritatem ſibi è bello in omnes ſperaret.

Diximus autē in hac diſquiſitione *de Obligatione Legum naturalium*, & de proſpectu pœnarum ex earum violatione metuendarum in invaſione juris alieni neceſſariò homines ſupponi innoxios; tum quia concedimus licere noxiis bona, vitamque ipſam pœnæ nomine eripere; tum quia veſanæ temeritatis eſt præſumere in hominibus qui nondum ulla dederunt ſigna animi in nos malevoli, ineſſe lædendi voluntatem; ideoque eos palàm aut ex inſidiis adoriri ac trucidare, ut ab iis ſimus ſecuri; quæ tamen ſumma eſt juris naturalis Hobbiani: (confer *cap.* 1. cum *cap.* 5. §. 1.) tum quia illud ex hypotheſi Hobbiana colligi poſſe videtur, licèt huic ſæpe contradicat. Supponit enim in ſtatu ſuo naturali plures ſimul homines exortos & adultos *c.* 8. §. 1. Quæritur, an dictet eis ratio recta ut ſtatim ac ſe invicem intuentur, pacis officia erga ſe invicem colant, *i.e.* an ut benevolos ſe, fideles, gratosque præſtent, an potiùs ut in bellum omnium in omnes ruant? eorum ſtatus cùm nondum quicquam boni aut mali inter ſe mutuò fecerint aut decreverint facere, pax eſt an bellum? Pax eſt inquam ego, ſpectandique ſunt omnes adhuc velut innocentes, dictatque ratio ut pacem hanc conſervent fidem dando eamque inviolatam ſervando, gratos ſe, commodosq; præſtando, idque actibus externis. Idque partim quia hi actus ſuâ naturâ ſuaviſſimi ſunt, ſuamque ſecum mercedem quadantenus ferunt: contrarii actus ut odium ac invidiam neceſſariò indicant, ita à dolore affectibus illis eſſentialiter conjuncto, divelli nequeunt; quæ prima noſtra fuit ratio: partim verò quia quiſquis in alios malevolus eſt, eisque quæ ſecundùm rectam rationem poſtulant, denegat, in belli hujus periculum ſe conjicit, in quo graviſſimas reor pœnas contineri, quæ ſecunda ratio eſt quam jam

tra-

tractamus. Præterea cùm agnoſcat Hobbius in ſtatu Naturæ legem Naturæ primam eſſe (Pacem eſſe quærendam) idemque inſuper doceat, *de Civ. c.* 14. §. 3. *Jus eſſe libertatem Naturalem à Legibus relictam.* Neceſſariò ſequitur homini in hoc ſtatu nullum jus competere faciendi contra leges Naturæ, ruendo in bellum, cùm nondum conſtet pacem haberi non poſſe; aut arrogando ſibi jus in omnia, cum Lex Naturæ vetet hominem illud retinere, etiamſi ſupponatur illud aliquando habuiſſe, quorum utrumque Hobbius docuit *de Civ. cap.* 2. §. 23. Evaſio Hobbii indè petita quòd Leges hæ nondum obligent ad actus externos propter defectum ſecuritatis, alibi à nobis examinata eſt; hîc illud tantum dico, eas nullam habere obligandi vim, adeoque nec quicquam participare de Legum Natura, niſi actus externos reſpiciant. Quoniam impoſſibile eſt pacem cum aliis quærere, aut decedere de jure ſuo, actu aliquo interno; hi enim actus naturâ ſuâ ſunt tranſeuntes ejuſmodi qui homines extra nos poſitos reſpiciunt. Quòd ſi reſpondeat eos impropriè dici Leges, uti innuit *de Civ. c.* 3. §. 33. hoc regero. Ea quæ nunc attulimus, quæque mox afferemus, propriam legum naturam in iis evincere. Interim vero, quod ad Hobbium attinet, hoc neceſſario ſequetur, ſi nullæ ſint Leges propriè dictæ in ſtatu naturæ, nulla ſunt ibi jura propriè dicta, hinc jus illius ad omnia, & ad bellum cum omnibus gerendum impropriè jura eſſe, & impropriè fundamenta Moralis ac Civilis diſciplinæ. Non enim magis propriè ſunt jura quàm ſunt conceſſa ſeu relicta nobis à Legibus propriè dictis: nec aliæ ſunt eo in ſtatu leges præter Naturales. Quare ſi leges Naturæ non ſint propriè leges, nec jura Naturæ ſunt propriè jura; & Hobbius dum hæc tradit pro principiis Moralis Philoſophiæ, ac Civilis Diſciplinæ erit impropriè Philoſophus, impropriè Politicus; & quæ hinc pendent omnia ac pro legitime demonſtratis ab Hobbio venditantur, ſunt impropriè demonſtrata.

§. XXXI

§. XXXIX. Verum tædet harum contradictionum. Tranſeamus itaque ad tertiam Rationem quæ pœnæ metum Legum Naturalium tranſgreſſoribus merito incutiat. Ea autem ſumitur à Natura Rationali quæ Deo hominibusque communis eſt; quæque cauſa eſt proxima pœnas ſumendi. De hac autem hæc habemus comperta, è quibus quid ſit futurum uniuſcujuſque animus non poteſt non præſagire. Certum eſt rectam Rationem (adeoque etiam Divinam) dictare neceſſarium eſſe medium ad bonum Commune, ut decernantur pœnæ in actus humanos illi adverſantes, quarum acerbitate & rationabili metu coerceantur malevoli. Unde patet licere per rectam Rationem de talibus pœnas ſumere, eosq; adeo pœnæ obnoxios eſſe quandocunque alii eam ſumere velint & poſſint. Certum eſt inſuper omnes, quibus cordi eſt Commune bonum (in quo cenſu Deus eſt, omnesque boni) & omnes præterea, quorum intereſt ut alieni invaſio ab aliis non fiat (quo nomine plerique omnes etiam mali comprehenduntur) re ipſâ velle pœnas iis infligere, quos compererint aut talia perpetrâſſe, aut etiam voluntatem talia perpetrandi indicâſſe. Quin etiam quamvis Voluntas Dei hominumque locum aliquem veniæ quandoque indulgendæ reliquerit, certum eſt tamen Rationem cum reſpectu ad bonum Commune eo uſque ubique valere (quoniam omnium intereſt ut illud ſatis muniatur) ut nunquam tanta veniam ſperandi cauſa detur, quin manifeſte conſtet, ſatius eſſe non peccare, & veniâ non carere. Ratio enim omnium id immutabiliter poſtulat ut Communi omnium bono adverſantia pœnis ad id tutandum ſufficientibus oppugnentur, pœnasque nullas ſufficere poſſe, ſi major relinquatur cauſa ſperandi veniam, quàm metuendi vindictam. Hinc etiam neceſſe eſſe dictat Ratio ut omnis pœnas evadendi ſpes multum ſuperetur, partim earum frequentiâ, partim acerbitate: Exigua enim differentia inter cauſas metus ac ſpei vix poteſt ſentiri. Neceſſe eſt autem ut frequentiâ potius quam acerbitate pœnarum

quæ

quæ re ipſâ ſumuntur, impunitatis ſpes tollatur: Quoniam hâc ratione proportio inter crimina & pœnas meliùs obſervabitur, & querelæ illi locus non relinquitur, quâ objiciatur iniquè aliquorum pœnas majores fieri, ut alii pari in crimine evadant impuniti: denique quia nihil ab hominibus ultra mortem infligi poteſt. Mors autem etiamſi foret certa, mihi non videtur eorum flagitia ſatis punire qui pluribus aut publicè longè utilibus vitam eripuerunt, & horrendis inſuper cruciatibus illos torſerunt. Officium ſuum deſereret ratio communis, id eſt contra rationē faceret, hæc ſi negligeret; hominesque hæc niſi vindictâ perſequerentur, malevolos lucri ex impunita nequitia proveniētis ſpe, ad injurias ſibimetipſis inferendas, velut dato pretio ſollicitarent. Quòd ſi dubitetur an non velint Rationales, ſed an poſſint illos qui in publica peccant commoda deprehendere & punire, illud ſtatim occurrit; Divinam ſcientiam & potentiam nihil prorſus effugere poſſe; nec dubitari poteſt, quin ad id faciendum propendeat Dei voluntas, quod ad ſummum finem neceſſarium eſſe recta, adeoque Divina ratio decreverit. De hominibus autem dum extra regimen civile in ſtatu æqualitatis juxta Hobbianam hypotheſin conſiderantur, facilè eſſet evincere, cùm neceſſaria tantùm quilibet ſua dicere poſſet, paucioribus locum eſſe criminibus, eaque facilius detegi poſſe, nec difficulter puniri; præſertim ſi plures inter ſe conſenſerint ad coercendum malevolum, cujus nequitia omnibus hoc in caſu pariter cogitetur periculoſa. Cùm itaque omnium interſit, ut qui commune bonum Legum Naturalium violatione oppugnant, puniantur; atque inſuper Natura hominibus ſingularem præ cæteris animalibus ſolertiam dederit, quâ poſſint latitantes flagitioſos deprehendere, & gloriæ calcaribus quæ à cæteris animalibus non ſentiuntur, ad communes hos hoſtes coercendos acriter omnes exſtimulet, graviſſimæ ſunt pœnas metuendi cauſæ, & exigua reſtat eas evadendi ſpes.

§. XL.

§. XL. Verùm tædet tam longæ tractationis de indiciis Obligationis à pœna, aut ejus periculo deſumptæ: præſertim quoniam bona illa ſeu præmia quæ cum fœlicitatis communis ſtudio conjunguntur (etſi illa à plerisque inter Legis characteres, & Obligationis indicia non numerentur) mihi tamen videntur clariora & priora Divinæ voluntatis indicia, quàm pœnæ oppoſitos huic ſtudio actus certiſſimè conſequentes; eaque nunc à nobis veniunt conſideranda. Supponimus autem hîc, uti priùs, nexum omnem ſeu concatenationem inter antecedentia & conſequentia in rerum natura à primæ cauſæ voluntate proficiſci: eadē quippe ratio quæ res ipſas à prima cauſa factas eſſe probat, ordinem omnem ſeu nexum inter easdem naturalem ab eadē provenire demonſtrat. Eapropter etiam ubi diſquiritur, an prima Cauſa mundum dictatis practicis, ſeu Legibus Naturalibus regere voluerit nec ne, hîc tamen tanquam conceſſum ſumi poteſt, Conſequentia actuum humanorū tam bona quàm mala ex ejus voluntate eos ſequi ſemper.

Duo autem hîc paucis expedienda ſunt; (1) Oſtendemus ex Naturæ ordine experientia noto, bona tales actus ſequi, & quidem tanta, quanta ex oppoſitis vitiis cum ratione ſperare non poſſumus. (2) Horum bonorum conſecutionem indicium eſſe naturale ſufficiens voluntatis divinæ tales actus imperantis. Nec opus erit multa hîc congerere, quia quæ dicenda forent ex iis quæ de pœnis diximus, velut ex oppoſitis parallelis facilè colliguntur. Inprimis autem in bonis his numeramus ſecuritatem à malis in caput ſuum acceſſendis quę multoties improbos premere modò oſtendimus; nec ea libet repetere. Hoc tantùm hîc viſum adjicere fugam metumque mali eodem modo boni proſecutionem & acquiſitionem exprimere quo duobus negativis affirmatio enunciatur. Malum enim bonorū quæ natura flagitat, carentiam denotat, ejusque evitatio re ipsâ eſt boni proſecutio, quæ ideò tantùm per averſationem malorum exprimitur, quia plurimi licèt bona qui-

bus fruuntur non ſatis diligenter cuſtodiant, eorum tamen abſentiam cùm ſentiunt, aut imminere metuunt, ad ea proſequenda aut defendenda fortiùs excitantur. Interim tamen licèt conceptus hujuſmodi negativi ac verba eos referentia ab hominibus uſurpantur, id in natura rerum quod eos ad agendum impellit eſt bonum illud poſitivum, cujus acquiſitio, aut retentio ex amolitione cauſarum illi contrariarum ſperatur. Privationes & negationes Voluntatem humanam non movent: nec aliâ ratione fuga mali eſt illius objectum, quàm quatenus conſervationem alicujus boni ſignificat. Quicqid virium tribui ſolet pœnis, malisve naturalibus ad excitandos homines in eorum fugam, id totum reſolvendum eſt in vim impulſivam, aut attractivam illorum bonorum, quibus, à pœnis aut malis, privarentur. Ea omnia quæ ob Mortis aut Egeſtatis metum fieri dicuntur, magis propriè & Philoſophicè ex amore Vitæ, aut Opum fieri dicenda ſunt. Nullus eſſet Morti locus niſi Vita præceſſiſſet; nec poſſet illa metui niſi hæc priùs expeteretur. Par eſt ratio in omnibus malis, ideoque neceſſariò in omnibus actibus voluntariis amori, ſeu conatui versùs bonum prior eſt locus, quàm fugæ mali. Omnis ſanè Motus promiſcuè denominationem habet nunc à Termino à quo, nunc à Termino ad quem; ſed ſpeciem (uti vocant) ſeu perfectiſſimam naturæ ſuæ limitationem accipit à Termino ad quem. In Motibus autem Voluntariis peculiaris eſt ratio, cur à bono potiùs demonſtrarentur, quoniam non illuc ſolùm tendunt, ſed etiam ab ejus vi primum excitantur.

Viſum eſt autem hoc annotare inprimis ut oppugnem ratam illam Epicuri ſententiam ſummam voluptatem (quæ ipſi eſt ſummum bonum & finis) in amotione doloris collocantis: cui affinis videtur Hobbii ſententia qui homines ſocietatem quærere docuit ex metu mali; cum ſpem ſaltem boni indè orituri facile eſſet videre; nec majus ullum è rerum humanarum conditione haberi poteſt quàm quod

pro-

profert ſocietas. Siquidem dominatio illa omnium in omnes unde bonum ſocietate majus Hobbius hauriri poſſe autumat, manifeſtò eſt impoſſibilis: vide *lib. de Civ. c.* 1. §. 2. Deinde verò, & quidem præcipuè hæc monuimus, ut pateret, indicia obligationis, à bonis ac præmiis ſtudium boni communis conſequentibus deſumpta, eandem prorſus vim habere cum iis quæ à pœnis ſumi ſolent; licèt hæc vulgo, ſed confusâ cognitione, magis agnoſcantur. Immò verò pœnarum vim ſi quis diſtinctè velit cognoſcere, ſentio eam ad naturale fœlicitatis noſtræ tuendæ augendæq; ſtudium eſſe reducendam. Nam, quemadmodum Concluſiones Theoreticæ quæ demonſtrationibus apagogicis, ad abſurdum aut impoſſibile è poſitione contrarii deducentibus probantur, longè melius & magis naturaliter è definitionibus aut proprietatibus indè fluentibus deducantur: ita & practicæ Concluſiones quæ ad actus quoſdam nos determinarent, quoniam mala ex oppoſitis actibus ſequuntur, longè meliùs è bono præſertim maximo indè directè profluente probantur. Optimum certè compendium Ethicæ eſt veræ fœlicitatis unicuique poſſibilis, ejusque cauſarum omnium ſuo ordine diſpoſitarum idæa. Hinc enim & vis & fructus actionum humanarum, nec non eorum locus opportunus ſtatim conſpicitur, ut planè nihil deſit quod voluntatem dirigat & flectat. Quanquam autem Legum Civilium Latores hâc uti methodo non videantur, quoniam rata eſt præmiorum, crebra verò pœnarum in iis mentio; nihilominus tamen rem ipſam ſi intimius perſcrutemur, videbimus ex reſpectu ad hunc finem, fœlicitatem ſcilicet quatenus ſocietate Civili promoveri poteſt, omnes Leges Civitatum inveniri, ſuaderi, ac ſtabiliri, quandoque etiam mutari, aut relaxari, vel etiam abrogari.

Idque facile eſſet innumeris Exemplis è jure Civili, aut etiam noſtro probare. Immò & ipſa æquitas ex qua Leges vel interpretationem accipiunt, vel etiam quandoque correctionem, ad utilitatem communem reſpicit. Unicam

tantùm citabo Legem, *Digeſt. l.* 1. *tit.* 3. *leg.* 25. *Nulla juris ratio, aut æquitatis benignitas patitur, ut quæ ſalubriter pro utilitate hominum introducuntur, ea nos duriore interpretatione contra ipſorum commodum producamus ad ſeveritatem*, è Modeſtino. Innuitur autem tum leges, tum etiam æquitatem ad Hominum commoda cumprimis ſpectare, quo nomine omnia fœlicitatis auxilia, quæ legum ope obtineri poſſunt, comprehenduntur. Hæc autem ſunt obedientiæ Legibus præſtandæ præmia ſanè ampliſſima. Quoniam autem protectio ab injuriis indeque nata ſecuritas, reliquaque Civitatum bene conſtitutarum commoda communia ſunt omnibus ſubditis, & ex obedientia omnibus ſimul legibus præſtanda naſcuntur, ideo opportunum non erat, magna hæc beneficia in una aliqua lege polliceri; ſed ſingulæ leges, ſi ipſarum finis probè conſideretur, ſuum ſecum præmium apportant. Obedientia autem iis omnibus præſtita, aggregatum omnium commodorum, quæ in qualibet Civitate vi Regiminis obtinentur, & conſervantur, habet pro præmio. Miſeriæ evitabilis fuga, metusque, ſi quando è diſtincta cognitione procedat, poſſibilis fœlicitatis notitiâ poſterior eſt, & indè derivatur. Quare vel hoc nomine longè præſtantior eſt methodus antiquorum Philoſophorum, qui virtutes earumque regulas, leges naturales, colendas eſſe docuerunt, ut media neceſſaria ad fœlicitatem, finem omnium perpetuum, quàm illa Hobbii, qui eas eſſe voluit tantùm conditiones pacis faciendæ, ſeu finiendi bellum quoddam omnium in omnes quod nemo ſanus unquam ſuſceperit; ſed pacem ſervaret potiùs, utpote quam inter partes, aut media fœlicitatis tuendæ quærendæque ſemper numeraverit. Pax enim non neceſſariò bellum præiviſſe denotat, nec per ejus remotionem definienda eſt, uti eam definit Hobbius *de Civ.c.* 1. §. 12. ut Hypotheſi ſuæ, quam poſtea ſtabilire voluit, inſerviret: eſt enim ſtatus quo concordiæ, & officiorum mutuorum beneficiis rationales inter ſe perfruuntur; & bellum per ſublationem

pacis

pacis definiendum eſt: planè uti ſanitas definienda non eſt per abſentiam morborum, ſed morbus per naturam ſuam ſanitati contrariam. Primum ſemper locum habet Natura, eique proximè cohærent tum cauſæ ejus conſervantes, tum effecta ejus ſeu functiones prorſus illæſæ: tandem per comparationem cum his morborum, omniumque oppoſitorum cognitio diſtincta acquiritur. Sanitas non expetitur ut morborum dolores fugiamus, ſed propter ſe: Sic pax ob ſua commoda, non ut belli clades vitemus. Verùm de his non eſt hîc ulteriùs diſquirendi locus; ſufficit quòd inter bona virtutem conſequentia, numeratur ſecuritas tum à malis internis, turbulentis nempe affectibus, irrequietâ conſcientiâ, *&c.* tum ab externis pœnis, quæ, in ſtatu Hobbii naturali, bella dicuntur, quæ in ſuum caput à flagitioſis accerſuntur. His ſeſe malis non mulctant boni, etſi aliundè gravia quandoque patiantur, quæ aliis pariter imminent.

§. XLI. Tranſeamus nunc ad majora illa præmia, quæ Natura proponit, & certiſſimè perſolvit iis qui bono Communi ſtudent; quippe quæ illi intimè & eſſentialiter conjunguntur. Illa autem ſunt mentis perfectiones intrinſecæ, virtutes morales ſimul omnes, Religionis Naturalis fructus univerſi, vitæ æquabilitas, quâ ſapiens ſecum perpetuò cōſiſtit, tranquillitas animi, & gaudium è ſuaviſſimo horum omnium ſenſu natum, quod & perpetuum eſt, &, quia à nobis ipſis oritur, intimiùs nos afficit, & explet. Compendio ſtudēs hæc omnia velut in faſciculum collegi, in quibus ipſi etiam Ethnici, ac Philoſophi, qui aliàs inter ſe pugnant acerrimè, conſentiunt tamen delicias longè maximas deguſtari, & hæc cum fœlicitate humana intimè conjungi. Facilè hîc eſſet mirum hactenus conſenſum oſtendere inter Peripateticos, Academicos veteres & novos, ipſoſq; etjam Epicureos, quanquam alii virtutem unicè bonam, alii tantùm è bonis præcipuum, alii eam ipſiſſimum eſſe finem contenderint, alii medium ad illum conſequēdum maximè

 ido-

idoneum & ſummè neceſſarium. Hoc enim ipſe Epicurus frequenter inculcat, tam in dictis *de ſapiente*, quàm in *ratis ſententiis*. Quin etiam id ipſum ſuo exemplo comprobavit (ſaltem ſi qua fides ipſius dictis noviſſimis quæ mihi Hyperbolem ſapere videntur. *Ait enim, ſe veſicæ, & exulcerati ventris tormentra tolerare, ulteriorem doloris acceſſionem non recipientia; eſſe nihilominus ſibi illum diem beatum propter animi lætitiam è memoria Rationum, Inventorumque ſuorum natam.* Legantur, ſi libet, ejus verba apud Laertium in Epiſtola ad Idomenen. Certè etſi aliquid in his ſit jactantiæ, illud ſaltem probant eum agnoviſſe aperte, animi lætitiam inſignem è vera Naturæ cognitione, & è vita ex Rationis conſilio tranſacta ſuboriri; quæ homini vehementiſſimis doloribus afflicto poſſit ſubvenire; & inſtar præmii ad virtutem animos hominum ſtimulare. Solam ille contendit virtutem à voluptate eſſe inſeparabilem: voluptas autem apud ipſum eſt ſummæ Fœlicitatis nomen. Quòd ſi hæc in confeſſo ſint apud Philoſophum, qui omnium turpiſſime lapſus eſt in Naturæ inveſtigatione (quippe nullum ſapientiæ aut bonitatis & providentiæ divinæ veſtigium in inſigni adeò ordine & utilitate rerum omnium agnovit) quantò majores ii ſentiunt delicias in virtute, ac boni comunis ſtudio, qui è penitiore conſideratione longiſſimæ & ordinatiſſimæ ſeriei cauſarũ naturalium ad producẽdos effectus pulcherrimos conſummatiſſimóſque conſpirantium, demonſtrare poſſunt facile, fieri non poſſe ut univerſum hoc è principiis Epicureis cõſurgere potuerit; ſed neceſſariò requiri ut divina vis, & conſilium rebus naturalibus, præſertim verò humanis, movendis, ac diſponendis interſit? Hinc enim ſtatim agnoſcent Deum ipſum univerſi conſervationem, quod bonum eſt commune, perpetuo moliri, & (uti oſtendimus) id ipſum ut agant pro virili hominibus imperare; unde mox percipient ſuaviſſimum concentum inter ſuas actiones & Divinas: ex hac autem cum Deo conſenſione percepta neceſſario ſequitur

jucun-

jucundiſſima animi lætitia & tranquillitas, veluti ſub tutiſſimo illius præſidio; nec non ingens ſpes beatæ immortalitatis ab illius benignitate accipiendæ. Sola Epicuri ſecta è tot Philoſophorum Scholis Deum bonum univerſi curare, adeoque Juſtitiæ (quæ idem agit) inter homines favere negavit. Cujus hæc mihi videtur ratio, quòd uti Cicero, cum Poſſidonio, in *Lib. de Nat. Deorum*, ſæpe innuit, Naturam Divinam oratione quidem relinquere, ſed re ipsâ tollere voluit: Ideoque quæ de Diis dixit invidiæ tantùm, & periculi devitandi causâ locutum fuiſſe. Inter multa autem quæ in nefandum hunc errorem eum perduxerint, hoc mihi videtur non minimum fuiſſe quòd Naturæ cognitio, quâ fretus providentiam Divinam auſus eſt rejicere, tenuis admodum illi erat, & minimè profunda. Quanquam enim non me lateat multa in ejus defenſionem à Gaſſendo dici; iis tamen non obſtantibus, perſpicuum eſt ejus Phyſiologiam in principia quædam reſolvi, quæ multa poſtulant non concedenda; & tamen quæ ſi forent conceſſa, non ſufficerent ad conſtituendum hoc quod conſpicimus pulcherrimum Syſtema. Scilicet omnia is fieri ſupponit ex atòmis duplici Motu Naturali per inane volitantibus, altero perpendiculari, altero declinante, eáſq; ab innata gravitate motum accipere. Ac ſic gravitas quicquam eſſet diſtinctum à Motu, vel conatu deorſum, aut ejus cauſa non eſſet quærenda. Sed non immorabor his refutandis, quippe hæc recenſuiſſe in ſæculo cui nota ſunt meliora, eſt abundè ſatis refutâſſe. Leges Motûs is nequaquam intellexit, nec ſatis obſervavit inſignem illum ordinem, concatenationem, & dependentiam, qui conſpicitur inter innumeros illos complicatos motus, è quibus perpetuæ in hoc ſyſtemate generationumq; mutatiomnumque omnigenarum vices prodeunt; in his tamen, & in proportionibus figurarum, motuumque exinde ortis, tota fere conſiſtit naturæ corporeæ pulchritudo; & in his inveſti-

gandis ſublimioris Phyſicæ, dicam an Matheſeos, vires inprimis occupantur (cõjuncta eſt enim ſublimiorum harum ſcientiarum cognitio) Confeſſum autem eſt, Epicuri tantã in Matheſi fuiſſe inſcitiam, ut figuram ſuperficiei terreſtris ſphæricam eſſe non agnoverit; ſed planam eſſe contenderit: quod è primis Geometriæ elementis facilè refutatur. Ecquis ab hoc homine quicquam ſani expectaverit, de totius mundi ſyſtemate, & de ordine pulcherrimo inter partes ejus motusque inſigniores, è quibus & primi motoris Exiſtentia, & ejusdem in iis regendis Providentia demonſtretur? Certè mihi ſummum in eo animi ſtuporem indicare videtur, quòd curioſam adeò plantarum omnium & animalium ſtructuram è cæco atomorum confluxu, absque ulla rationis opera exortam eſſe tradit. Citiùs crediderim urbes, in quibus ædificia ac templa niteant columnis, cæteroque apparatu, qui architecturæ Vitruvianæ ornamẽta omnia exhiberent, & ſuperarent, è confusâ lapidum concuſſione per diuturnum terræ motum conſtructum fore. Verùm ipſum ſe ſuperavit inſaniâ, cùm humanam mentem, ipſamque adeò rationem, ſapientiam, artesque ac ſcientias omnes, absque ope rationis, è fortuito earundem atomorum concurſu ortum habuiſſe tradidit: Hæc autem priùs credenda ſunt quàm ex illius Phyſiologia diſcere poſſis, Religionis & Juſtitiæ præcepta mentibus noſtris non ſuggeri à natura rerum Dei voluntate gubernata, & priusquam ſpes ampliſſimi propter obſervantiam eis præſtitam præmii, metusque vindictæ imminentis eorum violatoribus humanis animis excuti poterit.

Verùm mittamus Epicurum cum ſuo grege nuper licèt aucto: Eſt aliquid quod apertiſſimè in *ratis ſententiis* agnoſcit, Juſtum ex ſua virtute hanc conſequi fœlicitatis partem, quòd ſit maximè omnium ab animi perturbatione immunis ſeu tranquillus. Nec mirari licet eum non fateri Numinis rationem, ac perfectiones cæteras actionibus humanis intereſſe, qui eas in totius mundi conſtitutione ac

con-

conſervatione conſpici poſſe denegârit. Eo autẽ ipſo quòd neceſſe habuit hæc negare, ut homines ob ſuos actus nihil à Deo ſperarent, aut metuerent, ſatis oſtendit ſe etiam ſenſiſſe amplioris præmii Juſtitiæ tribuendæ ſpem, & vindictæ metum non minùs eſſe rationalem, quàm certum eſt mundum ratione divinâ conſtitui & diſponi. Cumque hoc ab aliis luculenter ſit probatum, nos rem noſtram huc perduxiſſe contenti, id ulteriùs non perſequemur: ſatis certè probatur ea propoſitio, Lex eſſe naturalis, quæ probatur pœnis præmiisque ſanciri ab ea cauſa quæ ordinem inter antecedentia & conſequentia omnia in mundi compage univerſa conſtituit.

§. XLII. Videbit interea prudens Lector, me virtutes omnes, eamque, quam ſecum ferunt, mentis perfectionem, inter conſequentia fœlicia ſeu præmia naturalia benevolentiæ univerſalis numerare: Sunt autem, uti poſtea oſtendemus, eo ferè modo dictaminis practici eam imperantis conſequentia, quemadmodum peritia demonſtrandi, conſtruendique varios caſus quibus generale aliquod problema Geometricum obnoxium eſt, è notitia Methodi generalis illud problema ſolvendi ſequitur; in cujus tamen uſu notum eſt requiri animum præſentem, qui ad ea omnia in quibus varii caſus differunt, diligenter attendat; aliter enim facilis erit in errores lapſus. Interim tamen, quoniam ſingulæ virtutes ſunt amoris hujus diffuſiſſimi partes, variique modi eum exercendi, adeoque re ipsâ eæ ſimul omnes eum conſtituunt, ſeu cum eo (ſi cum Scholis loqui liceat) identificentur, virtutem ſui præmii partem eſſe magnam agnoſcimus, & plurimum illius fœlicitatis, quam quærimus, in ea contineri monemus. Hoc autem ita intelligo, quemadmodum dicimus, ſanitatem magnam eſſe partem fœlicitatis quam quærunt animalia. Ille ſtatus eſt animi functionibus ſuis ritè peragendis idoneus; hic corporis parilis eſt conditio: uterque ſtatus placidum ſui ſenſum animo imprimit, ideoque lenem quidem ſed conſtantem

generat lætitiam, etiam cum res aliæ minùs fœliciter ſuccedunt. Non libet autem hac in materia diſtinguere inter ſanitatem hanc animi & ejusdem ſenſum, ſeu fruitionem, quandoquidem Natura hæc adeò intimè conjunxit, ut liberi virtutum actus & earum perceptio ſeu conſcientia divelli nequeant à ſe invicem: nec tamen litem illis movebo, qui virtutem malint dicere fœlicitatis formalis cauſam efficientem proximam, modò de re conſentiant, eam & præſentem hominis ſtatum parte fœlicitatis eſſentiali & nobili locupletare, & ad majorem illam poſtea acquirendam viam munire ac ſpes erigere. Nihil enim impedit quin eadem ſit aggregati alicujus ſucceſſivè exiſtentis (tale enim eſt humana fœlicitas) pars, & tamen aliarum partium ejusdem aggregati quæ poſtmodum exiſtent cauſa efficiens; ſcil. ut idem homo civitatis Romanæ pars ſit, & pater filii de eadem civitate futuri.

Innumera quidem ſunt apud Philoſophos, è Stoa præſertim & Academia, quæ luculenter ſimul & nervosè evincunt virtutes fœlicitatem ſecum neceſſariò apportare, utpote ipſi eſſentialiter conjunctas: quæ, quia Doctorum manibus quotidiè verſantur, non exiſtimavi eſſe tranſcribenda. Sufficiat quòd libentiſſimè agnoſcam eas eſſe eximias partes fœlicitatis humanæ, adeò ut nec ſine iis quiſpiam (aliis licèt bonis cumulatiſſimus, fœlix eſſe poſſit: nec eæ dum affluxerint, miſer, quamvis calamitoſus. Dignæ itaque ſunt quæ propter intrinſecam ſibi perfectionem appetantur, etiamſi nulla eſſet Naturæ Lex quæ illas imperaret: idque diligentiùs probarem niſi non modò conceſſum, ſed & fusè probatum viderem à Torquato apud Cicer. 1. *de Fin.* dum ipſius Epicuri ſententiam defendit. Nos autem ex his Philoſophorum obſervatis probatis, aut conceſſis contendimus dari naturale indicium, quod à voluntate primæ cauſæ præmium talibus actionibus an-

annexum fuerit; adeoque quòd eadem cauſa voluerit homines, quos prævidere docuit præmia conſecutura, ita agere ut præmonſtratam fœlicitatem aſſequantur. In hujusmodi voluntatis indicio conſiſtit legis promulgatio, & inde immediatè ſequitur naturalis & moralis Obligatio. Atque hoc eſt ad quod videntur ſatis non reſpexiſſe etiam illi Philoſophi, qui virtutem velut ſummam fœlicitatem ſectandam propoſuerunt. Videtur enim mihi multum ponderis accedere ad argumenta à ſuaviſſimis virtutum fructibus ducta, ſi illi conſiderentur velut præmia à voluntate primæ cauſæ virtuti adjuncta, eo conſilio, ut hominibus indicaret velle ſe eos ea potiùs facere quæ naturalibus, & facilè proviſis præmiis cohoneſtavit, quàm iis contraria quæ ex natura ſua, in ſyſtemate rerum omnium ab eo conſtituto, ſciuntur ad perniciem homines deducere. Impoſſibile enim eſt ullis ſignis naturalibus hominibus apertius & efficaciùs ſuadere, ut quicquam agant aut cum authoritate indicare hoc à Rectore imperari, quàm ſi perpetuis, & Naturalibus præmiis actus tales ab Authore Naturæ decorentur. Signa arbitraria, ut verba pronunciata, aut ſcripta, ad indicandas ſuas Leges nemo ſanus in ordine Naturæ à Deo expectat; nec ſi darentur, poſſet eorum ſignificatio tam certò intelligi, quàm cognoſcitur vis præmii ad impellendas hominum mentes, ad ea facienda quæ conſpiciunt eo honorari. E conjecturis enim, quibus utimur adhuc pueri, non prorſus demonſtrativis colligimus, quid verbis, quibus homines inter ſe utuntur, ſinguli velint indicare: hæ tamen ſufficiunt, ut plerumque intelligamus Civilium Legum ſententiam. Præterea verò obſervavi plurimos ita eſſe animatos ut mentis ſuæ perfectionibus nuncium libenter remitterent, & contenti eſſent eâ fœlicitate carere, modò liceret cupiditatibus quibuſdam indulgere; qui tamen, ubi ſufficien-

te

te indicio conſtat voluntatem Dei legem præmiis pœniſque ſanxiſſe quæ cupiditates illas coercet, & aliò eorum ſtudium operamque avocat, eam reverentur & obſervant, & facilè conjiciunt majora bona aut mala ex actibus ſuis per interpoſitam voluntatem Dei ſequi poſſe, quàm quæ diſtinctè proſpici poſſint. Indicium enim etiam leviuſculum, modò certum ſit, voluntatis ſupremi rerum Domini, ingens apud omnes verè Rationales habet momentum; quoniam maxima quæque ab ejus favore & ira meritò expectentur. In hoc præmiorum genere continetur beata illa Immortalitas, quam bonorum mentes à corpore ſeparatas manere dictat ratio Naturalis, quia percipit mentem aliam eſſe à corpore ſubſtantiam, utpote nobiliorum operationum cauſam, candemque ſentit conſtanti propoſito munitam, perpetuam benevolentiam, omneſque adeò virtutes exercendi. Manifeſtum autem eſt illam ſubſtantiam beatâ fruituram eſſe immortalitate, quæ corporis morte propter naturæ ſuæ diverſitatem non læditur; quæque adeò vitam agit ſuaviſſimâ priſtinæ virtutis memoriâ ſatiatam, & ad omnes quas æternitas feret virtutem exercendi opportunitates paratam. Nam propter ea quæ proximè dicta ſunt, quæque omnis teſtatur experientia, bonorum beatitudo à virtutis memoria, & exercitio nequit divelli. Verùm ſufficit hoc breviter indicâſſe, quod ab aliis latiùs pertractatum eſt.

§. XLIII. Tertio demum loco inter præmia naturaliter conſequentia boni Communis ſtudium, cenſenda veniunt omnigena ſocietatum politicarum commoda: illæ enim omnes boni Communis curâ conſtituuntur primitùs, & poſtea conſervantur. Habent ſanè civitates peculiarem quendam ad ſuos Cives reſpectum; ita tamen ut imperantes cumprimis proſpiciant, ne aliis extra ſuam civitatem degentibus noxam inferant, fidem violent, aut ullum gratitudinis, aut humanitatis officium denegent: In his enim capitibus præcipua pacis, bellique jura continentur; quæ me-

mediante imperantium operâ, à ſingulis Civibus bonis ergà reliquos terræ populos obſervantur. Ex hoc autem principio deducendam eſſe Civitates omnes conſtituendi rationem alibi explicabo latiùs, ſi opus videatur. Interim ingentia eſſe ſocietatum commoda, eáſque conſtitui non poſſe aut conſervari, niſi præcepta virtutum plerarumque in Legis Civilis partem, & authoritatem aſſumantur plurimis in locis concedit Hobbius; ut hîc plura adjicere non videatur neceſſe. Illud itaque ſolum annotare viſum eſt, in hunc cenſum à me referri bona illa Societatis, quibus licèt aliquando nonnulli careant, adeoque contingentia ſint dicenda, ſunt tamen talia quæ cum aliqua probabilitate ſperari poſſint. Habent enim bona contingentia hujuſmodi valorem & æſtimationem in hac quæſtione nequaquam negligendam. Talia ſunt rerum neceſſariarum copia, vitæ ſecuritas, honores, divitiæ, liberorum fœlicior educatio, amplior eruditio *&c.* Hæc certè non omnibus, ſaltem non æqualiter contingunt è ſocietatis beneficio. Exiſtimo tamen omnes longè pluribus hujuſmodi bonis exinde frui, quàm poſſint eis obvenire, ſi nullum inter homines vigeret boni publici ſtudium, nullæque eſſent ſocietates Civiles; ſed omnes in ferino illo ſtatu degerent, in quem Hobbius rectam ſingulorum Rationem omnes deducere contendit, antequam Civitates conſtituantur. Ideo autem neceſſe eſt ut contingentium hujuſmodi bonorum valorem æſtimemus in deliberationibus de iis quæ cum hominibus acturi ſumus; quoniam omnia effecta quæ à liberis ejuſmodi agentibus ſperare poſſumus per actus noſtros erga illos obtinere, ex natura ſua ſubjiciuntur hujuſmodi contingentia: adeò ut aut prorſus nihil boni ab illis obtineri poſſe ſperandum eſt, quod perpetuæ repugnat experientiæ; aut aliquo pretio æſtimandum eſt illud Civile bonum quod incertæ plenum eſt aleæ. Ego certè commoda (quæ dixi) è ſocietate Civili immediate, ſed è Legis Naturalis obſervatione, è ſtudio boni Communis primùm orta, tanti æſti-

mo,

mo, ut ipſam vitæ jacturam (quam Leges Naturales aliquando facere jubent pro patria) iis abundè compenſari & ſuperari animitùs crediderim. Educatio enim liberalis, Eruditio, ſecuritas Civilis ſuavisque hominum convictus, cæteráque quibus è mutuis auxiliis fruimur ornamenta, ea ſunt quæ vitam faciunt vitalem; ideoque poſtquam ea beneficio Civium bono publico inſervientium per aliquot annos accepimus, Cives ejuſmodi non iniquum poſtulant, ſi jubeant, ut vitam ab iis acceptam, & toties conſervatam iis reddamus, aut in illorum utilitatem impendamus. Immò debitores ſumus patriæ noſtræ, ſeu Concivibus noſtris, ſi ex illorum juſſu rarò, & in extrema tantùm patriæ neceſſitate, illi rependamus, quod ipſa nobis tribuit indies, ac perpetuò. Pauci ſunt qui alios lædere voluerint propter obſervationem Præceptorum Legis Naturalis, ideoque ad earum ſanctionem præmia minora, aut majorum obſcura indicatio ſufficient: Verùm quia plures perſecutiones oppugnant ea quæ fidei, aut diſciplinæ Chriſtianæ peculiaria ſunt, ea propter ad Chriſtianos confirmandos opus erat ut Reſurrectio, & Gloria regni Cœleſtis revelaretur, ne aliis Chriſtiani eſſent miſeriores.

§. XLIV. Oſtenſo jam eorum quæ ſuſcepimus primo, bona nempe maxima actus humanos ad bonum publicum ſpectantes ſequi in eorum præmium; reſtat ut ſecundum expediamus, nempe Collationem horum bonorum ſeu præmiorum à Cauſæ primæ voluntate factam, ſufficiens dare naturale indicium, Deum velle ſeu mandare ut homines in actibus ſuis bonum publicum perpetuò proſequerentur. Quoniam autem hoc mihi videor ſatis oſtendiſſe, ubi de pœnis, & ubi de mentis fœlicitate cum virtute conjunctâ egi, hîc probationis hujus vim in Syllogiſmum unicum colligam. Rector, ſeu Cauſa prima Rationalis, cujus voluntate res ita diſponuntur, ut hominibus ſatis evidenter indicetur, Actus quoſdam illorum eſſe media neceſſaria ad finem ipſis neceſſarium, vult homines ad hos actus obligari,

ligari, vel hos actus imperat. Dei autem voluntate res ita diſponuntur, ut indicetur ſufficienter hominibus ſtudium boni comunis medium eſſe hujusmodi ad finem ipſis plane neceſſarium, ipſorum nempe fœlicitatem in communi bono contentam, & exinde ſolùm cum ratione ſperandam. Ergo voluit eos ad hoc ſtudium, ſeu actus indè promanantes obligari: hoc eſt, imperat mandatque universalem benevolentiam Legum naturalium ſummam.

Major ſumitur è Definitione obligationis quam antea inveſtigavimus. Minor modò eſt probata. Ergo. Monendus autem eſt Lector, Fœlicitatem hîc ſpectari veram, integrâque, quæ mentis ſimul & corporis perfectiones, quæ obtineri poſſint, complectitur, & ad vitam, non præſentem modò ſed & futuram (quatenus naturaliter innoteſcit) ſe extendit. Pariter autem actuum illorum nomine, qui hujus fœlicitatis media ſupponuntur eſſe, intelligimus præcipue ac primò ſeriem integram actionum per totum vitæ decurſum eum in finem eliciendarum, quanquam etiam quilibet actus ſingularis, qui ad procurandam veram aliquam partem ſolidæ illius fœlicitatis neceſſarius eſt, hoc argumento evincitur ab Auctore Naturæ mandari. Neceſſarium autem eſt ad conſtantem, ſolidamque (qualem ſpectamus) ſingulorum fœlicitatem, ut ſinguli Rationales de conſtante aliquo tenore actionum eò facientium aliquid ſecum ſtatuant. Cauſarum autem omnium à quarum concurſu procurando illa pendet, talis eſt naturalis conſtitutio, ut Ratio hominum recta (id eſt, Naturis hominum conformis, quæque effectum expetitum à cauſis id re ipsâ producturis pollicetur) nihil aliud indicare poſſit quod à nobis factum eum ad finem producendum valiturum eſt, præter hoc unicum, nempe ut univerſali benevolentiâ Deum hominesque quoad poſſumus, nobis conciliemus. Vel, quod eodem recidit, Dei, hominumque Natura rectè expenſa hoc indicat; Unumquemque bono communi conſtanter deſerviendo ſuam fœlicitatem (quæ boni illius

pars

pars eſt) optimâ, quæ in ejus poteſtate eſt, ratione procurare poſſe: adeoque neceſſe eſt, ut hoc agat, ſi, quantum in ſe eſt, velit ſe fœlicem eſſe. In hoc omnes rectè judicantes de divina humanaque natura, in qua fœlicitatis ſingulorum cauſæ continentur, ſalvâ ſui boni curâ, conſentire poſſunt, & ſufficientibus indiciis à natura rerum, ejusque adeò Authore datis, moventur, ſeu ſollicitantur, ut actu conſentiant, hanc propoſitionem eſſe perpetuò veram, perpetuamque actionum regulam ſive legem. Scilicet etſi in rarioribus quibuſdam caſibus contingat, ut ſingulari alicui homini majores aliquæ commoditates ad tempus obtineri poſſint, quàm quæ cum Communi bono conſiſtunt; quoniam tamen, ſpectato integro durationis noſtræ decurſu, amplior obtineatur beatitudo eas negligendo, quàm perſequendo, earum fruitio inter partes fœlicitatis maximæ eidem poſſibilis non poteſt numerari. Sub hoc autem unico dictamine valdè generali, tota moralis, ac civilis & œconomica Philoſophia, ac quicquid uſpiam eſt veræ prudentiæ & virtutis continetur. Hâc ratione & illis, & nobismet-ipſis proſpiciemus optimè; nec tamen ordinem quem in rerum natura reperimus, conturbabimus, ut omnia nobis ſubordinemus, quod ſecundo in loco objectum eſt.

§. XLV. Pergamus itaque ad ſolvendam eam Objectionem quâ ſuggeritur, noſtrâ methodo inveſtigandi obligationem Legum Naturalium effici, ut commune bonum, adeoque Dei honos, & omnium aliorum hominum fœlicitas privati cujuſque fœlicitati poſtponatur, & ei inſerviat, velut fini ſupremo. Abſit autem ut ego tale quicquam docerem: immò verò id hîc ſtabilire conor, quod ejusmodi ſententiam funditùs ſubvertit, quippe nemini jus ad vitam, aut neceſſaria ad vitam conſervandam competere monui, niſi in quantum cujusq; vita boni Cōmunis aut pars eſt, aut cauſa, aut cum eo ſaltem conſiſtit. Verùm diſtinctè oſtendemus, quomodo hæc inter ſe cohæreant.

In-

Inprimis itaque obſervandum eſt quòd non eodem ordine inveſtigetur à ſingulis hominibus obligatio Naturalis, quo in natura rerum ab ejus Auctore fundatur, & conſtituitur. Neceſſe enim habemus nos ordine primùm uti analytico, procedendo ab effectis quæ proximè nos afficiunt ad varias complicatasque admodum cauſas ſecundas; tandemque ad primam aſcendimus. Illi tamen nequaquam ſumus injurii, ſi tandem agnoſcamus neceſſaria omnia quæ priùs obſervaſſemus effecta ab ejus voluntate originem traxiſſe, eiq; acceptam referamus omnem quam notaveramus in iis perfectionem. Sic in re noſtra, inprimis Naturam noſtram quadantenus agnoſcimus, & neceſſaria quædā eſſe ad ejus fœlicitatem, nec non conatus quoſdam planè Naturales versùs neceſſaria hujuſmodi: actus porro noſtros illiberos quoſdam obſervamus ex natura eorum, quibuſcum verſamur, velimus nolimus oppugnari, & quantum in ipſis eſt, coerceri videmus; alios verò actus noſtros (qui nempe aliis ſunt benefici) ſentimus reciproco affectu libentiſſimè compenſari: quin & nosmet-ipſos ita à Natura cōparatos reperimus, ut propendeamus abſque deliberatione ad *Vim vi repellendam*, & *par pari referendum*; nec aliud ſuadet Ratio conſultiſſima. Ex hujuſmodi innumeris perpetuiſque obſervationibus, aliiſque qualia ſuggeſſimus nos antea, perſuaſum fit menti humanę benevolentiam aliorum ergà alios, aliorum pariter omnium hominum ad præmia ac fœlicitatē viam munire; eòque magis, quò magis ſit diffuſa. Poſtquam autem hoc totum ab Auctore Naturæ valdè provido fieri conſiderat, dubitare nequit, quin is hoc ab hominibus ſpectari velit, uti reverà eſt, ut idoneum argumentum à Rectore datum, quo impellerentur ad Benevolentiam univerſalem exercendam: hoc eſt (uti oſtendimus) ut indicium obligationis, & certiſſimus Legis character eam imperantis. Quanquam autem hoc ultimò inveniatur, hîc tamen primùm incipit obligatio Legum Naturalium, nempe

à cognita Voluntate Dei, quem ex operibus didiceramus Ens eſſe perfectiſſimum, omnium cauſam, cujusque à nutu omnium, noſtraque adeò (de qua naturaliter ſoliciti ſumus) fœlicitas tota pendet. Non aliter ab amore noſtræ fœlicitatis oritur obligatio, quàm à fide ſenſuum teſtimoniis datâ oritur veritas propoſitionum de exiſtentia rerum Naturalium & primæ earum Cauſæ, quæ èxinde eruitur. Nemo tamen dixerit nos ideo ſenſus noſtros toti mundo, ipsique Deo anteferre; quandoquidem ipſorum exiſtentiam uſumque omnem à Deo velut Causâ primâ, & à mundi ſyſtemate, velut Cauſis ipſi ſubordinatis, pendere libenter profitemur. Primum eſt in Natura, ad quod ultimò in ordine hoc retrogrado pervenitur. Quanquam igitur hic ordo cognitionis ſit planè naturalis & uſitatiſſimus, ac inſuper affectus noſtri variique appetitus ita exercentur prout bonorum malorumque cognitionem acquirimus; non tamen exinde pronunciare licet quid ſit aut cognitu digniſſimum, aut præ aliis rebus amandum. Verùm quemadmodum ſenſuum ope principia quædam valdè generalia à mentibus noſtris addiſcuntur, *v.g.* Arithmeticæ, & Geometriæ theoremata univerſaliſſima, quorum vi errores, quos plurimi à ſenſibus male intellectis haurire ſolent, fœliciter corrigantur; pari ratione è Naturali noſtræ fœlicitatis amore prudenter gubernato perveniunt verè Rationales ad eam rerum naturalium, ipſiusque Dei cognitionem, ad eos affectus erga ipſius honorem, ac Communem omnium fœlicitatem, quibus omnis perverſa φιλαυτία aut præcavetur, aut extirpatur. Limitati planè intra breves admodum fines, & omnis culpæ expertes ſunt primi Naturales, ac neceſſarii illi, quos in hominibus ſupponimus ſeſe conſervandi beandique appetitus, aut eorum ſaltem aliqui; uti errore carent ſimpliciora ſenſuum noſtrorum indicia circa propria ipſorum objecta in circumſtantiis requiſitis. His enim negatis nulla vel Naturam ſciendi, vel actiones noſtras ſecundùm regulas Naturæ accommodandi ſpes eſſet reliqua,

ſed

ſed fruſtranea perpetuò Scepſis in locum Scientiæ, & fortuita prorſus actionum determinatio in locum prudentiæ, certique regiminis affectuum neceſſariò ſuccederet; nihilque intereſſet inter ſapientem & ſtultiſſimum. Quoniam autem è notitia & amore effectorum, quæ nos proximè afficiunt, animus noſter naturaliter acquirit cognitionem, & amorem omnigenarum cauſarum à quibus pendemus, rationalium præſertim; utpote quæ non modò cauſualitatis ſuæ vi, ſed naturæ ſimilitudine in intellectum, & affectus noſtros ſeſe inſinuãt; patet primas illas noſtrum ipſorum notitias, & propẽſiones erga noſtram fœlicitatem eſſe tantùm velut gradus ad ſublimiores notitias, & ad affectus diffuſos magis, magiſque intenſos, prout rationes bonitatis, perfectioniſque in objectis conſpicuæ poſtulaverint. Et certè notius eſt quàm ut probatione careat, amoris noſtri gradus, & menſuram non pendere ab ordine temporis, quo res cognoſcitur, aut amatur; ſed è judicio noſtro de menſura Naturalis bonitatis in perſonis & in rebus repertæ. Oſtendimus autem quidlibet bonum judicari non per relationem ad nosmet-ipſos tantùm, quod ſolum in ſtatu Naturali agnoſcit Hobbius; ſed propter vim quam habeat conſervandi, perficiendique quoslibet alios; præcipuè verò aggregatum ex omnibus in *Cap. de Bono*. Hæc autem bonitas ſeu perfectio facilè agnoſcetur major eſſe in toto genere humano, quàm in quovis ſingulari; in Deo autem longè maxima; proindéque ſummè erit amandus.

Summa itaque Rei huc redit; excitamur curâ fœlicitatis noſtræ (quam velut effectum poſſibile ſpectamus) ad conſiderandas Cauſas è quibus pendet; eas præſertim quæ & in efficiendo præcipuas habent partes, & ad eam augendam, aut minuendam actionibus noſtris impelluntur; quales quidem ſunt Deus, hominéſque quilibet. Harum autem cauſarum naturam dum diligentiùs introſpicimus, in iis obſervabimus perfectionem, bonitatémque, ſeu aptitudinem ad conſervandum, meliorandúmque Univerſi ſtatum, ſimi-

lem planè ei quæ nosmet nobis reddidit amabiles: in Deo autem infinitè majorem. Præterea verò ſingulas reperimus non minùs à ratione ſua determinatas ad ea quærenda quæ ſuæ fœlicitati ſunt congrua, quàm ſumus nosmetipſi; ut nulla planè ſit cauſa, cur omnes nobis potiùs quàm aliis, ac ſibi deſervire cupiamus, aut ſperemus.

§. XLVI. Unicus ſupereſt modus, quem ſuggerit Ratio è notitia ſummæ ſeu aggregati ex additione ſingulorum quæ rationalibus peculiaris eſt, quo omnes omnibus adeoque ſingulis (quantum univerſi ratio patitur) concilientur, nempe ut conſentiant omnes in unum finem ab omnibus proſequendum, Commune bonum. Id autem ſinguli facilè poſſunt, quoniam natura cujusque Rationalis intellectu prædita eſt illud quadantenus capiente, & voluntate ad id proſequendum idoneâ. Hâc quippe ratione ſingulorum fœlicitati, quantum univerſi natura patitur, conſuletur; ſinguli enim pars ſunt communitatis: ea autem fœlicitas quàm quispiam temerè optare poſſit quæ non conſiſtit cum fœlicitate communitatis è rationalibus omnibus aggregatæ, reverà eſt impoſſibilis: utpote non conſiſtens cum determinata vi cauſarum longè majorum, quam voluntas eam optantis; adeoque non poteſt cum Ratione optari.

Id autem hîc præcipuè obſervatum velim quòd quanquam noſtræ fœlicitatis cura ad cauſarum rationalium naturam conſiderandam nos deduxerit; ipſis tamen omnibus intrinſeca ratio, ac voluntas, naturaliter ad fœlicitatem ſibi poſſibilem determinata, omnisque ea, quam agnovimus in ipſis, perfectio bonitasque ad ſtatum univerſi relata efficit ut & poſſint communem hunc finem ſibi proponere, & neceſſarium ſit ut re ipsâ eum proſequi ſtatuant, ſi quid cum rectâ Ratione de praxi ſua ſtatuere velint. Quippe unicus eſt finis in quo proſequendo omnes conſentire poſſint; & certiſſimum eſt, nihil ſecundùm rectam Rationem ſtatui poſſe, in quod omnes non poſſint conſentire. Ideoque à

communi rationali natura oritur neceſſitas ut quisque univerſalem exercendo benevolentiam, commune ſemper quærat bonum, ſuumque tantùm ut ejus partem, eique adeò ſubordinatum, quæ Legis Naturalis ſumma eſt.

Quoniam autem in hoc rationalium ſyſtemate unus eſt omnium Auctor, Conſervator, & Dominus, cujus arbitrio quæ ad aliorum omnium fœlicitatem neceſſaria ſunt diſponuntur præcipuè; adeoque ab ejus voluntate ex iis quæ fecit notâ, neceſſitas hunc finem proſequendi & idoneas actiones (velut media eò facientia) exerendi proficiſcitur; obligatio itaque ad tales actus ejus veluti imperantis voluntati ſoli meritò aſcribitur. Quanquam natura aliorum omnium rationalium, inter quos ſuam quisque numeret, indicet nobis quid rebus ita conſtitutis factu ſit neceſſarium, ut aſſequamur finem noſtrâ fœlicitate majorem, qui tamen eam quatenus obtineri poteſt ſecum feret, ut eâ pleniſſimè potiamur.

In hac autem analyſi quæſtionis quam proponimus de modo acquirendi ſingularis cujuslibet hominis fœlicitatem in quibuslibet circumſtantiis, id contingit, quod plerisque mirum fortaſſe videatur; quod tamen in analyſi Geometrica ſæpe ſolet accidere; nempe ut in diſquiſitionis fine inveniatur non id ſolum quod primò quærebatur, ſed & alia ad rem pertinentia, de quibus qui quæſtionem movet, nequaquam erat ſollicitus. Invenitur enim primò reſponſio, ſeu ſolutio generalis, quæ non unici illius hominis circumſtantiis accommodata eſt, ſed cujuslibet alterius, utpote pariter à Deo hominibusque aliis pendentis; Immò integræ gentes eâdem viâ ad ſuam fœlicitatem diriguntur. Univerſalis ſcilicet hæc benevolentia, & ea omnia quæ in Communis boni cura cõtinentur præcepta, & ſingulos homines & integras nationes eandem ob cauſam obligant, propter quam ſingulari alicui ſunt obſervanda, ut conſiderando patet. Secundò etiam ex eadem analyſi oſtenditur quomodo limitanda ſit quæſtio (quæ ſine limitatione pro-

ponebatur)ut ſolutio ejus ſit poſſibilis ac certa. Nempe requiritur ut propoſita cujusvis animo fœlicitas, talis ſit quæ conſiſtat cum natura, ac determinationibus aliarum cauſarum rationalium, quarum vis eſt major, hoc eſt, ut conſiſtat cum honore Dei, & bono hominum Communi, eisque inſerviat. Aliam ſi quis expectet ſibi fœlicitatem, hâc ſolutione monetur, votum ſuum ſpectandum eſſe velut problema impoſſibile adeoque prorſus rejiciendum. Abſtineo ab exemplis hujusmodi ſolutionum Geometricis, quoniam ea Analytices peritis abundè ſunt nota, aliis verò ingrata forent, ac à re noſtra nimis aliena viderentur. Atque hæc ſit prima pars reſponſionis noſtræ ad propoſitam objectionem.

§. XLVII. Adjicimus autem ſecundò Finem Legislatoris, nec non illius qui legem Naturalem implet longè majorem eſſe & ſublimiorem quàm eſt evitatio pœnæ, aut aſſecutio præmii quibus lex ſancitur, & quæ unumquemque ſubditorum proximè tangit afficitque; quanquam his proximè indicetur obligatio ſubditi cujuslibet ad obſequium præſtandum. Finis enim, *i.e.* effectum intentum directè ab utroque eſt Commune bonum, honos Rectoris, ſalúsque ſubditorum omnium. Hæc autem manifeſtò majora ſunt quàm unius obedientis fœlicitas. Nemo autem verè legi obſequitur, niſi hunc finem animitùs cum Rectore reſpiciat. Si autem in hunc finem directè & conſtanter collimet, ſinceritati obedientiæ nihil detrahitur, propterea quòd ſuæ fœlicitatis admonitu primò cœpit cognoſcere Rectorem ſuum juſſiſſe, ſublimiorem finem ſpectare. Fruſtra ſancirentur leges pœnis & præmiis, niſi utilis eſſe poſſit eorum conſideratio, ad adducendos ſingulares ſubditos, quorum fœlicitatem augent minuúntve, ad ſinceram integrámque obedientiam. Quippe ſanctió iſtiusmodi legi eo fine adjicitur, ut ea ſubditos perducat ad majorem finem proſequendum quàm eſt ſua cujusque beatitudo. Cum itaque Ethicæ Scriptores, de Beatitudine cujusque formali, tanquam

quam fine illius ultimo loquuntur, libenter eos interpretor quòd ſit præcipuus finis inter eos qui agentē ipſum ſolum ſpectant; & non dubito quin unusquisque bonus finem habeat, *i.e.* effectum intendat majorem, ſcilicet Dei honorem, aliorumque hominum ſtatum fœliciorem. E noſtra enim aliorumque rationalium fœlicitate (quam pro data occaſione molimur) unum finem ſummum ſeu effectum optimum cōflari concipio. Non enim nunc quęritur quodnam è diverſis bonis poſſibilibus ſit majus, ac majore ideo ſtudio quærendum (ut ſæpe fit inter antiquos Philoſophos) ſed ſuppoſito quòd fœlicitas humana, è multorum quæ diverſi ſunt generis bonorū confluxu coaleſcat, & ſucceſſivè per totum durationis homini naturalis decurſum fruenda ſit, dum continuam ejusmodi bonorum, aut etiam majorum, quærimus ſucceſſionem, id nunc diſceptatur, an cauſarum rationalium natura, à quibus pendet hujusmodi fœlicitatis ſpes, poſtulet, ut eas nobis conciliemus cōmune omnium bonum privatæ meæ fœlicitati anteferendo, eámque conſiderando tantùm ut partem communis fœlicitatis, quæ niſi ſalvo toto conſervari non poteſt? an verò cauſarū rationalium natura potiùs moneat, ut ſecuritatem mihi quæram præoccupando alios palàm, aut ex inſidiis, utpote qui naturaliter ſibi ſolùm conſulant, mihique adeò ſint hoſtes? quod ſatis apertè docet Hobb. *de Civ. c.* 5. *§.* 1. Ego verò in agentibus Rationalibus eam agnoſco Naturæ bonitatem quæ propendeat ad alios univerſaliter juvandos, ſi modò illi in Commune bonum conſentient. Hæc autem inde oritur quòd omnes quò majore polleant ratione, eò magìs proni ſint in hunc finem, ut omnium maximum, cōſentire, ac judicare ſuam fœlicitatem hâc unicâ methodo perfectiſſimam fore: Inde verò ſequitur eorum quemlibet pronum eſſe aliis hunc finem dictis aut factis proponere, & ſuadere, quamprimùm datur congrediendi opportunitas, nec quenquam poſſe recta cum ratione conſenſum ſuum denegare; adeò ut de nemine præſumere licet eum

in hunc finem nolle conſentire, niſi ſufficiens ſit cauſa credendi eundem rectam rationem exuiſſe;alios autem omnes ac ſi nobiſcum expreſsè conſenſiſſent tractandos eſſe. Hoc autem ipſo quòd quiſpiam ſecum ſtatuat Commune bonum præ aliis ſingulorum commodis proſequi, ex ſua & aliorum fœlicitate conflatum finem ſibi proponit, ejuſque partem aliquam aſſequitur, quotieſcunque aut aliis, aut ſibi vel tantillum prodeſt cæteris illæſis. In hanc rem plurimi refert obſervare finem eſſe non id ſolum quo quiſpiam fruitur,qualis eſt propria cujuſque fœlicitas,ſed & effectum omnem quem agens rationalis ſciens, volens, & ex intentione producit,aut conatur producere. Atque hinc ea quæ conſultò facimus ut aliis proſimus,aut placeamus,non minùs rectè fines noſtri habentur, quàm intrinſeca illa cuique fœlicitas quâ formaliter beamur. Ipſa interna cujuſvis beatitudo nō aliâ ratione mihi finis cujuſq; videtur dici,quàm quatenus ejus partes omnes ſunt effectus quidam ad quos, velut præſtitutos motuum terminos, actiones & affectus noſtri à ratione diriguntur. Nec ulla prorſus eſt cauſa quo minùs ejuſmodi actus & affectus qui ad alios effectus veluti terminos quoſdam extra nos poſitos ab eadem ratione diriguntur,eadem de cauſa Fines dicantur. Porro inter fines hujuſmodi is merito præcipuus dicitur, cujus conſideratione libenter,è neceſſario rationis veræ præſcripto,limitamus operationes noſtras circa alios fines quoſcunque, etiam illos qui ad noſtram fœlicitatem ſpectant. A conſideratione autem Communis boni velut integri & adæquati finis,noſtræque fœlicitatis velut exiguæ ejuſdem partis , determinamus omnes operationes quæ noſmet-ipſos ſpectant. Ergo Commune Bonum præcipuum finem facimus in methodo quam actionibus humanis hîc præſcribimus.

Minoris probatio manifeſta eſt in iis quæ capite primo docuimus,ubi menſuram bonorū unicuique propriam non aliter determinandam eſſe oſtendimus quam per proportionem,quàm quiſque noſtrûm habet,ad ſyſtema omnium rationa-

rationalium, ſeu ad totum Civitatem Dei naturalem. Prorſus uti nutrimentum idoneum ad conſervationem & incrementum ſingulorum membrorum in animali ſano determinatur per rationem quam illud habet ad totius corporis ſtatum optimum.

§. XLVIII. Ad hanc autem limitationem noſtræ felicitatis (quam ſperamus) faciendam, neceſſariò nos deducunt principia quæ nos poſuimus exhibentia Deum, aliosq; homines & illius cauſas voluntarias, adeò velut nobis neceſſe ſit (earum naturâ id poſtulante) voluntatem Dei hominúmque nobis conciliare, concedendo ea omnia quæ ipſis, ut totius communitatis naturalis partibus longè maximis, & præcipuis ſatisfaciant, priusquam cum ratione ſperare poſſumus eos nobis commodaturos eſſe operam ſuam rebus noſtris planè neceſſariam. In operando enim propter finem, rationi prorſus repugnat effectum aliud ſperare, aut intendere, quàm quod ex natura cauſarum omnium, præſertim principalium, eò cōcurrentium determinetur. Adeoque cùm cauſæ principales noſtræ fœlicitatis ſunt alia, præter nosmet, agentia rationalia, ea tantùm ejus menſura erit ſperanda quam hujusmodi cauſarum naturaliter neceſſariarum voluntas & ratio permiſerit. Scilicet quanquam in inveſtigatione cauſarum (uti in reſolutione problematum) procedimus ab effectis, quæ confusè plerumque animo concipimus, aut tantùm optamus (quale quiddam eſt fœlicitas ſua cujusque poſſibilis generali notione animo comprehenſa;) in operando tamen (analyſi jam peractâ, cauſisque cum effectis ſuis proximis diſtinctè jam repertis, & in mente ordinatis) progredimur ſyntheticè ab expenſis primò curatisque (quæ natura ſunt priores) cauſis ſingulis Deo ſcilicet & hominum aggregato) ad bona illa effecta circa publicam fœlicitatem, quæ ex illarum viribus determinationibusq; cum noſtris conatibus concurrentibus obtineri poſſunt. Prorſus uti in conſtructione problematum Geometricorum ſyntheſi utimur ordinatâ (quam analyſis

invenerat) quæ à punctorum poſitione, aut à ſimpliciſſimarum linearum ductu inprimis cautiſſimè peracto, aut ſuppoſito, notiſq; proprietatibus, ex ipſarũ veluti cauſarum naturâ fluentibus, effecti quæſiti naturam penitus determinat. Facili (ſi placet) rem εἰκασίᾳ adumbremus Geometricâ: Obſervat quiſpiam ad uſus ſuos neceſſariam eſſe Mediam proportionalem inter duas lineas datas reperire; mox analyticè inquirens cauſas quibus ea determinari poteſt, comperit peripheriâ circuli cujus diameter ſit datarum linearum ſumma, rem commodiſſimè expediri poſſe; vide Euclid. *6. prop.* 13. En aliud jam opus, & quidem majus quàm ductio unius rectæ, Mediæ nempe proportionalis quâ caruit, Geometræ noſtri cogitationibus proponitur. Connectendæ ſunt inter ſe duæ datæ, & inveniendum eſt punctum medium in linea ex utrisque conſtitutâ. Hoc centro, & intervallo à termino alterutro lineæ modò conſtitutæ deſumpto ſcribendus eſt circulus, à cujus peripheria perpendicularis demiſſa in punctum connexionis rem expediet. Perſpicuum eſt in conſtructione hac, methodo locum eſſe ſyntheticæ; & Geometræ noſtri operationes non dirigi ſolùm per reſpectum ad rectæ illius quam deſiderat longitudinem, ſed & per conſiderationem naturæ centri, diametri, circuli, & perpendicularis in punctum datum demittendæ: ex harum enim naturis ſeu definitionibus ac relationibus mutuis praxeos vis ad obtinendum finem requiſitum demonſtratur; immò inſuper ex his probatur, eandem conſtructionẽ non ad unius hujusce lineæ tantùm determinationem ſufficere, ſed & ad innumeras ejusmodi alias aliorum fortè uſibus accommodandas. Quoniam ea diameter dividi poteſt in quovis ſui puncto in duas alias lineas rectas, idemque circulus mediam proportionalem inter illas exhibet, alteri fortè, aut ipſi, aliâ occaſione utilem futuram. Pari ſanè modo ſinguli homines, dum ſuæ fœlicitati naturaliter proſpiciunt, comperiunt quærendam eſſe menſuram quandam bonorum, neceſſitatibus ſuis proportio-

portionatam, quæ diſtinctior paulò eſt idæâ fœlicitatis quæſitæ. Poſteà verò diligentiùs cauſas inveſtigantes, à quibus ſperanda ſunt hujusmodi bona, & à cauſis aliquot proximis ad eas quæ in rerum ſyſtemate à nobis remotiſſimæ analyſin inſtituentes, naturæ ductu intelligunt, circumfuſos undique rationales omnes, tanquam cauſas à quibus aliquantiſper pendemus, reſpiciendos eſſe, & generali benevolentiâ conciliandos. Quapropter analyſis hæc majorem poſt hæc finem proſequendum eſſe docet, quàm qui primitus ob oculos noſtros verſabatur, utpote cui ex natura univerſi (cujus pars ſumus) noſtra fœlicitas, quantacunque poſſibilis eſt, neceſſariò implicatur; ideoque vel eâ ſimul cum nobiliori fine, bono nempe publico, honore Dei, humanique generis fœlicitate quærenda erit, vel omnis ejus ſpes, in rerum natura fundata, erit abjicienda. His ex analyſi, ſeu cauſarum natura perſpectis ad illius nobilioris finis proſecutionem (in quo fœlicitas noſtra pleniſſimè continetur) mens ſe accingit, cauſarumque omnium ordinem, ac dignitatem æſtimat, juxta menſuras virium, ac determinationum hunc finem ſpectantium, quas in iis reperit. Hinc cùm Deum & homines ad hunc finem plurimùm poſſe ac velle percipiat, eorum vires cauſas eſſe, ſeu media maximè idonea agnoſcit, uti & illorum Commune bonum eſt finis: ideoque ſe iis adjungit, iisque modo eorum naturæ rationali ac dignitati congruo utitur, nempe vel iis proponendo quædam agenda quæ in hunc finem conducant, vel conſentiendo cũ in iis actionibus quas illi nobis ſuadent velut neceſſarias, aut ſaltem ſalvo hoc fine, permiſſas eſſe indicant. Hæc autem omnia cùm fiant unicè propter nobiliſſimum hunc finem, ſequitur nos per totam operationum noſtrarum ſeriem, adeoque per totam vitam ſecundùm hanc rationem inſtitutæ decurſum, nosmet iis adjuncturos eſſe cauſis, quas ſcimus ad illius proſecutionem plus poſſe ac velle, *i.e.* Deo cumprimis ac hominibus præſtantiſſimis: & majores partes hujus finis prælaturos eſſe partibus ejus minori-

minoribus; *v.g.* publica commoda privatis,&c. Scilicet (ut propoſitæ modò ſimilitudinis ductum ſequamur) cùm ad operationem manus admovemus, inprimis curabimus ut centrum ac principium primum nobiliſſimi, quod quærimus, effecti inveniamus, juſtamque ab eo diſtantiam obſervemus, id eſt, Deum ſpectamus & voluntatis illius indicia quæ in ejus effectis ſunt conſpicua; deindè verò percurrentes animo ſingulos, qui nos undiquaque cingunt, homines, velut infinita peripheriæ puncta, omnium ordinem, ac poſitionem à prima cauſa determinatam inviolatam ſervantes, ope motûs cujusdam reciproci, ſeu beneficiorum permutatis vicibus præſtitorum, innoxiam tandem obſervamus opportunitatem, veluti punctum in datarum linearū commiſſura, in qua nobis quantum ſufficit concedatur ſine noxa aliis illata, atque adeò à circumfuſis aliis omnibus determinatur quantum noſtræ cōditioni proportionatum ſit, ut toti ſyſtemati inſerviamus, uti à peripheria longitudo mediæ proportionalis quæſitæ. Interim tamen è nobiliſſimo hoc reciprocæ Beneficentiæ motu fit, ut alii ſimilia, & ſæpe quidem, prout occaſio tulerit, majora ſibi decerpant beneficia, quàm ea fuerint quæ nobis quæſivimus; quemadmodum ex ejusdem circuli ductu non ſolùm media proportionalis inter duas nobis datas lineas inveniatur, ſed & ſimiles inter infinitas alias in quas eadem Diameter dividi poteſt; eæque mediæ ſæpiſſimè majores ſint quàm quæ nobis fuerint neceſſariæ, quæ quidem aliorum uſibus ſint idoneæ. Denique non ex Unico quovis Effecto, quod præſtare poteſt circuli deſcriptio, ejus vis, perfectio ac ordo dignitatis inter figuras à Geometriæ perito æſtimatur, ſed è conjunctis omnibus effectis, ſeu ex omnium problematum conſtructione quæ quovis modo inde pendeat. Pari planè ratione quivis Rationalis perfectionem, ac vim intrinſecam cauſæ primæ, totiusque generis humani non æſtimabit, è ſola quam in iis comperit efficacia circa ſuam tantùm fœlicitatem, ſed è ſtupenda illa effectorum varietate,

& ma-

& magnitudine, quæ ex his cauſis jam provenerunt, aut poſthæc poſſint provenire; præcipuè verò è Bono Univerſi, ſeu Communi omnium Rationalium quod horum viribus indies conſervatur, aut etiam promovetur. Vis enim quævis ex omnium effectorum indè profluentium aggregato unicè menſurari poteſt, adeoq; vis beneficiendi è ſumma omnium beneficiorum inde emanantium æſtimanda eſt. Et naturalis ordo dignitatis inter cauſas beneficas is eſt quem indicat menſura hujusmodi Beneficentiæ, ut minùs benefici effuſiùs beneficis inferiores, ſeu ſubordinati reſpectu hujus attributi dicantur, ut in ſerie creſcente ſeu aſcendente minores numeri dicuntur inferiores.

§. XLIX. Ex his autem manifeſtum eſt, quòd rerum naturæ, & intrinſecæ vires animas noſtris ſatis offerunt, unde eorum judicia, ſeu æſtimationes de rerũ bonitate, ordine, ac dignitate dirigantur; idque non è reſpectu ad nosmet puſillos homunciones, ſed ad totum aggregatum entium rationalium, ſeu integram civitatem cujus caput eſt Deus; quanquam ſuæ fortaſſis fœlicitatis cura ad diligentiorem in rerum omnium naturas diſquiſitionem quempiam primò deduxerit. Patet etiam quòd ſi finis, quem diximus, nobiliſſimi partes inter ſe libeat comparare, atque ordinem inter ipſas contemplari, ſuperior erit finis pars quæ perfectioni convenit intrinſecæ majori: ut ſumma ſit Dei gloria, deinde ſequatur hominum plurium meliorumque fœlicitas, & hâc ſit inferior cujuslibet unius beatitudo. Inter media autem, ſeu cauſas hujus finis aut effecti unaquæque majorem æſtimationis, amoris, curæque (ſi deſideretur) partem vendicabit, quæ ad finem illum plùs poterit: unde ſummus hîc Deo dabitur locus, proximus plurimorum hominum ac optimorum auxiliis, ſingularis autem quilibet (adeoque is qui ſecum de ſuis rebus deliberat) inferiore adhuc loco contentus erit, ſi rerum Naturæ auſcultabitur. Atque hæc ſanè mihi videntur abundè ſufficere ad amoliendam omnem ſuſpicionem, ne è me-

thodo

thodo noſtra quicquã deducatur, quo ſingularis cujusque fœlicitas honori Divino, aut publico bono præferatur. Ne tamen cuiquam offendiculo ſit quòd ipſa cauſa prima, totumque aggregatum hominum conſiderentur velut medium ad finem illud nobiliſſimum, cujus pars exigua eſt ſingularis cujusvis beatitudo; viſum eſt hîc id apertè enunciare quòd ſæpiùs innui, nempe vocabula hæc *finis* & *medii* eſſe tantùm denominationes extrinſecùs effectis cauſisque attributas in quantum ab agentium rationalium conſilio & intentione proveniunt: quodvis effectum ab his deſtinatum *finis*, & quævis cauſa cujusvis huc quicquam confert, *medium* appellatur. Denominationes autem hujusmodi in ſe non cõtinent idoneas menſuras perfectionis rebus intrinſecæ, aut exiſtimationis quam apud alios obtinent. Notiſſimum enim eſt, quòd nec Deus, nec homines ſimul omnes quicquã de ſua dignitate aut honore amittant, quoniã ſponte aliquid contribuant ad inferioris cujuslibet fœlicitatem. Effectus aliquis particularis ipſius causâ longè poteſt eſſe inferior, talisque ſolet reputari, ideoque & finis particularis ad quem agens rationalis actionis ſuæ vim dirigat ipſo agente minùs ſit nobilis; ſufficit ſi finis illius totus ſeu adæquatus ejus dignitati congruat. Interim tamen cauſarum ſuperiorũ honori ſatis cautum eſt, etiam cùm ad effecta minima ſe demittunt, tum quia ſub|cõſilio ac ſponte id faciunt, tum quia non alius datur modus, quo quispiam certò ſibi comparet harum auxilia, quàm conſentiendo quòd libenter iis deſerviemus, chariſſima quæque nobis denegando, ſi quando Communis boni ratio id poſtulaverit.

Immo præterea maxima illa lætitia, in qua ſingularis cujusque hominis fœlicitatis pars magna conſiſtit, in illo animi noſtri ſenſu fundatur, quo percipimus, nos in vita anteacta id egiſſe ut Deo hominibusque placeremus, paratosque eſſe perpetuò idem agere; ac in ſincera voluntate alios omnes beandi, atque in eorum illis beatitudinem congratulando. Adeo ut fieri non poteſt, ut qui hujusmodi fœlicitatem

licitatem ſibi quærit, perverſæ alicujus φιλαυτίας reus peragatur. Hac enim ratione fœlicitatem ab aliis acceptam in eoſdem impendit, ſicut rivulus undas ab oceano miſſas in eundem refundit.

§. L. Sublatis tandem (uti ſpero) his difficultatibus quæ partem aliquam methodi noſtræ Leges Naturales earumq; obligationem inveſtigandi, videbantur obtenebrare, progrediamur tandem ad examinationem principiorum Hobbianorum quibus omnem omnino Legum Naturæ obligationem ad actus externos conatur tollere; adeoq; Nomen tantùm Legum, & quidem impropriè dictarum eis relinquit; & jus concedit ſingulis eas pro libitu violandi in ſtatu Naturæ, i. e. quotiescunque Civilis imperii auctoritas aut ſilet, aut eludi poteſt, uti videre licet, *de Civ. c. 3. §. 33. 27. c. 5. §. 1, 2, 3.* Unica autem eſt ratio propter quam obligationem earum eo in ſtatu ad externos actus prorſus denegat in locis citatis, nempe quoniam *Securi eſſe non poſſumus quòd alii eas obſervabunt, in iis quæ ad noſtram ſpectant conſervationem*; hinc infert, *unicuique ſpem omnem ſecuritatis ſuæ in eo eſſe ſitam, ut viribus artibusq; propriis proximum ſuum vel palàm, vel ex inſidiis præoccupet.* Scilicet hoc eſt Achilleum illud argumentum quod illi ſatis validum videtur ad omnẽ Legum Naturalium vim extra ſtatum Civilem prorſus frangendam. Quanquam enim videri vult aliquam illis vim relinquere, quâ in foro interno obligent ad ſtudium pacis, manifeſtum eſt illud ab eo dici tantùm ut incautorum oculis tenebras offundat; quippe cùm pleræque omnes Leges naturæ de actibus externis tantùm loquantur, idque ſolùm jubeant, ut in illis nemo ſibi omnia arroget ſed ut abſtineat à nocendo innocentibus, pacta ſervet, beneficiis bona retribuat *&c.* cæcus eſt qui non videt harum Legum vim penitus tolli, ubi in actibus externis iis contraria jure perpetrari poſſe contenditur, uti in locis antea citatis & *Cap. 14. §. 9. Lib. de Civ.* & alibi.

Reſpondemus itaque primò non opus eſſe ſecuritate (eâ

præſertim

præſertim quæ ab omni metûs causâ libera ſit) de aliorum hominum obſervantia, legibus naturalibus pariter præſtandâ, ut obligemur ad actus externos iis conformes. Voluntas enim cognita Primæ cauſæ quâ Leges has de actibus externis præcipientes ſancit, ſufficiens eſt & adæquata ratio obligationis ad ejusmodi actus; eâque manente obligatio non poteſt tolli. Cognoſcatur autem hæc Dei Voluntas iis, quos explicavi, modis; etiamſi adeò pravi ſint multorum hominum mores, ut ſæpe juſtè facientibus iniqua rependant. Luculentius hoc fiet ex comparatione cum obligatione Legum Civilium quâ ad externam obedientiam Cives omnes teneri Hobbius non diffitebitur. Homines autem omnes, etiamſi ſub eodem imperio humano non ſint, ſunt tamen in ampliſſima Civitate Dei. Notiſſimum interim eſt, quòd, qui eidem imperio humano ſubjiciuntur, perfectè ſecuri eſſe non poſſunt, aut quòd Concives ſui Leges Civiles obſervabunt, abſtinendo à rebellione & ab omni invaſione alieni, aut quòd ſummus eorum Imperator & poterit Legum ſuarum transgreſſores punire (præſertim ubi Factiones ſunt potentes) & voluerit bono publico, quantum poteſt, invigilare. Cautiſſimis eorum qui religionis omnis vincula exuerunt ſatis eſſe videtur ſecuritatis ad obligationem Legum Civilium, ſi probabilius ſit Magiſtratum Legum ſuarũ authoritati & poſſe, & velle proſpicere, obedientes tutando, & puniendo transgreſſores. At viris pietatem in Deum exercentibus (qui Cives ſunt longè optimi) ſatis firma videtur Legum Civilium obligatio, etiamſi & vacillet potentia Imperantis, & in multis ab officio ſuo deficiat ejus voluntas, dummodo ex obedientia ſua ſuis mentibus tranquillitas accedat, & Divini favoris ſpes ratione fulta; vel (ut verbo dicam) quamdiu naturalia indicia obligationis ad ſtudium boni Communis manent immota. Ex hac itaque comparatione patet, quod ſi Hobbiana ratiocinatio eſſet valida, omnis ſimul Legum Civilium obligatio collaberetur; nec aliter fieri poteſt

quin earum vis labefactetur ab omnibus principiis quæ Legum Naturalium vim tollunt, aut minuunt, quoniam in his fundatur & regiminis Civilis auctoritas, ac ſecuritas, & Legum à Civitatibus latarum vigor. Addo etiam impoſſibile quiddam poſtulari, ſi poſtuletur abſoluta ſeu perfecta ſecuritas de futuris actibus humanis, ſive in ſtatu Naturæ, ſive ſub regimine Civili. Ex Natura enim ſua homines agunt contingenter.

§. LI. (2) Si Securitatis nomine appellare placeat ſtatum à metu ſeu periculo infœlicitatis liberiorem; aſſerimus Deum hoc omnibus manifeſtum feciſſe (per ea quæ circa obligationis indicia oſtenſa ſunt) quòd etiam extra regimen Civile à malis omnigenis ſimul conſideratis tutior erit qui actibus externis Leges Naturæ conſtantiſſime obſervabit, quàm qui, juxta doctrinam Hobbianam, vi, aut inſidiis alios omnes conando præoccupare, ſecuritatem ſibi quæſiverit; ideoque ſecuritas hæc comparativè dicta, à Deo datur omnibus etiam in ſtatu Naturæ conſideratis. Neceſſe eſt autem ut cùm pericula, aut ſecuritatem juſtorum (tales verò ſunt ſoli qui Leges Naturæ etiam actibus externis obſervant) ac injuſtorum inter ſe comparatis, ad inveſtigandum utri horum plus datur ſecuritatis, in rationes veniant non ea ſolùm mala, quæ ab hominibus aliis utrisque imminent, ſed & ea quæ injuſti in ſe ipſos accerſunt, per inconſtantem, ac ſibi contradictorium vivendi modum, per affectus inordinatos, Invidiam, Iracundiam, Intemperantiam, *&c.* atque ea inſuper quæ à Deo cum ratione metuuntur. Præterea etiam conferenda ſunt hæc non in uno aliquo caſu, aut in paucis circumſtantiis, ſed in omnibus quæ per totùm durationis noſtræ decurſum obvenire poſſunt; aliter enim impoſſibile eſt ut verè pronunciemus quis vitæ ſtatus, nempe uniformis juſtitia, an multiformis iniquitas ſit magis ſecura. Oſtenſum autem eſt à me antea, longè fœliciorem eſſe eorum conditionem qui perpetuo actionum omnium tenore, legem Naturæ ſequuntur, quæ nolo repetere.

Hîc tantùm placet adjicere, ipſum Hobbium, quanquam ubi agit de ſecuritate requiſitâ ad obſervantiam Legibus Naturæ præſtandam, totus inſiſtat in ſecuritatem ab invaſione aliorum hominum, & contendat quia ea non datur, ideo neminem teneri ad actiones externas Juſtitiæ, ſed habere jus ad omnia, & jus belli in omnes *Cap. 5. §. 1.* alibi tamen velut ſui oblitum nonnulla agnoſcere, licèt parcè admodum, quæ indicant eum videre obligationem dari ſufficientem ad externam etiam conformitatem cum Lege Naturæ, ne in alia incidamus mala præter ea quæ ab invaſione hominum metuantur; Exempli gratiâ, cùm probare conatur fidem ſervandam eſſe cum omnibus *de Cive Cap. 3. §. 2.* 3. indè rationem petit, quòd *qui pactum violat, incidit in contradictionem*, quam agnoſcit eſſe abſurditatem in humana converſatione. Cùm itaque in hoc caſu admittat ſatius eſſe pactum non violare quàm violare, ne incidamus in contradictionem, quid in cauſa eſt, quò minùs inferamus univerſaliter de omni Lege Naturali, ejúſque obligatione etiam ad actus externos; ſatius eſſe eam non violare actu externo in ſtatu Naturæ, quàm violare, quia violatio ejusdem contradictionem, & abſurditatem in converſatione ſecum trahit neceſſariò? Quisquis enim entium omnium, præſertim rationalium, naturam diligenter conſiderat, agnoſcet ſuam fœlicitatem poſſibilem à Communi naturaliter pendere, velut à Cauſa adæquata; ideoque utramque conjunctim vult quærere: quandocunque autem ullam Naturæ Legem violat, ſua commoda à publicis vult divellere, quæ duo contradictoria ſunt & inteſtinum in hominis animo bellum movent, ejúsque tranquillitatem miſerè perturbant. Ea miſeria pœnæ, ob peccatum naturaliter inflictæ, pars eſt non contemnenda, ejúsque ſecuritatem tollit.

Simile eſt quod in *Cap. 31. Leviath. §. penultimâ* agnoſcit, dari pœnas naturales, quibus ex ordine Naturæ puniuntur Legum Naturalium transgreſſiones, eásque in

Angli-

Anglicana editione expreſsè agnoſcit à Deo provenire. Sic vim inferentes punit vis aliena, intemperantiam morbi,&c. In Latina editione mutilantur hæc aliquantulum; agnoſcuntur tamen pœnæ Naturales. Quòd ſi pœnæ hæ Legum Naturalium violationes in actibus externis ex inſolubili rerum concatenatione divinitùs conſtituta ſequantur, procul dubio Leges illæ ad externos actus iis conformes homines obligabunt. Non enim poteſt pœna infligi ob actum ad quem quiſpiam non obligetur; ac ſecuritas vi præoccupando alios fruſtrà quæritur, ſi pœnam huic invaſioni oppoſuit Deus.

Denique etſi è ſola conſideratione periculorum quæ ab aliis hominibus cuivis impendent æſtimanda eſſet juſtorum ſecuritas (quod tamen falſiſſimum eſt) manifeſtum eſſe reor plus eſſe ſecuritatis juſtis omnibus per omnes vitæ eorum partes conſideratis, quàm omnibus injuſtis qui ex Hobbii conſilio ſecuritatem quærerent vi alios aut dolo præoccupando, ſi eorum omnes pariter circumſtantiæ expendantur. Nec quicquam in contrarium facit quòd exempla aliquot in quibus contrarium quiddam acciderit, afferri poſſunt. Quemadmodum certum eſt 35. eſſe caſus contra unum quòd quis duabus teſſeris duos primo jactu non jaciet Senarios; etſi hoc etiam ſæpe fieri manifeſtum ſit.

§. LII. Quoniam autem multa jam antè diximus quibus hoc probetur, hîc duo tantùm addam argumenta quæ Hobbium magìs quàm alios premunt. Primum autem ſuggerit præſumtio Legum Civilium in noſtro, aliiſque plerumque regnis: quæ oſtendit quid judicent Reges de humana Natura. Nempe; Quilibet præſumitur eſſe bonus donec contrarium probetur ex actu aliquo, ſufficiente teſtimonio cognito. Quoniam autem Hobbius rationem Civitatis, ſeu Rectoris, unicè rectam, veràmque eſſe ubique docet; neceſſe eſt ut agnoſcat alios homines non debere exiſtimari tam inſigniter flagitioſos, ut occidere illos etſi adhuc innocentes oporteat ad noſtram ſecuritatem.

 Cogi-

Cogitandi ſunt potiùs tam boni, ut tutò cum illis fidem & pacem colamus; tutiùs certè quàm ruendo in bellum contra omnes. Ideo autem validior eſt contra Hobbium hæc præſumptio, quoniam ſecuritatem illam, quam in Civitatibus agnoſcit ſufficientem dari, reſolvit in pœnas quibus Magiſtratus omnes coercent juris alieni invaſores. At certiſſimum eſt nullas in Civitatibus infligi pœnas niſi ſecundùm ſententias Judicum, qui ſecundùm hanc præſumptionem ſemper pronunciant. Aut ergo vera eſt hæc præſumptio, adeoque idonea quæ dirigat actiones in ſtatu Naturæ, aut ne in Civitatibus quidem datur ſufficiens ſecuritas per pœnas juxta hanc tantùm inflictas; adeoque ne Civiles quidem Leges obligant ad actus externos; atque ita omnis Civitas diſſolveretur. Quoniam autem experimur judicia publica, ſecundùm hanc præſumptionem pronunciantia, vitam humanam ut plurimùm tutam facere; longè certè tutiorem quàm ſi omnes, qui coram tribunali ſiſtuntur, præſumerent eſſe publicos hoſtes, &c, per Hobbianam præoccupationem, morti omnes addicerent; ſequitur & privata ſingulorum judicia de aliis ſecundùm hanc præſumptionem facta, ad omnium ſecuritatem plus conducere, quàm præceps illa de univerſali pravitate hominum præſumptio Hobbiana, quæ alios quoslibet dolo, aut vi præoccupandos eſſe ſuadet.

§. LIII. Secundum autem argumentum quod evincit violationem Legum Naturalium, in actibus externis ad alios præoccupandos, minus ſecuritatis efficere quàm juſta eorum obſervatio, indè petitur quòd, Hobbio fatente, hinc neceſſariò ſequetur bellum omnium in omnes; & veriſſima eſt conſequentia, ſi omnes ejus conſilium ſequerentur, bellum ejusmodi evitari non poſſe, licèt nusquam eſſet juſtum. Poſito autem hoc bello, omnes ſtatim miſerrimos, & mox perituros eſſe rectiſſimè agnoſcit; unde infero fruſtra hâc viâ ſecuritatem quæri, nullámque eſſe ejus ſpem, quod tamen Hobbius docuit *Civ. c. 5. §. 1. & Leviathanis cap. 13.*

In

In mutuo hominum metu, ſecuritatis viam meliorem habet nemo Anticipatione, nempe ut unuſquiſque vi & dolo cæteros omnes tam diu ſubjicere conetur, quam diu alios eſſe à quibus ſibi cavendum eſſe viderit. Id autem erit donec unus ſolus ſuperſit, totáque terra commune fiat aliorum omnium ſepulchrum. Auxilia ſibi comparare in hoc ſtatu nemo poterit; quia pacta mutuæ fidei, quibus ſolis alios ſibi quiſquam in ſocietatem adjungere poteſt, ad actus externos neminem in hoc ſtatu obligabunt *Civ. cap. 2. §. 11.* Nulla itaque eſt per anticipationem hanc ſecuritas: Adeoque ſi vel tantillum ſit ſecuritatis in natura, ratione, aut conſcientia hominum, ſi vel minimum propendeant eorum ſaltem pauci in proſecutionem Communis Boni, quo ſua ipſorum fœlicitas continetur, homini parcent innocenti, & benevolo, qui actibus externis eos omnes demereri ſatagit: ejúſque adeò ſecuritas erit major quàm ex Anticipatione ſperari poſſit; quia illa prorſus nulla eſt.

Quin etiam ipſe Hobbius in ſtatu ſuo naturali aliquem ſaltem eſſe poſſe agnovit qui ſecundùm æqualitatem naturalem permittet cæteris eadem omnia quæ ſibi *cap. 1. §. 4.* & ſi vel pauci hujuſmodi homines inter ſe ſocientur pactis quæ illi agnoſcent in Commune Bonum, cui ſtudent, eſſe valida, pauci illi à cæteris omnibus, mutuis odiis & bellis inter ſe flagrantibus, ſeſe facilè tuebuntur.

Mirum interim eſt quòd Hobbius non viderit mala illa innumera ſtatûs belli in omnes ſufficere ad deterrendos omnes in ſtatu Naturæ à veſana libidine alios omnes præoccupandi; quoniam nihil aliud poſuit præter mala hujuſmodi belli, quibus homines in ſtatu Civili jam poſiti deterrerentur à crimine læſæ Majeſtatis, & à ſeditionibus, quibus Civitas diſſolvitur; & Legum Civilium obligatio omnis tollitur. *De Cive c. 14. §. 21. 22.* Contendit enim Peccatum illud quod per Legem naturalem eſt crimen læſæ Majeſtatis *legis Naturalis transgreſſionem eſſe, non Civilis*; ideoque rebelles, ac proditores puniri non ut malos

Cives,ſed ut Civitatis hoſtes; nec jure Imperii,ſed jure belli. Obiter dicam, crudè nimis & temerè inter ſe opponi illas duas Leges,Civilem & Naturalem. Immò periculoſum eſt, & ad ſeditionem facit, affirmare crimen læſæ Majeſtatis non eſſe transgreſſionem legis Civilis, & rebelles non puniri ut malos Cives, jure imperii; verùm huic rei non hîc inſiſtam. Quæro autem ab Hobbio, an pœna hæc jure belli infligenda, mors ſcilicet ejúsve periculum, ſufficiens ſit indicium quòd lex illa Naturalis de fide ſervanda, adeoque de abſtinendo à crimine læſæ Majeſtatis obliget, etiam quoad actus externos? Si negat, jus dat committendi crimen læſæ Majeſtatis; nullúmque relinquit naturale indicium quo ſciri poteſt illa lex obligare Cives ad abſtinendum à rebellione. Si affirmet hanc pœnam ſufficienter indicare obligationem Civium ad præſtandam actibus externis fidem; dicat mihi cur non eadem pœna pari jure belli infligenda in ſtatu Naturæ, non ſatìs indicet parem obligationem ad præſtandam actibus externis fidem aliis omnibus extra Civitatem? Et par eſt ratio de cæteris legibus Naturæ. Hobbius hac in re perplexè loquitur, nam in *Leviathane Cap. 28.* in ultima conſequentia è definitione ſua Pœnæ deducta, hæc habet; *Malum inflictum hoſti manifeſto nomine Pœnæ non comprehenditur, quia hoſtes Cives non ſunt: Quanquam autem Cives antè fuerint, ſi ſe hoſtes tamen poſtea declaraverint, non ut Cives, ſed ut hoſtes patiuntur, Sequitur hinc ſi Civis facto, aut verbo ſciens, & deliberato Perſonæ Civitatis Authoritatem negaverit (quæcunque Pœna crimini læſæ Majeſtatis Lege præſcripta fuerit) puniri tamen, cùm ſe jam hoſtem Civitatis eſſe declaraverit, pœna arbitrariâ jure poteſt tanquam hoſtis.* Multa ſunt in his verbis culpanda, quæ tamen omnia ſequuntur ex iis quæ antea docuerit in Libro *de Cive* loco citato: pauca tantùm annotabo. (1) Contradicit ſibi cùm in eorum initio malum hoſti inflictum Pœnæ nomine non comprehendit, & contrà in fine dicit rebellem qui ſe jam hoſtem declaraverit,

Pœnâ arbitrariâ puniri ut hoſtem: nam pœna arbitraria ſub pœnæ nomine comprehenditur. (2) Culpandum eſt illud, quòd malum hoſti manifeſtò inflictum pœnam dici nollet. Sequitur enim malum rebelli inflictum ob crimen læſæ Majeſtatis, quia is jam hoſtem ſe Civitatis declarat, non eſſe pœnam. Certè Pœna nihil aliud eſt quàm malum ob transgreſſionem legis inflictum: & qui negat malum inflictum eſſe pœnam, negat illud infligi propter crimen, ſeu legis transgreſſionem; & inſinuat hoſtem, adeoque etiam rebellem, qui jam hoſtis eſt, propter crimen non pati, ſeu Legem aut non violâſſe, aut eâ violatione pœnam non meruiſſe. Et ſanè cùm hoſtes omnes ſint in ſtatu naturæ Hobbiano, ſuis principiis conſentaneè loquitur, ſi dicat nullius criminis conſcios illos eſſe; quia jus habent quidlibet agendi: Rebelles autem ex ejus doctrina ſunt hoſtes, ideoque nullum illis crimen imputandum eſt. Poſſunt tamen arbitrariè occidi, non autem pœnâ aliquâ coerceri, niſi velis cum Hobbio priùs dictis contradicere. Usque adeò neceſſariò rebelles à pœna & reatu flagitiorum ſuorum abſolvit Hobbius, qui hoſtibus omnigenis jus dat ad omnia, negátque leges naturæ (quarum transgreſſio una eſt crimen læſæ Majeſtatis) ad actus externos obligare. Nullámque relinquit pœnam propriè dictam perduellionis, qui mala belli in quod, violando Leges naturæ, quiſpiam ſe conjecerit, pœnas eſſe negaverit; & Anticipationem hoſtilem per vim & dolum, quæ initium dat hujusmodi bello optimam ad ſecuritatem viam eſſe contenderit. Nos interim nobis probâſſe videmur innocentiam, fidem, gratitudinem actibus externis conſpicuas, & auxilia quæ hinc comparari poſſint majorem extra ſtatum Civilem ſecuritatem cuivis præſtare: ideoque etiam in ſtatu Naturæ omnibus ſatiùs eſſe cohibere manus ab invaſione aliorum, quàm conari alios præoccupare.

Addo etiam, ipſum Hobbium agnoſcere ſecuritatem hujusmodi comparativè dictam ſufficere ut obligemur ad

actus externos obedientiæ Legibus, non modò naturalibus, ſed etiam omnibus inſuper Civilibus præſtandæ; quippe ubi hanc ſecuritatem de induſtria deſcribit *Lib. de Cive cap. 5. §. 3.* hæc habet verba; *Ad hanc rem (ſecuritatem ſcilicet idoneam) excogitari aliud non poteſt, quàm ut unuſquisque auxilia idonea ſibi comparet, quibus invaſio alterius in alterum adeò periculoſa reddatur, ut ſatius ſibi uterque putet manus cohibere, quàm conſerere.* Manifeſtum eſt ſecuritatem hanc non eſſe omnibus numeris abſolutam, ſed totam ejus vim in hoc conſiſtere, quòd ſi bene comparentur inter ſe pericula utrinque imminentia, minùs periculoſum ſit manus cohibere, quàm conſerere. Quanquam autem non illibenter conceſſerim ex auxiliis in Civili ſocietate acquirendis propter fidem quam plerique ſubditi Magiſtratibus præſtare ſolent, concivis invaſionem plerumque reddi periculoſiorem; contendo tamen quòd ſepoſitâ hâc Civilium auxiliorum ope, ſufficiens datur ratio, cur unuſquisque putet ſatius ſibi fore ab invaſione abſtinere, quàm in bellum, ídque contra omnes, ſe conjicere propter ea quæ re ipsâ non ſunt neceſſaria. Neceſſe eſt autem ut Hobbius periculum ex hujusmodi bello ſecuturum omnibus periculis majus eſſe fateatur, adeoque ſufficiens ad quemvis in ſtatu naturæ deterrendum ab invaſione aliorum; quoniam ex ejus principiis, proſpectus malorum ex hujusmodi bello in ſingulos irruentium unica eſt cauſa quæ deterreat omnes poſtquam cives facti fuerint, ne Leges Civiles, ſimul & Naturales contemnent, ac ne, per rebellionem Civitates diſſolvendo, in ſtatum Naturæ relabantur.

§. LIV. Nihil video quod his regerere poſſit Hobbius niſi confugere velit ad principium illud ipſi peculiare, quod antea refutavimus. Nempe in hoc ſtatu *unuſquisque eſt judex de ſuis actionibus, jure fiant an injuriâ.* Pronunciabit autem de violationibus Legum Naturæ, eas ad ſui conſervationem, & animo pacem quærendi fieri. Ergo jure fiunt. *Cap. 1. §. 10.* in *Annot.* Indè derivatur hoc quod addit in

Anno-

Annotatione ad *Cap. 3. §. 27. Juſtum & injuſtum in ſtatu naturæ non ex actionibus, ſed è conſilio & conſcientia agentium æſtimandum eſſe. Quod neceſſariò, quod ſtudio pacis, quod ſui conſervandi causâ fit, rectè fit.*

1. Illi ſi ſententiæ vellet adhærere, reſpondeo. Non opus fuiſſe hâc diſtinctione de obligatione tantùm ad actus internos, animúmque obſervandi Legem Naturæ, ubi actu externo illum obſervare non placet, ſi tutum eſſet hoc refugium: quia cùm ipſe judex ſit, non minùs tutò concedere poſſit Legem obligare ad externos actus; & tamen de facto ſuo pronunciare, vel ſe illud non feciſſe, vel factum illud Naturæ legem non violâſſe. Quippe conſpicuum eſt ſententiam judicis de facto non minùs valere, quàm ea quæ de jure, ſeu lege fuerit probata. Scilicet eâdem vi judicis ſententia facere poteſt ut iniquè factum æquum ſit, aut ne factum quidem; quâ eam efficere docet ut jus cuiquam competat quidlibet in quoslibet faciendi, ea tantùm de cauſa quoniam ipſe judex cùm ſit, de ſuo jure, déque rerum uſu ad ſui conſervationem neceſſario, ita pronunciat. Fruſtráque planè eſt legum naturalium cauta inveſtigatio, dùm è ſtatu naturæ non tranſit homo Hobbianus. Quælibet enim ejus ſententia de neceſſariis ad vitæ ſuæ tutelam Lex eſt, & jus ipſi dat quidlibet faciendi, etſi ea mille aliis ſententiis ab ipſo prolatis contradicat.

2. Secundò itaque ſupponimus, quod etiam in hac deliberatione ſupponit Hobbius, hominem nondum pro arbitrio, & temerè ſtatuiſſe, ſed jam dubitare, & cautiùs diſpicere velle, an ſatius ſit manus cohibere an conſerere? id eſt, ſuppoſito aliorum jure pari, aut non multùm differente, an ad ſuam fœlicitatem, civitate nondum conſtitutâ, probabiliùs conducet, pacem cum aliis colere permittendo iis ut paribus ſecum fruantur commodis è terra enatis, operam etiam ſuam iis accommodando, ubi citra moleſtiam fieri poteſt; ſummatim, agendo juxta leges naturæ? an potiùs alios indifferenter aggredi, aut in bello jam cœpto perſiſtere,

ut omnia in ſuum vendicet dominium, aliorum pari aut proportionato jure inſuper habito? Profectò ſi quid ego judico, non admodum ardua eſt quæſtio, ſed facilè mediocris ingenii homo percipiet nullam eſſe ſalutem in bello tam iniquo, quo unus in omnes militat; aliquam autem licèt ancipitem eſſe ſpem fundatam in dictaminibus rationis omnes docentis ad communem, adeoque ſingulorum propriam fœlicitatem facere, ut omnes Commune Bonum in finem ſibi proponant. Idem inſuper probat experientia. Exemplum habemus in Civitatibus univerſis inter ſe finitimis inter quas pax eſſe poteſt, & omnium intereſt ut ſit, aliquando diuturna, licèt alium non habent omnibus ſuperiorem præter Deum. Hobbius neceſſe habet negare Leges Naturæ, etiam illam de fide mutua ſervanda obligare reges diverſorum populorum ad actus externos illos conformes. Verba ejus ſunt aperta *Cap. 13. §. 7. Status Civitatum inter ſe naturalis, id eſt, hoſtilis eſt. Neque ſi pugnare ceſſent, idcirco Pax dicenda eſt, ſed reſpiratio: in qua hoſtis alter alterius motum vultúmque obſervans ſecuritatem ſuam non ex pactis, ſed ex viribus & conſiliis adverſarii æſtimat.* Eodèm reſpiciunt illa quæ ſcripſit *Cap. 10. §. 17. Quid autem alind ſunt plures Reſpublicæ quam totidem caſtra, præſidiis & armis contra ſe invicem munita; quorum ſtatus (quia nullâ communi potentiâ coercentur, utcunque incerta Pax, velut breves induciæ, intercedat) pro ſtatu naturali, hoc eſt pro ſtatu belli habendus eſt.* Idem etiam apertiſſimè docuit *Cap. 2. §. 11. Pacta mutuæ fidei in ſtatu naturæ fruſtrà eſſe & invalida; Nempe cùm utrinque aliquid ex contractu præſtandum eſt, ſi alteruter metuat ne alter non ſit præſtiturus quod pollicitus eſt, non tenetur præſtare quod ipſe prius facere pacto ſuſcepiſſet.* An autem juſtè metuit, ne alter non ſit præſtiturus, ipſe metuens eſt judex. Unde ſuo more concluſum vult eum juſtè metuere quandocunque metuit. Hæc autem ratio adeò generalis eſt ut ſi quid habeat in ſe ſolidi, concluderet pacta non modò in quibus nihil ab alterutra

parte

parte præſtitum eſt, eſſe invalida, ſed & ea in quibus quicquam, quod ullius ſit momenti, maneat adhuc utrinque præſtandum. Poteſt enim qui nollet ulteriùs fidem ſuam ſervare metuere, ne alter fidem ſuam fallat, & quidem juſtè, ſe judice; ideoque ratio illius quæ ſemper eſt recta, non præcipiet ut pactum ſuum præſtet, ſed erit illud planè invalidum. Quod de nova cauſa metûs requirit in Annotatione additâ pacta eſſe invalida, non prohibet ſi valeat ratio in ſectione 11. allata, quippe metus de alterius fide oritur vel è memoria pravi ingenii hominum, quod ante pactum metuens non ſatis conſideraſſet; vel quemlibet actum licèt innocentiſſimum alterius ſumit pro ſufficiente ſigno voluntatis non præſtandæ. Nec quicquam ſaltem in ſtatu naturæ hominem meticuloſum de aliorum fide prorſus ſecurum facere poteſt ut ad præſtationem pacti, quæ externa eſt actio, obligaretur, ipſo Hobbio id docente *Cap.* 5. §. 1. & 2. & *Cap.* 7. §. 27. *ſecuritatis*, inquit, *omnis ſpes eſt ut poſſit alios palàm ſive inſidiis præoccupare.* Nempe hoc eſt egregium illud inventum quo magiſtrum ſuum Epicurum excellit Hobbius. Enimvero ille juſtitiam ſatìs à ſe convulſam cenſuit cùm aſſeruit in *Ratis ſententiis*, eam nullam eſſe inter eas nationes quæ non potuêre aut noluêre inter ſe invicem paciſci quòd nec læderent, nec læderentur. Pactorum autem vim inconcuſſam reliquit, etiamſi nullus eſſet qui utraſque nationes coerceret Rector. Hobbius autem dilectiſſimo ſuo affectui, *Metui*, etiam hoc tribuit, ut in ſtatu naturali (qualis eſt Civitatum diverſarum) pacta mutuæ fidei violare jure poſſit.

§. LV. Facile cuivis hinc deducere licet graviſſima toti humano generi incommoda. Perit enim ſtatim Legatorum incolumitas, quantumvis innocentium. Tollitur omnis fœderum inter principes, & civitates diverſas vis; ea fruſtra ſunt & invalida, Hobbio apertè pronunciante. Omnis denique Mercatorum ſecuritas, adeoque omne commercium, & hoſpitii jura peregrinantibus neceſſaria, prorſus ever-

evertuntur; nulláque reſtat civitatibus minoribus à potentiorum vi ſecuritas, quibus experientia quotidiana contradicit. Quippe fœdera indies iniri videmus, quorum præſtatio futuro tandem tempore ab utraque parte expectanda eſt, atque adeò ſunt pacta quæ ille dixit mutuæ fidei. Quin etiam Legati, Mercatores, aliíque peregrinantes in regna extera, ſatìs ſunt tuti, etſi ex hac ſententia ſunt hoſtes, & qui in poteſtatem exterorum jam devenerint; Hobbiana enim ratio docuit exteros utpote *fortiores, hos infirmiores ad præſtandam cautionem futuræ obedientiæ, (ni velint potius mori) jure cogere poſſe, & nihil abſurdius cogitari poſſe, quàm ut quem debilem in poteſtate tenes, eum amittendo, fortem ſimul & hoſtem facias. Cap. 1. §. 14.* Verba autem illa cautionem futuræ obedientiæ ſatìs innuunt, id quod poſtea pluribus exprimit. Nullam cautionem illi videri ſufficientem præter unionem quâ in eandem concedant homines civitatem, eidémque imperio per omnia ſubjiciantur: quod quàm malè cum Legatorum, & commercii jure congruat, nemo non videt. Verùm ſi & jure poſſint & velint legati, alíique peregrè agentes, ſe ſe aliis per omnia ſubjicere, nulla Lex naturæ exteros (ex Hobbii ſententia) obligaret ad ullos benevolentiæ actus externos, ſed liberum illis eſſet eligere, an velint ſignificare ullo indicio, quod actum externum poſtulat, ſe hanc deditionem acceptare, an innocentum ſanguine oculos ſuos paſcere mallent. Non movebunt hæc opinor Hobbium, aut ejus diſcipulos qui reconditioribus ejusdem diſciplinæ myſteriis penitiùs fuerint imbuti. Perſpecta enim ipſis & exoptata ſunt hæc & hujusmodi alia innumera conſectaria: Viſum eſt tamen ea obiter attingere, & ſimul ob oculos ponere, ut experiantur ingenia eò usque nondum depravata, an ipſorum ratio, totáque iis inſita humanitas ab hujusmodi dogmatum monſtris non abhorreant. Hujus autem loci ſcopus is tantùm eſt, ut ab actibus hominum, velut ab effectibus obſervatione & perpetuâ experientiâ notis evincam tam hominibus ſingulis (ſe-

(ſepoſito ſocietatis Civilis influxu) quàm civitatibus diverſis majora ut plurimùm accreſcere commoda ex innocentia, gratitudine, fide, & humanitate, cæteriſque virtutibus lege naturali præſcriptis, quàm à violentia, ingratitudine, perfidia, vitiiſque cæteris, ibidem vetitis, ut hoc velut naturali præmio, ac contrariis malis, velut pœnis ex ipſa hominum natura talibus actibus annexis & accedentibus intrinſecæ fœlicitati quæ in virtute continetur, clariùs innoteſcat obligatio naturalis ad externam his legibus obſervantiam præſtandam. Conſpicimus innumeros, quorum nihil planè, intereſt, ad commune incendium reſtinguendum ſponte ſuâ, absque ulla legum Civilium vi, concurrere. Conſpicimus indies mendacia, fraudes, vim tenuioribus illatam etiamſi in foro Civili nequaquam detegantur, nedum puniantur, adeò exoſos, ſæpe etiam contemptos miſeróſque homines reddere, ut ipſa ignominia, quæque indè ſequuntur anguſtiæ, amicorum inopia in pœnis meritò cenſentur. Non raro etiam contingit, ut illi quorum flagitia eos exoſos meritiſſimè fecerunt, mori prætulerint, quàm infames vivere; aliique (animo ſatìs ſcelerati) infamiæ vitandæ causâ ſe à multis flagitiis contineant: Pari etiam ratione obſervare licet obſervantiam Legibus naturalibus præſtitam ab honore, quem plerique nullo legum Civilium juſſu bonis deferre ſolent, Honeſtatis nomen apud Ethnicos adhuc Romanos obtinuiſſe. Innumeráq; ſunt commoda quæ absque authoritate legum, ſolo privatorum arbitrio, quotidie tribuuntur innocentibus, gratis, fidis, benevoliſque potiùs quàm improbis (qualia ſunt contractus mandati, oppignorationis mutuò dati, ſocietatiſque, executio teſtamentorum, & ſucceſſio in bona defuncti) eáque ſatìs oſtendunt pronos eſſe homines ad probitatem remunerandam. De Civitatibus autem diverſis, quæ perfectiſſimè ſunt in ſtatu Naturæ, manifeſtum eſt; (1) Quanquam aliquando inter eas bella contingant, ea tamen non ideo eſſe utrinque juſta (vide Grot. *de Jure belli Lib. 2. cap. 1.*) ídque utraque

pars

pars bella gerentium fatetur, quanquam unà tantùm juſtè bellum ſuſcipere poteſt: & (2) quod hîc maximè ſpectatur, factum præterea neminem unquam vidiſſe, vel antiquiſſimis monumentis legiſſe, omnes Civitates in omnes bella geſſiſſe, quod tamen Hobbius ſe demonſtrâſſe jactitat *Cap.1.§.12.* (3) Immò videmus multas Civitates cum aliis fœdera mutuæ fidei per multos annos ſummâ religione ſervâſſe: & hinc utrique utiliſſima in pace commercia extitiſſe, auxiliáque mutua pro re nata in bello miſiſſe, etſi periculum ipſis exinde impendebat. Hoc autem adeò manifeſtum eſt ut fruſtra ſit ex hiſtoriis exempla afferre, cùm vix ullum uſpiam bellum quod magni eſſet momenti geſtum ſit, quin vel utrinque, vel ab altera ſaltem parte ſocii ex aliis Civitatibus aliquam periculi partem ſubiêre.

§. LVI. Hîc autem ſi quis regerendum cenſeat id fieri, ut Civitatum diverſarum vires in æquilibrio quodam ſerventur atque ob metum aliarum, ne creſcente unius potentiâ, ipſæ tandem abſorbeantur. Reſpondeo; Nos hoc in loco de facto tantùm quærere, an ſoliti fuerint homines in ſtatu Naturæ alii aliis ſubvenire, pactáque mutuæ fide præſtare etiam quæ periculum habeant conjunctum; atque ex hoc dato deducere velle paria in paribus caſibus ab hominibus probabili ratione expectanda eſſe; adeoque nec fruſtra eſſe etiam illo in ſtatu Naturæ fidei pacta, nec ſine ratione eum facere qui prior præſtat id quod ſe facturum ſuſceperit, ut oſtendamus eſſe cauſam, cur quiſpiam (etiamſi non ſit ejuſdem cum alio civitatis) incipiat illi benefacere, nec neceſſe habeat homini ejuſmodi velut feræ dente minanti vim inferre. Enimvero Hobbius hominem homini lupum eſſe (niſi ſub eodem ſint imperio Civili) ſtrictiore ſenſu, quàm qui adagio locum facit, eſſe contendit, ut illic etiam nobis neceſſe ſit ad ferinam rapacitatem recurrere. Videantur ejus verba in Epiſtola Dedicatoria *Lib. de Cive* præmiſſa; Immo illa molliùs & pro Genio Epiſtolico civiliter dicta ſunt, Poſtea in *lib. de Homine Cap.10.§.3.* ubi ſeveriùs philo-

philoſophatur, homines docuit *lupos, urſos, ſerpentes (qui ultra famem rapaces non ſunt, nec niſi laceſſiti) rapacitate & ſævitiâ ſuperare.* Hæc ego in humani generis contumeliam prorſus indignam dicta exiſtimo (rectè an ſecùs judicent lectores humani) eadémque experientiæ perpetuæ repugnare. In his tamen fundamenta ſuæ Politiæ jecit Hobbius, quæ quidem ſi vera eſſent, impoſſibile planè eſſet tam rapacia animalia congenerum ſanguinem ſemper ſitientia, in Societatem reducere.

Hobbiana enim methodus hoc faciendi, nempe per pacta, quibus ſinguli jus ſuum reſiſtendi in perſonam Civilem transferre dicuntur, nihil efficiet. Talia enim animalia pactorum ſeu promiſſorum conſcientiâ non contineri poſſunt in officio, quin poteſtatem Principi datam ſtatim ſibimet repoſcant & reſumant.

At ſi maxima pars Civium pacta, quibus principem fecerunt, irrita facere voluerit, evaneſcit omnis illa vis pœnis coercendi datæ fidei violationem; propter quam ſolam contendit Hobbius pacta in ſtatu Civili eſſe valida, quæ in ſtatu Naturæ ad actus externos non obligârunt. Homines ſi tam malæ eſſent fidei, quàm ab illo dicuntur eſſe, nihil virium principi quem eligerunt contribuere poſſunt, quibus aut rebelles in ſeipſum, aut injurios ſubditis ſuis puniret; ideoque propter defectum ſecuritatis diſſolveretur, ſecundùm illius principia, Civitas, ſtatim poſtquam conſtitueretur, & omnes in ſtatum belli, quem finxit naturalem eſſe, reciderent. Neceſſe eſt ut pacta obligent ad actus externos illos per quos datur principi vis puniendi Legum ſuarum violatores, & per quos eadem illi vis conſervatur. Non poſſunt autem pacta hæc hanc obligandi vim recipere à principe jam conſtituto, & conſervato. Cauſæ enim vires priores ſunt viribus effecti ab illa conſtituti; ideoque neceſſe eſt ut vis pactorum quibus civitas conſtituitur, reſolvatur in aliquid quod naturâ prius eſt, & antiquius viribus puniendi, quas habet civitas poſtquam conſtituitur.

Nec

Nec quicquam idoneum reperiri poteſt præter naturam hominum,& voluntatem,ac naturam primæ cauſæ indè aliquatenus cognitam. Hæc ſi non ſufficiant ad legum naturalium notitiam, ac reverentiam hominis cujusvis menti ingenerandam, & ad mores etiam illius externos ad innocentiam, fidem, gratitudinémque conformandos; fruſtra eſt ſperare hominem malum, futurum eſſe civem bonum. Nam ſuffoſſis fundamentis corruit ædificium quantâcunque elegantiâ iis ſuperſtructum, & chylus depravatus in ſanguinem ſalubrem nunquam tranſit. Verùm ſufficiant hæc de definitione & obligatione Legum Naturalium generaliter dicta.

§. LVII. Horum quæ diximus ſummam in hac propoſitione accipiat lector; quam ad imitationem Datorum Euclidis (quæ praxi commodiſſimè adaptantur) efformavimus. Datis à rerum natura à voluntate primæ cauſæ determinatâ manifeſtis indiciis, quòd Bonum Commune rationalium omnium, bonorum omnium in hominum poteſtate ſitorum maximum ſit, & quòd ejus proſecutio diligentiſſima, ſummâ, quam ſinguli aſſequi poſſunt, fœlicitate naturaliter remunerabitur, ejus autem neglectus parili miſeriâ mulctabitur, datur ſcire cauſam Primam voluiſſe homines ad illius proſecutionem diligentiſſimam obligare, vel, quod eodèm recidit, datur promulgatio primæ, & generaliſſimæ Legis Naturalis. Vel ſic breviter; Datâ notitiâ neceſſariæ dependentiæ fœlicitatis ſingulorum à proſecutione Boni Communis,datur ſcire ſingulos teneri illud proſequi. Probatur hæc propoſitio evidentiſſimè, è ſolis definitionibus legis naturæ, & obligationis, quas antea dedimus. Dari autem illa omnia quæ in ſubjecto hujus propoſitionis ſupponuntur,latiſſimè è phænomenis naturæ rerum omnium, hominum verò præſertim, evicimus. Eorum autem ſumma in hoc Lemmate fundamentali continetur. Qui quantùm in ipſo eſt,optimè conſulit toti rationalium aggregato, optimè pariter conſulit partibus eidem toti

intrin-

intrinſecis, & ab ejus influxu omnia accipientibus; ſibique adeò ſpeciatim; quia, ut plurimùm, in poteſtate uniuſcujusque eſt plus ad ſuæ mentis & corporis ſtatum optimum conferre, aliis prorſus illæſis, quàm alterius cujuscunque; atque hoc idem totius aggregati perfectionem adauget. Notiſſimum autem eſt ſingulorum hominum fœlicitatem, præſertim externam, ab auxilio, aut ſaltem à permiſſu aliorum pæne omnium rationalium, ſaltem remotè & aliqua ex parte, pendere. Ita ſcilicet experimur voluntate primæ Cauſæ omnes Syſtematis mundi partes, & vires inter ſe mutuò implicari, ut nihil ſit quod non alteri cuivis corpori, aut momentum afferre poſſit, aut impedimentum, ſi non nunc ſaltem poſthæc. Hoc idem in humanis potentiis magìs eſt conſpicuum, quia (propter accedentes motibus noſtris corporeis mentis vires) facultates eorum latiùs ſe diffundunt. Rem meliùs explicare nequeo quàm per comparationem cum libra. Manifeſtum enim eſt particulas minimas ponderis in altera lance poſiti aliquid facere ad retinendum pondus quantumcunque æquale in oppoſita lance ſuſpenſum in æquilibrio; ſuæ nempe parti momentum addit, & oppoſitæ impedimentum. Similiter in rerum natura, ſi Peripateticorum ſumatur hypotheſis, quævis Terræ particula ad totius Terræ Librationem ſupra ſuum Centrum nonnihil confert. Aut ſi magìs arrideat hypotheſis Carteſiana, unaquæque hujus, quo volvimur, vorticis pars propter omnium conatum ad recedendum à centro eſt veluti in Libra reverſa, & pro ratione ſuæ ſoliditatis, ac motûs aliquid contribuit ad æquilibrium illud inter totius ſyſtematis partes ſimul conſideratas quo totum ſyſtema conſervatur. Haud diſſimili ratione conſiderare ſolent rerum Civilium periti diverſarum Civitatum potentias, velut inter ſe libratas: unde fit, ut altera alteram abſorbere non poſſit. Et pari planè modo ſi ſinguli homines conſiderentur ſine Communi, cui ſubjicerentur, rectore (uti nullum habent

 diver-

diverſæ Civitates) reſtat tamen illis proportio quædam inter vires naturales quibus ſe tueantur, & inter neceſſitates quibus omnes urgentur: Eadémque Argumenta quæ efficiunt, ut Civitates diverſæ exerceant inter ſe commercia, & contra hoſtes Communes conſocientur, curéntque ne una alias abſorbeat, valerent pariter apud ſingulos ut pacta inter ſe inirent quibus mutua ipſorum commoda muniri poſſint, & indies augeri. Similitudo inter caſus, ſeu conditiones omnium hominum planè naturalis eſt; & naturalis pariter eſt illis neceſſitas ratiocinandi à periculis, nec non à bonis, quæ ſimilibus conſpiciunt obvenire, ad paria quæ ipſis etiam contingere poſſint. Hinc omnes ſpe, vel metu moventur propter ea quæ aliis ſimilibus fiunt, & ſibi mox illum mala minitari neceſſariò cenſent quem vident innocentem invadere; ſuæque ſecuritatis judicant fundamenta convelli ab illo qui pacta violat, aut gratitudinis dirumpit vincula. Moveri argumento à ſimilitudine caſuum ducto non minùs eſt homini naturale, quàm naturale eſt corporibus impetu & pondere impelli: quippe ratio ipſis eſt pariter naturalis. Nec difficile eſt oſtendere rationem totam quæ futura reſpicit (quâ ſolâ reguntur actus humani propter finem eliciti) à ſimilitudine tali inter cauſas & effectus præteritos & futuros deduci. Naturæ itaque ſuæ conditione impellentur ſinguli ad innocentiam tuendam, fidem ſervandam & gratitudinem exercendam. Hinc autem neceſſariò librantur aliorum potentiæ ab aliis; & conſtituentur aliquæ amicitiæ, in quibus ſocietatum jaciantur fundamenta. Quanquam autem hæc aliquando à quibusdam exuantur ad tempus, & in quibusdam caſibus, certum tamen eſt id non ſæpiùs ab ipſis fieri quàm exuitur ipſa ratio, ſeu naturæ hominis pars potiſſima. Eadémque principia ipſis redeunt, non minùs certò quàm redit repulſa natura (nempe ratio ad tempus excæcata) ſeu quàm ipſi ad ſe redeant. Ratio itaque Naturalis, naturali hominum ſimilitudine ducta, homines

plerum-

plerumque (plerumque enim generalia rationis principia apud ipſos valent) impellit in mutua auxilia, præſertim verò ut vices rependant iis qui ipſis benefecerint, pro virili univerſis.

§. LXIII. Hæc autem diximus, ut cauſam oſtenderemus cur conſideremus homines univerſos velut totum quoddam cujus partes notâ naturæ & neceſſitatum ſimilitudine quodammodo connectuntur, & ſpem eſſe probabilem amicitiæ inter eos conciliandæ, præcipuè poſtquam quis ipſos benevolentiâ demereri cœperit. Lemmatis autem illius veritas, cujus mentionem paulò antea fecimus, quanquam quoad externa fœlicitatis humanæ adjumenta ex his aliſque antea dictis declaretur, luculentiùs tamen patet in iis fœlicitatis noſtræ partibus, quæ in propria cujusque poteſtate præcipuè ſunt poſitæ; id eſt in tranquillitate animi ſecum per omnia conſentientis, in regimine affectuum, & læto rectè factorum ſenſu, ſeu gaudio quòd ad finem maximum per media maximè idonea pro virili contenderit; & in rationalibus divini favoris præſagiis. Cætera nempe bona quæ benefaciendo aſſequi non poſſumus velut ὐκ ἐφ' ἡμῖν, ex ipſis Lemmatis verbis excluduntur, adeoque ejus veritatem incertam facere nequeunt, licèt ipſa ſint incerta. Non enim expectandum eſt ut quæ hominibus ſunt impoſſibilia actuum humanorum, ad bonum commune aliquid conferentium, præmia ſint naturalia: Abundè ſufficit ad probandum quòd prima naturæ cauſa ad boni publici proſecutionem nos obligare vellet, quòd ea quæ jam diximus præmia certa fecerit; atque inſuper majorem dederit certitudinem quòd hâc ratione hominum benevolentiam, ac auxilium conciliabimus, quàm quòd vi, & dolo omnes aggrediendo ſecuritatem nobis acquiremus. Effecta hæc actuum aliorum hominum naturaliter ſunt contingentia, ideoque ratio humana ſuo officio fungitur, ſi dirigat ad eam partem ſumendam, quæ contingit ut plurimùm. Lucri enim ut plurimum contin-

 gentis

gentis certus quidam eſt valor (uti patet non modò in luſibus aleæ, cæteríſque illi ſimilibus, verùm etiam in agricultura, & mercatura, iíſque ferè omnibus in quibus humana occupatur induſtria) atque hoc eſt præmium naturale prudentioris electionis. Quanquam itaque aliquando contingere poſſit, ut qui Hobbianis artibus, vi nempe, & dolo, ſecuritatem ſibi quæſiverit, damna quædam evadat quæ prudentia potiùs expectaret illum obruitura eſſe, aut etiam aliqua ſibi acquirat commoda, quæ prudentiùs agenti deſint, hæc tamen non probant eorum ratiocinationes rectiores fuiſſe, nec naturam hæc præmia ejusmodi actibus ut plurimùm conjunxiſſe. Quemadmodum contingere poteſt ut, qui ſuſceperit duabus aleis duos primâ vice conjicere ſenarios, vincat eum qui æquâ ſorte contenderit illud id non effecturum, nihilominus demonſtrabile eſt à natura, ſeu figura cubica aleæ dari 35. caſus in quibus id non eveniet, contra unum in quo id contingat; atque adeò tantò pluris valere hujus quàm illius expectationem: atque hanc inter expectationum valores differentiam meritò æſtimari poſſe velut lucrum ſeu præmium naturale prudentioris electionis. Similitérque de damno, ac pœna imprudentis electionis pronunciandum eſt. At ſi exemplum è Phyſiologia deſumptum magis allubeſcat, (quanquam illic ad calculi ἀκρίβειαν res perduci nondum poſſit) hoc ſtatim occurrit. Ventriculus ac inteſtina alimentum concoquendo, hepar bilem ſeparando, cor ſyſtole & diaſtole ſuâ fungendo, directè quidem totius corporis valetudini inſerviunt, ſimul etiam ſuam ſanitatem quantum in ipſis eſt, optimè tuentur: contingat tamen aliarum partium defectu aut morbo, ut hæ, ſine ſuo vitio, debito alimento defraudentur. At quoniam id certiùs eveniet ſi ipſæ toti corpori deſint, hoc ipſo quòd ut plurimùm contingat ipſas per ſuarum functionum miniſterium diutiùs conſervari, reportant aliquid quod præmii naturalis imaginem gerat, adeoque rei noſtræ illuſtrandæ inſerviat. Quoniam autem Lemmatis hujus

veriſ-

veriſſimi cognitio, uti aliarum omnium veritatum de effectis cauſiſque naturalibus notitia, menti humanæ imprimitur è rerum natura à voluntate Cauſæ Primæ ad id determinatâ, manifeſtum eſt cauſam primam efficere ut illud verum eſſe cognoſcamus. Præterea autem, cùm aſſenſus huic Lemmati datus naturaliter ſuadeat, & impellat ut publico bono ſtudeamus, non minùs verè dicitur Cauſam primam hoc idem hoc modo ſuadere. Nullum enim eſt periculum ne cauſam primam ullius mali auctorem faciamus, dum effecta tantùm naturalia ac neceſſaria illi velut cauſæ tribuimus. Mala enim omnia moralia fiunt per interventionem humanæ ignorantiæ, inadvertentiæ, temeritatis ex aliquo libertatis noſtræ abuſu. Suadet itaque prima cauſa eadem illa quæ ſuadet rectæ, id eſt, veræ rationis judicium de neceſſariis ad finem hunc ſummum per media maximè idonea obtinendum. At qui ſuadet per argumenta à maximis præmiis, pœnisque, quas ipſe omnibus major ſapientiâ, bonitate & potentiâ, actionibus noſtris, ſuisque monitis annexuit, ejus monitum *Lex* eſt; & hoc ipſo nomine quòd ſic nobis quicquam ſuadeat, eſt *Legislator*. Quod *factu optimum* judicârat Senatus Romanus, etiamſi propter defectum in numero eorum qui conveniſſent, aut in loco, aut tempore, aut propter interceſſionem Tribuni, in legem ratam non tranſiret, Auctoritatis tamen nomen ſibi vendicavit, ut indicat Dio Caſſius *Lib. 55*. multò verò magis auctoritate munitum cenſebitur, quicquid ad Bonum commune factu optimum eſſe ſine ullo defectu cauſa prima indicavit, & præmiis pœnisque (mediante licèt cauſarum ſecundarum naturâ ab ipſo determinatâ) ſanxit. Ejus enim voluntas, ſemper hoc ipſo quòd eſt prima, cauſa ſuprema eſt, ſapientiſſima, optima potentiſſimáque, aliæ enim nihil habere poſſunt quod ab ipſo non acceperint: & propter infinitam ſuam perfectionem Voluntas ejus ab Intellectûs ſui dictatis diſſentire non poteſt.

His tandem peractis facile eſt oſtendere, quomodo Leges Naturales ſic definitæ vim habeant imperandi, vetandi, permittendi, &c. nec difficile eſt definitionem noſtram cum illis quæ apud probatiſſimos Authores reperiuntur, per commodam ambiguorum verborum, quibus uſi ſunt, interpretationem conciliandi. Verùm hæc Lectorum curæ relinquere viſum eſt.

CAPUT VI.

De iis quæ in Lege Naturæ *generali continentur.*

§. I. STabilito in præcedentibus univerſali præcepto de proſecutione Boni Communis, neceſſarium videtur in iis quæ ſequuntur, explicare; (1) Quænam illa ſint quæ intra ambitum Boni Communis complectimur? (2) Quænam actiones ullatenus pertinent ad ejus proſecutionem, atque adeò hâc lege quadantenus dirigantur?

De priore hæc tantùm breviter hîc dicenda veniunt, & iis quæ in capite *de Bono* diximus adjicienda. Quoniam Syſtematis illius, cujus bonum hîc præcipuè ſpectamus, partes ſunt Deus & homines, ſequitur ea omnia huc pertinere, quæ in Dei honore ſeu gloria, & hominum fœlicitate integra continentur, aut quæcunque eorum mentes & corpora perficiunt. Præterea quoniam aggregatum hominum omnium (ut alia pleraque è multis conflata) commodiſſimè reſolvitur primò in partes majuſculas, mox illæ in minores, atque hæ tandem in minimas; ſcilicet, primò in gentes ſeu nationes varias, deinde in familias, & ultimò in homines ſigillatim ſpectatos; pari ratione quæ hominibus bona ſunt, ea gentibus integris aut etiam pluribus aut univerſis proſunt; qualia ſunt ea de quibus præcipit Moralis Philoſophia & Jus Gentium (quæ duo inter ſe admodum ſunt affi-

affinia;) alia ſunt uni Civitati, ſeu hominibus ſub uno regimine Civili commoda, de quibus leges eorum Civiles præcipiunt; alia unicæ familiæ utilitates ſpectant, de quibus œconomicæ agunt regulæ: Denique alia ſunt unico cuivis homini propria commoda, de quibus præcipiunt tum Logica, & Diætetica, tum diſciplinæ omnes prædictæ; quatenus Ethica limitat actiones ſingulorum ad propria commoda ſpectantes, per reſpectum ad Bonum omnium rationalium; Dei ſcilicet honorem, aliorúmque omnium hominum jura: Politiæ autem Leges quemque limitant per reſpectum ad Civitatis ſalutem; Oeconomica per familiæ curam. Una autem generalis Naturæ Lex ſimul proſpicit & toti rationalium ſyſtemati, & partibus ejus juxta rationem quam illæ habent ad totum.

§. II. Multorum ſanè errorum occaſionem dediſſe videtur, quòd aliqui crediderint, Ethicam hominem velut ſolitarium inſtituere, ſine reſpectu ad alios; cùm tamen Juſtitia univerſalis, quæ omnium virtutum Moralium eſt ſumma, ſit ἀλλότριον ἀγαθὸν, totáque fere ad alios referatur. Immò ſi res penitiùs introſpiciatur, patet veram Ethicam homines inſtituere ad ſocietatem longè ampliſſimam cum Deo, hominibúſque univerſis ineundam, & conſervandam. Abſtrahunt ſanè multa ejus præcepta à conſideratione tam ſocietatis Civilis, quàm ſacræ, *i. e.* ad neutram harum limitantur; ſed tamen ad eas omnes pertingunt, iíſque omnibus ſummam virtutem & decus impertiunt. Notandum enim eſt minores omnes ſocietates, earúmque poteſtates, & actiones limitari è reſpectu ad Bonum ſocietatis majoris ac ſublimioris. Sic Civitates nihil præcipere tenentur contra Jus Gentium. Leges intelligo illas Naturales quibus diriguntur omnium Civitatum, & ſingulorum hominum actiones erga univerſos, è quacunque fuerint Civitate; aut (ſi nondum velut in Civitatis formam redacti ſpectentur) quales ſunt quæ præcipiunt de Innocentia erga innocuos, & fide ac gratitudine: Pari

ratione,nec ad familiæ, nedum ad unius hominis commoda acquirenda, violandæ ſunt Leges Civiles, quibus Civitatis ſalus continetur.

§. III. Motus animi hæc ritè curantis eſt prorſus Analyticus, à magis compoſitis ad ſimpliciora procedens; ut prior & potior ſit totius ratio, partim deinde ſuccedat cura: nihil interim partibus decedit ex hac methodo, ſed è totius Fœlicitate illæ omnes ſuam ſibi decerpunt proportionatam fœlicitatem. Totum enim nihil aliud eſt quàm partes conjunctim, & in ſuo ordine, mutuâque ad invicem relatione conſideratæ: adeoque totius Bonum nihil eſt aliud quàm Bonum per omnes partes ſecundùm naturalem earum ad ſe invicem relationem, diffuſum. Ideoque cùm requiritur ut totius prior ratio habeatur, nihil aliud requiritur quàm ut inprimis curetur ne violentur fides, gratitudo, cæteráque auxilii mutui vincula; quibus omnes inter ſe conjunguntur, omniúmque ordo ad alios conſtituitur, & conſervatur. His enim velut vaſis ſanguiferis & Nervis per totum corpus diſperſis humani generis partes velut unius corporis membra uniuntur inter ſe & officia mutua ſibi præſtant; ſive fuerint ejusdem Civitatis, ſive non. Per hæc enim vincula fit ut ſæpenumero aliorum conſiliis & prudentiâ ſapiamus, aliorum virtutibus meliores evadamus, aliorúmque viribus invaleſcamus, ad ea quæ nobis uſui ſunt acquirenda, & conſervanda; aliorum denique divitiis diteſcamus: Quoniam autem notum eſt perfectiones illas animi, quæ virtutum intellectualium,& moralium nominibus innoteſcunt,nec non corporis vires, ac divitias ea eſſe bona quorum copiâ ſingulorum Fœlicitas rectè æſtimari ſolet; ſequitur hæc omnia cùm per pactorum fidem, gratitudinem,humanitatem,&c. in commune conferentur, eſſe Bona communia, Fœlicitatem communem conſtituentia. Is fateor communis Fœlicitatis cumulum auget qui vel uni prodeſt, aliis omnibus illæſis; at hoc conſultò fieri non poteſt ſine cura, ne aliorum jura violentur; nec hoc curabitur ſine benevolentia

erga

erga omnes diffuſa, quæ Jura Dei, & Gentium aliarum, patriæ & familiæ noſtræ ſpectat; in quibus omnibus latiſſimum Bonum pluribus Commune continetur; ideoque hoc neceſſe eſt curari, ſi vel uni prodeſſe velimus ſine culpa; ejúsque cura in omnium Legum (non modò naturalium, ſed & poſitivarum quæ promulgantur, ſive ſacræ fuerint ſive civiles) conſiderationem & obſervantiam nos deducet. Certiſſimum enim eſt omnes leges bonas, immò & omnia ſapientia parentum monita, ac Philoſophorum conſilia, eundem finem ultimum reſpicere; adeoque prout magìs vel minùs neceſſaria fuerint ad hunc finem, ac magìs vel minùs manifeſta è rerum naturis, eatenus ad Legum Naturalium vim accedere, aut ab ea recedere.

§. IV. Denique ſi quis id culpet quòd aggregatum omnium rationalium habere in ſe diverſas Nationes, Civitates, & Familias jam jam diſtinctas ſupponam, & earum geneſin è Chao confuſo non explicem. Reſpondeo (1) Confuſum adeò ſtatum humani generis non eſſe neceſſariò ſupponendum ad explicandam civitatum & familiarum geneſin; immò, ſolâ ratione judice, probabilius eſſe humanum genus, omnéſque adeò civitates, ac familias ex unius viri cum fœmina conjugio prodiîſſe, omnémque adeò authoritatem à paterna naturaliſſima ortum ſumpſiſſe. 2°. autem etiamſi omnes homines nullâ inter ſe cognatione teneri ſupponerentur, methodum tamen noſtram ad Civitatum, & minorum civitatum geneſin explicandam ſufficere; quoniam naturaliter manifeſtum eſt neceſſarium, primúmque medium ad Bonum commune hoc eſſe, ut eorum aggregatum (ſi ad conſtitutionem unius civitatis non conſentirent omnes quod videmus nunc non exiſtere) in diverſa corpora politica divideretur uni Deo ſubordinata; atque hæc in minores ſocietates, ac familias diſtribueretur; ut ita ſingulis tandem bona quædam propria fierent in commune ab illis conferenda, juxta præcepta poſthac tradenda: prorſus uti ſi ſtatum materiæ, motûſque particularium è quibus

fiat animal, conſideremus in ovo nondum incubato, manifeſtum eſt ad earum omnium communem perfectionem facere hoc tantùm, ut cumprimis illæ in diſtinctas animalis partes formarentur, quibus ſingulis ſua tribuerentur munia ad communem ſanitatem inſervientia. Sed ut Medici ſupponunt animalium partes formatas, ita *Philoſophi Morales* ſocietates conſtitutas. Nihilominus illa quæ diximus de Origine dominii in rem neceſſarias, ſepoſitâ cognitione eorum quæ in Hiſtoria ſacra traduntur, pariter explicant Originem dominiorum in Perſonas, Paterni & Civilis in familias & Civitates, adeoque fundamenta (quæ ratio ſola aſſequi poſſent) jurium in omni ſocietate neceſſariorum.

§. V. Ad 2am quæſtionem ſic univerſaliter reſpondemus. Omnes actiones humanas quatenus ratione, conſilio, aut habitu in hominem introducto ordinari poſſunt ut media ad Bonum commune, intelligimus ad illius proſecutionem conducere. Súntque vel actus eliciti intellectus, aut voluntatis & affectuum, vel actus imperati, id eſt, voluntariè determinati corporis.

Inprimis itaque in Lege Naturali (quæ proſecutionem Boni communis pro virili noſtra imperat) præcipitur ut vires exeramus naturales intellectûs, ſeu ingenii noſtri circa res omnes, & perſonas quæ huc à nobis ullatenus dirigi poſſint, ut Habitum illum acquiramus animi qui præ cæteris huc facit, & *Prudentia* dicitur. Illius autem fundamentum ponitur in vera Naturæ quidem univerſæ, præſertim verò rationalis, ſcientia: præcipuæ autem ejus partes ſunt finium præcipuorum, (quorum maximus eſt is quem quærimus) & mediorum illuc facientium cognitio practica. Tota enim conſiſtit in aſſenſu practicis dictaminibus dato; His autem utriſque acquirendis inſerviunt operationes animi; (1) *Inventio*, quæ è præſentium obſervatione, & ex opportuna recordatione præteritorum conſiſtit: & (2) *Judicium* tam noeticum, quàm dianoeticum in ratiocinatione,

& methodica veritatum diſpoſitione conſiſtens: Unde colligere licet naturam veræ Logicæ uſum nobis commendare; atque etiam intelligamus quo ſenſu imperentur naturaliter illi actus, habitusque qui dicuntur in Inventione *ſagacitas, εὐβουλία, Cautio, ἀγχίνοια, δεινότης.*

In Judicio *σύνεσις, γνώμη* &c. ſi artificialibus nitatur argumentis, dicitur; at ſi Judicium idoneo nitatur teſtimonio, *Fides* appellatur. Hæc omnia in quantum in ſingulorum Poteſtate ſunt, ac neceſſaria ad ſummum finem, illâ lege præcipiuntur.

§. VI. Effecta autem Prudentiæ immediata, generaliſſima, nobisque intrinſeca ſunt (1) *Animi Conſtantia*, quâ dictaminibus ejus, utpote quæ ſunt immutabilis veritatis, & omnibus circumſtantiis ſunt accommoda, ſine ulla fluctuatione adhæremus. Eſt enim quædam judicii practici de fine & mediis optimis, ac voluntatis illud ſequentis immutabilitas, quæ immediatè procedit è percepta immutabili veritate propoſitionum practicarum, in quibus de fine & mediis neceſſariis pronunciatur: Prudentia ita ſe habet ad inconſtantiam, uti Scientia ad aſſenſum contradictoriis ſimul propoſitionibus datum. Conſtantia autem in proſecutione maximi hujus finis, dum pericula imminent, & difficultates obſtant, eſt *Fortitudo*; eadem permanens dum mala patimur, dicitur *Patientia.*

2. *Moderatio* eſt effectum Prudentiæ affectus & conatus intra eum modum (ſeu menſuram) continentis qui finis bonitati, & mediorum neceſſitati ac utilitati maximè convenit. At quia Prudentia animum ſemper dirigit ad finem optimum integrum, ſeu ſecundùm omnes ejus partes quærendum, & ad uſum omnium mediorum neceſſariorum, eapropter vera Moderatio ab *Integritate* divelli non poteſt, nec à *Diligentia* ſeu *induſtria.* Supponimus autem in data deſcriptione Moderationis, notum eſſe & conceſſum affectus intenſiſſimos, ac conatus vehementiſſimos hominum circa ſummum finem, mediáque ad illum ſummè neceſſaria

ex

ex lege Naturæ generaliſſima imperari: Hoc autem dato,& inventâ proportione inter quemvis alium finem ac ſummum, uti & inter uſum ac neceſſitatem aliorum quorumlibet mediorum, parilis proportio inter affectus & conatus his in caſibus debitos poterit reperiri.

§. VII. Ab hac autem Moderatione quam cum ſumma vehementia circa finem & media optima conciliavimus, nihil (ut opinor) diſtat *Mediocritas* illa, quam velut virtutis omnigenæ formam deprædicant Peripatetici, ſi benignâ interpretatione explicetur. Fatemur interim moderationem in actibus voluntatis ac affectuum præcipuè conſpici; quoniam tamen inveſtigatio ac determinatio menſuræ, ac proportionis, quæ illi eſt intrinſeca, eſt peculiaris quædam vis intellectûs; atque inſuper quoniam modus quidam figendus eſt inquiſitionibus intellectûs, ne dubitatio & cautio in perpetuam abeat ſcepſin, ac ne diligens cauſas inquirendi ſtudium faceſſat in ineptam curioſitatem, viſum eſt hîc moderationem imperatam eſſe oſtendere, indéque ad actus voluntatis eâdem lege mandatos tranſire: Illi autem omnes generaliſſimo nomine *Benevolentiæ* ampliſſimæ quidem & efficaciſſimæ comprehendi poſſunt. Hæc enim ſe ſe exerit in omnigenis affectibus, & conatibus quibus quæ Deo, hominibúsque grata ſunt, procurentur, aut horum alterutri ingrata ſummoveantur. Quoniam autem ejusdem eſt Benevolentiæ curare,ne quid fiat Bono Communi oppoſitum, & id ipſum, ſi quo caſu admiſſum fuerit, corrigere ac emendare, hinc generalis hujusce virtutis pars quædam intrinſeca eſt *Æquitas* illa quæ voluntatem denotat per prudentiæ regulas præparatam ad ea corrigenda, quæ Lege forſan, aut Judicio civili ſecùs fuerint determinata quàm Boni Communis ratio in datis Circumſtantiis poſtularet. Fit enim haud rarò ut per verborum generalitatem, aut aliquam humanæ mentis in ipſis Legiſlatoribus & Judicibus imbecillitatem, omnes qui evenire poſſint caſus providere nequeuntem, ab hoc ſcopo in quem ſince-

ſincerè collimaverint, Rectores aberrent. Poſtulat autem Boni communis amor ut ipſi (poſtquam casûs præſentis circumſtantias pleniùs expenderint, quàm ab ipſis fieri poſſit cùm è longinquo proſpiceretur) illa emendent, è perfectiore notitia rerum coràm poſitarum, quæ minùs fœliciter conſtituta fuerint de rebus iisdem eminùs & imperfectiùs proſpectis.

E Lege hac naturali omnem ſuam authoritatem derivat Sententia ex æquo & bono pronunciata, adeoque hîc verus eſt æquitatis fons: nec importuna eſt ejus mentio hoc in loco; quanquam fatemur uſum ejus valdè conſpicuum in corrigendis legibus civilibus non adeò diſtinctè hîc explicari poſſe, ubi Legum Civilium conſtitutio ſeu generatio nondum fuerit explicata. Nihilominus quoniam alios ea habet uſus, nempe in caſibus in quibus ſilent Leges Civiles, & in legibus civilibus ferendis quæ æquæ ſunt *facienda*, ea hoc in loco non erat ſilentio prætereunda.

§. VIII. Summa eorum quæ hactenus dicta ſunt, huc redit, quòd prudens erga rationales univerſos Benevolentia generaliſſimam Naturæ legem implet. Hæc affectibus, nec non conatibus omnigenis finem proponet optimum, modúmque eis eum præſcribet qui optimi finis aſſecutioni maximè inſervit, qui, hoc nomine, eorum modus eſt naturaliter optimus. Non enim opus eſt (ut ſentire videntur multi) ut variorum affectuum regimini diverſas virtutes aſſignemus, quandoquidem eadem cura finem quemlibet aſſequendi efficiet ut quæ illi favent *amemus*, eáque abſentia *cupiamus*, ac *ſperemus* ſi probabiliter futura videantur, & iis præſentibus *lætemur*: ac pari ratione faciet ut quæ illi ſunt adverſa *odio* habeamus, eáque dum abſunt *fugiamus*, ac *metuamus*, iis præſentibus *dolore* afficiamur. Ideoque ſi finis quem quærimus is ſit quem Lex Naturæ imperat, & ſi illius acquirendi ſtudium eidem Legi ſit conforme, omnium affectuum motus (utpote qui hinc ex humanæ

Natu-

Naturæ conditione pendent) illi ſtudio naturaliter erunt proportionati, niſi contingat intellectum in diſcernendis eorum objectis ſeu cauſis particularibus excæcari; quod tamen propter debitum quem ſupponimus finis amorem, unuſquisque quantum in ipſo eſt, præcavebit. Eadem hæc univerſalis Benevolentia, quatenus motus omnes voluntarios Bono communi oppoſitos in nobis coercet, corrigítque, eos præſertim quibus privata noſtra commoda publicis præponamus, *Innocentiam* in ſe complectitur, nec non *Lenitatem*, *Reſipiſcentiam*, *Reſtitutionem*, & *ſui Abnegationem*: quatenus conſtans, efficax & apertum benefaciendi propoſitum continet, efficiet ut benignè de aliis ſentiamus, quod *Candoris* eſt; & bona aliis promittamus, & præſtemus, quod *Fidei* munus eſt. Eadem verò, quoniam Boni communis notas cauſas majorem in modum diliget, *ſummè gratos* homines efficiet. Eſt enim *Gratitudo* nihil aliud quàm eximia Benevolentia erga pridem benevolos; nec ea ſanè quemquam obligat niſi ubi collatum eſt nobis beneficium ſine injuria aliis illata; & ad vices rependendas quoad poſſumus ſtimulat, ſed absque publicæ utilitatis detrimento. Denique idem Amor univerſalis etſi omnibus ſyſtematis Rationalium partibus grata facere ſtudet, eos tamen præ cæteris reſpiciet qui vel toti Communitati magis prodeſſe poſſunt & volunt (quales ſunt Deus, & qui ab ipſo rebus Civilibus aut ſacris præponuntur) vel quibus per naturæ noſtræ conditionem & ſtatum majorem in modum quisque prodeſſe poteſt; ut poteſt quisque *ſibi, ſuæque familiæ*, poſteris & conſanguineis in pluribus inſervire. In his autem paucis primæ ſpeciales Naturæ Leges, ac virtutum omnium & ſocietatum (Sacræ nempe, Civilis & Oeconomicæ) fundamenta continentur; atque inſuper oſtenſum eſt, quomodo idem affectus erga Bonum Commune ad omnia hæc munia ſufficit naturaliter, quia naturaliter oppoſitis ſibi motibus repugnat, & cauſas partésque ſui affectûs juvat. Unde liquet eandem legem quæ hunc affectum imperat, imperare ſimul

ſimul ut ei oppoſiti motus pro virili coerceantur, atque ut cauſæ cum eo conſpirantes juventur, nec non ut objecti illius proprii partes omnes, præſertim verò eæ quas dixi, reſpiciatur.

§. IX. Denique, hîc ſuggerere viſum eſt diſtinctionem inter actus neceſſarios, & indifferentes ortum ſumere è relatione quam illi habent naturaliter ad effectum, ſeu finem in univerſali hac lege propoſitum. Illi ſcilicet ſine quibus fieri nequit ut dictum finem promoveamus, neceſſarii ſunt. Illi verò quibus dantur alii æquipollentes, ſeu pariter efficaces in ordine ad hunc finem, indifferentes erunt: utpote de quibus Lex Naturalis non determinat an hoc vel illo modo facere oporteat, ſed ſollicita tantùm eſt ut aliquo ſaltem modo tantundem Bono communi conferamus. In his autem locus eſt ampliſſimæ *libertati*; atque etiam legibus poſitivis ejuſmodi libertatem intra fines anguſtiores limitantibus. Ego apud me hanc diſtinctionem inter actus neceſſarios & indifferentes illuſtrare ſoleo per comparationem eorum cum praxibus ad conſtructionem problematum Geometricorum inſervientibus. Earum enim nonnullæ adeò ſunt neceſſariæ, ut ſine illis problema conſtrui non poteſt: in plurimis autem quæſtionibus multi ſe offerunt modi Problema datum conſtruendi ſine ullo in Geometriam peccato, ut liberum ſit Geometræ nunc hâc mox aliâ uti conſtructione, ita tamen ut in omni quem ſumere poteſt praxeos modo, certis quibuſdam regulis ita determinetur ut in fine ad eandem prorſus quæſtionis ſolutionem perveniat. Prorſus utì liberum eſt Terrâ hominibus jam repletâ in cœlibatu, aut conjugio vitam tranſigere, in utroque tamen ſtatu legibus quibuſdam obſtringimur, ne quid contra commune Bonum committamus; ſed ei pariter utrobique ſtudeamus.

§. X. Interim tamen non æſtimavi neceſſarium eſſe ut hæc omnia in Legum Naturalium formam reducerem, & ſub ea coram oculis exponerem Lectori ea ſingula quæ

in

in lege generaliſſima contineri oſtenderim. Suo quiſque Marte exhibere poteſt legem de acquirenda & exercenda (perpetuò in ordine ad proſecutionem boni publici) prudentiâ, conſtantia, moderatione, benevolentia, &c. ſi modò recordetur earum formam è phænomenis naturæ manifeſtam hanc eſſe, vel huic ſimilem. Voluit prima naturæ rerum cauſa notum omnibus facere neceſſe eſſe ad communem fœlicitatem,& ad privatam ſingulorum ex illius proſecutione unicè ſperandam, ſingulos commune Bonum cum Prudentia, Conſtantia,&c. proſequi: vel datâ Lege de proſecutione Boni Communis pro virili noſtra, datur Lex imperans Prudentiam, Conſtantiam, Fidem, &c. Nec diſpar eſt ratio legum quæ jubent fidem dare & ſervare, ac gratitudinem exercere; hæc enim in actibus erga omnes prorſus rationales pariter locum habent. Alii verò multi ſunt actus humani qui licèt totius communitatis Rationalium bono inſerviant, certis tamen illius partibus immediatè & peculiari modo appropriantur: ideoque Proprietatis ac Dominii (paulò laxiore ſenſu verborum quàm qui apud JCtos civiles in uſu eſt) origo quærenda eſt.

Caput VII.

De Origine Dominii & Virtutum Moralium.

§. I. Quemadmodum Animalis Oeconomia verè quidem, ſed non ſatìs plenè explicatur dicendo; Totam corporis fabricam à perenni ſanguinis motu in ſe ſe refluo ſuſtineri; ita etiam Societas omnium rationalium vere quidem dicta eſt conſervari reciprocis officiis in publica commoda collatis; at non ſatìs plenè explicabitur, donec oſtenſum fuerit quales tandem actus præcipuis ejus partibus in hunc finem neceſſariò tribuendi ſint, & propriis earum uſibus deſtinandi; uti ad pleniorem Naturæ Animalium explicationem requiritur ut oſtendatur qualis proportio ſanguinis per cerebrum & ſuperiores corporis partes circulan-

culanda eſt, qualis etiam per inferiores ut hepar & hypochondria, & quâ ratione ſuccus nutritius aliis ſaltem nobilioribus corporis partibus diſtribuatur.

Notandum eſt autem quòd vaſa quæ ſpiritus & nutrimentum uni parti deferunt, non privato tantùm illius commodo, ſed etiam publicæ totius valetudini eâdem operâ inſerviunt, quandoquidem omnis pars corporis toti aliquatenus eſt utilis: pariter planè ſe res habet in iis quæ ſingulis hujusce ſocietatis partibus propria uſquam fiunt; ea ſcilicet non deſinunt toti commodiſſimè deſervire.

§. II. Videtur origo juris in res & perſonas (quod Proprietatis, & Dominii nominibus liceat indigitare) ex iis, quæ antea diximus hâc ratione deduci poſſe. Quoniam oſtenſum eſt in communi fœlicitate & Dei honorem ſummum, & humanarum mentium, corporumque perfectiones contineri; atque inſuper è natura rerum notum eſt ad hos fines neceſſàriò requiri, & multas actiones hominum, & multos rerum uſus, quæ eodem tempore aliis uſibus inſervire nequeunt; ſequitur neceſſe eſſe ut homines qui Bonum Cõmune proſequi obligantur, obligentur etiam conſentire ut rerum uſus ac perſonarum operæ quatenus ſingulis neceſſariæ ſunt, ut bono publico inſerviant, ipſis ita concedantur, ut, manente prædictâ neceſſitate, ab iis auferri licitè non poſſint; hoc eſt, ut illa ipſis, ad illa ſaltem tempora, fiant propria, adeoque *ſua* eatenus dicantur. Quoniam autem hujusmodi tempora, & caſus ſingulis continuâ ſerie ſuccedunt, perpetua quædam proprietas ſeu jus ad uſum rerum, & opem perſonarum neceſſariarum ſequetur, uſquequò natura vitam largitur. Quin etiam ſi eadem res (ut fundi aut arbores) in finem prædictum ſufficient per varios dies aut annos, eadem ratio quæ jus ad eas dedit primo die, parile jus conferet die ſequente, & porro quidem ſi cætera maneant paria. Et hujusmodi quidem gradibus deducit homines ratio ad conſenſum de conſtituendis Dominiis plenis in res; tandemque etiam in perſonas ſeu per-

ſonarum operas ad communem fœlicitatem neceſſarias. Obligatio enim ad proſecutionem finis (quam antea evicimus) introducit obligationem ad medium unicè neceſſarium, nempe conſenſum ſingulorum ad aliquam diviſionem rerum & operarum humanarum; quoniam impoſſibile eſt ut eadem res, ejusdémve hominis opera innumerorum hominum pugnantibus voluntatibus obſequatur. Res enim quibus utimur, & membra hominum quibus opera illorum externa in aliorum auxilium peraguntur ſunt corpora, atque adeò ad unum locum quovis tempore limitata, eorúmque adeò motus quibus cuivis inſervire poſſunt ad unũ quovis tempore terminum dirigitur; indéque fit quòd idem victus & veſtitus neceſſarius qui unius vitam conſervat, non poſſit eodem tempore idem prorſus alteri præſtare, licèt remotè quidem, ſeu mediante illius operâ multis utile eſſe poſſit. Manifeſtum eſt itaque rerum Naturam indicare neceſſe eſſe ad ſingulorum fœlicitatem, vitam, ac valetudinem à quibus alia omnia pendent commoda, ut limitentur, ſaltem ad tempus, rerum uſus ſingulis, excluſis aliis. Manifeſtum inde eſt porrò idem ad communem omnium fœlicitatem pariter neceſſarium eſſe: quia Totum à partibus ſimul ſumptis non diſtinguitur. Denique manifeſtum eſt ob paritatem rationis in omnibus, quæ ſuccedunt, temporibus limitationem hanc ad tempus factam neceſſariò continuandam eſſe ad eundem finem, vel in iiſdem rebus vel in aliis quæ tantundem præſtare poſſint. In continuata autem hac limitatione rerum ac operarum humanarum ad ſingulorum vitam ac valetudinem integrámque fœlicitatem neceſſariarum tota eſſentia, vis & virtus proprietatis & dominii continetur: quanquam adjuncta quædam illi è legibus civilibus addi poſſint. Natura itaque manifeſtò docet dominium in res & perſonas ad commune omnium bonum neceſſariò conſtituendum eſſe (ſi ſupponatur in primo momento non conſtitutum;) aut potiùs velut jam conſtitutum à prima cauſa accipiendum eſſe & conſervandum.

§. III. Re-

§. III. Reducuntur hæc in legis naturalis formam hoc modo.

Rerum à prima cauſa factarum natura apertè indicat illam voluiſſe omnes actiones voluntarias Rationalium, quæ neceſſariæ ſunt ad conſervandam conſtituendámque ſingulis proprietatem in aliquibus rebus aut perſonis, neceſſarias prorſus eſſe ad debitam proſecutionem Boni communis; adeoque Rationales omnes eâdem Lege iisdémq; præmiis ac pœnis obligari ad dominii cujusdam conſtitutionem aut agnitionem & conſervationem, quâ obligantur ad proſecutionem boni publici quantum in ipſis eſt. Vel ſic breviter; Data Lege de procuranda communi omnium fœlicitate, datur Lex naturalis de conſtituendis aut conſervandis juribus ſingulorum propriis, in iis quæ ad ſingulorum fœlicitatem ſunt manifeſtò neceſſaria, tam in perſonis eorúmque actibus ad auxilium mutuum requiſitis, quàm in rebus aliis.

In hac autem Lege duæ hæ partes continentur: (1.) Deo dentur quæ ſua: (2.) Hominibus pariter quæ ſua: Utrumque fieri neceſſe eſt ut ſalvus Deo ſuus ſit Honos, & ut ſalva ſint hominibus ea bona quibus ipſi ſe conſervent ac perficiant, aliisque omnibus uſui eſſe poſſint; quorum utrumque in fine propoſito, Communi nempe Bono, continetur. Viſum autem eſt uti indefinitis illis verbis, *proprietatis vel dominii cujusdam*, quoniam libenter fateor Naturam non ſemper indicare neceſſariam eſſe ejusmodi proprietatem quæ cum plena rerum diviſione conjungitur; ſufficit ad eſſentiam veræ proprietatis aut dominii ut quispiam jus habeat Lege munitum ad tenenda aut diſponenda certa quædam commoda in re, verbi gratiâ, in fundo indiviſo, quo cum aliis cõmuniter utimur, fruimúrque, & à quo aliis non licet nos excludere. Si quis verbum hoc, *proprietas* ſcilicet aut *dominium*, minùs rectè hoc in caſu poni contenderit, nolo cum eo de vocabulo litigare, de re totus ſum ſollicitus. Grotius *de Iur. Belli lib. 2. cap. 2. ſect. 2.* agnoſcit uſum ejusmodi juris univerſalis eſſe vice proprietatis. Nec

potui commodius verbum reperire quo ſignificarem Boni communis proſecutionem poſtulare ut aliquid ita ſingulis ſuum fiat,ut aliis non liceret id illis negare aut eripere; atque ut hoc modo oſtenderem non eſſe licitum illud bellum Hobbianum quod è ficto illius jure omnium in omnes neceſſariò oriretur. Manifeſtum eſt in Civitatibus optimè conſtitutis multa à multis indiviſim poſſideri, eorumque alios jus habere ad majorem totius proventus partem, quàm alii, eoque pacatè frui; nec dubium eſt quin (remotâ animi abſtractione) poteſtate Civili idem contingere poſſit. Tale jus ad uſum & diſpoſitionem rerum,atque ad auxilia quædam hominum quod à nemine tolli poteſt, ſalvâ reverentiâ Legis Naturalis, Deique eam ſancientis, *proprietatis* aut *dominii cujuſdam* nomine appellamus.

§. IV. His ita explicatis viſum eſt adjicere Legem, quam modò poſui, Naturalem eam ipſam eſſe quâ Juſtitia univerſalis imperatur. Nihil enim aliud præcipit præterquam quòd in Juſtitiæ definitione Juſtinianeâ commodè explicatâ continetur, quæ ſic habet; *Juſtitia eſt conſtans & perpetua voluntas jus ſuum cuique tribuendi.* Nos autem omnes actiones voluntarias imperari diximus eâdem lege quæ prudentiam ſummam,adeoque conſtantiam ac moderationem nec non benevolentiam, &c. imperat: ideoque ſatis curavimus ut voluntas in his occupata conſtans ſit & perpetua. Quod autem ille *cuique tribui* dicit, id nos contendimus ad omnes Rationales ipſumque adeò Deum ſpectare. Hinc res alias divinas,alias humanas,quaſdam ſacras, quaſdam profanas eſſe debere dicimus. Denique ita intelligimus jus tribui, ut quicquid cuique proprium aut à Deo, aut ab hominibus antehac factum fuerit agnoſcatur, illis conſervetur inviolatum; atque inſuper ut res quæ nondum in ſingulorum proprietatem ceſſerint, eo modo inter omnes diſtribui conſentiamus, qui maximè conducat ad pacem inter omnes & communem fœlicitatem conſervandam & ſtabiliendam. Non incommodè verba ita explicentur;

tur; & certè ejusdem eſt virtutis, & animi res operasque humanas ad commune bonum partiri, & partitas in eundem finem conſervare, diviſionem facere, & factæ conſentire. Quapropter eadem generalis Naturæ Lex utrumvis horum actuum imperat, eum ſcilicet quem datus rerum ſtatus poſtulaverit in ordine ad finem quem inprimis reſpici jubet. Quin etiam addere licet eandem Legem ſatis apertè homines dirigere ad agendam pœnitentiam, atque ad reparationem damni faciendam quoad poſſumus, ſi quid contra eam admiſſum fuerit. In Legibus enim naturæ non ſpectantur verborum apices ut fit plerumque in poſitivis, ſed effectus experiti. Proſecutio efficaciſſima: Nempe Bonum Commune optimè obtinetur per Juſtitiam nusquam aberrantem, proximè autem per reſipiſcentiam & reſtitutionem ſi quid ſecus factum fuerit, quod per humani generis imbecillitatem ſæpe contingit.

§. V. Ampliſſimus hîc ſeſe offert locus diſquirendi (1) de Jure Dei in Res & Perſonas, & de modo quo illud ipſi competere homines ediſcunt: (2) de Dominio hominum, ſeu de iis quæ noſtra ſunt aut jure communi omnium, aut noſtro ſingulari: de quibus utraque agit Decalogi tabula; & latè Grotius *de Iure Belli lib.2.cap.2.* & ſequentibus multis. Verùm prius omitto ne in controverſias incidam Theologicas; & ſecundum, ne in immenſum creſcat quod ſcripturus ſum volumen. Viſum eſt tamen hîc illud monere, Generalem hanc legem differentiam quandam figere inter Res & Perſonas quæ Deo conſecrantur, & eas quæ communibus hominum uſibus permittuntur. Efficit enim hæc diſtributio Dominiorum, ut præter univerſale illud dominium in omnia quod Deo competit, quod conſiſtit cum ſubordinata hominum proprietate in res easdem, ſint præterea quædam Deo peculiaria, tum inter Perſonas, ut Reges & Sacerdotes, tum inter res, tempora, & loca, ut quæ illi conſecrantur. Atque inſuper ex hoc fonte derivari omnes leges bonas quæ homines limitant aut

 dirigunt

dirigunt in rebus Deo dicandis, quales ſunt quibus immunitates quædam illis conceduntur, aut è contra quibus modus quidam præſcribitur rebus quæ in *Mortuam* (ut loquũtur Jcti) *manum* devenire poſſunt: Ego hæc obiter tantùm indicâſſe contentus ſum, quoniam præcipuus in quem collimo ſcopus is eſt, ut oſtendatur Jus omne quod à nobis acquiritur eſſe aut in nosmet-ipſos, quod *libertas* dicitur, aut in res per occupationem aut per diviſionem, aut in perſonas à nobis diverſas ex generatione, conſenſu, aut delicto nobis conceſſum eſſe à voluntate Primæ Cauſæ ſancientis primariam illam Legem de proſecutione Boni Communis. Hinc enim evincitur per inductionem; Omne jus hominum à Lege deduci, & eâdem Lege ſingulorũ jura ita limitari, ut nemini jus ſit publica commoda violandi, aut alteri cuivis qui communitatem non læſit eripiendi vitam & quæ illi neceſſaria ſunt ut communi bono deſervire poſſit.

§. VI. Quanquam autem hæc (poſtulante Legum propriè dictarum naturâ) creaturarum rationalium conditioni adaptavimus, curavimus tamen ut omnia ita traderentur ut omnia Deo tribui poſſint, quemadmodum analogicè illi attribuitur Legum naturalium obſervatio, dum Juſtus, Liberalis, Miſericors ab omnibus agnoſcitur. Nemo certè ſanæ mentis cogitare poteſt Primam cauſam legibus ullis ſubjici, ſi leges ſumantur pro dictaminibus practicis (ſeu actionum regulis) à ſuperioris voluntate pœnâ præmióve ſancitis; adeoque nec cogitare poteſt dominium ejus in creaturas in lege ſic intellectâ fundari aut regulari. E contrà autem nemo poteſt honorificè de Deo ſentire qui non agnoſcat ipſius ſapientiam optimum illi finem proponere, ſuum nempe honorem & aliorum rationalium fœlicitatem, per uſum intellectûs & voluntatis ipſis naturalis; eandemq; poſtulare ut neceſſaria ſaltem ſingulis ita concedantur ut ea violare non liceat, velut medium ad hunc finẽ neceſſarium. Hoc autem eſt jura ſingulorum diſtincta ſeu dominium præſcribere & conſtituere. Nec minùs intrinſecè includitur

tur in perfectione naturæ Divinæ voluntas in proſecutionem ſummi hujus boni per idonea media, Prudentiæ infinitæ conſentiens; in hoc autem conſenſu ſumma includitur Benevolentia. Quoniam autem neceſſarium eſt ad ſummum Dei honorem, atque ad totius ſyſtematis rerum conſervationem perfectionemque, ut Deus omnia regat & diſponat juxta intellectus ſui conſilium, Sapientia ipſius non poteſt non hoc ipſi dictare: nec cogitari poteſt in illo voluntas ab hoc dictamine ſuæ ſapientiæ diſſentiens. Manifeſtum eſt porro dictamen intellectus divini de fine, & mediis illuc ducentibus eſſe inſtar legis naturalis, & neceſſitatem perſiſtendi in voluntatis ſuæ perfectione, ſeu conſenſu cum intellectu ſapientiſſimo, omnem legis ſanctionem per pœnas & præmia in effectu longè ſuperare. Hinc omnes ejus actus dictaminibus ſui intellectus de proſecutione finis optimi, Communis Boni, erunt conformes; adeoque eâdem ratio juſtæ dicentur quâ dictamina illa legum vim habere agnoſcuntur. Eodemque modo poteſtas diſponendi, prout ipſi videbitur, de rebus omnibus, quatenus conſiſtit cum hoc fine & mediis neceſſariis, dicetur jus Dei, ſeu dominiũ in res & perſonas, ex intrinſecis (ut oſtendimus) ipſius perfectionibus (quatenus legis naturalis vim omnẽ includunt) ab æterno profluens. Ego certè nihil invenire poſſum quod impediat quò minùs hoc dictamen intellectus Divini, *Neceſſe eſt ad Bonum Commune ut pleniſſima & ſuprema omnes creaturas gubernandi poteſtas à Deo aſſumatur ipſiq; reſervetur*, plenam vim habeat Legis, ſolidumque adeò ſit dominii divini fundamentum, niſi fortè alicui id obſtare videatur quòd illud à ſuperiore nullo præſcribatur & ſanciatur. Verùm ad eſſentialem Legis vim ſufficit quòd à ſupremo perfectiſſimoq; dictetur, vereq; pronunciet de optimo fine mediiſq; ad eum neceſſariis, etſi à ſuperiore (quod hoc in caſu eſt impoſſibile) non proveniat. Extrinſeca commendatio dictaminis hujus ab alio Auctore non poteſt eſſe neceſſaria, ubi intrinſeca ejus perfectio (materia nempe

nobiliſſima, & forma quæ eſt luculenta veritas) eſt abſoluta ab omni imperfectione, & ubi ipſe dictaminis Auctor aliis omnibus qui exiſtere poſſunt infinitè perfectior eſt. Nec eget illud dictamen ſanctione per pœnas aliunde infligendas, quæ propter intrinſecam voluntatis Divinæ propenſionem ad Bonum hoc maximum violari ab ipſo non poteſt. Quippe ſi ſupponatur voluntas divina ab optimo fine, mediiſque ad illud neceſſariis receſſiſſe, ſimul ſupponitur excidiſſe infinitâ ſuâ perfectione (perfectior enim eſſet ſi non receſſiſſet;) id eſt, ſupponitur exuiſſe Deitatem quod involvit contradictionem. Eodem igitur modo dictamina Divini intellectus ſanciuntur in Leges apud ipſum valituras, per immutabilitatem ſuarum perfectionum, quo dicere ſolemus juramentum Dei ratum fieri cùm jurat per ipſum ſeu vitam ſuam, id eſt, perfectiones ſuas immutabiles æternúmque duraturas. Interim verò reſervatio hæc ſummi in omnia dominii quam Deo attribuimus ab omni injuriæ ſuſpicione hoc nomine libera eſt, quoniam nulla cogitari poteſt Lex antiquior quæ hoc facto violetur, nullaq; afferri poteſt ratio competitionis ex parte creaturarum, quæ adhuc tantùm ut poſſibiles ſpectandæ ſunt, quarum futuritio, jusq; omne futurum ad qualecunque dominium, tota pendet à divinæ voluntatis benignitate. Præterea verò finis ille in ordine ad quem neceſſe eſſe diximus ut Deus hoc ſibi dominium aſſumeret, ſcilicet Bonum Commune, tam plenè reſpicit creaturarum fœlicitatem ut nemo (niſi ſua intervenerit culpa) lædi poſſit per hoc illúdve ullum medium ad ejus proſecutionem neceſſarium. Denique hæc reſolutio Divini juris in dictamen hujusmodi Divini intellectus cæteráſque perfectiones voluntatis illius proprias ideo videtur admittenda, quoniam nulla unquam creatura ex opinione ſuæ Sapientiæ, Bonitatiſve, nedum Potentiæ, arrogare ſibi poſſet ex hoc exemplo jus dominii in alias creaturas. Contrà autem Hobbiana reſolutio Dominii divini in potentiam ejus irreſiſtibilem, adeò apertè homines ducit ad

quæ-

quærendum in alios quoslibet dominium per vim aut dolum, per fas aut nefas, ut mihi dubium non ſit illud ab eo fictum fuiſſe Deoque attributum in eum tantùm finem, ut juri ſuo omnium in omnia patrocinaretur.

Addi tamen poteſt quòd Lex Naturæ ſtrictè dicta quæ mentibus humanis inſidet, & quæ propter voluntatem Dei quem, modò jamjam explicato, Rectorem agnoſcimus, homines obligat ad deferendum ipſi honorem & cultum, meritò dicatur ei jus dominii tribuere, quatenus nos obligat ad hoc in eo agnoſcendum, & ad idem ipſi ultro deferendum. Manifeſtum enim eſt quòd ſi nos nobiſmet ipſis finẽ hunc nobiliſſimum, uti par eſt, proponamus, non poſſumus illud prudentiùs proſequi quàm Deo imperandi gloriam tribuẽdo, nobisque reſervando obſequii tantùm laudem; atque adeò jus ad res & perſonas, ipſi ſubordinatum, & Bono Communi. Notum enim eſt jus hujusmodi ſubordinatum ad uſum rerum multarum, & auxiliorum humanorum, ad hominum vitas viresque ſuſtinendas eſſe planè neceſſarium, adeoque ad cultum & honorem omnem quem illi Deo in hac vita præſtare poſſint; Deo interim immortali his rebus minimè carente, adeoque eas non depoſcente præterquam ad alendos liberaliùs quosdam homines qui peculiari præ cæteris ratione ipſi in terris inſerviunt ipſiusq; perſonam gerunt, quales ſunt Magiſtratus Civiles, & rerum ſacrarum Miniſtri.

§. VII. Solebam ipſe quidem, cum aliis plurimis, antequam dominii jurisque omnis originem univerſaliter & diſtinctè conſideràſſem, dominiũ Dei in creationem velut integram ejus originem reſolvere: cogitabam enim per ſe notum eſſe quemlibet ſuarum virium, quæ à cujusq; eſſentia parùm diſtinguuntur, eſſe dominum, ideoque etiam effectum illius eſſe à cujus viribus totam ſuam eſſentiam acciperet, ut fit in creatione, quâ tota rei ſubſtantia è nihilo producitur. Verùm quoniam dominium omne jus quoddam eſt, omne autem jus eſt Poteſtas à lege aliqua, ſaltem

analogicè dictâ, conceſſa ſeu permiſſa, ideo Lex domi
concedens ſeu permittens primò agnoſcenda eſt. A
nulla eſt prior lege naturali, ſeu dictamine Sapientiæ
næ de fine optimo ac mediis ad illum conducentibus,
Legi Naturæ perfectè conſonum eſt, quod analogic
dicatur divinarum actionum; ideoque in hanc tan
conceſſi ſententiam, dominium Dei eſſe jus vel po
tem ei à ſua Sapientia, & Bonitate, velut à lege, datu
regimen eorum omnium quæ ab ipſo unquam creat
rint aut creabuntur. Scilicet in Sapientia Divina nec
riò continetur dictamen de proſequendo optimo fine
mediis neceſſariis, & in Bonitate, ſeu in perfectione vo
tatis Divinæ pari neceſſitate includitur conſenſus liber
mus de illius proſecutione: atque hæc non incom
analogiâ reſpondent ratificationi Legis hujuſce æter
qua dominii divini origo petatur. Nec poterit quiſc
meritò conqueri dominium Dei intra nimis anguſtos
tes hâc explicatione coerceri, quâ hoc unum dicitur,
nullam partem conſiſtere in poteſtate quicquam fac
contra finem optimum, Commune Bonum, id eſt
honorem, & cæterorum rationalium fœlicitatẽ eam
& rerum ab ipſo conditarum natura patitur, & ad
quærendam facultates illis ab ipſo datæ adaptantur. M
feſtum enim eſt Sapientiam & Potentiam infinitam
mnes hominesque modis infinitè diverſis diſponere
ac potuiſſe, ita ut in ſingulis hiſce modis Commune t
ſyſtematis Bonum pariter procurari potuiſſet: parite
manifeſtum eſt, Libertatem perfectam non conſiſt
poteſtate meliùs aut pejùs faciendi, ſed in poteſtate op
pariter faciendi, ſive his, ſive aliis uberiùs Deus benef
& largiatur quæ ſua ſunt, reſpectu ſemper habito ad f
optimum. Cavendum eſt tamen, ne exiſtimemus nihi
hoc fine conſiſtere quod intellectus noſter non capit
modo illi inſerviat: ſcimus enim animi noſtri imbec
tem ad tanti finis comprehenſionem non ſufficere, n

ſequi poſſe infinitam mediorum varietatem, quæ ad illius procurationem à Deo adaptari poſſint, multáque poſthæc addiſcemus his de rebus quæ adhuc nos latent. Sic ſcilicet notum eſt nobis generaliter omnes animalis partes ad ipſius utilitatem inſervire, quanquam multarum partium, ut Lienis, Cerebri, *&c.* uſum minutim & per omnia nondum intelligamus. Interim quoniam perfectio tam intellectus divini quàm voluntatis ejus judicium comprobantis ipſi Deo eſt intrinſeca, manifeſtum eſt ejus dominium hoc modo explicatum, non aliunde acceptum intelligi, nec minùs æternum eſſe quàm ſunt illæ perfectiones, è quibus à nobis diſcitur & demonſtratur, potiùs quàm propriè derivatur. Verùm ita omnino intelligenda eſt quæſtio de Origine Dominii Divini, nam cauſam propriè dictam juris æterni nemo ſanus quæſiverit.

Ignoſcat autem Lector huic digreſſioni quam non ſine cauſa fecimus, quoniam viſum eſt fere neceſſarium aliquid ſuggerere unde conſtet Deo competere jus Leges hominibus ferendi quas hoc in opere inveſtigamus, quódque ſanius eſſet quàm quæ propoſuit Hobbius, ubi potentiam Dei irreſiſtibilem contendit illi (& ſimiliter cuivis alteri) jus dare quidlibet agendi, ſine omni reſpectu ad Commune Bonum. Nos è contrario, quoniam in perfectione Naturæ Divinæ, quatenus rationalis eſt, neceſſariò includi oſtendimus curam ſummi illius finis per media naturaliter ſufficientia ac neceſſaria, fontem indicavimus è quo demonſtrari poteſt Juſtitiam univerſalem, omnémque adeò virtutem Moralem quæ in Rectore requiritur, in Deo præ cæteris refulgere, eâdem planè methodo quâ homines ad eas excolendas obligari in ſequentibus oſtendemus; Illud enim eſt quod hoc in tractatu explicare ſuſcepimus, ideoque controverſiis quæ de Jure Dei moveri poſſunt, ſtatuimus non immorari.

§. VIII. Reſumamus itaque conſiderationem Legis illius, quam paulò antè invenimus, quâ præcipitur ut ſingulis neceſſaria

ceſſaria

ceſſaria ſaltem concedantur, & muniantur ab omni vio
tione: hoc eſt, ut ea ipſis ſaltem ad tempus quo neceſſ
ſunt fiant propria, unde & Sua jura dicuntur. Oportuit
tem eam generalibus ejusmodi quibus uſi ſumus verbis p
ponere, ut eadem regula obligare poſſit & dirigere hom
nes tam in ſtatu qui diviſionem rerum, & officiorum m
tuorum per conſenſum factam ſupponatur anteced
quàm in ſtatu qui ejusmodi diviſionē ſequeretur. In pri
ſtatu obligat illa ad limitatam tantùm occupationem, uſu
que rerum & auxiliorum humanorum, qualis ſcilicet c
aliorum commodis conſiſtere poſſit: talis cogitari po
caſus protoplaſtarum, ſi nihil de viri in fœminam poteſt
iis divinitùs revelatum ſupponatur: Atque in hoc ſt
multa cōtigiſſe ſupponantur, quæ manifeſtum omnibus
cerent è re omnium futurum eſſe ut conſentirent ad diviſ
nem faciendam rerum & operarum mutuarum, qualia ſ
contentiones multorum ubi minùs manifeſtum eſſet q
cuique neceſſarium eſſet, atque aliquorum ignavia, co
munes agros colere negligentium, & his ſimilia. In h
jusmodi caſibus leges de fine & de mediis neceſſariis app
catæ datis circumſtantiis obligarent ad diviſionem plen
rem dominiorum faciendam, eædemque illos & cæter
poſtea natos homines obligarent ad hanc diviſionem ſu
mo fini commodè inſervientem conſervandam. Hâc
tione ſua gradatim jura conſtituentur ſingulis hominib
familiis, oppidis, populisque, eaque non ſolùm in res ſ
etiam in operas perſonarum; unde naſcentur commercii
amicitiæ jura, nec non jura regiminis in familiis, & civita
bus, idque in rebus tam Sacris quam Civilibus.

§.IX. De facienda autem diviſione non dicemus mul
quoniam eam jam factam omnes invenimus, atque ita q
dem factam ut ſatis manifeſtum ſit eam ad finem ſummu
ſufficere, tum ad honorem Deo deferendum, tum etiam
homines univerſos beandos, niſi ipſi ſibi deſint. Pau
itaque tantùm dicam quòd ſicubi diviſio ulteriùs factu
neceſſar

neceſſaria, & oriatur diſſenſio inter eos, quorum neceſſitas poſtulat ut ea fieret, manifeſtum eſt ad communem eorum fœlicitatem magis conducere, ut ea committeretur cujusvis prudentis arbitrio cujus non intereſt uni parti potiùs quàm alteri favere, quàm bellicis viribus, fraudibusve experiri, quid eveniet. Probabilius enim eſt quòd cujusvis ratio eum modum præſcribet qui cum noti finis, Communis nempe Boni, aſſecutione convenit, quàm quòd à cæco belli impetu alteruter in eum ſcopum incideret in quem neuter collimat. Supponimus enim cum Hobbio in ejusmodi bello utrumque ſuam ſolùm ſalutem è victoria quærere. Quòd ſi caſus aliquis contingat in quo diſſentientes de nullo inter tot homines arbitro inter ſe convenire poſſint, dictabit ratio ſorti potiùs quàm bello diviſionem, aut totius rei dominium, ſi dividi non poſſit, tradendam eſſe; Quoniam in bello utraque pars perire poteſt, adeoque fine ſperato excidere, quod contingere nequit ſi ſorti res committatur: Quod obiter monendum cenſui, ut cauſam videremus cur acquieſcendum ſit in modis quibusdam res & officia diſtribuendi, qui ſortis naturam magis quàm rationalis electionis ſapiunt, quales ſunt, præter ſortitionem, primogenitura, & prior occupatio.

Verùm eadem ratio & Lex naturæ quæ, ad promovendam communem fœlicitatem, jubet diviſa in res & perſonas dominia conſtituere, jubet etiam evidentiùs ea (poſtquam jam conſtituta ſunt, & experientiâ comprobata ad hunc finem ſufficere) inviolata ſervare. Manifeſtum autem eſt eam diviſionem dominiorum quam reperimus à majoribus factam, & conſenſu, aut permiſſu omnium Gentium, Civitatumque ſtabilitam ſuffeciſſe ad ſingulorum, qui nunc ſunt, procreationem, & conſervationem, & ad aſſecutionem tantæ fœlicitatis quantam videmus humanum genus nunc poſſidere: atque inſuper, ejus virtute ea dari inter homines commercia, easque mutui auxilii opportunitates

nitates è quibus ad majores fœlicitatis gradus tam in hac vita quàm in futura, omnes poſſint aſſurgere. Manifeſtum præterea eſt fœlicitatem hanc quâ ex hac diviſione fruimur, & quam exinde cum ſumma ratione expectamus, majorem eſſe quàm prudens quispiam ſperare poſſit ſe aſſecuturum eſſe violando, & evertendo omnia divina humanaque jura quæ nunc ſtabilita reperimus, & conando introducere novam dominiorum omnium diviſionem, quæ cujusvis judicio aut affectibus magis arrideret. Notiſſimum enim eſt hoc opus eſſe majus quàm ut poſſit intelligi à quovis homine, aut hominum cœtu, atque etiam facile eſt providere tam diverſas fore tot hominum hac de re ſententias, ut bellis & miſeriis omnia ſtatim complerentur. Quapropter injuſtum eſt (quia huic legi cum bono publico conjunctiſſimæ adverſatur) innovandi ſtudium, in rebus ad dominium pertinentibus. |Ideoq; non tantùm cum Grotio exoſculor illud ὅπερ ἐδέξατό τις σχῆμα τῆς πόλεως, τοῦτο δίκαιον συνδιασώζειν: verùm etiam quod ille de unica cujusvi[s] civitate pronunciavit, ampliandum cenſeo ad ampliſſiman[m] omnium Rationalium Societatem (quam Civitatem De[i] dixerim) & non limitandum eſſe tantùm ad Politiæ for[mam] in qua diviſio præcipuorum officiorum continetur[,] ſed extendendum ad omnium omnino rerum diviſionem[;] atque in hac latitudine aſſerendum cenſeo, juſtum eſſe [ut] antiqua diviſio dominiorum in Res & Perſonas, tam int[er] populos diverſos, quam in ſingulis Civitatibus inviola[ta] conſervetur. Illam enim & experientia comprobavit ad [fi]nem optimum idoneam eſſe, & nullæ cogitari poſſunt l[e]ges Naturales quæ, ſalvo hoc fine, diviſionem ejusmodi a[n]tiquitùs fieri prohiberent; eáque ideo nemini eſſe pot[uit] injuria. Sed eadem ratio quæ pridem homines obligavit [ad] diviſionem introducendam, propter neceſſarium verè [ju]dicantium conſenſum, obligabit eorum ſucceſſores ad ea[n]dem comprobandam & ſtabiliendam. Fatemur equid[em] varias vitæ actionúmque humanarum viciſſitudines nec

ſa

ſariò efficere, ut multiplices contingant jurium antiquitùs ſtabilitorum translationes, multáque etiam de novo circa illa conſtituantur; verum quoniam omnes jurium translationes, novæque conſtitutiones fiunt per eorum voluntatem quibus jura hæc ſaltem mediatè olim fuerint conceſſa, antiqua jurium diviſio conſervatur, hoc ipſo, quòd obſervatur eorum voluntas. Nam primæ diviſionis auctores intelliguntur voluiſſe conferre poteſtatem ea jura transferendi, multáque de novo conſtituendi, tum ipſis primis poſſeſſoribus, tum etiam eorum ſucceſſoribus. Nam in dominio continetur Poteſtas de re aut opera noſtra diſponendi; Pactum autem conſiſtit in conſenſu duorum de tali aliqua diſpoſitione, ideoque Pactum eâdem lege validum fit quâ rata fit cuique Poteſtas de re aut operâ ſuâ diſponendi. Quoniam autem hæc poteſtas ſeu ipſum dominium cuique datum, eſt tantùm in ordine ad Bonum Commune, ſequitur nec Pactum ullum (cujus vis tota indefluit) quemquam obligare poſſe ad ea, quæ manifeſtò huic fini repugnant, ſeu quæ lege naturali ſunt illicita; ideoque ex eodem fonte & vis, & limites pactorum derivantur.

§. X. Stabilito tandem in Res & Perſonas dominio, è generali admodum Lege Naturali, datur jam ſingulis unde poſſint de ſuo aliquid aliis donare, aut promittere abſolutè, aut etiam cum aliis paciſci ſub conditione ab iis præſtanda, quæ ſupponuntur antequam locus ſit fidei ſervandæ. Nam hoc ipſo quòd donatio libera eam ob cauſam valida eſt, propter quam conſtituitur dominium, in quo poteſtas donandi continetur, nempe propter Commune rationalium omnium bonum, eorum autem præſertim quibus hæc Poteſtas in quovis caſu particulari conceditur, manifeſtum eſt Deum, omnéſq; ipſi ſubordinatos dominii auctores, ſemper velle homines in hunc finem conſentire in omnibus donis conferendis & recipiendis, ſine quo talibus actionibus nullus à Lege Naturæ daretur locus. Quapropter qui beneficium accipit, intelligitur ipſo facto conveniſſe, ſe velle do-

nationem

nationem illam unde beneficium habet ſub ea lege ac c
ditione valere, ut communitati melius ſit, illi præſertin
jus à poteſtate beneficium provenit. Conſenſus autem
in ſe includit tacitum quoddam Pactum vices repende
prout occaſio tulerit, in quo Gratitudinis vires omne
ſe explicant: atque inſuper conſenſus ejusmodi eſt tan
approbatio Legis univerſaliſſimæ de proſecutione I
Communis, & de conſtitutione dominii eum in fin
ideoque Gratitudo hinc ſatis evidenter mandatur. H
etiam quòd quispiam alteri de ſuo largitur fit ut debe
gratitudo, atque ut poſſimus agnoſcere eorum benevo
tiam, qui ultra id quod noſtrum eſt in nos contulerunt. I
rò autem è menſura eorum quæ noſtra ſunt per reſpec
ad bonum publicum determinatâ (ut oſtendimus) ſum
tur limites honeſtæ φιλαυτίας, ſeu curæ noſtrûm ipſoru
ſemper enim dum nobis conſulimus, abſtinendum e
invaſione alieni, curandúmque ut publico inſerviamus.
mitata autem hæc φιλαυτία in Temperantia, Frugalitat
Modeſtia præcipuè ſe explicat. Denique eadem Lex
turalis quæ dominia diſtribuit, eadémque juſtitia ſeu
luntas jura ſic cuique data conſervandi, quæ aliis proſ
& nobismet-ipſis, uti oſtendimus, dirigit inſuper, limitat
affectum illum parentum erga ſuos liberos qui ϛοργὴ c
tur, & communi bono præ cæteris utiliſſimus eſt. S
enim liberi miſtum quiddam è nobismet-ipſis & a
ideoque neceſſe eſt ut virtus, quâ determinamur ad noſt
aliorum curam, peculiari ratione ſpectet eos in quibus
cum aliis conjungimur & commiſcemur, & utraque
objecti hujus virtutis conjungitur. Atque hinc tam ſe
eſt in omni Republica poſteritatis cura, in Legibus de
ceſſionibus in bona & ſæpe in officia defunctorum. Ex
autem articulo facilè cuivis patet & Beneficentiam
alios, Pactorum vim ac fidem, Gratitudinem, Tempe
tiam, Frugalitatem & Modeſtiam, ϛοργὴν non poſſe p
explicari, niſi priùs tradatur, aut ſupponatur jurium di

quâ noſtrum ab alieno diſtinguitur; & præterea eluceſcit eandem Legem univerſalem, quâ hæc diviſio fit & conſervatur, ad harum omnium virtutum exercitium homines obligare, atque ad omnes reliquas quæ aut in his continentur, aut exinde proſeminantur.

§. VI. Denique omnes particulares morum Regulæ, ſeu Leges, tam quibus populorum diverſorum jura ab invaſione aliorum muniuntur, quàm quibus ſummorum imperiorum auctoritas fundatur, ac conſervatur à ſeditionibus res novas molientium, & ſubditorum jura à potentiorum vi defenduntur, ex eodem præcepto de diſtribuendis dominiis, cum reſpectu ad Commune Bonum, derivantur. Dixi autem in hoc præcepto auctoritatem Civilem fundari, quoniam manifeſtum eſt regiminis Civilis cōſtitutionem longè efficacius eſſe medium ad communem humani generis fœlicitatem pacemq; tuendam, quàm æqualis diviſio rerum, quæ cum dominio civili non conſiſtit. Hobbius tamen æqualem hujusmodi diſtributionem rerum, juriumque omnium Lege Naturali præcipi contendit, & in hac æquitatem naturalem voluit conſiſtere, vocabulorum ſcilicet ſimilitudine ductus; uti illum decuit qui ratiocinationem omnem à verbis pendere frequenter inculcat. Hanc autem doctrinam de æquali jurium diſtributione guttatim inſtillat, *Lib. de Civ. cap.* à *ſect.* 13. ad 19. Non tamen libet iis refutandis immorari, quoniam & nihil habent quod prudentem fallere poſſit, & præterea id cui cætera omnia innituntur, nempe neceſſarium eſſe ad pacem conſequendam ut pro æqualibus habeantur omnes homines, *artic.* 13. ipſi Hobbio non videtur idoneum medium ad eundem finem, nempe pacem & ſecuritatem acquirendam, ſed poteſtatis coercivæ conſtitutionem requirit quæ ejusmodi æqualitatem ſtatim abſorbebit, ut patet ex ejus *capite* 50. Perniciosum nihilominus eſt docuiſſe diſtributionem æqualem Legibus Naturalibus præcipi, quoniam ipſo fatente illæ ſunt prorſus immutabiles *cap.* 3. §. 29. ideoque ex illius prin-

cipiis inæqualis diſtributio dominiorum, etſi neceſſaria ſit prorſus ad conſtitutionem Monarchiæ, nunquam eſſe poterit licita, quia erit Legi Naturali contraria.

§. XII. Id potiùs hîc annotandum eſt, diſtributionem omnigenorum dominiorum à nobis deductam eſſe è Lege quæ Civitatis nullius conſtitutionem ſupponit, adeoque non pendet à voluntate Magiſtratus Civilis, unde apta eſt dirigendis actionibus Civitatum diverſarum, & limitibus aſſignandis qui ne à principibus quidem ſunt perrumpendi. Quoniam autem tali tantùm Lege neceſſaria ad ſingulorum fœlicitatem contra omnium omnino hominũ invaſionem muniuntur, ſequitur tali tantùm Lege pacem inte omnes poſſe ſtabiliri, & eam re ipsâ ſtabilitam fore quan tum fieri poteſt virtute Legis, & poteſtatis ſeu juris hominibus inde conceſſi, nec majus quicquam quærendum. I contrario autem ſi dominiorum limites è ſola voluntate ec rum qui ſummâ rerũ potiuntur in qualibet Civitate figar tur, & refigantur pro libitu, nullaque ſit regula à natu finis optimi ſeu Boni Communis mediorúmque illuc n turaliter tendentium determinata cui parere tenentur ill rum voluntates in actibus externis (quod ubique doc Hobbius,) nihil eſt quod Legis vigorem habet quo civit tes omnes à perpetuis inter ſe bellis coerceat; nulla L Civitatum rectores ad quærendum bonum publicum ſu ditorum, & ad conſervanda ipſis ſua jura in actibus ext nis obligabit; ipſorum enim voluntas, quam ſolam Leg is agnoſcit, in contrariam partem ferri poteſt. Nulla ſuper Lex factionem ſatis potentem ad evertendam Civi tem prohibebit à læſæ Majeſtatis crimine. Hoc enim i quòd ponitur factio Civitate potentior, nulla reſtat in vitate potentia coerciva quâ vel obedientes tueatur vel belles puniat; ideoque juxta principia Hobbiana non da ſecuritas neceſſariò requiſita ut Leges naturales, *v. g* ſervanda fide, obligent ad externos actus, ideoque Lex non obligabit, ſed licebit Civitatem pactis conſtitu

dis

diſſolvere: adeoque quælibet Civitas in plures comminui poterit in infinitum, idque licitè per Hobbianam doctrinam, quoniam non violabitur ulla Lex eo in caſu obligans; ſcilicet nec Lex Naturæ, quia illa propter defectum ſecuritatis eo in caſu non obligabit ad actus externos, juxta ejus *cap.* 3. §. 27. nec lex Civilis, quia illæ rebellione aut crimine læſæ Majeſtatis non violantur juxta illius dicta *cap.* 14. §. 21.

§. XIII. Lex autem illa univerſalis juſtitiæ quam propoſuimus, hoc ipſo quòd in reſpectu ad Cōmune Bonum generale ponit fundamentum dominii divini & humani in res & perſonas, Regimen omne naturaliter conſtitutum(quale eſt Dei in omnes creaturas, & Parentum in ſuam ſobolem)docet agnoſcere ac tueri; Atque hoc inprimis medio ſuccurrit humanæ naturæ neceſſitatibus,& ſecundùm hæc exemplaria commodiſſimas politiæ formas, ſicubi deſint, conſtituendas eſſe monet, ac pacem cum iis colere qui non ſunt ſub eodem regimine. Ideoque hinc fit ut & auctoritas Legum Divinarum concedatur dictatis Rationis multa generaliter circa bonum univerſi clarè præcipientibus naturaliter, id eſt à voluntate Primæ Cauſæ naturam rerum conſtituentis: & ut locus ampliſſimus relinquatur Legibus (uti appellant) poſitivis, quas ſpecialiùs in datis circumſtantiis dirigentes, aut Revelatio Divina, aut auctoritas humana in eundem finem ſuperaddit. Quin etiam generales illæ Leges Naturales de cura Boni Publici, & de conſtitutione & conſervatione Dominii poſtulant, ut & Deus & homines videant, ut, ſi quando Legem ullam poſitivam ferre velint, evidentia ſatìs dent indicia voluntatis ſuæ de novæ Legis ſanctione; hæc enim ad illius promulgationem ſunt neceſſaria, ſine qua nemo poteſt obligari. Hinc neceſſe eſt ut ſi Deus per Revelationem quicquam velit imperare, manifeſtum priùs fiat illud imperium cum ejus Legibus immutabilibus naturâ notis per omnia conſiſtere. Certum enim eſt divinam rationem ſibimet non poſſe contradicere; atque

inſuper requiritur ut voluntas ejus de additione novæ Legis indicetur iis quibus illa fertur, donando nunciis ſuis vim futura contingentia ſine errore aut fuco prædicendi, aut edendi vera macula. Hinc etiam homines qui ſummâ rerum potiuntur, cùm Leges ſanciunt, inprimis monēt, eas ad publicam utilitatem ſpectare, adeoque ad eundem ſcopum cum Legibus Naturalibus collimare; aliaque addunt ſigna aut teſtimonia, quibus notum fiat eas illorum auctoritate re ipsâ promulgatas fuiſſe.

Caput VIII.

De Virtutibus Moralibus ſigillatim.

Explicato tandem Dominii ortu, ac progreſſu ejus per omnem ſocietatem, Sacram nempe, Civilem, eamque quæ inter diverſas conſpicitur Civitates, nec non inter Familiæ partes obiter indicato; tranſire jam libet ad ſpecialem virtutum Moralium minùs latè patentium deſcriptionem. Nonnulla quidem de iis ſuggeſſimus in præcedentibus, ubi eas oſtendimus contineri ut partes in Benevolentia univerſali à Naturæ Lege imperatâ. Verùm quia earum actus proprii in ea ſolùm conſpiciuntur materia, quæ in noſtra eſt, de jure, poteſtate, & in iis diſtinguitur inter debita & gratuita, inter ſuperiores & inferiores, inter diverſas civitates, & ejusdem civitatis membra, ac inter Eccleſiæ aut Familiæ partes, aliquid generatim de conſtitutione dominii in Res & Perſonas, è quo hæ omnes differentiæ oriuntur, neceſſariò erat tradendum; idque è principiis quæ non ſupponerent obligationem ad ſpeciales actus virtutum, erat deducendum.

Inprimis autem notandum eſt, quòd quemadmodum Juſtitia univerſalis ideo eſt debita morum perfectio, quoniam univerſali lege de conſtituendis & ſervandis ſuis cui-

que juribus præcipitur ejusmodi voluntas, ſeu animi propenſio, ita virtutes omnes particulares ideo nobis ineſſe debent, ſeu ideo obligamur ad eas, quia à particulari aliqua lege Naturæ, quæ in univerſali illa quam diximus continetur, imperantur. Suâ quidem naturâ, ſi nulla foret Lex, bonæ ſunt, quia ad Bonum univerſi ſtatum faciunt: Sed obligatio Moralis, & inde nata debiti natura ſine reſpectu ad Legem ſaltem Naturalem intelligi non poteſt. Quin etiam ipſe honos, à quo actus ſuâ naturâ boni *honeſtatis* titulo inſigniuntur, ſeu *honeſti* dicuntur, inde totus videtur provenire, quòd illi Lege Naturaliter patefactâ ſummi Rectoris laudantur, præmiisque maximis (inter quæ cenſenda eſt Bonorum laus conſentiens) cohoneſtantur. Rectè tamen illi dicuntur naturaliter liciti, & honeſti, quoniam lex illa quâ tales fiunt non pendet ab arbitrio poteſtatis Civilis, ſed ex ipſis rerum naturis modo antea explicato neceſſariò naſcitur, eſtque naturâ non mutatâ prorſus immutabilis.

§. II. Leges autem ſpeciales Virtutum Moralium hâc ratione ex univerſalis juſtitiæ Lege deduci poſſunt. Datâ lege ſingulorum jura conſtituente, ac conſervante unicè propter Commune omnium Bonum à ſingulis promovendum, ad hæc duo tenebuntur ſinguli in ordine ad hunc finem: (1) ad tribuendum aliis talem portionem eorum quæ ipſorum fidei committuntur, quæ partem ſibimet-ipſis eundem ob finem neceſſariam non abſorbeat: (2) ad reſervandum ſibimet-ipſis cum ſuorum uſum, quo aliis etiam plurimùm proſint, aut qui cum aliorum Bono ſaltem conſiſtat.

Ad harum Legum explicationem obſervandam venit, (1) quòd alii & nos ipſi ſunt termini totum ſyſtema Rationalium in cujuslibet animo dividentes; quique ad Deum atque ad homines indifferenter referantur: unde & illius honos in conſideratione Boni Communis ab hominibus erit ſpectandus; & ipſe erga alios Rationales ſecũdùm regu-

las virtutum moralium agere ex analogia facillima poſſit intelligi. Lex autem prior quæ propter Bonum Commune alios ſpectare jubet, *Liberalitatem* præcipit, & virtutes illas quæ ſtricto ſenſu *homiletica* dicuntur (lato enim ſenſu omnis pars juſtitiæ univerſalis conſervationem cum aliis juvat, adeoque *homiletica* dicatur:) poſterior autem Lex *Temperantiam* imperat & *Modeſtiam* circa ea quæ nobis ipſis ita reſervanda ſunt ut nos interim toti publicis utilitatibus inſerviamus, Deo ſcilicet, humano generi, & patriæ ac familiæ noſtræ peculiari modo. In utraque autem utrumque membrum diviſionis, id eſt totum cujus nos & alii partes ſumus, in conſiderationem venit, adeoque ſingulæ virtutes publico bono præ cujusvis privato proſpiciunt, licèt harum aliæ unam totius partem reſpicere dicantur immediatiùs quàm aliam. Hanc ob cauſam videantur fortè hæ juſtitiæ partes, adeoque ſpeciales omnes virtutes, non ſatis à ſe invicem diſtingui ſed confundi. Verùm qui diligentiùs rem perpenderit, videbit mutuam tantùm earum inter ſe connexionem naturalem, & reciproca quæ ipſæ ſibi invicem ac communi fœlicitati afferunt auxilia, vix aliter commodiùs poſſe exprimi. Ideoque virtutes hæ à nemine dici debent confundi, niſi qui Naturam ipſam confuſionis inſimularet; quoniam iisdem motibus ſanguinis, & iisdem arteriis ac venis totius corporis valetudini proſpicit, & unius partis ſpeciatim. Sic, exempli gratia, Natura Animalis colatione ſanguinis per vaſa hepatis hæc duo præſtat: (1) aliis omnibus partibus ſanguinem idoneum præparat (qui aliter icterum induceret) hepatis nutriendi non obliviſcens: (2) hepati nutrimentum affert, aliarum ſimul partium non oblita. Sic munus hepatis publicum cum privato naturaliter quidem complicatur, at non confunditur. Seorſim hæc duo intelligi poſſunt, & iis ſic conſideratis nonnulla propria poſſunt attribui; atque hoc ſufficit ad negandam confuſionem. Hæc tamen duo à ſe invicem re ipsâ ſeparari non poſſunt in ſtatu valetudinis, ſeu dum natura

tura manet imperturbata. Sic nec ſalvâ Juſtitiâ aut Bono publico, ſubordinatæ illæ virtutes à ſe invicem realiter divelli poſſunt; nulla tamen eſt confuſio dum ſingulæ ſeorſim conſiderari poſſint, per reſpectum ad partes quibus immediatè proſpiciunt, licèt ultimò totius fœlicitati inſerviant. Idem eſt utriusque legis, adeoque omnium virtutum in iis imperatarum finis ac effectus ultimus; proximi autem quos ſpectant fines, & effectus quos aſſequuntur, non minùs ſunt varii quàm variæ ſint partes ſyſtematis Rationalium agentium, quibus ſingulis in ordine ad totius ſtatum optimum conſulere licèt.

§. III. Hinc autem intelligere licet, quam ob cauſam (non admodum explicitè) hominum animis ſemper obverſatur Commune Bonum, etiam cùm ſecundùm virtutis normam agunt; Partem ſcilicet ejus aliquam immediatè proſequuntur, ſed quam aliunde probè nôrunt cum cæteris ejus partibus fœliciter cõgruere, & ad totius hujus conſtitutionem requiri. In omni autem actu ſecundùm virtutem multa ſunt quæ evincunt Communis Boni curam nunquam ſeponi. In iis enim ſemper curatur ut unusquisque ſe intra fines ſuorum jurium contineat, ac ut aliena non invadat. Limitata autem hujusmodi jura ſpectari nequeunt, ſine aliquo reſpectu ad aliorum jura, adeoque ad aliorum omnium Bonum, propter quod ſingulorum dominia ſunt limitata. Civitates omnes earumque fundatores explicitè reſpiciunt & agnoſcunt diviſionem generalem Dominiorum, quâ Deo quædam tribuuntur velut ſacra, aliisque Gentibus ſui aſſignantur limites, hoc ipſo quòd ditionis ſuæ terminos agnoſcunt, Religionem exercent, cum aliis Civitatibus ineunt fœdera & commercia. Privati autem hoc ipſo quòd ſe ſuæ civitatis legibus ſubjiciunt, ac intra earum fines ſe continent, dum virtutibus operam navant, neceſſario hactenus cum ſua Civitate cæterisque conſentiunt de generali illa Dominiorum diviſione velut neceſſariâ ad univerſi Bonum. Denique quoniam in ſingulis virtutibus pa-

ratus habetur animus ad jura ſua tribuenda Deo hominibusq; omnibus, nempe tum aliarum Civitatum, tum concivibus noſtris, eâdemque familiâ ſociatis, idque hoc ſemper ordine ut primas partes teneant jura Dei, ſecundas eas quæ pluribus Gentibus communia ſunt, tertias Civilia, & ſequantur minorum Societatum vincula, qualia ſunt Municipia, Collegia, Familiæ; hinc facilè infertur præcipuum finem earum eſſe Commune totius Syſtematis Rationalium Bonum: quippe hoc re ipsâ non diſtinguitur à Bono partium illarum in eo inter ſe ordine conſideratarum, iiſq; ſocietatis vinculis inter ſe unitarum. Ex hoc fine, ejusque partibus ordine jam inſinuato ſpectatis ſumenda eſt menſura actuum, & affectuum omnium, ita ut illi exceſſu aut defectu peccare meritò dicantur, ſi quando plus vel minus ulli parti tribuerint quàm totius Bonum hoc modo conſervandum patiatur. Hâc ratione è certis notisque regulis, nempe Legibus quæ jura Dei, Gentium, Civitatis cujusque propriæ, partiúmque ſingularum minorum Societatum determinant, certus modus actionum facilè inveniri poteſt, ut extra dubium ſit eos omnes actus intra mediocritatem conſiſtere, qui nullam ex his Legibus violent; certum etiam omnem actum inde diſcedere ſeu vitióſum eſſe qui aliquam harum Legum violet. Supponimus autem Leges has intra ſe conſentire ita ut minorum Societatum jura cum juribus Superiorum per omnia conſiſtant. Nempe in familiis nihil imperari jure poſſe quod adverſetur Legibus Civitatis, cujus eæ partes ſunt. In Civitatibus nihil juberi contrarium Legibus omnes Gentes obligantibus, (quales ſunt de dividendis dominiis, ſeu proprietatibus non violandis, de fide ſervanda &c.) In his nihil adverſari Dominio Dei in ſuas creaturas. Tota enim obligandi vis quæ inferioribus Legibus ineſt, ab illa Superiorum derivatur; ideoque eâ penitùs caret quicquid prioribus illis Legibus repugnat. Inferior enim Poteſtas ſuperioris Legem nequit abrogare, quanquam libertatem à ſuperioris lege relictam multis modis

dis limitare poſſit; quoniam poteſtas ulteriùs determinandi in caſibus à ſuperiore non determinatis cum ſubordinatione optimè conſiſtit, immò & præcipua eſt ratio ob quam ſubordinati Rectores conſtituuntur.

§. IV. Explicata jam menſurâ mediocritatis quæ in Virtutibus Moralibus requiri ſolet, facile eſt ipſas ſigillatim deſcribere, quoniam earum eſſentia cōſiſtit in propenſione voluntatis ad obſequium præſtandum Legibus è generali Lege Juſtitiæ deductis. Conſideremus itaque duas illas Leges quas è Lege dominica propter Bonum Commune conſtituente derivari paulò antè indicavimus. Earum prior hunc in finem jubet ita aliis noſtra communicare, ut interim nobis reſervemus id quo noſtram fœlicitatem proſequamur. Satis intelligitur hoc imperari, quoniam manifeſtò neceſſarium eſt ad Communem fœlicitatem, ſine qua ineptum eſt privatam noſtram ſperare, uti antehac latè deductum eſt. Hâc Lege continentur tum monitum de donationibus, in quibus retributio vel nulla expectatur, vel tota relinquitur voluntati & opportunitatibus illius qui beneficium accipit; tum etiam præceptum de illa benevolentia, minore quidem ſed utiliſſimâ, quæ in omnigenis conventionibus, pactis & commerciis exercetur, in quibus aliquid aut pollicemur, aut præſtamus aliis ſub conditione ab illis implendâ. Impertiamus autem aliis vel res noſtras, vel operam, vel utrumque. Voluntas huic Legi obſequendi ſpectatur vel in operibus beneficis, quæ ejus effecta ſunt propria, adeoque ſigna naturalia; vel in ejus ſignis voluntariis. Ad caput prius pertinet Liberalitas; ad poſterius homileticæ virtutes.

§. V. Liberalitas itaque eſt juſtitia in operibus conſpicua, aliis noſtra gratìs impertiens. Placuit autem juſtitiam loco generis ponere, ne cogerer pluribus verbis voluntatem Legi Naturæ obſequendi exprimere; atque ut eodem verbo ejus neceſſitatem, veramque menſuram à Lege ſumendam indicarem. Juſtitiæ enim omnis pars ad Legem

exigenda eſt, immò & omnis Lex cui agens ſubeſt conſideranda eſt, nempe Dei tam naturalis lex quàm poſitiva, leges Gentium, & Civiles, & Municipales, atque minorum Societatum, antequam actio pronunciari poſſit juſta ſeu virtutis naturæ congrua. In his enim omnibus finis optimus ejusque partes ſingulæ ſpectantur; nempe Dei honos, Civitatum diverſarum pax & commercia inter ſe, propria ſingularum politia, minorum ſocietatum ac familiarum opulentia & ſecuritas: & vetatur omnis exceſſus ac defectus in donationibus liberis quo quicquam horum labefactetur; præcipitur autem ejusmodi rerum, operarumque erogatio libera, quæ ſingulis partibus hujusce finis ſuo ordine ſtabiliendis & ampliandis inſerviat.

Quoniam autem impoſſibile eſt erogationem liberalem tueri niſi accedat honeſtum acquirendi, & quæſita conſervandi ſtudium, jubetur hoc etiam præceptis monitisque deductis à conſideratione ejusdem finis ejusque partium ſingularum eodem ordine conſideratarum; adeoque eadem liberalitas quæ primariò rectè erogandi voluntatem denotat, ſecundariò ſaltem connotat voluntatem ejusmodi præceptis obſequentem in acquirendo & conſervando: illa dicitur *Providentia*, & opponitur tum *Rapacitati*, tum *improvida Negligentiæ*: hæc autem *Frugalitas* aut *Parſimonia*; quæ opponitur hinc *Sordidæ* Euclionum *parcitati*, illinc τῇ ἀσωτίᾳ. Sic ſcilicet Juſtitia in acquirendo, & in conſervando ſint definitiones Providĕtiæ hujusce & Frugalitatis, eędemque juſtitiæ in erogando analogæ ſunt, iique miniſtrant.

Pro varietate autem objectorum in quæ præcipitur erogatio, variis nominibus inſignitur Liberalitas: Nam ſi illa ſe exerat in rebus quæ publicis uſibus inſigniter deſerviunt, *Generoſitas* dicitur, cui opponitur hinc ambitioſorum profuſio, illinc ſordidorum homunculorum abjectus animus. Erga miſeros *Miſericordia* appellatur, & ſpeciatim erga pauperes *Eleemoſynarum donatio*. Erga peregrinos *Hoſpitalitas* dicitur, præſertim ſi domo excipiantur. In his autem omnibus

bus beneficentiæ menſura deſumitur ex eo quod maximè ad varias ſummi finis partes, ſcilicet ad Pietatem quâ Societas quædam inter Deum & homines continetur, ad mutua auxilia, fidem & commercia inter varias Civitates, ad Concordiam reliquaque officia partium ejuſdem Civitatis, & ad florentiſſimum ſtatum minorum Societatum ac familiarum, qui ſalvis prioribus obtineri poteſt. Hoc autē viſum eſt diſtinctiùs inculcare in determinanda hujus primæ ſpecialis virtutis mediocritate, ut non eſſet opus plura adjicere ad indicandam rationem quâ ſequentium virtutum vera menſura certiſſimè inveſtigetur.

§. VI. Tranſeamus jam ad homileticas virtutes quæ in obſequio eidem huic Legi præſtito conſiſtunt. Univerſaliter autem eas ſic definio. Virtus homiletica eſt juſtitia aliis benefaciens per ſignorum voluntariorum uſum Communi Bono opportunum.

Finis expreſſam mentionem feci in definitione non propter neceſſitatem, quia reſpectus ad illum in juſtitiæ generali notione includitur quippe illa tota eò collimat, ſed propter perſpicuitatem.

Signorum autem *arbitrariorum* nomine intelligo, præcipuè quidem Sermonem, verùm etiam præterea reſpicio ad corporis geſtum, & habitum, nec non ad omnes vultûs motus qui animi indicium voluntarium ſignificant. In his omnibus verum modum ſervant *Gravitas*, & *Comitas*. In ſermonibus autem ſpeciatim intra optimos limites nos coercent *Tranquillitas*, *Veracitas*, quæ in promiſſis *Fidelitas* dicatur, & *Urbanitas*: de quibus ſigillatim pauca dicemus.

Gravitatem & Comitatem meliùs explicare nequeo quàm conſiderando quòd in actibus omnigenis juſtitiæ erga alios requiruntur vera agentium Prudentia, & Benevolentia amplisſima, uti antea oſtendimus. Converſatio autem hominis in qua omnimoda cōſpiciuntur juſtæ Prudentiæ ſigna, *Gravis* dicitur. Ea autem in qua eximiæ Benevolentiæ ſigna omnia relucent, *Comis* eſt, Quapropter *Gravitatem* definire[m]

finirem virtutẽ homileticam quæ Prudentiæ ſignis idoneis conſpicua eſt. *Comitatem* verò virtutem homileticam eximiæ benignitatis indiciis inſignem. Facilè autem hæc duo inter ſe conveniunt, utì Prudentia & Benignitas vera, quatum indicia proferunt. Hinc eorum oppoſita facilè intelliguntur: nempe Gravitati repugnant, hinc affectata quædam *Severitas* morum & rigor, cùm quis aut pluribus hujusmodi ſignis utitur quàm finis natura poſtulat, aut iis quæ vel honori divino, vel hominum fœlicitati (quæ partes illius ſunt) commodè non inſerviunt, aut ubi quiſquam dum ſigna ſtudioſè ſectatur, rem ipſam negligit: illinc autem eidem repugnat *Levitas*, quàm è contrariæ virtutis vitiíque deſcriptione facilè intellegit lector. Pari ratione *Comitati*, ac morum benignæ elegantiæ opponuntur illinc *Aſſentatio*, ſeu adulatoriæ Gnathonis artes, illinc *Moroſitas*. Verùm quoniam Sermo Mentis interpres eſt præcipuus, & humano generi proprius, ideoque Lex Naturæ de prudenti benevolentia erga alios opportunè ſignificanda ſpecialiùs & diſtinctiùs verbis noſtris modum præſcribit, eumque variæ virtutes diligenter obſervant. Inprimis enim præcipitur ut aliquando à ſermone abſtineamus, quoties nempe aut Reverentia erga Deum, aut alios nobis ſuperiores id poſtulat; aut ne arcana imperii Civilis, aut amicorum, aut familiæ, aut quæ nos ipſos ſpectant, revelentur in ullius detrimẽtum, dum ſalvo Communi Bono fœliciùs celari poſſent; hujusmodi Legibus obſequitur *Taciturnitas*, quæ eſt virtus homiletica ſilentium agens communi Bono opportunum. Huic in exceſſu opponitur tempeſtiva ſermonis parcitas, quæ communicationi ſcientiæ, præcipuisque ſocietatis humanæ beneficiis mirum in modum officit. Deinde verò eâdem lege præcipitur ad Bonum commune opportunè alios alloqueremur; non autem occurrit unius virtutis nomen quod obſervantiam huic Legi præſtandam adæquatè uno verbo exprimat: *Prudens* fortaſſe illa dici poſſit *παῤῥησία*, ſeu loquendi libertas juſta debitaq; & conſiſtit in animi

mi promptitudine ad ea omnia verbis exprimenda quæ ratio dictat cõmunitati rationalium ullatenus profutura. Verba autem de quibus hæc lex præcipit vel reſpiciunt præterita ac præſentia, de quibus hunc in finem jubet ita rem enunciare uti illa ſe habet, quatenus nobis compertum eſt, atque hoc præſtat *veracitas*; vel reſpiciunt futura à nobis facienda, de quibus præcipit ut ea promittamus aliis quæ in communem cedant utilitatem; idque vel absque conditione, vel ſub conditione, prout finis optimi natura poſtulaverit. E promiſſis autem de quibus inter plures convenit fit conventio, contractus aut pactum, atque hinc omne fere commercium inter rationales. Non occurrit tamen ſpeciale aliquod nomen virtutis quæ ad faciendas promiſſiones hujusmodi ac contractus bono publico utiliſſimos rationales determinet, at virtus illa quæ promiſſa ac pacta ejusmodi ſervet, *Fidei* aut *Fidelitatis* nomine ubique celebratur. Ejusdem interim eſt animi & virtutis pacta talia inire velle, & inita obſervare: Nec licitum quidem eſt pacta obſervare, niſi talia ſint quæ per leges naturæ ſalvo communi Bono, ſeu licitè fieri poſſent. Tantumque abeſt ut juſtitia omnis (quæ propriè conſiſtit in Legum obſervantia) reſolvi poſſit in fidem pactis præſtandam, ut è contrà antea quàm ſciri poſſit an pactum aliquod implendum ſit, certum eſſe debet illud pactum Legum Naturalium juſſu aut ſaltem permiſſu initum eſſe. Denique ſumma Benevolentia in ſermonibus noſtris non exprimitur, niſi jucundum quiddam iis opportunè, pro cujusque facultate, admiſceatur; quod præſtat *urbanitas*. Huic autem virtuti ab omnibus maximi finis partibus limites iidem figuntur, qui cæteris. Cautum enim eſt univerſaliter ut nihil, ne per jocum quidem, dicatur quod Dei honorem aut humani generis fœlicitatem minuat; atque hoc fiet ſi nec Religionis Leges, nec jura Gentium, nec Civilia, nec minorum Societatum, ac familiarum, aut ſingulorum hominũ, turpi & procaci dicacitate omnibus contemnendâ & deridendâ

pro-

propinentur. Illi autem qui dum jocos ſectantur in has Leges impingunt, *Scurrilitatis* meritò inſimulantur. Illi autem qui ſermonis *Feſtivitatem* innocuam aut in ſuâ converſatione prorſus negligunt, aut in aliena condemnant, in *Ruſticitatem* incidunt. Sufficiat autem hæc dixiſſe de prima Lege ſpeciali, è juſtitiæ Lege univerſali derivatâ, ac de ejus ramulis diverſis, unà cum virtutibus quę iis ſunt conformes.

§. VII. Secunda autem Lex ſpecialis virtutum Moralium ſic derivatur ex univerſalis juſtitiæ lege. Datâ lege (juſtitiæ univerſalis) ſingulorum jura conſtituente ac conſervante, unicè propter Commune omnium Bonum à ſingulis promovendum, tenentur ſinguli ſecundò ſibimet-ipſis in Bonorum ſuorum uſu ita conſulere ut aliis etiam univerſis plurimùm inſerviant, aut illorum ſaltem Communi bono nihil detrahant. Hæc autem verba eandem habent ſententiam cum iis quæ ſcripta ſunt paulò antè, ubi duas Leges ſpeciales è juſtitiæ Lege generali deduximus. Huic Legi obſequium præſtat limitatus ille erga nosmet-ipſos amor, qui intra illos limites ſe continet quos unverſalis juſtitiæ Lex, Deo, hominibusque aliis omnibus ſua jura tribuens, præſcribit. Quoniam autem limitata hæc φιλαυτία in hâc lege naturali imperatur, idque in ordine ad finem nobiliſſimum, non poteſt non eſſe juſta & honeſta. Immò verò quemadmodum oſtendimus ſingulis quædam jura neceſſariò danda fuiſſe, ut omnibus bene eſſet; pari ratione colligendum eſt, neceſſe eſſe ut ſingulis imperetur conſtans rerum ſuarum uſus in ſuam ipſorum Fœlicitatem, totius communitatis fœlicitati ſubordinatam; quoniam totius Fœlicitas è ſingularum partium fœlicitate conſtat; ideoque illius curâ imperatâ, hujus quoque curam in illa imperari neceſſe eſt; nec ſingulorum fœlicitas ab aliis procurari poteſt, ſi ipſi ſe ipſos negligant.

Quandoquidem autem ſingulorũ partes eſſentiales ſunt Animus & Corpus; utriusque cultus idoneus ad Communis Boni procurationem: isque per media huic fini aptè con-

congruentia (qualia ſunt tantùm jura noſtra in res & perſonas) imperari intelligitur. Non opus eſt autem quicquam de cultu animi ſpecialiter hîc inculcare, quoniam tota Moralis Philoſophia, eaque omnia quæ ipſi inſerviunt, eſt ille cultus Mentis quo ipſa in hunc finem inſtituitur. Corporis autem noſtri cura in ordine ad hunc finem imperatur in iis Moralis Philoſophiæ præceptis, ſeu legibus, quorum obſervatio *Temperantiæ* nomine inſignitur. Leges enim Morales de cibo, potu, ſomno, exercitiis & Venere hinc diſtinguuntur à præceptis Diæteticis de iisdem rebus quæ traduntur à Medicis, quòd ad finem ſuperiorem in Moralibus dirigantur hæc omnia, quæ Medici ad ſingulorum valetudinem (qui finis Medicinæ eſt immediatus) facere contenti ſunt indicâſſe. Ego certè illum Temperantiâ, *i. e.* virtute præditum non dixerim, qui præcepta Diætetica univerſa diligentiſſimè obſervârit, ſi ad Leges communi Bono proſpicientes, atque adeò ad earum finem nullatenus reſpexerit. Sufficiet tamen ad virtutem ſi in agentis animo generalis ſit propenſio ad ea facienda quæ Deo, & hominibus univerſim grata ſunt, quæ ex habituali intentione hunc finem proſequendi oritur, adeoque ex aſſenſu practicis ejusmodi propoſitionibus, legibusque olim dato. Tota enim vis habituum practicorum oritur ex aſſenſu intellectûs practicis propoſitionibus olim dato, & in memoria adhuc permanente.

§. VII. *Temperantiæ* itaque Definitio ſit hujusmodi; Eſt Juſtitia erga nosmet-ipſos in corporis cura bono Communi ſubordinatâ occupata. Si quis enim dum corpori ſuo indulget adeò mentis ſuæ obliviſcitur ut ejus facultates obruat, vel minuat, ut rebus ſacris aut humanis, civilibus aut domeſticis minùs aptus ſit, intemperans erit, etſi id aliquando ſalvâ ſuâ valetudine ideoque ſalvis Medicorum Regulis Diæteticis fieri poſſit. *E. g.* Si quis jejunium Religioſum, quod ſalvâ ſanitate vel obſervari poſſit, vel negligi, violârit, aut abſque Valetudinis diſpendio adeò lautè epuletur ut

rem

rem familiarem perdat, & tributis Reip. causâ ſolvendis impar ſit, omnino intemperantiæ inſimulandus erit. Quin etiam qui voluptates ſectando ſuam labefactant valetudinem, nō ſibi ſolùm, ſed & amicis ſuis, ſuæq; civitati quadātenus obſunt; quatenus nempe valetudinis defectu minùs apti ſunt omnibus demerendis. Hoc æſtimare licet è certa proportione quam habet valetudo ad vitam. Leges autem Civiles (quæ de rebus majoris tantùm momenti ſollicitæ ſunt) judicare ſolent hominem qui ſibimet-ipſi vitam eripit, non ſibi ſolùm, ſed & Reipublicæ noxium eſſe; illam enim cive ſpoliat, idque inter flagitia maxima meritò numeratur. Huic autem crimini contra bonum publicum commiſſo eatenus accedit omnis voluntaria valetudinis noſtræ diminutio, quatenus vera valetudinis æſtimatio ad æſtimationem vitæ appropinquat, in ordine præcipuè ad munera publica, quorum functio aliqualis ab omnibus expectatur.

Res adhuc clarior evadet ſi ſpeciatim conſideremus, curam corporis noſtri conſiſtere in moderatione cupiditatum naturalium quæ ſpectant ad conſervationem vel individui, vel ſpeciei.

Ad Individui conſervationem pertinet *Appetitio* (1) *Ciborum*, cui à fine prædicto, ejúsque omnibus partibus modum præſcribit *Abſtinentia*: cui opponuntur & nimia ſui *Maceratio*, & *Ingluvies*. (2) *Potuum*, quorum deſiderio limites ponit *Sobrietas*, cui *Ebrietas* opponitur. (3) *Somni*, cujus appetitioni præſidet *vigilantia*, quæ ſibi oppoſitam excutit *ſomnolentiam*. (4) *Recreationum* ſeu *exercitiorum*, cui virtus menſuram ſtatuens nomen proprium non habet (quantum nemini) nec vitia ei in defectu, aut exceſſu oppoſita. (5) *Ornamentorum* ad decorem externum in utenſilibus, veſtibus, & ædificiis pertinentium. In his modum obſervat *Mundities* & *Elegantia* ſingulorum conditioni proportionata; eum autem ſuperat animus delicatus, & ab eo deficit *Sorditiea* ac *Squalor*.

§. IX. Ad

§. IX. Ad ſpeciei denique Conſervationem pertinet *appetitus Veneris*, cui ab iiſdem regulis terminos figit *Caſtitas*, quos perrumpit *Incontinentia:* illius autem varias ſpecies nimis ſanè notas non opus eſt enumerare. Atque facile hinc perſpicere licet, quâ ratione multis modis injurii ſimus aliis dum Genio noſtro indulgemus; nempe, tum quatenus qui ſe ipſum lædit, vulnus infligit membro Familiæ, Civitatis, humani generis quod, dum ſanum eſt, innumeris modis in aliorum cedit emolumentum; tum quatenus hinc ſequitur neglectus aliquis pietatis, ac omnium ſeveriorum ſtudiorum, quibus prorſus inidoneus fit *intemperans*, unde detrimentum pariter totum ſyſtema Rationalium, quod hinc emolumentum jure poſſit poſtulare. Mitto quòd ex Intemperantia ſtimulatur animus ad aliena rapienda quo ſuis cupiditatibus ſatisfiat; quòd annonæ accendatur pretium in egenorum grave incommodum. *Quid non ebrietas deſignat?* &c. Publica autem incommoda quæ ex Incontinentia fluunt, & turpiora ſunt quàm ut ſalvâ Verecundiâ enarrari poſſint, & magis manifeſta quàm ut ea dicere opus ſit. Sufficiat dixiſſe in perpetratione ſcelerum hujus generis ſocium neceſſariò requiri, unde vitium intra unius pectoris clauſtra contineri nequit, ſed ad plures dimanat; hinc familiæ & hæreditatum jura perturbantur; unde malum latens ſerpit, omnéſque premit qui è læſa familia, aut hæreditate quicquam jure ſperaverant; atque adeò Civitates integræ in anguſtias hinc rediguntur, totiúſque generis humani conditio fit deterior.

Nec minùs manifeſtum eſt notas Civitatis leges tam in Cælibatu, quàm in Conjugio id agere ut non ſolùm caſtorum mentes ac corpora juventur, verùm etiam ut familiæ ſubinde novæ fundentur, veteréſque conſerventur, ut amicitiæ per affinitates è nuptiis ortæ latiùs ſpargantur; unde oritur arctior neceſſitudo, & ſocietas inter partes ejuſdem civitatis, atque etiam inter membra diverſorum regnorum, totiúſque adeò generis humani.

Hanc opinor ob cauſam Ratio naturalis gentes plera que omnes docuit, poſtquam auctum eſſet multarum f miliarum numero genus humanum, & avitæ cognation per originem ab iisdem primis parentibus tractam memor penè eſſet extincta, conjugia prohibere inter perſonas qu ſanguine ſe mutuò proximè contingerent, ut amicitiæ, neceſſitudines arctiores contraherentur inter familias à invicem longiùs disjunctas, ubi nullam vim haberet cogn tio ad eas ſibi invicem conciliandas, *e. g.* Nuptiæ inter fr tres & ſorores dictatis rationis Communi hominum bon conſulentis per latiorem ſparſionem amicitiæ ex affinita orituræ nunc prohibentur, quæ in mundi primordiis licit fuerunt; quia neceſſariæ ad ejusdem generis humani pro pagationem, atque ad ortum earum familiarum quas nun (prohibendo ejusmodi nuptias ad latiùs ſpargendas amici tias) conſervare conatur ratio.

Sic ejusdem Finis ſumma bonitas juſtum facit & illan libertatem in initio concedere, & eandem mutato rerum humanarum ſtatu denegare.

Denique quoniam appetitus prolem conſervandi, qu στοργὴ dicitur, eſt tantùm continuatio illius appetitûs quo animalia feruntur ad procurandam primam prolis ſuæ exi- ſtentiam. Manifeſtum eſt στοργὴν à reſpectu ad eundem ſummum finem, ejúsque partes ſingulas, & excitandam eſſe & limitandam. Eatenus, ſcilicet, diligendos eſſe libe- ros, quatenus id conferat ad ſervandum Deo ſuum in terris honorem, ad gentium omnium, ſingularum civitatum, ac familiarum fœlicitatem. Manifeſtum interim eſt fœlici- tatem totius generis humani quod præſenti ſæculo ſucce- det, à prolis educandæ cura dependere. Et quoniam proles noſtra miſtum quiddam eſt è nobis & aliis, patet ejus curam ſpecimen exhibere virtutum tam ad nos, quàm ad alios relatarum.

§. X. Verùm ut rite quisque ſeipſum curet in ordine ad Commune Bonum, non ſpectandæ ſunt tantùm partes è

qui-

quibus ſinguli conſtamus, Mens nempe & Corpus, de quibus hactenus egimus; ſed conſideranda ſunt inſuper media etiam remota, quorum ope utraque pars noſtrî nonnihil juvari poſſit, quæ generali nomine apud Juris-Conſultos *Bona noſtra* dicuntur, & *jura* in res & perſonas, è quorum copia conſiſtunt *Divitiæ* & *Honores* ſingulorum.

Eadem itaque Lex naturalis quæ voluntatem, omnéſque adeò affectus noſtros erga noſmet-ipſos limitat è reſpectu ad finem optimum, pari ratione à conſideratione omnium partium illis finis affectus omnes limitabit circa acquiſitionem, & conſervationem divitiarum & honorum. Hæc enim ab omnibus non aliâ ratione quæruntur quàm ut media ad poſſidentium fœlicitatem, cujus menſuram non aliam à ſingulis expectandam eſſe oſtendimus, quàm quæ Communi omnium fœlicitati ſubordinatur, aut cum ea ſaltem conſiſtit. De limitata cura acquirendi, conſervandíque divitias tanquam de medio ad Liberalitatem neceſſario obiter antè diximus; eadémque ſufficiant ad limitandas cupiditates noſtras circa eas ut media ad noſtram fœlicitatem.

Reſtat itaque ut paucis moneamus Lectorem hâc lege omnibus illud imperatum eſſe, ut ſibimet honores quærant eâ tantùm menſurâ, iíſque mediis quæ non ſolùm conſiſtunt cum corporis, animíque ſui ſanitate, ſed etiam cum familiæ ſuæ cura (ne illam peſſundemus honores aucupando) & cum Reipublicæ pace, ne ſeditionem quis moliatur ut ſeipſum evehat; cum cæterarum gentium tranquillitate, ne jura gentium violentur ad ampliandos titulos noſtros; cum pietate denique in Deum, ne quis in majeſtatem divinam, aut in res & officia ſacra involet, ut hinc nominis ſui gloriam adaugeat. Voluntas his legibus conformis mediocritatem veram adepta eſt circa honores appetendos, & circa vitandam infamiam; ejúſque Virtus *Modeſtia* dicitur, quæ definiatur Juſtitia erga noſmet-ipſos in honorum cura, Bono communi ſubordinata, conſiſtens. Eadem autem

vera *modeſtia* quatenus voluntatem deprimit ne ſublimiora quærat quàm quæ cum hoc fine conſiſtunt, *Humilitas* dicitur : quatenus autem animum elevat ad maximorum honorum appetitionem, quia in rectâ hujus finis proſecutione ſe offerunt, vera eſt *Magnanimitas*. Notum interim ſuppono ejusdem eſſe virtutis honorem quærere, ac conſervare, & infamiam evitare, ac depellere. Ex his autem, oppoſitorum natura facilè æſtimatur : *Humilitati* enim directè repugnat *Superbia*, quæ in ambitione, arrogantiâ, & inani gloriatione ſe ſe exerit. *Magnanimitati* autem pariter contrariatur *Puſillanimitas*.

§. XI. Percurrimus tandem ſingulas virtutes, & in iis ſingulis contineri vidimus reſpectum aliquem ad Bonum totius ſyſtematis Rationalium (quod Civitatem, vel regnum Dei latiſſimo ſenſu liceat appellare) ſive illæ aliis proſpiciant ſive nobis ipſis; utrobique tamen id in fine ſemper agitur ut omnibus optimè conſulatur. Mens autem hominis ſecundùm virtutem agentis Commune hoc bonum proſequitur ordine tam generico, quàm analytico. Priorem imitatur methodum privatus, dum incipiens à ſuis unius rebus ita curat ut conſtitutio, conſervatio, aut exornatio familiæ ſuæ ſuadet, aut ſaltem patitur; familiæ interim ſuæ non aliter proſpicit, quàm major civitatem conſervandi cura permittit: Civitatis autem ſuæ eam tantùm habet rationem quam ſuadet, aut ſinit gentium aliarum quarumcunque fœlicitas illibata, aut etiam promovenda : Genus humanum denique non aliter curat quàm ut ſalvus ſit majeſtatis divinæ honos, conſerventúrque jura Regni Dei, quibus res humanæ divinæque omnes continentur. Jura autem omnium jam antè conſtituta & diſtributa ut plurimùm ſupponit. At qui præſunt aliis, & poteſtatem habent hujusmodi diſtributionem jurium faciendi à reſpectu ad totum ſyſtema initium faciunt, adeoque analyticam methodum potiùs ſectantur. Civitati Dei ſatis conſultum eſſe pronunciant, ſi Deo velut ſummo Regi officia ſummi honoris

præ-

præſtentur, & gentibus univerſis velut ejus ſubditis ſua in res & perſonas limitatas jura tribuantur. In ſingulorum autem juribus propriis curanda ſunt jura minorum ſocietatum, præſertim familiarum, in his autem ſingularis cujusque bona. Hâc itaque mothodo uti in prima diſtributione poteſtatis in res & perſonas, ſeu in prima conſtitutione jurium propriorum, cùm primi parentes (juribus ſuis Deo reſervatis) reliqua omnia inter filios ſuos dividebant, & facillimum erat, & planè neceſſarium. Quippe totius ſyſtematis rationalium fœlicitas finis eſt ille unicus, naturâ ſuâ optimus & maximus (quippe ſumma eſt omnium bonorum, adeoque naturaliter melior & major quâlibet ſui parte, ſeu quovis alio bono,) quem qui rectè intelligunt non poſſunt non proſequi, ejúsque proſequendi neceſſitas neceſſariam facit diſtributionem, & limitationem poteſtatis in res & perſonas, *h. e.* & legibus univerſis, & ſingulorum juribus indè natis dat originem. A totius autem cura cùm ad partium curam procedimus, notum eſt hanc methodum locum habere. Stabilitis autem hiſce legibus quibus ſocietas cum Deo inter diverſas gentes, nec non inter membra ejusdem civitatis ac familiæ continetur, dantur certæ normæ pietatis, omnigenarúmque virtutum, ut earum nomen actionibus jura religionis, gentium, civitatum, aut familiarum evertentibus impoſitum neminem poſt hæc deludat. Conſtat enim omnes partes Juſtitiæ univerſalis (quas breviter recenſuimus) omnésque actus ſingularum virtutum, legibus hiſce unicè propter Bonum Commune imperari, ídque quia perpetuâ experientiâ manifeſtum eſt tales actus humanos naturalem habere vim ac efficaciam aut honorem Deo exhibendi, aut promovendi gentium diverſarum pacem & fœlicitatem, aut Civitatem aliquam, aut minorem ſocietatem, aut ſingularem aliquem hominem bonis cumulandi: ex his autem partibus hoc ordine conſideratis Commune Bonum integratur.

§. XII. Quin etiam hinc apertiſſimè explicari poteſt, quænam ſit illa recta ratio prudentis qui juſtam actionibus humanis mediocritatem meritò præſcribat. Tota enim conſiſtit in hujusmodi propoſitionibus practicis quæ maximum nobis proponunt finem, & media in noſtra poteſtate idonea indicant quibus illum conſequamur. Illa autem ſunt actus illi humani quos imperant (1) Cultûs leges, (2) cæteræque gentium inter ſe commercia conſervantes; (3) deinde verò civiles & domeſticæ, ac ſingularis cujusque dictata experientiæ de naturali efficacia actionum humanarum conformia. Sic ultima tandem reſolutio fit in vires naturales actionum ad homines juvandos, aut nocendos, ſive ſigillatim, ſive conjunctim ſpectatos, ut in familia, populóve uno, aut pluribus. Ex analogia autem ducta ab iis actibus qui ad honorandos homines faciunt, judicamus de iis quæ ad Dei honorem ſpectant. Experientia autem non minùs evidenter docet quales actus humani proficui ſunt, aut nocivi plerisque omnibus, quàm oſtendit qualia edulia plerosque nutriunt reficiúntque, qualia contrà morbos generant, mortémque accelerant.

§. XIII. Nec ſanè difficiliùs experientiâ diſcimus harum propoſitionum veritatem (*Neceſſe eſſe ad Commune Bonum ut fiat diſtributio rerum, & operarum mutuarum; atque ut ea ſervetur, ita agendo tam erga alios quàm erga noſmet-ipſos, ut conſervatio Gentium, Civitatum, familiarúmque, quarum pars ſumus, poſtulaverit*) à quibus omnes leges naturæ & virtutes profluunt; quàm diſcimus neceſſe eſſe ad corporis animati vitam ac valetudinem, ut nutrimentum omnibus ejus partibus impertiatur, atque ut diſtributio à natura facta conſervetur ejusmodi functionibus ſingulorum membrorum circa ſe cæteráſque partes, quibus partes primò principales, deindè verò etiam minùs principales, infimæque ab obſtructionibus liberentur & reparentur,

ſic-

ſicubi quicquam abſumptum ſit, atque ad præſcriptam à natura menſuram ac vim creſcant.

Utrobique veritas in has, aliáſque ſimiles propoſitiones reſolvitur, quòd *Conſervantia totum conſervant omnes ejus partes*, & quòd *Conſervatio partium minùs principalium ſeu ſubordinatarum profluit è conſervatione principalium*; quæ quia è definitionibus ejusmodi cauſarum patent, à natura rerum experientiæ noſtræ indicari meritò dicantur. *Definitiones enim è naturis rerum experientiâ cognitis diſcuntur.*

§. XIV. Quin etiam, quemadmodum ab immutabili efficacia cauſarum ejusmodi corporearum ad productionem ſuorum effectorum in corpore animato omnis Phyſiologiæ & Diæteticæ certitudo proficiſcitur; pariter ab immutabili influentia actuum humanorum in conſervationem, aut in detrimentum ſingulorum hominum, familiarum, Civitatum, Gentiúmque univerſarum provenit omnis certitudo propoſitionum practicarum, quæ Leges ſunt Naturales, quæque Moralem conſtituunt Philoſophiam, & virtutum omnium naturam determinant.

Porro varietas actionum quæ hominibus præcipitur in variis eorum conditionibus, Familiis, Civitatibus, cæteríſque circumſtantiis non magìs repugnat neceſſariæ, & conſtanti curæ omnes quas ſæpe diximus finis optimi partes conſervandi & perficiendi, quàm diverſitas Diætæ in diverſis regionibus, ætatibus, & temperamentis hominum repugnat conſtanti omnium curæ ubique omnia ſua membra nutriendi, & ubique ſatisfaciendi naturalibus neceſſitatibus famem ſitímque arcendi, ſomnum capiendi, exercitiis, Veneri & affectibus modum præſcribendi, juxta naturæ cujusque exigentiam. Scilicet in his, ut in rebus ad bonum publicum neceſſariis, non poſſumus pro arbitrio quidlibet agendo finem aſſequi: Sed limites quosdam finis natura determinat, quanquàm Intellectus noſter ad ἀκρίβειαν Mathematicam in his aſſignandis non perveniat.

Satis commodè vitam noſtram curamus ſine Leſſiana al-
mentorum ponderatione: & Bono pariter communi p
virili verè inſervimus, etſi quod præcisè optimum eſt
ſingulis caſibus non poterimus aſſequi; ſi modò id
quantum in nobis eſt, in datis Circumſtantiis aſſequi co-
nemur.

Addendum hîc illud cenſeo, Commune Bonum ratio-
nalium omnium, eò ipſo quòd bonorum omnium natur-
lium eſt Collectio adeoque bonum maximum, eſſe aptiſſ-
mam menſuram à natura determinatam, ut è comparation
aliorum bonorum cum hoc pronunciare verè poſſimus, a
illa magna ſint an parva; adeoque an ſummoperè ſint exp-
tenda, an aliis poſtponenda. Eadem autem menſura qu
bonorum inter ſe ratio æſtimatur, malorum pariter omniu
æſtimationem veram præbet, adeoque indicat quid magis
aut minùs fugiendum aut dolendum ſit. Hinc itaque diſce-
mus quinam affectus aliis prævalebunt, quinam etiam ce-
dent; ſiquidem certum eſt eum tantum omnium affectuum
modum naturæ rationali ac naturæ univerſi congruum eſſe
qui exactè reſpondet veræ æſtimationi bonorum & malo-
rum è quibus excitantur.

§. XV. Quoniam autem maximi momenti res eſt re-
gimen affectuum noſtrorum, utpote à quo omnis virtus,
omníſque Fœlicitas (quatenus illa eſt in noſtra ullatenus
poteſtate) proficiſcitur, illúdque (ut priùs innuimus)
totum dependet ab agnitione veræ menſuræ bonorum
malorúmque omnium, ſecundùm quam judicanda ſunt
magna vel exigua; ideoque paulò latiùs explicandum
duxi quod paulò antè affirmavi, nempe, Commune
Bonum hanc eſſe menſuram, eámque à natura rerum de-
terminatam eſſe. Hoc autem ex eo patet, quod antea
oſtendimus, *viz. Bonum omnium rationalium commune,
eſſe finem ad cujus proſecutionem omnes naturaliter tenentur.*
Finis autem & notior mediis, & è naturæ rationalis condi-
tione neceſſaria eſt menſura, ex qua mediorum omnium
boni-

bonitas major aut minor æſtimatur; & poſito hoc, velut fine primario, bonum cujusvis ſingularis habebit rationem medii ad bonum totius ſyſtematis rationalium, uti ſanitas membri cujuslibet in animali eſt medium ad ſanitatem totius animalis.

Nec inſolitum ſanè eſt, rerum quantitates explorare ope menſuræ quæ rerum menſurandarum quantitatem excedat; modò hoc unum proviſum fuerit, ut menſura dividatur in partes quantumlibet exiguas, quarum ſingulæ notam habeant ad totum rationem, *e. g.* Regulâ bipedali aut tripedali utamur quæ dividitur in pedes, pedúmve partes duodecimas, centeſimas, aut milleſimas ad explorandam lineæ longitudinem quæ decimâ pedis parte brevior ſit: Pari planè modo quamquam Bonum Commune ſit longè maximum, quoniam tamen notæ ſunt ejus partes tam majusculæ, quàm admodum exiguæ, earúmque omnium ratio ad totum ſatìs intelligitur; ideoque hâc menſurâ commodiſſimè determinare poſſumus, & quantum ſit unumquodque bonum, & inter bona quodnam ſit majus, minúsve.

§. XVI. Partes autem in quas Bonum Commune, velut Regula conſideratum, dividitur, ſunt omnia omnium bona quæ in fœliciſſimo ſyſtematis rationalium ſtatu continentur, eidémque ſubordinantur: qualia ſunt quæ pertinent ad Cultum Dei, ſeu Religionem; ad gentium pacem & ſubſidia mutua; quæque ad ſingularum civitatum, familiarum, perſonarúmve conditionem beatiſſimam, quæ ſervato hoc ordine partium inter ſe ad totius conſervationem, per induſtriam humanam obtineri poteſt. Quin etiam quemadmodum è diviſione regulæ in pedes, pedis in partes decimas, vel duodecimas, aliásve quaslibet, harúmque in centeſimas, & ſic deinceps, nota fit ratio minimæ particulæ ad totum; ita è noto ordine, ac ratione variorum bonorum, omniúmque ad Bonum commune, facilè inveſtigatur ratio Boni cujuslibet dati ad maximum illud

quod ex omnibus aggregatur. Scilicet è nota ratione ver alicujus propoſitionis ad ſcientiam, ſcientiæ ad animi tranquillitatem, & affectuum regimen, hujus ad perſon fœlicitatem, perſonæ ad familiam, familiæ ad Civitatem Civitatis ad gentes univerſas, harum ad totum Syſtem rationalium; tandem intelligitur, quantum unius veritat notitia conferat ad bonum univerſi. Similíſque eſt rati in æſtimandis bonis corporis, ut in ſanitate membri m nimi, vel in vi veſtis cujusvis, aut cibi ad corpus conſe vandum. Corporis etiam rationem ad hominem integrum ad familiam, ad civitatem, & tandem ad univerſum pa modo invenire licet. Denique accuratiſſimi menſurarur Magiſtri, Geometras intelligo, hâc uti ſolent method quantitatum rationes determinandi, per collationem earur cum maxima ad quam ullatenus referantur. Hujus auter methodi ratio ad rem noſtram facillimè accommodatu Nempe, quoniam minimæ quantitates & ſenſum fugiur & intellectum, mediæ inter maximas & minimas ſu infinitæ, nec ulla eſt ratio cur earum una potiùs menſu fieret, quàm altera; immò & eadem reſpectu minoru quantitatum magna dicitur, quæ reſpectu majorum par habetur. Maxima autem una eſt, & præ cæteris intell ctui noſtro magìs expoſita; quare *aptiſſima eſt quæ p menſura ſumeretur, in qua requiritur ut ſit determinata magis nota.* Sic enim Mathematici linearum circulo i ſcriptarum magnitudinem inveſtigant per earum collatio nem cum diametro quæ omnium inſcriptarum maxima e Eodémque recidit determinatio ſinuum per collatione cum radio in canone mirifico. Sinus enim ſunt ſemiſſes i ſcriptarum ſubtendentium duplum arcuum ſuorum, & r dius eſt ſemiſſis diametri. Notúmque eſt eandem eſſe ratio nem ſemiſſis ad ſemiſſem, quæ totius ad totum. Sic etia corpora Regularia menſurantur per comparationem cu ſphæra; corpore nempe maximo cui cætera omnia inſc buntur. Verùm in hujusmodi exemplis nolo multus eſſe

In eum tantùm finem hæc de menſura Bonorum diximus, ut bonum malúmve reputemus magnum, non prout nos ſolos magìs juverit aut læſerit, ſed prout communi Fœlicitati plus adjecerit, vel detraxerit: & in comparatione bonorum illud exiſtimemus eſſe majus, quod publicæ fœlicitatis pars eſt major; illud minus, quod publicis utilitatibus minus adjicit.

§. XVII. Viſum eſt enim hinc univerſale remedium deduci poſſe in omnes inordinatos affectus, è ſui amore nimio plerumque ortos, quibus mens humana aut aliis infert injuriam, aut ſibimet-ipſi adimit tranquillitatem. Nihil unquam ille perversè cupiet, cui inter bona nihil magnum videtur, præterquam quod ad communem ſalutem multùm confert; nunquam ille in publica commoda adeò peccabit ut criminis ullius conſcientiâ perturbetur; quòd ſi quid detrimenti patiantur res humani generis ex aliorum flagitiis, aut è cauſis quæ vires humanas ſuperent, hoc illi non eripiet mentis ſuæ tranquillitatem; partim quia hæc novit extra ſuam poteſtatem collocari, partim quia mutabilitatis cui omnia ſubjiciuntur probè conſcius talia multa indies eventura præſentit & expectat; præſertim verò quia tot ſeculorum experientiâ certiſſimum eſt, innumeras rerum humanarum viciſſitudines totius univerſi ſtatum meliorem potiùs quàm deteriorem nobis reliquiſſe, unde ſpes juſta naſcitur vix fieri poſſe ut poſteris res aliter ſuccedat.

CAPUT IX.

Conſectaria.

§. I. DEductis tandem è Natura præceptis circa mores generaliſſimis, & virtutibus Moralibus inde ſigillatim explicatis, viſum eſt paucis indicare, quomodo hæc quæ

quæ tradidi præcepta generalia ad alia magis limitata, vulgò magis uſitata nos deducant: hinc enim probabit etiam ſpecialia illa à Deo per ſigna naturalia mentibus h manis ſimul imprimi, eáque iiſdem præmiis & pœnis ſanc hoc autem oſtendemus conſiderando breviter Decalogu & leges Civiles.

Decalogus in duas ſolet dividi tabulas, quarum pri præcepta continet de moribus noſtris erga Deum, poſt rior de iiſdem erga homines tractat: utraque impletur more in Deum, hominéſque. Manifeſtum autem eſt, p ceptum quod è Natura hauſimus de Benevolentia univ ſali, ſeu de ſtudio Boni Communis quatenus Deum reſpi ut ſyſtematis intellectualis caput, & homines velut ei ſu ditos, hæc duo in ſe complecti. Prima autem tabula ſp ciatim continetur in ea parte Legis Juſtitiæ univerſalis q oſtendimus doceri, neceſſe eſſe ad Bonum commune, queadeò ad noſtram ſingulorum fœlicitatem indè ſoli hauriendam, ut Deo tribuatur quod ſuum ſit, nempe om quæ neceſſaria ſunt ut ipſius honos ſuper omnes quant poſſumus, emineat. Scilicet ut agnoſcatur omnium maxi intereſſe ut ipſe Dominium habeat in omnes & omnia pereminens. Exercitium talis Dominii percipimus eo i quòd eſt cauſa omnium prima liberrima & prorſus in pendens. Jus autem ſeu neceſſitatem talis in eo Dominii ordine ad Bonum Commune, indè intelligitur; quòd hu finem perfectiſſimè aſſequi poſſit & velit ille ſolus qui ſa entiâ præditus eſt perfectiſſimâ finis hujus omnes partes media aptiſſima comprehendente, & voluntate finem op mum, mediáque maximè idonea propter intrinſecam c ſapientia harmoniam ſemper amplectente, & potentiâ nique quæ in iis quæ ſapientiſſima voluntas elegit, præſta dis nunquam deficiat.

§. II. Cognitâ autem ex his naturalibus, atque ad æternis Dei perfectionibus hâc neceſſitate Dominii Div in ordine ad Commune, quod ſummum eſt, Bonum,

gnoſ

gnoſcitur Lex naturalis illud ei tribuens ſecundùm ea quæ antehac explicuimus. Manifeſtum enim eſt rationem rectam Divinam (quæ Lex quædam eſt ei Naturalis) ab æterno illud ſibi in hunc finem aſſumpturam eſſe; & rationem rectam humanam cùm primùm exiſtit, & hoc percipit, neceſſariò conſenſuram eſſe; quippe quamdiu recta eſt, à ratione Divina nequit diſſentire. Datâ autem lege de agnoſcendo hoc dominio Divino, dantur leges imperantes ſummum erga illum Amorem, Fiduciam, Spem, Gratitudinem, Humilitatem, Timorem & Obedientiam, & ſi quid amplius eſt quod exprimitur in Invocatione Divini nominis, & Gratiarum actione, & auſcultatione Verbi Divini, & in devovendo res, loca, tempora, & perſonas illius ſolius honori.

§. III. Hinc ſatìs cavetur, ne alium paris Cultûs conſortem admittamus quod primo præcepto vetatur. Neve illum hominibus, aliísve animalibus ſimilem, aut figurâ limitatum corporeâ reputemus; quod prohibetur in ſecundo. Ne perjurio iram ejus provocemus, quod tertium inculcat; atque ut idoneam temporis noſtri partem ejus cultui deſtinemus, quod quartum præceptum inſinuat, exemplo Sabbathi. Pari ratione ſecunda Decalogi tabula deduci poteſt ex ea parte legis naturalis de Juſtitia univerſali quâ diximus eam præcipi; Quia neceſſarium eſt ad commune Bonum ut conſtituantur, & inviolata ſerventur inter homines ſingulos diſtincta dominia in res & perſonas, eorúmque actus, *h. e.* ut fiat diſtributio ad optimum finem prudenter accommodata, atque ut ea ſervetur quam ita factam invenimus, quâ ſingulis ſaltem neceſſaria concedantur ut è ſuis ſinguli ſe conſervent, & aliis uſui ſint, quorum utrumque ad publicam facit fœlicitatem. Ideo autem neceſſaria in hunc finem eſt hæc rerum & actionum ſeu operarum humanarum partitio inter ſingulos, quoniam nemo vivere poteſt nedum fœlix eſſe ſine uſu & rerum multarum, & ope ac permiſſu voluntario multorum hominum;

num; & quoniam ſalus totius generis humani, quod Bonum Commune apertiùs reſpicit, in ſalute hominum ſingularium conſiſtit. At ſi preſſiùs quæramus quid neceſſariò ſingulis concedendum eſt ut omnibus bene ſit, comperiemus hæc, (1) Vitam ac membrorum ſuorum integritatem conſervandi poteſtatem ſingulis neceſſariò tribuendam eſſe, dum nihil in publica commoda, unius vitâ majora, peccent. Hanc autem ſalvam eſſe jubet præceptum ſextum; atque adeò limitatam permittit, immò præcipit muniſque, φιλαυτίαν. (2) Pactorum bono publico ſubordinatorum vim, fidémque ſingulis neceſſariò firmandam eſſe. Inter ejusmodi autem pacta illud de conjugio cumprimis eſt humano generi ſalutare; utpote quo ſpes omnis ſucceſſionis, & ingruentis ſenectutis auxilium continetur. Hanc tori fidem ratam itaque eſſe jubet ſingulis præceptum ſeptimum, atque adeò ad affectum eximium erga prolem cujusque hâc ratione certiùs cognitam munit viam. (3) Partem quandam in rebus aliis, & operis hominum, ſingulis neceſſariam eſſe, cujus ope vitam ſuam ac familiam in prioribus conceſſam ſuſtentare valeant, ac aliorum inſuper commodis inſervire. Ad bonum itaque Commune requiritur ut & talia ſingulis bona in prima diviſione faciendâ dentur, & poſtquam data ſunt, inviolata conſerventur. Hoc autem jubet præceptum octavum. Quin etiam ad publicum bonum facit ut ſinguli in omnibus quæ ipſis hactenus conceſſa ſunt illæſi ſint non ſolùm ab aliorum factis, ſed etiam à verbis & cupiditatibus. De his autem præcipitur in nono, & decimo mandatis. Ex obſequio præceptis hiſce negativis ſimul omnibus præſtito conſurgit *Innocentia*.

§. IV. Interim manifeſtum eſt ad Commune Bonum conducere non modò ut ab aliis lædendis abſtineamus, ſed ut porro affectibus, verbis & factis alios, datâ occaſione, juvemus, in iis quæ mandata hæc innuunt ad finem eſſe neceſſaria, quo latiſſima exhibetur humanitas. Atque his equidem modis bono publico conſulitur, tollendo

ejus

ejus impedimenta, & ponendo affectus benevolos qui per omnes ſyſtematis rationalis partes ſe ſpargant, & ſingulis neceſſaria impertiant. Verùm quemadmodum ſyſtema corporeum (juxta principia mechanica) conſervatur quidem per motum in omnes ejus partes diffuſum, ſed requiritur ut ille motus in ſe recurrat, atque hâc ratione perennis ſit: Pari ratione incepta ſemel univerſalis Benevolentia per reciprocas Gratitudinis vires reparatur indies, & illius auxiliis, ſive etiam illius proſpectu, ac ſpe novas acquirit vires, & in æternitatem adoleſcit. Per ſe ſatis manifeſtum eſt peculiarem Benevolentiam rectè ordinatam erga pridem benevolos (quæ definitio ſit Gratitudinis) ad communis Boni perennitatem multùm conducere. Rectè autem ordinari intelligitur è dictis capite præcedente, quando ita Benefactori prodeſt ut jus nullius perſonæ, familiæ, civitatis, nedum Gentium invadat: eámque ob cauſam viſum eſt de illa agere, poſtquam ex aliis præceptis oſtendiſſem aliorum jura nullatenus eſſe violanda. Verùm hæc virtus in quinto Decalogi præcepto mandatur, ubi quidem expreſſiùs jubetur Gratitudo erga parentes, qui benefactores ſunt primi poſt Deum communem omnium parentem; ſed hoc exemplo propter rationis paritatem docemur omnibus, qui qualitercunque nobis profuerunt, vices rependere. In his paucis leges omnes naturales ſingulis præſcriptas contineri arbitror, eisdémque legibus ad actus diverſorum populorum inter ſe applicatis Juri Gentium omnia limitari.

§. V. Ab hac epitome Legum Naturæ univerſaliorum commodus dabitur tranſitus in conſiderationem illorum dictaminum rationis quæ omnes dirigunt ad conſtituendas ſervandáſque ſocietates in quibus imperium cum poteſtate coerciva intelligitur. Hæ enim ideo ſunt neceſſariæ ut Leges hæ meliùs obſerventur in honorem Dei, generíſque humani fœlicitatem; eorum verò ſpeciatim, qui hujuſmodi Societatum membra ſunt. Ideoque datâ lege naturali

quæ

quæ hujusce finis proſecutionem imperet, datur Lex
medii adeò neceſſarii, ſocietatis ſcilicet cum imperio
ſtitutionem, ac conſervationem præſcribat. Nece
autem hujus medii ad hunc finem facilè diſcitur è com
ni omnium experientita, in iis quæ familiæ curam ſpec
aut ædificationem domûs, aut cujuslibet effecti ad
plurium hominum diſpar opera requiritur: in his per
mus fruſtra omnem inſumi operam niſi alii regant, alii
pareant. Manifeſtum enim eſt procurationem boni n
mi cujus capax eſt tota rationalium communitas, effe
eſſe iis quæ dixi magìs complexum, & intricatum, ſ
neceſſariò pendere à concurrentibus auxiliis ſingulo
per operam mutuam valdè diſparem; ideoque impoſ
eſſe ut proviſum illud, expetitúmque effectum cert
conſtanter obtineatur, niſi rationalium alii aliis per
ſerie ſubordinentur, omnésque adeò ſummo Numin
pote primo, perfectiſſimóque rationali pareant, I
quas explicavimus Naturales omnibus gentibus comm
obſervando.

Hæc ut opinor ratiocinatio in multiplici & obvia
rientia fundata, ordinis conſtituendi neceſſitatem e
apud homines præjudicio non occæcatos. Verùm q
am demonſtrationes importunè nimis flagitare ſolen
verſarii noſtri, conabor digitum intentare versùs prin
quædam Mathematica è quibus univerſaliter demonſt
neceſſitas notæ ſubordinationis inter cauſas quotlibe
poreas quæ cooperantur ad productionem effecti
proviſi, & deſtinati: quale eſt Commune Bonum
omnes qui Legi Naturæ generaliſſimæ obtemperar
lint. Non aliam enim neceſſitatem ordinis conſtitu
eſſe contendimus, quàm quæ fluit è neceſſitate hujus
Colligimus ſcilicet è Geometriæ Carteſianæ *lib.* 2. ſi
ciſſima effecta è motibus inter ſe implicatis orta (d
ptiones ſcilicet & proprietates linearum curvarum)
quidem accuratè cognoſci, & certò produci, ſi plur

n

motus è quibus oriuntur ita ſe mutuò conſequantur, ut poſteriores è prioribus regantur; non autem ſi talis abſit ſubordinatio. Nec dubium eſt quin ùt linearum, ita etiam ſuperficierum omnimodarum indè generabilium certa determinatio, eandem requirat motuum determinationem. Ab eadem itaque proveniet omnimodarum figurarum quibus corpora terminantur certa generatio. Deinde verò Phyſiologia (genuina ſcilicet *illa* quæ è Matheſi prognata eſt) effecta omnia naturalia è motibus implicatis, & è figuris corporum certâ hujusmodi ſubordinatione limitatis, produci docet. Ideoque etiam illa effecta naturalia, quibus publica commoda per hominum induſtriam promoveri certò poſſint, parili ſubordinatione motuum ab humanis corporibus proficiſcentium eſſe producenda docebit. Manifeſtum certè eſt motus quosdam corporeos hominum requiri ut alii aliis proſint, præſertim in Dominii in res & perſonas acquiſitione, uſu, aut alienatione, in quibus ſumma Juſtitiæ continetur. Ideoque ſubordinationem inter ejusmodi illorum motus; atque adeò inter honines ipſos conſtitui neceſſe eſt, ut ad ejusdem effecti, Communis ſci licet Boni, procurationem conſpirent. Denique dum longiuſculam hanc deductionem attentiùs conſidero, video illam plurimùm contrahi poſſe hoc modo. Si ne minimum quidem effectum motuum implicatorum, *v.g.* Deſcriptio Curvæ Geometricæ, absque ſubordinatione motuùm certò peragi poſſit, multò minùs poterit tam complexum plurimarum cauſarum effectum, quale eſt Commune Bonum, ſine tali ſubordinatione certâ ratione procurari.

Nolui tamen rejicere priorem deductionem, quoniam aliquibus fortaſſe gratum erit videre aliqualem eſſe nexum inter Phyſiologiam, & diſciplinam Civilem.

Nihilominus quanquam neceſſitas ordinis conſtituendi ut plures fœliciter vires ſuas uniant in magno quovis effecto conficiendo, ex hujusmodi principiis demonſtrari poſſit;

ea tamen non hinc primùm ab hominibus diſcitur, (
obviis quotidiè experimentis, qualia antè ſuggeſſimus.

Deductâ generaliter Regiminis neceſſitate ex ejus
facilè hæc applicari poterunt regimini domeſtico ſeu f
liæ, & deinde regimini Civili, ut partes optimi finis obtir
tur: nempe Fœlicitas Familiarum primò, mox Civita
tandem verò Univerſi.

§. VI. Ego de his hoc tantùm adjiciam, quòd qu
admodum in Geometria primum ſubordinationis e
plum eſt inter duos motus, quorum alter ab altero reg
ordo autem magìs conſpicuus ac notabilis eſt cùm
cauſas paulò plures exhibetur ſubordinatio: Ita cù
hominibus agitur, primum quidem exemplum o
eſſe inter virum ac fœminam, in qua naturaliter v
ſuperior, utpote qui plerumque majores habeat intell
vires, & majus corporis robur, adeoque plus conf
effectum ex eorum ſocietate quæſitum, Commune ſ
utriusque bonum in rebus ſacris & humanis. Nihi
nus magìs conſpicuum eſt Imperium paternum, poſt
liberi è priore illa Societate nati fuerint. Ideoque
ſumendum eſt exemplar, hinc etiam petenda eſt vera
poteſtatis tàm Civilis, quàm Eccleſiaſticæ. Utra
enim in patre primò fuiſſe neceſſe erat, propter finem
dixi neceſſarium; atque adeò Familia prima erat So
ordinata, prima ſcilicet Civitas, primáque ſimul Ec
Ex auctis autem in numerum familiis, in numerum p
creverunt Civitates & Eccleſiæ. Atque hæc ſanè u
natura rerum, rectâque adeò ratione quæ indè deri
conſentiunt, ita hiſtoriæ antiquiſſimæ, fidiſſim
(Moſaicam intelligo, quæ etiam Divina eſt) per c
conſonant.

Notandum porro eſt, quòd ab eodem fine propter
conſtituitur Imperium, ſeu Poſteas Civilis, natural
neceſſariò limitatur. Omne quippe medium fini ſuo e
adaptandum eſt, ut nec ab eo deficiat, nec eum ex

I

Ideoque manifeſtum eſt, quòd in ordine ad honorem Dei, Gentiúmque omnium fœlicitatem, non poteſt fundari Imperium quod jus habeat hæc evertendi. Verùm cùm omnia ad hæc abſolutè neceſſaria pauca ſint, & admodum manifeſta, & in Decalogo uti oſtendimus ſatis apertè exhibeantur, ampliſſimi ſanè ſunt limites Poteſtatis Civilis.

Nihil illis vetitum eſt, niſi ne neceſſariam Dominiorum diviſionem violent, quâ Deo ſua, hominibúsque aliis ſua aſſignantur: neve cæteras leges naturales evertant, ad quas conſervandas ipſa fundatur, & quarum viribus tota debetur regnantium ſecuritas ac fœlicitas. Ideoque hinc nihil illis durius imperatur à Naturæ Conditore, quàm ne ſuæ fœlicitatis, ſuíque Dominii fundamenta ſubruant, neve ipſi ſe ſimul cum aliis perdant, neceſſaria ad Commune Bonum impugnando. Interim tamen, quoniam dictamen Rationis quo conſtitutio & conſervatio regiminis præcipitur eſt Lex naturalis (uti conſtat è dictis,) ſequitur illud à Deo originem ſuam trahere, atque ab eo ſolo aſſignari limites eos quos diximus, quod ad honorem Imperii plurimùm facit.

§. VII. Illud autem peculiare eſt ſummarum Poteſtatum privilegium, quòd Deus nullam infra ſe conſtituit poteſtatem Coercivam, cujus ſit illas punire ſi quid in Leges Naturæ circa ſuos ſubditos peccaverint. Hoc enim ſi fieret, eâdem de cauſa, alia ſupra hanc conſtituenda eſſet Poteſtas, quæ ipſam puniret ſi iniquè puniviſſet ſummam quam priùs ſuppoſuimus poteſtatem; & pari ratione ſuperiores ſummis in infinitum eſſent conſtituendi quo nihil abſurdius cogitari poſſit. Subſiſtendum eſt itaque in iis quibus ſummum demandatur imperium, iíque nullis pœnis à ſua Civitate ſunt obnoxii. Illi verò qui eos pœnis ſubjicere nituntur, ipſam eſſentiam Imperii Civilis hoc facto quantum in ipſis eſt tollunt; quia in ſubditorum ſtatum ſummos redigunt. Non minùs enim repugnat naturæ regiminis

ut in eo omnes ſint ſubditi, quàm ut in eo omnes ſint ſ
mi. Ordinis (qui regimini intrinſecus eſt) ratio neceſ
poſtulat ut aliquod ſit primum, eóque nihil prius: a
que, in re noſtra, neceſſe eſt ut ſit inter homines in ea
Civitate aliquod primum ſubjectum Poteſtatis coerc
à quo illam cæteri omnes accipiant; at qui illam a
acceperunt, certum eſt nullam ab eo habere poteſt
puniendi ipſum authorem ſuæ poteſtatis. Hæc au
non impediunt quo minùs à Deo puniantur, ſi qu
Leges Naturæ deliquerint ſumma inter homines imp
Nam in Civitate Dei, ſeu Univerſo ſubditi ſunt qui in C
tate humana ſunt ſummi. Ideoque non poteſt dici eo
habere ea faciendi, quæ impunè faciunt inter hom
quoniam Jus ſignificat poteſtatem ab omni Lege cui
jicimur conceſſam, adeoque actus jure facti à nullo
giſlatore puniri poſſunt; cùm tamen delicta etiam Im
ratorum in Leges Naturæ admiſſa à Naturæ Condi
meritò puniantur. Verùm hâc ratione diſtinguendo
impunitatem ſecundùm Leges Civiles, & plenum jus
è Legibus Naturalibus & è fine Legum Civilium me
dùm eſt, exiſtimo & Cæſari datum eſſe quod ſuum
& Deo reliquíſque ejus ſubditis quod ſuum eſt eſſe r
vatum.

§. VIII. Quàm ampla autem ſummis Imperiis
fines Legum Naturalium tribuatur Poteſtas, facilè
mabit qui perpenderit eas, juxta priùs dicta, ſe exten
univerſaliter ad res Divinas & Humanas, Exterorum
Concivium, Belli & Pacis; unde Magiſtratus ut ſe
dùm eas Bonum Commune proſequatur, erit Cuſtos
usque Tabulæ Decalogi, & cum exteris jus habebit
lum Pacémque faciendi, inter ſuos autem Leges ferer
judicandi, puniendi, & honores, munera publica, com
dáque omnigena conferendi. Quoniam autem publica
licitas tam totius generis humani, quàm ſingularis cujuſ
Civitatis, per inſtituta, mores, Legéſque admodum va

pe

perinde fere (quantum humana aſſequi poteſt prudentia) procuretur, & ſalvâ Republicâ nunc his, nunc illis honores commodáque diverſa diſtribuantur, ſæpe etiam peccatorum venia indulgeatur, aut rigidiùs pœna irrogetur, ubi in meritis nihil eſt diſcriminis, manifeſtum eſt innumera Regnantium arbitrio permitti, & tutò poſſe, & ſolere, quamvis ſemper ad finis immutabilis curam & permulta media naturaliter neceſſaria obligentur. Atque hæc ſanè neminem latere poſſunt ſine notabili detrimento ſuæ Reipublicæ, qui obſervavit mutationes quæ indies in ſubditorum fortunis è principum beneplacito licitè fiunt, aut qui variorum per Europam regnorum, aut rerum-publicarum inſtituta inter ſe contulerit, viderítque in ſingulis prudentes non infœliciter vivere poſſe, omnésque has Civitates multiplicibus commerciis in pace, & auxiliis mutuis in bello ita ſe invicem librare, ut à ſingulis multum conferatur ad eam quâ nunc floret Europa fœlicitatem. Quamquam enim in ſtatu Europæ multa ſint quæ adhuc deſiderentur bona, multa etiam quæ meritò conqueramur, eſſe mala; eſt tamen ille valdè felix, ſi bona omnia quibus fruimur Societatis Civilis, & inter Gentes exteras, numeremus & rectè æſtimemus; conferendo illa cum miſeriis quæ ſequentur, ſi omnes juxta rationem Hobbianam ſibi ſolis conſulerent, & ſinguli indè jus in omnia ſibi vindicarent, ſéque in bellum contra omnes conjicerent. Oportet autem ea omnia bona tanquam effecta principiorum concordiæ & propenſionum in Commune Bonum numerare, quæ abeſſent, ſi principia tantùm diſcordiæ & illimitatæ φιλαυτίας locum in hominibus obtinerent; qualia ſunt ea quæ pro rationis rectæ dictatis in ſtatu naturali ſuggeſſit Hobbius. His tandem univerſaliter oſtenſis, non opus erit ad noſtrum inſtitutum ad ſingula ſummorum Imperiorum jura minutim explicanda deſcendere; nec neceſſe erit varias Civitatum formas, causáſque è quibus generentur aut corrumpantur, exponere, (quod opus eſt Politicorum)

ſed abundè ſufficiet ad evincendam noſtrorum princ
rum utilitatem in diſciplina Civili, ſi paucis proba
adeò Civitatum omnium conſtitutioni & firmitati
gnare doctrinam Hobbianam iis oppoſitam, ut pe
aut nunquam conſtitui poſſint, aut ſtatim neceſſariò
berentur.

Huc faciunt inprimis omnia illa quæ in omnes hor
Hobbius dixit probra, dicta etiam ſunt in ſumma Im
cujuscunque generis, atque adeò in ipſos Reges, ide
etiam in noſtrum Regem. Ipſi enim Reges hum
naturam non exuerunt cùm induebant purpuram. I
Regum natura manet, qualis eſſet, ſi nulla unquam C
aut Regnum pactis Hobbianis conſtitueretur. Ta
ſcilicet abeſt ut ab iis mutetur principis animus in m
ut apertè doceat Hobbius illis eum non obligari, *d*
cap. 7. §. 12. adeò ut nullam Civibus injuriam fecere p
quantumcunque ipſos læſerint, *§. 14.* Itaque quæ in h
nes univerſaliter tanquam naturaliter & neceſſariò
dixit, & pro fundamentis doctrinæ ſuæ Civilis poſuit
cet eos lupos, urſos & ſerpentes (qui ultra famem
ces non ſunt, & non niſi laceſſiti ſæviunt) ſævitiâ &
citate ſuperare, *Libro de Homine cap. 10.* Naturámqu
diſſociaviſſe, & ad mutuam cædem aptos produ
Leviath. cap. 13. aliáque id genus multa. Hæc in
omnia in Regiam impingunt Majeſtatem. Ecquis
talem eſſe credit, amare poſſit? Ecquis ei vitam ſu
bona, & ſpes omnes poterit concredere? Nonne nece
ſinguli metuerent nè ipſos ſigillatim abſorberet? E
eſſet, aut major potiùs ratio cur ipſum fugerent, &
hoſte haberent, quàm omnes alios; quia par illi i
lædendi voluntas, quam omnibus Hobbius affinxi
ceſſariam, & major potentia, quippe unitæ in eo
omnium vires.

§. X. Eodem modo Dignitatem Monarcha
omnémque prorſus Politiam ſubvertunt ea omnia q

ſuadere conatur Rationem humanam prorſus ineptam eſſe quæ ſit morum regula; utpote quæ inter Bonum & Malum non diſcernat, niſi quatenus illud nobis ipſis fieri cupimus, hoc autem fugimus. *De Civ. cap. 14. §. 17. Bonum* (inquit) *& malum delectatione, aut moleſtiâ propriâ omnes æſtimamus*. Scilicet nemo, ne Rex quidem, conſiderare poteſt aut vult quid aliis proſit aut obſit ſi doctrina Hobbiana eſſet vera. Nullâque relinqueretur ratio, cur ad Commune Bonum conſtitueretur aut reſervaretur, quoniam natura hominis (ne Rege quidem excepto, aut Concilio cui ſumma rerum concreditur) juxta illum, ut in capite *de Bono* oſtendimus, bonum aut malum non intelligit, niſi cum relatione ad perſonam quæ verbis illis utitur. Ideoque quicquid Rex imperat velut Bonum, intelligendum eſt Bonum Regi ſeu perſonæ Civitatem repræſentantis, *Leviath. cap. 6.* non autem ipſius Civitatis, nedum univerſi, ut alii exiſtimant eos actus eſſe qui & Deo honorem offerunt, & aliquid conferunt ad generis humani fœlicitatem. Scilicet hâc ratione omne Regimen inidoneum eſſe facit ad finem propter quem expeteretur, ideoque nimis apertè inſinuat illud prorſus rejiciendum eſſe. Nec ſanari poteſt hoc vulnus ſummis imperiis inflictum ope omnium illatum blanditiarum quibus poſtea imperantes adulatur, Bonum nempe aut malum eſſe, juſtum aut injuſtum quicquid ipſi tale pronunciant, quodque juſta omnia faciunt imperando, injuſta vetando, *de Civ. cap. 12. §. 1.* unde ſequitur ipſos in judiciis & pronunciatis hujuſmodi eſſe infallibiles, nec opus illis eſſe ut Legis-Conſultos interrogent, aut cum viris expertis conſilium ineant, ut præſentiant quid in fœlicitatem ſuæ Civitatis, quid in ejus detrimentum ceſſurum ſit. Nec juvabit quod definiverit; Peccatum id ſolum eſſe quod quis fecerit vel omiſerit, dixerit aut voluerit, contra rationem Civitatis, *de Civ. cap. 14. §. 17.* ſeu illius qui perſonam Civitatis geſſerit, ut alibi ſe ſe interpretatur: quodque hujus rationem pro recta ſemper à Civibus habendam

eſſe docuerit, *cap. 2. annot.* in §. 2. quoniam & ipſe dc
Civitatum imperata eſſe poſſe contra rectam ratio
(*de Civ. cap. 15. ſect. 18.*) in rebus religionis, & co
leges naturales (in rebus humanis) quæ ſunt dictan
rectæ rationis, *cap. 6. ſect. 13.* & *cap. 7. ſect. 14.* & præt
regulam omnem ſuſtulit à natura rerum deſumendan
cundùm quam ſua Civitates mandata efficere poſſint r
cùm expreſsè docuerit *Leviath. cap. 6.* nullam eſſe B
mali ac vilis communem Regulam ab ipſorum objecto
natura derivatam. Quin & alibi ſatìs apertè docet, ſe
credere Civitatis rationem eſſe rèverà rectam ration
ſed ad finiendas Controverſias debere litigantes pro r
ratione Judicis hujuſce Rationem voluntariè conſtitu
cujus pronunciatis utraque pars obliganda eſt; alio
controverſia aut non omnino aut armis dijudicanda
propter defectum rectæ Rationis à Natura conſtitu
Leviath. cap. 5. Ubi poſtea rectam Rationem comp
chartæ dominanti cui in luſu cum chartis pictis partes
cipuæ, partim ex conſenſu ludentium, partim etiam
tribuuntur.

§. XI. In his hoc certè ſanum eſt, in controverſiis
neceſſe eſt finiri, ad Commune Bonum facit quòd utra
pars litigans Rationi Civitatis earum deciſionem libe
relinquat, & in ea planè acquieſcat. Atque hoc comm
rectiſſimáque ſuadet ratio; quoniam certum eſt, deci
nem hanc aut omnino Rectam fore, aut rectiorem, ſ
Communi Bono, haberi non poſſe. Atque hæc rati
ſatìs evidens eſt, & ideo Hobbianæ præferenda, quia
ponit alicubi eſſe inter homines rectam rationem pra
cam; dirigítque eos ita ut eam vel præcisè aſſequantur
quod ei proximum eſt; quod ad fœlicitatem humanam
ad officium noſtrum ſufficit. Hobbii autem Ratio ſup
nit nullam eſſe rectam Rationem à natura conſtitutam;
que hoc nomine jubet nos ſtare Rationi Civitatis tanqu
Rectæ, quo nihil abſurdius aut pernicioſius dici pot

C

Contradicit enim præmiſſarum altera concluſioni indè deducendæ; adeò ut multò veriùs colligi poſſit, poſito quòd nulla exiſteret recta Ratio à natura conſtituta, ideo Rationi Civitatis non eſt ſtandum. Eò autem periculoſius eſt Hobbianum hoc ratiocinium, quoniam apud incautos facilè eveniat ut perſpecta præmiſſæ falſitas concluſionem quam indè deducere velit haud inutilem ſuſpectam reddat; aut concluſionis nota veritas efficiat, ut præmiſſa illa falſiſſima è qua Hobbius eam deducit, videatur eſſe vera. Interim nihil imperantibus magìs contumelioſum dici poteſt, quàm ipſorum Leges non eſſe quidem dictata rectæ Rationis, ſed tantùm habendas eſſe pro talibus, quia per ipſorum fortunam & noſtrum conſenſum illi ſupremum jam locum occupârunt: aliàs autem & planè contradictorias hiſce omnibus Leges pariter ducturas eſſe ad Communem fœlicitatem, parémque reverentiam ſibi meritò vendicare poſſe, ſi ex alea belli, aut callidorum conſiliorum ſucceſſu contingat malè ſani capitis hominem ſuperiorem evadere, qui leges feret crudelitati, perfidiæ, ingratitudini, & libidini omnium dominandi in omnes & omnia faventes. Nihil eſt, quod homines perditiſſimos magìs animare poſſit ad ſeditiones moliendas, ut ipſi, excuſſis è throno dominis qui nunc regnant, in eorum loca ſuccedant; atque ut indè ipſorum malè ſanæ opiniones, pravíque affectus exinde profecti, rectæ Rationis juſtorúmque actuum honorem conſequantur.

§. XII. 2. Hobbiana doctrina de jure omnium ad omnia (quam in primo capite explicavimus, & refutavimus) in ſtatu naturali homines eâ imbutos in Societatem Civilem coire non patitur, eóſque qui dum in ſtatu Civili ſunt eam imbiberint ad excutiendam omnem Legibus Civilibus obedientiam diſponit, hoc eſt (ipſo interprete) ad crimen læſæ Majeſtatis. Pars prior hujus aſſertionis ſic probatur. Totum illud jus omnium ad omnia ab ipſo Hobbio demonſtrativè deducitur è jure ſe conſervandi & defendendi quod

recta ratio unicuique tribuit (ſi credamus illius prin
cap. 1. ſect. 7. 8. 9. 10. lib. de Civ. traditis.) Porro
etiam dixit jus quodvis hoc tantùm modo transferri
in alterum, cùm ſignis idoneis quiſpiam declarat, ve
non ampliùs ſibi licitum fore reſiſtere alteri hoc juris
pere volenti, prout ei reſiſtere jure antea poterat, *ca*
ſect. 4. neminem autem pactis hujusmodi obligari
alteri non reſiſtere mortem, vulnera, vel aliud dam
corporis inferenti, *cap. 2. ſect. 18.* & unumquemque a
tinere jus ſeipſum contra vim defendendi, illúdque in
vitatem non transferre cùm conſentit in unionem illan
fit Civitas, *cap. 5. ſect. 7.* Ergo (inquam) retinet e
jus ad omnia, & ad bellum contra omnas ipsámque C
tatem gerendum, ſi modò illud è jure ſe conſervandi d
dendíque deduci poteſt, adeoque in ſtatum Civilem
poteſt tranſire.

Facile eſſet hîc oſtendere, quemlibet ſecundùm prin
Hobbii eſſe judicem, an Civitas ipſi mortem aliúdve
num ſit illatura necne, adeoque an rebellio ad ipſius d
ſionem ſit neceſſaria nec ne; illúdque oſtendere neceſſa
eſſe medium ad cujusque conſervationem aut defenſi
quod ipſe, utpote judex, tale eſſe pronunciaverit; i
& rectam illam rationem, quæ antea omnia ad ſingul
conſervationem neceſſaria eſſe docuerat, non poſtea
ſibimet contradicere, & affirmare pauciora ſufficere.
hæc quivis Lector Hobbianæ doctrinæ gnarus ipſi ob
nec video quid Hobbius regerere poſſit. Propero itaq
ſecundam aſſertionis noſtræ partem quam ægriùs (op
feret Hobbius.

§. XIII. Probari poſſit hoc eodem argumento,
modò probavimus, jus omnia ſibi bello vendicandi t
ferri non poſſe; indè etiam ſequitur unumquemque
Hobbium, retinere ſibi jus in quemlibet adeoque in
Civitatem bellum gerendi, niſi ipſa ſingulis jus ad o
concédat, quod tamen manifeſtum eſt, in nulla Ci

concedi poſſe. Verùm potiùs audiamus Hobbium ipſum; is è jure ſe conſervandi & defendendi prorſus illimitato apertè admodum Civibus conceſſit libertatem contra Civitatis ſummam Poteſtatem ſe defendendi conjunctis viribus armatis. Capite 21. *Leviathan.* his verbis quæſtionem proponit, eique reſpondet. *Quid autem ſi multi ſimul, contra Civitatis ſummam Poteſtatem crimen aliquod commiſerint capitale, propter quod niſi ſe defendant expectant mortem, quæret aliquis, utrùm libertatem illi conjunctis viribus ſe mutuò defendendi habeant? habeant certè. Nam vitas ſuas defendunt tantùm, id quod & Innocenti & Nocenti æquè licet. Injuſtitia quidem erat officii violatio prima, ſed quòd arma poſtea ad ſe defendendos ſumpſerint, crimen novum non eſt.* In Anglicana Leviathanis editione hæc eadem habentur, ſed & aliquid audacius, nam loco ultimæ clauſulæ, hæ duæ ponuntur. *Armorum ſumptio primam officii violationem ſubſequens, quamvis eſſet ut tuerentur id quod feciſſent, non eſt novus actus injuſtus: & ſi ſit tantùm ut ſuas tueantur perſonas, non eſt omnino actus injuſtus.* Ego ſanè laudandum cenſeo quòd perverſam adeò doctrinam in Latina editione aliquantum correxerit: nihilominus etiam ſecundæ illæ cogitationes perniciosæ admodum videntur, & perduellionem ſpirare. Cogitemus enim crimen illud capitale, quod ſupponit multos commiſiſſe, hoc fuiſſe; Conjurârunt multi inter ſe Regem occidere, defertur hoc crimen ab ejus conſcio ad Regis aures. Metuunt hinc conjuratores quam meruére mortem. Licet illis (inquit Caſuiſta noſter) arma ſumere ut ſe mutuò defendant, atque id facere crimen novum non eſt. Egò verò exiſtimo conjuratores hujuſmodi arma capeſſentes contra ſuum Regem, ut pœnam quam meruêre, propulſent, bellum gerere illicitum, veréque perduellionis reos eſſe; adeoque hinc aliud eos crimen conjurationi adjicere; quanquam ſub eodem aliquo generali nomine utrumque crimen pariter cadat, utrumque ſit violatio fidei datæ, eſt

tamen

tamen novum crimen, hoc eſt aliud priori recèns additum, omníque actu quo bellum hoc proſequantur, ſcelera ſua cumulant. Ad ſeditionem enim & bellum Civile ducit armorum ſumptio contra ſummam Poteſtatem flagitioſos ad meritum ſupplicium trahere conantem. Nec ſi hoc permiſſum ſit, vetari poſſunt ipſum Regem manus alicui eorum injicientem interficere; quod quàm pernicioſum ſit, aliorum judicio relinquo.

§. XIV. 3. Nonnulla etiam quæ de Legibus Naturæ tradidit omni Imperio Civili ruinam minitantur; ea præſertim quæ de pactorum, de juramentorum obligatione tradidit. Periculoſum eſt Civitatibus quòd pacta (quorum vi ſolâ illas conſtitui & conſervari docuit) non obligare aſſerit, niſi cùm fides habetur promittenti. Hoc autem inſinuatur in ipſa pacti definitione ab eo datâ, *de Civ. cap. 2. §. 9.* quam explicat, cjúsque uſum docet *cap. 8. §. 3. & 9.* ubi de ſervorum obligatione loquitur. *Obligatio (ſervorum ſcilicet) ex pacto oritur; pactum autem niſi fide habitâ nullum eſt, ut patet è cap. 2. §. 9. ubi definitur; Pactum eſſe promiſſum ejus cui creditur. Cum beneficio ergo vitæ condonatæ conjuncta eſt fiducia quâ dominus eum in libertate corporali relinquit, ita ut niſi interveniſſent obligatio & vincula pactitia non modò aufugere, ſed etiam Dominum conſervatorem vitæ ejus vitâ ſpoliare poſſit.* His paria ſubjungit ſectione ejusdem capitis 9. ubi explicans, quibus modis ſervi à ſervitute ſua liberantur, poſtremo in loco affirmat. *Servum qui in vincula conjicitur, vel quoquo modo libertate corporali privatur, alterâ illâ obligatione pactitiâ liberari. Non enim* (inquit) *exiſtit pactum niſi ubi paciſcenti creditur, nec violari poteſt fides quæ non ſit habita.* Immò docet apertiùs *§. 4.* ejusdem capitis, ſervos ſi carceribus aut vinculis cohibentur nihil facere contra Leges naturales ſi dominum ſuum interfecerint. Hæc autem omnia ab eo dicuntur ad explicanda jura imperii, ſeu Civitatis naturalis quæ acquiritur potentiâ aut viribus naturali

ralibus, quam tum demum conſtitui ait, cùm bello capti, vel victi, vel viribus ſuis diffidentes victori vel fortiori promittunt ſe ei ſervituros eſſe, ut patet è § 1. ejusdem capitis. Et ex hiſtoriis fidiſſimis notum eſt, pleraque omnia quæ nunc florent Imperia hâc ratione fuiſſe conſtituta. Perniciosum itaque eſt omnibus hujusmodi Imperiis, ut (per Hobbiana principia) ſtatim poſtquam Princeps ullo indicio oſtenderit, ſe aliquibus ſuorum ſubditorum obedientiam promittentibus non credere, liberentur illi ſuâ ſubjectione, & pactis non obſtantibus, absque violatione Legum naturalium Regem ſuum illis interficere liceat. Si ſubditus incarceretur & carcerem perfringere poſſit, aut cuſtodes corrumpere ut evadat, à pacta juratáque Regi fidelitate ab Hobbio abſolvitur, rebellionem moveat ſine crimine. Ideo autem periculoſiora ſunt hæc, quoniam ſigna quorum ope dijudicamus, an Principes nobis fidem habeant nec ne, valdè ſunt incerta, eorúmque ſalus multam poſtulat cautelam, unde homines ſuſpicaces facilè concludent fidem ſibi non haberi, ſeque adeò à ſubjectione liberari. Quòd ſi ſolam incarcerationem ſeu privationem libertatis corporalis pro ſigno ſufficiente fidei non habitæ ſumamus (quod tamen Hobbius non probavit,) ea tamen ſæpe fit ut cuſtodiantur examinandi qui fortè ſunt innocentes & ob leviora crimina, nunquam ut ſignum ſit voluntatis Principis de ſubdito à ſubjectione pactis debita liberando.

§. XV. Præterea civitatum omnium fundamenta ſubruit quod in libro *de Cive c.2.* §.*11.* docuit, pacta in quibus paciſcentes utrinque ſibi invicem credunt, neutro quicquam ſtatim præſtante, ſi juſtus ex utravis parte metus oriatur, ne pars altera non ſit præſtitura quod promiſit, eſſe invalida, ſeu non obligare. Certum enim eſt pacta quibus Civitates (juxta Hobbium) conſtituendæ forent, fieri in ſtatu Naturæ, & utramque partem, nempe tam illam quæ regendi poteſtatem ſuſceptura eſt, adeoque Protectionem

polli-

pollicetur, quàm illam quæ promittit Obedientiam, nondum poſſe ea præſtare quæ pollicentur; nec dubium eſt quin metus aliquis in paciſcentium animis ſubinde novus oriatur, ne fides illorum fallatur, iique hunc ſuum metum juſtum eſſe cenſebunt, ideoque (Hobbio docente) juſtus eſt, quoniam ipſi ſunt judices, & nemo eſt qui utramque partem cogere poſſit. Ergo pacta hæc invalida ſunt; adeoque Civitas quæ iis videbatur conſtitui, velut ædificium labili nixum fundamento, corruit. Verùm ſufficiat paucis hîc illud indicâſſe, nam totam hanc rem de obligatione Legum Naturalium, illius præſertim quæ pacta reſpicit, latè tractavimus antea ſuo in loco.

§. XVI. Pergamus itaque ad ea quæ Hobbius tradidit de juramentis quæ maximum certè Societatis Civilis ſtabilimentum inutile faciunt, adeoque Societatem re ipsâ tollunt. Quippe *cap. 2. §. 22.* in margine hoc habet; *Jusjurandum nihil ſuperaddit obligationi quæ eſt ex pacto.* At in textu magis æquivocè loquitur. *Pactum nudum non minùs obligare quàm id in quod juravimus.* Libenter agnoſcimus pactum, cùm nondum ei acceſſerit juramentum, eſſe obligatorium. Addimus etiam exinde certum eſſe, Deum juxta preces licitè jurantis, puniturum fidei datæ violationem, quoniam eſt transgreſſio legis naturalis quam Deus ſanxit in commune bonum; atque hoc notum eſſe è natura rerum, adeò ut non opus ſit revelatione, aut perſonâ aliquâ vicem Dei gerente qui votum hujusmodi acceptum eſſe indicet, quod inſinuare videtur Hobbius *cap. 2. §. 12. 13.* Accedit tamen nova obligatio poſt juramentum, quia alteri tunc legi divinæ obſequium debetur, quâ vetamur ſub pœna nova graviſſimâque nomen Dei invocare temerè, & ad falſi confirmationem. Nec contra hoc valet exceptio Hobbiana, quâ aſſerit eum qui in juramento divinæ renunciat miſericordiæ niſi præſtiterit promiſſum non obligare ſe ad pœnam, quia ſemper licitum eſt pœnam utcunque provocatam deprecari, atque divinâ, ſe conceda-

tur,

tur, frui indulgentiâ; Obligantur enim tum ad cautionem ne mereantur pœnam, tum etiam ad eam ferendam patienter etiam illi quibus licet pœnam commeritam deprecari. His probè expenſis cogitent, oro, Lectores quid reliquit Hobbius ſtabile in Societate Civili, qui nullam obligationem è juramentis ſupervenire contendit. Falluntur Reges, fruſtraneæq; ſunt eorum Leges quibus imperatur ut eorum ſubditi juramentum præſtent fidelitatis. Fruſtra jurant qui illis in ſecretioribus inſerviunt conſiliis, aut qui iis proximè miniſtrant in rebus domeſticis, aut armati quibus ſtipantur ſatellites. Nullatenus indè magis obligantur in judiciis publicis, aut Teſtes, aut Judices. Levi ſcilicet ratiocinio omnes ab obligatione hac abſolvit Hobbius, eâdémque operâ Regimen Civile ſuſtulit.

§. XVII. 4. Doctrina Hobbiana de Origine Poteſtatis Civilis principia quædam continent ejus ſtabilitati planè repugnantia. Ejus autem origo in civitate, quam vocat Inſtitutivam, hæc eſt. Transferunt multi propter mutuum metum jura ſua omnia in unam perſonam Civilem (hominē ſcilicet ſingularem aut Concilium) per pactum hujusmodi cum ſingulis Concivibus futuris factum. Ego transfero meum jus in hanc perſonam eâ conditione, ſi tu tuum jus transferas in eandem, *cap. 6. ſect. 20.* & ſimiliter *Leviath. cap. 17.* Hoc poſtquam accepit perſona in imperium deſtinata, facta eſt Civitas. Reliqua duo genera Civitatum, Deſpoticum nempe quod eſt Imperium victoris in victos ſervatos qui ſervi dicuntur, & Paternum quod eſt in liberos ſuſceptos & educatos, adeoque à morte quam parens inferre potuit ſervatos, ex iisdem pactis conſtitui innuit, non quidem expreſſis, ſed implicitis & intellectis; quoniam Ratio ſcilicet docet Victores Parentésque non aliis conditionibus parcere vitis in ſua jam poteſtate poſitis; eadémque ratio victósque liberósque jubet ſub his conditionibus vitas ſuas accipere. Hæc facilè inferri poſſunt è dictis *cap. 1. ſect. 14.* & *c. 8. ſect. 1.* &c. & *c. 9. ſect. 2.*

Bre-

Breviter itaque tota res reſolvitur in translationem jurium per pacta. At ſi quæramus, quomodo ſecundùm Hobbium transferunt jura, docet *cap. 2. ſect. 4.* id ait tum demum fieri, cùm quis declarat velle ſe non licitum ſibi ampliùs fore alteri reſiſtere, certum quid agenti, prout antea ei jure reſiſtere poterat. Ideoque cives Hobbiani in pactis cum perſona ſummum imperium geſturâ id ſolum illi promittunt, ſe nolle ei reſiſtere quidlibet agenti, aut imperanti (ſalvâ ſemper ſui conſervandi curâ.) Atque ex hoc principio rectè infert Hobbius, *cap. 6. ſect. 13.* obligationem ad præſtandam obedientiam ſimplicem non immediatè naſci è pacto quo jus omne noſtrum in Civitatem tranſtulimus. Illud ſcilicet pactum obligat tantùm ad non reſiſtendum, non ad obediendum imperanti. Et profectò curta admodum erit poteſtas Civilis, ſi ex pacto illo quod integra eſt cauſa eam conſtituendi nemo teneantur illi obedire, ſed tantùm non impedire, ne Rex, verbi gratiâ, faciat quæ poteſt ſuis manibus. At (inquit Hobbius) *ex hoc pacto mediatè naſcitur obligatio ad obedientiam, nempe ex eo quòd ſine obedientia jus imperii fruſtra eſſet, & per conſequens omnino conſtituta civitas non fuiſſet.* Ego verò illud potiùs indè ſequi aſſero, Hobbianum pactum de jure transferendo, quod nihil aliud in ſe continet quàm promiſſum de non reſiſtendo, veram & ſufficientem Civitatis geneſin non explicare; quippe hujusmodi jus Imperii fruſtra conferri poteſt, adeò ut (ipſo fatente) eo collato Civitas non ſit conſtituta, quia nemo teneretur ad obedientiam imperanti præſtandam. Et ſecundùm Hobbiana principia, translatio juris aliter fieri non poteſt; quoniam is in quem jus quodvis transferendum eſt, ſupponitur illud antea habere; habet enim jus in omnes & omnia, quo tamen uti non potuit, quia alii jus habebant illi reſiſtendi; unde hoc tantùm pactis removendum erat obſtaculum, ut jus in omnes regnandi, quod unicuique competit naturæ ſuæ coævum, (*c. 15. ſect. 5.*) ſublatis impedimentis ſe ſe exerat.

Verùm

Verùm tranſiliamus hanc difficultatem, & demus Hobbianos Cives cum pacto de translatione ſui juris compliciiſſe pactum de præſtatione tantæ obedientiæ quanta ſufficeret ut jus imperii non eſſet planè fruſtra. Nimis tamen anguſtis limitibus clauditur Imperium, quod eſt tantùm non fruſtraneum ſeu nullum. Præterea, cùm ad nullam certam menſuram obedientiæ ſummis Imperiis præſtandæ ſubditos obliget Hobbius, ſed ad tantam ſolùm ut jus Imperii non ſit fruſtra conceſſum, atque hoc ipſum per conſequentiam è pactis de translatione ſuorum jurium ab ipſis deducendum ſit, neceſſariò illos reliquit judices hujus quæſtionis; *Quanta obedientia neceſſariò præſtanda eſt ut jus imperii ab ipſis non ſit fruſtra translatum?* ipſi enim finem ab ipſis intentum in tali pacto ineundo optimè intelligent; nec ſciri poteſt, an actus aliquis ſit fruſtraneus niſi ab eo qui finem illius actûs plenè intellexerit. Hoc autem quàm ſit conſtituto Imperio periculoſum nemo non videt. Arbitrio enim ſuo ſubditi limites ponent obedientiæ ſuæ, cùm ſolis legibus à Deo datis, quæ arbitrio hominum mutari non poſſent, limitandi erant Imperantes, ut antea oſtendimus: iisdémque Legibus naturalibus obligandi erant ſubditi ad præſtandam obedientiam in omnibus manifeſtâ Lege naturali non vetitis. Obſervabit ex his prudens Lector, primariam directámque cauſam ſummæ poteſtatis in unaquaque Civitate, ſecundùm Hobbium, eſſe jus illud imaginarium ad omnia quod fingit ille Naturam omnibus dediſſe, adeoque inter cæteros illi qui in Imperium Civile deſtinatur: pacta autem cæterorum de translatione juris ſui in illum tantùm removere impedimentum ſeu reſiſtentiam aliorum quâ cohibeatur exercitium juris illius naturæ Imperantis coævum: metúmque non aliter eſſe cauſam conſtituendi Civitatem, quàm quatenus adegit ad remotionem illius impedimenti; & naturam quam hominibus affingit plusquam belluinam non aliter eſſe neceſſariam ad Hobbianæ Civitatis conſtitutionem, quàm ut eſt cauſa

hujuſce metûs, id eſt, ut cauſa remota propter quam neceſſe ſit pactis tollere reſiſtentiam illam cæterorum quâ unius in omnes imperandi jus cohibebatur. Apertè ſatis hoc docet ubi de origine juris Civem puniendi diſſerit *Leviath. c. 28.* in initio, ubi hæc ſunt verba; *Jus puniendi quod habet Civitas, id eſt is qui perſonam gerit Civitatis, fundatum non eſſe in conceſſione Civium. Sed ante Civitatis conſtitutionem unicuique quidlibet agendi quod ad conſervationem ſui videretur neceſſarium jus erat naturale. Atque hoc juris quod habet Civitas Civem puniendi fundamentum verum eſt.* Et poſtea. *Itaque illud jus illi (qui ſummam habet poteſtatem) non datum eſt ſed relictum.* Manifeſtum autem eſt in hac poteſtate & vim Legis ſanciendi, & easdem executioni mandandi, & bellum gerendi, adeoque omnes Imperii nervos contineri. At quid hoc eſt aliud quàm dicere Imperii cujusvis jura omnibus illis argumentis everti poſſe quibus evertatur jus omnium in omnia, quod ipſum ſe perimit infinitis contradictionibus? quódque oſtendimus in capite primo nullâ ratione niti? Hîc illud tantùm adjiciam, ſecundùm hæc principia quemlibet hoſtem ac invaſorem Dominii alieni per habere jus interficiendi Reges legitimos, ei juri quod Hobbius dat Regibus quo rebelles ſuos ſubditos puniant; id quod ſubditos negligentiores faciet in Regibus ſuis defendendis ab hoſtium invaſione. Nempe hoſtis jure invadit quia jus habet ad omnia. Atque Rex rebellem puniendi jus habet, quia jus habuit in ſtatu Naturæ ad omnia, illúdque ei adhuc relictum eſt. Immò quoniam (Hobbio fatente) ſubditus rebellione hoſtis fit, hoſtis autem omnis jus habet illud primævum quemlibet pro ſuo arbitrio puniendi æquè ac Rex, ſequitur rebellem ſubditum ipſâ rebellione jus idem obtinere ad Regem ſuum pro libitu ſuo puniendum, quod habet Rex ad ſubditum ſuum propter quævis flagitia mulctandum.

§. XVIII.

§. XVIII. 5. Omnia illa quæ jurium nomine ſummis Imperiis tribuit, ultra ea quæ reliqui de Civili Diſciplina ſcriptores agnoſcunt, Civitatum potentiam & ſtabilitatem neceſſariò minuunt, ſi in uſum trahantur; eadémque ipſe iis alibi denegat, unde adulationis causâ primùm ea ſcripſiſſe meritò ſuſpicemur. Duas, ſed eas quidem præcipuas, afferam inſtantias. (1) Jus quod illis tribuit quicquid illis libet ſtatuendi per Leges Civiles de noſtro & alieno, juſto & injuſto, honeſto & inhoneſto, bono & malo. (2) Quòd illos liberos pronunciat ab omni pactorum obligatione. De priore hæc Hobbius *de Cive cap. 12. §. 1. Quod Legiſlator præceperit id pro bono, quod vetuerit id pro malo habendum: is autem Legiſlator eſt qui in Civitate ſummum habet Imperium*; & paulò pòſt, *Ante imperia juſtum & injuſtum non extitère, ut quorum natura ad mandatum eſt relativa, Actióque omnis ſuâ naturâ eſt adiaphora.* Lib. de homine *cap. 13. ſect. 9. Niſi in vita Civili virtutum & vitiorum communis menſura non invenitur, quæ alia eſſe non poteſt præter uniuſcujuſque Civitatis Leges.* Nam *Leges* (inquit) *naturales, conſtitutâ civitate, Legum Civilium fiunt pars.* Hinc *peccatum* definit, *quod quis fecerit, omiſerit, dixerit vel voluerit contra rationem Civitatis*, id eſt *contra Leges Civiles*, cap. 14. ſect. 17. Innumera ſunt quibus hæc inculcat loca, præcipuè *cap. 6. §. 9.* ubi in fine addit; *Leges Civiles eſſe ejus, qui in Civitate ſummâ præditus eſt poteſtate, de Civium futuris actionibus mandata.* Scilicet quicquid ille facere juſſerit, quanquam è ſubitaneo aliquo affectu illud provenerit, & ſcriptis Legibus ejusdem deliberatis contradictorium fecerit, Lex tamen eſt, & Honeſti unicum indicium. Docet enim, quòd Leges promulgatæ procedant ab eo qui ſummum habet Imperium, ſciri accuratè & philoſophicè non poſſe niſi ab iis qui ab ore ipſis Imperantis eas acceperint, *cap. 14. §. 13.* Applicare autem ſingulis caſibus Leges hujusmodi, mandata nempe arbitraria, hoc

eſt, judicare ſecundùm Leges, ut in fine ejusdem ſectionis docet, ſive illud fiat ab ipſo ſummo Imperatore, ſive ab alio cui commiſſa eſt poteſtas Leges has promulgandi aut interpretandi. Magnum autem illud Imperantium privilegium (ſi ſic loqui liceat) quod hinc deducere conatur, hoc eſt, eos nempe peccare non poſſe, adeoque nec cum ratione culpandos unquam eſſe; quoniam ſcilicet non ſubjiciuntur Legibus Civilibus, quia nemo obligatur ſibi, ut docet *cap. 12. §. 4.* Ideoque alienum invadere non poſſunt, cùm ex ipſorum voluntate quæ Lex eſt Civilis quicquid voluerint eſſe ſuum, ſuum eſt; nihil inhoneſtum perpetrare poſſunt, quoniam id ſolum eſt inhoneſtum quod ipſi inhoneſtum eſſe volunt, adeoque vetant; ſibimet-ipſis autem nihil vetant, nemoque ſibi obligatur. Et ſubdolè ſanè dictum eſt ab Hobbio Imperantes Legibus Civilibus non teneri, quia ſunt ſanè multæ Leges Civiles quæ ſubditis tantùm feruntur, eósque ideo tantùm obligant. At Hobbius majus quoddam myſterium inſinuare cupit, ipſos nempe nec Naturalibus Legibus, nec aliis per revelationem à Deo datis obligari. Quippe apertè docuit, Leges Naturáles non eſſe propriè Leges, adeoque non propriè obligare, niſi quatenus pars ſunt Legis Civilis, (ut antea oſtendimus) ac impoſſibile eſſe ut iis contrarietur Lex Civilis *cap. 14. §. 10.* & prætereà hujus ſyllogiſmi duas dedit præmiſſas, concluſionem à quolibet colligendam relinquens. Summum Imperium non tenetur Legibus Civilibus. Præcepta ſecundæ tabulæ Decalogi ſunt Leges Civiles, *cap. 14. ſect. 9. cap. 6. ſect. 16. cap. 17. ſect. 10.* Ergo præceptis illis Decalogi (quæ reverà Naturales ſunt Leges) non tenetur. Alibi etiam docuit Scripturas ſacras integras non aliter eſſe Leges niſi quatenus à ſummo Imperio in Legis Civilis (quam pro arbitrio licet mutare) partem aſſumuntur, ideo Scripturæ præceptis non tenebitur *Lev. cap. 33.* His ſcilicet rationibus curavit Hobbius pro ſumma ſua erga Imperantes quoslibet veneratione, ut prorſus inculpabiles ſint (quantum-

tumcunque flagitioſi ab aliis omnibus habeantur) immò ut juſtiſſimi ſanctiſſimíque ſint, quoniam illorum actiones ſuæ voluntati erunt conformes, adeoque ſemper conveniunt cum unica illa morum Regula. Ego verò nihil Principibus magis probroſum dici poſſe autumo, nihilque quod ipſos omnibus, tam ſubditis ſuis quàm extraneis magìs exoſos, atque adeò nihil quod certiùs avertat omnium Benevolentiam, quæ firmiſſimum eſt regnantium præſidium. Hæc enim pro illis apologia apertè admodum concedit ea omnia, quæ contra principes objicere ſolent eorum hoſtes infenſiſſimi. Eorum ſcilicet actiones nullis certis regulis ſeu Legibus deprompțis è natura optimi finis aut mediorum naturaliter illi fini adaptatorum, ullatenus regi: atque adeò prorſus enormes eſſe. Apertè in his profitetur, ſe non aliter eos à criminibus objectis defendere poſſe, quàm conando oſtendere eorum actiones non eſſe exigendas ad normam Legum naturalium aut ſcripturarum eo ſenſu quo alii iis obtemperare debent, ſed flectendas eſſe has regulas ad arbitrium Principum ut nihil aliud ſignificent quàm quod illi voluerint, & hâc tantùm ratione illos probari poſſe immunes à flagitiis, quæ falsò plerumque iis objiciunt ſeditioſi. At certè tale patrocinium rejicient omnes boni Principes, ut apertè falſum non minùs quàm ipſis contumelioſum. Immò inter malos nemo eſt adeò perditis ex omni parte moribus, quin aliquas ſuarum actionum certâ aliquâ regulâ præter ſuam voluntatem probari ſuſtineat, cupiatque; ideoque Hobbianam hanc defenſionem meritò aſpernetur.

§. XIX. Præterea, dum hac ratione culpam omnem à Principibus amoliri conatur Hobbius, nequiſſimè iis injurius eſt; quoniam eâdem operâ omnem ab iis ſuſtulit ſapientiæ ac juſtitiæ laudem. Hæ enim virtutes (cæteræque ideo omnes quæ ab his profluunt) in operationibus illis

tantùm conſpici poſſunt quæ reguntur à certis regulis è natura materiæ circa quam verſantur derivatis. Sapientia enim practica conſiſtit in ea peritia quâ finis ſeu effectus operâ noſtrâ naturaliter dignus deſtinatur ; & quâ media naturalem vim habentia ſufficientem ad effectûs deſtinati productionem, eliguntur & applicantur. Ipsáque juſtitia univerſalis nihil aliud ſignificat quàm conſtantem voluntatem cum illa ſapientia conſentientem quæ effectum deſtinat aliis omnibus majorem & meliorem, Commune ſcilicet Bonum, ut antea oſtenſum eſt. Nulla itaque virtutis ullius laus relinquitur Principibus , ſi juxta doctrinam Hobbianam absque omni reſpectu ad naturam finis ac mediorum & agant ipſi, & alia agenda imperent. Nemo certè Principum ſapiens aut juſtus eſt habitus, quia quicquid ipſi in animum venerit , aut quicquid voluerit , id absque reſpectu ad naturam Dei hominúmque, rerúmque ipſis inſervire aptarum effecerit. Si quævis actio ſapienter eſſet inſtituta, juſtáque & bona ideo ſolùm quia à Principe volita, nullum relinqueretur diſcrimen inter Neronem , hoſtem humani generis à Senatu judicatum , & Titum quem delicias humani generis dixerunt. Nihil in his laudum generibus quo diſtinguerentur Tiberius & Caligula, ab Antoninis, Pio nempe & Philoſopho. Omnes pariter ſuæ quæ Imperantis erat voluntati actiones elicuerunt conſentaneas. Atque hoc nomine pariter erant Bonæ, Juſtæ, Honeſtæ. Verùm humanum genus non poteſt adeò excæcati quin videat ſalutem Reipublicæ cujusvis (adeoque illam omnium Gentium) effectum eſſe naturale, quod non à quibuslibet actionibus Principis aut Civium produci poteſt , ſed quod neceſſariò procurandum eſt quærendo applicandóque (in Legibus, Judiciis, totâque adminiſtratione Reipublicæ) cauſas naturales idoneas ad conſervandas vitas, fortunas, mentésque hominum in ſtatu perfecto. Illæ autem Cauſæ non aliæ ſunt quàm actiones tales, quales

antea

antea oſtendimus in Naturæ Legibus imperari. Voluntaria nempe diviſio rerum & operarum mutuarum, quâ ſingulis ſaltem neceſſaria ad vitam, valetudinem, mentiſque inſtitutionem tribuantur, eadémque inviolata conſerventur; virtutum omnigenarum exercitium, & Regiminis Civilis, ſicubi deeſſet, conſtitutio, aut conſervatio illius quam conſtitutam invenimus. Ideoque niſi Principes Leges ita condiderint, itáque ſummam Reipublicæ adminiſtrârint ut pateat eos ad finem hunc reſpicere, & media neceſſariis illis aliquatenus conſentanea adhibere, Legum reverentia neceſſariò minuetur. Quippe naturâ ſuâ homines, utpote rationales veríque notitiâ aliquatenus præditi, illud ſolum neceſſariò magni faciunt quod conſtat eſſe magnum; adeoque illam Reipublicæ adminiſtrationem quam cernunt ad bonum publicum, quod omnium effectuum humanæ induſtriæ eſt longè maximum, maximi faciunt & velut divinam venerantur. At quoniam è contrà infra dignitatem vulgarium hominum ſubſidunt qui in rebus etiam levioribus agunt absque reſpectu ad finem, aut media ſumunt inidonea; & multò magìs eſt infra dignitatem Principum in re graviſſima, ubi intereſt totius Civitatis, cæco prorſus impetu agere ſine communis ſalutis cura per media naturaliter huic fini accommodata; ideoque non poſſunt homines tanti facere Principum Leges, in quibus manifeſtò deprehendunt aliquid contrarium & repugnans mediis ad hunc finem neceſſariis, quæ in Legibus Naturæ antea explicatis continentur. Fatemur interim quòd ubi actibus diverſorum generum idem finis bonus obtineatur, (tales autem actus adiaphori dicuntur) non eſt expectandum ut gravis aliqua indicaretur cauſa, cur unum genus adiaphorum potiùs imperetur quàm aliud. Sufficit quòd eo qui imperatur modo finis quærendus obtineatur. Tale enim Imperium eſt verè rationale; nec minùs rationale eſt obſequium tali imperio præſtitum, ſive in rebus Eccleſiaſticis,

ſive in Civilibus. Præterea etiam fatemur non opus eſſe ut Legis omnis tota ratio particulatim omnibus exponatur; ſufficiat ſi ſummo fini mediiſque neceſſariis eò ducentibus non repugnet, aut eò aliquatenus conducat; ideoque ſolent Principes in præfationibus Legum rationes ex utilitate publica, notíſque æquitatis regulis breviter proponere, ut manifeſtum eſt è multis Conſtitutionibus Juſtiniani & Leonis in corpore juris Civilis conſpiciendis, tum etiam in pleriſque regni noſtri ſtatutis. At è contrario, apertè docere, è Civitatis ſeu Legis tantùm Imperiò fieri ut actus ullus bonus ſit, contrariúſque malus, adeoque utiliſſimos actus, ſi non imperentur, ad bonum publicum nihil facere, bonúmque effectum ex iis naturaliter ſecúturum eſſe præſciri non poſſe à Legislatoribus, (quæ ſequuntur ex Hobbiana opinione) hoc eſt brutum ſeu irrationale facere Principum Imperium, & brutam Civium obſervantiam; quorum utrumque, & utriſque contumelioſum eſt, & Civitatis ruinam minatur. Quippe ſi quidlibet bonum fiat hoc ipſo quòd à Principe imperetur, nullo opus concilio in quo deliberarent quibus tandem mediis Civitatis ſaluti optimè conſuleretur. Quodlibet medium hoc ipſo quòd imperatur optimum fieret. Eadem enim vis quæ dare poteſt actionibus naturam boni, dare poterit etiam gradus quoslibet bonitatis, adeoque quaslibet actiones optimas facere ſeu Reipublicæ præ cæteris omnibus maximè ſalutares. Princeps autem qui hanc ſuo Imperio vim ineſſe crediderit, fruſtra cum expertis conſultabit. Imperium ejus, utcunque temerarium, optimum ſemper exiſtimabit: Experietur autem talia ſibi ſuíſque pernicioſiſſima.

§. XX. Ideo autem Principibus pernicioſior eſt hæc doctrina, quoniam eâdem operâ quâ illos in temeritatem impellit, omnem ſimul ſpem tollit corrigendi quicquam in eorum Legibus, ſi forte quicquam in iis per humanam imbecillitatem minùs rectè ſtatutum fuerit.

Suſtu-

Suſtulit enim Hobbius omnem menſuram Boni præter ſolam voluntatem Imperantium, atque adeò nihil reliquit quo illa emendetur ſi fortè peccaverit. Nihilominus videmus omnes ubique civitates Regéſque ingenuè & libenter agnoſcere in Legibus ſubſequentibus ſe obſervâſſe multa non ſatìs proviſa in Legibus priùs latis, multáque ſe per experientiam didiciſſe Reipublicæ eſſe minimè ſalutaria, quæ antea exiſtimârunt fore ſaluberrima; adeoque apertè profitentur ſe ex effectis naturalibus actuum humanorum comperire quales tandem ſint publicè utiles ſeu boni, nec poſſe bonos facere quoſcunque actus libeat imperare. Huc pertinet omnis correctio Legum Civilium & Judiciorum ſecundùm eas latorum, per æquitatem & notas regulas Legis Naturalis. Cui nullus relinquitur locus ſi ſola Lex Civilis (ſeu Principis voluntas iis ſignis promulgata) eſſet morum norma. Certum eſt autem nullam Civitatem diu conſiſtere poſſe in qua tali æquitati non ſit locus: Atque adeò in omnibus quas novimus Civitatibus multa (præter Legum ſententiam) ex æquo & bono dijudicanda relinquuntur. Quapropter privilegium hoc quod Hobbius Principibus concedit, ab ipſis ubique rejicitur. Denique ipſe etiam Hobbius ſibimet hac in re contradicit, adimítque Civitatibus quod ipſis priùs indulſerat. Sic *cap. 6. §. 13.* poſtquam attuliſſet exemplum aliquod mandatorum iniquorum in quibus obedientiam præſtare Civitati negat Civem teneri, ut ſi jubeatur ſeipſum interficere, vel Imperantem, vel Parentem, addit hæc verba; *Multi alii ſunt caſus in quibus cùm mandata aliis quidem facta inhoneſta ſunt, aliis autem non ſunt, obedientia ab his præſtari, ab illis negari jure poteſt: atque id ſalvo jure quod Imperanti conceſſum eſt abſolutum. Nam illi in nullo caſu jus adimitur eos interficiendi, qui obedientiam negabunt. Caterùm qui ſic interficiunt, etſi jure conceſſo ab eo qui habet, tamen eo jure aliter atque recta ratio poſtulat utentes peccant*

contra Leges Naturales, id eſt contra Deum. In his verbis obſervo (1) Hobbium fateri, quædam eſſe quibusdam inhoneſta quæ illis imperentur voluntate ſummæ poteſtatis ſeu Lege Civili; unde ſequitur Legem Civilem non eſſe unicam menſuram Inhoneſti, quod tamen alibi docuit. (2) Eum fateri Imperantes dum puniunt cives Legibus ſuis obedientiam negantes peccare poſſe contra rectam Rationem, Leges naturales, & Deum; quanquam alibi docuerat eorum mandata eſſe non poſſe contra Legem Naturæ, propter pacta ſubditorum de obedientia abſoluta *cap. 14. §. 10.* (3) Contradictionem implicat quod affirmat Imperantes poſſe jure ſuo uti aliter atque recta ratio poſtulat. Nemo enim poteſt habere jus agendi contra rectam rationem, quoniam jus Hobbio ipſo definiente eſt libertas quam quisque habet facultatibus naturalibus ſecundùm rectam rationem utendi *cap. 1. §. 7.* Quin & alibi, nempe *cap. 7. Sect. 14.* docet ſumma Imperia multis modis peccare contra cæteras Leges naturales, ut Crudelitate, Iniquitate, Contumeliâ, aliiſque vitiis quæ ſub ſtricta injuriæ ſignificatione non veniunt, id eſt, non ſunt pactorum violationes.

De poſtremo hoc crimine videbimus poſt hæc. Hîc notandum tantùm eſt eum agnoſcere multis vitiis inquinari poſſe voluntates eorum qui jus habent Leges Civiles ferendi; unde ſequitur, ipſum certum quendam agendi modum ipſis Imperantibus præſcribere, adeoque non omnia relinquere illorum voluntati; unde colligere licet ſubditos certè non minùs talibus Naturæ Legibus obligari, adeoque non omnes eorum actus Imperantium arbitrio relinqui, niſi velint in Deum peccare ut homini obtemperent. Atque hæc ſanè faſſus eſt Hobbius, agens de officiis quæ hominibus debentur. His paria agnoſcit in iis quæ ratio naturalis præcipit, circa cultum & obſervantiam Deo debitam. Nam *cap. 15. §. 18.* poſtquam docuiſſet obedientiam præſtan-

ſtandam eſſe Civitati Deum ſub imagine colere jubenti (hoc eſt apertè imperanti idololatriam) aliáque id genus abſurdiſſima , fatetur hujuſmodi imperata eſſe poſſe contra rectam rationem , ideoque peccata eſſe in iis qui imperant : & *cap. 14.* §. *10.* agnoſcit Civitates reſpectu Dei non eſſe ſui juris , nec dici Leges ferre , adeoque leges ferre non poſſe in contumeliam Dei. Unde infero rationem Civitatis non ſemper eſſe rectam , adeoque nec ſemper eſſe menſuram Boni , Honeſti & Juſti ; ſed tum demum cum conformis eſt naturæ rerum aut actionum de quibus pronunciat ; atque ideo Hobbium ſibi repugnare dum alibi , nempe *cap. 14. §. 17.* peccatum definit nihil aliud eſſe præterquam quod fit contra Rationem Civitatis.

§. XXI. Reſtat ſecundum exemplum enormis poteſtatis quam Civitatibus tribuit Hobbius , quod minùs latè patet quàm prius, & ſub eo potuiſſet comprehendi : verùm quia ſeorſim illud tradidit Hobbius , & quia peculiaribus premitur abſurditatibus , viſum eſt illud ſeorſim conſiderare, nempe eos qui in ſummo ſunt imperio, nullis cuiquam pactis obligari. Noſtrum erit oſtendere , hoc ipſis Juris nomine datum , ipſorum poteſtatem reverà minuere aut peſſundare ; ipsúmque ne hîc quidem ſibi ſatìs conſtare. Hoc ab ipſo generaliter pronunciatur *cap. 7. §. 14.* & deducitur è dictis *§. 7. 9. 12.* ejuſdem capitis, in quibus de pactis tantùm cum Civibus ſuis loquitur, quibus Imperantes negat obligari , ideoque nullam Civibus ſuis injuriam facere poſſe.

Inauditum ſanè hoc eſt dogma, & purè Hobbianum, Epicurus enim, à quo cætera pleraque hauſit, quanquam reliquas juſtitiæ partes plurimùm labefactaverit , iíſque non aliam tribuat vim quàm quæ à pactorum fide derivetur , hanc tamen in omni ſtatu inconcuſſam eſſe voluit. Audiamus itaque rationem Hobbii quâ tam inſolens

Para-

Paradoxum fulcitur. Ea vero tota petenda eſt è *cap. 7. ſect.* 7. ubi Populum nemini Civium obligari docuit. Cætera enim ſummarum Poteſtatum genera, nempe Curia Optimatum, & Monarcha, à populo juxta doctrinam Hobbianam omnia ſua jura recipiunt, adeoque eâdem ratione à pactorum obligatione liberantur quâ liberatur Populus. Eam autem Hobbii verbis dicto loco poſitis accipite. *Poſtquam Civitas conſtituitur, ſi Civis cum Populo paciſcitur fruſtra eſt, quia Populus voluntate ſuâ voluntatem Civis illius (cui ſupponitur obligari) complectitur, ideoque liberare ſe poteſt arbitrio ſuo, & per conſequens jam actu eſt liber.* Nempe vis hujus ratiocinii in hoc ſita eſt, quoniam Civis poteſtatem habet quemlibet liberandi ab obligatione pactorum cum ſe initorum, renunciando nempe ſuo juri, omnémque ſuam poteſtatem tranſtulit in populum; ergo populus poteſt ſe liberare à ſuis pactis; & quod poteſt facere, vult. Reſpondemus autem *(1)* Nullâ ratione probari poſſe quod in Civitatis conſtitutione futuri Cives conſenſerint hoc etiam Populo dare, ut poſſit ſe omni pactorum cum ipſis faciendorum obligatione liberare. Non eſt enim hoc neceſſarium ad Civilis Imperii conſtitutionem, immò eſt prorſus contrarium fini propter quem conſtituitur, communi nempe omnium ſaluti. Neceſſe eſt (fatemur) ut renuncient omni juri cogendi eos qui ſummum Imperium obtinent. Verùm alia manet obligatio quâ tenetur Populus pacta cum Civibus inita ſervare. Obligatio nempe Legis naturalis, ex auctoritate & ſanctione divinâ fluens. Hujus beneficium & tutò poſſint Cives ſibi reſervare, & præſumendum eſt quòd id volunt, quia ad finem communem eſt neceſſarium. Immò ſanè credo nec licitum eſſe Civibus hanc dare Imperantibus licentiam fidem ſuam violandi, nec licitum Imperantibus eam oblatam accipere, propter vim Legis naturalis indiſpenſabilem, quapropter

com-

commune Bonum utraque pars Dei auctoritate tenetur, quantum in ipſis eſt, facere ut fides pactorum ſit inviolabilis. (2) Reſpondeo falſam eſſe illam conſequentiam è qua immediatè deducitur Hobbii concluſio. Poteſt Populus ſe liberare arbitrio ſuo, ergo actu eſt liber. Ejus autem falſitas indè conſtat, quoniam pari planè conſequentiâ contradictoria concluſioni Hobbianæ propoſitio inferri poteſt. Nempe ſic. Poteſt populus ſe non liberare (à pactorum obligatione) arbitrio ſuo, ergo actu non eſt liber. Utrobique à poſſe ad velle in agentibus liberis non valet conſequentia. Tota ratio propter quam, ſecundùm Principia Hobbiana, magìs valet prior quàm poſterior conſequentia, hæc eſt, quòd præſumat ille humanum genus, ipsóſque adeò Imperantes, id ſemper neceſſariò velle quod aliis eſt malum, ſi vel tantillo major potentia volentibus indè accedat. Verùm obſervet obſecro Lector, quantopere Civibus ſuis exoſos, indéque re ipsâ impotentes, hoc faciat Imperantes. Quidni pariter inferamus Populum velle negligere ſecuritatem Civibus neceſſariam? quia poteſt hoc facere; indéque omnis ſtatim Civitas diſſolveretur, quia nemo (juxta Hobbium *cap.* *6.§.3.4.*) intelligitur Civitati ſe ſubmiſiſſe, ſeu tranſiiſſe è ſtatu belli adversùs omnes, ſi ipſius ſecuritati non ſit ſatìs conſultum, pœnis nempe tantis ut apertè majus ſit malum Civem læſiſſe quàm non læſiſſe. Poteſt autem Civitas licitè aliquando de pœnis ſontibus infligendis diſpenſare. Nihilominus perniciosſum eſt indè colligere eam liberam eſſe ab obligatione ad pœnas malis infligendas.

Manifeſtum opinor ex his factum eſt, Hobbium non ſatìs probâſſe inſolens hoc Dogma, quo Imperantes obligatione pactorum cum ſuis Civibus initorum liberos pronunciat. Eâdemque operâ nonnulla ſuggeſſimus è quibus patet illud Civitatibus pernicioſum eſſe. His tamen hoc adjiciendum eſſe cenſeo. Summa Imperia nec conſtitui poſſe

nec

nec conſervari ab hominibus ratione ſuâ utentibus, niſi propter finem iis communem, id eſt, niſi conſtet eorum regimen futurum eſſe medium ad publicam ſalutem, eorum præſertim à quibus conſtituitur & conſervatur. Hoc autem quoniam eſt futurum, dependens ab Imperantium voluntate, non aliter conſtare poteſt quàm è promiſſis pactísve (quibus addantur juramenta) imperium gerentium, & ex eorum cura ut hæc impleantur fideliſſimè. Sublatâ itaque ab Hobbio talium pactorum obligatione, tollitur omnis ratio, cur ſubditi ſperarent Imperantes hæc pacta præſtituros eſſe; omnis pariter evaneſcit ratio cur Imperantes de fide ſua ſervanda ſint ſolliciti; adeoque omnis tollitur ratio cur aut conſtituerentur aut conſervarentur Imperia, ipsáque ideo collabuntur neceſſariò. Porro, ut nulla prorſus ſecuritas ſubditis relinqueretur è verbis imperantium, adjicit Hobbius Juramentum obligationi Pactorum nihil addere *cap. 2. §. 22.* Ideoque ubi obligatio pactorum ulla eſt (ut in caſu quo Principes paciſcuntur juxta doctrinam Hobbianam) Juramentorum ſimiliter iis additorum in Coronatione & Fœderibus nonnullis, nulla erit obligatio. Hoc autem non ſolùm miſeram facit ſubditorum conditionem, ſed & Principum, quibus, ſi vera foret hæc aſſertio, nulla unquam fides à ſubditis ſuis deberetur, nulláque iis relinquitur via quâ certos faciant homines qui de iis bene merebuntur, eos præmiis quæ promiſerunt eſſe fruituros. His autem ſublatis vires Principum evaneſcunt, nervíque omnes Regiminis Civilis ſucciduntur, quibus ſuos ciere poſſint ad quicquam fideliter aut fortiter agendum in Bello aut Pace.

§. XXII. Videamus nunc quid ſentiat Hobbius de Civitatum pactis cum aliis Civitatibus. Id autem facilè intelligamus ex iis quæ antea dicta ſunt de ſtatu Naturæ, in quo Leges naturales contendit non obligare ad actus exter-

externos. At fidem ſervare ſeu pacta præſtare eſt Legis naturalis mandatum, actúsque externus hîc requiritur. Sic *cap. 5. ſect. 2.* affirmat inter arma (ſeu in ſtatu belli omnium contra omnes) ſilere Leges naturales, ſi ad actiones externas referantur. Modúmque illum qui obſervari ſolet in bello nationis contra nationem non eſſe ita accipiendum tanquam ad id aſtringerentur Lege naturali. Verùm apertiùs alibi quæſtioni noſtræ reſpondet, nempe *Cap. 13. §. 7. Status*, inquit, *Civitatum inter ſe naturalis, id eſt hoſtilis, eſt*; *neque ſi pugnare ceſſent, idcirco pax dicenda eſt, ſed reſpiratio, in qua hoſtis alter alterius motum vultúmque obſervans ſecuritatem ſuam non ex pactis, ſed ex viribus & conſiliis adverſarii æſtimat. Atque id jure naturali, ut* cap. 2. artic. 11. *oſtenſum eſt, ex eo quòd pacta in ſtatu naturæ quoties juſtus metus intercedit ſunt invalida*; *oſtenſum eſt & in* Leviath. cap. 13. *Reges, inquit, & perſonæ ſummam habentes poteſtatem omni tempore hoſtes inter ſe ſunt*, &c. *Quænam autem ſit juſta cauſa metuendi, ne altera pars non præſtitura ſit quod promiſit, ea quæ metuit erit judex*, cap. 2. ſect. 11. ideoque quælibet nova ſuſpicionis cauſa ſufficit, ut pactum mutuæ fidei (qualia ſunt omnia fœdera inter Civitates) irritum fiat, ut patet partim ex antea citatis, partim è *Leviathanis cap. 14.* quoniam (ſcilicet) nulla eſt potentia coerciva ſupra utramque Civitatem, quæ faciat ut hæc ab illa non decipiatur. Ex his principiis Hobbius Principibus jus dedit quoties libuerit fidem aliis Principibus datam fallendi: Hoc autem etſi libertatis ſpecie illis adblandiri videatur, re ipsâ tamen eorum vires plurimùm minuit, omnémque fere iis adimit ſecuritatem. Nulla enim Civitas ſibi ſola ſufficit, nec ſe tueri valet contra omnium vicinarum impetus, niſi cum aliis ſocietur per fœdera commercii ac mutui auxilii. Atque hoc ſentiunt etiam illi Principes qui aliis ſæpiùs, & magìs temerè fidem violant. Quippe ſtatim poſtquam

cum

cum uno populo aut Monarcha ruperunt fœdera, neceſſe habent ſe corroborare per fœdera cum aliis inita ne ſoli contra omnes dimicent. Ideoque mutant pacta, non omnia rejiciunt; & ſuam condemnant perfidiam hoc ipſo quòd in aliorum fidem ſe recipiunt. Præterea manifeſtâ conſtat experientiâ, civitates omnes aliorum potentiam Fœderum ope limitare; & præcipuam partem Prudentiæ politicæ conſiſtere in cognitione variorum modorum quibus per Fœdera librentur hoſtium vires: his autem nullus eſſet locus ſi pacta mutuæ fidei inter diverſas Civitates eſſent invalida, juxta doctrinam Hobbianam. Hæc ſi vera fuiſſent Rex noſter, dum per invaleſcentem in Britannia rebellionem è ditionibus ſuis exulabat, jure potuiſſet (horreſco referens) occidi à Gallis, Hiſpanis, Batavíſque apud quos commorabatur, idque poſtquam amicitiam illi per pacta promiſiſſent. Verùm Deus ipſos meliora docuit per Naturæ Leges eorum mentibus impreſſas; quamvis Hobbius eo ipſo tempore doctrinam ſuam perfidiæ faventem, velut demonſtratam in *Cive* ſuo per Galliam & Bataviam venditabat, eandémque in *Leviathane* tum edito inter Anglos inculcabat. Denique ſi ſtatus Civitatum inter ſe neceſſariò hoſtilis eſſet ac bellicus, & in eo vis & dolus eſſent virtutes cardinales ut docet Hobbius *Leviathan.* 13. nullum eſſet inter Civitates commercium, unde plurimis omnes carerent commodis quibus nunc fruuntur; nulla Regibus è commerciis accreſcerent vectigalia, adeoque magna pars divitiarum quibus nunc muniuntur tolleretur; nulla eſſet Legatorum incolumitas, immò nullus eorum uſus; fruſtra enim eſſet inire fœdera ſi cùm quælibet interveniat ſuſpicio de præſtatione ſtatim fiunt invalida, juxta *Leviathan.* 14. Hæc ſcilicet ſunt privilegia quæ munificè Regibus offert Hobbius, hæc δῶρα ἄδωρα quæ illis donat. Nihilominus operam adeò ſedulam quam videri vult Principibus navare ipſe meritò ſuſpectam

fecit,

fecit, quoniam apertè profitetur, quòd adulari aliis eſt ipſos honorare, quia (ſcil.) ſignum eſt quòd Protectione vel auxilio eorum indigemus *Leviath.c.10.* Editionis Latinæ *p.45.* Notum autem eſt quòd falſa etiam, quæ non credimus de quopiam dicere, modò magna videantur, eſt eſſentiale adulationi. Meritò ergo ſuſpicentur Principes Hobbium tanta illis tribuere, non quia vera crediderit, cùm ſibi toties contradixerit; ſed quia videbantur eſſe, & quia crediderit ſe illos honorare adulando.

§.XXIII. 6. Quæ de crimine læſæ Majeſtatis in ſubditis docuit Hobbius, ſi conjunctim cum præcipuis illius opinionibus propriis conſiderentur, ad perpetrandum hoc crimen eos animant, adeoque ad Regiminis Civilis ſubverſionem apertè faciunt. Docuit enim c.14.§.21.22. hoc peccatum Legis Naturalis transgreſſionem eſſe, non Civilis. Adeoq; hujus Criminis reos puniri non jure Imperii, ſed jure belli; non ut Cives malos, ſed ut hoſtes Civitatis. Pronum autem eſt hinc colligere, Civem rebellione ſuâ ſe eximere poſſe è ſtatu ſubditi, & ſe transferre in ſtatum hoſtis, ſeu ſtatum naturalem. Indè verò mox ſequetur rebellem hunc recuperaſſe jus naturale morte mulctandi Regem ſuum à quo defecit, pariter atque Rex jus habet illum occidendi. In ſtatu enim hoſtili, ſeu naturali Hobbiano paria ſunt utrinque jura. Sequetur inſuper Civem non aliâ pœnâ dignum eſſe ob crimen læſæ Majeſtatis, quàm illâ cui exponitur, ſi jus ſuum ad neceſſaria vitæ conſervandæ tueatur in ſtatu naturæ. Tunc enim ut hoſtis tractabitur ab alio quovis, qui jus ad omnia ſibimet vendicet. Immò verò apertè docuit Hobbius *Lev. c.28.* malum hoſtibus (quanquam antea Cives fuerint) inflictum nomine pœnæ obnoxios eſſe rebelles, quanquam exponantur calamitatibus ſtatûs naturalis. Præterea cum innumeræ ſint in plerisque Civitatibus, noſtrâ præſertim, Leges Civiles, quæ pœnas graviſſimas ſtatuerint in reos criminis læſæ Majeſtatis, nihil Legibus magis repugnans dici

poteſt quàm eos ſub pœna non cadere, aut eorum crimen non eſſe tranſgreſſionem Legis Civilis quæ pœnam illis interminatur. Ridicula eſt evaſio, quâ dicit ſuperfluam eſſe obligationem ad id ad quod antea obligati erant, per Legẽ nempe Naturalem. Pluribus certè vinculis fortiùs ligatur, qui uno priùs ligatus fuerat. Præterea ipſe multis modis Legis naturalis obligationem minuere vel etiam tollere conatus eſt, ideoque auxiliis à Lege Civili ferendis opus erat, ut qui ab eo docti omnem iis reverentiam excuſſerant, Civilis poteſtatis metu in officio aliquatenus continerentur. Manifeſtum enim eſt omnia quæ obligationem Legum naturalium minuunt aut tollunt, illius præſertim quæ de pactorum fide ſervanda præcipit, eatenus crimen læſæ Majeſtatis aut extenuare aut tollere, adeoque homines in peſſimum illud ſcelus pellicere. Ideoque, velit nolit Hobbius, in hoc crimen homines ſollicitat, quoties affirmat Dictamina hæc rationis impropriè dici Leges, & eſſe tantùm Theoremata de iis rebus quæ ad conſervationem hominum conducunt, ut *Leviath. cap. 15. & de Cive, cap. 3. ſect. 33.* ubi dicit ea quatenus à Deo in ſcriptura lata ſunt propriè eſſe Leges, ſed ſi ab illo quæramus unde Scriptura ſacra Lex ſit? Reſpondet *Leviath. cap. 33.* Illos quibus Deus non revelavit ſupernaturaliter quòd Scripturæ ab illo ſint, nullâ, ut eas recipiant, Authoritate obligari præterquam ejus qui ſummam habet in Civitate poteſtatem. Is enim ſolus eſt Legislator. Ex his colligitur, Legem naturalem etiam quatenus in Scriptura continetur, propriè non eſſe Legem niſi per auctoritatem Civilem. Quanquam enim agnoſcit paulò antè eſſe eam Legem Dei, & auctoritatem habere manifeſtam. Quoniam tamen auctoritatem hanc non aliam eſſe docet quàm quæ omni doctrinæ morali, ſi vera ſit, attribuenda eſt, innuere vult eam non eſſe ſufficientem ut Leges propriè dictæ fiant niſi civilis acceſſerit auctoritas. Ex his ſequetur crimen læſæ Majeſtatis nullâ

Lege

Lege propriè dictâ vetari, adeoque propriè non eſſe crimen. Nam Lex naturalis quæ eam vetat, non eſt Lex propriè dicta ſecundùm Hobbium, & ſecundùm eundem, hoc crimen non eſt transgreſſio Legis à Civili Auctoritate ſtabilitæ. Huic etiam Crimini favent illa omnia loca quibus docuit Leges naturales (ſumamus exempli gratiâ hanc de pactis ſervandis, quâ perduellio vetatur) non obligare ad actus externos (v.g. non vetare actum externum Regicidii) niſi ſufficiens cuivis detur ſecuritas ab injuriis aliorum omnium, ut *cap.5.§.1.2,&c.* per Civilem poteſtatem, quæ cogere poſſit utramque partem ad obedientiam Legibus naturalibus præſtandam. At hic docet Imperium illud Civile nec conſtitui, nec conſervari poſſe tutum à crimine læſæ Majeſtatis, niſi virtute obligationis Legis naturalis; quæ ſi ad externos etiam actus non pertingat, non erunt ſecuri Reges à perduellione. Quapropter neceſſe eſt ut fateatur Imperium Civile, atque obligationem ad obedientiam Civilem è cujus violatione totali naſcitur crimen læſæ Majeſtatis, fundamento niti quod ipſe docuit eſſe planè invalidum, niſi dum ſui effecti viribus fulciatur. Impoſſibile autem eſt ut effectum dum nondum exiſtit vires ſubminiſtret ſuæ cauſæ, cujus ope producendum eſt primò, & deinde conſervandum. Quicquid autem invalidum facit fundamentum obligationis ad obedientiam civilem, id crimen læſæ Majeſtatis (quâ tota ſimul obedientia Civilis excutitur) minuit, vel potiùs nullum eſſe declarat. Denique ad perduellionem homines animant principia Hobbiana, quatenus omnia ſummi Imperii jura æqualiter concedunt iis, qui per ſeditionem, aut nefarium Regicidium ad thronum aſcenderunt, ac Regibus titulo juſtiſſimo actoritatem ſuam acquirentibus. Patet hoc, quoniam apertè profitetur *c.15.* §.5. è naturali jure omnium in omnia unicuique eſſe jus in omnes regnandi ipſi naturæ coævum. Ideoque quicunq; potentiam omnem ſuperiorem quâcunq; ratione excutere poteſt, hoc ipſo re-

movet impedimentum omne quo prohibetur jure ſuo uti; & poſtquam thronum occupaverit, ſecundùm hæc principia dicetur jure imperare, adeoque non erit Tyrannus. Hinc eſt quòd Hobbius ſuis opinionibus ſatìs congrue affirmat, in tempore ſeditionis & belli Civilis duo fieri ſumma Imperia ex uno, *c.6.§.13.* Scilicet Belli Civilis auctor rebellione ſuâ ſummum acquiſivit in ejusdem ſceleris conſcios Imperium, & jure ſe ſuosque contra Regem ſuum defendere poteſt; ut antea oſtendimus è diſertis verbis *Leviathanis.* Hinc etiam rectiſſimè, in Epiſtola *Leviathani* præmiſſâ, fatetur, ſe ita ſummas poteſtates defendere uti olim Anſeres Capitolini Romanos, qui Capitolium tenuerunt, clangore ſuo defendebant; non enim illis magis favebant, quàm Gallis eorum hoſtibus, ſed parati fuerunt eodem modo Gallos defendere, ſi illi Capitolium occupâſſent. Comparet Lector (ſi tanti videatur) epiſtolam præmiſſam Anglicanæ Editioni *Leviathanis*, quæ prodiit quo tempore triumphabat in Britannia rebellio, & Rex legitimus exulabat (ubi apertiùs hoc profitetur) cum eadem Latinè editâ & aliquantiſper immutatâ, ubi viſum eſt illud tectiùs innuere, poſtquam Rex optimus jura ſua recuperâſſet. Mihi ea quæ hactenus dicta ſunt ſatis videntur probare, Hobbium, dum præ ſe fert munera Principibus unâ manu offerre, alterâ manu gladium in eorum pectora perfidè adigere.

FINIS.

ANT 1317647

Veut

B 106.

XVII
C.12